

Tijdschrift voor geschiedenis, oudheden en statistiek van Utrecht 1836

<https://hdl.handle.net/1874/9801>

S oct 15 78

Tijdschrift

voor

GESCHIEDENIS OUDHEDEN

en

STATISTIEK

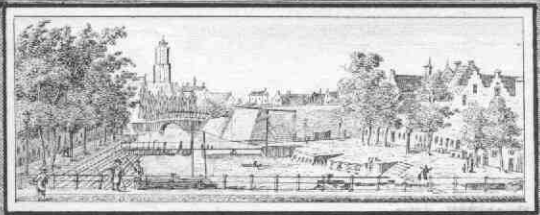
van

UTRECHT.

met Afbeeldingen.

2^e Jaargang 1836.

N. VAN DER MONDE.

Steend. Horneer Gorinchem.

DE GRAAF VAN LEICESTER

18

Utrecht.

In al de belangrijke gebeurtenissen, welke onze Nederlandsche geschiedenis oplevert, bekleedt de stad Utrecht eene zoo onderscheidende plaats, dat al hetgene haar bijzonder aangaat, naauwkeurig gekend en met juistheid gewaardeerd, over de voorvallen des tijds een helder licht verspreidt. Zij is geenszins alleen te beschouwen als lijdelyk den indruk der gebeurtenissen ontvangende, de leiding volgende, welke deze aan haar geven; neen! meermalen had zij een werkzaam aandeel in dezelve, zij had eenen beslissenden invloed, en van haar, als beginsel, ging de werking dikwijls uit, die zich over de andere gedeelten der Nederlanden verbreidde. In de tijden, toen de Nederlanden onder het bewind stonden van Vorsten uit onderscheiden stamhuizen, was zij het voorwerp van gedurigen strijd; beurtelings poogden de Hollandsche en Geldersche

Vorsten eenen overwegenden invloed op haar te verkrijgen, en van dezen achtten zij dat hun overwigt jegens elkander afhing. Zelfs toen Keizer Karel V^{de}. bijna geheel Nederland onder zijne regering had vereenigd, hield Karel van Egmond, Hertog van Gelre, den langdurigen strijd, met wisselende oorlogskansen, tegen den magtigsten Vorst der Christenheid roemrijk vol, gesteund door het overwigt, het welk zijne betrekkingen tot Utrecht hem verzekerden; de stoute togt van Maarten van Rossum in 1521, ging uit van Utrecht; de Gelderschen met de Utrechtenaren vereenigd, drongen door tot in het hart van Holland, tot den zetel der Graaflijke regering, plunderden en verbrandden 's Gravenhage. Kort daarna, toen Hendrik van Beijeren, de laatste Bisschop die het wereldlijk met het geestelijk gezag in zijn Sticht voerde, aan het huis van Oostenrijk zich verbond, werd hij door Gelderschen invloed uit de stad, waar hij zijnen zetel gevestigd hield, verdreven; het weder innemen derzelve ging gepaard met strenge straoefening over de eerste edelen en aanzienlijken des Lands, met verdrijving van vele anderen; doch het gezag van Keizer Karel in de Noordelijke Nederlanden werd geoordeeld niet vast genoeg te zijn, zoo lang hij het wereldlijk bestuur over het Sticht en bijzonder binnen Utrecht niet had verkregen. In 1528 werd eindelijk het doel bereikt, hetgeen eeuwen lang door de Hollandsche Vorsten beoogd was, de overdracht der temporaliteit door Bisschop Hendrik van Beijeren. De drie Staten der provincie en de vijf Capittelen, als vertegenwoordigende de hooge Geeste-

lijkheid, de Ridderschap voor de Edelen en Welgeborenen, de stad en steden van Utrecht, erkenden Karel V^{den} voor hunen Heer; doch met behoud van hunne regten, gewoonten en privilegien. Overijssel en Groningen geraakten in datzelfde jaar onder de regering des Keizers, die door Vriesland, na eenen eeuwen lang volgehouden strijd, in 1515 reeds als Heer erkend was.

De magt van het Vorstendom Gelre ontving daardoor eenen doodelijken slag; de oorlog ging echter voort, doch de geheele magt van Keizer Karel in het toppunt van zijne luisterrijke regering, deed eindelijk dit laatste gedeelte der Nederlanden zijnen scepter eerbiedigen, toen, bij de vrede van Venloo in 1543, Willem Hertog van Gulik, hem zijne regten op dit Vorstendom afstond.

De ligging in het middelpunt der Noordelijke Nederlanden, zoo wel als de sterkte de vestingwerken, maar vooral de moed der burgers, en hun afkeer van overheersching, hadden deze van oudsher reeds magtige en volkrijke stad, eenen werkdadigen invloed gegeven op het lot der overige gewesten. Zij was als de band welke deze allen zamenknoopte, haar bezit was het noodzakelijk vereischte tot vereeniging van die allen.

Door het aanleggen van een zwaar kasteel, dat van Vredenburg, door de uitbreiding harer vestingwerken, door Keizer Karel verzekerd, werd zij het steunpunt van zijne magt. Min gevestigd scheen deze echter, zoo lang de vorm der regeringsbestelling die der oude gewoonten en herkomen was; hoe aanzienlijk toch het

Patriciaat was , vooral in het ligchaam der schepenen , bijna altijd uit de oudste en edelste geslachten zamengesteld , zoo was er echter , door de keuze der gilden , een volks invloed behouden , welke nu vernietigd werd , en vervangen door eene keuze , welke de Stadhouder , namens den Keizer als Heer , jaarlijks deed , en dus den magistraat in eene afhankelijkheid stelde , te voren ongekend.

Zoodanig had Keizer Karel zijne instellingen van bestuur en de plans ter bevestiging zijner magt met elkander verbonden , en alle zijne overige beschikkingen , om de Nederlanden tot een en denzelfden Staat te vereenigen , eindelijk in 1549 tot volkomenheid gebragt , toen hij de betrekkingen derzelve tot het Duitsehe Rijk , op den Rijksdag van Augsburg had doen regelen.

Zoo droeg hij dezelanden over op zijnen erfvolger Koning Philips ; en echter was het in Utrecht , dat de eerste wettige tegenstand gedaan werd tegen de gedurig nieuwe inbreuken der Spaansche regering op Nederland's oude vrijheden ; eene omstandigheid als hoogst merkwaardig opgemerkt door Watson , den Engelschen geschiedschrijver des levens van Philips II.

Deze tegenkanting echter kwam der Provincie en Stad duur te staan , toen zij de grond werd eener vervolging voor den hoogen Raad te Mechelen , en het verlies van alle hare voorregten , bij vonnis van dat hof , haar werd opgelegd.

De Hervorming was doorgedrongen ; zij vond in de regering zelve hare begunstigers : immers een verdrag tusschen dezelve en het volk in 1566 , hetwelk de

openbare vrije prediking door eene zamengekomen menigte zocht te verkrijgen, toont de gematigdheid in godsdienstzaken, welke de afgevaardigden des Raads van Bockhoven en van Asch bezielde, die slaagden in het behoud der rust door de getroffen schikking, welke echter naderhand weder eenen grond van bezwaar tegen de Stad opleverde.

Sedert door de Spaansche benden bezet, bleef Utrecht het punt, van hetwelk zij hunne krijgsverrichtingen bestuurden; hunne legers daar verzameld, drongen in Holland door, en alleen de moed van Haarlem, Lejden en Alkmaar, in de gedenkwaardige belegeringen dier steden, stuitte of fnuikte de magt des indringenden vijands; zoo lang Utrecht bezet bleef, was echter iedere inval gemakkelijk en Holland steeds bedreigd.

Dan der overheersching moede, werd in Utrecht het besluit genomen tot het uitdrijven der Spanjaarden; dit werd door de bemagtiging en vernieling van het kasteel Vredenburg achtervolgd, waarin de manhaftigheid der schutterij niet minder luisterrijk uitblonk dan die der verdedigers van de Hollandsche steden, en deze gewigtige gebeurtenis gaf aan de zaak der Nederlandsche onafhankelijkheid een vast steunpunt. Sedert dat Utrecht zijne vrijheid bevocht, werd Holland verlost, en weldra was het hoofdpunt der Spaansche magt het vereenigingspunt geworden der vrije Nederlanden. De zoo vermaarde Unie, de grondwet van den Staat der Nederlanden, ontleende haren naam van Utrecht; even als of men, door de keuze der plaats zelve, wilde aanduiden, dat alleen

het bezit dier stad die vereeniging had mogelijk gemaakt. Aldaar hielden dan ook de afgevaardigden der nadere Unie, in het eerst hunne zittingen; hun geheimschrijver was die der Staten van Utrecht Johan Strick, de stamvader van het aanzienlijk geslacht Strick van Linschoten; hun Pensionaris de beroemde regtsgeleerde Willem van Radelandt, later President van het Hof van Utrecht; de acte uit krachte dier Unie werd mede aldaar gesloten en wegens Utrecht geteekend door Jan Robbertzoon van Drunen en Gerard Knoop.

Deze omwending van zaken was intusschen, wat het inwendig bestuur betreft, door geene hevige schokken vergezeld geworden; de leden die de regering der stad onder het Spaansche bestuur uitmaakten, bleven aan het bewind; met beleid en voorzigtigheid werd aan de gemoederen zoodanig eene leiding gegeven, dat edele vrijheidszucht met gematigdheid en orde konde gepaard gaan. Hevigheid werd beteugeld; minnelijke overeenkomst bevorderd; vervolging vermeden; verdraagzaamheid, welke in den eersten Prediker der Hervorming, Hubert Duijfhuijs, een zoo eerwaardig voorganger had, werd ook op zijn voetspoor door de Regering betracht. Geheel in den geest van vader Willem was het gedrag der hoofden van de Utrechtsche regering, welke bij veelvuldige bezendingen aan dien vorst, waarvan de aantekeningen des Raads als nog getuigen, in ieder voorkomende omstandigheid zijnen raad innam om zijne

aanwijzingen te volgen. Meermalen werd die vereerende last aan den Burgemeester Jan van Drunen opgedragen; hij benevens Floris Thin en Floris van Heermale, waren de grootste bevorderaars van de zaak der onafhankelijkheid; geheel in den zin van den stichter van Nederland's staatsgebouw, en doordrongen van den geest zijner bedoelingen, was vrijheid met orde, gematigdheid met vastheid vereenigd.

Onder dit alles was echter het herstel der regten en gewoonten, welke door Keizer Karel zoo geheel waren voorbijgegaan, een bestendig voorwerp van de zorgen des Bestuurs; hetwelk daartoe aan den Prins als Stadhouder, eenigen tijd voor zijnen dood, eerbiedige verzoeken had gedaan: dan diezelfde dood, zoo rampspoedig voor het vaderland, had de vervulling dier aanzoekende wenschen verhinderd.

De Heer van Villers, die door de Staten van Utrecht tot Stadhouder was gekozen, beraamde of keurde goed, eene nieuwe regeling des bestuurs, in welke voorrede de afwijkingen onder de regering van Keizer Karel, de pogingen tot herstel onder den Prins van Oranje werden afgeschetst, en de redenen ontwikkeld, welke tot eenen zachten overgang van den oudenregeringsvorm door een gewijzigd reglement van November 1584 hadden geroept: redenen welke de wijsheid der ontwerpers, zoo wel als hun gevoel van recht in een vereerend daglicht stellen; terwijl in dit stuk een belangrijk tafereel geschetst wordt van de aanhoudende inbreuken der Oostenrijksche en Spaansche

regering op de vrijheden, regten en privilegien der stad, in betrekking tot de Magistraatsbestelling.

Terwijl dan de Staten van Utrecht, door de benoeming van eenen Stadhouder op eene bepaalde instructie, de regering der Provincie op eenen vasteren voet poogden te brengen, en het denkbeeld verwezenlijkten, dat dit regt, als daad van souverain gezag, door de Provinciale regering konde worden uitgeoefend na de afzwering des Konings van Spanje, zoo trachtte de Regering der stad dien vorm aan het bestuur te geven, welke als een terugtred tot de oudere instellingen te beschouwen was.

Belangrijk was daartoe het tijdstip. De onderhandelingen met Frankrijk, over de opdracht dezer landen aan den Franschen Koning Hendrik III. waren juist toen in volle werking.

De Burgemeester Jan van Drunen was aan het hoofd der commissie, daartoe van stadswege benoemd; Floris Thin, Advokaat der Staten, had een bijzonder aandeel in het beleid dier zaak; hij stelde aan den Raad eene wijziging voor, betreffende het vereischte in den algemeenen Landvoogd, die volgens het ontwerp van het aanbod aan de Fransche kroon, van de Hervormden Godsdienst moest wezen; doch welke bepaling men wilde doen vervangen door eene aangenamverklaring door de Staten Generaal; dit een en ander doet vermoeden, dat beide die staatslieden overhielden naar de zijde van Frankrijk: en zoude het wel zoo gewaagd zijn, wanneer men veronderstelde, dat zij in den geest handelden van wijlen den Prins

van Oranje, die zoo langmogelijk de zaak des Hertogs van Anjou had vastgehouden, als een steun tegen de Malcontenten en Spanjaarden, die zich aan de Fransche Ligue aansloten, en die in den eed, welken men in dien tijd alle burgers der stad Utrecht liet afleggen, als onverzoenlijke vijanden werden voorgesteld. Welligt echter was de voorkeur aan Frankrijk gegeven, niet in den geest van een gedeelte der Utrechtsche regering; immers het voorstel van Floris Thin ter begunstiging der opdracht, werd op de krachtigste en stelligste wijze afgeslagen: ten zelfden tijde was er vermoeden gerezen tegen verscheiden aanzienlijke ingezetenen, waaronder er velen waren tot de Capittelen behorende, als helden zij over tot een verdrag met Spanje.

De Raad van State aan deze zijde der Maas, drong aan op de uitzetting derzelve, aangezien men anders de bezettingen niet in het veld konde brengen, maar de steden moest bewaren. Aanvankelijk vond dit voorstel weinig bijval, dan de vordering der Spaansche wapenen, het beleg van Antwerpen, de inval in de Veluwe, schijnen alle andere bedenkingen te hebben opgewogen; er werd echter, hoe zeer men tot den maatregel besloot, met bescheidenheid gehandeld, en niet lang daarna, onder zekere voorwaarden, het terugkeeren gemakkelijk gemaakt.

De handel met Frankrijk was nu mislukt en die met Engeland begonnen; ook weder in deze, werden dezelfde staatslieden, van Drunen en Thin in de algemeene Staten afgevaardigd, van uitgebreide volmagten voorzien en hun in last gegeven met Floris

van Heermale in gemeen overleg te handelen. Hiertoe was eene sterkere neiging te Utrecht, dan tot de opdracht aan Frankrijk; meerder ruimte werd dienvolgens aan Floris Thin gegeven, toen hij wijzigingen in het eerst beraamd ontwerp voorsloeg.

Intusschen bleef de twist aan het woelen, welke er tusschen de Hervormde Leeraren der St. Jacobskerk, gehecht aan de wijze van denken des eersten Pastoors Duifhuis, en die van de Consistorie reeds te voren was ontstaan. De gevoelens van Geneve, werwaarts verscheiden jongelingen, van wege en voor rekening der Stad te voren waren gezonden, om hunne Godgeleerde studien te doen, schijnen der Regering, die veelal naar de denkwijze van Duifhuis overhelde, achterdocht te hebben ingeboezemd; immers op eens werden alle de studenten uit Geneve terug ontboden, onder welke de sedert zoo beroemd geworden Johan van Uitenbogaard behoorde. Dathenus, die te Gend de hoofdaanlegger was geweest van de schromelijke onlusten door Imbijse verwekt, geraakte te Utrecht in hechtenis.

Zoodanig was de toestand der zaken en de stemming der gemoederen, toen de onderhandelingen met Engeland tot rijpheid kwamen, en de bescherming van Koningin Elisabeth, met aanzienlijke hulpbenden, bij het afslaan van het aan die Vorstin opgedragen gebied der Vereenigde Nederlanden, was verkregen; terwijl zij den Graaf van Leicester aan het hoofd der Legermagt had gesteld, die sedert door de Staten-Generaal tot algemene Landvoogd benoemd werd.

Het bleek al dadelijk, dat Utrecht het punt was,

door de Engelschen bestemd voor het bijeenbrengen hunner krijgsmagt; het punt, waaruit hunne krijgsverrigingen moesten uitgaan, en op hetwelk dezelve moesten steunen. In het begin van Herfstmaand 1585 kwamen drie vendelen Engelschen aan, welke drie poorten bezetten: daags daarna kwamen drieduizend anderen, en de geheele krijgsmagt werd te Utrecht verzameld, om op de Biltstraat bij het Vrouwenklooster te worden gemonsterd; het tractaat met Engeland werd gelijktijdig door den Burgemeester van Druenen en Floris Thin bij verslag aan den Raad medegedeeld. Weinige dagen daarna, den 9^{en} van Herfstmaand, werd de Stadhouder van Gelderland en Overijssel, Graaf van Nieuwenaar en Meurs, op eene Instructie door de Staten tot Stadhouder verkoren; en dus een stelsel aangenomen, onderscheiden van dat van Holland en Zeeland, in welke gewesten Graaf Maurits van Nassau, de groote zoon van den Vader des Vaderlands, als een tegenwigt der magt van den algemeenen Landvoogd, tot de waardigheden van Prins Willem 1^{en}. was aangesteld. In den ongelukkigen slag bij Amerongen op den 9 Julij 1585, was voorts de Heer van Villers, de vorige Stadhouder, gevangen genomen; en het werd daardoor nog kennelijker, dat eene andere wijze van zien in Utrecht dan in Holland heerschte. Immers toen was de gelegenheid, om Graaf Maurits te benoemen, in dit belangrijk tijdstip aanwezig. Veelligt echter heeft nog eene andere oorzaak hiertoe medegewerkt; namelijk meerder overhelling naar Gelderland en Overijssel dan naar Holland: eene voorkeur die vóór de regering van

Keizer Karel zoo sterk zich had doen gevoelen, en die door de pogingen, van tijd tot tijd aangewend om Utrecht onder hetzelfde bewind als Holland te brengen, nog beslissender zal zijn geworden. Hoe hetzij, in den aanvang van het Engelsch bewind was de Graaf van Nieuwenaar aan hetzelfde geheel verkleefd, en deze beschouwing schijnt vooral op die keuze invloed te hebben uitgeoefend: immers was reeds te voren in den Raad van Utrecht, zoodra de onderhandeling met Engeland tot rijpheid gebragt was geworden, besloten, dat de acte van regering ook door de steden zoude worden verzegeld, en indien er iemand ware, die daarop niet in zijne betrekking wilde blijven, dat men een ander in zijne plaats zoude aanstellen en aan het Collegie bijvoegen. Hieruit reeds was, zoo wel de stemming der meerderheid des Raads voor het Engelsch bewind, als het tegenovergesteld gevoelen van andere leden der Regering blijkbaar.

Dan weldra werd dit verschil van staatkundige meening nog kennelijker, bij het jaarlijksch veranderen der Stads regering in October 1585. Toen reeds werd de Burgemeester van Drunen buiten bewind gesteld, en met hem bijna de helft des Raads; onder dezen waren met anderen de aanverwanten des Burgemeesters; zoo als Jacob van Asch, een der oudste Raadsleden, in gewigtige commissien te voren benoemd, een zwager van Willem van Radeland, zijnde beiden gehuwd met Jonkvrouwen van Hinderstein, zusters der Echtgenoot van Jan van Drunen. Opmerkelijk is het dat reeds sedert den aanvang de man, die tot uitvoering der Unie van Utrecht had medegewerkt en

die benevens **Gerrijt Knoop**, mede een naverwante van het geslacht van **Hijnderstein**, de Acte uit kracht der nadere Unie had geteekend, nu aan de Engelschen verdacht geworden, van het bewind verwijderd werd.

Burgerhoplieden, die eene zoo belangrijke rol spelen in de Utrechtsche geschiedenis, vervingen voor een goed gedeelte de voorbijgegane Regeringsleden, onder welke velen der oudste geslachten werden geteld; het is waar dat de openvallende raadsplaatsen dikwijls door Burgerhoplieden werden vervuld, en dat dit bijna als eene regelmatige opklimming in die tijden beschouwd werd; doch een zoo plotseling vervangen van zoo groot een aantal leden, was aan bijzondere oorzaken en drijfveren toe te schrijven. — Bij vroegere oneenigheden hadden de Burgerhoplieden een werkzaam aandeel gehad in de gebeurtenissen; een opstand in 1583, ten doel hebbende al de imposten op eens te doen afschaffen, was door hunne tusschenkomst gestild; doch zij meenden evenwel zich te moeten verontschuldigen, dat die zonder hun toedoen ontstaan was. In de verschillen tusschen de Hervormden, waren zij veelal tot de zijde van die der Consistorie geneigd, en begunstigden deze door hunnen invloed: groot was die invloed op de Burgerij; niet alleen, omdat zij aan het hoofd stonden van de schutterij, onder hun bewind in acht vendelen verdeeld, en van welke niemand, van welken stand ook, behalve de Geestelijkheid zich mogt verschoonen. Die schutterij was dus talrijk, zij moest eene vrij strenge krijgstucht in acht nemen; een zeer uitgebreid reglement op het bijeenkomen

derzelve, op het houden der wachten, de orde op dezelve, en al de gedeelten van de dienst, toont aan, dat dit ligchaam toen welgeregeld en geordend was: het gezag der Burgerhoplieden werd dus ondersteund door de gewapende magt der schutterij: maar ook in eene andere, in eene burgerlijke betrekking waren zij tevens hoofden der wijken. Men kent alsnog gedeeltelijk die betrekking, welke door de acht jongste Raadsleden vervuld wordt, bestaande in het toezigt over de huishoudelijke belangen der buurten, en over die der geburen zelve, waarbij vóór de omwenteling van 1795 een toezigt over de personen in de wijken gevestigd, of die daar kwamen wonen, gevoegd was: zij stonden dus aan het hoofd der bijzondere politie, ieder in hunne wijk. — Dan, zij hadden, in de tijden die wij thans beschouwen een nog werkdadiger invloed, als hoofden der Burgerij, die aan hunne wijken de voorstellen of mededeelingen overbragten, welke de Regering aan dezelve te doen had; zij hadden als zoodanig het beleid der wijkvergaderingen, eene soort van *comitia* in welke over het instellen van nieuwe belastingen werd geraadpleegd; want nimmer ging de Raad in die tijden tot nieuwe accijnsen noch tot verhooging derzelve over, zonder dat de hoofden der wijken, en door deze de vergaderingen zelve waren geraadpleegd. De belangrijkheid van dezen invloed laat zich uit de vereeniging dier betrekkingen met die van het bevel over de schutterij afmeten, en doet in de Burgerhoplieden eene soort van gemeensmannen vinden, welker goed of afkeuring van de handelingen der Regering, zoo dikwijls,

beslissende was, vooral in een tijdperk, toen de stad zelve zich als bijna onafhankelijk in haar bestuur beschouwde, en in hare inwendige aangelegenheden de oppermagt der Staten niet erkende, zelfs de Regtsmagt van het Hof van Justitie betwistte, zoodra die met hare oude regten in strijd scheen te zijn.

Nog eene andere omstandigheid was er in dit tijdperk, mede van bijzonder aanbelang bij de gebeurtenissen, welke hetzelfde opleverde. Vele Hervormden, door den voortgang der wapenen van den Hertog van Parma uit de Zuidelijke Nederlanden verdreven, hadden zich te Utrecht gevestigd. Onder anderen waren vele Doornikers in de stad aangenomen, het getal der Waalsche vluchtelingen was groot genoeg om in 1583 eene kerk te stichten, aan welke de Waalsche gemeente haren oorsprong verschuldigd is; doch vooral, sedert het overgaan van Gent, waren vele aanzienlijke Vlamingen en Brabanders aangekomen; en daar Dathenus zich in die tijden te Utrecht onthield, waren er vermoedelijk onder dezelve eenigen van zijnen aanhang. Men weet, bijzonder uit de geschiedenis van van der Vijnckt, welke de strekking was der woelingen van Dathenus; hij zelve was in Utrecht als gevangen op Hasenberg geplaatst, en daaruit valt het ligt te besluiten, dat ook te Utrecht zijn geest tot verwekking van onlusten werkte. Jacques de Pottère, een geslachtsnaam voerende, zoo berucht in de geschiedenis der onlusten des tegenwoordigen tijds, en Maljaart Cuper hadden reeds eenigen invloed verkregen. Proninck gereg van Deventer uit 's Hertogenbosch, behoort

de vermoedelijk tot dienzelfden aanhang; wij zien deze benevens de Borchgrave, waarschijnlijk een Luikenaar of Limburger en Reingoud een Brusselaar, met Charles van Trillo onder het Leicestersche bewind eene hoofdrol spelen, van welke Utrecht het tooneel werd.

Terwijl er zoo vele beginselen van verdeeldheid bestonden, en als in één punt zamengebragt waren, aanvaardde de Graaf van Leicester, tot opperhoofd der Engelsche krijgsmagt aangesteld zijnde, bij zijne aankomst in deze gewesten de landvoogdij, waartoe hij door de algemeene Staten benoemd was.

Hij deed den 22 Maart 1586 (o. s.) te Utrecht zijnen plegtstatigen intogt. Hiertoe waren bijzonder groote toebereidselen gemaakt: men kende toen reeds de zucht des Graven voor uiterlijken glans en schitterende vertooning. Zelve trotsch op zijne afkomst, en op de blakende gunst van Elisabeth, met wier hand hij zich had geveid, was vorstelijke pracht hem welkom. De regering droeg de zorg voor de versieringen, langs den weg welken hij moest doortrekken, aan eenen Ingenieur op. Op verschillende plaatsen, bij name op de Neude, voor het Stadhuis en op de Marieplaats, waren eerebogen opgerigt, alsmede vóór het Duitschehuis. De schutterij moest hem te gemoet trekken, en achthonderd der jongste schutters den weg bezetten. Zijn gevolg was talrijk, daar zijne lijfwacht en hofgezin uit ruim achthonderd man bestond; Graaf Maurits van Nassau vergezelde hem met een gevolg van 119 personen, benevens dat van den Raad van State, uit 36 personen bestaande. Hij werd in het huis der Duitsche orde ont-

vangen en geherbergd; de Staten van Utrecht onthaalden hem bij zijne komst op eenen prachtigen maaltijd en vereerden hem 2 vaten wijns, terwijl aan Prins Maurits vrijdom werd gelaten van den impost van wijn en bier, en hem een toelast wijn werd vereerd.

Zijne komst werd spoedig achtervolgd door het verlevendigen der kerkelijke twisten, tot welker vereffening de raad, reeds in April 1586 besloten had, eene poging in het werk te stellen; — in het laatst dier maand werd eene vereeniging ontworpen, welke door den Stadhouder Adolf Grave van Nieuwenaar en van Meurs, den raad der state Killegrie en doctor James werd goedgekeurd, bestaande in 37 artikelen. De handelingen des vorigen Raads, ten behoeve der bedienaren der St. Jacobs kerke, werden vernietigd. — Herman Modetus was de eerste der Consistorie; hij zelf en zijne medebedienaren namen de vereeniging aan, onder welke Johan van Utenbogaard behoorde; Eleonius en Rodenburg van de Jacobs-kerk traden toe, doch Tacko Sijbrandi weigerde en nam zijn ontslag, men zag dus welke de gevolgen waren van het verzetten der Regering in October des vorigen jaars, en welke de strekking was, die het bewind van Leicester ten dezen aanzien begon te nemen.

Er is echter, wanneer men gelijktijdige kerkgeschillen in Engeland met die in Nederland vergelijkt, eene zonderlinge strijdigheid tusschen den gang, welken Leicester in Utrecht, en dien welken Koningin Elisabeth gedurende hare gansche Regering volgde. Even gehecht als zij was aan de Engelsche of Episcopale kerk, evenzeer ijverde zij tegen de Puriteinen, welke

met de Presbiterianen in Schotland in vele opzigten overeenkwamen: de grondstellingen echter van die der St. Jacobskerk, waren ondergeschiktheid aan de regering, invloed van dezelve op kerkelijke zaken en alzoo meer in den geest der Engelsche kerk; terwijl de bedienaar Duifhuis met een choorkleed de dienst verrigtte; die der Consistorie daarentegen, welke een afzonderlijk kerkelijk gezag door eene vergadering uit de kerkelijke gemeente tot beleid der zaken, en het beroepen der bedienaren ten doel hadden, waren meer overeenkomstig met die der Puriteinen. Door het begunstigen der laatsten scheen dus Leicester minder in den geest der Koningin, als naar zijn eigene denkwijze te handelen. Dit, zoowel als alle overige handelingen van zijn bewind, kenmerkte den man, dien de geschiedenis van Engeland zoo zeer heeft doen kennen, doch die meesterlijk is afgeschilderd door den beroemden schrijver van *Het Kasteel van Kennilworth*. Beurtelings hooghartig en laag; alles aan zijne oogmerken van grootheid onderschikkende; zich bedienende van de verachtelijkste wezens om die te bereiken; zelve zoo lang mogelijk de deelneming ontveinzende aan de kunstgrepen, welke ten zijnen behoeve werden angewend ten einde zijn karakter en hooge betrekkingen niet bloot te stellen; alles opofferende aan zijne eerezucht, de Godsdienst zelve wel eens als een masker daaraan dienstbaar makende; en tevens zonder vastheid, ijdel en ligtgeloovig, door indrukken van het oogenblik weggesleept.

Geen wonder dan, dat zijn, toen reeds bij velen niet onbekend karakter, aan de eene zijde aanleiding

gaf tot de wijze voorzorgen van die Nederland-
sche staatslieden, aan wier hoofd de beroemde Johan
van Oldenbarneveld stond, en die door de vrienden
van het huis van Oranje, thans zich om Graaf Mau-
rits scharende, werden ondersteund; terwijl, aan de
andere zijde, geluk zoekende, of invloed bejagende
lieden poogden zich in de gunst van Leicester te
dringen, en door zijne oogmerken ten dienste te staan,
hunne eigene belangen te bevorderen of hun doel te
bereiken, om zelve hoog en magtig te zijn. Al wat in
stand of staatsbetrekking zijn gezag konde opwegen te
vernederen of te verwijderen, was zijn onophoudelijk
streven, en juist daarom stelde hij zijn vertrouwen
in lieden, die geene kans hebbende om in den
gewonen loop der zaken zich bevorderd te zien, zijn
gezag poogden te vergrooten om het hunne te vestigen.

Bij eene geeststemming als de zijne, was er dan niets
vreemds in de tegenstrijdigheid, welke er in zijne
handelingen wordt opgemerkt, veel minder nog in de
voorkeur door hem bijzonder aan vreemdelingen ge-
geven. Weldra sloten de uitgeweken Zuidnederlan-
ders zich aan hem aan, en werden zijne voorname
gunstelingen en werktuigen.

Door den invloed van die brijnselen moesten de ge-
matigde leden der voormalige Utrechtsche Regering,
weldra door anderen worden vervangen. IJver voor
Godsdienst en lands verdediging was de lens; — eer-
zucht en eigen inzichten waren het wezenlijk doel.

Utrecht werd nu de plaats, tot hoofdpunt gekozen
van eene sectie, onder den naam van Reingondisten,
naar den hoofklaanlegger dier ontwerpen, genoemd,

eenen man bij wien Godsdienst alleen het voorwendsel was, van het welk zijne bedrijvige sluwheid zich bediende.

Reeds was Utrecht het verzamelpunt der Engelsche krijgsmagt, nog steeds door haar bezet; zij werd gesteund door den invloed der Burgerhoplieden, en ten gevolge van dien door de gemeente, over welke hunne betrekking hun toeliet te beschikken. De stad zelve was reeds in de tijden van Keizer K a r e l van nieuwe bolwerken voorzien: sedert het sloopen van het slot Vredenburg werd zij op nieuw bevestigd, en tot hare verdere verdediging, waren vele huizen en kloosters, zoo als die van Oudwijk en Vredendaal reeds afgebroken, en met groote kosten was een nieuwe muur van Zonnenburg af tot aan de Wittevrouwenpoort, aangelegd. Ligging en sterkte zoowel als de gezindheid der gemeente en de belangrijkheid der stad zelve, waren even zoo vele beweegredenen tot die keuze, welke de beroemde W a g e n a a r minder juist toeschrijft aan de verschillen tusschen Amsterdam en Utrecht over het vervoeren van voorraad naar de plaatsen door den vijand bezet.

Eene aanzienlijke verandering in de Regering, reeds in October 1585 voorgevallen, gevoegd bij de zegepraal der Consistorie over die van St. Jacobskerk, had den weg gebaad, welken de Burgerhoplieden insloegen, om het ontwerp te volvoeren van eene geheele onvoorwaardelijke opdragt dezer landen aan de Koningin van Engeland; het voorstel werd op den 20 Junij 1586 gedaan: de Raad bewilligde, met behoud der privilegien *die de eere Gods en de Majesteit der Koningin niet te na waren*; dit zijn de eigene woorden van het raads-

besluit. Op die wijze trachtten de Burgerhoplieden Leicester, namens de Koningin, zonder eenige beperking, als Landvoogd, welligt als Onderkoning, te doen heerschen, en zijne gunstelingen om in zijnen naam het hooge bewind te voeren.

Dan nog bleef de tegenstand te dachten der staatslieden, die hoezeer buiten het bewind geraakt, echter hunne groote diensten in de zaak der vrijheid voor zich hadden, en het juk van Spanje niet hadden helpen afschudden om van meester te veranderen: men vreesde hunnen invloed, op verdiensten en aanzienlijke betrekkingen gegrond. Op hun hoofd barstte nu het onweder los. De Hoofdschout van Utrecht, uit het edel geslacht der van Zuglens was de eerste in stand, welken men moest verwijderen; Floris van Meermaale, die in al de handelingen van dit tijdvak op den voorgrond had gestaan, en wiens gewigtige diensten hem nu boven anderen verdacht maakten, volgde; Jan van Drunen, het hoofd der ontzette leden van de Utrechtsche Regering, gelijk in verdiensten en invloed aan de vorigen, was de derde van de lijst der zonder vonnis veroordeelden, welke aan den Raad ter uitzetting werd voorgedragen; Foek, Honthorst, de beide Lamswaerders, de Proost en de Deken Montsima en Braeckell, maakten met anderen der aanzienlijkste Utrechtenaren de eerste lijst uit van negentien personen; bij welke, weldra, eene tweede lijst van niet minder dan zestig aanzienlijke inwoners gevoegd werd; de laatste dier tweede lijst was Floris Thin, omtrent wien echter de Raad later verklaarde onbewust te zijn, of hij tot de uitgezette behoorde,

alzoo dit werk op hooger gezag was geschied. Wellicht was zijn naam met eenen kunstgreep, later, op de lijst geplaatst door eene factie, welke niets ontzag wanneer zij haar doel bereiken konde.

Ook dit ontwerp gelukte, en nu toonde zich de aanhang in geheel hare kracht; geene plaats in al de Nederlanden mogt de vrienden van Willem I ontvangen; zij hadden zich eerst naar de omstreken van Utrecht, in het regtsgebied der Heeren van Brederode te Vianen, of in dat van het huis van Nassau te IJsselstein, begeven; maar weldra werd hun geboden al de Nederlandsche provincien te verlaten: Munster of Cleef werd hun ten verblijve aangeduid, op straf van beslagneming hunner vaste, en van berooving en plundering hunner roerende goederen, zonder dat er zelfs eenige schijn of glimp aan dien onregtvaardigen handel werd gegeven. Dan, nog had de zoo bekende staatsman Paulus Buis zich in Utrecht gewaagd, welligt om in de stemming des Raads eenige gunstige verandering te bewerken, en het gesmeede ontwerp te verijdelen; zijne komst gaf den aanhang, die de vastheid van haar gebouw mistrouwde, aanleiding tot vermoeden, en de Vlaming Jacques de Pottere maakte misbruik van zijn gezag als Schepen, om zijne gevangenstelling door een Burgerhopman te bewerken.

Sedert werd de Pottere voor zijne verkleefdheid aan Leicester beloond door het Rentmeesterschap der Domeinen, zoo als Maljaart Cuper het Ontvangerschap der middelen had verkregen. Zoodanig beloonde Leicester den ijver des gunstelings, terwijl hij zijne daden miskende: de Pottere en Cuper

benevens andere Schepenen trachtten nu zich van Paulus Buis te ontslaan, door bij lord North, die bij afwezigheid van Leicester het bevel voerde, aantevragen, of het hem beliefd, dat men Buis overleveren zoude aan den Maarschalk van het Engelsche leger, in de provoost van St. Marie; North nam dit voorstel niet aan, maar beval dat men hem in strikte bewaring zoude houden. Deze bijzonderheid alleen is genoegzaam om den invloed te kenmerken, welke de Engelsche Landvoogd op die gevangenzetting had uitgeoefend, en welke hij echter bleef ontkennen. Wanneer het op uitvoering zijner ontwerpen aankwam, liet hij die aan vertrouwden over, was dikwijls opzettelijk afwezig, en trachtte den uiterlijken schijn van regtvaardigheid of onpartijdigheid te behouden, en weder hierin aan zijn gewoon karakter getrouw te blijven (*).

De samenstemming der maatregelen zelve echter, zoowel als de bescherming, welke de Engelsche krijgbezetting, die onder het opperbevel van Leicester stond, daaraan verleende, moest alle begoocheling doen verdwijnen; de vrienden der uitgezette Utrechternaren bevonden zich onder de Staten van Holland. Eene plegtige bezending, bestaande uit de heeren van Zuijlen van Nijveld, Adriaan van Berkenrode en Adriaan van Werestein, verscheen in den Raad, en verzocht herroeping van het besluit der uitzetting. Zij bekwam het merkwaardig antwoord, dat het de zaak van den Raad niet was, maar gekomen van hooger hand. Zedert schrijven de Staten van Hol-

(*) Men kent den eerlozen Farley en boelievrinden Forster door Walter Scott zoo meesterlijk geschilderd.

land aan Leicester en namen de uitgezette onder hunne bescherming, waarvan aan hun bewijs werd uitgeleverd: de uitzetting uit al de Nederlanden werd daardoor te leur gesteld, doch het oogmerk was bereikt, hen uit Utrecht te verwijderen. Toen de aanslag gesmeed, doch mislukt was, om ook Oldenbarneveld naar Utrecht te lokken, en zich van hem, even als van Buis te verzekeren, werd het ontslag van dezen laatsten onder eenen zwaren borgtogt van f 25,000 bewilligd.

Het misnoegen van den Raad van Utrecht, hoe talrijk ook de aanhang was der Leicestersche partij, groeide aan, toen Leicester eenen anderen zijner gunstelingen, Charles van Trillo, tot Hoofdschout wilde stellen; hierin kon de Raad niet dadelijk bewilligen, omdat hij een vreemdeling was, die zelfs nog geen burgerregt te Utrecht had verkregen; men trachte echter door dit in overweging te houden, een stellig besluit te vermijden. Maar toen Leicester het Drostambt van de Vaart wilde begeven aan Abraham van Cleeff, in plaats van den Drost Pieter Foeijt, brak de Raad het stilzwijgen af, zij verklaarde, dat de Heerlijkheid van Vreeswijk een Stads eigendom was, en de Drost altijd op dien grond door den Raad was benoemd; noch Keizer Karel de V., noch zelfs de Hertog van Alba had immer dit regt geschonden. Men verzette zich door dit krachtig protest openlijk tegen deze daad van willekeur.

Juist dit een en ander geschiedde kort voor de verandering der Regering in October 1586; en het is kennelijk, dat dit verschil de ware oorzaak was van

de geheele verandering des Raads, wiens eindelijke tegenkating, na zoo veel toegeeflijkheid, duidelijk deed zien, dat het lang gerekt geduld ten einde, en eene uitbarsting te wachten was.

De leden, die nog van den ouden Raad, in 1584 benoemd, overig waren, werden nu, op weinig uitzonderingen na, uit de regering gezet. Ook toen was Leicester afwezig; hij gaf eene Commissie in de Fransche taal, door de Borchgrave gesteld, en door hem ondertekend; waarbij hij, bij de afwezigheid des Graven van Nieuwenaar en Meurs, die in Duitschland zich onthield, benoemde den Grave van Cuilenburgh en Mijlord North Baron van Kentling, tot vernieuwing van den Magistraat, en den Heer Berchon tot Luitenant Gouverneur der Stad en Lande van Utrecht; de Raad werd dan ook door dezen, en niet door den Landvoogd zelven verzet. Men telt onder de uitgezette leden des Raads de namen der aanzienlijke geslachten de Rijcke, Foeck, Stelle, Everdingen, Helsdingen, van Roijen, Broekhuizen en van Wede. Slechts zeer weinige der leden, die in 1583 zitting hadden, bleven over; deze waren Cornelis Gijbertse van Voorst, Herman de Wildt, Lucas van de Poll en Roetart van Lanskroon, die in het bewind bleven.

Nu was de eerste daad de aanneming van Trillo tot Schout, die van Abraham van Cleeff tot Drost aan de Vaart, deze laatste echter met een acte van non prejuditie; aan Trillo werd eerst eene maand daarna het Burgerregt gegeven, hij bekwam zes dienaars om zijnen persoon te beschermen.

Gerard Prounink van Deventer, tweede Burgemeester geworden zijnde, werd naar de Staten Generaal afgevaardigd. — Nu werd op den 8 October de Souverainiteit aan de Koningin van Engeland opgedragen, na gezien te hebben de adviezen van de twee eerste leden der Staten, en zekere punten daarop geraamd.

De hoplieden drongen weldra aan op het terugroepen uit de algemeene Staten van Hendrik Buth en Bartholomeus de Waal; ten aanzien van den eersten, was zulks door den Raad, reeds eenige dagen te voren uitsluitend geschied. Nu was het gezag in handen van denzelfden aanhang, bijna geheel bestaande uit vreemdelingen, of uit eenigen die hunne gunst zochten of hunne zijde hielden: Trillo, Prounink en Cuper bekleedden in de stad, de posten van Hoofdschout, Burgemeester en Schepen. Doch nu moest ook het Hof van Justitie worden veranderd.

Willem van Radeland, de zwager van Jan van Drunen, die eerst Pensionaris der Gecommitteerden van de nadere Unie was geweest, en sedert President van het Hof geworden, moest door den Vlaming Jacob de Bellechere worden vervangen. Hendrik Agylæus uit 's Hertogenbosch moest als Procureur Generaal, en Herman Wijnhof en Jan van den Berg in plaats van Floris van Heermale en Willem van Lamsweerde als Raadsheeren worden aangesteld, terwijl Philips Rattaller tot Griffier werd benoemd.

De stad en het beleid der Justitie in handen der Leicesterschen gevallen zijnde, moest nu de vergade-

ring der Staten zelve ten doel staan van een anderen aanval. Men weet dat dezelve uit drie Leden bestond, namelijk de afgevaardigden uit de Vijf Capittelen als hooge Geestelijkheid van het Sticht, uit de Ridder-schap en de Stad en Steden.

Dit eerste lid had, reeds vroeger, eenen aanval doorgestaan, maar was door de uitspraak des Landraads in 1582 bevestigd; het bestond doorgaans uit mannen van bekwaamheid en kunde, gekozen uit de capittelen, welke te zamen meer dan honderd leden telden, die volgens de oude instellingen van eene tweejarige studie aan eene hoogeschool moesten doen blijken. Het getal der afgevaardigden bestond uit 10 of 12 leden, onder welke Floris van Heermale, Mossima en Knoop werden opgemerkt. Dit lid van staat schijnt op dit tijdstip zoodanig te zijn zamengesteld geweest, dat men wanhoopte het tot de bedoelingen over te halen, welke men wilde doordringen. Bovendien gekozen wordende uit bezitters van prebenden, die gedurende hun leven op dezelve een eigendomsregt hadden verkregen, was vreemde invloed hier onmogelijk. Het eerste lid moest dus worden vernietigd: welligt was daar in een meer verwijderd doel gelegen, namelijk om zich meester te maken van de toen nog zoo aanzienlijke goederen en bezittingen der vijf Capittelen; welke in later tijd de Hervormde geestelijkheid, als aan haar vervallen wilde doen beschouwen; tot welk einde de vermaarde godgeleerde Gijssbertus Voetius, in een volgend tijdvak, in het licht gaf: zijn uitgebreid Theologisch advies over de vijf Capittelen, welk echter door den beroemden

regtsgeleerden M. Schoockius overwinnend werd wederlegd. Welligt dat ook de Pottere Rentmeester der Domeinen geworden zijnde, wiens geweldadigheid bij het gevangen nemen van Buis gebleken was, op het beheer dier goederen, wanneer zij eenmaal aan de Domeinen waren toegevoegd, aasde; doch hij had kort genot van zijn ambt; door onregt verkregen reeds in December 1586 was hij niet meer; aan zijne weduwe werd echter het genot der inkomsten van het loopende jaar verzekerd.

Ook hier waren weder de Burgerhoplieden de eerste aanleggers. De geestelijkheid was vermoedelijk daaraan niet vreemd; immers Herman Modetus werd als een der voornaamste bewerkers der onlusten in de aanspraak van Oldenbarneveld aan Leicester niet gespaard. Dat men dezen, en door hem de gemeente trachtte te behagen en aan zich te verbinden, bewijzen de raadsbesluiten in dit tijdvak. De uiterlijke eerdienst trachtte men meer dezen luister bij te zetten, door aan het Capittel ten Dom te bevelen, zorg te dragen voor de verlichting der Domkerk en het oprigten van statelijke gestoelten voor de regering; dit was onder de eerste verrigtingen des nieuwen Raads. Voorts werden, bij iedere ongelegenheid der algemeene zaken, biddagen, bij iederen voorspoed dankdagen uitgeschreven; in een enkel jaar treft men vele van die godsdienstoefeningen aan; het vieren van zon- en feestdagen werd strengelijk voorgeschreven; het spelen op kerkhoven, het gerucht maken in kerken, onder scherpe strafbepalingen verboden; reinheid van zeden te bevorderen werd bedoeld

of voorgewend door het gebod van solemnisatie des huwelijks en het scheiden van concubinaatschappen, welke in eene stad, door zoovele hooge geestelijken bewoond, bijna openlijk waren erkend; voorts door het verbieden en storen van alle huizen tot onzedelijkheid bestemd. Bijna al die bepalingen werden in dienzelfden tijd ingevoerd, toen men, bij de bevordering van uiterlijke godsdienstigheid, reinheid van gedrag en strengheid van zeden, deugdzame en voortreffelijke mannen vervolgde, verbande, gevangen zette en beroofde, de bestaande wettige orde poogde om te keeren en de vrijheden des lands aan het oppermagtig bestuur van Eageland te onderwerpen.

De afschaffing van het eerste lid werd nu den Raad voorgesteld door de Hoplieden; Deventer verklaarde zich hiertegen, als niet voegzaam achtende, bij afwezigheid van den Landvoogd daarover te beslissen, de zaak werd echter bij den Raad aangenomen, en doorgedreven; hierin had Deventer schijnbaar met gematigdheid gehandeld; hetzelfde deed hij, toen, afgevaardigd zijnde naar de Algemeene Staatsvergadering, hij aldaar werd geweerd; in een uitgebreid vertoog gaf hij te kennen, niet te verlangen, dat de Raad zich zijne zaak, als hem bijzonder betreffende, aantrok, noch tot maatregelen overging, welke het algemeen belang konden schaden: dan de Raad besloot te protesteren tegen al wat in de Algemeene Staten zoude geschieden zoo lang Deventer niet zoude zijn toegelaten.

Deventer's gematigdheid was vermoedelijk toe te schrijven aan het vertrek van Leicester, hetwelk

reeds toen was voorgenomen, en kort daarna volgde; de stemming der Staten van Holland, Zeeland en Vriesland was uit het krachtig vertoog, aan Leicester ingeleverd, gebleken; het was nu kennelijk dat de ware bedoelingen niet langer konden verholen zijn, de Brabanders en Vlamingen waren genoemd als aanleggers of beleiders van al de verwarringen die Utrecht schokten. De pogingen om in Holland aanhang te bekomen waren mislukt, de zijdelingsche inboezemingen om de opperheerschappij aan de Koningin van Engeland te doen opdragen, hadden geen bijval gevonden; de magt van Leicester ging bij zijne afwezigheid over aan den Raad van State, welke weldra zijne ongeezindheid deed blijken om de onwettige daden, te Utrecht gepleegd, goed te keuren of te handhaven. De Algemeene Statenvergadering had haar ongenoegen en afkeuring doen blijken door Deventer de zitting te ontzeggen; deze hooge vergadering had zelfs openlijk de gegrondheid der klagten tegen Leicester's bestuur erkend, en eene Staatsbezending naar Engeland afgevaardigd, bestaande uit staatslieden van den eersten rang en bekwaamheid. De aanhang begon dus, niettegenstaande hare schijnbare zegepraal binnen Utrecht, te wankelen, zij had den steun verloren van Reingoud, die om misdragingen gevangen gesteld, doch ontvlugt was. De Pottere was gestorven, die niet schroomde de wederregtelijkste daden met geweld door te zetten.

Behalve zoo vele beschouwingen kan het zijn dat Prouninck van Deventer zich vleide, na het standpunt, waarnaar hij haakte, bereikt te hebben, zich

door gematigdheid daarin te kunnen handhaven; wellicht dat hij, wetende dat het Hof van Justitie de zaak der afschaffing zich zoude aantrekken, zich niet wilde wagen om die daad te verdedigen. En indedaad de Raad werd voor het Hof te dier zake opgeroepen. De regtsgeleerde *Hottoman* bragt zijn gevoel en men poogde den Raad tot herroeping te bewegen, dan zij volhardde, en *Hottoman* werd zelfs tot opheldering van hetgene hij gezegd had, voor den Raad ontboden.

De daad der afschaffing was eigenlijk een misstap van den aanhang: zij tastte de grondbeginselen der Unie van Utrecht aan, tot welk verdrag de drie Staten hadden medegewerkt; en te regt ontstond de beduchtigheid, dat men van den eenen stap tot den anderen zoude komen, en het geheele Staatsgebouw wilde sloopen. Opmerkelijk is het, dat men te kennen gaf de vernieuwing der onlusten van Gend en derzelve noodlottige gevolgen te duchten, als of men denzelfden geest herkende, welke, door de Vlamingen overgebracht, de gansche Staatsvorm bedreigde; en indedaad de Burgerhopliden hadden reeds eene soort van volksregering ingevoerd, en hun overwigt in den Raad deed al deszelfs besluiten het kenmerk dragen van onbesuisde volksleiding.

De aanhang sterkte zich nu, door den eersten der predikanten *Herman Modetus*, die reeds te voren zoo zeer getoond had, zich meer op den voorgrond te plaatsen; hierdoor wilde men de gemeente nog meer aan zich verbinden, terwijl *Rataller* als Regtsge-

leerde tot zijne hulp werd toegevoegd. Deze beide werden dan nu de Hoofdleiders van den aanhang.

De Algemeene Staten vorderden nu openlijk het herstel van dat Eerste lid van Staat; een zoo beslissende stap bragt de aanleggers in verlegenheid, men zag nu de verdere bedoelingen der geestelijkheid krachtiger werken. *Modetus* verlaat zijn vreedzame herdersstaf en wordt afgezant des aanhangs naar Engeland. De steun van *Leicester*, de tusschenkomst der Koningin zelve was het eenige redmiddel: *Rattaler* vergezelde hem, en beide waren met de *Hopliden* in briefwisseling, en bleven dus hunne handelingen besturen. De gezanten vleiden zich met eene gunstige uitwerking bij de Koningin, zij meenden het doel der plechtige bezending van de algemeene Staten te hebben verijdeld, en den brief van 4 Februarij als een misdaad te hebben doen aanmerken, welke de gramschap der Koningin gaande had gemaakt, die niet anders konde worden gestild dan door eene ontkenenis der Staten van al de gewesten, Holland en Zeeland uitgezonderd, van daartoe geen last te hebben gegeven.

De Raad was intusschen voortgegaan met geweldadige handelingen tegen de Capittelen. De kerk van Oud Munster, een eigendom van het Capittel van dien naam, werd, niettegenstaande de krachtigste tegenkanting aan ieder der Raden in regtelijken vorm aangezegd, tot afbreken aanbesteed en de steenen tot versterking der wallen bestemd: reeds in het vorige jaar had men de klokken uit verscheiden kerken tot geschut doen vergieten; verdere inbreuken werden echter door het herstellen van het Eerste Lid voorgekomen.

De graaf van Nieuwenaar was teruggekeerd, en weldra bleek het, dat de magt van Leicester, welke hij had helpen steunen, ook zijne regten als Stadhouder bedreigde; — de toeleg om de Staten van Utrecht naar den zin des aanhangs te stemmen, was door de herstelling van den eersten Staat mislukt; de Stad wilde zich toen van die vergadering afscheiden, indien Hendrik Buth en Bartholomeus de Waal van Moersbergen niet werden teruggeroepen uit de Algemeene Staten; doch de twee leden, Geestelijkheid en Ridderschap, vergaderden nu zonder haar, en besloten herstel der bezwaren bij de Algemeene Staten te verzoeken.

Prouninck, nu het hoofd des aanhangs, verkracht de Secretarie der Staten, al weder door Burgerhoplieden en eenigen van den Geregte vergezeld, en ligt het besluit. Nu scheen de scheuring volkomen; de beide leden der Statenvergadering verlieten de stad, en hielden hunne bijeenkomst op het slot van Wijk bij Duurstede, een dier Bisschoppelijke sloten, waar de Bisschoppen David en Philips van Bourgondien dikwerf hun verblijf plagten te houden, toen nog een sterk en fraai kasteel. De Raad verbood toen alle Leden van Staat, ingezetenen der stad zijnde, zich derwaarts te begeven, of indien zij het deden, het terug keeren: de eene geweldadigheid volgde op de andere. Leicester zelve toen nog in Engeland, wilde het geschil bijleggen, dan de Graaf van Nieuwenaar had reeds zijne magt als Stadhouder doen gelden, en den Raad onderrigt van de afkeuring

van den Raad van State, en vermoedelijk ook van die van Leicester en liet zich welgevallen de zaken terug te brengen op den voet van Regering van 1582, toen de Landraad dezelve bij hare beslissing had vastgesteld.

Dan de pogingen des aanhangs waren niet tot Utrecht beperkt; behalve de muitery in eenige Hollandsche steden, en den openbaren tegenstand van den ouden Veldheer Sonoi in Medenblik aan den Stadhouder geboden, wilde men al de gewesten in dezelfde stemming brengen. Bedrijvig was hierin weder de Burgemeester van Deventer; een nieuw verbond moest te Utrecht worden gesloten, tusschen Gelderland, Vriesland, Overijssel, Groningen en Utrecht, tot opdragt der oppermagt aan Koningin Elisabeth. Nieuwenaar, Stadhouder van drie gewesten liet zich tot die bijeenroeping bewegen. De Raad van State verzette zich vruchteloos tegen dezen maatregel, welke volstrekt eene omwending in den Staatsvorm bedoelde; echter werden ook Holland en Zeeland tot bijwoning derzelve door den Raad van Utrecht genoodigd. Zij ging voort, maar die van Holland en Zeeland weigerden te verschijnen, alles was dus onwettig en bleef zonder gevolg.

Zonderling moge het voorkomen, dat hoezeer Leicester eene algemeenheid en eenheid van bestuur, als aan de algemeene Landvoogdij eigenschappelijk behoorende, kennelijk beoogde, hij evenwel, immers die van zijnen aanhang, door zijne maatregelen niet anders dan verdeeldheid zochten.

Dan dit raadsel lost zich op, wanneer men aan-

merkt dat hij daar door trachtte de magt der Staten van de Provinciën te snuiken, en alzoo ook de Algemeene Staten, uit derzelver afgevaardigden bestaande, van invloed op het algemeen bestuur te ontzetten; terwijl hij alle magt aan den Raad van State poogde te brengen, waarvan hij het hoofd was, en in welken twee Engelschen zitting hadden.

De Raad van State hield in die tijden zijne zittingen meermalen te Utrecht, en het was uit die stad, door hem als het middelpunt van zijne magt gekozen, dat hij den invloed der Staatsvergaderingen, welke in 's Gravenhage zitting hadden, poogde te ondermijnen, door de gemeenten tegen de Regeringen in gisting te brengen, daartoe veelal den invloed der predikanten, de eenige volksredenaars van die tijden, zich ten nutte makende: ten dien einde moest het kerkelijk bewind, zoo veel mogelijk aan het toezigt der plaatselijke regering worden onttrokken. De kerkenordering werd ingevoerd, om eensgansch onafhankelijke hierarchie daartestellen; en hoe verward dan ook de tijden, hoe woelziek de pogingen waren, er was in het stelsel door de Leicesterschen aangenomen, een vast plan, hetwelk wèl bedacht was, en door, hoezeer verachtelijke, echter doeltreffende middelen ten uitvoer werd gebracht. Niets schijnt meer te hebben toegebracht tot het mislukken, dan het ontdekken zelve van die bedoelingen; zoo als geschiedde door het bekend worden van den brief door de Borchgrave aan Junius geschreven en door Leicester geteekend. Hij bedoelde Landvoogd te zijn, even als die waardigheid onder Karol V. en Philips II. bestond, en dit was even zoo

veel als het gezag der algemeene Staten geheel ter zijde te stellen; want juist was het bijeenroepen van die vergadering en het handhaven van haar gezag het doel der Pacificatie van Gend geweest, welke door de Unie van Utrecht was bevestigd.

Er was in den raad der Koningin van Engeland, bij het aanbieden der heerschappij over deze landen, verschil van gevoelen geweest over het al dan niet aannemen van dit aanbod; een middenweg was gekozen, en deze was het eigen gevoelen der Koningin, welke de Nederlanden wilde ondersteunen, en tevens eenen algemeenen oorlog met Spanje vermijden; het gevoelen der aanneming schijnt dat van Leicester te zijn geweest, toen in blakende gunst bij Koningin Elizabeth; deze vorstin neigde juist in dien tijd, toen het opdragen der heerschappij op nieuw door den Leicesterschen aanhang gedreven werd, tot vredehandel met Spanje; maar de tegenkanting, welke dit in Holland ontmoette, deed ook haar van dit voornemen afzien; en dat de opdracht anders haar meer welgevallig zoude geweest zijn, laat zich ligtelijk zoo wel hieruit, als uit de handeling der Utrechtsche aanhangers van Leicester, opmaken. Haar brief, aan den vernieuwden invloed van deze toeteschrijven, toont hare gezindheden aan, door de goedkeuring welke zij den Utrechtschen raad in denzelven betuigde. De zamenzwering van Babington door Catholijken invloed gedreven, het waar of vermeend aandeel hetwelk de gevangene Koningin van Schotland beschuldigd werd daarin te hebben, de teregtstelling en dood van deze, gedurende Leicester's verblijf in Engeland voorgevallen, kunnen Elizabeth hebben doen overhel-

len om haar gezag meer duurzaam in de **Nederlanden** te vestigen, ten einde aan Spanje, hetwelk haar **reeds** bedreigde, des te beter het hoofd te kunnen **bieden**.

Dan het kon haren schranderen blik niet **ontgaan**, dat de bekwaamste en deugdzaamste mannen in de **Nederlanden** Prins **Maurits** en het vrije staatsbe-
stuur aankleefden, en dat er dus op eenen welmeenenden
bijstand niet te rekenen was, wanneer haar **gezag**
alleen door **Leicesterschen** aanhang moest worden **ge-**
vestigd.

In **Utrecht** intusschen was het ongenoegen van den **Stad-**
houder **Nieuwenaar** tegen den aanhang toegenomen; **dit**
ongenoegen werd meer algemeen, door de geweldadighe-
den welke die aanhang pleegde. **Moetus** werd gevangen,
doch weder losgelaten; een geschil ontstond tusschen **de**
leden der **Ridderschap**, waarvan slechts een gedeelte **de**
Leicestersche zijde hield, terwijl een ander, waartoe **de**
Heer van Moersbergen behoorde, het herstel der
inbreuken op de privilegien van **Leicester**, bij zijne
terugkomst, vorderde; het was zelfs tot feitelijkheden
gekomen, en de ridderlijke degens schenen het **geschil**
te zullen beslissen.

Leicester evenwel liet zijn ontwerp niet varen; zich op de gunst der **Koningin** verlatende, wilde hij het hoofdpunt **Utrecht** op den duur verzekeren. Nu naderde de tijd van verandering der **Regering**, de maand van **October**; het was, van den tijd van **Keizer Karel** af, als een regt des **Stadhouder's** aangemerkt, daarin te voorzien. In het vorige jaar, was de afwezigheid des **Graven van Nieuwenaar** de aanleiding of het voorwendsel geweest, waarvan **Leicester** zich

bediende, om, door zijne gevolmagtigden, de Magistraatsbestelling te doen: dan in 1587 hield dit voorwendsel op, en toen ontmaskerde Leicester den toeleg, om de stadhoudelijke magt te verkorten en zelve als Landvoogd die uitte oefenen. Hierdoor hield hij Prouninck, en zijnen aanhang in het bestuur. Maar nu ook werd de zaak des Stadhouder's van de zijne gescheiden, de regten van dezen stonden in strijd tegen die des Landvoogd's. Ook in Engeland was het gezag van Leicester aan het wankelen, zijne onbedrevenheid in de regering, het mislukken van bijna alle zijne krijgsverrigtingen, het verraad van eenigen zijner Legerhoofden, de gevaarlijke woelingen der zijnen, welke binnenlandsche twisten in openbaren oorlog konden doen overgaan, deden Elisabeth, die door Lord Buckhorst van den heerschenden geest, en den waren toestand der zaken onderrigt was, van het ondersteunen of goedkeuren zijner daden afzien; hij werd teruggeroepen.

Dan nog was zijn aanhang in Utrecht meester; Deventer en Trillo regeerden; een volgzame Raad, uit hunne vrienden zamengesteld, vloog op hunne waken. Maar de ontknooping naderde; de dood van Leicester ontnam zijnen aanhang den laatsten steun; de ware bedoelingen der Koningin werden, niettegenstaande tegenovergestelde berigten, die ten gunste van Prouninck, door een der Burgerhoplieden Frans Gerritszoon, waren verkregen, ontdekt en bekend. Nieuwenaar dus verzekerd, dat zijn ontwerp geen anderen tegenstand vinden zoude, dan dien van de reeds verzwakte partij van Prouninck, wist

de goede burgerij aan zich te verbinden en eenige Hoplieden kozen zijne zijde. Gesterkt door het vertrek der hende van Cleerhagen en het Waalsche Vendel van de Villers, besloot hij met overleg der Staten van Utrecht, het regt van Magistraatsbestelling met kracht te handhaven; schoon door barricaden omgeven, werd den 5 October 1588 echter het stadhuis omsingeld. Prouninck en Trillo moesten voor den Stadhouders onderdoen, en hunne gevangenis maakte een einde aan alle pogingen van hunnen aanhang.

Nicolaes van Zuïlen van Drakenborg werd als Hoofdschout hersteld; Heermale en Thin, benevens de overige uitgezette kwamen weder in hunne posten: dan wij missen in de naamlijst des Raads den Burgemeester van Drunen, hij was reeds in ballingschap overleden en zijn grafsteen in de Reguliers- of Weeskerk wijst de plaats waar deze staatsman en zijne echtgenoot Cornelia van Hinderstein rusten. De Foecks, van Wedes, van Asch, Helsdingen en bijna al de Raadsleden, die in 1585 en 1586 voorbijgegaan waren, traden weder in het bewind.

Gematigdheid kenmerkte ook toen weder die zegepraal; door geene strafocfening of wedervergelding werd zij bezwakt, alleen werd Prouninck gebannen; de censgezindheid werd herboren, welke na het afsterven des Stadhouders Nieuwenaar, bevestigd werd door de aanstelling van Prins Maurits tot Stadhouders, op eene Instructie welke nog in het oorspronkelijke voorhanden is.

Zoo werd de scheuring geeindigd, de onafhankelijkheid bevestigd, vreemde invloed geweerd, en het reeds bloeiend Gemeenebest begon de vruchten te

plukken van zijne opofferingen door toenemende welvaart. Zijne kracht ontwikkelde zich zoo te land als ter zee; de staatsvorm, onder welken de Staat tot het toppunt van eer en magt opklom en zich gedurende meer dan twee eeuwen staande hield, verkreeg meerdere vastheid. Doch het algemeen bestuur, hetwelk Leicester getracht had boven dat der gewesten te verheffen, had door de ongepastheid der middelen door hem aangewend, de noodige klem niet bekomen, daar de toegenomen invloed van het gezag der Staten van de provincien, door Oldenbarneveld welligt te sterk werd gehandhaafd. Het gemis van de kracht en klem van het algemeen bestuur, naderhand zoo zeer gevoeld was dus het gevolg der Leicestersche Regering, welke hoe kort ook van duur, echter eenen blijvenden invloed op de staatsgesteldheid der Vereenigde Nederlanden heeft uitgeoefend.

Naschrift.

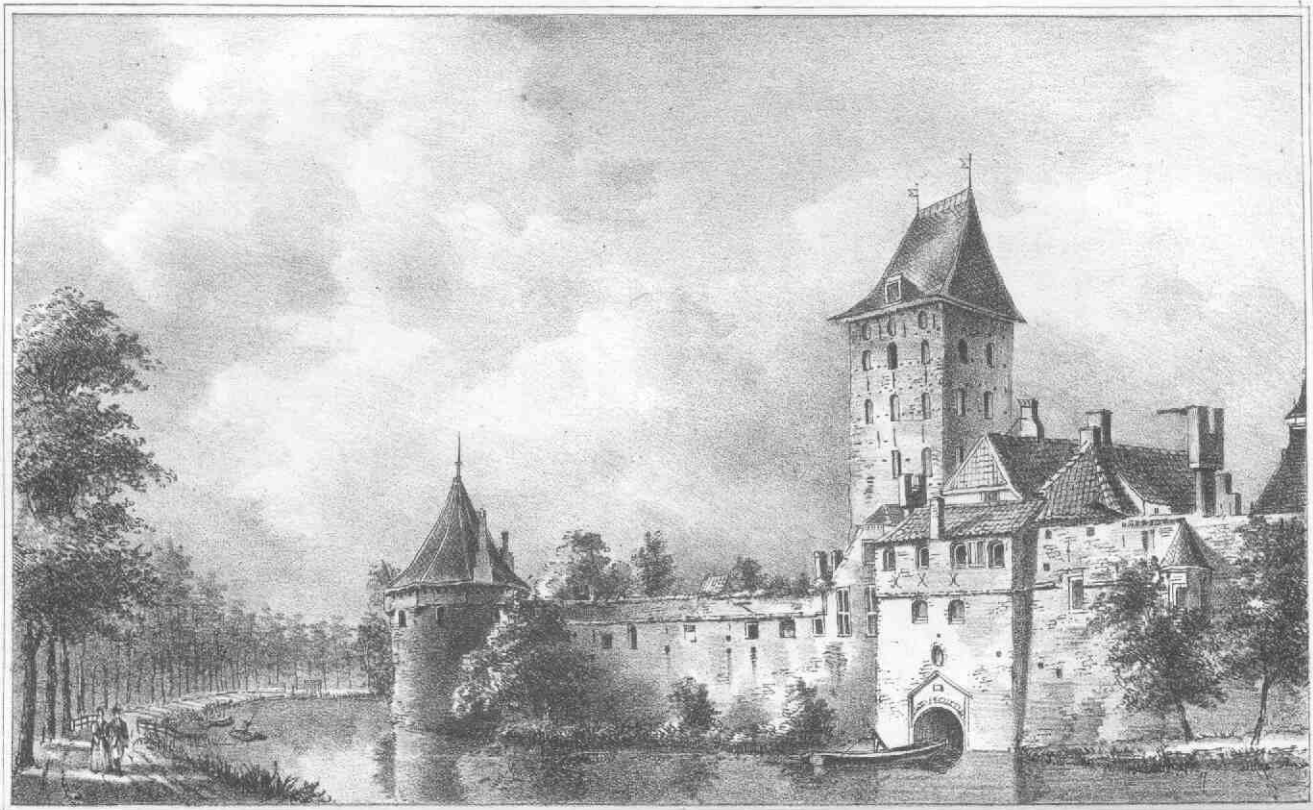
Eene schets der voornaamste gebeurtenissen welke het bestuur des Graven van Leicester in deze landen kenmerken, ontleend uit bronnen, of weinig of niet volledig, bekend, zal welligt den beoefenaren der vaderlandsche geschiedenis welkom zijn. Utrecht was tot het hoofdtooneel derzelve gekozen, en daar de gelegenheid zich aanbood, om aantekeningen van dat tijdperk in de besluiten der Utrechtsche Regering, te raadplegen, kan men daarin den waarborg vinden van de echtheid des geschiedverhaals, hetwelk bijzonder, ja bijna uitsluitend, uit die aantekeningen is opgemaakt. — Meerder uitvoerigheid zoude aan hetzelfde kunnen zijn gegeven, doch men heeft gemeend door deze schets, den Zusammenhang der gebeurtenissen in een helderder daglicht te kunnen plaatsen, ten einde de oorzaken en gevolgen in derzelver verband des te krachtiger te kunnen voorstellen, en de ware drijfveren en bedoelingen der handelende personen des te sterker te doen uitkomen.

W.

DE PLOMPETOREN.

(Met afbeelding.)

De Plompetoren, aan het noordeinde der Nieuwe Gracht, behoorde tot de oudste torens der sterke stadswallen, die Utrecht omringden. De tijd van deszelfs stichting hebben wij niet aangeteekend gevonden, doch wel dat hij reeds vroeg door het gild der Marsluiden gebruikt en van daar der Marsluden-, d. i., Koopliedentoren genaamd werd. Aan dit gild was deze sterkte, voor deszelfs bijeenkomsten, door den Raad der stad afgestaan, terwijl een gedeelte van het gebouw in het jaar 1470 voor een stadsgevangenis werd ingerigt. Het gild was echter verplicht om op eigen kosten in het onderhoud van dit gebouw te voorzien, zoo als blijkt uit een raadsbesluit van dat jaar, des maandags na St. Laurentius, waarbij de Raad verstond dat het Marsliedengild voor de verwarming van dat gedeelte, alwaar de gevangenen geplaatst waren, zoude zorgen. — Onder meer staatkundige slagtoffers, die deze woning voor zekeren tijd betrokken, telde men ook den beroemden staatsman Mr. Paulus Buijs, Heer van Sevenhoven, Vliet en Capel.

len, den vriend en raadgever van den grondlegger van Neêrlands onafhankelijkheid, maar te gelijk tegenstrever der heerschzuchtige plannen van Leicester en diens aanhang. Verradelijk uit zijn bed geligt, werd hem de verwisseling van den huize Hazenberg tegen de woning van den onderschout op den Plompentoren, onder eene zware borgtogt toegestaan. — Een half jaar bleef hij aldaar van zijne vrijheid beroofd, tot hij in 1586 op geheimen last der Staten ontslagen werd.

Nevensgaande plaat, naar eene teekening uit het midden der vorige eeuw vervaardigd, geeft eene afbeelding van den Plompentoren, van den stadssingel te zien, vóórdat dezelve in 1756 gedeeltelijk werd afgebroken.

Op dat tijdstip nog stelt ons de Plompentoren met dezelfs bijgebouwen de sterkte van dit gedeelte der stads wallen voor. Niet alleen waren de buitenmuren door hunne ongewone dikte en hechte zamenvoeging tot het doorstaan van een beleg geschikt, maar de inwendige bouworde, van schiet- en kijkaten in den smaak van cellen ruim schoots voorzien, benevens de groote kluizen, die nog onder het waterpeil der stad gebouwd waren, strekken hiervan ten bewijze. Eene zwaar met ijzer beslagen deur leidde door de ruime gewelven naar het water, hetwelk onder de brug heenstroomde.

In het jaar 1832 is de Plompentoren geheel geslecht, behalve den kleinen, ronden toren *de Vos* aan de N. O. zijde, die thans echter van zijne spits beroofd is.

HERINNERINGEN DER MAAND.

8 Januarij 977. Op dezen dag overleed Baldricus, 15^e Bisschop van Utrecht, zoon van den Vorst van Cleef, nadat hij het Bisdome tot in eenen hoogen ouderdom had bestuurd. Hij was een zeer geleerd man, zoowel beroemd in oorlog als in vrede, en heeft het opzigt gehad over de zonen van Keizer Hendrik I. Bij zijne komst tot den Bisschoppelijken stoel vond hij de stad in eenen ellendigen toestand; de Denen hadden dezelve jammerlijk geteisterd, en nu was zijne eerste zorg, nadat de vijanden verdreven waren, de verwoeste stad wederom in haren vorigen luister te herstellen. Hij bouwde in 951 de muren weder op, en versterkte dezelve met torens. Hij liet de Domkerk, door Willebrordus gesticht, en die van St. Salvator door de Denen verwoest, veel prachtiger weder opbouwen (*), en bragt de beenderen van verscheiden heiligen, als van Benignus, Pontianus, Agneta en anderen aldaar over. Onder zijne regering

(*) Buchel, Dase. Urb. Traj stelt den tijd van den wederopbouw in 966; doch dit is vroeger geschied, daar Baldericus zelfs hiervan gewag maakt als van eene reeds gedane zaak, in zijnen giftbrief van den 1 Julij 934, te vinden in Bat. Sac.

heeft ook de kerk van Utrecht het eerst het regt ontvangen, geld te doen muntten, welk regt aan dezelve door Koning Otho in het jaar 956 verleend werd. Zijne geleerdheid en regtschapenheid werd ook door den Paus Agapetus hoog geschat, die hem in eene vergadering riep ter beslissing van zware onlusten, welke tusschen Koning Lodewijk en Hugo, Graaf van Parijs, gerezen waren, gelijk hij mede tegenwoordig was bij het verbond, tusschen Henricus den Vogelaar, vader van Otho I. en Karel den Eenvoudigen gesloten. De zoo vervallen stad tot zulk eenen luister gebragt hebbende, is hij in hoogen ouderdom gestorven, nadat hij het Bisdom 59 jaren had bestuurd. Zijn dood werd met regt van allen betreurd en zijn ligchaam in de Domkerk met veel pracht begraven.

22 Januarij 1484 werd Amersfoort bij verrassing ingenomen. Het jaar te voren den 6 September was de stad Utrecht, na een hevig beleg van twaalf weken, tot de overgaaf gedwongen, door den Aarts-hertog Maximiliaan, die met zestien duizend man zich voor dezelve had gelegerd; hetgeen ten gevolge had dat de Kabeljauwsche partij in deze stad de bovenhand verkreeg, David van Bourgon-diën, bastaard zoon van Philips den Goeden wederom als Bisschop werd erkend en de Hollanders eenigen tijd van het Sticht meester bleven. De eenige reden tot dezen oorlog was de herstelling van dien Bisschop, die door kuiperijen van de Hollanders en de Kabeljauwsche partij, en door

den invloed van zijnen vader Philips, te Rome was geconfirmeerd, hoewel hij niet wettig door de Ecclesien was gekozen.

Vele ballingen uit Amersfoort, zich te Utrecht ophoudende, maakten afspraak met eenige Oostenrijkers, die tot de bezetting van Utrecht behoorden, en begaven zich heimelijk op den genoemden 22^{en} Januarij naar Amersfoort. De duisternis van den nacht begunstigde hunne onderneming, de togevroren grachten, maakten hun den toegang gemakkelijk, en de onachtzaamheid waarmede de stad werd bewaakt, deed hen dezelve winnen, vóór dat de burgers iets van het voorgevallene wisten. Hoewel het getal der veroveraars zeer verschillend wordt opgegeven, als van sommigen op 20, door anderen op 400 gesteld, is dan toch de stoutheid van dezen stap, ook zelfs het grootste getal aannemende, niet te ontkennen. Zoodra zij de stad in hadden, trachtten zij hun gering getal te verbergen, hieven een groot geschreeuw aan en riepen dat allen die den Bisschop David waren toegedaan, niets te vreezen hadden. De aanhangers der Kabeljaauwsche partij voegden zich hierop bij hen, verjoegen de Hockschen en oefenden hunne wraak op derzelver huizen en bezittingen.

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
GEDAAN AAN HET Chemische Laboratorium VAN
's RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL te UTRECHT, ONDER
TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERY.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Jan.	775	16	O.	betrokken.
	781	20	O.	iets betrokken.
	781	15 ^s	O.	idem.
2 id.	781	9	O.	helder.
	781	17	Z. O.	idem.
	781	16	Z. W.	betrokken.
3 id.	774	26	O.	betrokken.
	774	31	Z. O.	idem.
	771	30	Z. W.	regenachtig.
4 id.	765	41	W.	regenachtig.
	765	44	W.	idem.
	765	43	W.	idem.
5 id.	766	44	N. W.	regenachtig.
	767	45	N. N. O.	betrokken.
	769	44	N.	zware mist.
6 id.	769 ^s	40	N.	zware mist.
	770	43 ^s	N.	idem.
	770	42 ^s	O.	idem.
7 id.	768	32	O. Z. O.	helder.
	767	35 ^s	Z. Z. O.	idem.
	767	33	Z. O.	idem.
8 id.	767	24	Z. Z. O.	helder.
	767	32	Z. Z. O.	idem.
	767	31	Z. Z. O.	idem.
9 id.	767	24	Z. Z. O.	helder.
	767	31	Z. Z. O.	idem.
	766	28	Z. Z. O.	idem.
10 id.	760 ^s	20	Z. O.	helder.
	753	23	Z. O.	idem.
	756	23	Z. Z. O.	betrokken.
11 id.	749	39 ^s	Z.	betrokken.
	748 ^s	40	Z.	idem.
	749	36	Z.	helder.
12 id.	749	39 ^s	W.	betrokken.
	751	37	N. W.	idem.
	752	35	N.	idem.
13 id.	756	33	N. W.	een weinig gesneeuwd.
	759	37	W.	helder.
	761	35	W.	hetrokken.
14 id.	761	41	W.	betrokken.
	761	43	W.	idem.
	760	42	W.	idem.
15 id.	751	41	Z. W.	betrokk. hevige wind.
	749	41	W.	idem. idem.
	749	38	W.	helder.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Jan.	760	34	N.	helder.
	764	38	N.	idem.
	765 ^s	36	N.	idem.
17 id.	765	37	N. N. W.	betrokken.
	765 ^s	38	N. W.	idem.
	7 66	37	N. W.	idem.
18 id.	768	37	N. N. W.	betrokken.
	764	41	N. W.	idem.
	762	40	N. W.	idem.
19 id.	765	33 ^s	N. N. O.	helder.
	769	36	N. O.	idem.
	770	34	N.	idem.
20 id.	771 ^s	33	W.	betrokken.
	771 ^s	35	W.	idem.
	770	33	W.	idem.
21 id.	765	26	Z. W.	helder.
	768 ^s	33	Z. W.	idem.
	762	34 ^s	Z.	idem.
22 id.	759	35 ^s	Z. Z. W.	helder.
	758	43	Z.	idem.
	757	43 ^s	Z.	regenachtig.
23 id.	754 ^s	47	W. t. Z.	betrokken.
	754 ^s	54	W.	idem.
	754 ^s	52	W.	idem.
24 id.	756	43	W.	betrokken.
	757	43	W.	idem.
	759	41	W.	idem.
25 id.	770 ^s	35	N. W.	helder.
	772 ^s	43 ^s	N. W.	idem.
	774	36	N. W.	idem.
26 id.	772 ^s	30	W.	helder.
	771 ^s	37	W.	mistig.
	770 ^s	35	W.	idem.
27 id.	767 ^s	33	Z. W.	helder.
	766 ^s	40	Z. W.	idem.
	765	37	W.	idem.
28 id.	759	42 ^s	W.	regenachtig.
	757 ^s	47	W.	idem.
	755	43	W.	idem.
29 id.	747	38	W. N. W.	betrokken.
	748	41	N. W.	idem.
	746 ^s	39 ^s	N. W.	idem.
30 id.	737	34	N. W.	veranderl. met sneeuw.
	738 ^s	37 ^s	W. N. W.	idem. idem.
	738	35	N. N. W.	idem. idem.
31 id.	751 ^s	35	N. W.	betrokken.
	750	39	N. W.	idem.
	746	38	Z. Z. W.	regenachtig.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

Januarij 1836.

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN,
OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie
UTRECHT.

	GEBORENEN.								HUWELIJKEN. ECHTSCHIEDINGEN.		OVER- LEDENEN.	
	Getal.		waaronder:									
			Onechte.		Tweel.		Doodgeb.					
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
UTRECHT.	73	65	4	2	2	5	2	25	»	94	58	
AMERSFOORT.	18	15	1	1	»	1	»	9	»	17	13	
WIJK BIJ DUURSTEDA.	5	»	»	»	»	»	»	3	»	3	5	
RHENEN.	4	2	»	1	»	»	»	2	»	1	3	
IJSSELSTEIN.	5	4	»	»	1	»	»	3	»	2	7	
MONTFOORT.	7	5	1	»	1	2	»	4	»	»	5	

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

	onder Nulpeil:
1 Januarij 1836.	4 el 92 dm.
15 —————	4 — 96 —
31 —————	3 — 07 —

Dagverhaal

VAN

HET GEBEURDE GEDURENDE HET GIJZELAARSCHAP
VAN DE HEEREN :

W. E. DE PERPONCHER, PH. RAM,
C. SINGENDONCK EN N. W. BUDDINGH.

De maand November 1813 ligt nog te versch in ieders geheugen, het in dezelve voorgevallene zoo wel in ons gansche land als in de stad onzer inwoning, heeft te grooten invloed op onzen maatschappelijken toestand en ons volksbestaan uitgeoefend, dan dat wij het noodig oordeelen zouden de geschiedenis hiervan, voor zoo ver deze stad betreft, onzen lezers mede te deelen. — Met de verandering van zaken, werd het geluk zoo wel als de naam van Nederland hersteld, het nam wederom eene waardige plaats onder de volken van Europa, en vele vaderlandsche schrijvers wijdden hunne welversneden pennen, aan het te boek stellen onzer verlossing, zoodat de geschiedenis daarvan ook voor de nakomelingschap niet verloren zal gaan.

Anders is het gesteld met de laatste dagen der verdrukking, die Utrechts bevrijding vooraf gingen. Wie herinnert zich niet met ons de bange dagen welke

deszelfs ingezetenen doorbragten, een gelijk lot als die van Woerden vreezende?

Wij herrinneren ons niet dat hier over iets belangrijks is geschreven, en vinden het niet ongepast, een stuk in ons tijdschrift op te nemen, hetwelk, ofschoon niet tot de algemeene geschiedenis behorende, een denkbeeld kan geven van de onzekerheid en vrees, waarin de Utrechtenaren de laatste dagen der Fransche overheersching hebben doorgebracht.

Het geen wij hier den lezer aanbieden is wel meer *geschiedenis van Utrechtenaren* dan van de stad *Utrecht zelve*; het staat echter met de laatste in een zoo nauw verband, dat het niet van elkander kan afgescheiden worden.

Twee der hier aan het hoofd vermelde Heeren hebben reeds vroeger het verhaal hunner gevangenschap medegedeeld; doch daar het ons gelukt is, een eigen gesteld dagverhaal van eenen derden, in de gevangenis geschreven, te bekomen, en ons het gebruik daarvan is toegestaan, hebben wij daaruit met de beide anderen een geheel gevormd, waarvan wij een verslag geven, hetwelk wij vertrouwen dat onzen lezers niet onbelangrijk zal voorkomen.

Het jaar 1813 spoedde ten einde. Groote gebeurtenissen waren in hetzelfde voorgevallen; reeds hadden verscheiden overheerde volken, door den tegenspoed der fransche wapenen in het noorden van Europa, aangemoedigd, het juk van den overheerscher afge-
worpen; ook ons vaderland zag reikhalzend uit naar

het tijdstip zijner verlossing, en zoodra had zich niet de eerste lichtstraal van gegronde hoop vertoond, of eenige steden van ons vaderland waagden het, hoewel er nog geen spoedige opkomst van Bondgenooten was te verwachten, zich zelve vrij te maken, en het oude stamhuis van Oranje ten tweeden male als den grondlegger en verdediger der vrijheid in te roepen.

De steden Amsterdam en 's Hage waren hierin de anderen vóórgegaan; ook Utrecht reikhalsde naar dit oogenblik, doch eene zware bezetting van fransche krijgslieden, wier euvelmoed door den buit van Woerden zoodanig was toegenomen, dat hun eigen bevelhebber met moeite ook deze stad voor baldadigheden bewaarde, hield de gemoederen in bange verwachting; langen tijd echter konde deze spanning niet duren: de zegevierende wapenen der Verbondene Mogendheden naderden, en voerden ook voor deze stad de vrijheid met zich. De vreugde hierover was echter voor eenige der aanzienlijkste familien binnen dezelve met droefheid vermengd.

Het aanhouden van eenen keizerlijken adjudant te 's Hage door het provisioneel gouvernement, gaf aanleiding dat de Generaal Molitor daarvoor represaille binnen deze stad nam; hij deed op Woensdag avond den 24 November 1813 tusschen 9 en 10 uren de Heeren E. S. van Goltstein, C. Singendonck, (*) Ph. Ram en N. W. Buddingh, door

(*) Deze Heer is waarschijnlijk bij vergissing als gijzelaar meegenomen voor den Heer Singendonck, later Generaal Majoor, lid van het Hoog Militair Gerechtshof, toen Kolonnel op Engelsch pensioen.

de Commissarissen van Policie Veil, en Palais-scau, verzeld van éénen hunner agenten, bij zich ontbieden; hetzelfde had ook den volgenden dag met den Heer W. E. de Perponcher de Sedlnitzky plaats.

Aanvankelijk schijnt de bedoeling niet geweest te zijn, ook den Heer Buddingh als gijzelaar te doen strekken; doch door den Heer van Goltstein, die zwak van gestel en onduidelijk ter sprake was, verzocht zijnde hem naar den Generaal te verzellen, wilde deze zijnen bejaarden buurman dit niet weigeren, hetwelk ten gevolge had, dat ook die Heer in het lot der overigen heeft gedeeld, en de Heer van Goltstein, op voorbede zijner echtgenoot, om zijnen ziekelijken toestand werd ontslagen.

Na vijf bange uren in het logement het Nieuw Kasteel van Antwerpen te hebben doorgebracht, reeds bekend met het doel hunner gevangenneming, werd hun onverwachts door een gendarme aangezegd, dat zij voor een rijtuig moesten zorgen, in hetwelk de Heeren Ram, Buddingh en Singendonck reeds te vijf uren in den morgenstond naar Gorkum werden gevoerd, verzeld van eenen brigadier en vier gendarmes te paard. -- Des middags aldaar aangekomen, werden zij gevoelig getroffen, daar het rijtuig hen voor de gevangenpoort bragt, en de cipier eenige hokken in dit gevangenhuis voor hen opende; na dat echter aan den bevelhebber der vesting was te kennen gegeven, dat zij niet als beschuldigten, maar slechts als gijzelaars in verzekering waren genomen, met toezegging van ontslag, zoodra de frausche aide de camp

zou zijn losgelaten, werden zij in eene kamer in dat gevangenhuis bij elkander geplaatst, en genoten door de liefderijke welwillendheid en buitengemeene hulpvaardigheid van den Heer Jan Lucas van Meerten, aldaar woonachtig, al dien troost en verligting in hun lot, welke de omstandigheden gedoogden. — Alle de gevangenen komen over een in den lof, zoo regelmatig dezen menschenvriend toegebracht; hij voorzag elk hunner van een ledikant, zoo wel als van alles ter verkwikking, en toen op Zaterdag den 27en hun getal door de aankomst van den Heer de Perponcher werd vermeerderd, verstrekte deze Heer nog eene slaappleats, terwijl hij deszelfs beide dochters, die hunnen vader niet hadden willen verlaten, een verblijf in zijn eigen huis aanbod.

In deze plaats genoten dus de gevangenen eene behandeling, zoo gunstig als zij dit in hunne omstandigheden mogten verwachten; niet weinig werd hun lot verzacht door deelnemende menschenvrienden, en het bezoek van sommige leden der familie zoo van den Heer Ram (*) als van den Heer Buddingh; ook werden zij gestreeld door de hoop wel spoedig weder

(*) Deze had het genoegen een bezoek van twee zijner zonen reeds op den 25en te Gorcum te ontvangen. Het daartoe gegeven verlof, waarvan wij het oorspronkelijk in handen hebben, luidt als volgt:

d'Après les ordres de Mr. le Général de Division comte Molitor les postes militaires placés entre Utrecht et Gorcum, laisseront passer Mr. Ram, fils, qui va rejoindre Mr. son père à Gorcum. Le présent n'est valable que pour aujourd'hui.

Utrecht le 25 Novembre 1813. Le Chef de Bataillon ayde de camp Bernes.

ontslagen te zullen worden, wanneer de personen, voor welke zij in bewaring waren genomen, weder zouden zijn losgelaten, waartoe in Utrecht door de betrekkingen der gijzelaren geene pogingen werden gespaard. — Inzonderheid verdient te worden vermeld, dat bij het in hechtenis nemen van den Heer de Perponcher, de Baron van Tuijll van Serroskerken, tegenwoordig Gouverneur van Noord-Holland, toenmaals sousprefect van het Departement der Zuiderzee, zich als borg voor gemelden Heer aanbod, terwijl de Heer van Nes Kolonel ter zee, thans lid van het Hoog Militair Geregts-hof, zich hiertoe mede als borg wilde stellen, of zelf naar Amsterdam reizen, ten einde het ontslag van den Admiraal Truguet te bewerken, voor denwelken de Heer de Perponcher voornamelijk als gijzelaar diende.

Niet lang mogten zij in deze zoete dwaling verkeeren: Op Maandag den 29^{en} November werd den Heeren Gijzelaars aangezegd, dat zij den volgenden morgen ten 8 ure, volgens de bevelen van den Senateur en Generaal Rampon en den Generaal Molitor, welke laatste daags te voren deszelfs hoofdkwartier binnen Gorkum had gevestigd, onder het geleide van vier gendarmes zouden worden overgebracht naar Breda, en des anderen daags naar Antwerpen, dewijl de gevangenpoort moest ontruimd en alle gevangenen, zoo wel als de gijzelaars, naar Antwerpen gevoerd worden. Nog steeds hopen de eenig berigt te zullen bekomen aangaande de pogingen, binnen Utrecht tot hun ontslag aangewend, zochten zij de verdere verwijdering van de stad hunner inwoning te

voorkomen, en zonden, na voorafgaand overleg met den Commissaris van Politie Peuchen, aan den Secretaris Generaal Stuers eenen brief van den navolgenden inhoud:

Hoog Edel Gestreng Heer!

» Vernomen hebbende dat wij op morgen als
 » otages naar Breda, en vervolgens naar Antwerpen
 » zouden moeten worden vervoerd, vinden wij ons
 » daardoor in zeer groote ongelegenheid, te meer
 » daar de meeste van ons reeds verre in jaren geavan-
 » ceerd, en met zware huisgezinnen zijn belast, en
 » meer bijzonder, daar wij hopen mogen dat de
 » demarches, welke door onze naastbestaanden en
 » vrienden in 's Hage gedaan zijn, dat effect zullen
 » hebben, dat de Heer Prefect van Marine en de
 » Adjudant van den Heer Generaal Molitor, eer-
 » lang zullen worden ontslagen, en dus de redenen
 » van onze arresteringe zullen ophouden.

» En het is uit dien hoofde, dat wij de vrijheid
 » nemen U Hoog Ed. Gestr. aller instantelijkst te
 » verzoeken, voor ons bij den Heer Generaal Moli-
 » tor en Senateur Rampon te effectueren, dat
 » aan ons een convenabel uitstel van een paar dagen
 » mogte worden verleend, zoo dat het antwoord
 » op de bovengemelde demarches, welke reeds kort
 » na onze arresteringen, immers reeds sedert drie
 » dagen gedaan zijn, moge kunnen inkomen.

» U Hoog Ed. Gestr. zoude ons en onze familien
 » hierdoor ten hoogsten verplichten, en ons de leven-

- digste dankerkentenissen opleggen, terwijl wij de
- eere hebben met het diepst respect te zijn."

Hoog Ed. Gestr. Heer!

U Hoog Ed. Gestr. Onderdanige en
Gehoorzame Dienaren,

(*was geteekend*) W. E. DE PERPONCHER.
PH. RAM.
C. SINGENDONCK.
N. W. BUDDINGH.

Deze brief had geen gunstig gevolg; de Commissaris van Policie kwam kort daarna kennis geven dat de Generaal Molitor op dit verzoek niet had geantwoord, en zij dus moesten vertrekken met twee rijtuigen voor de vier gijzelaars, en vier gendarmes, terwijl de laatsten kosteloos van Antwerpen naar Gorkum moesten worden teruggevoerd.

Op Dingsdag den 30^{en} November stonden de twee rijtuigen (*) des morgens ten 8 ure voor het verblijf der gevangenen gereed.

Aandoenlijk was het afscheid dat hier door den Heer de Perponcher van zijne dochters, en door den Heer Buddingh van zijnen zoon werd genomen. Voor dezen hevigen schok was de Heer Ram bewaard gebleven, wiens zonen, op diens uitdrukkelijke begeerte, op zaterdag den 27^{en} naar Utrecht waren teruggekeerd, ten einde zoo mogelijk eene uit-

(*) Voor elk derzelven, met vier paarden bespannen, bij den Postmeester te Gorkum gehuurd, moest f48 betaald worden tot Breda, en voor één derzelven f 36 van Breda tot Antwerpen.

wisseling der Gijzelaren tegen den aangehouden vice-admiraal Truguet en den aide de camp van den generaal Molitor, bij het provisioneel Hollandsch bestuur te bewerken. Wij zullen niet herhalen wat hieromtrent door de Heeren de Perponcher en Buddingh is vermeld, doch niemand voorzeker zal het verhaal dezer scheiding zonder aandoening lezen.

Omtrent half weg gekomen, brak het rijtuig waarin zich de Heeren de Perponcher en Ram met eenen brigadier en een gendarme bevonden, waarom gemelde Heeren in een hen volgend rijtuig werden geplaatst, waarin de Heer Dedel, intendant van de paleizen des Keizers in Holland, werd overgevoerd, (*) terwijl een boerenwagen werd aangenomen, om de gendarmes en de bagage te vervoeren. — Ook het tweede rijtuig brak, waarin de Heeren S. en B. met twee gendarmes geplaatst waren, die daardoor werden verplicht tot Geertruidenberg te voet te volgen, alwaar het rijtuig zoo veel mogelijk hersteld, en tot de verdere vervoering naar Breda werd bekwaam gemaakt.

Woensdag den 1^{en} December werd de reis naar Antwerpen des morgens ten 6 ure voortgezet, in eene daartoe te Breda afgehuurden wagen voor zes personen, waarin de gijzelaars met den Heer Dedel en een gendarme plaats namen, terwijl de overige geleiders in het tweede rijtuig volgden.

Des namiddags te Antwerpen aangekomen, werd de intrek genomen in het logement *de Beer*, alwaar de

(*) Deze Heer was in Gorkum gearresteerd.

gevangenen des nachts, gelijk op de vorige plaatsen, onder de bewaring der gendarmes verbleven.

Na eenen dag alhier te hebben vertoefd, werden zij op Vrijdag den 3^{en} December in het klooster der Cellebroeders (Cellieten) overgebracht, alwaar zij niet meer door gendarmes bewaakt werden. — Gedurende de 10 dagen, welke de gijzelaars in gemeld klooster doorbragten, werd hun toestand hun zoo dragelijk mogelijk gemaakt. De Pater van dit Convent, Gomarus Beldens, en zijne weinige kloosterge-
nooten, wendden alles aan tot verzachting van hun lot. Hier hadden de gijzelaars gelegenheid aan hunne familien te schrijven, en sommigen ontvingen berigten van hunne betrekkingen. — In het bovenhuis was hun eene slaapkamer aangewezen, voorzien van 5 bedden, voor hen en den Heer De del, en eene benedenkamer tot dagelijksch verblijf, terwijl de wandeling door de gangen van het huis en den tuin, voor hen was opengesteld: ook vervoegde zich de secretaris van den commissaris van Policie op den 6^{en} December in het klooster, om de gevangenen af te vragen of de Heeren te vreden waren over de behandeling der kloosterbroeders, en na een toestemmend antwoord verzekerde hij hen van de geneigheit van den commissaris, om ten hunnen genoegen alles te verrigten wat in zijne magt stond, waarna zij des avonds een bezoek van den commissaris zelve ontvingen.

Op Zaterdag den 11^{en} December, vervoegde zich een wachtmeester der gendarmerie bij de gijzelaars, en kondigde hun aan, dat zij op Maandag morgen den 13^{en} dier maand met de andere gevangenen, op last der

hooge policie, uit het klooster naar Parijs zouden worden gevoerd, daartoe bevelende het noodig getal rijtuigen zich aan te schaffen, zoo dat de vermogenden de kosten voor de min vermogenden zouden behooren te dragen.

Zij gaven zich vele moeiten, om hiervan te worden ontheven; te vergeefs toonden zij aan, dat zij tot nog toe op zich zelve, en in geene de minste betrekking tot de overige gevangenen hadden gestaan; te vergeefs wendden zij zich ter ontheffing hiervan aan den Commissaris Generaal der Policie, zij ontvingen den volgenden dag berigt van den wachtmee-ster, dat hij order had, hen met de overige gevangenen te doen vertrekken, onder het geleide van 8 gendarmes, en de Heer Ozij, van wien zij gedurende hun verblijf te Antwerpen, ook vele blijken van hulpvaardigheid hadden ondervonden, deelde hun des avonds het verlangen van den Commissaris van Policie mede, dat de goeden de *edelmoodigheid* zouden hebben, voor de onvermogenden te zorgen; hierop werden er rijtuigen besproken om den volgenden morgen te 10 uren de reis naar Brussel aan te nemen.

Op Maandag den 13^{en} December werden de gijzelaars met al de andere gevangenen van Antwerpen ver-voerd, en niettegenstaande de moeijelijkheid, welke zoodanige reis heeft voor stille burgers, aan geene buitengewone inspanningen gewoon, gevoegd bij den gevorderden leeftijd van de meesten hunner, en het gure jaargetijde, werd de reis gedurende zeven dagen onafgebroken over Mechelen, Brussel, Mons, Valenciennes, Cambrai, Troyes en Senlis, naar Parijs voort-gezet, in welke laatste stad zij op Zondag den 19^{en}

na den middag aankwamen, en hunnen intrek namen in het Hôtel de Bretagne.

Den 20^{en} December werden zij onder het geleide van den wachtmeester en 8 gendarmes die hen van Antwerpen af begeleid hadden, naar het Ministerie van Policie gebragt, en had hen de vermoeijende reis reeds veel hinder veroorzaakt, waarbij zij echter blijkbaar in hunnen lichamelijken welstand werden gesterkt, dit alles konde niet opwegen tegen de onwaardige behandeling welke hun nu stond te wachten; ja wij durven veilig verzekeren, dat de Franschen, welke in hunne plaats in Holland gebleven waren, eene betere verzorging hebben genoten, niettegenstaande de gemoederen door de jongste gebeurtenissen hevig tegen de onderdrukkers waren opgewonden. Aan het Bureau van Hooge Policie vertoefden zij van des morgens tien tot des middags vier uren, in een vertrek met alle de gevangenen door elkander, terwijl slechts de Heer D e d e l tot een verhoor werd toegelaten. Eindelijk werd hun bevolen eenen bediende der Policie in een rijtuig te volgen, die hen naar de gevangenis La Sainte Pelagie bragt; en mogten zij nu, die sedert den morgen niets hadden genuttigd, eenige spijsze doen aanbrenge, welke gewaarwordingen moesten niet bij hen oprijzen, toen een opziener binnen trad, en op eenen gestrengen toon hun beval, dat zij na den maaltijd afscheid van elkander zouden nemen, dat zij *au secret* zouden worden geplaatst en elkander niet weder zien? wij gelooven den *twee en zeventig* jarigen grijsaard de P e r p o n c h e r, wanneer hij hiervan zegt: » Dit, ik beken het, trof mij zoo geweldig, dat ik groote moeite had mij bij de gepaste evenmoedigheid te houden.»

Tegen acht uren des avonds werden de vrienden gescheiden. Men bragt hen naar boven, tot geheel onder het dak van het hooge gebouw, en na dat men hun had toegestaan eene kaars te koopen, welke zij op eene flesch konden plaatsen, namen zij een hartelijk en roerend afscheid, onzeker hoe de woorden, *gij zult elkander niet wederzien* moesten worden uitgelegd. Nu werden zij ieder afzonderlijk in een steenen vertrek of hok van negen voet in het vierkant, geplaatst; een steenen kagcheltje, echter dien avond zonder vuur, eene open brits, tafeltje, stoel of krukje, eene kruik met water, een stalbezem, ziedaar alles wat hun tot gebruik was toegestaan. Hoe deze nacht en de volgende morgen door onze gevangenen werd doorgebracht, laat zich gevoelen, niet beschrijven; doch op dien dag des middags ten vier ure werd het hun vergund elkander weder te zien. Wij kunnen ons niet weerhouden dit met de woorden van den edelen de Perponcher ter neder te stellen, daar het zoo eenvoudig als natuurlijk en geheel uit het hart is geschreven.

» Onder 't middagmaal kwam de cipier mij uitnodigen, tot eene kleine wandeling, maar mij bezig met eten ziende, trad hij terug, » wandelen is mij » nu beter dan eten, » zeide ik, en was reeds » uit de deur, eer hij mij antwoorden kon. Hij » sprak nog van uitstel, maar ik riep enkel neen! » en trad vooruit.

» Toen bragt hij mij naar beneden, op eene vrij » ruime binnenplaats, met getraliede gevangnissen » omringd, in dewelke de veroordeelden aan den » arbeid waren en er wel eens eenen vrolijken, luid-

» rugtigen deun deeden door heenen klinken. Ik
 » wandelde aldaar een klein half uur, terwijl hij zich
 » van tijd tot tijd vertoonde, maar zonder mij iets
 » te zeggen. Men oordeele dus over mijne verrassing
 » en vreugde, toen ik terug gekomen op onze ver-
 » dieping, mijne vrienden op den gang en alle de
 » hokken open vond. Wij vlogen elkanderen in de
 » armen, als of wij van eenen verren gevaarlijken togt
 » waren teruggekomen. En nu vernam ik tot mijn
 » innig genoegen, dat het *secret* was opgeheven, wij
 » op de benedenste verdieping zouden worden ge-
 » plaatst, en wel de Heeren Ram, Buddingh en
 » ik in één vertrek. Terwijl ook alle de overige
 » vertrekken dezer verdieping, bij dag open zijnde,
 » wij mede tot alle de overige staatsgevangenen toe-
 » gang zouden hebben.”

Ofschoon van dag tot dag in het voor ons liggende verhaal staat opgeteekend wat den gevangenen is wedervaren, zijn de verschillende dagen zoo aan elkander gelijk, dat de vermelding daarvan als van minder algemeen belang kan worden beschouwd. De eenige afwisseling in dezelve is de gestadige teleurstelling, waardoor zij werden geslingerd, daar nu eens uitzigt op verbetering, dan weder hoop op vrijlating werd gegeven; deze eentonigheid en mindere belangrijkheid voor een lezend publiek kon ook wel niet anders zijn bij personen, die zich zoo min mogelijk in aanraking stelden met die menschen, welke hunne meeste en gewone huisgenooten waren, en die den dag doorbragten, gelijk wij letterlijk uit het dagverhaal overnemen:

» Zaterdag den 25^{en} December, hielden de Heeren

» zich bijzonder in den morgen bezig met de gewig-
 » tigste gebeurtenis voor het geheele menschdom,
 » waaraan het kersfeest is toegewijd, zoo door het
 » lezen der geschiedenis van de geboorte des Zalig-
 » makers der wereld, als met nuttige gesprekken en
 » overdenkingen over dezelve.”

Wij zullen dan ook, hoewel het dagverhaal voet voor voet volgende, niet van elken dag afzonderlijk gewagen, maar alleen van de zulken, welke eenige verandering in hunnen toestand te weeg bragten, of zelfs eenigen invloed op hunne gemoedstemming hadden, daarbij met de eigen woorden des Schrijvers de verdiende hulde toebrengende aan hen, die zich ook aldaar hun lot aantrokken; eere toch wien eere toekomt.

Op Donderdag den 23^{en} December werd de Heer de Perponcher verzocht, zich aan het ministerie van policie te vervoegen, en derwaarts, verzeld van eenen beambte der policie, met eene fiacre overgebracht zijnde, is ZijnEd. des namiddags bij den Heer Chevalier des Marets, Chef der eerste divisie van het departement, ten gehoor toegelaten, welke de toezegging deed van aan den Keizer te zullen voordragen, dat de gijzelaars naar eene kleine stad in de nabuurschap van Parijs zouden worden gebragt, om aldaar onder elkanders verantwoordelijkheid te verblijven.

Hoezeer zij nu hoopten spoedig uit den kerker ontslagen te zullen worden, verliepen echter eenige dagen zonder hiervan iets te vernemen: het was daarom dat zij, na gevraagde toestemming, een bezoek ontvingen van den bankier Slingerland, door wiens medewerking bij den advokaat Guichard eene

petitie aan den minister van politie werd opgesteld, welke de gevangenen den laatsten December teekenden, en waarin zij verzochten om onder borgtogt te worden ontslagen, en, het zij in Parijs, Versailles, of eenige andere plaats in de nabuurschap te mogen verblijven, en zoo dit niet kon worden toegestaan, of het hun alsdan mogt vergund worden in een der huizen van gezondheid te Chaillot te worden geplaatst. — Ook van anderen mogten zij deelneming ondervinden.

Op den 6^{en} Januarij ontving de Heer de Perponcher een bezoek van den Heer Baghenault, eenen der eerste bankiers van Parijs, die van den Heer O zij te Antwerpen eene aanbeveling had ontvangen, welke hem met den Heer de Perponcher en diens lotgenooten bekend maakte; ook deze Heer gaf de verzekering, alle pogingen te zullen aanwenden, om hunnen toestand te verzachten en te verbeteren.

De volgende dagen verliepen weder met uitzigten op verbetering en de daarop volgende teleurstelling; waarom zij den 11^{en} Januarij een verzoek indienden, bij den Heer de Metz, dat aan hunnen bediende de vrije toegang tot de gevangenis mogt worden verleend; daar drie hunner den ouderdom van 72, 64 en 60 jaren hadden bereikt, en deze hulp hun dus zeer aangenaam zoude zijn; doch wie kan zich deze behandeling van gijzelaars verklaren? alhoewel het dagverhaal tot in kleine bijzonderheden alles bevat, staat nergens opgeteekend, dat hun dit verzoek is ingewilligd geworden. Bijzondere personen mogten hunne smarten lenigen, en de vonk der hoop

niet geheel uitblusschen, het bestuur bleef doof voor alle klagten en smeekingen. — Van het eerste mogten zij dienzelfden dag weder een treffend bewijs onder vinden; het verhaal zegt daaromtrent: wijders bekwamen de gijzelaars dien dag eene missive van den Heer J. Dedel, die hen van Gorkum naar Parijs had verzeld, en tot zijn ontslag, slechts weinig dagen geleden, met hen in de Pelagie in bewaring was geweest; met wien zij ook dagelijks eenen aangenamen omgang hadden onderhouden. Deze heer bood hun aan, zijne en zijner familie goede diensten te willen aanwenden, ten einde verzachting in hun lot te bekomen, met verzoek om van de gijzelaars de vergunning te ontvangen, met den Advocaat Guichard te spreken, en van hem te vernemen, wat daarin was geschied, ten einde de te nemen maatregelen daarnaar in te rigten, hetgeen door de belanghebbende dankbaar werd aangenomen. Dan, de vereenigde pogingen van alle deze menschenvrienden bragten niets te weeg! Het zoude te lang ophouden, wanneer wij wilden vermelden hoe hun nu eens werd toegezegd, dat de stad Gien, 35 uren van Parijs, dan weder de stad L'Aigle, op eenen afstand van 25 uren, hen tot verblijf zoude worden aangewezen, en zij van dag tot dag, van week tot week werden geslingerd, somtijds met de bijgevoegde verzekering, dat het bevel daartoe reeds zoude geteekend zijn: wij gaan dit alles voorbij, om uitvoeriger verslag te geven van de pogingen, aangewend door eenen vermogenden beschermer, dien zij in den gewezen Koning van Holland vonden, en die eindelijk hun geheel ontslag uit de gevangenis bewerkstelligde.

Op den 14ten Februarij vervoegde zich aan de Pelagie,
H. D. 1° St.

de Heer Zocher, Secretaris van Lodewijk Napoleon, gewezen Koning van Holland, en deelde uit naam van dezen aan de Heeren mede, dat Z. M. reeds veel moeite had aangewend, om hun lot te verzachten, doch altijd ten antwoord had bekomen, dat zulks van den Keizer afhing, die zich thans buiten Parijs bij de armée bevond; doch dat Z. M. hun liet afvragen, of zij ook eenige behoeften hadden? Na betuiging van gevoelige erkentelijkheid voor deze deelneming, verzochten de Heeren om Z. M. voor zijn aanbod dank te zeggen, daar zij voor het tegenwoordige geene ondersteuning in geld behoeften; zij ontwikkelden echter de reden hunner gevangenneming, en verzochten of zij door tusschenkomst van Z. M. niet eerlang gezamenlijk zouden uitgewisseld kunnen worden; doch indien zulks door de afwezigheid van den Keizer niet konde geschieden, dat het hun dan aangenaam zoude zijn, wanneer zij onder borgstelling werden ontslagen, en Parijs hun ten verblijf werd aangewezen, of dat zij aldaar in eene *maison de santé* werden verplaatst.

Dingsdag 15 Februarij gaf de Heer Zocher aan de Heeren kennis, dat ZEd. hunne begeerte aan den gewezen Koning had overgebracht, en deze hun de verzekering gaf, alle moeite in hunne zaak te zullen aanwenden, en indien het mogt worden toegestaan, dat zij onder borgtogt konden ontslagen worden om in Parijs te verblijven, dat Zijne Majesteit, zich verzekerd houdende van hunne trouw, bereid was zich zelven tot borg te stellen; welk aanbod met betuiging van de grootste erkentelijkheid werd beantwoord. Den 18^{en} daaraan volgenden kwam de Heer Zocher hun wederom ver-

zekeren, dat Z. M. werkzaam bleef in hunne zaak, en gemelde secretaris dienzelfden avond de moeder des Konings hoopte te kunnen onderhouden over hunne verplaatsing in eene *maison de santé*. Dan ook deze poging was te vergeefs, en op den 28^{en} Februarij ontvingen de Heeren het treffend berigt, dat zij als de eenig mogelijke gunst, welke hun kon worden toegestaan, zouden worden vervoerd naar St. Malo, eene zeestad op den afstand van 91 uren van Parijs.

De Heer Slingerland, die niet opgehouden had mede werkzaam te zijn voor de gevangenen, en hun nu ook deze tijding bragt, voegde er bij, dat ZEd. reeds voorloopig zijnen twijfel had te kennen gegeven, of dit den Heeren aangenaam konde zijn, en dat ZEd. den Heer de Case had onder het oog gebragt, dat de Admiraal Truguet, welke zich als staatsgevangene te 's Hage bevond, in den Marechal de Turenne was gelogeerd, met vrijheid, om onder geleide in de stad te mogen wandelen. De Heeren verzochten dan ook den Heer Slingerland, om alle zijne pogingen aan te wenden, ten einde dit besluit niet mogt worden ten uitvoer gebragt, en dit gelukte; waarbij zij den 4 Maart nog de verzekering ontvingen, dat zoowel door den Heer Senateur Schimmelpenninck bij Joseph Napoleon, gewezen Koning van Spanje, als door een bijzonder persoon bij den Minister van Oorlog, alles werd in het werk gesteld, wat tot verzachting van hun lot konde strekken, gelijk ook door den Heer Salomon Dedel, schoonzoon van den Heer Schimmelpenninck en Mr. P. J. de Bijé, lid van het hof van Cassatie mede hiertoe moeite werd aangewend.

Eindelijk hadden de vereenigde pogingen van zoo-
 vele voorname personen de uitwerking, dat de Heer
 Zocher op den 9^{en} Maart hen uit naam van Koning
 Lodewijk kwam berigten, dat het plan, om de gijze-
 laars naar eene andere plaats te vervoeren, was ver-
 anderd, en de stad Parijs hen tot verblijfplaats was
 aangewezen, waarvan de Koning, door eene missive
 van den Minister van Policie was onderrigt, met
 bijvoeging dat Z. E. had order gegeven, deze dispositie
 terstond ten uitvoer te leggen.

De dankbetuiging voor deze tijding was geevenredigd
 aan de vreugde welke zij te weeg bragt; ook den
 volgenden dag verzekerde de Heer Slingerland,
 van den Heer Testard, Concherge van de Pelagie,
 vernomen te hebben, dat de vier gijzelaars met de
 Heeren Gunning en Mulder, die te Apeldoorn
 hunne woonplaats hadden, binnen twee dagen zouden
 worden in vrijheid gesteld, en den volgenden avond
 deelde de Concherge hun persoonlijk mede dat zij
 reeds ontslagen waren; doch bij gebrek aan eene
 schriftelijke order werd hun geduld nog langer op de
 proef gesteld, en niet dan door nieuwe tusschenkomst
 van Koning Lodewijk, aan wien zij door den Heer
 Zocher, den 16^{en} Maart van hunnen toestand berigt
 gaven, werd hun op den 17^{en} daaraanvolgenden door
 eenen officier der gendarmerie de aangename tijding
 van hun ontslag gebragt, met vrijheid zich in de stad
 en de voorsteden te kunnen begeven, mits binnen de
 Barrière blijvende.

Wij behoeven onze lezers niet te verzekeren dat
 van deze vrijheid dadelijk werd gebruik gemaakt, en
 zoo verwisselden onze gijzelaars, na een verblijf van

bijna drie maanden , la Sainte Pelagie met het Hôtel d'Hollande, dankbaar aan God en de menschenvrienden, aan wier tusschenkomst zij deze aanvanke-lijke bevrijding verschuldigd waren, terwijl zij hoopten dat dezelve weldra door eene volkomen bevrijding en gelegenheid tot terugkeer naar hun vaderland en hunne betrekkingen mogt worden gevolgd.

Nog op denzelfden avond van hun ontslag uit de gevangenis, meenden zij het hun pligt te zijn, een schriftelijk belet te vragen bij den voornaamsten bewerker van hunne vrijheid, den man, die zoo ongezocht als ongevraagd als eene flonkerende star van hoop, zich in de duisternis had vertoond, en zijnen persoon als borg voor hen had aangeboden; zij verzochten te worden toegelaten bij Lodewijk Napoleon, die hen den volgenden dag op de minzaamste wijze ontving, hunne dankbetuigingen beantwoordde met het verzoek om Parijs niet te verlaten alvorens denzelfden nader te komen bezoeken, en zelfs hierdoor ingewikkeld ook zijne verwachting te kennen gaf, dat zij eerlang geheel zouden worden ontslagen. — Dit gaf nieuwe stof tot blijdschap; zoo weet de menschenvriend niet slechts met daden den ongelukkigen te helpen, maar ook door woorden van troost en uitzigten op verbetering, balsem in het gewonde hart te storten, en de kwijnende vonk van hoop gestadig aan-tewakkeren.

Op Zondag den 20^{en} Maart genoten de Heeren de Perponcher en Ram de eer, nadat zij de godsdienstoefening in de kerk St. Antoine bij den Heer Monneau hadden bijgewoond, het middagmaal te gebruiken bij den gewezen Koning Lodewijk, de

twee andere Heeren waren door eene ligte ongesteldheid verhinderd dien dag hunne kamer te verlaten, en dadelijk bood Z. M. hun aan, dat wanneer zij, of de andere Heeren eenige hulp mogten behoeven, zij zonder schroom de zijne konden inroepen.

Tot den 30^{en} Maart bleven nu de staatsgevangenen in denzelfden toestand; zij genoten de meest mogelijke vrijheid in de stad, en hoezeer zij ook naar hunne betrekkingen verlangden, de verandering uit den toestand waarin zij gedurende 3 maanden hadden verkeerd, was zoo groot, de dankbaarheid voor de ondervonden deelneming zoo levendig, dat zij zich aanvankelijk reeds gelukkig genoeg rekenden, tot eindelijk op laatstgemelden dag eenè gebeurtenis plaats had, welke het lot van Europa besliste, en ook op dat der gevangenen te veel invloed had, dan dat wij dezelve niet kortelijk in dit dagverhaal zouden opnemen.

Op den 30^{en} Maart dan, had een hoofdtreffen plaats tusschen de legers der Verbondene Mogendheden, onder bevel van den Veldmaarschalk Prins van Schwartzenberg, en de Fransche troepen onder den Maarschalk Hertog van Treviso in de nabijheid van Parijs, op de hoogte van Pantijn, Villeneuve, Montmartre en andere daarbij liggende plaatsen; van het aanbreken van den dag, tot des namiddags te half vier uren werd zeer hevig gevochten; doch nadat de hoogten waren genomen van waar de stad Parijs konde worden beschoten, werd eene overeenkomst gesloten, volgens welke de bondgenooten den volgenden morgen de stad zoude kunnen binnen trekken, en aan het Fransche leger, naauwelijks 15,000 man sterk, een vrije aftogt werd verleend; deze

overeenkomst werd door de Prefekten van politie en van de Seine afgekondigd.

Twee dagen te voren had de Keizerin van Frankrijk met Hoogstderzelve zoon, zich naar Rambouillet begeven, gelijk ook den volgenden dag eenigen van de Keizerlijke familie, als de moeder des Keizers, de gewezen Koning en Koningin van Holland, en de meeste van de Keizerlijke ministers de stad hadden verlaten, terwijl de gewezen Koning van Spanje Joseph Napoleon eens proclamatie deed afkondigen, om de Parijzenaren en de troepen tot eene dappere verdediging der stad op te wekken, met verzekering dat dezelve slechts kortstondig behoefde te zijn, daar de Keizer met zijne zegevierende armee hun ter hulp saelde.

Den zelden avond, en in den vroegen morgen van den volgenden dag, verlieten de Fransche troepen de stad Parijs, en op den middag van den 31^{en} Maart deden H. H. M. M. de Keizer van Rusland, de Prins van Schwartzenberg die de plaats bekleedde van den Keizer van Oostenrijk, en de Koning van Pruisen, aan het hoofd der verbondene troepen hunnen intogt in de stad: deze geschiedde door de barrières St. Denis en St. Martin langs de Boulevards, over de plaats genaamd la Concorde, door de Elysesche velden, aan welker begin de Vorsten zich met derzelve gevolg plaatsten en het leger voorbij zich deden defileren. De trein duurde meer dan vier uren onafgebroken voort, en een getal van 60 à 70 duizend man trok de stad door, waarvan een gedeelte werd bestemd om met de nationale garde van Parijs de bezetting uit te maken, terwijl het grootste gedeelte in den omtrek der stad werd gelegerd.

Hoe ongunstig en gevaarlijk ook het oogenblik mogt schijnen, om in een vreemd land, dat door vreemde overwinnende troepen werd overstroombd en doorkruist, eene verre reis te ondernemen, terwijl men op verschillende punten nog handgemeen was, niets hield onze thans ontslagene stadgenooten terug, om in de armen der hunnen terug te keeren; reeds den 1^{en} April vervoegden zij zich bij den Gouverneur van Parijs, den Generaal von Sacken, ten einde passen te bekomen, en op den 6^{en} daaraanvolgenden ontvingen zij, door bemiddeling van den heer d'IJvoij, Majoor en Aide-de-Camp van Prins Frederik van Oranje en Nassau, eenen pas in de hoogduitsche taal van den volgenden inhoud:

Toonders dezès zijn de heeren:

DE PERPONCHER,

RAM,

BUDDINGH,

SINGENDONCK.

met eenen bediende.

die tot hiertoe op eene onregtmatige wijze, als gijzelaars in Parijs terug gehouden zijnde, thans bevrijd, zich van hier naar Utrecht begeven.

Waarom de gezamenlijke militaire en civiele autoriteiten worden verzocht en aangemaand om de vornoemde heeren niet alleen ongehinderd op hunne reize te laten passeren, maar hun ook de noodige hulp en bijstand te doen geworden.

La Chapelle bij Parijs den 6 April 1814.

De Luit. Generaal van Z. K. Pruissische
Majesteit, kommanderend Generaal
van het 3 leger korps, Ridder enz.

(was get.) BULOW.

Zoodra zij vernamen dat eene diligence op Rijssel was begonnen te rijden, maakten nu de Heeren van de gelegenheid gebruik, vertrokken den 14 April uit Parijs, en keerden den 20 in den schoot hunner familie terug.

Mijne pen weigert hier eene flauwe schets te geven der wederzijdsche aandoeningen; ik waag het niet te beschrijven wat iedereen kan gevoelen, maar niet in woorden uitdrukken; ik bepaal mij alleen met te zeggen, dat de terug gekeerden, op denzelfden avond van hunne aankomst, openlijk in de Domkerk hunnen dank bragten aan het Opperwezen, die ook dit kwaad ten goede had doen eindigen, en het zij mij vergund dit verhaal te eindigen met de eenvoudige kunstelooze woorden van het handschrift, hetwelk voor ons ligt, en niet is geschreven om gedrukt te worden, maar als herinnering te blijven voor de naaste betrekkingen, aan welke hier mede onze dank zij gebragt voor de vergunning der inzage.

» En is alzoo deze voor hen zoo treurige gebeurtenis, onder de goddelijke bewaring en ondersteuning, en onder het genot van vele inmenselen van het goede, geëindigd en ten beste gekeerd; waarvan deze korte aantekeningen, zonder invoeging van eenige aanmerkingen, ten overvloedigen bewijze verstreken.»

Nijverheid.

OVER KATOEN-FABRIJKEN.

Onder de voortbrengselen van het plantenrijk, welke zoowel tot voorziening in de behoefte van kleeding strekken, als voor den handel en de menschelijke nijverheid veelvuldige weldaden verspreiden, mag voorzeker de heester, wiens vruchten de zoo hoog geschatte boomwol of het katoen oplevert, onze hooge belangstelling worden waardig geacht. De aanwending van deze plant tot kleeding kenteekent zich reeds van de vroegste aartsvaderlijke tijden, en latere onderzoekingen hebben zelfs het bewijs opgeleverd, dat de kleeding der Egyptische mumiën, als het oudste weefsel, hetwelk schier verderf en vergankelijkheid wederstaat en tot onze tijden gekomen is, werkelijk voor eene katoenen stof moet worden gehouden.

De oorsprong der katoen-fabrieken in China en de Oost-Indiën verliezen zich in de grijste oudheid. Die van China waren reeds in de vroegste tijden aanwezig, doch het verdient opmerking, dat hare groote ontwikkeling slechts voor de volgende eeuwen is bewaard gebleven. Uit de oorkonden van China, ten

tijde der beruchte Dynastie, elfhonderd jaren vóór Christus geboorte, blijkt, dat men als toen nog geen belang in de aankweeking der katoenplant stelde; zelfs zijn er bewijzen, dat deze teelt omtrent twee honderd jaren vóór de christelijke tijdrekening, nog niet is aanwezig geweest. Zes honderd jaren na Christus geboorte, werd de stof van inlandsche katoenplanten vervaardigd, en als toen bepaaldelijk gehouden voor geschenken aan den Keizer en deszelfs Hovelingen. De Keizer O u t i beklom in het jaar 502 den troon, met een katoenen kleed omhangen. In de zevende eeuw werd de katoenplant nog slechts in enkele tuinen aangekweekt, en de romantieke dichters van dien tijd verhieven hemelhoog de treffende schoonheid van derzelve bloem. Sedert heeft de voortteeling van de katoenplant, ook buiten de tuinen, meer op uitgestrekte velden, algemeen plaats gegrepen; en ook toen nog werden de schoonste voortbrengselen alleen gehouden voor geschenken aan den Keizer en de vreemde vorsten. In de elfde eeuw had de aankweeking der katoenplant reeds eene zeer aanmerkelijke uitgebreidheid verkregen, en men kan slechts van dien tijd aannemen, dat de kleeding met katoenen stoffen zich over verschillende standen des volks verspreid heeft.

De *katoen-boom* is in China ingevoerd geworden in het jaar 1280, ten tijde van de verovering van dat rijk door de Mogolsche tartaren. Sedert heeft de regering de verspreiding van dezen nuttigen boom, op alle wijzen aangemoedigd. In den beginne vond deze weldadige instelling nog eenen aanmerkelijken tegenstand, en mogt niet dan in het jaar 1368 gelukken,

dat men al de menigvuldige vooroordeelen en tegenkantingen was te boven gekomen. Thans kleedt zich negen-tiende gedeelte des volks van dit onmetelijk rijk met katoenen stoffen, alleen voortbrengselen van hunne eigene fabrieken. Wie noemt ons het getal, wie stelt ons het onafzienlijk veld voor oogen, van zoo vele honderd duizenden katoen-fabrieken, als er dus in het chineesche Keizerrijk moeten aanwezig zijn? — Al de katoenen worden in China geleverd; de witte worden alleen voor rouwgewaad gedragen; ook is deze witte kleeding bij hen een zinnebeeld der onschuld, en wordt bij plegtige offeranden, met den hoogsten eerbied, als een Godsdienstig kleed beschouwd.

Een zeer voornaam gedeelte der voortbrengselen van de chineesche katoen-fabrieken zijn de Nankins en eenige Chitsen. De echte chineesche Nankins worden niet geleverd, maar derzelver kleur is de eigendommelijke van de katoenplant. De toeneming der Chinesche bevolking in eene grootere evenredigheid dan die der fabrieken, heeft sedert vijftig jaren, eene meerdere behoefte veroorzaakt, en daardoor ook aanleiding gegeven, dat men den invoer van gefabriceerde katoenen lijnwaden uit de Oost-Indiën in China, onder zekere bepalingen, heeft toegelaten. Deze invoer, is van tijd tot tijd aanmerkelijk toegenomen. Het gezamenlijk bedrag van het jaarlijksch vertier aan katoenen-stoffen in het onmetelijk rijk van China wordt op meer dan duizend Millioenen Nederl. Guldens begroot, waarom de Engelschen bij gelegenheid hunner kostbare Ambassades naar China, hebben getracht van den chineeschen Keizer bijzondere voorregten en privelegiën tot den invoer

van katoenen stoffen te verkrijgen, welke in Engeland zijn gefabriceerd; maar de chinesche trotschheid, en hun afkeer om vreemde natien, door den handel en de voortbrengselen van nijverheid, te veel met de Chinesche natie zelve in aanraking te brengen, hebben al deze pogingen, grootendeels doen mislukken. Men is van meening, dat bij wel beraden overleg zoodanige inwilliging wellicht eerder aan ons dan wel aan de Engelschen zoude worden toegestaan. De Chinezzen hebben ten allen tijde bewijs gegeven van eene over oude geneigdheid en belangstelling in een verkeer met Java, en wanneer aan hen meerdere voorregten voor hunnen handel op dit eiland werden toegestaan, zouden wij Nederlanders, waarschijnlijk veel meer dan de Engelschen, voordeelige voorwaarden tot den invoer van katoenen stoffen uit nederlandsche fabrieken kunnen bedingen.

Wat de Oost-Indiën betreft, waar de katoenplant inlandsch is, vele schrijvers willen beweren, dat het vervaardigen van katoenen stoffen in de Oost-Indiën reeds vroeger heeft plaats gehad en vóór dat deze volkeren in kasten verdeeld werden, waaruit dan ook dezelfs hooge oudheid zoude kunnen afgeleid worden; wat evenwel derzelve fabrikaten betreft is het opmerkelijk, dat men geredelijk kan aannemen, dat dezelve zich, sedert drie duizend jaren, op dezelfde hoogte hebben staande gehouden. De oorzaak ligt daarin, dat de nakomelingen steeds denzelfden slenter, dezelfde wijze van inzameling, van zuivering van katoen, dezelfde wijze van spinnen, dezelfde soort van werktuigen, denzelfden toestel en wijze van we-

ven behouden en navolgen als hunne voorvaderen, en wel als het gevolg eener wetgeving der Hindo's, waarin bij zekere artikelen onder anderen bepaald en uitdrukkelijk voorgeschreven wordt, dat de zoons hetzelfde bedrijf, en op dezelfde wijze en geaardheid moeten uitoefenen, als hun vader. Dit voor waarheid aannemende, is hieruit dan ook de natuurlijke oorzaak af te leiden, waarom de industrie dezer Indianen, in dat vak van nijverheid, steeds op hetzelfde standpunt van kennis in uitvinding en bekwaamheid heeft moeten verblijven, en de Europeanen, en wel bijzonder de Engelschen, hierop aandachtig geworden, dat Indisch nationaal vooroordeel, bij eene hoogere beschaving, tot hun voordeel hebben weten aan te wenden (*).

Te voren overstroomde het Indisch fabrikaat geheel Europa, en werd dit werelddeel daarvoor aan Indie, voor millioenen schatplichtig; thans is het omgekeerd, en de vorderingen, die de Europeanen, bijzonder de Engelschen in hunne werktuigen, in de scheikunde, en alle ontwikkeling van menschelijk vernuft gemaakt hebben, verkrijgen nu in tegenoverstelling een wederkeerig vertier en aanleg tot gelukkige en voordeelige verbindtenissen met hen, van wien zij te voren, te dezen opzichte, afhankelijk waren. Zóó verwisselt, zóó verandert, zóó bestiert eene Hoogstwijze Voorzienigheid alles ten beste van het algemeen welzijn,

(*) Het zoude hier geschikt zijn om van de Engelsche katoenfabrieken gewag te maken, doch wij behouden ons voor, hij eene nadere gelegenheid hierop, en wel bijzonder in betrekking tot ons land, terug te komen.

opdat in de schakel der dingen, elk land, elk volk, wanneer het slechts werkzaam is, en de heerlijke en edele vermogens van zijnen geest, ten eigen en ten algemeenen nutte aanwendt, op zijne beurt, gelukkig en voorspoedig kan zijn.

Wij mogen echter niet vergeten hier optemerkken, dat vroeger, en wel van onheugelijke tijden af aan, Oud Nederland, de algemeene markt en stapelplaats is geweest der oost-indische en andere katoenen lijnwaden en manufakturen voor geheel Europa, want op deze markt werden niet alleen aangevoerd die, welke de nederlandsche bezittingen in de Oost-Indiën opleverden, maar ook andere natiën bragten dezelve benevens hunne manufakturen aldaar aan, omdat de geographische ligging van dit land, zoowel als de zuinige nauwgezetheid van den oudnederlandschen koopman, den eigenaar van een prompt en goed vertier tot eenen billijken prijs van zijne bij ons ter markt gebragte waren, verzekerde.

Zoo zijn er jaren geweest dat de aanvoer van oost-indische lijnwaden alleen, niet slechts hoogstbelangrijk was, maar dat ook het beloop daarvan, bij de nederlandsch oost-indische Compagnie verkocht, somtijds meer dan twaalf millioenen guldens heeft bedragen, en die geheele handel te zamen genomen, meermalen het montant van het geheel tot eene hoogte heeft gebragt, welke te verbazend is, dan dat men dezelve, slechts bij gissing, zoude durven begrooten.

Eenigermate zoude men dit kunnen afleiden wanneer men nagaat, dat de invoer van katoenen lijnwaden en manufakturen in de jaren 1814 en 1815 in

Amsterdam, Rotterdam enz. begroot is op een getal van vijfentwintig duizend balen of kisten. Elke dezer balen of kisten door elkander genomen, slechts op den matigen prijs of waarde van duizend gulden gesteld, zoo beloopt derzelve collective waarde de verbazende som van 45 millioenen guldens, en men heeft dan ook berekend, dat in Oud-Nederland in drie achtereenvolgende jaren in dit artikel alléén, meer dan honderd millioenen nederlandsche guldens zijn omgezet geworden.

Hoezeer de engelsche katoenfabrieken thans tot eene bewonderingwaardige hoogte en volmaaktheid zijn opgevoerd geworden, mogen wij ons toch beroemen dat de Oud-Nederlanders niet alleen de eerste in Europa zijn geweest, die zich het weven der katoenen hebben eigen gemaakt, maar ook op het einde der 17^e eeuw de eerste katoendrukkerijen hebben aangelegd, welke voortbrengselen gedurende eene reeks van jaren, door geene inrigting van gelijken aard, hebben kunnen worden overtroffen. Men herinnere zich slechts aan de beroemde katoendrukkerij het *Klaverblad* van Mejusvrouw de Neufville aan den Overtoom bij Amsterdam, waarvan eene uitmuntende beschrijving door den Ridder de Bredoire is in het licht gegeven. Zeer vele andere katoendrukkerijen deelden ook in de toenmalige algemeene welvaart, tot dat de meesten, door de opgevolgde omstandigheden in latere tijden, zijn vernietigd geworden; enkele overgeblevenen echter hebben nog eenige opbeuring ondervonden ten tijde der fransche overheersching, uithoofde van het toenmalig continentaal stelsel, waar-

bij al het mogelijke werd aangewend om de nationale fabrieken tot eene hoogte te brengen, dat men zich van de voorbrengselen van Engeland, geheel en al konde ontdoen. Tot dat einde genoten de fabrieken en ook onder deze de katoendrukkerijen alle mogelijke bescherming, de veerkracht der nationale nijverheid werd in de hoogste spanning gebracht, men deed reuzenschreden en behaalde schitterende voordeelen. Geen wonder dat dit dan ook tot de oprigting van nieuwe katoendrukkerijen in ons vaderland aanleiding gaf, zoo als onder anderen alhier in de nabijheid van Utrecht, waarvan wij nu ten slotte niet kunnen nalaten, nog met een enkel woord melding te maken.

Het waren de Heeren gebroeders Pö r t e n e r, zoons van den Heer R. Pö r t e n e r, in der tijd eigenaar van een zeer aanzienlijk huis van koophandel op Noord-Amerika te Amsterdam, die zich met den Heer Q u i n c k e, een zeer ervaren fabrikant, zoo wij meenen, van Elberfeld afkomstig, onder de firma van gebroeders Pö r t e n e r en Q u i n c k e hadden geassocieerd tot het oprigten eener uitgebreide katoendrukkerij op het terrein van de voormalige buitenplaats Gildestein, gelegen aan het einde der Wittevrouwestraat bij de Gildbrug, waar thans het zoo bloeiende Rijks Vee-Artsenijsschool is gevestigd. Deze oprigting geschiedde nog in 1813, ten tijde der fransche overheersching, en dus ook onder de bescherming van het toenmalig continentaal stelsel, hetgeen zoo zeer had mede gewerkt om vele trafijken van denzelfden aard, tot het toppunt van welvaart op te voeren. De ligging

van deze fabriek was uitermate welberaden en gelukkig gekozen, en er werden geene kosten gespaard, om zoo wel het fabriekgebouw als alle de werktuigen en verdere bij dit bedrijf benoodigde inrigtingen tot zulk eenen trap van volmaaktheid daar te stellen, dat zij die van de voornaamste katoendrukkerijen in Engeland konde evenaren (*).

Bij den aanvang had men met vele moeilijkheden te kampen, om werklieden te vinden, die genoegzame bekwaamheden bezaten tot de behandeling van werktuigen, hier te lande minder bekend; doch een onvermoeid geduld ook in het aankweeken van kundige werklieden tot andere bedrijven, deed dezelve te boven komen, en ofschoon de kort daarop plaats gehad hebbende keer van omstandigheden in 1814, de geheele ophouding van het fransche continentaal stelsel ten gevolge had, bemoedigde men zich met de hoop, dat het vrje handelverkeer gelegenheid zoude geven tot vertier naar andere landen en plaatsen, genoegzaam, om de eenmaal toen zoo kostbaar daargestelde inrigting, met goed gevolg te kunnen voortzetten. Reeds had men het zoo ver gebragt dat aan meer dan 150 familiën een toereikend middel van bestaan gegeven werd, en men zich in staat bevond, jaarlijks een getal van niet minder dan veertig duizend stuks gedrukt katoen voorttebrengen. Aanvankelijk bepaalde zich het debiet voornamelijk binnenslands, doch breidde zich naderhand uit tot een gedeelte van Duitschland

(*) Volgens de verklaring, door hen zelve aan ons gedaan, zijn voor de geheele zamenstelling van het etablissement, meer dan honderd duizend guldens te kosten gelegd geworden.

en de koloniën. Het duurde echter niet lang of de invloed der Engelschen, die bij den algemeenen vrede het vaste land met alle hunne fabriekaten, waaronder ook die der gedrukte katoenen, overstroonden, bragt eene vermindering van prijzen te weeg, welke het onmogelijk maakte, om met eenig voordeel met deze te kunnen wedijveren; ook de koloniën werden met engelsche voortbrengselen overvoerd, en ter ruiling voor andere produkten, tot prijzen ter markt gebragt, waar tegen de nederlandsche fabrieken niet anders dan met verlies van groote kapitalen konden wedijveren. Men had ook nog de hoop gevoed, dat in 1814 bij de onderlinge bevrediging der volken, een vrije handel met matige regten, en alzoo een ongestoord genot der algemeene europesche nijverheid, als de grondslag van het staatkundig stelsel der Mogendheden zoude zijn aangenomen geworden, maar deze zoo gewenschte en zoo vurig verlangde vertroosting, mogt het geschokt Europa, na het doorstaan van zoo vele rampen en verwoestende oorlogen, niet te beurt vallen; men voerde het verbodstelsel in, een ieder vermeende daardoor zijne eigene welvaart te bevorderen, en geen van allen genoot de algemeen weldadige vruchten en zegeningen des vredes.

Het is bekend hoe in den drang van die omstandigheden, nog aanmerkelijk verzwaard door het rampvolle jaar van 1816, het Zijne Majesteit onzen geëerbiedigden Koning behaagde, met vaderlijke bezorgdheid de nationale nijverheid en inzonderheid den wankelenden staat der katoen-fabrieken te ondersteunen, doch dat aan geene dezer welgemeende pogingen door

het volhouden der prohibitive stelsels bij naburige Mogendheden, het gewenscht gevolg heeft mogen te beurt vallen. Een en ander heeft dan ook de onvermijdelijke vernietiging van zeer vele katoendrukkerijen, en daaronder ook die van de Heeren Pörtener en Quincke te dezer stede te weeg gebragt, alzoo de zeer aanzienlijke verliezen, reeds bij voortduring door hen opgeofferd, zonder eene volslagene ruïne niet langer konden worden volgehouden, waardoor dan ook, schoon voor de edele stichters met een bloedend harte, tot de afdanking der werklieden, en eindelijk tot eenen publicken verkoop van deze zoo kort aanwezig geweest zijnde doch indedaad belangrijke inrigting, besloten werd.

Ware deze voortreffelijke inrigting thans nog aanwezig, hoe zeer zouden wij ons dan niet verheugen, dat zij deelen mogt in den voordeeligen staat der thans bestaande vaderlandsche katoendrukkerijen, door eenen handel op onze oost-indische gewesten, zóó uitgebreid, zóó bloeiend, als nimmer in de vroege tijden onzer grootste welvaart, heeft plaats gehad.

Voor de Paardenmarkt van den 22sten Februarij zijn
aangegeven:

Aan de Waardpoort.	2 Paarden.
„ de Catharijnepoort.	206 „
„ de Tolsteegpoort.	148 „
„ de Wittevrouwepoort.	75 „
„ de Roodebrug.	26. „
„ de Biltstraat.	141. „
„ den Vaartschen Rijn,	71. „

te zamen 667 Paarden.

HERINNERINGEN DER MAAND.

1577. 13 Februarij, is het kasteel Vredenburg door de Spanjaarden aan Gillis van Barlaïmont, Heer van Hierges en Maximiliaan Graaf van Bossu overgegeven, en 27 wagens werden hun tot vervoer hunner bagage toegestaan. De burgers hadden reeds drie bruggen tot de bestorming gereed gemaakt, en dezelve aan de muren gehecht, terwijl zij gedurende het gansche beleg grooten ijver hadden aan den dag gelegd, ofschoon het geschut des vijands hun veel nadeel had toegebracht. Hieruit wordt wederom bewezen, gelijk Lipsius zegt, dat kasteelen sterke banden zijn voor eene kleine opschudding, maar zwak om eenen grooten en algemeenen opstand te beteugelen. Na de overgaaf is het in den beginne door de burgers eenigen tijd bezet, doch daarna door hen geslecht, waarop het volgende tijdvers is gemaakt.

Mit CraCht en groote Cost,
Is VtreCht Van VrebVrCh VerLost.

BUHELL.

1586. 27 Februarij, zijn de hellebaardiers van den Graaf van Nieuwenaar en Meurs, Stadhouders van Utrecht, in het Convent van de Witte Vrouwen binnen Utrecht gevallen, en hebben aldaar alle kassen en kisten opengeslagen en het misgewaad daaruit genomen.

BOR.

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN
's RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL te UTRECHT, ONDER
TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Febr.	745	33	W.	betrokken.
	746	43	W.	idem.
	747	42	W.	idem.
2 id.	746	37	Z. W.	betrokken.
	745	41	Z.	idem.
	743	41	Z.	idem.
3 id.	740 ^s	36	Z. O.	iets betrokken.
	744	43 ^s	Z. O.	idem.
	746	41	Z. O.	idem.
4 id.	756	36	O.	betrokken.
	760 ^s	36 ^s	O.	idem.
	762	37	O.	idem.
5 id.	766	34	O.	betrokken.
	765	36	O.	idem.
	765	37	O.	idem.
6 id.	761	38	W.	betrokken.
	760	43	N. W.	idem.
	760	40	N. W. t. W.	helder.
7 id.	757	40	N. W.	betrokken.
	756	43	N. W.	idem.
	756	39	N.	idem.
8 id.	764	30	N. O.	helder.
	765	36	N. O.	betrokken.
	765	34	N. O.	idem.
9 id.	759	45	N. W. t. W.	betrokken.
	759 ^s	43	N. W.	idem.
	761	47	N. W.	iets betrokken.
10 id.	762 ^s	45	W.	betrokken.
	760	47	W. N. W.	idem.
	758	46	W. N. W.	idem.
11 id.	756 ^s	37	W. N. W.	helder.
	758 ^s	41	N. W.	betrokken.
	762	38	N.	idem.
12 id.	761	37	N. W.	betrokken.
	758	42 ^s	N. W.	idem.
	758	38	N. W.	idem.
13 id.	770	31	N. O.	helder.
	772	39	N. O.	idem.
	773	36 ^s	N. W.	idem.
14 id.	772	40	N. W.	betrokken.
	772	42	N. W.	idem.
	772	36	N. W.	idem.
15 id.	773	37	N. W.	mistig.
	774	45	N. N. W.	helder.
	774	43	N. N. W.	idem.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Febr.	773	33	N.N.W.	helder.
	771	43 ^s	N.N.W.	idem.
	766 ^s	44	W.	betrokken.
17 id.	750 ^s	35 ^s	N.N.O.	buijig.
	751	33	N.	idem.
	749	37	N.W.	idem.
18 id.	758	32 ^s	N.O.	regen en wind.
	761	32	N.O.	idem.
	762	32	N.O.	idem.
19 id.	767	31	N.O.	betrokken.
	763	30	O.	idem.
	768	30 ^s	O.	idem.
20 id.	771 ^s	26	O.	helder.
	773	29 ^s	O.	idem.
	773	29	O.	idem.
21 id.	773	23	O.	helder.
	772	32	O.	idem.
	770	31	N.	idem.
22 id.	764	31	W.	betrokken.
	762	33	W.	idem.
	760 ^s	37	W.	idem.
23 id.	756 ^s	31	Z.W.	betrokken.
	756	41	Z.Z.W.	idem.
	755	38	Z.Z.W.	idem.
24 id.	752	28	Z.Z.W.	betrokken.
	751	42	Z.Z.W.	idem.
	749	37	Z.Z.W.	idem.
25 id.	743	34	Z.	betrokk. weinig gesn.
	742	42	Z.	idem.
	742	37	Z.	idem.
26 id.	742	34	Z.	weinig betrokken.
	742	41	Z.	idem.
	742	37	Z.	idem.
27 id.	742	40	Z.	helder.
	742	43	Z.Z.O.	betrokken.
	743	37	Z.	regenachtig.
28 id.	744	32 ^s	Z.Z.O.	weinig betrokken.
	745	38	Z.O.	betrokken.
	747	42	Z.O.	regenachtig.
29 id.	751	35	Z.	idem.
	752	43	Z.W.	betrokken.
	753 ^s	40	Z.Z.W.	idem.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

Februarij 1836.

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN,
OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie
UTRECHT.

	GEBORENEN.										OVERLEDENEN.	
	Getal.		waaronder:						HUWELIJKEN. ECHTSCHIEDINGEN.			
	M.	V.	Onechte	Tweel.	Doodgeb.		M.	V.				
UTRECHT.	72	71	6	2	3	3	1	37	»	72	53	
AMERSFOORT.	15	14	»	1	2	3	»	6	»	9	12	
WIJK BIJ DUURSTEDEN.	2	6	»	»	»	»	1	5	»	1	1	
RHENEN.	9	4	»	»	1	»	»	»	»	3	1	
MONTFOORT.	5	4	»	»	1	»	»	3	»	2	7	
IJSSELSTEIN.	4	7	»	»	»	1	1	3	»	»	3	

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

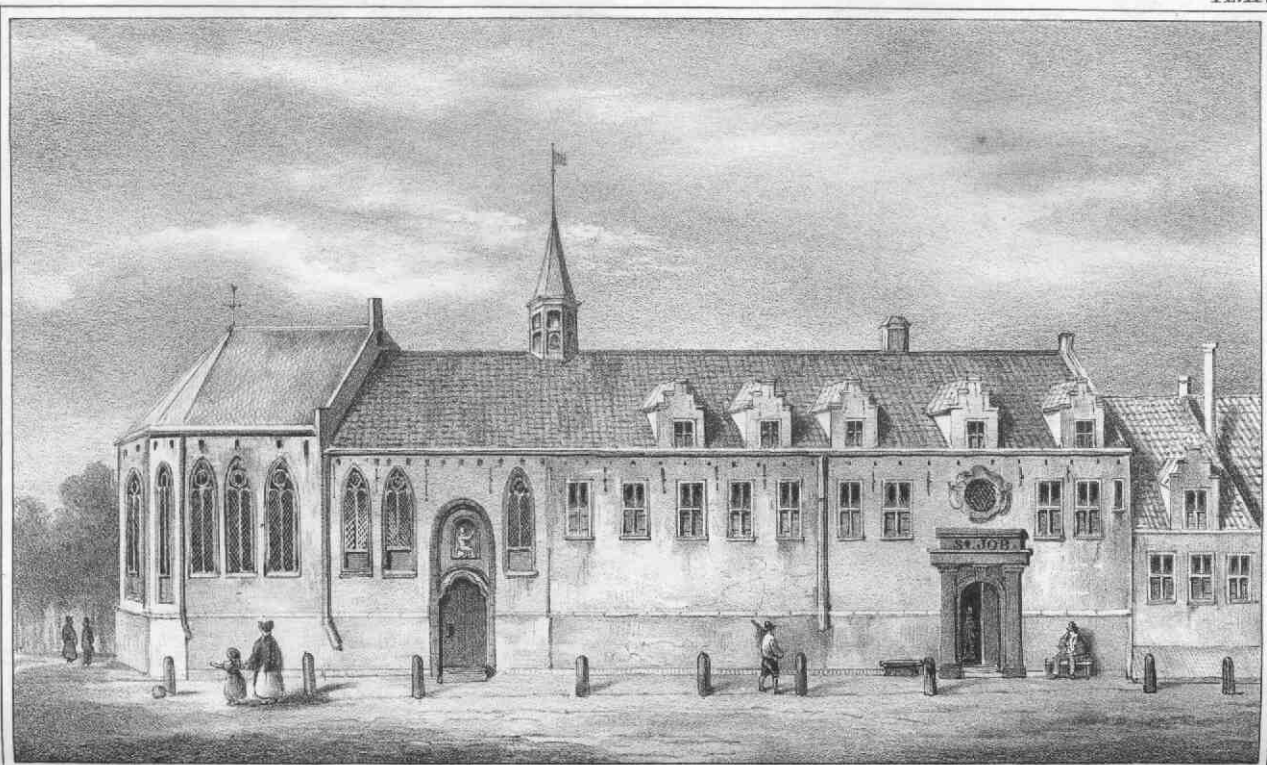
	onder Nulpeil.
1 Februarij 1836.	3 el 29 dm.
15 —————	3 — 42 —
29 —————	4 — 77 —

ST. JOBS GASTHUIS.

(met eene afbeelding.)

Dit gasthuis stond weleer in de voorstad van St. Catharijne, en was ingerigt tot de verpleging van arme melaatschen of dezulken, die met aanstekende kwalen besmet waren en in de gewone ziekengestichten binnen de stad niet mogten opgenomen worden. Hetzelve is naar Job genaamd, uithoofde der vermeende overeenkomst zijner ziekte met die, welke in het jaar 1497 (*) in deze gewesten zich openbaarde en buitengewoon sterk woedde, hetwelk tevens doet veronderstellen, dat deszelfs stichting omtrent dien tijd dagteekent. In dit gasthuis werden de zieke kruisvaarders en pelgrims, die met deze kwaal besmet veelvuldig uit het heilige land terugkeerden, mede opgenomen. Zulke gestichten, veelal onder den naam van Lazarushuizen bekend, werden bijna overal gevonden en door het mededoogen der geloovigen, gepaard

(*) Zie Groote Chronijk, 32 Divisie c. 12.
II D. 1°. St.

Stond. van Dequarrel et C^t

Het Sint Jans Gasthuis, buiten de Catharijne poort te Utrecht.

aan de toenmalige zucht tot begiftigen van dusdanige inrigtingen, rijkelijk van goederen en privilegiën voorzien. De overvloed, hierdoor in dezelve ontstaan, gaf niet zelden aanleiding tot een weelderig en buitensporig leven, ja somtijds tot misdaden van de zwaarste soort, welke dan met den brandstapel gestraft werden.

Bij de onlusten tusschen de stad Utrecht en den Bisschop Hendrik van Beijeren, werd het oorspronkelijk gebouw in de asch gelegd, doch op bevel van Keizer Karel V. in het jaar 1530 herbouwd.

De verarmde toestand van het gesticht noopte de huismeesters in het jaar 1530, om de vergunning eener collecte voor hetzelfde aan den stadhouder te verzoeken, hetwelk hun bij het volgende besluit werd toegestaan:

» Wy Antonis van Lalaing Grave van Hoochstraten, Heere van Montigny, van Culenborch, van Borssele, etc. Ridder van der Ordene, Raidt ende Camerlinck etc. Stadhouder, eerste, ende andere Raiden Roomsche Keyserl. Majesteyts, gecommitteert ter saken der Stadt, Steden, ende Landen van Utrecht, allen den genen, die dese letteren sullen sien oft hooren lesen, Saluyt. Also ons by der ootmoediger bede en supplicatie van de Huysmeesters ende Procureurs van St. Iobs gasthuys, staende buyten der Stadt Utrecht, te kennen gegeven is, dat dat voorleden Gasthuys in voorleden tyden alinck ende al van den vyanden ende crychsluiden geruineert ende verbrant is, so dat om 't selve eensdeels weder op te timmeren hem selven verdorven, ende in sulcken armoede gebracht hebben, dat sy die

» structure niet volmaecken, noch die arme menschen
 » mit heure faculteyten, die cleyn syn, alimenteren,
 » onderhouden, noch van heuren seeren en siecten
 » laten cureren en konnen, ten sy dat hem van goeden
 » menschen die hant gereict werde, als men voor die
 » incineratie te onderhouden ende te useren plach,
 » ende dat deselve arme luyden in voorleden tyden
 » van den Voer-Heeren der landen van Utrecht 's jaers
 » so wel in de Steden als in de voorz Landen een
 » bede te hebben plagen, hegeerende dat wy uyt den
 » naem van de Keyserl. Maj. hem 't selfde souden wil-
 » len gunnen ende continueren, Doen te weten, dat
 » wy wel genegen synde tot der ootmoediger supplicatie
 » der Procureurs ende Huysmeesters voorsz, omme de
 » voorsz. arme luyden in heure armoede te succurre-
 » ren, hebben hem luyden geconsenteerd, ende be-
 » lieft, consenteren ende believen mits desen, dat sy
 » die naeste twee jaren haerlieder Procureurs ende
 » gewaerde boden sullen mogen senden in allen Ste-
 » den, Dorpen, ende Vlecken van dese Landen van
 » Utrecht, om aldaer eens jaers enen bede te heb-
 » ben, ende t'ontfangen van den goeden luyden, dat
 » sy hem uyt caritaten ende heure goede gunst sullen
 » willen geven, behouden dat die voernoemde Procu-
 » reurs ende Gescickten de aelmissen, die sy ter cause
 » van dien vercrygen, wel ende getrouwelick by den
 » anderen houden, verwaren, ende daer goede reec-
 » keninge ende reliqua van doen sullen aen handen
 » daer dat behoort t'allen tyden, als sy des vermaent
 » sullen werden; Ontbieden ende bevelen daeromme
 » allen Maerschalcken, Schouten, Officieren, Diena-

» ren, ende Ondersaten der Keyserl. Majest. landen
 » van Utrecht, dat sy den voorsz. Procureurs, Huys-
 » meesters, oft heur Geschichten toelaten totter bede
 » voorsz, en volcomelic genieten laten t'inhouden van
 » desen, sonder hem te doene of te laten geschieden
 » enich hinder, letsel, oft moyenisse ter contrarien.
 » Gegheven t'Utrecht op ten xx. dach van Meye int
 » jaer ons Heeren 1574. ende dertich."

In het jaar 1574 diende het St. Jobs gasthuis bij den aanval der Spaansche troepen, die, na het opbreken van het Leijdsche beleg, aan het muiten waren geslagen en Utrecht wilden verrassen, voor een hospitaal der gekwetste burgers, en drie jaren later, in 1577, tot hetzelfde einde, bij de belegering van het slot Vredenburg.

Het was in dit gasthuis, dat de Graaf van Bossu en de gedeputeerden van de stad en staten van Utrecht, met die van de bezetting op het kasteel Vredenburg, over de ontruiming van gemeld kasteel, in het jaar 1577, onderhandelden (*).

In het jaar 1506 den 1 Mei, werd door de huismee-
 ters Willem van Isselt en Adriaen van Pal-
 laes met de 12 Regenten eene broederschap in dit gast-
 huis opgericht, welke volgens de fundatiebrief in het on-
 derhoud van het huis moest voorzien. Deze brief, die,
 zoo ver ons bekend is, niet is uitgegeven, komt ons
 belangrijk genoeg voor, om er de volgende punten uit
 op te teekenen:— in deze vereeniging werden ook zusters
 opgenomen, die even als de broeders bij de begrafenis
 van een der leden, of wel eener verpleegde overledene

(*) Zie Matth. de fundat. eocl. p. 55r.

moesten tegenwoordig zijn, terwijl er bij het sterven van een' der broeders of zusters 30 zielmissen moesten gelezen worden, waarvoor hunne betrekkingen 20 stuivers en 1 ₤ was voor het licht bij die mis, benevens een stoter voor het onderhoud der ornamenten, moesten betalen. Op St. Jobsdag werd er eene hoogmis gezongen, welke alle broeders en zusters moesten bijwonen, de broeders waren dan zonder uitzondering verplicht, om des morgens tusschen 7 en 8 ure te vergaderen, op de Plaats (vóór het stadhuis), en voorafgegaan van de beide huismeesters, ieder met een tooris in de hand, in plegtigen optogt zich naar het gasthuis te begeven tot bijwoning van de dienst, na wier afloop er gezamenlijk met de zusters een maaltijd gehouden werd. Wie daarbij niet tegenwoordig was verbeurde de halve maaltijd. Na denzelven las men de fundatiebrief der broederschap met luider stem voor, en ging men over tot de loting van eenen nieuwen huismeester enz.

De deelneming aan deze broederschap nam in 16 jaren zoodanig toe, dat, bij ampliatie van den jare 1522, op St. Jobsdag besloten werd, geene broeders meer aan te nemen, doch hun getal te laten uitserven op 50, en dat der zusters op 25.

Dit gasthuis werd, onder meer andere donatiën, door de Abdis van het klooster Mariëndaal aan de Vecht ieder jaar beschonken met 10 stuivers, om aldaar den armen te bedeelen, alsmede met al de boeten, die in dat klooster verbeurd werden. Nog vinden wij, dat Jufvr. Agnes van Leeuwenberg, volgens haar testament den 14 Aug. 1562 aan dit gasthuis een jaarlijksch inkomen van 30 caroliguldens verzekerde, *en dat voor*

den medicijn die den armen smeert, hetwelk hij om Godswil zal verplicht zijn te doen.

In het jaar 1645 was er, volgens de getuigenis van Lap. van Waveren, een bord aanwezig, waarop dit opschrift nog gevonden werd: » Om te genesen Spaansche Klieren en Napelsche Sweeren.»

Bij resolutie van de Magistraat van Utrecht 8 November 1613, werd het gesticht bestemd tot het verplegen van zulke lijdens, die met den morbus gallicus besmet waren, waarvoor de stad iederen geneesheer *f* 16,00 toelagde boven hunne *f* 36,00, die het gasthuis hun verstrekke; alsmede betaalde de stad voor iederen lijder zes stuivers per dag. Bij besluit van den Raad van 21 Februarij 1649 werd het gasthuis van het verplegen dier zieken, op verzoek van de huismeesters ontlast. Het getal der oude mannen, die in hetzelfde onderhouden werden, schijnt in 1635 op 12 te zijn bepaald geweest, dewijl de stad van ieder oud man boven dat getal het huis met *f* 50 'sjaars subsidieerde.

Den 30 September 1645 vereerde de stad aan de broederschap van dit gasthuis anderhalf dozijn zilveren lepels.

In 1747 den 21 September werd, op verzoek van den Raad van Staten, dit gasthuis, benevens het Pestgasthuis, ingerigt tot verpleging der gekwetste soldaten.

Bij afwisseling werd het gebezigt tot deszelfs oorspronkelijke instelling en tot bergplaats van fourage en ammunitie.

Behalven de oude mannen, die door het gesticht hier onderhouden werden, konden er ook Proveniers hunnen kost in koopen.

In de regentenzaal hing, onder vele andere schil-

derijen, de afbeelding van zekeren Jan Kuiper, bijgenaamd Practizeer, die op den 13 April van het jaar 1749 in den ouderdom van honderd en elf jaren, ééne maand en drie dagen, in dit gesticht overleed. Deze schilderij hangt thans nog in het Bartholomaei gasthuis, waar men de afbeelding van Job, die in den gevel stond, nog bewaart. De overige schilderijen werden den 8 Julij 1811 met meer andere zaken in het openbaar verkocht.

Het St. Jobs gasthuis werd ten jare 1818 voor afbraak verkocht, voor eene som van 2425 guldens, aan J. Tollenaar; de grond waar hetzelfde stond wordt thans voor warmoeziersland gebruikt.

De afbeelding, welke wij van het St. Jobs gasthuis hierbij geven, is gevolgd naar eene teekening door den beroemden Rademaker vervaardigd omstreeks het jaar 1738, welke teekening op het Archief dezer stad berust.

HOOGESCHOOL TE *UTRECHT*.

Welk inwoner dezer stad en provincie, die belang stelt in den bloei der wetenschappen, gedacht niet in deze maand, aan het verjaren van den tijd der stichting van Utrechts Hoogeschool? Twee eeuwen zijn voorbij gegaan, sedert die belangrijke instelling in ons midden gevestigd werd. Veel is in dien tijd gebeurd, dat niet slechts haren bloei, maar ook haar bestaan dreigde te vernietigen. Nog geene veertig jaren waren na hare stichting verlopen, toen een gedeelte van ons vaderland, en daaronder ook de stad en het gewest Utrecht, door de Fransche krijgshenden onder Lodewijk den XIV, werd overheerd. Wie had toen een gunstig lot aan de Hoogeschool durven voorspellen? Maar Nederland werd, door de Goddelijke Voorzienigheid, uit de hand des vreemden ge-

weldenaars gered, en een der zegenrijke gevolgen van deze bevrijding was, nevens het behoud van vele andere dierbare voorregten, ook dat van deze voortreffelijke stichting. Nu nam, bij het telkens wassen van 's lands welvaart, ook zij voortdurend in bloei en luister toe. Honderd vijftig jaren gingen van toen aan voorbij, terwijl, onder al den wisselloop der tijden, de Hoogeschool eenen ongestoorden vredegenoot, en haren zegenenden invloed naar alle kanten verspreidde. Eene beslissende ramp nogtans scheen haar beschoren, en het tijdstip van haren ondergang voor gewis gekomen te zijn, nadat in 1811 ons vaderland, door Napoleon's magtwoord, bij het toenmalige Fransche Keizerrijk werd ingelijfd. Meer dan anderhalve eeuw had de Hoogeschool roemvol stand gehouden en waardiglijk haren rang gehandhaafd; nu werd haar door den man, die geheel Europa voor zijn gezag wilde doen bukken, dien rang benomen, en zij tot eene schaduw van bestaan veroordeeld, welke haar gezonken aanzien te dieper deed betreuren. Dan, het uur van Neêrlands bevrijding had geslagen, en met den herrijzenden dageraad van 's lands onafhankelijkheid, werd ook aan Utrechts Hoogeschool haar voormalige rang terug geschonken. Het was aan Willem van Oranje voorbehouden, om ook hier, wat door vreemde willekeur was afgebroken, tot vorige grootheid en luister te doen herrijzen: onder de eerste daden, die het zegenrijk bewind van onzen geëerbiedigden Koning kenmerkten, behoorde ook de blijde herstelling der Hoogeschool.

Thans zijn wij de lente van 1836 ingetreden, met het

heugelijke vooruitzicht op de aanstaande plechtige viering van het tweede eeuwgetijde harer stichting. Is het wonder, dat, terwijl vele aanzienlijke collegiën van bestuur binnen Utrecht zich met de toebereidselen tot dat feest bezig houden, de algemeene aandacht meer dan ooit op het voorwerp der aanstaande feestviering gevestigd is? Het zal derhalve niet ontijdig of ongepast voorkomen, zoo wij hier eenige bijzonderheden aangaande de stichting en verdere lotgevallen der Hoogeschool mededeelen. Het spreekt van zelve, dat deze mededeeling, zich tot een beknopt overzicht slechts moet bepalen. Doch dit ook zal, hopen wij, genoegzaam zijn, om den lezer eenigermate en als bij voorraad bekend te maken met het hoofdbeloop van datgene, wat wij, meer uitgewerkt en grondiger toegelicht, van elders verwachten mogen.

Voor dat in ons Vaderland nog Hoogescholen waren opgericht, waren de bewoners dezer gewesten, die zich op eenig vak van geleerdheid of wetenschap wilden toelleggen, verplicht, zich naar Brabant of elders te begeven, om hunne studien te kunnen voltrekken. Dit maakte de beoefening van kunsten en wetenschappen, hier te lande, niet alleen zeer kostbaar en moeilijk, maar benam ook den minder gegoeden bijna geheel de gelegenheid, zich met gewenscht gevolg op de studie der letteren toe te leggen. Binnen Utrecht, van waar het eerst in deze landen de christelijke leer,

zoo als men die toen kende, uitging, en waar zich reeds vroeg de wetenschappen vestigden (*), was men in het jaar 1470 reeds bedacht op de stichting eener Hoogeschool. Wij vinden in het Raads dagelijksch Boek aangeteekend, dat de Magistraat in dat jaar eenige van hare leden magtigde: » om te » besien ende te spreken mitten ghenen, die daerthoe » dienen dat men alhier eene Universiteyt brenghen » mochte." (*)

Het was niet eerder dan na de Hervorming, dat deze zaak wederom op het tapijt werd gebragt, en nu met meerderen ijver dan te voren. In het jaar 1580 benoemde het stedelijk Bestuur eene commissie, om met de Staten te overleggen, of men hier eene Universiteit zoude kunnen oprigten, (§) en in het volgend jaar, om te bevorderen, dat deze zaak ten einde gebragt en in het werk zoude worden gesteld (†).

Deze poging bleef, even als de vorige, zonder eenig gevolg en werd niet vroeger hervat, dan omtrent het jaar 1606, wanneer de Staten van Utrecht raadpleegden, om binnen deze stad of te Amersfoort eene provinciale Akademie op te rigten. Ook aan dit ontwerp werd geen gevolg gegeven; hetgeen de Magistraat onder de Burgemeesters D. van Velthuisen en A. de Goijer, den 3^{len} Mei 1632, (•) deed besluiten,

(*) Zie J. Niportii Orat. in Gymn. Ultr. inaug. 1634.

(*) Hetzelfde boek.

(§) Raads dagelijksch boek, 30 Aug. 1580.

(†) Als boven 13 Nov. 1581 en 26 Maart 1582.

(•) Notulen der Hoogeschool, op het Stads Archief, 3 Mei 1632.

eene Doorluchtige school, op hare eigene kosten, binnen deze stad op te rigten, en om tot bestrijding dier kosten onder anderen de penningen te bezigen, welke tot hiertoe gediend hadden voor onderhoud van het tuchthuis (*).

Dit Besluit in werking gebragt zijnde, werd den 17de Junij des jaars 1634 bestemd tot de plegtige inwijding van deze school. Tot Hoogleeraren bij dezelve waren beroepen: Antonius Matthaeus, in de beide regten; Justus Liraeus, in de letteren; Henricus Renerius, in de wijsbegeerte; en Gijsbertus Voetius, in de godgeleerdheid; waarvan de drie eersten eene redevoering hielden, in de groote gehoorzaal van de daartoe ingerigte gebouwen bij de Domkerk; terwijl de laatstgenoemde, wiens plaats als Predikant te Heusden nog niet vervuld was, zijne intrede den 21 Augustus daaraanvolgende deed. Vooraf hield de Secretaris der stad, Mr. Johannes van der Nijpoort eene redevoering, over het oogmerk der stichting van deze school; wordende de plegtigheid besloten met het houden van eenen maaltijd in het Sint Agnietenklooster, waaraan negen en tachtig personen deel namen.

De snel toenemende bloei van deze school deed de Regering, op voordragt van de Burgemeesteren van der Hoolck en van Velthuijsen, besluiten, de Staten der provincie octrooi te verzoeken, om dezelve tot eene Akademie te verheffen, en het was op den 16de Februarij des jaars 1636, dat dit voor Utrecht

(*) Not. als voren 21 Maart 1632, p. 23.

zoo gedenkwaardig octrooi, bij opene brieven, werd verleend, uit kracht van hetwelk de promotiën voortaan in naam en op gezag der Staten zouden geschieden; terwijl het bestuur der thans gevestigde Hoogeschool aan de Magistraat verbleef.

De 16de Maart^(*) van dat jaar was de dag, die tot de plegtige inwijding der nieuw gestichte Akademie werd bepaald. Op den voorafgaande Zondag, werd door den Hoogleraar Voetius, in de Domkerk, eene opzettelijke leerrede ter voorbereiding gehouden » over » de nuttigheid van Akademiën en scholen,» naar aanleiding van Luc. II. vs. 46. ; terwijl in al de kerken der stad gebeden ten hemel werden gezonden, om den zegen des Heeren over de aanvankelijk ten uitvoer gelegde onderneming af te smeeken.

De inwijding zelve had plaats in de Domkerk, dewijl de akademische gehoorzalen niet groot genoeg waren, om de van alle oorden zaamgevloeide menigte te bevatten.

De Professoren, voorafgegaan door Bernhardus Schotanus, die het vorige jaar beroepen was en thans tot rector magnificus zoude worden aangesteld, begaven zich, met groote statie en veel gevolg, onder het gelui en spelen der klokken, derwaarts. De Secretaris der stad betrad het spreekgestoelte, en na het houden eener deftige redevoering, las hij het octrooi voor, waarbij de staten der provincie de doorluchtige school tot eene Hoogeschool ver-

(*) Men houde in het oog dat deze dagteekeningen *oude stijl* zijn, dus den 27 dier maand volgens den *nieuwen stijl*.

hieven. Daarna droeg hij het rectoraat aan den genoemden Hoogleeraar Schotanus op, die in eene Latijnsche oratie voor deze eer zijnen dank betuigde, waarna zijn ambtgenoot Aemilius mede eene redevoering uitsprak: al hetwelk door instrumentale en vocale muziek werd voorafgegaan, afgewisseld en besloten.

De plegtigheid werd niet weinig opgeluisterd door de tegenwoordigheid van twee zonen van den Koning van Bohemen, den Paltsgraaf aan den Rijn, en verscheidene andere doorluchtige en aanzienlijke mannen, die in het gestoelte van Prins Maurits gezeten waren.

In het Agnieten klooster werd van stads wege een prachtige maaltijd gereed gemaakt van honderd en twee *couverts*, op denwelken, behalve de gemelde vorstelijke personaadjen, mede genoodigd waren de Geëligeerden, de leden der Ridderschap en de Raden van het provinciale Gerechtshof. Des avonds was de geheele stad verlicht; vóór de akademie, op de Stadhuis- en Maartensbruggen werden met bloemkranzen en loof versierde pektonnen gebrand en vuurwerken afgestoken; terwijl een gedeelte van den nacht in groote vreugde werd doorgebracht.

De Akademie nam tot haar gewoon wapen aan eene zon, met het stedelijk wapen gedekt, en tot omschrift voerende: *Sol Justitiae illustra nos!* hetwelk reeds bij de doorluchtige school in 1634 was aangenomen.

De eerste, die aan deze Hoogeschool de waardigheid van Magister Philosophiae ontving, was Martinus Schokius; en die van Doctor der beide regten, Justus Criex; ter gedachtenis waarvan de Regering

aan den eersten een geschenk in geld deed, en aan den tweeden eene groote, zilveren bokaal, benevens het burgerregt, vereerde.

De stedelijke Regering droeg zoowel zorg voor de uitspanning van de kweekelingen der Hoogeschool, als voor de verrigting en uitbreiding van al de noodige voorwerpen van studie. Zij kocht in 1637 een gedeelte land, behoorende aan het convent van Oudwijk, waarop in dat zelfde jaar eene maliebaan werd aangelegd; terwijl er reeds vroeger eene schermschool in het tucht-huis was opgericht, die daarna, wegens de ongeschikte ligging van dit lokaal, in de Jerusalemkerk werd overgebracht. (*)

De Bibliotheek, uit de verzamelingen der vernietigde kloosters in 1581 opgericht, en sedert door H. E. van Buchel en E. van der Poll met hunne aanzienlijke boekverzamelingen verrijkt, werd van tijd tot tijd vermeerderd en uitgebreid; (•) dezelve was destijds in het koor der Janskerk geplaatst.

De akademische plantentuin werd eerst aangelegd in het hoornwerk tusschen de Malie- en Tolsteegpoorten, en in het voorjaar van 1639 verlegd op het bolwerk Zonnenburg (†).

Het theatrum anatomicum, hetwelk in 1621 reeds aanwezig was, werd, in 1636 uit de Sint Pieterskerk in het Abraham Dolijkerkje geplaatst, (§) ten gemakke van de leden der Hoogeschool; terwijl de Smeetoren,

(*) Raads dagelijksch Boek 6 Sept. 1635.

(•) Zie dit Tijdschrift 1e Jaargang pag. 154, alwaar eene uitvoerige beschrijving der Bibliotheek te vinden is.

(†) Zie Blauw, Groot Stedeboek Kaart der stad Utrecht.

(§) Notulen als voren 13 Junij 1636.

als de geschiktste, tot eene sterrewacht werd ingerigt, en van instrumenten voorzien. In later tijd werden deze bestaande inrigtingen nog uitgebreid en met andere vermeerderd.

Eenige niet onbelangrijke erfmakingen vielen der Hoogeschool mede ten deel, om onbemiddelde jonge lieden in de gelegenheid te stellen hunne studiën te voltrekken. Onder dezelve was ook eene stichting voor studenten uit Hongarije en Zevenbergen, voor dewelke op de bovengehoorzaal in de akademie, des zondags, in hunne landtaal gepredikt werd.

De inval der Franschen in het vaderland en de daarop gevolgde bezetting van de provincie en stad Utrecht door die troepen in 1672—1673, was eene gevoelige slag voor de nog jeugdige Hoogeschool; vele studenten van elders keerden in den schoot hunner familiën terug; eenigen hunner schaarden zich onder de verdedigers van den vaderlandschen grond; de akademische gehoorzalen waar Minerva te voren zetelde, werden door de Fransche troepen voor magazijnen gebezigd. Het onderwijs stond stil, en het was niet vóór 16 Sept. 1672, dat op verzoek van den Rector Magnificus de lessen mogten worden hervat, en de amunitie, mitsgaders het brood, meel enz. waarmede het auditorium opgevuld was, in de Regulierskerk konde worden overgebracht (*). Na hun vertrek, 23 November 1673, herstelde zij zich spoedig tot haren vorigen luister.

Den 17 Maart 1686 werd haar vijftigjarig bestaan met groote plegtigheid gevierd. Des morgens te 6

(*) Notulen als voren Sept. 1672.

uren kondigde het klokkengelui het begin der feestviering aan, hetwelk ten 7 ure vervangen werd door het klokkenspel, afgewisseld door het geschal van trompetten en pauken van den Domtoren.

Omstreeks 11 uren vergaderden de Burgemeesteren en Raden in de akademische gehoorzaal en begaven zich van daar, vergezeld van den Rector Magnificus en de Professoren, naar de Domkerk, tot de plegtigheid van dezen dag bestemd; aldaar waren alle autoriteiten en collegiën, benevens eene talrijke schaar toehoorders, reeds vergaderd. Eene uitmuntend fraaije muziek en zang deed zich bij hunne aankomst hooren; de Hoogleeraar Grævius beklom vervolgens den rijk gedrapeerden kansel en sprak eene fraaije latijnsche redevoering uit, waarna de Burgemeesters en Raden door den Rector Magnificus en de Professoren naar de senaatkamer werden geleid. Van hier begaf zich de stoet naar het stadhuis, waar een prachtige maaltijd in gereedheid was gebragt, tot welken de Heeren Staten mede genoodigd waren; deze en de beide volgende dagen waren geheel aan de vreugd gewijd; de feestviering werd door het afsteken van vuurwerken besloten.

De feestviering van het honderdjarig bestaan, op den 27 Maart 1736, was echter veel plegtiger. Nadat het

houden van dezelve was besloten, werd er eene commissie benoemd tot regeling van het feest, bestaande uit de Heeren Oudburgemeesters van Soestdijk en van Mansveld, benevens vier leden van den Raad. De voorafgemaakte toestel, benevens de openbare uitnoodiging van Profr. Drakenborch tot bijwoning van het feest, hetwelk zou opgeluisterd worden door de promotie met de kap van zes Candidaten, deed eene verbazende menigte vreemdelingen herwaarts stroomen. Des zondags den 25^{en} werden bij alle kerkgenootschappen gebeden opgezonden, ter afsmeeking van des Allerhoogsten zegeningen voor den verderen voorspoed der Hoogeschool, welke Godsdienstoefening in de Domkerk door den Hoogleeraar H. van Alphen verrigt werd.

Den 26^{en} des morgens te 9 uren vergaderden de Heeren Studenten, in de senaatkamer, meerendeels met kokarden op de hoeden, waarin het akademiewapen prijkte; de Rector Magnificus overhandigde hun, van wege de Regering, ieder eene medaille, op de viering van dit eeuwfeest geslagen, bij welke gelegenheid door de leden van den Raad, Burman en J. J. van Mansveld, uit naam van Heeren Curatoren, eene korte doeltreffende aanspraak werd gedaan. Hierop volgde eene promotie in de wijsbegeerte; en des namiddags werd eene muzikale proef gegeven in de Domkerk, die aller verwachting overtrof.

Den volgenden dag, 27 Maart, tot de eigenlijke feestviering bestemd, kwam reeds vroeg een gedeelte van het regiment van den Kolonnel Guij, in de stad bezetting houdende, in de wapenen. Te zes uren werden

eenige eereschoten gedaan, terwijl een uur later al de klokken begonnen te luiden, hetwelk te acht uren vervangen werd door het spelen van dezelve, met afwisseling van het geluid der blaasinstrumenten, zoo van het Stadhuis als van elders.

Te 9 uren werd van wege de Magistraat eene deputatie naar de senaatkamer gezonden, om den Rector Magnificus en de Professoren naar het Raadhuis te geleiden; aldaar bedankte een der gedeputeerden, de Heer Verweij, uit naam van den Raad, den Rector Drakenborch voor zijne diensten, der Hoogeschool het afgelopen jaar bewezen, en droeg deze waardigheid gelijktijdig den Hoogleeraar Wesseling op.

Nu zette zich de stoet in beweging; de Professoren in hunne toga's gingen gepaard, voorafgegaan door de Pedellen. Bij hunne aankomst op het raadhuis wenschte de Rector den Burgemeester geluk met het feest van dezen dag.

Te 10 uren begaven zich de drie leden van staat, dezer provincie en verdere collegiën, naar de Domkerk. Eerst kwamen de geëligeerden, het eerste lid uitmakende, van de statenkamer, gevolgd door de Ridderschap en Gedeputeerden der kleine steden, nevens de Secretaris van staat, voorafgegaan en begeleid door eene eerewacht van militie, en gevolgd door hunne onderhoorigen; waarna de Raadsheeren van den Hove en de Predikanten mede aankwamen: terwijl bovengemelde collegiën plaats namen, kwamen de leden van de stedelijke Regering, het derde lid van staat, als Curatoren, de Akademische Senaat, met de Professoren en verder gevolg. Allen gezeten zijnde, betrad de Rector

Magnificus den kansel, die met fraaije tapijten behangen was.

Intusschen voerde het welbezette orkest, uit vier en zestig zoo muzijkmeesters als toonkunstenaars bestaande, voortreffelijke muzijk- en zangstukken uit, en nadat de muzijk een half uur geduurd had, begon de redenaar te spreken, welke redevoering werd afgewisseld en gesloten met muzijk en zang. Omstreeks twee uren verliet de stoet de kerk door de deur aan de oostzijde, (welke met eene wacht van 60 grenadiers, onder aanvoering van een' kapitein, luitenant en vaandrig, met ontrolde banier, bezet was) en nam plaats in 50 koetsen die door de voornaamste straten der stad, naar het stadskinderhuis reden, waar een luisterrijke maaltijd was in gereedheid gebracht. Deze indrukwekkende optogt werd vermeerderd door eene prachtige cavalcade, door 20 heeren studenten gehouden, voorafgegaan van twee trompetters te paard, van het regiment van den Prins van Hessen Philipsthal, in hunne uniform, gevolgd van een' Silenus, wiens paard tot dekkleed een beerenvel om had; drie Bacchanten volgden hem in de eerste, en even zoo veel in de tweede rei; dit was de voorstoet van een open Faëton, bespannen met zes paarden en behangen met tijgervellen, stellende de tijgers van Bacchus voor; de beide voorste paarden, op een van welke een voorrijder zat, die even als de koetsier vermomd was, waren mede met tijgervellen bedekt. Op den wagen zat een persoon, voorstellende Bacchus, hebbende eene groene schaal in de hand, waaruit hij soms een teugje nam en de aanschouwers toedronk, wordende zijne schaal ge-

vuld door bij hem zittende saters, die tusschenbeide op hunne fluitjes speelden; naast dezen wagen reden twee Bacchanten, terwijl de trein door zeven van de zelve gesloten werd. Het toeval wilde dat deze optogt in de lange nieuwstraat den trein der koetsen ontmoette; zij bleven stilstaan, tot de trein voorbijgetrokken was, de heeren, die in de koetsen zaten, vriendelijk groetende. Na drie uren achter een door de stad gereden te hebben, keerden zij terug naar de plaats, van waar zij afgereden waren; hier plaatsten zij zich aan eenen vriendendisch, en bleven tot laat in den nacht vrolijk bij elkander.

(Het vervolg in een volgend Nummer.)

OORSPRONG

VAN DEN

NAAM *UTRECHT*.

Men heeft reeds lang over den oorsprong en de eigenlijke beteekenis van den naam onzer stad getwist, en allerlei verschillende en vaak ver uiteenlopende afleidingen daarvan te berde gebragt. Het lust ons de zaak nog eens ter bane te brengen en, zoo veel ons mogelijk is, uit de oudheid toe te lichten.

De Latijnsche naam is *Trajectum*, een naam die ook aan andere steden gemeen was, onder anderen aan Maastricht, dat dus ter onderscheiding *Trajectum ad Mosam*, even als Utrecht *Trajectum ad Rhenum* genoemd werd, en Frankfort, *Trajectum Francorum*. Deze naam wordt aan die steden door Romeinsche schrijvers gegeven, b. v. in het *Itinerarium Antonini*, en is dan ook zuiver Latijn. Zoo zegt Caesar de B. G. IV. 21. » *Brevissimus erat inde in Britanniam tra-*

jectus." Het beteekent *overvaart*, *veer*. Dat bij de inlanders die naam vóór de tijden van Karel den Groote bekend was, blijkt uit onderscheidene plaatsen van vroegere schrijvers. Zoo komt in een decreet van Childebert van het jaar 595 dit woord voor: » *Similiter Traiecto nobis convenit campo*, » en ook op munten uit de tijden van Koning Dagobert I. wordt *Triaecto* gevonden. Men heeft echter de natuurlijke afleiding voorbijgaande, dit uit het Gallisch willen verklaren, daartoe verleid door eene plaats bij den kronijkschrijver Sigisbertus Gemblacensis, welke zegt: » *Wiltaburg lingua Gallica Trajectum vocatur*. » Maar hier blijkt het weder hoe voorzigtig men met deze getuigenissen van schrijvers moet omgaan, die dikwijls van de zaak zelve onkundig, anderen hebben nageschreven; want deze plaats is door dien schrijver woordelijk overgenomen uit de kerkelijke geschiedenis van den A. Saxischen Beda, die in de achtste eeuw leefde en er dit van zegt: » *donavit autem ei (Willebroordo) Pipinus locum cathedrae Episcopalis in castello suo illustri, quod antiquo gentium illarum vocabulo Wiltaburg, id est, oppidum Wiltorum, lingua autem Gallica Trajectum vocatur*.

Door deze woorden *lingua Gallica* bedoelt echter de schrijver alleen het bedorven Latijn, de zogenoemde *lingua Romana rustica*, bij de afstammelingen der Romeinsche kolonisten, en de ambtenaren uit Gallie herwaart gezonden, toen ter tijd in zwang, zooals blijkt uit eenen anderen naam *Inlitore*, door hem even te voren (L. V. C. 12.) mede voor Gallisch, voor de

taal welke Pipinus sprak, opgegeven. Ook bewijst de naam van Franci Ripuarienses of Ripuarii d. i. Oeverfranken, aan diegenen gegeven, welke de oevers van de Waal bewoonden, genoegzaam, dat die taal toen hier te lande gebruikt werd.

Maar dit boersch Latijn, deze Romana rustica was zoodanig verbasterd, gelijk men b. v. uit den geglosscerden tekst der Salische wet zien kan, dat zij de buiging door middel der uitgangen gedeeltelijk verloren had en de woorden, welke in het Latijn op *us* of *um* van de 2de decl. uitgingen, niet zelden op *o* deed eindigen, b. v. in de Salische wet: *si vero cervo domestico occisserit*. Van daar dan ook, dat Trajectum in die tijden veel *Trajecto*, *Trejecto* geschreven werd en dat in later tijd, toen het Nederduitsch en Friesch de overhand kreeg en de casusterminatiën der woorden allengs geheel vervielen, uit *Triecto* het Duitsche *Trecht* of *Tricht* ontstond. Men ziet dus, dat men hier zich niet tot de Kelten om opheldering behoeft te wenden, die, wat men daarvan moge beweren, nooit in deze gewesten gewoond hebben, maar dat men in het Latijn alleen eene duidelijke en volledige verklaring vindt.

Maar van waar nu de *u* vóór dit *Trecht*? Men heeft het door *oud* willen verklaren: Utrecht, oud Trecht; maar wanneer heeft *u* bij onze voorouders *oud* beteekend? Wendt men zich integendeel weder tot het Latijn, zoo zal men den naam *Ultrajectum* of liever *Wltrajectum* aantreffen, dien men echter niet van de praepositie *ultra* moet afleiden; het is veeleer als een bijnaam te beschouwen, gebruikt om dit Trecht van

dat aan de Maas, hetwelk in oude tijden ook meestal onder dien blooten naam voorkomt, te onderscheiden. Wanneer men nu, nagaat, dat op deze plaats oudtijds de Wilten gewoond hebben, en de stad Wiltaburgh heette; dat die Wilten niet verhuisd zijn, maar in de overige inwoners insmolten, en dat de benaming Wiltaburg bij hen in gebruik bleef, dan zal men toestemmen, dat in, aanmerking genomen de zucht om letters uit te laten en de woorden te verkorten in de middeleeuwen zeer gemeen, de naam *Wltrajectum* naar alle waarschijnlijkheid uit *Wilta* en *Trajectum* in een is gesmolten en wegens de lastige opvolging van *ta*, *tra* in *Wltrajectum* verbasterd. Zie daar dan de oorsprong des woords geheel opgehelderd.

v. d. B.

Dienstmannen van den Bisschop van Utrecht.

Dat de Utrechtsche Bisschoppen een uitgebreid gebied en vele goederen bezaten, is algemeen bekend; doch minder bekend is het, dat onderscheiden Vorsten het zich eene eer rekenden onder het getal hunner dienstmannen te behooren. Wij vonden in een handschrift van wijlen den Heer Mr. P. VAN MUSSCHENBROEK het volgende daarvan aangeteekend.

Dit zijn de seven Edelmannen
van 't leen des gestichts van
Utrecht ende des Bisschops.

I. De HERTOGE VAN BRABANT houdt te leen van den Bisschop van Utrecht die stadt van Thiel met erve, manschap, bosch, wateren, visscherije, weijde ende boomen bij de stad van Thiel gelegen met haar toebehoren.

Item nog houdt hij te leen alle kempponnerland van Turnhouter voordien met erven, bosschen, kampen, weijden etc. Ende hij is genoemd:

Hofmeester des Bisschops van Utrecht.

II. Den GRAVE VAN GELDER houdt van den Stichte te leen het Graafschap van Zutphen met veel erven en hofschappen, bosschen, wateren, waterdriften ende reghten.

Item half Emberich met haar half toebehoren. Nog de Velue ende 't meeste deel der groote Thienden ook nog in de Over-Betuwe veele Thienden en reghten.

Item nog de Tielre en Bommelre Weert met veel kampen, huizen ende reghten.

Ende is geheten: *Jager des Bisschops van Utrecht.*

III. De GRAVE VAN HOLLANDT houdt te leen van den Bisschop dat Graafschap van Holland ende gansch Kennemerland, met land, hoven, bosschen, kampen, erven, weijden, manschappen, water, waterdriften ende reghten, uitgenomen Thienden van Waterland, die alleen den Bisschop toebehoren.

Dese is genaamt: *Maarschalk des Bisschops.*

IV. De GRAVE VAN CLEEF houdt te leen van den Stichte in de Over Betuwe, op den Rhijn veele erven, hujsen, hoven, manschappen, landt ende wijden, ende aan die andere zijde des Rhijns veele leenen, bosschen, erven, water, waterdriften ende reghten.

Item nog Wodrichem met ackeren, kampen ende reghten.

Ende is genaamd: een *Camerlinck des Bisschops.*

V. De GRAVE VAN BENTHEM houdt van den Stichte dat Borchgraafschap van Utrecht met veele hoven Lands inwonende ende reghten ende weerden.
 Ende is genaamt: *Deurwaarder des Bisschops.*

IV. De HEERE VAN CUIJCK houdt te leen van den Bisschop veele erven, grienden, weerden, thien- den ende hujsen, beijder gelegen in de Heer- lijkheid van Cuijck. Ende in de Parochien, bij den Rhijn beneden Wijck over, ende ook gericht.

Ende is geheten: *Schencker des Bisschops van Utrecht.*

VII. De GRAVE VAN GOOR houdt te leen van den Bis- schop, dat Borgh te Goor op den Rhijn, die Heerlijkheid van Ameijde met beijder haerluijden toebehoren, wateren ende reghten.

Ende is geheten: *Banierdrager des Bisschops.*

KERKELIJKE STATISTIEK.

De Redactie, in het bezit zijnde van een handschrift, waarin de gecollecteerde gelden, zoo bij Dank-Vast- en Bedendagen, als bij andere gelegenheden, sedert het jaar 1732, binnen deze stad, aangeteekend zijn, heeft het niet ondoelmatig geoordeeld van tijd tot tijd eenige dier collectens in dit tijdschrift op te nemen, daar dit merkwaardig is, zoo door de namen der H. H. Predikanten, als ter vergelijking van den toenemenden welvaart en bevolking dezer stad.

Collecten in de Nederduitsche Hervormde Kerken binnen Utrecht, op den Dank-Vast- en Bedendag, gehouden den 26 Maart 1732.

Domkerk.	Voorm.	Ds. Laan.	f 263,11.
	Namid.	— Schermer.	" 93,17.
Janskerk.	Voorm.	— Daverveld.	" 130,00.
	Namid.	— Kelderman.	" 73, 9.
Jacobikerk.	Voorm.	— Vos.	" 77, 1.
	Namid.	— De Witt.	" 146,00.
Buurkerk.	Voorm.	— Kelderman.	" 52,18.
	Namid.	— van Noorden.	" 65, 6.
Nicolaaskerk.	Voorm.	— Stratenus.	" 24, 8.
Geertkerk.	Namid.	— van de Putt.	" 61,12.
Catharinekerk.	Voorm.	— van Noorden.	" 55,13.
	Namid.	— Brakonier.	" 110,13.
			f 1154, 8.

11 Maart 1733.

Domkerk.	{ Voorm.	Ds. van Noorden.	f	97,2.
	{ Namid.	— Brakonier.	"	161,9.
Janskerk.	{ Voorm.	— Laan.	"	260,5.
	{ Namid.	— Oosterdijk.	"	123,00.
Jacobiekerk.	{ Voorm.	— Schermer.	"	76,00.
	{ Namid.	— Herminkhuijsen.	"	78,12.
Buurkerk.	{ Voorm.	— Daverveld.	"	88,00.
	{ Namid.	— van de Putt.	"	132,4.
Nicolaaskerk, Geertekerk.	Voorm.	— Vos.	"	34,4.
	Namid.	— de Witt.	"	95,00.
Catharinakerk.	{ Voorm.	— Kelderman.	"	65,7.
	{ Namid.	— Stratenus.	"	43,7.
				<u>f 1254,10.</u>

24 Maart 1734.

Domkerk.	{ Voorm.	Ds. Daverveld.	f	114,18.
	{ Namid.	— Vos.	"	126,2.
Janskerk.	{ Voorm.	— Kelderman.	"	166,1.
	{ Namid.	— De Witt.	"	194,3.
Jacobikerk.	{ Voorm.	— Stratenus.	"	57,8.
	{ Namid.	— van de Putt.	"	145,10.
Buurkerk.	Voorm.	— van Noorden.	"	75,00.
	{ Namid.	— Herminkhuijsen.	"	56,00.
Nicolaaskerk, Geertekerk.	Voorm.	— Brakonier.	"	50,00.
	Namid.	— Oosterdijk.	"	41,12.
Catharinakerk.	{ Voorm.	— Laan.	"	246,11.
	{ Namid.	— Schermer.	"	54,17.
				<u>f 1328,2.</u>

2 Maart 1735.

Domkerk.	{ Voorm.	Ds. Schermer.	f	98,8.
	{ Namid.	— Menten.	"	32,3.
Janskerk.	{ Voorm.	— De Witt.	"	187,00.
	{ Namid.	— Vos.	"	126,00.
Jacobikerk.	{ Voorm.	— van Noorden.	"	64,11.
	{ Namid.	— Denzelfden.	"	67,00.
Buurkerk.	{ Voorm.	— Stratenus.	"	48,18.
	{ Namid.	— Brakonier.	"	84,10.
Nicolaikerk. Geertekerk.	Voorm.	— Daverveld.	"	31,2.
	Namid.	— Oosterdijk.	"	37,00.
Catharinakerk.	{ Voorm.	— van de Putt.	"	191,7.
	{ Namid.	— Laan.	"	212,11.
				<u>f 1180,10.</u>

HERINNERINGEN DER MAAND.

1673, 11 Maart. Op dezen dag begonnen de **Fran-**
schen, die Utrecht bezetteden, het **Vreeburg** op te
meten, met voornemen daar ter plaatse **wederom**
een kasteel te bouwen. Er werd een ontwerp ge-
maakt, naar hetwelk men den laatsten Maart begon te
graven om de fundamente te leggen, en den **5^{den}**
April leide de Hertog van Luxemburg den **eersten**
steen, waarop het wapen van den **Koning van**
Frankrijk, Lodewijk XIV., afgebeeld stond. Uit
gebrek aan bouwstoffen bleef dit werk **echter**
steken.

1216, 26 Maart, overleed **Otto I. 33ste Bisschop** van
Utrecht. Hij ontsproot uit den edelen stam van **de Gra-**
ven van Gelder. Door den invloed van zijnen broe-
der Graaf Otto van Gelder en van Graaf **Wil-**
lem van Holland, zijn' aanverwand, werd hij van
Proost te Anten tot Bisschop des Stichts **verkoren**.
Bij zijne verkiezing had hij slechts den ouderdom van
18 jaren bereikt, en daar geen Bisschop onder de 30
jaren mogt gewijd worden, ontstond daarover **zwa-**
righeid, die het hof van Rome zocht uit den weg
te ruimen. Nadat hij vier jaren het Bisdom in **vrede**,
verstandig, en zelfs boven de verwachting van zijne
jaren, bestierd had, wilde de Paus hem in **persoon**

zien, doch op zijne reis derwaarts werd hij te Noordhuizen door eene hevige koorts aangetast, aan de welke hij bezweek. Hij werd binnen Utrecht in de Domkerk met groote plegtigheid begraven. (*)

1673., 29 Maart, werd eene dienstmaagd van den Heer van Sandenburg, gevat, die gedurende 5 jaren voor ruiters en 10 jaren voor kok in mans kleederen had gediend. Hare misdaad bestond in eenen aanzienlijken diefstal ten huize van haren Heer, en het in brand steken van twee bedsteden, om de ontdekking van den diefstal te beletten.

(*) Gouthoeven, Chronijk pag. 30a.

PALM PAARDENMARKT.

—◆—

Voor de Paardenmarkt van den 28 Maart 1836, zijn ingevoerd langs het kantoor:

aan de Ridderschapsvaart. . . .	404 Paarden.
„ Wittevrouwepoort. . . .	102 „
„ Catharijnepoort. . . .	324 „
„ Tolsteegpoort. . . .	242 „
„ Vaartschen Rijn. . . .	122 „
„ Roodebrug. . . .	24 „
„ Waardpoort. . . .	6 „

te zamen 1224 „

STAAT DER BEVOLKING

VAN DE

STAD UTRECHT EN DERZELVER BUITEN WIKEN, EN GETAL LEDEN VAN IEDERE GODSDIENSTIGE GEZINDHEID, OP DEN EERSTEN JANUARIJ 1836.

Tab. I.

BENAMING der	GETAL DER LEDEN VAN IEDERE GODSDIENSTIGE GEZINDHEID.							Bevolking van elke Gemeente afzonder- lijk.	AANMERKINGEN.	
	Gerformeerden.	Roomsch Catholijken.	Oud- Roomschen.	Lutherschen.	Doopsgezinden.	Remonstranten.	Israëlieten.			Niet genoemde Gezindheden
Stad Utrecht.	22970	10143	631	1011	128	42	630	9	35564	De alsnog afwezige Vrijwilligers zijn niet van de staat afgetrok- ken. Het tijdelijke zich alhier be- vindende Garnizoen is niet op de staat gebracht.
Absteede of wijk I.	571	1346	27	30	1	1	—	—	1976	
Tolsteeg of wijk K.	466	1517	4	20	3	6	—	—	2016	
Catharijne of wijk L.	542	895	21	13	3	—	—	—	1474	
Lauwenregt of wijk M.	1632	1893	308	57	5	2	—	—	3897	
Totaal . . .	26181	15794	991	1131	140	51	630	9	44927	

In den loop van het jaar 1835 hebben zich te Utrecht gevestigd 547 personen; van daar vertrokken 242, dus vermeerderd met 305 zielen.

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
 GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN
 's RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL te UTRECHT, ONDER
 TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Maart.	753 ^s	33	Z.	helder.
	754	40	Z. O. O.	betrokken.
	754	38	Z. O.	idem.
2 id.	749	43	W.	eenigzints betrokken.
	754	43	W.	betrokken.
	755	47	W.	idem.
3 id.	756 ^s	43	Z. W.	idem.
	756	43	W.	idem.
	757	44	W.	idem.
4 id.	757 ^s	42 ^s	W.	regen.
	757	49	W.	betrokken.
	757 ^s	45	N. W.	idem.
5 id.	753	44	Z. W.	idem.
	753 ^s	47	N. W.	idem.
	753 ^s	46	N. W.	idem.
6 id.	752	47	Z. W.	idem.
	752	51	Z. W.	idem.
	753	48	Z. W.	idem.
7 id.	752	43	Z. W.	helder.
	752	50	W.	eenigz. betrokken.
	752	49	W.	helder.
8 id.	747	42 ^s	N. O.	betrokken.
	747	44	N. O.	idem.
	747	44	N. O.	idem.
9 id.	750	39	W.	regen.
	751 ^s	44	W.	bewolkt.
	751	45 ^s	W.	iets betrokken.
10 id.	751	43	Z. Z. W.	betrokken.
	751	50	Z. W.	idem.
	751	43	Z. W.	idem.
11 id.	744	45	W.	regen.
	743 ^s	49	Z. W.	idem.
	743 ^s	49	N. W.	helder, wind.
12 id.	749 ^s	44	W.	betrokken, idem.
	751 ^s	52	W.	idem, idem.
	752	50	W.	eenigz. betrokken.
13 id.	751	45	W.	betrokken, wind.
	753	43	W.	idem, idem.
	754 ^s	47	W.	eenigz. betrok., idem.
14 id.	746	44	W.	betrokken, sterke wind.
	744 ^s	49	N. W.	idem, idem.
	744 ^s	44 ^s	N. W.	idem, idem.
15 id.	742 ^s	38	N. W.	betrokken.
	744	44	N. W.	idem, storm.
	747	42	N. W.	idem.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGENSTELDHEID.
16 Maart.	756	43	N. W.	betrokken, wind.
	758 ^s	45	W.	eenigz. betrok., idem.
	760	44	W.	idem, idem.
17 id.	766	44	Z. W.	betrokken.
	764	46	W.	idem, wind.
	763	49	W.	idem, sterke wind.
18 id.	770	50	N. W.	betrokken.
	774	54	N. W.	idem.
	774 ^s	50	N. W.	idem.
19 id.	770	49	W.	helder, eenigz. mistig.
	770	52	Z. W.	idem.
	771	50	Z. W.	idem.
20 id.	769	50	Z. Z. W.	helder.
	769	65	W.	idem.
	769	64	N. W.	idem.
21 id.	768	53	Z. Z. W.	helder.
	766	66	Z. Z. W.	idem.
	763 ^s	66 ^s	Z. Z. W.	idem.
22 id.	763	49	N. W.	betrokken.
	763	52	W.	idem.
	762	52	W.	idem.
23 id.	760	50 ^s	W.	betrokken.
	760	54	W.	idem.
	756	55	W.	idem.
24 id.	751 ^s	48	N. W.	betrokken.
	752 ^s	52	N. W.	idem.
	753	48	N. W.	eenigz. bewolkt.
25 id.	748	43	Z. Z. W.	regen.
	742 ^s	39 ^s	Z. Z. W.	idem.
	737	44	W.	idem.
26 id.	742 ^s	38	N. W.	regen en wind.
	743 ^s	40	N. W.	idem.
	745	42	N. W.	idem.
27 id.	753 ^s	44	N. N. W.	eenigz. betrokken.
	754 ^s	46	N. N. W.	idem.
	754 ^s	46	N.	iets bewolkt.
28 id.	743	40	O.	betrokken.
	740	43	Z. O.	regen.
	737 ^s	48	Z. O.	betrokken.
29 id.	744 ^s	40	N.	regen, sterke wind.
	749 ^s	45	N. N. W.	betrokken, idem.
	754	44	W.	idem.
30 id.	758	43	N. W.	regen.
	757	50	W.	idem.
	750	45	Z. Z. W.	idem.
31 id.	750 ^s	46 ^s	N. W.	eenigz. betrok. sterke w.
	753	50	N. N. W.	idem, idem.
	755	46	N. N. W.	helder.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

Maart 1836.

**STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN
OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie
UTRECHT.**

	GEBORENEN.								HUWELIJKEN. ECHTSCHIEDINGEN.	OVERLEDENEN.	
	Getal.		waaronder:							M.	V.
	M.	V.	Onechte.	Twec.	Doodgeb.		M.	V.			
UTRECHT.	72	71	6	2	3	3	1	37	»	72	53
AMERSFOORT.	28	20	»	»	1	3	»	2	»	25	
WIJK BIJ DUURSTED.											
RHENEN.	5	6	»	»	»	1	»	»	»	1	3
MONTFOORT.	5	3	»	»	»	1	»	3	»	6	1
IJSSELSTEIN.	3	1	»	»	»	»	»	2	»	1	5

NB. De opgaaf van Wijk bij Duurstede zal de volgende maand plaats hebben.

STAND DES WATERS

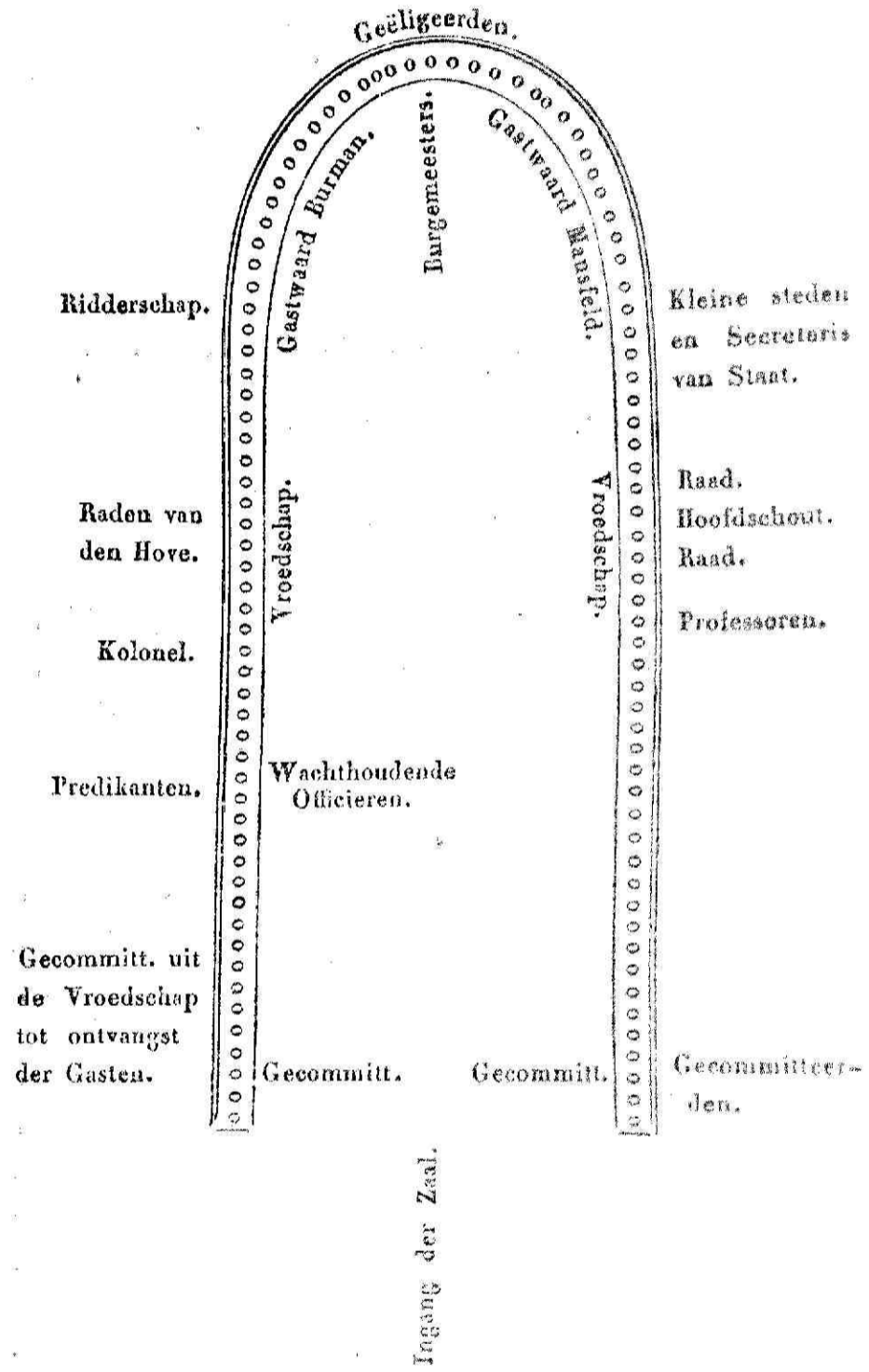
te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

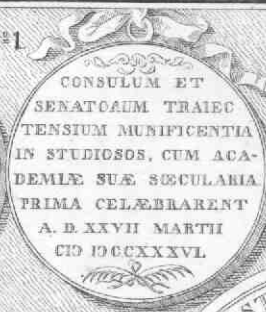
1 Maart 1836.	4 el 81 dm.	onder Nulpeil.
15 —————	3 — 01 —	
31 —————	2 — 93 —	

HOOGESCHOOL TE UTRECHT.

(Vervolg van pag. 109.)

Keerden wij van dezen uitstap naar het kinderruis terug. Een prachtige disch was in dezelfde zaal, waarin vóór 100 jaren de inwijdingsmaaltijd had plaats gehad, gereed gemaakt. Smaakvol was deze zaal versierd; onder anderen trok vooral de opmerkzaamheid van den aanschouwer het schilderstuk aan de voorzijde van het orkest, voorstellende een' tempel, wiens pilaren met de wapens der stedelijke regering van vóór 100 jaren, zoowel als van den toenmaligen tijd, prijkten, terwijl op eenen blaauw gemarmerden grond, aan de eene zijde, het jaar 1636, waarboven het wapen der Akademie, en op de andere het jaar 1736 met den 100 jarigen tijdwijzer door eene slang omgeven, geplaatst was. De tafel, van 108 couverts, was in de gedaante van een hoefijzer in gereedheid gebragt; iedere vleugel was 62 voet lang, en 4 voet en 6 duim breed; aan dezelve namen 95 personen plaats, volgens de rangen welke de afbeelding der tafel op de volgende bladz. voorstelt.

N° 2

De genoodigden gezeten zijnde, deed Professor van Alphen het gebed. Na de afneming van het tweede geregt, werd een prachtig en kostbaar nageregt opgedragen, hetwelk bestond in een parterre of bloemperk, uit 158 stukken zamengesteld, hetwelk de algemeene bewondering tot zich trok. Gedurende het eerste en tweede geregt, werden de gasten op eene aangename muziek onthaald. De gecommitteerde gastheeren Burman en van Mansveld boden nu den genoodigden eenen zilveren eerepenning aan, op deze gelegenheid geslagen, waarvan wij de afbeelding, alsmede van die welke den studenten uitgereikt was, hierbij geven (+); den afwezigen werd dezelve

(+) Op dezelfde plaat is mede de penning onder no. 1 afgebeeld welke aan de H. H. Studenten werd uitgereikt en waarvan wij op pag. 106 gewag maakten; op de voorzijde ziet men den Rijgod, in zittende gestalte bij eenen stroom, waaruit eene zwaau drinkt. De Akademie-Zon beschijnt dezelve. Om den rand leest men de spreuk der Hoogeschool.

Het opschrift aan de keerzijde luidt vertaald aldus:

Geschenk van Burgemeesteren en Raden der stad Utrecht aan de Studenten, toen zij het eerste eeuwfeest hunner Hoogeschool vierden op den 27sten Maart 1736.

Op no. 2 aan de voorzijde ziet men de Utrechtsche Pallas in zittende houding, en rustende tegen een altaar, houdende in de linkerhand een schild, waarop het wapen der stad; voor haar staat Nederland onder de gedaante van Hercules, een monster vertrapende. Op den voorgrond en aan de voeten van Pallas liggen de tafelen der wet, het zwaard der gerechtigheid, eene weegschaal, eene globe, een pot met planten enz., als zoo vele zinnebeelden van hetgeen op de Hoogeschool wordt onderwezen. Beide deze beelden worden voorgesteld in de groote vergaderzaal, waarin de Unie van Utrecht werd geteekend; door een der uitzigten dezer zaal ziet men in het verschiep den Domtoren. De vertaling van het randschrift is: Het heiligdom der vrijheid is de tempel der wijsheid; en dat

door den secretaris later ter hand gesteld. Na afloop van den maaltijd scheidden de gasten vergenoegd, om aan de algemeene vreugde deel te nemen, die zoo door illuminatiën als door het afbranden van vuurwerken elders bedreven werd. Onder de illuminatiën muntte vooral uit die van den Domtoren, welke tot aan de spits met stads lantaarnen verlicht was; de ingang van de Akademie, de Latijnsche of Hieronimus scholen, benevens het huis, waar de Heeren, die de cavalcade hadden uitgemaakt, op eigen kosten eenen maaltijd hielden, en vele andere particuliere huizen. Voor het Stadhuis, voor de deur aan de oostzijde van de Domkerk en voor het Stadskinderhuis waren stellaadjen opgericht, waarop brandende flambouwen geplaatst waren. Deze feestdag werd besloten met een bal in het Duitsche Huis.

Den volgenden dag hield men rustdag, terwijl den 29sten de plechtige promotie *more majorum* of met de kap, des morgens te 9 uren, in de Dom-

van het onderschrift: de wetenschappen hersteld na het temmen der gedochten. De keerzijde stelt voor twee lauriertakken onder het akademie-wapen, waaraan een opschrift hangt, in het nederduitsch aldus luidende:

Bij het vieren van het eerste eeuwfeest der Utrechtsche Hoogeschool, op den 27sten Maart 1736, en het doen van gebeden voor het heil der volgende eeuw, hebben Burgemeesters en Raden, verzorgers van die Hoogeschool, der gedachtenis van dit heugelijk feest dezen gedenkpenning toegewijd.

Beneden dit opschrift ziet men den Rijngod, nevens hem de Vecht-zwaan, en in het verschiet de stad.

Beschrijving van Nederl. Hist. Penn.
vervolg op van Loon.

kerk plaats had. De zes Heeren, die in de regten gepromoveerd werden, waren A. Ram, E. van Harskamp, Ph. L. van Westrenen, D. Schmidt, A. van den Steen en J. van Rheden; de vier eersten onder Prof. Otto, de beide laatsten onder Prof. Voorda. De kerk was reeds vroegtijdig met vele nieuwsgierigen opgevuld; eene keurige muziek deed zich hooren; de Candidaten, in het auditorium vergaderd, werden door den Rector Magnificus Wesseling en hunne Promotors, gevolgd van de overige leden der Hoogeschool, Linnen de kerk tot vóór den predikstoel geleid, waar een dubbelde zetel, met tapijten behangen, was opgericht. De Rector Magnificus en de overige Hoogleeraren hadden hunne zitplaatsen om en vóór denzelfven. Professor Otto opende deze plegtigheid met eene latijnsche redevoering » over de oude gewoonte, om de eeregraden aan de leeraren in het openbaar te geven, voornamentlijk op Jubelfeesten van Akademiën, » waarna hij de kandidaten tot zich noodigende, hun met het toereiken der regterhand geluk wenschte, en het gewone formulier van promotie uitsprak. Hierop trok hij elk van hen den doctoralen tabbaard aan, waarna Prof. Voorda hun een gesloten en daarna een open boeck toereikte; toen stak eerstgemelde ieder eenen ring aan den vierden vinger, zette hem een fluweelen muts, met lauweren versierd, op het hoofd, en hing hem eenen gouden penning, aan eene rood zijden en zilveren koord, om den hals. Op dezen penning stond aan de voorzijde de afbeelding van eenen gepromoveerde, met eenen lauricetak boven

het hoofd, van twee geniën aan weerskanten vastgehouden, waarboven de zon der Akademie met het omschrift: *Munificentia magistratus et decreto senat. Acad.* dat is: Geschenk van de Regering bij besluit van den Akademischen senaat.

Eindelijk gaf de Promotor hun de regterhand, sprak eenen zegenwensch over hen uit, en nadat ieder der doctoren, met gedekten hoofde, eene korte redevoe- ring gehouden had, besloot de Hoogleeraar *V o o r d a* op dezelfde wijs met eene oratie deze plegtigheid.

Van hier begaven zich de doctoren in plegtigen optogt, vergezeld van de Hoogleeraren en paraniymphen, door eene militaire wacht begeleid, naar het kinders- huis, waar een maaltijd van 70 couverts gereed was gemaakt, aan welken de Burgemeester, verscheidene leden van de Vroedschap, de gansche Senaat en vele ge- noodigden deel namen.

Deze maaltijd, zoo wel als de muziek, was niet min- der uitgelezen dan de vorige; te 4 uren werden aan de gepromoveerde doctoren, door 6 stadsboden, twaalf kannen, waarin men gewoon was den eerewijn te doen, aangeboden; dezelve waren echter ledig, doch ieder gepromoveerde ontving, in plaats van den wijn, eene aanwijzing op den thesaurier tot ontvangst van *f* 12,10 stuivers. (*).

Te middernacht verlieten de doctoren en hunne paraniymphen den disch, om, vergezeld van eenige

(*) Aan de Hoogeschool te Leiden bestond deze gift in 1775 nog uit *f* 40.

muzikanten, aan de dames die hunne kappen gelauwerd hadden, eene serenade te brengen.

Den volgenden dag werden de kinderen uit het wees- en stadskinderhuis, ten getale van 350, op den maaltijd, zoo als die was blijven staan, onthaald, waar mede deze feestviering in de beste orde, zonder de minste stoornis, eindigde (*).

Welversneden pennen en graveerstiften hebben de gedachtenis aan dit feest der vergetelheid ontrukkt. Met voorbijgang van de vele schrijvers en dichters, die dit feest beschreven en bezongen hebben, meenen wij echter melding te moeten maken van den fraaijen gedenkpenning, door den medailleur Holtzheij vervaardigd; dezelve was iets kleiner dan die, welke van wege de stad aan de leden van de Staten enz. werd uitgereikt.

De afbeelding, en beschrijving van dezen penning, is te vinden in de aangehaalde Beschrijving van de Nederl. Hist. Penningen; vervolg op van Loon, Fol. 105. Pl. 11. N°. 6.

De bloei der Hoogeschool is eenigzins hiernaar af te meten, dat sedert hare stichting tot op het tijdstip harer eeuwfeestviering, het getal der tot Meesters gepromoveerden tot 3000 was geklommen, onder de leiding van 73 Professoren.

(*) In een handschrift op het Stads Archief berustende, vonden wij echter het volgende aangeteekend: » Onder all deeze vreugtbedrijven is geen ongemak geschiet, als dat den dag voor 't feest een Leijds student voor de Katrijnepoort komende, riep Lijde boven en daarop door 2 persoonen aangesprooken sijn deegen trok, waarop deselve van een derselve met een mes werd van agteren gestooken, waarop hij in de Lijdse schuijt ging, sonder sig te laten verbinden, doch onderweegen 't bestuurff.»

Onder de studerende jeugd telde men jongelingen van de edelste en voornaamste geslachten, ja zelfs vorstenzonen uit vreemde landen. De Prinsen Johan Willem Friso, Willem Karel Hendrik Friso, Karel Landgraaf van Hessen en diens zonen, (van welke Frederik naderhand Koning van Zweden werd,) en meer anderen, bezochten deze Hoogeschool.

De inhuldiging van Willem Karel Hendrik Friso, onder den naam van Willem IV, in 1749 tot stadhouder verkoren, gaf aan de studerende jongelingschap ruime stof zich bij deze plegtigheid te onderscheiden. Ten getale van 205 hadden zij zich gevormd tot een korps, ter inhaling van hunnen voormaligen medestudent. Dit korps bestond uit 4 afdeelingen en werd aangevoerd door den student Baron van Palland; het was behalve van 7 adjudanten, nog van 9 geleiders der afdeelingen voorzien. Sierlijk was deze optocht; allen waren op het prachtigst uitgedoscht en van Oranjeteekenen voorzien. Met ontbloote rapieren en ontrolde vaandels, voor deze plegtigheid vervaardigd, trok dit korps, met muziek aan het hoofd, den 25 Julij, ter verwelkoming de Vorstelijke familie te gemoet.

Ook aan de feesten, bij die gelegenheid gegeven, bragten de studenten niet minder het hunne toe; het was door hen, dat het gebouw der Hoogeschool aan beide zijden metsmaak werd verlicht, terwijl zij op de Neude eenen fraaijen tempel met 14 chassinetten in gereedheid hadden doen brengen, die, van boven fraai verlicht, het vuurwerk in zich bevatte. De tegenwoordig-

heid van den Stadhouder, die, even als de Hoogleera-
ren, door hen werd afgehaald en naar de Neude
geleid, voerde dit feest ten toppunt van luister. —
Den volgenden dag (28 Julij) bij het vertrek der
Hooge Gasten, deden zij hun uitgeleide. — De vaau-
dels werden als gedenkteekenen in de senaatkamer op-
gehangen.

In denzelfden geest was de inhuldiging van Prins
Willem V., op den 8 Junij des jaars 1766. De-
zelve gaf op nieuw een bewijs van de belangstelling
der studerende jongelingschap in de zaak des vader-
lands.

Thans blijft ons nog overig, de plegtige feestviering
van het 150jarig bestaan der Hoogeschool te vermelden.
Nadat op den 8 Mei 1786 de regering het be-
sluit genomen had, om op den 31^{en} daaraanvolgende
dit feest plegtig te gedenken, begon dadelijk de benoem-
de commissie, bestaande uit de Heeren Raden van
Romondt, de Ridder, Abbema en van der
Muelen tot Maarssenbroek, tot regeling van het
feest, hare werkzaamheden. Den zondag, hetzelfde
vooraftgaande, was in alle kerken hieraan gedacht, en
den tweeden dag daarna werden aan de Studenten in
de Akademie de medailles van stads wege, opzettelijk
tot dit feest vervaardigd, door de raden Visscher
en Falck uitgereikt (*).

(*) Deze zilveren medaille, ter grootte van eenen gulden, prijkte
aan de voorzijde met het Akademie-wapen, en had op de keerzijde
dit opschrift: *CLmo Natali anno Academiæ suæ Civibus Nummum
Deder. Coss. et Senatores Traiectenses MDCCCLXXXVI*; dat is:
De Utrechtsche Burgemeesters en Raden hebben dezen penning aan
de Burgers hunner Hoogeschool op hare 150 verjaring geschonken.
Zie C. de Vries, 150 jarig jubilé.

De plegtigheid van dezen dag (31 Mei) werd des morgens te 7 uren door het luiden van al de klokken aangekondigd, hetwelk te 8 uren door het klokken-
spel afgewisseld werd; te 9 uren werden de Profes-
soren en Studenten, door eene commissie uit de rege-
ring, van de akademie afgehaald en in plegtigen op-
togt naar het raadhuis geleid.

Te tien uren begaf zich de trein van het raadhuis te
voet naar de Domkerk, voorafgegaan en gesloten van
een detachement ruitery, terwijl de Staten in hunne
koetsen, en de leden van het Hof Provinciaal zich en
corps, doch afzonderlijk, derwaarts begaven. De Rec-
tor Magnificus den kansel beklommen hebbende,
begon de muziek; het orchest bestond uit 70 zoo
liefhebbers als meesters van hier en elders, waaronder
eenige toonkunstenaars een zangstuk met koren mees-
terlijk uitvoerden.

De redevoering, in de latijnsche taal gehouden, werd
afgewisseld door muziek en met een zangstuk besloten,
hetwelk door den Heer Mr. J. P. Kleijn was vervaar-
digd en door den Heer F. Nieuwenhuizen op
muziek gebragt. Te half 2 uren was deze plegtigheid
afgeloopen. De Heeren begaven zich nu in 20 koetsen
naar het Fundatiehuis van de Vrouw van Renswou-
de ter maaltijd, waar zij door eene commissie uit
den Raad ontvangen werden. De tafel, voor 144
gasten ingerigt, muntte uit in keur van spijzen, terwijl
de desertstukken de algemeene bewondering tot zich
trokken. Gedurende den maaltijd werd het aanzienlijk
gezelschap op eene aangename wijze verrast, door de
komst van eenige Heeren Studenten, die zoo te paard

als te voet eenen plegtigen omgang in de stad bielden; 36 derzelven hadden zich tot een kavalleriekorps vereenigd, onder aanvoering van den Heer Jkr. J. H. van Lijnden tot Lunenburg, die als bevelhebbers onder zich had de Heeren P. van Hoogstraten, T. J. C. Roelands en F. G. D. van Lijnden, en tot standaarddrager den Heer S. C. van Musschenbroek. Allen waren gekleed in rood scharlaken rokken, witte vesten, broeken en kousen, en met een' breeden witten bandelier schuins over den linkerschouder hangende, welke prijkte met eene blaauwe ster, waaraan de gedenkpenning was vastgehecht. Dit korps werd voorafgegaan van 2 hoornblazers, even zooveel trompetters en eenen pauker, mede in dezelfde uniform. Vele andere studenten hadden zich en corps vereenigd, en wel de godgeleerde faculteit onder aanvoering van de Heeren Carp en van Kooten; de geneeskundige onder den Heer Wolterbeek, en de wijsgeerige en letterkundige onder den Heer Hartwijk, welke te voet met ontbloote degens de cavalcade volgden. Minzaam werden zij door het hooge gezelschap bedankt, en ledigden een glas wijn op den bloei der Hoogeschool, waarna zij, door de voornaamste straten, langs de Maliebaan, naar de rijschool, van waar zij afgegaan waren, terugkeerden. Des avonds vergastten zij zich in het Logement de Place Roijal(*) aan eenen prachtigen maaltijd, bestaande

(*) Thans het R. K. Kinderhuis, destijds toebehoorende aan den Heer Mosch, wiens zoon, de Heer J. H. Mosch van Heemstede met den Heer Pastoor J. G. Dadelbeck hetzelfde in 1834 bij publicke veiling kocht en tot bovengenoemd einde ten geschenke gaf.

uit 260 Couverts, zoo der Heeren Studenten als der genoodigden; ook hier heerschte overvloed, pracht, en vindingrijkheid, vooral in de desertstukken (*).

Gedurende den maaltijd zagen zij zich met een bezoek vereerd van de, uit het Fundatiehuis terugkeerende, Burgemeesters, Raden en Professoren, die, na eene korte wjl toevens en minzame toespraak, door eene commissie uit de Studenten naar hunne rijtuigen geleid werden. In den vroegen morgen scheidde het gezelschap, om na weinige uren rust de plegtigheid van den tweeden feestdag bij te wonen, die in het promoveren met de kap bestond, van de volgende Heeren: Jru. J. E. N. Baron van Lijnden tot Hoevelaken en P. R. C. Baron van der Borch tot Verwolde, onder voorzitting van Professor Bondam, en A. G. Smith en E. Westenberg onder Professor Voor da (†). Des morgens te 10 uren begaven de aanstaande doctoren, van de Professoren en eene commissie uit de Vroedschap der stad vergezeld, door twee reijen der Studenten, van het groote auditorium naar de

(*) Zie de uitvoerige beschrijving derzelven bij C. de Vries, 150jarig Iubilé enz. pag. 69. waaruit dit grootendeels getrokken is.

(†) De Heeren paranimphen waren: van den Baron van Lijnden tot Hoevelaken, Jru D. B. J van Heeckeren tot Langen en B. F. W. Baron van Westerholt tot Hackfort; van den Baron van der Borch, Mr. B. P. Engelbert van Bevervoorde en Mr. P. de Neufville; van den Heer Smith, de Heeren Mrs. M. J. Eijk en N. H. Strick van Linschoten, Heer van Bunnik en Vechten en die van den Heer Westenberg, de Hrn. Mr. F. Saxe en P. S. Crommelin. De H. H. Smith en Westenberg waren reeds vroeger gepromoveerd; deze rangorde is die, welke op den dag der plegtige promotie, naar de volgorde der promotors werd in acht genomen.

Domkerk, waar in het bijzijn eener menigte toehoorders en aanschouwers, en afgewisseld door eene fraaije muziek, deze plegtigheid op dezelfde wijze, als wij hierboven pag. 128 verhaalden, plaats had.

Nu begaf zich de trein in statigen optogt, volgens het oude gebruik, door het aanzienlijkst gedeelte der stad; de nieuwe doctoren, vergezeld van de Professoren en gevolgd van hunne paranijmphen en de Akademieburgers paar aan paar, werden voorafgegaan door de beide pedels en begeleid door een detachement ruiters te paard. In het logement het Kasteel van Antwerpen werden eenige ververschingen gebruikt. 's Namiddags ten 4 ure vergaderden de Heeren der cavalcade op nieuw, ten einde de gepromoveerde doctoren in zegepraal door de stad rond te geleiden: het St. Janskerkhof was de plaats der zamenkomst, van daar begaf zich de optogt door het voornaamste gedeelte der stad, in de volgende orde:

- I. De Pauker, 2 Trompetters en 2 Hoornblazers.
- II. Eene afdeeling van 8 kavalleristen, aangevoerd door Jonkhr. van Lijnden tot Lunenburg, in welker eerste gelid de standaarddrager.
- III. Een wagen met twee paarden bespannen, waarop zes muzikanten, die de muziek van Balp, vermaard paardenrijder van dien tijd, uitvoerden.
- IV. Een open wagen met zes paarden bespannen, waarin de vier Doctoren in hun plegtgewaad, hebbende achter op het rijtuig twee bedienden, een' moor en een' jager; — een ordonans officier en twee Heeren der cavalcade begeleidden dezelve.
- V. Twee open wagens, elk met 4 paarden bespannen,

bevattende de 8 paraniymphen en ieder vergezeld van 2 cavalleristen.

VI. Eene divisie van zes ruiters met hunnen aanvoerder den trein sluitende.

Het was negen uren in den avond, toen deze optogt aan het nieuwe kasteel van Antwerpen afstapte, waar door de gepromoveerde heeren een prachtige maaltijd werd gegeven, aan welken over de honderd gasten deel namen: hieronder bevonden zich eenige Regeringsleden en Professoren, terwijl een prachtige tempel, met toepasselijke chassinetten fraai verlicht, deze feestviering den hoogsten luister bijzette (*). Eene fraaije muziek vervrolijkte de gasten zoo wel als de menigte aanschouwers; de eersten scheidden niet dan in den morgen van den volgenden dag.

Tot den 20 Junij bleven velen der Heeren Studenten hunnen hoed, degenstrikken en gedenkpenningen openlijk dragen; deze dag was bestemd om den standaard in de groote gehoorzaal over te brengen. Alvorens van denzelfden te scheiden werd tot het houden van eenen plegtigen omgang besloten; dien ten gevolge vereenigden zich de heeren der cavalcade op de Neude, en trokken door de voornaamste gedeelten der stad tot aan het Munsterkerkhof, waar zij aan de akademie van hunne paarden stapten. In het auditorium was eene aanzienlijke schaar van heiderlei sekse vergaderd, tot bijwoning van deze plegtigheid genoodigd; de standaarddrager hing de banier tusschen de beide pauk-

(*) Zie de 3 platen bij deze gelegenheid uitgegeven door den schilder P. J. Mulder.

kleeden, tot gedenkteekenen van dit merkwaardig feest, op, terwijl zich eene aangename muziek deed hooren. Na het aanbieden van eenige ververschingen aan de aanwezenden, beklom de kommandant der cavalcade den kathedr en bedankte, uit naam der studenten, alle de autoriteiten voor hunnen bereidwilligen bijstand, bij deze feestviering betoond. Onder het geluid der speeltuigen verliet de stoet de Akademie en trok naar de Neude, waar zij door den kommandant bedankt werd.

Hiermede eindigde de plegtige honderdvijftigjarige feestviering der Hoogeschool. Vele wederwaardigheden had zij verduurd, nog veel zwaardere rampen stonden haar te wachten: de staatkundige geschillen, die in ons vaderland plaats grepen, deelden zich ook aan de stad Utrecht mede; doch Gode zij dank, zij bleven zonder merkbaren invloed op de letterkunde, die, vreemd aan alle staatkundige bemoeijingen, zich zelve waardiglijk bleef handhaven.

CORSPRONKELIJKE STUKKEN.

ABJURACIE VAN TWEE SUSPECTEN VAN LUTHERIE.

Alsoe Lambert Gerrits, schuijtemaecker ende Peter Rembouts van Hoern, suspect sijnde besmet te sijne van ketterije ende Lutheriaensche dwalinge bij mijnen Heere Johan Heere tot Borniaal, Ridder, Stadthouder etc. geapprehendeert ende eenen sekeren tijt op Vredemburch in besloten gevangnisse bewaert sijn geweest sijn deselve gevangens naer informatie op heuren leven ende tot heurer belastinge ende ontlastinge gedaen ende rijpe deliberacie daerop gehadt bij den Hove provinciael van Vtrecht, toegelaten tot heurer purge ende suveringe bij heuren eede welcken die selve gevangens ende elckx van hem bijzondere gedaen hebben openbairlicken voir den raide in der formen ende manieren hier naer volgende: Wij versaken ende abjureren alle ketterien ende Lutheraensche Leringen ende dwalinge daervan wij beruft ende gediffameert mogen sijn; ende verklairen dat wij be-loeven in de *arlen* (*) van den Heijligen Cersten geloeve

(*) Artikelen.

ende bereijft sijn tobedieren d'ordonnati van der heij-
 tiger kercken, als goede kersten menschen schuldigh
 sijn te gelooven ende te doen ende dat wij noijt an-
 ders geloeft en hebben noch dwalinge noch anderē
 ketterien gevolgt, soe moet ons Godt helpen ende
 alle sijne heijligen ende mits desen sijn die voirnoemp-
 de gevangens van der gevangenisse gerelaxeert, mits
 sie betalende de costen van der vangenisse. Actum
 Utrecht den XX September anno XXXII. (1532)

Provinciaal Archief van Utrecht.

MAALTIJD DER STATEN GEGEVEN AAN DEN
 HOVE VAN UTRECHT.

ANNO XVe XLVII.

Opten XXIII^{de} Septembris zyn dye Staeten te Gene-
 rael daichtuairt bescreuen ende in de Cancellrye 's Hoefls
 van Vtrecht vergadert geweest ende hebben onder
 anderen hoiren lesen een Requeste etc.

Item alsoe dye staeten diuersche processen voir den
 houe van Vtrecht hangende ende tegens dye weduwe
 van Rayteuberch getriumpheert hebben. Soe is by
 den voirn. Staeten ouercomen, dat zy voir een dan-
 baerheit dye pasteye ende een eerlicke maelyt doen
 bereyden ende geuen willen op Woensdage XXVII^{de}
 Septembris toecommende, dairop zy doen roupen zul-
 len mynen heere den Stadthouder ende den Raidt
 voirn. metten greffier, vyff van den Godshuysen, vyff
 van den Eedelen ende vyff van der Stadt Vtrecht,

aduocaten, Procureuren ende Secretarys van der Staeten. — Om dese maelyt te doen bereyden ten huuse van Hubert But, is geccommitteert Jan van der Hair, camerair.

ANNO XV° XLVII.

Opten Iesten Septembris zoe zyn costen van den maelyt by den Staeten gedaen *ter eere van mynen Heere den Stadthouder ende den Raidt des Keyzers tUtrecht* gerekent in presentie van den gedeputeerden van den Staeten, als namentlick van wege d'ecclesien etc. ende beloopen te samen metten wyn twee ende tachtig Gulden drye Stuiers ende een halven etc.

Provinciaal Archief van Utrecht.

VAN DER STAT AMBOCHTEN TE GHEVEN.

Int jaer van XCVII (1397) des Manendaghes na alre goods heijlighen dach overdroech de Raet vander stat out en nijwe, zo wañeer den rade vander stat enich ambocht open wert te gheven het si bi besterften ofte dattet ijemant opgave ofte datment hem name, zo zellen de nije ofte die dan zijn inder tijd, den alinghen raet doen bieden bi enē hoghen koer en bi horen ede op ter stathuijs te comen en daer te horen alder gheenre bede die om dat ambocht bidden willen en alse zi die bede ghehoort hebben, zo zellen de vier oude overste ofte die van hem dan inder stat waren daer rechtevoert gheboden

wesen. En die oude overste zellen dan ene ijghelicken van Scepene Raet en Oudermans die daer dan voer oghen zijn een lot maken, en onder al die loten zouden wesen vijf zonderlinghe lote en wien de vijf loten vallen die zellen zweren ten heijlighen dat si nijemāt ghebeden en hebben, nochte verlooft en zijn dat ambocht te gheven. En rechtevoert daer toe zweren dat ambocht te gheven den ghenen daert beste bewaert waer na der stat orbaer bi der mecster partien na horen vyf sinnen. En wien zyt gheven dat sel de alinghe Raet volghen en consenteren. En zo wie van Schepene Raet ofte Oudermans voer yemant ghebeden hadde om dat voersz. ambocht of daer in verlooft waer, die en zoude nyet mede loten. En dat souden de borghermeysters in der tijd enē ygheliken vraghen bi zinen ede.

Archief der stad Utrecht.

Int jaer 1494 heeft men tot
Utrecht gecoft dese onder-
schreeve Perceelen van Granen
ten pryse als volcht:

Een mudde Weyts	XIX str.
Een mudde garst.	IX str.
Een mudde haver.	V str.
Een Tonne bier.	IX str.

Geschiedkundige bijzonderheden.

In een oud geschreven chronijkje over Utrecht, ons ten gebruike door den Hoog Wel Geb. Heer Jonkhr. G. J. Beeldsnijder van Voshol enz. goedgunstig afgestaan, vonden wij een lied, met de plaatsing van hetwelk wij, zoo wegens de geschiedkundige bijzonderheden daarin vermeld, als de ongekunstelde stijl en taal van dien tijd, vermeenen den beminnaren van Nederlandsche geschiedenis en letterkunde geene ondiensnt te zullen doen. De redactie heeft ter verduidelijking enkele duistere woorden met noten opgehelderd.

. Omtrent desen tyt (1610) is daer een liedeken gemaect van die cloeckheijdt der Borgers van Vtrecht bedreven den tyt dat se haer geweer hebben gehadt en haer stadt bewaert (*). . . .

Dit liet gaet op die wyse van den 79 psalm Die heydenen zyn.

I.

Utrecht ydoon
Eertydts een stad verheven
Bij den nabueren schoon
Sach men U sonder sneven (1)
Floreeren wel
Met Heeren wys van rade
Die cloeck en snel
U voorstonden vroech en spade
U borgerye schoon
Toogen tot eenen toon (2)
Als helden onbeladen
In lust ende eendracht
Als het bleek dach ende nacht
Aan haer manlycke daden. —

(*) Er zijn volstrekt geene leesteekenen in het handschrift geplaatst. (1) bezwijken. (2) eendragtig.

II.

Dwelck sy toonden onvervaert
 Lustich en seer vaylyandich (1)
 Tegen den Spaenyaerdt
 Op Vreedenborch vyandich
 In 't affallen wreedt
 Als sy niemant verschoonden
 Maer sloegen heet
 Al doot wat hen vertoonden
 U borgers cloeck en ras
 Sloegen daer op dat pas
 Seer haest alarm haer trommen
 En vochten met ackoordt
 Tegen den Spaenyaert verstoort
 Die haer haest socht tontcommen.

1576
 op Tomas
 daeh.

III.

En beschansten vuer
 't Kasteel aan alle syden
 Breckende duer
 Die huysen sonder myden (2)
 Cloeck welgemoet
 Om soo te presarveeren
 Veel borgerbloet
 Sach men daerdoor salveeren
 Want sy schrickelyck en fel
 Schooten seer rebel (3)
 Met slangen en kortouwen
 Door de geheele stadt
 Veel toorns en huysen pladt
 Waerdoor was groot benouwen.

(1) dapper.

(2) zonder onderscheid.

(3) hevig.

IV.

Den borger vroet
 Groeven doen seer eendrachtich
 Ras met der spoet
 Tot in haer wallen crachtich
 En dwonghen haer
 Kasteel haest op te gheeven
 Hoewel daer claer
 Menich heldt voor was gebleven
 Want seven weken vry
 Sach men den borger bly
 Lustich alle avonts coomen
 Met vier vendelen op de wacht
 Seer fraey en wel bedacht
 Dwelck den Spaengyaerdt deed schroomen.

1577.
 den
 15 Feber-
 wary.

V.

Als nu 't kasteel
 Met accoordt was opgegeeven
 Quam haest krackeel
 Met die Duytschen daer beneven
 Die voor de stadt
 En binnen Vtrecht lagen
 Seer haest end radt
 Begosten sy te clagen
 Over hare betalinge goet
 Waer door sy met der spoet
 Eendrachtichlyck beslooten
 Te vallen in de stadt
 En pilgeeren (1) al ons schadt
 Maer theeft die Heer (2) verdrooten.

1577
 in May.

(1) Plunderen. (2) die Heeren.

VI.

Den borger haest
 Manlyck en wys van raden
 Seer onverbaest
 Te beschutten hare schaden
 Quam in 't geweer
 Haer vendelen lustich vloogen
 In eendracht seer
 Hans moff (1) sy haest bedroogen
 Tambergen haer cornel
 Werd haest gevangen snel
 Die men op Vreborch brochte
 Den borger seer valyandt
 Deden seer tryumphandt
 Haest ruymen dit gedrochte.

1577
 in May.

VII.

Tot uwer eer
 O vroom Vtrechtse helden
 Moet ik nog meer
 U daden voorts vermelden
 Die gy beweest
 Als U wilde overvallen
 Blanck (2) onbevrees
 Met syn muyteneerders allen
 Die ghy lustich weerstondt
 En worpt hem in den grondt
 Met veel van syn soldaten
 Die met schanden seer verbaest
 In der vlucht met grooter haest
 Vtrecht mosten verlaten.

1579
 8 Decem-
 ber.

(1) Het meerendeel dezer troepen waren Duitschers.

(2) Een hopman der Muitende troepen.

VIII.

1585
den
23 Jueny.

Noch manlycker
Toonden ghy U ten tyden
Als veltvluchtich
Waren aan alle syden
U chrysvolck bloodt
En princen daer beneven
Die meestal doot
In den slach tameronghen (1) bleven
Als den vyandt seer breedt
Ons sticht geheel beschreedt
Tot aan de hollansche palen
Sach men cloeck en welgemoedt
U borgers met der spoedt
Grooten prys ende eer behalen.

VIII.

U hoofden snel
Waren doen meest geneegen
Met der vyandt wel
Tappotomenteeren (2) aller weegen
Onder savegaerdt (3)
Ginck den adel hem begeben
Die seer vervaerdt
Vreesden Vtrecht soud sneeven
U borgers wel gemoet
Trocken al met der spoedt
Om Vreeswyk te beschansen
En waren onversaecht
Dwelck den Spaenyaerdt heeft mishaecht
Dies hy seer haest ginck dansen.

(1) te Amerongen. (2) Onderhandelen. (3) Vrij geleide.

X.

Hier vt condt ghy
 Die vroom is haest bemercken
 Hoe de borgery
 In daden en in wercken
 Hem altyds vroom
 In als (1) hebben gedragen
 Als den (2)
 Van den adel was verslagen
 Hoewel men claerlyck siet
 Dat men als nu met vliet (3)
 Den borger gaet benouwen
 Door haer pracktycken loos
 En valsche vonden boos
 Haer goet recht gaen onthouwen.

XI.

Dies hy met list
 Soeckt Marssevelle (4) streeken
 En soeckt geern twist
 Gelyckt wel heeft geblecken
 In den handel loos
 Nu onlancks wedervaren
 Hoe men seer boos
 Den borger ginck beswaren
 Waer heeft men ooydt gehoordt
 Dat men door valsch rappoordt
 Een volck ginck onder brengen
 Die in unye en verbondt
 En eendracht met haer stondt
 Gaen belegeren en bespringen.

1610
in Meert.

(1) alles. (2) Onleesbaar in het handschrift.
 (3) Vlijt. (4) Machiavel.

XII.

Dreychden haer fel
 Te pilgeeren en te branden
 Bestormen snel
 En maecken heel tot schanden
 Als vyanden quaedt
 Die geheel wederstonden
 'S lands goeden staet
 Syn dit niet quade vonden
 Dat men den vroomen haedt
 Haer recht gaet maken quaedt
 Om syn boosheid te bedecken
 Daer geweld heel dyclyneerdt (1)
 De justytie hooch geëerdt
 Tis grootelicks te begecken.

XIII.

Ghy borgers goedt
 Al wordt ghy nu bedwonghen
 Met geweld onsoet
 U trouheydt heel bespronghen
 Houdt goeden moedt
 Godt sal u saeck vtvoeren
 En met der spoedt
 Op al haer boosheydt loeren
 En gheeven hen haer loon
 Tot al der werelt toon
 Voor haer geweld seer prachtich
 Doordien sy eedt noch woordt
 Gelooff nochte ackoordt
 Ghehouden hebben crachtich.

1610
 October en
 November
 alle beyde.

WAECCKT ENDE BIDT
 SIET ALTIJDT TOE.

(1) Vernederd.

PESTZIEKTE.

Ten jare 1450 woedde deze ziekte verschrikkelijk binnen de stad. Vele inwoners verlieten dezelve, waaronder ook eenige leden van den Magistraat, hetwelk den Raad der stad verplichtte een besluit te nemen, waarbij aan ieder lid der regering verboden werd langer dan acht volgende dagen, buiten de stad te vertoeven, en dat de afwezige gehouden waren binnen drie weken terug te keeren, op verlies van hun ambt, terwijl zij voor het vervolg niet meer verkiesbaar zouden zijn. De voorzorgen tegen deze ziekte genomen, bestonden alleen in het verbod, dat geene eet- of drinkwaren mogten verkocht worden in die huizen, alwaar zich de ziekte had geopenbaard.

MANNEN TOT DE QUADIJEN.

De ambtsbetrekking dezer mannen bestond in het handhaven der wet binnea de stad, en de verstoorders der rust te doen vatten, die dan den Schepenen werden overgeleverd, om de schuldigen naar gelang hunner misdaden te straffen. Zij hadden veel overeenkomst met het tegenwoordig bestuur van Politie, en bestonden uit vijf personen, *den viven* genaamd; doch in het jaar 1462 werd hun getal tot op 16 vermeerderd, die uit den gemeenen raad verkozen werden, en dit ambt op verbeurte van 100 Pond niet konden van de hand wijzen.

De dienstverrigting werd onderling verdeeld; vier hunner werden iedere drie maanden door een gelijk getal anderen vervangen, die den Raad bij stoornis der rust in hunne eerste zitting daarvan verslag moesten doen. De moeilijkheden aan deze post verbonden, deed den Raad besluiten, aan ieder hunner 25 Pond jaarlijks toeteleggen. Dit getal hield echter niet langer stand dan tot in het jaar 1464, op welk tijdstip deze corporatie wederom op het oude getal van *vijf* werd teruggebragt.

Burman Jaarb.

LYSE MET DE LAPPEN.

A°. 1448 's Woensdags den 10° dach in Aprille, sloten Scepene, Rade ende Oudermans dat Lyse mit den Lappen niet meer bidden en sel om Godes wille, bi eweliken uit der stat te wesen; ten waar dat sy van goede, so arm werde, dat sy's van node behoefde, en sy sel der oversten capelle tot Buer-kerk geven XV dusent steens. —

De zoogenaamde Lijs met de Lappen schijnt eene welgestelde bedelares geweest te zijn, die meer uit gewoonte dan noodzakelijkheid bedelde.

HERINNERINGEN DER MAAND.

1586 1°. April, (N. S.) deed **R o b b e r t D u d l e y**, Graaf van **Leycester**, zijnen plegtigen intogt binnen Utrecht. De Regering der stad had vroegtijdig voorzorgen genomen om dien bewindsman, als steun, zoo zij meenden, van het nieuw geboren en wankelend gemeenebest, herwaarts gezonden door **Koningin Elizabeth** van Engeland, op het luisterrijkst te ontvangen. De burgers trokken hem met acht vendelen te gemoet. Hij was vergezeld van zijne garde, welke bestond uit eene eerewacht van 30 vrijwilligers te paard en 300 te voet, uit Engeland met hem overgekomen (*). 400 Ruiters openden den trein, welke door een gelijk getal werd gesloten. In zijn gezelschap bevonden zich de zoon van **Don Anthonie Koning** van Portugal, **Z. E. Graaf Maurits van Nassau**, **Adolf Graaf van Nieuwenaar** en **Meurs** enz., bestaande het overige van zijn gevolg nog uit 12 Graven, 40 Edellieden, eenen Bisschop en 6 Kapellanen, een aantal Pagiën, lakkeijen en vele volgelingen, alle zijne landgenooten (†).

(*) Hoogstraten Woordenb. D. II.

(†) Als boven.

In de stad waren op verschillende plaatsen, bij name op de Neude, vóór het Stadhuis en op de Marieplaats prachtige eerebogen opgerigt, alsmede voor het Duitsche Huis, alwaar de Graaf zijnen intrek nam. In deze stad begon hij de zaken des lands te besturen; eerst vaardigde hij een plakkaat uit, waarbij de toevocr van allerlei leef- togt en krijsbehoefsten aan den vijand verboden werd. Dit plakkaat echter (*), door hem buiten kennis der Staten uitgevaardigd, gaf aanleiding dat velen, en wel voornamelijk de handeldrijvende gewesten, buiten wier kennis hetzelfde was opge- steld, dit beschouwden als den doodsteek voor hun- nen zeehandel, en als eene mogelijke oorzaak tot misverstand met bevriende Mogendheden. Om deze reden werden er later eenige consumptie artikelen van uitgesloten. De jaarwedde van den Graaf was bepaald op f 100,000, waarvan hij echter zijne kondschappers moest betalen, mits dit de som van f 20,000 niet te boven ging (†). Hij overleed te Oxfortshire 14 September 1588.

1572. 3 April ontdekten de officieren van de Spaan- sche troepen, te Utrecht in garnisoen, eene zamen- zwering, die niet minder ten doel had, dan hen allen gevangen te nemen en de stad te plunderen, ten einde zich zelve op deze wijze schadeloos te stellen voor de 17 of 18 maanden soldij, die zij te vorde- ren hadden. Reeds was een elect of hoofd ge-

(*) In zijn geheel bij Bor St. II. p. 703.

(†) Wagenaar Vad. Gesch. VIII. p. 165.

kozen, en het plan beraamd om in den nacht van Witten Donderdag bij den plegtigen omgang (*) hun feit te volvoeren. Deze eclect des nachts van zijn bed gehaald, werd door den krijgsraad schuldig bevonden, met den koorde gestraft en 's morgens vóór het Stadhuis, ten afschrik van zijne deelgenooten, ten toon gesteld; een papier, waarop zijne misdaad in de Spaansche taal stond uitgedrukt, was op zijne borst vastgehecht.

1393. 4 April, overleed te Hardenberg in Overijssel Florentius van Wevelinkhoven. In 1379 werd hij, van Kanunnik te Keulen, tot 50^e Bisschop van Utrecht verkozen, en had in het begin van zijn bestuur vele moeilijkheden te verduren van Reinoud van Vianen, die door Paus Clemens de VII. tot Bisschop van Utrecht was aangesteld (†). Niettegenstaande zijne hooge jaren, dwong hij zijnen mededinger van zijn regt afstand te doen, en hem den eed van getrouwheid te zweren.

Hij was de eerste die den landbrief door zijnen voorganger Arnoldus van Hoorn gemaakt, be-

(*) De Spanjaarden waren gewoon in den nacht van Witten Donderdag bij troepen van 20 of 30 personen, tot uitoefening hunner devotie, met fakkellicht een omgang langs de straten te houden. Zij waren in daartoe gemaakte kleeding gehuld en voorzien van een geessel van koorden, waarmede zij zich zelve teisterden tot zij met bloed bedekt waren. Zij gingen van de eene kerk naar de andere onder begeleiding van eene groote menigte menschen. Bor, I. p. 266 1^e druk.

(†) In het jaar 1378, waren er gelijktijdig 2 Pausen, namelijk Urbanus de VI. te Rome, en Clemens VII. te Avignon, door de eerste was Florentius, en door de tweede Reinoud aangesteld.

zwoer. — Bij de historieschrijvers wordt zijnen naam met lof vermeld; hij was een man van groote geleerdheid en godsvrucht, en liet het Bisdom in eenen bloeienden, en welvarenden staat na, niet-tegenstaande hij hetzelfde bij de aanvaarding had gevonden belast met vele schulden, de goederen verpand, en het land genoegzaam voor den vijand open liggende, waarin hij voorzag door het versterken van de sloten Vollenhoven, ter Horst, Stoutenburg, Vreeland en het huis ter Eem.

Onder zijne regering, en met zijne toestemming, werd in 1392 door *Zweder* Heer van Gaesbeek van Putten en van Streijen, gesticht het Karthuizer klooster, in de voorstad van Utrecht, buiten de Waard, thans nog bekend onder den naam van Chartroise.

Zijne nalatenschap die zeer aanzienlijk was, vermaakte hij aan de kerk van St. Maarten, terwijl zij u stoffelijk overschot in dien tempel voor het Hooge altaar is begraven, alwaar ter zijner gedachtenis steeds eene brandende waschkaars moest worden onderhouden.

1673. 21 April, deed de Prins van *Condé*, vergezeld van zijn' zoon den Hertog van Anguien, en vele voornamen Heeren, binnen Utrecht zijnen plegtigen intogt; de Hertog van Luxemburg was den vorigen dag met het statenjacht tot ontvangst van den Vorst, reeds naar de Vaart vertrokken. Des namiddags te half twee uren kwamen zij de Tolsteegpoort binnen, van welke poort tot aan het logement alwaar de Prins zijn verblijf zoude

houden, eene dubbele rei soldaten, uit Franschen en Zwitsers bestaande, geschaard stond. Hij was in eene statiekoets gezeten, en werd aan de Tolsteegpoort opgewacht door den Gouverneur Stuppa, die hem de stads sleutelen in eene roodfluwelen zak op eenen zilveren schotel aanbod, welke hij hem echter terstond terug gaf. Binnen de poort was de geheele Magistraat vergaderd om hem te verwelkomen: onder het gebulder van het geschut zette de stoet, uit zes koetsen bestaande, haren weg voort naar de huizen van den Heer Burgemeester van Nellesteijn en den Raadsheer Jacob Martens, in welke huizen, naast elkander gelegen, de muren waren doorgeslagen, en tot ontvangst van den Prins ingerigt. Na dat het krijgsvolk voorbij den Prins gedefileerd had, verleende hij in de groote zaal gehoor, eerst aan den Bisschop, die in zijn geestelijk gewaad tot hem kwam, vervolgens aan de Staten, en eindelijk aan eenige leden van den Ouden Raad. Des avonds was de Prins bij den Hertog van Luxemburg te gast.

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN
's RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL te UTRECHT, ONDER
TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LEUCHTGESTELDHEID.
1 April.	757	42	N. W.	helder.
	757	47	N. W.	eenigzins bewolkt.
	754	45	N. W.	idem.
2 id.	742	40	N.	regen.
	746	45 ^s	N.	betrokken.
	750	44	N.	idem.
3 id.	758 ^s	41	N. N. W.	eenigzins betrokken.
	762	44	N. N. O.	betrokken. weinig betrokken.
4 id.	757	42	N.	weinig betrokken.
	757	48	N. N. O.	idem.
	758	46	N. N. O.	idem.
5 id.	765	41	N. O.	betrokken.
	766	44	N. O.	idem.
	765	41	N. O.	idem.
6 id.	763	46	N. O.	eenigzins betrokken.
	763	50	O.	idem.
	763	46	Z.	idem.
7 id.	754	45	Z. Z. O.	betrokken.
	751	49	Z.	regenachtig
	747	47	Z.	betrokken.
8 id.	745	49	Z. Z. W.	betrokken.
	746	52	Z. Z. W.	iets idem.
	748	54	Z. Z. W.	idem.
9 id.	750	46 ^s	Z.	helder.
	750	54	Z.	iets bewolkt.
	752 ^s	55	Z.	betrokken.
10 id.	751 ^s	52	N. O.	betrok. ('snachts regen.)
	751 ^s	52	N.	weinig idem.
	751 ^s	51	N. W.	idem.
11 id.	753	47 ^s	N. W.	betrokken, nevelachtig.
	753	47 ^s	N. W.	idem.
	754	64	N. W.	idem.
12 id.	757	45 ^s	N.	betrokken, nevelachtig.
	758	50	N. W.	idem.
	760	53	W.	helder.
13 id.	759	49	W.	betrokken.
	758	55	N. W.	idem.
	757	52	N. W.	idem. (s'avonds wind en regen.)
14 id.	759	47	N.	bewolkt.
	761 ^s	51 ^s	N.	idem.
	762	49	N.	betrokken.
15 id.	765 ^s	48	N.	helder.
	767 ^s	51	N.	idem.
	767 ^s	48	N.	idem.

DATUM.	BAROMETR. EN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 April.	767 ^s	47	N. N. O.	regenachtig.
	767	52	N. N. O.	betrokken.
	767	49	N. O.	idem.
17 id.	766 ^s	50	O. T. N.	weinig betrokken.
	766 ^s	54	O. T. N.	idem.
	766 ^s	52	N. O.	idem.
18 id.	766	47	N. O.	betrokken.
	766	56	N.	weinig idem.
	766	52	N.	betrokken.
19 id.	765 ^s	52	N.	weinig betrokken.
	765 ^s	54	N.	idem.
	765 ^s	56	N.	helder.
20 id.	765	54	W.	betrokken.
	764	64 ^s	W.	idem.
	763	56 ^s	N. W.	idem.
21 id.	761 ^s	52	N. W.	betrokken.
	761 ^s	57	N. W.	idem.
	762	57	N.	weinig idem.
22 id.	761	53 ^s	W.	weinig betr. } wind en
	760	54	W.	regenachtig. } buijig.
	760	57 ^s	N. W.	helder
23 id.	762	58	N. W.	regen.
	761	61	N. W.	idem.
	760	54	N. W.	regenachtig.
24 id.	759	53	N.	betrokken.
	759	60	N. O.	idem.
	758	51	N.	regen.
25 id.	764 ^s	48	O.	helder.
	765	53	O.	idem.
	765	54	O. T. N.	idem.
26 id.	764	50	N. T. W.	betrokken.
	763	55	N.	idem.
	761	52	N.	idem.
27 id.	756 ^s	50	N.	iets betrokken.
	756	49	N.	betrokken.
	756 ^s	48	N. O.	idem.
28 id.	759	48	N. O.	iets betrokken.
	759	53	N.	idem.
	758	52	N.	idem.
29 id.	750	34 ^s	N. W.	buijig. } hagel, sneeuw,
	756	48 ^s	N.	idem. } regen en wind.
	756	40	N. T. W.	idem.
30 id.	754	46	N. W.	betrokken.
	754	53	N. W.	idem.
	754	48	N. O. T. N.	idem.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 uren.

April 1836.

**STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN,
OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie
UTRECHT.**

	GEBORENEN.										OVERLEDENEN	
	Getal.		waarender:						HUWELIJKEN ECHTSCHIEDINGEN.			
			Onechte.		Tweel.		Doodgeb.					
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	
UTRECHT.	76	62	3	4	1	5	1	48	1	58	34	
AMERSFOORT.	17	18	2	1	1	0	1	7	0	12	14	
WIJK BIJ DUURSTEDEN	3	3	0	1	0	1	0	2	0	2	2	
RIJNEN.	1	4	1	0	0	0	0	6	0	4	5	
MONTFOORT.	5	5	0	0	0	0	0	1	0	0	7	
IJSSELSTEIN.	4	4	0	0	0	0	0	4	0	1	1	

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

onder Nulpeil.

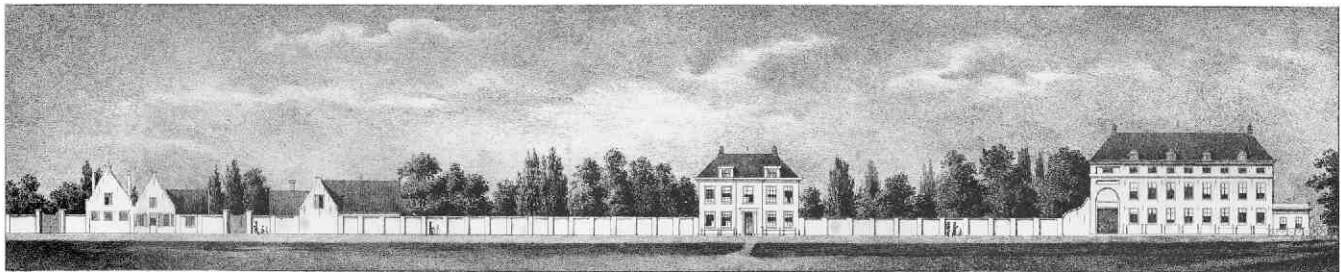
1 April 1836.	2 el 90 dm.
15 —————	3 — 06 —
30 —————	4 — 05 —

Geschiedenis der Vee-artsenijkunde,
en beschrijving der inrigting van
's RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL,
te UTRECHT (*);

DOOR Dr. A. NUMAN.

Even als de mensch, in den natuurstaat, door een geringer aantal en verscheidenheid van ziekten en gebreken overvallen werd, dan waaraan de beschaving denzelfen onderhevig maakte, zoo kende ook het dier, in zijnen vrijen staat, slechts weinige ongemakken, en vermoedelijk waren, met uitzondering van eenige inwendige ongesteldheden, sommige huidziekten en uitwendige beleedigingen, als het gevolg van onderlingen strijd, de gene, waardoor hetzelfde hoofdzakelijk bedreigd en aangedaan werd.

(*) De inhoud dezer geschiedkundige mededeeling is geleidelijk ontleend uit de Redevoering, door mij gehouden, ter inleiding der Leerlingen in het beoefenend onderwijs der Vee-artsenijkunde, op den 26sten September 1822: *Over de Vee-artsenijkunde, en de inrigting van dervolger onderwijs, overeenkomstig het belang der Maatschappij*, geplaatst in het *Vee-artsenijkundig Magazijn*, D. I. bladz. 1—77. Gr.ningen 1827.

De Rijks-Va-artsnij-school met de overige gebouwen van de voorzijde.

Dezelfde school met de verdere gebouwen langs de Bilsche dyf.

Het dier in deszelfs oorspronkelijken wilden staat, slechts de wetten volgende, welke door vrijheid en behoefte worden voorgeschreven, gehoorzaamt de inwendige aandrift, zijn bestaan, verschillende naar geslacht, soort, of kunne, op de innigste wijze ingeweven, waardoor het gevoelt, verlangt, onderzoekt en onderscheidt. Het is hierdoor, dat het natuur-dier niet alleen als van zelf geleid wordt tot het voedsel, dat voor deszelfs levensonderhoud geschikt is, maar ditzelfde lichamelijke gevoel doet het die zelfstandigheden en invloeden kennen en vermijden, welke voor deszelfs gezondheid en leven minder geschikt, of wel indedaad schadelijk zijn.

De eigenlijke genesregel is dus, zoowel als de leefwet, het dier zelf, door de hand des Alvermogens, ingeplant. Het werd beschonken met liefde tot het leven, en met de onweêrstaanbare zucht, om het ongekrenkt te bewaren. — Door deze weldadige gesteldheid blijft niet alleen het dier, dat in staat is aan de insspraak van zijn lichamenlijk gevoel te voldoen, van ziekten grootendeels bevrijd; maar het bezit ook daardoor het vermogen, om, door eenige ongesteldheid overvallen wordende, daartegen meestal gepaste middelen te vinden.

De mensch intusschen, zoodra hij, als het onmiddelijk gevolg eener allereerste beschaving, met deze ook zijne behoeften vermeerderd zag, onderwierp, ter betere vervulling van dezelve, die dieren aan zijn gebied, welke hij tot dat oogmerk als de meest geschikte oordeelde. Hetzij nu zulks geschiedde, doordien het wilde dier ten eenemale, als met geweld en door listig overleg, onder het juk werd gebragt, hetzij de wondervolle betrekking tusschen mensch en dier veeleer

grootendeels moet beschouwd worden als het gevolg eener wederkeerige toenadering, berustende op de behoeften en afhankelijkheid van beide, en geheel gegrond in de hooge orde der dingen, zoodra het dier van zijne vrijheid beroofd werd, vond het zich blootgesteld aan de inwerking eener reeks van oorzaken, welke, als veeltijds niet strookende met deszelfs aard en behoeften, de voorbeschiktheid en aanleiding tot velerhande ziekten bij hetzelfde deden geboren worden.

Het huisdier, aan den mensch verbonden, volgde hem naar de meeste streken der bewoonbare aarde. Door deze verspreiding werd het onttrokken aan de gunstige gesteldheid des oords, waar de natuur het oorspronkelijk deed ontstaan, en hetwelk zij, wegens den voordeeligen invloed van lucht, bodem en voedsel, voor deszeifs hoogst volkomene ontwikkeling bestemde. Overgegeven aan de eigendunkelijke behandelingen van den mensch, door het oogmerk van eigen voordeel bestuurd, werd het genoodzaakt, naar zijne willekeur, een' te zwaren, ongeschikten, en veelvuldigen, ook wel te geringen, arbeid te verrigten, te veel, te weinig, ongepast of slecht voedsel te nuttigen. Het werd opgesloten in stallen, waarin het somwijlen, bij het gemis van beweging, en de veronachtzaming eener behoorlijke zuivering, verplicht werd eene onreine of besmette lucht in te ademen; ja, wat meer is, het dier moest zich geduldig onderwerpen aan verschillende kunstbewerkingen, waardoor het beroofd werd van het vermogen, om zijn geslacht voortteplanten. Zelfs maar al te dikwijls moest het de wreede verminkingen en fatsoeneringen ondergaan,

welke de mensch, naar het onderscheiden, niet zelden valsch, begrip van schoonheid of vermaakshalve, aan sommige ligchaamsdeelen in het werk stelle.

Het geen de beschaving bij den mensch, met betrekking tot vele ligchamelijke veranderingen, teweegbragt, kan de temming gezegd worden, in geene mindere mate, op de dieren te hebben uitgewerkt. Welke aanzienlijke voordeelen toch deze, in een huishoudelijk opzigt, hebben aangebragt, door de veredeling der dieren, zoowel wat betreft hunne natuurlijke deugdzaamheid, bruikbaarheid, grootte en schoonheid van gestalte, als de zielsvermogens of de verbetering van het dieren-verstand, kenbaar aan de verzachting der wilde en woeste geaardheid, aan de uitstekende handelbaarheid van velen, en aan de eigenschap van sommigen, om tot onderscheidene kunsten en bedrijven, op eene verwonderlijke wijze, te kunnen worden geoefend en afgerigt, over het geheel werd, bij dit alles, de bewerktuiging der dieren ongemeen veranderd, en hoewel niet altijd zichtbaar verzwakt, echter voor ziekten en gebreken meer vatbaar gemaakt. En vond de mensch in de beschaving van zijnen redelijken en vrijen geest, de beste hulpmiddelen voor de bewaring der gezondheid en de genezing van ziekten, het dier bleef steeds tot blinde gehoorzaamheid bestemd, en was te minder in staat voor zijn eigen welzijn te zorgen, daar het instinct, zoo waakzaam voor het levensbehoud bij het wilde dier, zoowel in den gezonden als ziekelijken staat, bij het tamme, eene niet geringe verstomping ondergaat, waardoor deze natuurlijke leidsman zich niet alleen minder

getrouw en werkzaam betoont, maar wiens bevelen ook, in den gedwongen toestand des huisselijken levens, veeltijds, door het dier, niet kunnen worden opgevolgd.

Werden dus, bij opvolging, de Hond, het Schaap, het Rund, de Ezel, het Varken, het Paard, de Kameel, de Olifant, en zoo vele, als wij uit de klassen der viervoetige dieren en vogelen, als huisdieren, kennen, aan de heerschappij van den mensch onderworpen, wij mogen van deze onderscheiden, moeijlijk te bepalen, tijdstippen, de vermenigvuldiging en ook tevens de eerste kennis van derzelve ziekten vaststellen. Bestond immers, in den vroegsten tijd, de voorname of wel eenige rijkdom des redelijken aardbewoners in de talrijkheid der kudden, het belang meer dan eenige andere beweegreden noopte hem tegen de ziekten, waardoor zijn vee werd aangedaan, middelen in het werk te stellen, en zie daar! de Veeartsenijkunde in hare geboorte.

Niet anders dan eenvoudig en onvolkomen kan dezelve geweest zijn bij de kindschheid van het menschedom. Het geen eene spaarzame ondervinding of het toeval den mensch als nuttig in eigene ongesteldheden mogt geleerd hebben, werd welligt op de dieren overgebracht; doch de opmerkelijke waarneming van de leidingen des dierlijken instincts, in onderscheidene ziekten, kon de zekerste aanwijzing geven, waardoor men op het spoor geraakte, om aan dezelve vervolgens, op eene kunstmatige wijze, te hulp te komen. Gelijk de behandeling van de ziekten der menschen eene hoofdbezigheid was der Priesteren, zoo was die der

dieren het werk van Herders en van hen, die met derzelve verzorging belast waren.

De geschiedenis raadplegende, leert zij ons, dat de Grieken, die in algemeene beschaving, en, wegens hunnen smaak voor Paarden, boven andere volken vroegtijdig uitmunteden, ook de eersten zijn geweest, welke zich, met bijzonderen ijver, aan het onderzoek der vee-ziekten toegewijd, en met eenen bepaalden toeleg de Vee-artsenijkunde hebben beoefend. Ofschoon wij het gaarne aan zijne plaats laten, of Chiron de Centaur juist daarom half als mensch half als paard wordt afgebeeld, dewijl hij met even goed gevolg menschen en dieren zoude genezen hebben, zoo laten evenwel de schriften van Xenophon, Aristoteles, Absyrtus, Pelagonius, Hierocles, Hippocrates Mnlomedicus en andere, welke geheel of gedeeltelijk ons zijn overgebleven, geenen twijfel over omtrent het hooge belang, dat zij in de kennis der vee-ziekten stelden, en de vorderingen, welke zij daarin gemaakt hebben;

Van hen werd de Vee-artsenijkunde tot de Romeinen overgebracht, die, hoewel zonder aanmerkelijke verrijking, ons, door de schrijvers over hunnen Landbouw, met name Columella, Cato, Gargilius Martialis, Palladius, Varro, Virgilius, doch meer bijzonder door Vegetius, hebben herhaald en nagelaten, hetgeen zij, te dezen opzichte, van de Grieken hadden ontvangen. Het werk des laatstgenoemden schrijvers bleef, gedurende verscheidene eeuwen, de eenige vraagbaak, tot welke men, bij voorkomende vee-ziekten, gewoon en verplicht was zijne toevlugt te nemen. Terwijl toch, in het tijd-

vak der midden-eeuwen, de aangelegenste wetenschapp-
 -en in Europa, voor een groot gedeelte, door dom-
 -heid en bijgeloof verstikt lagen, hoe zou het ons
 kunnen bevreedden, dat wij, tijdens hetzelfde, geenen
 enkelen aantreffen, die zich met de beoefening der
 Vee-artsnijkunde bezig hield, althans daaraan iets ter
 verbetering of uitbreiding heeft toegebracht? Kan het ons
 verwonderen, dat wij daarmede, voor haar gebied, niets
 hebben overgehouden dan eene menigte ondoelmatige
 handwijzen, menigvuldige volks-vooroordeelen, het
 geloof aan hekserij en duivelbezweringsen, ongerijmde
 voortbrengselen van het menschelijk brein, dwalingen,
 aan welke verbetering de verlichting van opvolgende
 tijden met veel vrucht werkzaam is geweest, doch waar-
 over aan haar, tot op den huidige oogenblik, de vol-
 -komene zegepraal niet mag worden toegekend.

Met de herleving der algemeene letterkunde en
 geestbeschaving, zien wij dan ook, eerst in de vijfde
 en zesde eeuw, eenige belangstelling in het vak der
 Vee-artsnijkunde op nieuw ontwaken. Hier mogen
 wij Ruellius noemen, die op last van Frans
 den Eersten, koning van Frankrijk, de straks ge-
 -melde Grieksche schriften in het Latijn vertaalde.
 Vegetius werd in de meeste hedendaagsche talen
 overgebracht, en door de nieuws uitgevondene boekdruk-
 -kunst algemeen verspreid. Gesner verzamelde, in
 zijn werk over de geschiedenis der dieren, alles, wat
 de ouden over dit onderwerp hadden nagelaten, onder
 toevoeging van eigene belangrijke opmerkingen. Ru-
 -ini bragt in Italië, door zijnen arbeid, aan de kennis
 van het ontdekkendig samenstel des Paards groote

voordeelen toe, terwijl Valentin Trichter, Winter von Adlersflugel, in Duitschland, Snape in Engeland, Soleysel, Saunier, en nog later de la Guerriniere, in Frankrijk, zich wegens hunne bemoeijingen omtrent de huishoudkunde der dieren en de Vee-artsenijkunde voordeelig bekend maakten.

Intusschen bepaalden de werkzaamheden dezer mannen zich hoofdzakelijk tot de aangelegenheden van het Paard, en de ziektekennis van hetzelfde werd nog steeds in verbinding met de rijd-kunst voorgedragen, even als waren deze kundigheden ten naauwste aan elkander verwant, of wel op dezelfde gronden berustende. Met de practische Vee-artsenijkunde bleef het evenwel in het algemeen gebrekkig gesteld, daar schier overal de behandeling van het zieke vee aan Stalknechten, Herders, Hoefsmeden, of aan Villers werd overgelaten.

In de achttiende eeuw mogten eerst het zieke Schaaap en Rund de aandacht der Geneeskunde bepaaldelijk tot zich trekken, waartoe, met betrekking tot het laatste, de Runderpest, toen dezelve, in het jaar 1711, uit Azie tot in het zuidelijk Europa doorbrak, en, binnen korten tijd, tot in Italie, Duitschland, ons Vaderland, en Engeland oversloeg, de noodlottige aanleiding gaf. Gelijk Rammazzini en Lancisi deze geduchte ziekte het eerst in al hare verschijnselen in Italie waarnamen, zoo werd dezelve vervolgens schier overal, door de beroemste Genees- en Natuurkundigen, ter harte genomen, die zich met de ijverigste nasporing omtrent de kennis der oorzaken, en

van den aard dezer, zoo verderfelijke, kwaal van het hoornvee, zoowel als met de beproeving van genees- en voorbehoedmiddelen tegen dezelve, onledig hielden.

Gaarne wenschte ik de verdiensten onzer landgenooten, aangaande de zaak der Vee-artsenijkunde in het algemeen voordeelig te kunnen doen uitkomen, gelijk ik dezelve, in vele opzigten, naar waarde roemen mag. Of kunnen wij niet eenen Petrus Naaldwijk noemen, wiens werk over het Paard en deszelfs ziekten in de eerste helft der zeventiende eeuw te voorschijn kwam, en in zijne soort niet gering wordt geacht? Zouden wij, in lateren tijd, niet eenen Berkeley mogen aanvoeren, wiens uitgebreide nuttige arbeid algemeen bekend is? Niet een Veirac, wegens de nasporing en beschrijving van het *ongans* der Schapen, zijnde eene algemeene ziekte van het inlandsche wolvee? Niet eenen Eberhard en Erissman, uithoofde hunner verdiensten omtrent de verloskunde van het Rundvee, en het zamenstellen van geschikte handboeken over dit vak? Maar het zijn bovenal de namen van Schwenke, Nozeman, Tak, Kool, Alta, Grashuis, Engelman, Coopmans, Veerman, Sandifort, van Doeveren, Munniks, en bovenal van Camper, en Geert Reinders, die ik niet verzwijgen mag, wier arbeid, betrekkelijk de vee-pest, op onderzoek en waarneming gegrond, wij steeds bij den buitenlander, in de geschiedenis dezer ziekte, met lof vermeld vinden, en waardoor zij, in der tijd, aan den algemeenen rampspoed van den vaderlandschen vee-boer, immers zoo veel de besmettelijke en ver-

woestende aard der ziekte zulks gedoogde, de meest mogelijke verzachting hebben toegebracht.

Vooraf strekten de pogingen van eenige dezer verdienstelijke mannen mede daar henen, om, door inenting, de doodelijkheid der vee-pest te verminderen, daar toch de ondervinding leerde, dat hierdoor het getal der slagtoffers veel geringer bleef, dan indien het vee door de natuurlijke besmetting werd aangedaan. Aan *Reinders* komt de eer der ontdekking toe, dat de vee-pest bijna onschadelijk wordt gemaakt, wanneer de inenting wordt in het werk gesteld aan jonge kalveren van gebeterde koeijen, zoo lang als de eerste nog niet in de buitenlucht zijn geweest; eene ontdekking, welke gerekend werd alleen aan de landgewesten *Vriesland* en *Groningen*, in tien jaren een voordeel van niet minder dan twee millioenen guldens te hebben aangebracht.

Kon inmiddels het begin des tijdvakks, waarvan wij spreken, aangemerkt worden als de overgang, waardoor de Vee-artsenijkunde aan hare verdere bearbeiding ter volmaking te ontmoet werd gevoerd, dit oogmerk werd niet verwezenlijkt dan door de daarstelling der Vee-artsenijscholen, waarin de geneeskunde der dieren, volgens een geregeld onderwijs, geleerd werd. Terwijl men derzelve noodzakelijkheid reeds lang had bezeft, was het *Frankrijk*, dat daarvan, in het jaar 1762, door de oprigting eener Vee-artsenijschool te *Lyon*, alsmede kort daarna te *Alfort* bij *Charenton*, het eerste voorbeeld gaf. Hetzelve werd weldra door andere landen gevolgd, zoodat thans *Oostenrijk*, *Denemarken*, *Pruissen*, *Engeland*, *Hanover*, *Beijeren*, *Wurtemberg*, *Baden*,

Spanje, Rusland, Italie, Zwitserland, en ook *Nederland*, op zoodanige inrigtingen bogen kunnen.

Hier opent zich de tijdkring, dat de Vee-artsenijkunde in eene meer gunstige gedaante te voorschijn treedt, en op den naam van wetenschap aanspraak maken kan. Ontbrak haar tot dus ver eigene zelfstandigheid, en werd zij, op het hoogst, als een onbeduidend aanhangsel der Geneeskunde beschouwd, terwijl zij, door de beoefenaren der laatste, als hunner bemoeijing schier onwaardig, in geenen deele algemeen ter harte werd genomen, thans mogt dezelve, door de vereeniging van al die kundigheden, tot een en hetzelfde doel, welke haar wezen uitmaken, een eigen bestaan erlangen, en als zoodanig gewettigd, zich de haar toekomstige voorregten toeëigenen. Nu in den rei harer oudere, en in hooger en rang geplaatste, zusteren optredende, ontleent zij niet alleen het licht van andere wetenschappen tot hare volmaking, maar kan zij tevens dienen, om wederkeerig over deze hare ophelderende stralen te verspreiden.

Nadat reeds, door wijlen onzen Geleerden en werkzaam landgenoot J. LeFrancq van Berkhey (*), en eenige *Commissien van Landbouw*, herhaalde verzoeken omtrent de nuttigheid en noodzakelijkheid eener Vee-artsenijsschool voor ons land, dat in de vee-teelt zulk eene ruime bron van bestaan vindt, waren gedaan,

(*) Vrijmoedige en welmeenende voorstellingen, om te kunnen dienen ter overweging van een ontwerp ter stichting eener Vee-artsenijsschool, in ons Gemeenbest, Haarlem 1804.

werd deze zaak in opzettelijke overweging genomen, op de Vergadering van Afgevaardigden uit al de gewestelijke *Commissien van Landbouw*, gehouden op den 28 April 1806 en volgende dagen, te 's Hage. Onder de toenmalige en daarop volgende staatkundige omstandigheden des lands, werd aan het voorloopig gevormd ontwerp geen verder gevolg gegeven. Evenmin is een later plan, hetwelk, in 1807, bij het tijdelijk koninklijk Gouvernement, in overweging is geweest, om eene Vee-artsenijschool te *Zutphen* te plaatsen, tot stand gekomen. In het jaar 1798, was door de *Amsterdamsche Maatschappij ter bevordering van den Landbouw*, als prijsvraag uitgeschreven: *Het opgeven van een plan, naar hetwelk in ons Land, eene Vee-artsenijschool zou kunnen worden tot stand gebracht, en waar die School met het meeste nut zou dienen te worden opgericht.* Deze vraag werd, in het jaar 1799, voldoende beantwoord door den Heere J. A. Bennet, A. L. M., Phil. et Med. Doctor, te *Leijden*, wiens verhandeling over dit onderwerp met de gouden medaille der gemelde Maatschappij is bekroond. Dezelve verscheen eerst in 1810 in het licht, zijnde de uitgave door rampspoedige gebeurtenissen vertraagd geworden. In dezelve werd *Utrecht*, om meer dan eene reden, als de geschiktste plaats voor de oprigting eener Vee-artsenijkundige leerschool voorgesteld.

En inderdaad kon hiertoe wel geene doelmatiger standplaats gevonden worden dan deze stad, gelegen in het midden des lands, gunstig bekend wegens hare gezondheid, in welker geheelen omtrek eene overvloedige vee-teelt bestaat, en alwaar een aanzienlijke handel in

Paarden gedreven wordt, in welke stad zich eene bloeiende Hoogeschool en andere belangrijke inrigtingen van wetenschappelijken aard bevinden, al hetwelk zoo vele middeljke en onmiddeljke hulpmiddelen voor het vee-artsenjkundig onderwijs kon aanbieden. Het toeval wilde, dat de Buitenplaats, van ouds genaamd *Gildestein*, met de daarbij behoorende verdere gebouwen en landerijen, ten verkoop werden aangeboden, doordien de katoen-fabriek van de Heeren Pörtner en Quincke, waartoe deze bezitting, sedert 1813, gediend had, ter oorzaak der, in dit jaar voorgevallene, verandering in de staatkundige gesteldheid van ons vaderland, en der, daaraan verbondene, betrekkingen van handel en nijverheid, niet meer aan derzelver bestemming kunnende beantwoorden, met een onvermijdelijken ondergang was bedreigd geworden (*). Geen wonder, dat de Hooge Regering des lands zich deze gelegenheid te nutte maakte, om, door het aankopen der bedoelde goederen, het plan te verwezenlijken tot de oprigting eener Vee-artsenjschool, waarvan de behoefte ook bij ons reeds van overlang volkomen was gevoeld, doch welke tot dus ver nog niet had kunnen worden vervuld. Het scheen aan Neêrlandsch eersten Koning, uit Neêrlandsch bloed gesproten, voorbehouden te zijn, om ook in dezen den lang gekoesterden wensch des volks te kunnen bevredigen. Bij Z. M. besluit van 13 Sept. 1819 bepaald zijnde, dat er in het koninkrijk der Nederlanden, eene Vee-artsenjschool zou worden opgerigt, werd nu vastgesteld, om

(*) Zie No. 2 van dit Tijdschrift dezès jaars, bladz. 36.

de bovengemelde gebouwen en landerijen tot het bedoelde oogmerk aantekopen, waartoe de last werd opgedragen aan onzen hooggeachten stadgenoot, wijlen den WelEd. Gestr. Heer A. W. de Beaufort, lid der *Commissie van Landbouw* in deze Provincie. Deze hierin naar wensch geslaagd zijnde, werd reeds spoedig een aanvang gemaakt, om het groote fabriek-gebouw zoo te vertimmeren, als voor deszelfs aanstaande bestemming geschikt kon worden geoordeeld, namelijk tot het huisvesten der kweekelingen, beambten, en dienstdoenden, tot het inrigten der vertrekken voor het houden der lessen, voor het aanleggen van verzamelingen van ontleedkundige, physiologische, natuur- en scheikundige voorwerpen, welke voor de verschillende vakken van het onderwijs noodig zijn, en wat verder tot eene instelling van dezen aard behoort. Wij zijn aan den Heer Hoogleeraar Th. G. van Lidth de Jeude, voormaals Directeur der School, doch, sedert 1826, uit die betrekking, op deszelfs verzoek, eervol, door Z. M. den Koning, ontslagen, wegens de alleszins doelmatige regeling en uitvoering dezer, niet zeer gemakkelijke, taak, duurzamen dank verschuldigd.

Op deze wijze dan tot stand gebracht, nadat, in lateren tijd, daaraan nog een ruime zieken-stal, twee schaaps-stallen, en andere benoodigde gebouwen zijn toegevoegd, vertoont zich de Vee-artsenijschool, zoo als dezelve hier in twee afbeeldingen wordt voorgesteld, gelegen op het aangenaamste punt by *Utrecht*, buiten de Wittevrouwen-poort, langs den druk bereden Straatweg naar *Gelderland*, en aan de *Biltsche Grift*, tegen over de fraaije en statige Maliebaan, en hebbende

het uitzigt op de twee bekoorlijk aangelegde lusthuizen, het *Hoogeland*, toebehoorende aan den Heer Jonkh^r. W. E. Ram, en den *Oorsprong*, het eigendom van den Heer Mr. T. G. van Barneveld.

Daar de inrigting reeds tegen het eind van het jaar 1821 zoo ver in orde was gebragt, dat met het onderwijs voegzaam een aanvang kon worden gemaakt, werden de lessen der *Ontleedkunde* en *Physiologie*, op den 10 December van dat jaar, door den Heer Hoogleraar Th. G. van Lidth de Jeude, en het onderwijs in de *Natuur- en Scheikundige Wetenschappen* kort naderhand, door Wijlen den Heer Hoogleraar J. Vosmaer begonnen, terwijl de lessen der *Practische Vee-artsenijkunde*, door mij, op den 26ten September 1822, werden geopend.

Het mag in de geschiedenis der Vee-artsenijsschool niet onvermeld blijven, dat dezelve, kort na het begonnen onderwijs, en wel op den 9^{den} October 1822, door Z. M. den Koning met een bezoek is vereerd geworden. Bij de komst van Z. M., was Hoogstdezelve vergezeld van Z. D. H. den Prins van Hessen-Darmstadt, Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, en verder lusterrijk gevolg. Zijne Majesteit stapte aan het gebouw der Vee-artsenijsschool af, en werd aldaar, door Z. Exc. den Heer Minister voor het Publieke Onderwijs, de Nationale Nijverheid, en de Koloniën, en den Heer Directeur der School ontvangen. Onmiddellijk na Hoogstdeszelfs aankomst, bezigtigde Z. M. het etablissement in al deszelfs deelen met de grootste nauwkeurigheid, en betuigde over de geheele inrigting Hoogstdeszelfs bijzondere te

vredenheid. Z. M. heeft met eenige personen van Hoogstdezelfs gevolg nachtverblijf gehouden in het schoolgebouw zelf, waarin eenige vertrekken, die toen nog niet voor het onderwijs of ten gebruikte der kweekelingen bestemd waren, tot dat oogmerk, door den Directeur, in gereedheid waren gebragt. Dit hoogst vereerend verblijf heeft het aangenaam en sterkste bewijs opgeleverd van Z. M. wezenlijke belangstelling in eene stichting, welke tot dien tijd in ons land ontbrak, doch waarvan men zich nu voor de belangen van den vaderlandschen landbouw gewenschte vruchten beloofde.

De Vee-artsenijschool wordt geheel bekostigd uit het Fonds voor den Landbouw, en staat onder directie van Dr. A. Numan, tevens Hoogleeraar in de *Practische vakken der Vee-artsenijkunde*, terwijl aan den Heer Hoogleeraar Dr. Th. G. van Lidth de Jende het onderwijs in de vakken der *Ontloedkunde, Physiologie*, en *Kruidkunde*, en aan den Heer Hoogleeraar Dr. P. J. I. de Fremery dat in de *Natuur-, Schei-, en Artsenijmengkunde*, benevens in de *leer der Geneesmiddelen (materies medica)*, is opgedragen.

Elk der Hoogleeraren heeft zijne eigene gehoorzalen, die, zoo als gezegd is, in het vrij ruime school-gebouw bevat zijn. De verdere ambtenaren, aan deze inrigting verbonden, zijn: de *Oeconomus* of *Huis-bestuurder*, de *Apothekar*, de *Vee-arts*, de *Prosector*, de *Hoefsmid*, en de *Surveillant* of *Opziener der kweekelingen*.

De wetenschappen, waarin een bepaald onderwijs

wordt gegeven, zijn: de *Dierkunde*, bijzonder de *Paarde-kennis*, de *Ontleedkunde*, *Physiologie*, *Algemeene Natuur- en Scheikunde*, *Recepteerkunst*, *Algemeene Ziektekunde*, *Genezings-leer* of *Therapie*, *Geregtelijke Vee-artsenijkunde* en *Vee-artsenijkundige Policey*, *Verloskunde*, *Heelkunde*, en het *Hoefbeslag*. De lessen wisselen elkander in den zomer- en wintercursus geregeld af. De kweekelingen ontvangen mede onderwijs in het *teekenen*, benevens in de *Hollandsche* en *Fransche talen*, en, zulks verkiezende, ook in de *Hoogduitsche taal*, voorts in de *rekenkunde* en *aardrijkskunde*. Zij hebben bovendien gelegenheid zich zelve, onder leiding der bovengemelde, voor de bijzondere vakken bestemde, ambtenaren, te oefenen in het ontleden, het bereiden van geneesmiddelen, en het hoefbeslag, wordende, des voormiddags te 9 uren, door den Hooglectraar in de praktijk en den Vee-arts, de zieke-stallen met de kweekelingen bezocht, ten einde in de behandeling der ziekten en gebreken te worden geoefend.

Ieder eigenaar, die het verkiest, kan zijn ziek vee, met name Paarden, Runderen, Schapen, Varkens en Honden, ter behandeling aan de zieke-stallen brengen, wordende de dieren, indien zulks noodig is, tot dat oogmerk in de stallen opgenomen en verzorgd. Voor de geneesmiddelen en voederstoffen worden slechts de verschotene gelden terug gegeven, doch voor de oppassing en behandeling wordt niets in rekening gebracht. De zieke dieren worden onder de meest gevorderde kweekelingen verdeeld, die van de verschijnselen, het beloop der ongesteldheden, en

van de, door den Hoogleeraar of den Vee-arts, aangewende behandeling, naauwkeurige aantekening moeten houden, en daarvan, na den afloop der ziekte, een bewerkt verslag inleveren.

Het schooljaar is verdeeld in twee leer-cursus, waarvan de winter-cursus, zijnde het begin der lessen, een aanvang neemt met 1°. October, en eindigt met 1°. Maart. De zomer-cursus begint met 1°. April, en eindigt met 1°. Augustus. De gewone leertijd der kweekelingen aan de School duurt vier jaren. Het examen der aftredende leerlingen wordt gehouden tegen het eind der maand Julij.

De lokalen der school zijn berekend voor 50 kweekelingen. Er zijn drieërlei soort van leerlingen, namelijk de zoodanige, die geheel voor rekening van het Fonds voor den Landbouw worden opgenomen. Deze worden gekozen in de Provinciën, bij wijze van een vergelijkend examen. Te dezen aanzien zijn de ouders of voogden van den benoemden kweekeling verplicht, alvorens deze in de Vee-artsenijschool kunne worden opgenomen, eene, door hen geteekende, behoorlijk gezegelde, verklaring aan de *Administratie voor de Nationale Nijverheid* in te zenden, waarbij zij zich verbinden, om, wanneer de bedoelde kweekeling, uit eigene beweging, of op hun verlangen, vóór het einde van den gewonen leertijd van vier jaren, zonder redenen, welke door de gemelde Administratie voldoende worden geoordeeld, 's Rijks Vee-artsenijschool mogt verlaten, aan het Fonds voor den Landbouw, op de eerste aanmaning, de kosten van huisvesting, voeding, kleeding en onderwijs, wegens

denzelven kweekeling, te zullen vergoeden, tegen *f* 400 's jaars, gerekend sedert den dag, waarop hij ter School is opgenomen, tot en over het kwartaal, in hetwelk hij dezelve op de bedoelde wijze mogt hebben verlaten. De tweede soort zijn de zulke, die de kosten hunner opleiding zelve dragen. Deze betalen voor onderwijs, kost, inwoning, bewasschen en bovenkleederen, ieder jaar *f* 400. De helft dezer som moet, voor het eerste jaar, betaald worden dadelijk nadat de nieuwe kweekeling in het lokaal is opgenomen, terwijl de wederhelft bij den aanvang van het tweede halfjaar moet worden gestort: wordende hiermede op gelijken voet voortgegaan, zoo lang de kweekeling bij de School blijft; zoodat de betaling altoos een halfjaar vooruit geschiedt, en niemand het eenmaal gestorte geld terug bekomt, alware het ook, dat hij reeds dadelijk na de intrede van een nieuw halfjaar de School ging verlaten. Tot het verkrijgen eener plaats voor eigene rekening, vervoegt men zich bij rekwest aan den Heer Administrateur voor de Nationale Nijverheid. De kweekelingen der derde soort worden van wege, het Departement van Oorlog benoemd, om tot Paarde-artsen voor 's Lands Kavallerie en Artillerie te worden gevormd. Voor deze wordt mede door het genoemde Departement betaald. Zij worden insgelijks, wanneer er mededingers bestaan, bij vergelijkend examen gekozen, hetwelk aan de Vee-artsenijschool wordt gehouden. Zij, die zoodanige kweekelings-plaats wenschen te erlangen, moeten zich daartoe in tijds aanmelden aan den Heer *Inspecteur-Generaal voor de Geneeskundige dienst der Land- en Zeemagt.*

De personen, die tot deze bestemming worden opgeleid, moeten, alvorens zij worden aangesteld, zich schriftelijk verbinden, om, na den afloop hunner studien op de Vee-artsenijschool, gedurende twaalf achter eenvolgende jaren, bij de Paarde-artsenijkundige dienst van het leger te dienen. — Voorts is bij Koninklijk Besluit van 5 Nov. 1825, N°. 125, vastgesteld, dat aan de Officiëren van gezondheid der Armée, alsmede aan de kweekelingen voor de Geneeskundige dienst bij dezelve, welke aan 's Rijks Hospitaal te *Utrecht* hunne studien vervolgen of beginnen, zal worden vergund, om ook de lessen aan 's Rijks Vee-artsenijschool bij te wonen, voor zoo veel zulks met hun ander onderwijs zal zijn overeen te brengen, en zij daartoe de toestemming van den eersten Officier van gezondheid van het genoemde Hospitaal zullen verkregen hebben; zullende in het vervolg, bij openvallende plaatsen, voor Officiëren van gezondheid bij de korpsen Kavallerie, ter vervulling vooral in aanmerking komen, die Officiëren van gezondheid, en de kweekelingen van de Geneeskundige dienst, welke, door een bewijs van den Directeur van meergemelde School, doen blijken, dat zij van de lessen bij dezelve gebruik gemaakt, en eene min of meer uitgebreide kennis in de Vee-artsenijkunde verkregen hebben.

De kweekelingen, die de lessen voor eigene rekening wenschen bij te wonen, moeten zijn:

- 1°. *Inboorlingen van het Rijk, niet beneden zestien, en niet boven twee en twintig jaren.*
- 2°. *Van onbesproken zedelijk gedrag, en*
- 3°. *Grondig ervaren in het lezen, schrijven, en rekenen.*

Ofschoon zij met deze kundigheden kunnen volstaan, om te worden opgenomen, zoo is het evenwel van het grootste belang, dat zij niet onbedreven zijn in meerdere, inzonderheid in de Fransche en Hoogduit- sche talen, en andere voorbereidende wetenschappen.

Omtrent het eerstgemelde punt moet een behoorlijk bewijs uit de acten van den burgerlijken stand der geboorteplaats, en omtrent het tweede een certificaat van het Bestuur der woonplaats van de kandidaten worden overgelegd; terwijl zij zich, ten aanzien van het derde punt, moeten onderwerpen aan een persoonlijk onderzoek bij de Directie der School, moettende zij zich, te dien einde, aan het lokaal der School begeben, na alvorens den Directeur in tijds schriftelijk te hebben verzocht, en door hem onderrigt te zijn, omtrent den tijd, op welken zij aldaar kunnen worden afgewacht. Uit de personen, die zich het eerst aanbieden, en tot zoo lang het bepaalde getal vol is, worden die gene door de Directie gekozen en in het Gesticht opgenomen, die, bij het bedoelde onderzoek, blijken van voldoende vorderingen, en van eenen goeden aanleg geven.

Omtrent al de kweekelingen wordt verder gevorderd, dat zij, voor zoo veel de ligchamelijke ontwikkeling betreft, het voorkomen hebben van geschikt te zullen worden voor de uitoefening van het beroep van Vee- arts, terwijl voorts zoodanige kweekelingen, van welke het mogt blijken, dat zij, wegens min gunstige verstandelijke vermogens, gene geschiktheid bezitten voor het aanleeren der Vee-artsenijkunde, en de Hoogleeraren de overtuiging hebben verkregen, dat er geen vooruitzigt bestaat, dat de vereischte aanleg zich later

bij hen zoude kunnen ontwikkelen, na bekomene autorisatie van het Departement, waaronder de Administratie voor de Nationale Nijverheid behoort, op eene, daartoe gedane, voordragt door den Directeur der School, naar hunne betrekkingen kunnen worden terug gezonden, en zulks, nadat zij de lessen, gedurende een halfjaar, hebben bijgewoond.

Al deze kweekelingen zijn aan dezelfde schoolwetten en huishoudelijke bepalingen onderworpen. Zij dragen uniforme bovenkleeding, welke hun van wege de School wordt verstrekt; doch zij moeten, bij de intrede in dezelve, voor eigen kosten zich aanschaffen en mede brengen, ten minste:

Zes onderhemden,

Drie borstrokken.

Vier onderbroeken,

Zes paar kousen,

Twee zwarte zijden halsdoeken,

Vier witte dito,

Zes hals-boorden,

Twee slaapmutsen van wit katoen,

Vier handdoeken,

Zes bonte zakdoeken,

Twee paar hooge schoenen,

Vier witte linnen sloven voor de anatomie,

Twee paar dito morsmouwen voor dito.

Ook moeten zij zich eene doos met instrumenten voor de ontleedkunde aanschaffen, of zij kunnen deze, tegen betaling van den vastgestelden prijs, aan de School verkrijgen.

Ingevolge Koninklijk Besluit van 25 Julij 1823,

N°. 44, erlangen de kweekelingen der Vee-artsenijschool, die, ten gevolge der bepalingen van de wetten op de Nationale Militie, bij de Armée zijn of worden ingelijfd, dadelijk na hunne aanwijzing voor eenig Korps, een onbepaald verlof, om naar de School terug te keeren, terwijl zij van de bijwoning der najaars-exercitien verschoond blijven. En deze gunst wordt hun toegestaan, zoolang zij zich op de Vee-artsenijschool bevinden, waarvan jaarlijks een bewijs aan het Departement van Oorlog moet worden ingeleverd. Gelijke bepalingen zijn, bij uitbreiding, volgens het Koninklijk Besluit van 12 Mei 1827 N°. 97, toegepast op de Vee-artsen, die aan 's Rijks Vee-artsenijschool hunne studien hebben volbragt, zoo lang zij als Vee-artsen van het Gouvernement zullen erkend zijn.

Na een voldoende afgelegd examen, worden de kweekelingen, naar mate van hunne verkregene kundigheden, tot *Vee-artsen der eerste of tweede klasse* bevorderd. Die der eerste klasse genieten, voor zoo ver zij tot de burgerlijke Vee-artsen behooren, gedurende de vijf eerste jaren, nadat zij de School hebben verlaten, jaarlijks eene bezoldiging, uit het reeds gemelde Fonds, van *f* 500, die der tweede klasse van *f* 400. Aan die gene der kweekelingen, aan wie aanvankelijk slechts de titel van Vee-arts der *tweede klasse* kan worden toegestaan, blijft, na verloop van twee jaren, bij het alsdan te houden examen, de gelegenheid open, om zich, ter verkrijging van den *eersten rang* op nieuw te doen examineren. Bijaldien zij alsdan bekwaam bevonden, en dien ten gevolge tot Vee-artsen van de *eerste klasse* benoemd worden, genieten zij, van

het als dan te bepalen tijdstip af, de, aan dien rang verbundene, jaarwedde van *f* 500, doch slechts gedurende den tijd, welke nog aan de genoemde vijf jaren ontbreekt. Voor het genot dezer bepaalde jaarwedden zijn de Vee-artsen verplicht zich met der woon te vestigen op zoodanige plaatsen, welke hun door het Gouvernement worden aangewezen, en zich te onderwerpen aan, en te gedragen naar de instructien, welke van Regeringswege bestaan, of vervolgens zullen gemaakt worden. Na verloop van gemelde vijf jaren, mogen de Vee-artsen, naar aanleiding van het Koninklijk Besluit van 23 Maart 1832, N°. 6, zich vervoegen aan Heeren Gedeputeerde Staten hunner Gewesten, ten einde nog vervolgens ondersteuning te genieten, uit de Provinciale begrooting, voor zoo veel zulks in het belang der vee-teelt noodig en wenschelijk kan worden geoordeeld.

3°. De Vee-artsen, voor de Armée bestemd, worden in de Korpsen ingelijfd, of, zoo lang als zij daarbij niet mogten kunnen worden geplaatst, dienen dezelve als Surnumeraire Paarde-Artsen, en genieten als zoodanig eene bezoldiging van *f* 500 jaarlijks.

Tot de verzamelingen en werkplaatsen, welke aan het onderwijs dienstbaar zijn, behooren :

a. Het anatomisch en physiologisch kabinet, waarin een ruime voorraad van fraai bereide voorwerpen aanwezig is, voor het onderwijs in de vergelijkende Ontleedkunde en Natuurkunde der dieren.

b. Het scheikundig laboratorium, bevattende de meest noodzakelijke werktuigen voor het onderwijs in deze wetenschap, alsmede in de proefondervindelijke natuurkunde, en artsenijsmengkunde. Aan hetzelfde is

tevens de Apotheek verbonden, waarin de geneesmiddelen voor de zieke dieren worden bereid.

c. Het anatomisch theater, ingerigt voor het ontleden van dieren.

d. Het pathologisch kabinet, bevattende eene, niet onbelangrijke, verzameling van ziektekundige voorwerpen, van ingewands-wormen, alsmede van gedrochte lijke dieren of monsters.

e. De boekerij, waarin reeds voornamelijk boek- en plaatwerken gevonden worden, betrekkelijk al de vakken van het vee-artsenijkundig onderwijs, en daarmee in verband staande wetenschappen.

f. De plantentuin, voorzien van een behoorlijk aantal planten en gewassen, welke voor een geregeld stelselmatig onderwijs in de botanie gevorderd worden.

g. De stallen voor gezonde, en voor zieke dieren, welke ter behandeling worden opgenomen.

h. De hoefsmederij, met den daartoe behoorenden voorraad van model-ijzers, voor gezonde en gebrekkige Paarde-voeten, en de werktuigen, welke tot het hoefbeslag benodigd zijn.

De weiden, welke tot onderhoud der zieke dieren in den zomer worden gebruikt, zijn achter de schoolgebouwen, geheel langs de stroomende Biltsche Grift, gelegen.

Ofschoon het hoofd oogmerk der Vee-artsenijschool bestaat in het geven van onderwijs in de eigenlijke Vee-artsenijkunde, zoo bepaalt zich het doel dezer Inrigting daartoe niet bij uitsluiting. Behalve dat aan dezelve Dek-Hengsten worden gehouden, ten dienste der Paarde-fokkerij, zoo heeft het Z. M. den Koning

behaagd, sedert 1832, aan de School eene meer landhuishoudelijke uitbreiding te geven, door het houden van schaapskudden van onderscheidene vreemde en inlandsche rassen, ter verbetering der wol, en tot eene proefneming, om de schapen bij de geheele huis- of stalvoeding te onderhouden, welke wijze, reeds sins vele jaren, in Duitschland en elders, met goed gevolg is ingevoerd, doch bij ons nog niet in aanwending is gebracht. Voorts bevinden zich hier onderscheidene rassen van Runderen en Varkens. De Vee-artsenijschool kan dus beschouwd worden mede dienstbaar te zijn aan dat gedeelte der landhuishoudkunde, hetwelk de vee-teelt en dier-veredeling betreft, waartoe de aankoop van verscheidene bunders weide-land, in 1833, de geschikte gelegenheid heeft verschaft. Dat dit gedeelte van het practisch landbedrijf van het grootste belang mag geacht worden, en als hoogst nuttig voor den toekomstigen Vee-arts, zal niet kunnen worden ontkend, bij de overweging, dat hij hierdoor wordt in staat gesteld de behandeling en huishouding der dieren van nabij te leeren kennen. Zulks is te noodzakelijker voor zoodanige kweekelingen, die niet uit den landelijken stand afkomstig, bij de aankomst ter School, hierin meermalen geene genoegzame kundigheden bezitten, en daardoor den voornamen grondslag missen, waarop het ziektekundig onderwijs steunen moet. De kennis toch omtrent de levenswijze der verschillende dieren in den gezonden staat, en hetgeen daartoe behoort, moet als eene onmisbare voorwaarde worden beschouwd voor de kennis en behandeling van derzelver ziekten, terwijl zij bovendien voor den Vee-arts volstrekt noodig

is, om zich een voldoende vertrouwen bij de veehouders te verwerven.

Het voegt ons geenszins in een onderzoek te treden, veelmin uitspraak te doen, in hoe ver deze jeugdige Inrigting, sedert het veertienjarig tijdvak van derzelver bestaan, aan hare bestemming hebbe beantwoord, en wat men van haar verder moge verwachten. Wij moeten de waardering daarvan geheel aan anderen overlaten. Doch, indien de beoordeeling van buitenlandsche Geleerden omtrent onze instellingen den landgenoot niet onverschillig zijn kan, dan mag het ons ten minste tot eene aangename voldoening verstrekken, wanneer wij door hen, die de Vee-artsenijscholen in de meeste landen bezochten, en dus in staat zijn gegronde vergelijkingen te maken, deze leerschool met lof zien vermelden, en, onder dezelve, den Hoogleraar P l a n k, te *München*, omtrent haar deze verklaring hooren geven: *Die Königlich-Niederländische Thierarzneischule, zu Utrecht in Holland, ist unstreitig eine der schönsten, und zum wissenschaftlichen Unterricht am zweckmässigsten eingerichteten* (*).

(*) *Bemerkungen über die Thierarzneischulen zu Utrecht, London, und Kopenhagen; in het Deutsche Zeitschrift für die gesammte Thierheilkunde, von Dr. Joh. Dav. Busch, B. 2. Heft. 2., s. 35, u. w. Kassel 1831.*

VERKLARING
DER
AFBEELDINGEN.

*De Vee-artsenijschool, van de voorzijde
aan de Bilt-straat.*

1. Het Schoolgebouw.
2. Gildestein, woning van den Directeur.
3. Stallen.
4. Woning van den Opzigter der stallen.
5. Hoefsmederij.

*De Vee-artsenijschool, van de zijde der
Biltsche Grift.*

6. Het Schoolgebouw.
 7. Gebouw, voor het droogen van anatomische praeparaten.
 8. Zieke - stal, waarboven het kabinet voor pathologische praeparaten.
 9. en 10. Schaaps-stallen voor huisvoeding.
-

In het onderschrift der tweede Afbeelding is de volgende mis-
slag begaan. Er staat: *Biltsche drift*; lees: *Biltsche Grift*.

Het volgende stuk uit de rijke Boekverzameling van den Heer Jan Schouten te Dordrecht ons geworden, verleen en wij om der gelegenhedswille zoo wel als om deszelfs zeldzaamheid, gaarne een plaatsje in dit Tijdschrift.

LOFBAZUYN.

Uytgeblasen over de plegtige viering van het Hondertjarige Jubilé der opregting van de Utrechtsche Academie, seer solemneel gehouden op den 26 Maart 1736.

Stem: *Mars de Camizarts.*

Utrecht soet!

Ik moet U Lof gaen noemen, en roemen,
Sonder bloemen, wonder goed:

Gij zijt 't waerd

De pronk van Neerlands Steden, wel te vreden,
soet van reden, goed van aerd:

Uw goedheyd,

So ras wy by u quamen, haest vernamen,
Al te samen, vrolykheyd,

Doen gy zouw,

Dat groote Jubel vieren, met veel cieren,
En pleysieren, man en vrouw:

Men doen sag

Soo veel vermakelykheden, wel te vreden,
Waer men treden, vol van lag:

Groot gejuyg,

Hebt gy al vroeg begonnen, met kanonnen,
Klokken brommen, en meer tugg.

En daer op,

Hoort men de klokke spelen, Fluyt en Veelen,
En ook keelen, Lustig op

In't groot Choor,

Van zo veel musikanten, van alle kanten
Goede quanten, strelen 'toor:

En na dat

So ging men orateeren, met veel eeren,
Voor de Heeren, van de stadt

Daer na quam

Dien grooten stoet van Heeren, Met veel eeren
Daer van veeren, Ryden an:

Onder een

Seer grooten loop van menschen, Men hoort
Wenschen, alle menschen, In 't gemeen:

Veel geluk

Op 't vieren van dees Feesten, Elk om 't mee-
sten, Bly van geesten, sonder druk

Daerop zag

Men doen een cavalcaden, Met cioraden,
En maskeraden, vol van lag:

Of een stoet

Van vyfentwintig Heeren, In witte kleeren,
Daer passeeren, wonder zoet:

Alle te paerd,

Met Bacchus op een wagen, Al die 't sagen
Toont behagen, dubbel waerd.

O hoe schoon!

Den dom met duysent ligten, 't Al verligten
Vier gesigten als een kroon:

Met genugt

Soe sag men de vuurpylen, Daer heen ylen,
Ende zylen, door de lugt.

Elk om 't meest

Waer dat men sig ging keeren, deed ter eeren,
Illumineeren, van dit Feest:

Sa: wel aen,

Daer op nu eens gesproken, van te roken,
 En te smoken, d'Eedle blaen,
 Stopt eens maet
 Sa lustig, no'ble Basen, vol aen 't blasen
 Ligt de glasen; Naeyd je naet
 Hey sie daer,
 De glaesjes staen geschonken, Eens geklonken,
 En gedronken, op dit jaer,
 Schenker kom,
 Sa, lustig! uyt der muyten, Repje kuyten,
 Vult de Fluyten: schenkt eens om.
 Set dit glas,
 't Sal gezondheid gelden, Sa als helden,
 't Beurt zo zelden, dat is pas.
 Met een veeg,
 Is 't uurtje weer gestoven, En gekloven,
 't Onderst boven, 't Glas is leeg.

Uit de Amsterdamsche Trekschuyt
 Te Leeuwarden

By *Wigerus Wigeri* Boekdrukker en Verkoper
 op de kelders, in de Rotterdamse Erasmus

(zonder Jaartal.)

HERINNERINGEN DER MAAND.

2 Mei 1374, sloeg Albrecht Hertog van Beijeren het beleg voor het onlangs door de Utrechtenaren gestichte slot, Gildenburg, bij welke belegering wij aangeteekend vinden, dat het buskruid en kanon in ons vaderland aldaar het eerst gebruikt werd. Na eene hardnekkige verdediging van eene maand, werd de bezetting onder bevel van de Kapiteins Pieter Dool en Arnt Preeus genoodzaakt zich overtegeven, behoudens eenen vrijen uittogt, met zich voerende 9 dooden die binnen Utrecht begraven werden. — De bezetting had bij eenen uitval, waarin de belegeraars geslagen werden, gevangen genomen de Heeren Gijbsrecht van Nienrode, Willem van Naaldwijk maarschalk van Holland, Willem van Geervliet benevens nog een Henegouwsch Edelman en 28 soldaten.

Het slot werd van wege den Hertog ter bewaring toebetrouwd aan Heer Gijbsrecht van Vianen, die echter niet lang in deszelfs bezit bleef, door dien de Utrechtenaren in dat zelfde jaar op St. Thimotheus en Simphorianus nacht, hetzelve onverwachts overvielen, er den brand in schoten, en daardoor de bezetting noodzaakte hetzelve overtegeven. De Hertog dit vernemende kwam wederom vóór het slot, doch de verdedigingsmaatregelen door de Utrechtenaren genomen, deden hem van zijn plan, om hetzelve te belegeren afzien, zich slechts bepalende bij het innemen der sloten Holensteijn, Wuelvenhorst en het huis te Heermalen, welk laatste hij verbrandde. — Kort daarna werd de vrede gesloten, waarbij de Utrechtenaren zich

verbonden, Hertog Albrecht 4000 oude schil-
den tot vergoeding der oorlogskosten te betalen, waar-
tegen hij den Bisschop de heerlijkheid Vreeswijk afstond.
26 Mei 1587, O. S. ontstond eene groote beweging
onder de burgers dezer stad: de Graaf van Nie-
wenaar en Meurs, wilde den Predikant Her-
mannus Modet doen vatten, dewijl hij de ge-
voelens wantrouwe welke deze omtrent den Gou-
verneur had. Deze daad bragt echter de burgers
op de been; de Burgerhoplieden kwamen op
het Bisschopshof bij een, alwaar de Gouverneur van
Meurs zijnen intrek had; de poorten werden
gesloten, en zoo niet de bedaarde tusschenspraak
van den gewezen keurvorst van Keulen Truchses
en den Generaal Norits de gemoederen tot be-
daren had gebragt, dan was het ergste te vreezen
geweest van eene gisting welke tot vijf uren in den
middag aanhield. Nu werd de rust hersteld; de
stedelijke regering, den Graaf genoeg willende ge-
ven, ontzettek den Modet van zijne dienst, waar-
tegen zich de constitorie echter zoo hevig verzette,
dat hij, na eenige weken, den predikstoel weder
beklom, ja zelfs in de gunst van den Graaf deelde.

Voor de Paardenmarkt van den 16^{en} Mei zijn aangegeven:

Aan de Catharijnepoort. . .	202	Paarden.
» de Tolsteegpoort. . .	108	»
» den Vaartschen Rijn. . .	52	»
» de Ridderschapsvaart. . .	134	»
» de Roodebrug.	8	»
» de Waardpoort.	6	»
» de Wittevrouwepoort. . .	67	»

te zamen 577 Paarden.

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN
'S RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL te UTRECHT, ONDER
TOEZICHT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Mei.	756	45	o.	betrokken.
	756	46	o.	eenigz. bew. sterk. wind.
	756	45	o.	idem, idem.
2 id.	757	45	o.	betrokken, sterke wind.
	758 ^s	48	o.	idem, idem.
	759 _s	50	o.	idem, idem.
3 id.	758	47	o.	betrokken, sterke wind.
	757	49	o.	idem.
	756	55	o.	idem.
4 id.	756	51	o. t. z.	betrokken.
	756 ^s	55	z. o.	idem.
	757 ^s	55	z. z. o.	idem.
5 id.	761	48	z. z. o.	betrokken.
	761 ^s	56 ^s	z. z. o.	idem.
	762 ^s	54	z. z. o.	idem.
6 id.	765 ^s	57	z. o.	weinig bewolkt.
	765 ^s	58	z. o. t. o.	helder.
	765 ^s	56 ^s	o.	idem.
7 id.	769	53	o.	helder.
	769	57	o.	idem.
	769	56	o.	idem.
8 id.	768 _s	52	o. t. n.	helder.
	767 _s	61	n. t. o.	idem.
	767 _s	58	o.	iets betrokken.
9 id.	767	48	o.	helder.
	767	55	o. t. n.	idem.
	767	53	n. o.	bewolkt.
10 id.	767	44	o.	bewolkt.
	767	50	o.	idem.
	767	51	o.	helder.
11 id.	767	52	o.	weinig betrokken.
	767	58 ^s	n. t. w.	idem.
	767	58	n.	idem.
12 id.	768	55	n.	weinig betrokken.
	768	66	n.	helder.
	768	65	n.	idem.
13 id.	770	61	n.	helder.
	770	65	n. t. o.	idem.
	771	65	n. o.	idem.
14 id.	774 ^s	58	n. o.	helder.
	775	64	n. o.	idem.
	775 ^s	62	n. o.	idem.
15 id.	777	55	n. o. t. n.	helder.
	777	57	n. o.	idem.
	776	54	n. o.	idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Mei.	776	58	N. O.	helder.
	776	65	N. O.	idem.
	776	63	N. O.	idem.
17 id.	776	63	O. N. O.	helder.
	776	60 ^s	O.	iets betrokken.
	776	63	O.	helder.
18 id.	773 ^s	58	O.	betrokken.
	772 ^s	63	O.	helder.
	771	60	O.	idem.
19 id.	770 ^s	54	O.	helder.
	770	57	O.	idem.
	770	58	O.	idem.
20 id.	766 ^s	54	O.	helder.
	765 ^s	60	O.	idem.
	764	62	N. O.	idem.
21 id.	762 ^s	55	N. O.	betrokken.
	763	60	N. O.	idem.
	763 ^s	57	N. O.	bewolkt.
22 id.	764 ^s	52	Z. O. T. O.	helder.
	763	58	O.	idem.
	762	57	O.	bewolkt.
23 id.	760	54	O.	bewolkt.
	760	57	O.	betrokken.
	761	56	O.	regen.
24 id.	762 ^s	50	O.	bewolkt.
	764	56	O. T. N.	idem.
	765	55	N. O.	helder.
25 id.	768	52	N. O.	betrokken.
	767 ^s	55	N. O.	idem.
	767 ^s	54	N.	idem.
26 id.	771	51	O.	helder.
	771	55	O.	idem.
	771	57	O.	idem.
27 id.	773 ^s	55	O.	helder.
	773 ^s	59	O.	idem.
	773	57 ^s	O.	idem.
28 id.	772	54	O.	helder.
	772	57 ^s	O.	idem.
	770 ^s	59	O.	idem.
29 id.	770 ^s	55	O.	helder.
	771	59	O.	idem.
	771	61	O.	idem.
30 id.	769 ^s	59	O.	helder.
	769	62	O.	idem.
	768	63	N. O.	idem.
31 id.	765 ^s	58	O.	helder.
	764	63 ^s	O.	idem.
	762 ^s	72	O.	bewolkt.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 uren.

April 1836.

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN,
OVERLEDENEN, enz, in de Steden der Provincie
UTRECHT

	G E B O R E N E N .						H U W E L I J K E N E C H T S C H E I D I N G E N .	O V E R -	
	G e t a l .		w a a r o n d e r :					L E D E N E N	
	M.	V.	Onrecht.	Tweel.	Doodgeb.			M.	V.
UTRECHT.	70	67	2	5	3	5	184	62	49
AMERSFOORT.	24	19	3	2	"	"	37	9	8
WIJK BIJ DUURSTEDEN	3	4	1	1	"	1	2	"	3
RHENEN.	2	2	"	"	"	"	7	2	1
MONTFOORT.	3	4	"	"	"	1	"	1	2
IJSSELSTEIN.	6	3	"	"	"	1	6	2	4

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

	onder Nulpeil.
1 Mei 1836.	4 el 16 dm.
15 —————	4 — 18 —
31 —————	4 — 66 —

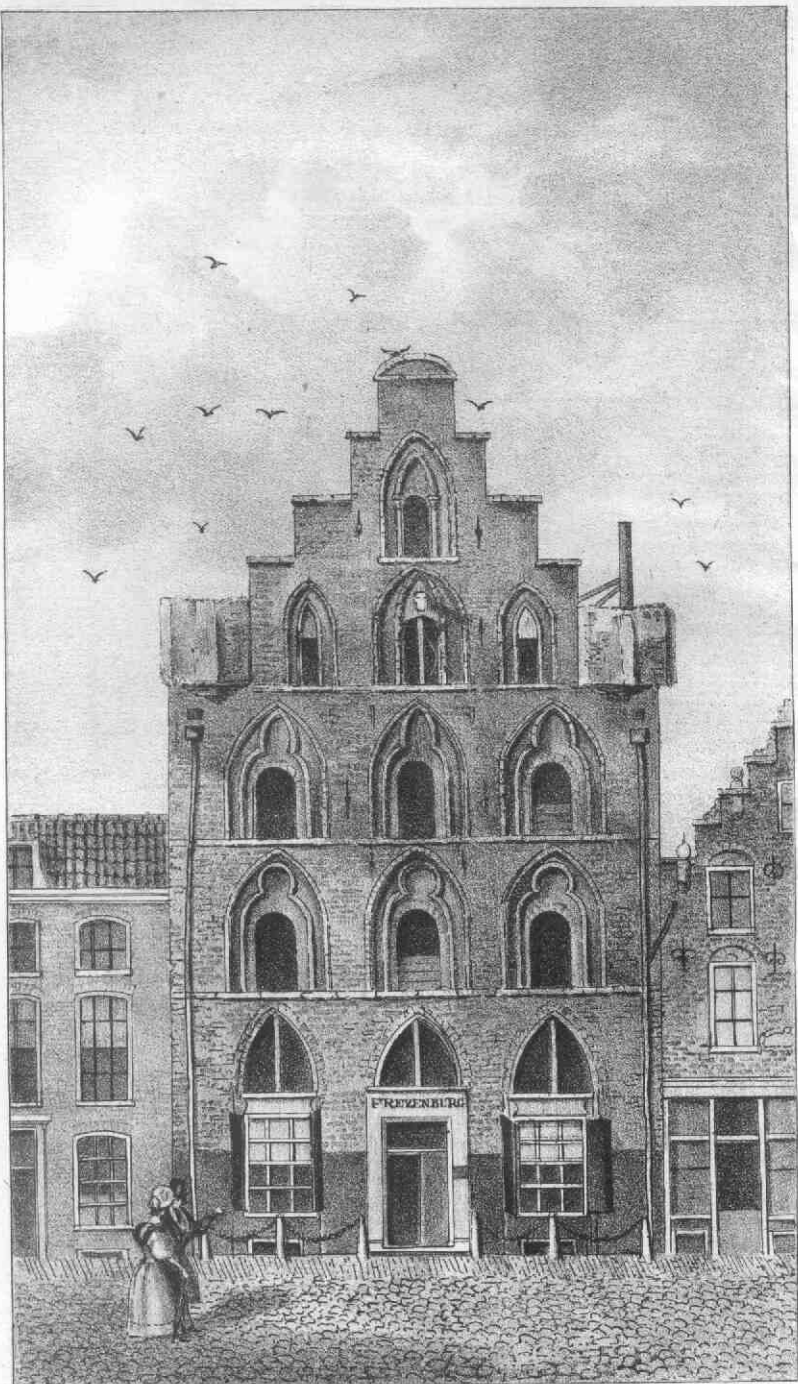
*Dit geheel artikel is een opgevat denkbeeld, mist van waarde,
voers den schrijver zelve. mondelijks bekend, doch niet grondig
bevestigd. - Ik had temeer gezegd dat het niet met vroeger is
den het begin der XVI eeuw. en in de archieven is zelfs bewezen
van de tijd - de enige aanteekening over Maastricht P. Kraan.*

ERESENBURG.

NET AFBEELDING.

Er is geene stad in de Noordelijke Nederlanden, welke nog zoo zeer gekenmerkt is door oude bijzondere gebouwen, tot woonhuizen bestemd, als de stad Utrecht. Velen derzelve dragen nog den naam der oude geslachten, door welke zij voortijds werden gesticht, en schoon door nieuwere verbouwing een groot aantal derzelve hunnen ouden bouwtrant heeft verloren, blijven echter de namen bekend, waarvan nog eenige in de voorgevels zijn bewaard gebleven. Lanscroon, Drakenburgh, Proeijsenburgh, Leeuwenburgh, het huis Oudaen, Hasenberch en Lichtenberch en vele anderen kunnen hiervan ten bewijze strekken. Er bestaan nog verzamelingen van afteekeningen van velen derzelve, zoo als zij zich vóór hunne verbouwing vertoonden. Die der teekenaars Pronk, de Beyer, Rochman en anderen, welke in het bezit waren van den Heer Burgemeester van Doelen, worden thans in het Archief der stad Utrecht bewaard.

Dan, in zijnen oorspronkelijken bouwtrant bijna onveranderd, staat het huis Fresenburg, gelegen tusschen de Jans- en Bakkerbruggen, aan de westzijde der Oude Gracht: er heerscht in dat overoude gebouw iets statigs en sombers; het staat dáár als een gedenkteeken van vroegere eeuwen, hecht en vast, zonder eenige kenteekenen van verval. Van eene bijzondere

Joh L. Sanyin

soort van donkerbruinkleurige baksteen, welke verglaasd is, opgemetseld, is de spitsoploopende voorgevel aan beide zijden van een achtkant torentje voorzien; de zijgevels eindigen in hooge kantelingen, achter welke een breede gang langs het spitse dak aan beide zijden henen loopt; deze was blijkbaar bestemd voor de verdedigers van dit sterke huis, die tusschen de kantelingen heen, de bespringers met steenen of pijlen konden te keer gaan, en door den hoogen muur werden gedekt.

De vorm der bogen van de hoofddeur en van de vensters is zuiver Gothisch, diep met onderscheiden lijstwerk ingemetseld; fraaije kleine kolommen van kunstig lofwerk voorzien, versieren de deur en vensters der benedenste verdieping; die der hoogere verdiepingen bestaan uit Gothische bogen, die in eenen derden puntboog eindigen.

Hij die met een bouwkundig oog dit merkwaardig gebouw aanschouwt, wordt getroffen door de gelijkvormigheid in bouwtraant van het huis Fresenburg, met dien van het Oude Hof van den Roomsche Koning Willem II, Graaf van Holland, in 'sGravenhage. Dezelfde vorm van den spitsoploopenden voorgevel, dezelfde lijnen der Gothische ramen, bijzonder de zoo opmerkenswaardige vereeniging van twee afgeknotte Gothische bogen, die in een hooger puntboog eindigen. Bijzonder is de orde der kleine kolommen aan de hoofddeur en benedenramen van Fresenburg opmerkenswaardig, uit hoofde van de gelijkvormigheid derzelve met de kolommen, welke de groote zoogenaamde Loterij- of oude Hofzaal van Koning Willem versieren. Dezelfde halfronde vorm, hetzelfde lofwerk

der kleine kapitelen, met bevallig zich omkrullende bladeren treft men aan in beide die gebouwen; — de hoofddeur van de Loterijzaal is mede van zoodanige kolommen voorzien, doch het lofwerk heeft sterk geleden; die van Fresenburg zijn bijna ongeschonden.

Deze overeenkomst tusschen twee gebouwen, wekt natuurlijker wijze belangstelling op; daar zij tot de gelijktijdigheid van den aanbouw kan doen besluiten, en tevens schijnt te getuigen van de magt en het aanzien der stichters van het oude Fresenburg, die hun stamhuis, in gelijken bouwtrant als het hof van den Roomsche Koning Willem, deden bouwen.

Het was het versterkte huis of kasteel van het overoud ridderlijk geslacht van de F r e s e of V r e s e, in de Latijnsche Charters F r e s o genaamd; van welk geslacht het den naam ontleende, dien het nog voert. De naam van dit geslacht, vooral zoo als die in het Latijn voorkomt, doet denken, dat hetzelfde was van oude Vriesche herkomst. Men weet, dat de Vriesche heerschappij zich in Utrecht had gevestigd, en dat daar de verblijfplaats was der Vriesche Vorsten: dat, door de overwinningen, eerst van Dagobert I. en naderhand van Pepijn van Herstal, de magt dier Vorsten was geknakt, en zij in 697 verplicht waren Utrecht te ontruimen; en dat sedert de magt der Franken, door de vestiging van het Bisdom van Utrecht, in die stad zich had versterkt. Welligt waren er echter oude Vriesche geslachten in Utrecht overgebleven; en was dit geslacht een derzelve, immers onder de edele geslachten komt reeds in 1145 (*) dat van V r e s e

(*) Van de Water, Utrechtsch Placaatb. I D. p. 282.

tijen, ieder gerugstend door eenen magtigen aanhang van oude regeringsgeslachten — de oorsprong van dien tweespalt verliest zich in de duisternis der oude tijden; men heeft gegist, dat zij in verband stond met de woelingen en omwentelingen, die de gevolgen waren van de belegering der Kennemers, door Gijsbrecht van Amstel aangevoerd, in 1288; dan deze waren veeleer volksbewegingen gerigt tegen de regering der oude geslachten, en strekkende om den volksinvloed te vermeerderea, en zoo wel de Vrencken als de Vresen behoorden tot die geslachten. Meer waarschijnlijk is het dan, dat de stemming van eene diër aanhangen voor de Graven van Holland, en de tegenkanting des anderen tegen den Hollandschen invloed, de ware oorzaken zijn geweest diër verschillen, en dat dit in verband stond met de bescherming, welke sommige Bisschoppen van Utrecht aan de Vriesen, in hunnen langdurigen tegenstand tegen de Graven van Holland, boden. Aan den aanhang van die van Vrencken waren verbonden de geslachten van Lichtenberch, Rodenburg, en andere; aan die van de Vrese, de geslachten van Teutelaer, Pellecussen en van de Velde.

De eerste waren aan de belangen der Hollandsche Graven toegedaan, en het zoo lang beroemde geslacht van Lichtenberch was aan dat van Wassenaar, Montfoort en van Egmont vermaagschapt. (*) De twist ontbrandde op het hevigst onder de regering van Bisschop Willem van Mechelen. Jacob van Lichtenberch, Burgemeester van Utrecht, was het

(*) Jacob van Lichtenberch was gehuwd met Vrouwe Alijt van Egmont. Gouthoeyen Chron. uitg. 1620. fol. 125.

hoofd des aanhangs welke zich verzette tegen dezen Bisschop, den begunstiger der Westvriesen, en vijand van de Graven van Holland, Lambrecht de Vrese, Ridder, was de hoofdleider van den aanhang des Bisschops. — Hij en Herman van de Velde moesten de stad ruimen; de Bisschop werd zelfs gevangen en in het sterke huis van den Burgemeester Jacob van Lichtenberch opgesloten. Met geweld door de landlieden bevrijd, verzamelde de Bisschop zijnen geheelen aanhang: doch die van Lichtenberch verbonden zich met de magtige geslachten van Wassenaar, Duvenvoirde, Benthem en Woude, en leverden op de Hooge Woerd bij het dorp de Meern slag aan de Bisschoppelijken, Willem van Mechelen sneuvelde, na drie malen de vijandelijke gelederen doorboord te hebben; een kruis werd op de plaats, waar hij den dood vond, opgerigt, en de akker waarop dit stond, heet nog de kruisakker. Onder zijnen opvolger Bisschop Guido van Hene-gouwen, werd eene verzoening tusschen de beide partijen tot stand gebracht. Bij den Gildenbrief van 1304 werd de jaarlijksche vernieuwing der Schepenen vastgesteld, doch aan Lambrecht de Vrese werd de keuze gelaten, om het schepenschap gedurende zijn leven te blijven bekleeden. Men ziet daaruit, dat zijn geslacht tot dat der Erfschepenen behoorde. Toen echter Bisschop Guido, in den strijd tegen Guido van Dampierre, Graaf van Vlaanderen gevangen werd, en de Vlamingen Utrecht bezetteden, hervatte zich de verdeeldheid; die van Lichtenberch moesten het onderspit delven, Jacob van

Lichtenberch, die te voren den Bisschop in zijn eigen huis gevangen had gehouden, werd nu op zijne beurt in het huis Fresenburg opgesloten, en benevens Wernaert en Gerard Vrencken, en Frederik van Rodenburg op het, achter dit huis gelegen Catharijeveld, nu het Vreeburg, onthalt. Het schijnt dat dit, ingevolge vonnis van schepenen, die nu allen de zijde van de Vrese hielden, geschied is; schoon het naderhand als een manslag beschouwd werd, en er uit dien hoofde een zoen tusschen de onschuldige magen van Lambrecht de Vrese en de zijnen, en de magen van Jacob van Lichtenberch en zijne lotgenooten werd aangegaan.

Bisschop Guido werd eerlang tegen den Graaf van Vlaanderen, die in den scheepsstrijd voor Zierikzee in 1304 gevangen was geworden, uitgewisseld, en trad weder in het bezit zijns Bisdoms; die van Lichtenberch hadden zich intusschen weder opgebeurd. Eene soort van legermagt verzameld hebbende, leverden zij slag aan hunne vijanden bij Jutphaas, en behaalden eene volkomene overwinning. Nu werd ook de stad door hen vermeesterd, en zij in het bewind hersteld. Door de tusschenspraak van Bisschop Guido werd eindelijk eene verzoening getroffen tusschen beide partijen, bij welke de magen van den voor manslagtig gehouden Lambrecht de Vrese en de hoofden zijns aanhangs Teutelaer en van de Velde, met die van Jakob van Lichtenberch en van Wernaert en Godart Vrencken overeenkwamen, dat zij een altaar zouden stichten, ter bediening van hetwelk door Jacob van Lichtenberch, Johan Vrencken

Tidemans zoon, en Johan zoon van Frederik van Rodenburg, een Priester zoude worden benoemd.

De handdadigers zelve, Haren Lambert Vrese en Lubbert zijn zoon, Haren Herman Teutelaer en Haren Herman van de Velde, met hunne medestaanders, moesten voor eeuwig de stad ruimen.

Na dien tijd treft men het geslacht van de Vrese niet, of zelden meer aan in de lijsten der Schepenen en Raden van Utrecht. Immers zij staan niet meer in het hooge aanzien, hetwelk dit geslacht voortijds bezat, en juist dit bewijst, dat de stichting van hun oud stamhuis tot eene vroegere eeuw behoorde. Er is dus uit de lotgevallen van dit geslacht een nader bewijs te ontleenen aangaande het tijdperk der stichting van Fresenburg; het was in het midden van de dertiende eeuw, toen het geslacht, wiens naam het voert, het meest in bloei was, en in het hoogst aanzien stond.

Zoo wordt dan ook de bouwkundige vergelijking tusschen dat huis en het hof van Koning Willem bevestigd door de geschiedenis van dit overoude geslacht zelve. Bijna zes eeuwen zijn sedert den aanbouw van hetzelfde verlopen, het geslacht, het welk zijn naam wilde vereeuwigen, is reeds lang verdweenen; maar nog staat het daar als een merkwaardig gedenkteeken van den ouden luister en het vermogen dier geslachten van ouden Stads Adel, die bij hunnen erfelijken invloed op het bewind der Stad, de Ridderlijke waardigheid voegden, en den Landadel in aanzien en magt op zijde streefden.

Bijdrage tot het medegedeelde in het TIJDSCHRIFT
VOOR GESCHIEDENIS, OUDHEDEN EN STATISTIEK VAN
UTRECHT 1836, N°. 1. bl. 1—40, onder het
opschrift :

„ DE GRAAF VAN LEICESTER IN UTRECHT. ”

Het is mijn oogmerk niet om het vermelde stuk te beoordeelen, veel min te verbeteren; alleen wilde ik omtrent personen, daarin vermeld, nog eenige weinig bekende of althans niet opgemerkte bijzonderheden aanduiden.

Ten aanzien van den op bl. 6 vermelden pensionaris der nadere Unie: » den beroemden regtsgeleerden Willem van » Radelandt » later » president van het hof van Utrecht, » moet ik alleen in het voorbijgaan doen opmerken, dat men, bij de loffelijke vermelding van dien man, heeft voorbijgezien, zoo wel hier, als in het staatkundig Nederland door Mr. J. Scheltema, (*) dat hij mede als regter, en wel bijzonder als raad commissaris, is werkzaam geweest bij het verhoor in de proceduren over het stuk van tooverij, bij den hove van Utrecht gevoerd in den jare 1393, waarvan men de mededeeling der oorspronkelijke stukken vindt in het werk van S. van Leeuwen; (§) welke schrijver daaromtrent, niet zonder grond, zegt, dat daaruit de onnoozelheid der gecondemneerden genoeg-

(*) II°. deel bl. 210 en 211.

(§) Batavia illustrata 's Hage 1685. bl. 295—303.

zaam kan blijken, en er te regt bijvoegt: » en is te verwon-
 » deren in so wyse en ervaren luyden, dat sy haer noch soo
 » laat aan de traditie van gewaande toverye verschuldigd heb-
 » ben;” — onder die was dan ook, en wel bijzonder werkzaam,
 de beroemde regsgeleerde en raadsheer **Wille m v a n R a d e l a n d t**.

Van dat proces is ook melding gemaakt en mededeeling gedaan door **Mr. J. S c h e l t e m a**; (*) doch van het aandeel van **Wille m v a n R a d e l a n d t** aan hetzelfde geene aanduiding gedaan, zoo als hij ook in zijn staatkundig *Nederland*, als voorzgd, die vlek in den vermaarden man niet ontdekt heeft.

Meer bijzonder kwamen bij mij in aanmerking de Vlamingen en Brabanders, door den voortgang der wapenen van Parma uit de zuidelijke provinciën verdreven, die zich te Utrecht hadden neergezet, bl. 13 vermeld.

Vooraf merkte ik op » de Borchgrave,” op bl. 16, waarschijnlijk een Luikenaar of Limburger genoemd; **Gerard Prouninck** van Deventer uit 's Hertogenbosch, tweede burgemeester, op bl. 26., ook 13., en meermalen onder dien naam, en onder dien van » van Deventer” alleen voorkomende; — en **Henrik Agylæns**, ook uit 's Hertogenbosch, als procureur Generaal bij het hof van Justitie, bl. 26. vermeld.

Het is geenszins mijn oogmerk, om het geheele gedrag van die mannen, bij de verwarde omstandigheden te Utrecht, te onderzoeken of te beoordeelen; — dat er echter veel partijdigheid en vooroordeel bij het beschouwen dier omstandigheden plaats gehad, en op de schrijvers daarover invloed gehad hebben, schijnt mij toe blijkbaar te zijn, zoo dat men de voorsz. Brabanders en Vlamingen niet alleen in een ongunstig en hatelijk daglicht heeft trachten te stellen, maar ook kennelijke onwaarheden omtrent hen verspreid heeft, waarvan de ontdekking veel mistrouwen in de oordeelvellingen over hen moet verwekken.

(*) Eerst in zijn mengelwerk, IV. 1. stuk, bl. 203. en 204. en nader in zijne *Geschiedenis der Heksenprocessen*, bl. 157 en 158,

Het is bijzonder Daniel de Burchgrave of Borchgrave, secretaris van Leicester, dien men zoo zeer in verachting heeft trachten te brengen.

Bij E. van Meteren, die in het veertiende boek zijner Nederlandsche Historie handelt over Leicester en hetgeen onder hem hier te lande, en vooral ook te Utrecht, voorgevallen is, komt de Burchgrave in zijnen post als secretaris voor; ook bij den omtrent gelijktijdigen P. Bor, immers van weinig later leeftijd, vindt men over hem: vooral is hij in een zeer ongunstig licht geplaatst door E. van Reijck; (*) deze verhaalt van hem: » dat hij uit Vlaenderen geboren van slechte » handwerkslieden, doch door zijn kloekheid en verstand, tot » het ampt van procureur generaal aldaar was geraakt, en » ook eenmaal tot raet van state gheenoemt, » P. C. Hooft heeft zulks overgenomen, en getracht de Burchgrave niet minder verachtelijk voor te dragen; niet alleen die blijkbare onwaarheid, maar ook het onbewezene en onwaarschijnlijke omtrent hem verhalende. (§)

Zoo zeer die vermelding van de geboorte of afkomst van de Burchgrave van slechte, dat is geringe, ambachtslieden, volstrekt tegen de waarheid strijdt, zoo dient het ten zijnen voordeele tot een duidelijk blijk van de partijdigheid der berigten ten zijnen aanzien gegeven, en hoe weinig geloof men mijsdien daaraan kan hechten.

Daniel de Burchgrave was van een deftig, zoo niet adelijk geslacht, en van eene beschaafde opvoeding. Toevallig bestaan nog de oorspronkelijke stukken, die tot bewijs daarvan strekken, en zijn gelukkig gevallen in handen, aan welke dezelve wel zijn vertrouwd, waaruit die door goedgunstige mededeeling mij onder het oog zijn gekomen. (x) Hij was in

(*) In zijn » Gorspronck ende voortganck der Nederlantsche » oorlogen, Amsterdam 1644. bl. 118. Leeuwarden 1650. bl. 76.

(§) In zijn 23 Boek der Nederlandsche Historien bl. 1052.

(x) Die bezitter en gunstige mededeeler is de Heer en Mr. J. van Dam van Noordeloos, lid van den Stedelijken raad der

1575 advocaat in de kamer van den rade in Vlaanderen, zoo als hij genoemd wordt in het huwelijks contract, hetgeen hij op den 6 October van dat jaar aanging » voor schepenen van den » ghedele in Ghendt, met Jonkvrouwe Martina Navegheer, Mr. Pieters dochter, » waarbij hij werd geasisteerd met Loys de Burchgrave zijnen broeder, met Jonkheer Philo Rooze, heer van Straezere; en Jonkvrouwe Martina Navegheer geassisteerd met Mr. Franchoy van Zevécote, procureur in den voornoemden raad, haren oudoom, Joris Navegheer haren oom, Jonkvrouw Catharina Hauweel hare moeie, Christiaan en Denis de Harduyn advocaten in den raad, en Joris van den Broucke hare vrienden en magen; uit welke acte tevens blijkt, dat Daniel de Borchgrave gronden van erven en renten aldaar, en mede land, liggende te Breevliet, bezat; — Bij eene andere acte van 17 Augustus 1569, welke inhoud anders van minder belang is, komt als een wel gegoed man voor Mr. Adriaan de Burchgrave, vader van Daniel en Loys de Burchgrave, welke in 1575 reeds overleden was, alzoo Loys de Burchgrave hem bij voorzeide huwlijks contract verving.

In eene acte, gepasseerd voor Cornelis Meynaerts, openbaar Notaris te Sluis (in Vlaanderen) den 11 Februarij 1614, verschijnt » Jonkvrouw Martina Navegheer weduwe van wijlen Mr. Daniel de Burchgrave in » zijn leven raad en procureur Generaal van den provincialen » rade te Ghendt; » — eindelijk bij eene acte, onder de hand gepasseerd, binnen Londen (Londen) den 21 September 1619 geteekend en bezegeld, geven Loys de Burchgrave Adriaansz., benevens Nicolaas Heijns en Marten Bravoet, te Londen woonachtig, eene verklaring, ten verzoeke van Mejonkvrouwe » de weduwe wijlen Mr. Daniel de Burch-

stad Rotterdam, en van de Provinciale Staten van Zuidholland; lid van het Bataafsch Rotterdamsch genootschap, en van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leijden.

» grave,» wegens het door hen verrichte ten comtoire van Mr. Rogues Preston, omtrent bevorens gepasseerde transport en koopbrief.

Die blijken van deftige familiebetrekkingen van Daniel de Burchgrave en zijne huisvrouw Martina Navegeer worden niet weinig bevestigd door hetgeen men daar omtrent ook elders vindt.

Mr. Francois Zevécote haar oudoom voorvermeld, vader van Jacob van Zevécote wordt door Paquet genoemd: » d'une famille patricienne de Gand;» schoon hij den zoon minacht wegens zijne apostasie; (*) die zoon Jacob van Zevécote werd hoogleeraar in de Welsprekendheid te Harderwijk, en heeft zich wegens zijne letterkundige verdiensten, bijzonder als dichter, veel roem verworven. (§)

Nicolaas Heijns, in voorzeide acte van 1619 onder de vrienden van de weduwe Daniel de Burchgrave voorkomende, was de vader van den beroemden Leidschen hoogleeraar Daniel Heinsus, van wien J. Meursius meldt, dat hij was de zoon van Nicolaas Heijns, burgemeester te Grammont (Gerardi-mons.) en Elisabeth Navegeer, geboren te Gend in 1581; nauwelijks drie jaren oud was hij door zijne moeder met eene minne gezonden naar Vere bij de zuster van zijnen grootmoeder Catharina en Elisabeth Hauweel, (matronas nobilissimas volgens Meursius.) die zich om de rampspoedige omstandigheden derwaarts begeven hadden; (‡) welke eerstgenoemde Catharina Navegeer ook in het voorverhaald huwelijkcontract wordt vermeld.

Ik zou hier nog kunnen bijvoegen, dat hij misschien was van een geslacht » de Borchgrave,» uit hetwelk vele Jonkers

(*) Zie » memoires pour servir a l'histoire literaire des Paysbas, » Tom. I. pag. 58 et 59., ed. m. fo. »

(§) Zie » J. Schrassert, beschrijving van Harderwijk 1732. » I. deel bl. 31., S. F. Foppens Bibliotheca Belgica, Tom I. » pag. 545., die hem ook noemt: » Excucullatus apostata. »

(‡) Zie » J. Meursii Athenæ Batavæ Lugduni 1625. » pag. 210. seqq.

in de vijftiende en zestiende, tot in het begin der zeventiende eeuw zijn geweest in de regering te 's Hertogenbosch, toen een der vier hoofdsteden van Brabant, (*) onder welke Jonker Willem de Borchgrave, die, bij brieven van koning Philips van 11 Maart 1560, de heerlijkheid Oers of Oerle in pandschap verkreeg. (‡) (¶)

Doch er zal wel niet meer noodig zijn tot overtuiging van het kwaadtrouwe van E. van Reijdt, en van het onbedachte naschrijven van hem door P. C. Hooft, omtrent de geboorte en afkomst van Daniel de Burchgrave, en van het verkeerde, dat men hem heeft willen doen voorkomen als een vreemd fortuinzoeker, een parvenu.

Maar ook niet beter is het gesteld ten aanzien van de vermelding der posten door hem bekleed, en zijn gedrag daarin gehouden. Hij was, zoo als hier voor reeds is gebleken, in 1576 advocaat in de kamer van den rade in Vlaanderen te Gend; — door den aartsbischop Matthias werd hij met anderen bij brieven, gegeven te Antwerpen den 12 Julij 1580, aangesteld tot lid van den rade van Vlaanderen te Gend, en zulks met advies van den Prins van Oranje; hetgeen Leicester naderhand ter zijner verdediging tegen zijne vijanden deed opmerken, terwijl het ook bekend is, dat het eigenlijk de Prins van Oranje was, die ter dier tijd de zaken op den naam

(*) Zie de regeringslijsten bij J. van Oudenhove, Beschrijving van 's Hertogenbosch, 1670. bl. 69 en volg.

(‡) Zie J. B. Grammaijes Taxandria Bruxelles 1611 pag. 100.

(¶) Hij schijnt echter niet geweest te zijn van het geslacht, immers niet van denzelfden tak, als dat van Borchgrave, hetgeen men vindt in de beschrijving van den Zeelandschen adel, achter de » Nieuwe Cronijk van Zeeland door M. Smallegange; Middelburg 1696, » gesproken uit een jonger zoon der Heeren van Altena, alzoo het wapen, onder de wapenen der edele en aanzienlijke geslachten van Zeeland aldaar vertoond, geheel verschilt van het zijne, hetgeen men vindt op het zegel, aan voormelde acte van 21 September 1619 gehecht.

van *Matthias* uitvoerde. (j) — Toen die van Gend op den 17 September 1584 zich met Parma verzoend hadden, en alzoo de stad weder onder zijne magt geraakt was, werd dezelve van hare beste inwoners ontbloot, die meest naar Holland, Zeeland en elders vertrokken, waar van het verhaal onder andere bij *E. van Meteren* te vinden is. (*) Geen wonder, dat toen ook de *Burchgrave* zich uit Gend begeven heeft, waarschijnlijk wel naar Engeland, waar zich ten minste van zijne familie, zoo als de ouders van *Daniel Heinsius*, gelijk gebleken is, (s) toen bevonden hebben, en waar, na zijn overlijden, zijne weduwe gewoond heeft; zijn aanzijn in Engeland kan aanleiding gegeven hebben, dat hij aldaar bij *Leicester* bekend geworden is.

Hij schijnt met *Leicester* uit Engeland gekomen te zijn, en vervolgens met denzelfden als zijn secretaris te Utrecht; waar hij anders niet te huis hoorde, en geene betrekking blijkt gehad te hebben. Reeds den 8 Mei, en dus binnen zes weken na de eerste komst van *Leicester* aldaar, op den 1 April 1586. (x) was hij als secretaris bij hem in bediening.

Hoe ongepast is mitsdien het voorgeven van *Reijdt*, (j) als of hij zoo zeer gearbeid had, om daartoe te geraken, en hoe ongeloofelijk hetgeen dezelfde *Reijdt* hem met zoo veel bitterheid te laste legt: » dat hij bekend was voor zulk een, » die geen andere religie had, dan goede cier te maken en » geld te rapen;” hetgeen zeker niet overeenkomt met de ijverige aankleving van hem, zijne huisvrouw en beider aanverwanten aan de hervorming in de Godsdienst en de afscheiding

(j) Zie de brieven van aanstelling medegedeeld in de » *Ghendtsche geschiedenissen* door *P. de Jonghe*, bl. 248 en volg.”

(*) *Nederlandsche Historie* XII boek bl. 233 omgesl. uitgaaf op *Schotland* 1603, mede bij *P. de Jonghe* voorgem. bl. 469.

(s) Volgens aangehaalde *J. Meursii*, *Athenæ Batava* pag. 210.

(x) » *P. Bor*, *Nederlantsche oorloghen*,” uitgave te Leijden en Amsterdam 1621, XXI. boek fo. 29 vso.

(j) Ter aangeh. plaatse bl. 118, 119 en volg.

van de Roomsche kerk, en het verlaten van tijdelijke belangen te dier oorzake. Zulks had ook Prins Willem de Eerste wel ten zijnen opzichte in aanmerking genomen, hebbende hem waardig geacht, om in den raad van Vlaanderen te plaatsén, zoo als Leicester zulks aan zijne vijanden onder het oog bragt. In November 1586 hadden gedeputeerden der Staten van Holland, Zeeland en Vriesland eene remonstrantie omtrent verscheide punten overgegeven, welke aan Zijne Exellentie was ter hand gesteld; zij hadden daarbij onderanderen geklaagd over eenige geesten uit Brabant en Vlaanderen gekomen, en daartegen gewaarschuwd, vermits het hun dacht, dat door toedoen van de Burchgrave en Meeterke zoo groot vertrouwen aan Rijnhout en zijns gelijken bij zijne Exellentie gegeven was; Leicester hield hun daarop voor, dat de Burchgrave zijnde uit Vlaanderen, wel aanbeveling waardig was, en als secretaris behoorde toegelaten te worden, daar hij in dienst van den Prins van Oranje geweest was, en dat het Christelijk was, dat men degenen, die uit hunne goederen en land verdreven waren, bevorderde. (*) Tegen Rijnhout schijnt, dat men grond had, beschuldigingen in te brengen, die ook bij de uitkomst wel bevestigd werden, zoo dat hij zelfs tot den vijand zou zijn overgegaan; (S) doch omtrent hem valt op te merken, dat hij in geene betrekking had gestaan met de Burchgrave die uit Vlaanderen, en hij uit Brabant van Brussel gekomen was; toen Rijnhout het vertrouwen verloren en zich weggemaakt had, hebben de Burchgrave, Proninck en Agylæus zich zijner niet aangetrokken, maar zijn gebleven die zij waren; de betrekking tusschen hen en hem zal zich alleen daarbij bepaald hebben, dat zij, gelijk ook hij, het met Leicester hielden, en daardoor bij deszelfs vijanden in gelijken haat stonden. Paulus Buys, uit Holland, daar hij zeer in achting was, te Utrecht gekomen, werd er, zoo het schijnt, op eene zeer wederregtelijke wijs in ge-

(*) Zie Bor als voor, fo. 63.

(S) Zie Bor als voor, fo. 79

vangenis gebragt; zulks baarde in Holland groot ongenoegen, men gaf er voornamelijk aan Rijn goud of Ringault de schuld van; te weten: Leicester had bij den raad of de kamer van finantie, door hem den 15 Junij 1586 opgericht, de Burchgrave tot eersten secretaris en audiencier, met vrijheid, om in den raad te mogen verschijnen, aangesteld; tot thesaurier den genoemden Jacques Ringault heer van Cauwenberg, en tot een van zijne commiesen voorzeiden Paulus Bujs (*); deze weigerde op een hoogen toon, dien post te aanvaarden, met veel verachting van Ringault, waardoor die een grooten haat tegen hem zou hebben opgevat; en dit meende men, dat oorzaak had gegeven tot de vervolgens plaats gehad hebbende gevangenis van Bujs te Utrecht, waarin men de Burchgrave, als vermeenden vriend van Ringault, ook betrok; — doch het gebeurde, nadat Leicester den 9 Julij 1586 met al zijn suite uit Utrecht naar 's Hage vertrokken was, en dus bij het afwezen van Burchgrave, als tot zijn gevolg behoorende: toen Leicester er kennis van kreeg, nam hij het zeer kwalijk, ontkende, dat het door zijn last zou geschied zijn, en zond zijnen secretaris de Burchgrave naar Utrecht, om daarvan kennis te nemen, zoo als zulks door Bor verhaald wordt (†). Opmerkelijk is daarbij, dat Reijdt, schoon hij de oorzaak van mistrouwen en twist toeschrijft aan de Rijngoudisten, waaronder hij de Burchgrave ook rekent, er bijvoegt, dat vele voorname en aanzienlijke lieden met Bujs geen medelijden hadden, ter zake van zijn ergerlijk leven. (‡) De Burchgrave bieef zijnen meester getrouw, en behield deszelfs vertrouwen; toen Leicester naar Engeland was vertrokken, en aldaar zich bij eene acte den 17 December 1587 van zijn Gouverneurschap en Kapitein Generaalschap ontsloeg, bevond hij zich bij hem, en was, blijkens

(*) Zie Bor XXI. Boek fo. 31, ook van Meteren XIV. Boek fo. 8. enz.

(†) Als voor, fo. 33.

(‡) Als voor, bl. 125.

zijne onderteekening dier acte, als deszelfs secretaris in zijne dienst. (*) De Burchgrave is zeker in Engeland gebleven, alwaar (zoo als hiervoor gebleken is) na zijn overlijden zijne weduwe in goeden staat woonde. Men heeft ook hier, in de Republiek der vereenigde Nederlanden, geen zwaarigheid gemaakt, om de aanverwanten van hem en zijne huisvrouw als medeburgers te ontfangen en toe te laten, van welke Jacob van Zevecte te Harderwijk en Daniel Heinsius te Leiden, zoo als reeds opgemerkt is, zich door hunne letterkundige en andere bekwaamheden verdienstelijk gemaakt hebben, gelijk zoo velen uit de zuidelijke provinciën de Leidsche hooge school, bij derzelver oprigting en vervolgens, tot luister hebben gestrekt.

Het is voorts Gerard Prouninck of Prouning van Deventer, welke men onder de Vlamingen en Brabanders, die zich te Utrecht bevonden, in minachting heeft trachten te brengen; schoon men ten aanzien zijner geboorte en afkomst billijker heeft gehandeld. Bor noemt hem een der principaalste belhamels of toldrijver der zaken te Utrecht, ten tijde van Leicester (*); van Reijd (§), en in navolging van hem Hooft, erkent, dat hij een welgezeten burger van 's Hertogenbosch, tevens van beter leven en wandel dan Reingoud was.

Geen wonder, hij behoorde tot een oud aanzienlijk Brabandsch geslacht; onder anderen strekte daarvan ten blijke een oud kasteel te 's Michiels Gestel in de Meijerij en nabijheid van 's Hertogenbosch, genaamd Nieuwherlaar, in de eerste helft der zestiende eeuw gebouwd (†). Velen van hetzelfde geslacht vindt men

(*) Te vinden bij van Meteren, als voor, fo. 442.

(*) XXI. boek, fo. 40.

(§) Als voor, bl. 118.

(†) J. B. Grammay, in *Taxandria edit. Bruxellensi 1610* pag. 135. zegt: » In Gestelia Michaelis conspicitur castellum Nevilii novum gentis de Prouninx cognomento de Darentria, » zie ook: » J. van Oudenhoven, beschrijving der Meijerij van 's Hertogenbosch 1670 bl. 70; » boven de poort van dat kasteel las

op de lijsten der regering van de voorzeide stad (*), in welke hij zelf, in 1579, ook lid dier regering was, waaromtrent hierna. Van R e i j d heeft ook niet kunnen nalaten van hem te getuigen, dat hij lang de ware religie beleden had, en daarom, nevens andere vrome lieden, toen de stad 's Hertogenbosch zich tot den vijand koerde, van daar geweken is, en zich naar Utrecht begeven heeft, daar hij reeds zes of zeven jaren vóór de komst van L e i c e e s t e r gewoon-l had; dat hij in verscheide commissien bij de vereenigde provinciën was gebruikt geworden, en zich zonder verwijt of opspraak gedragen had; maar op eene zeer partijdige wijs voegt hij er bij, dat hij, buiten de vereenigde provinciën geboren zijnde, geen toegang in de regering kon vinden, doch ten tijde der aankomst van L e i c e e s t e r gearbeid heeft, om den staat en de regering der stad Utrecht te veranderen, en zich tegen de privilegiën der stad in de magistraat aldaar zigt in te dringen; waarbij hij dez: beuselachtige uitdrukkingen insascht: » dat het schijnt, dat hij zulks » deed door liefde van grootheid en heerschappij, en eigen » goeddunkendheid, die (zegt hij) in zijn gang, spraak en alle » manieren van doen bespeurd werd." In October 1536 werd P r o u n i e k tweede burgemeester te Utrecht; de te gelijk aangestelde eerste burgemeester was Jonkheer Pieter Ruijsch, die het vorige jaar tweede burgemeester geweest was, het volgende jaar 1587 weder den post van eersten burgemeester, en 1538 dien van schepen bekleedde (y); men mag daaruit wel opmaken, dat die aanzienlijke Utrechenaar in de aanstelling van den in Brabant geboren P r o u n i e k, te gelijk met hem, geene zwaarigheid maakte, als strijdig met de privilegiën zijner stad. Dat het er ook wel ver af is, dat P r o u n i e k naar dien post

en schreef ik af dit opschrift: » Alberti et Henrici de Deven-
» ter Fratrum opus 1544 concordia;" welke poort op het einde der vorige eeuw is afgebroken, en het gebouw vervolgens tot een Roomsch Katholijk Seminarium ingerigt.

(*) Zie dezelve bij J. van Oudenhoven, bl. 69 en volg.

(y) Zie Utrechtsch plakkaatboek, III deel bl. 176.

van burgemeester zou gestaan hebben, mag men gelooven, alzoo hij het tegendeel niet slechts voorgewend, maar in druk uitgegeven heeft eene verantwoording, die niet wederlegt noch tegengesproken is, (*) waarbij hij verzekert, dat hij zich, om vele redenen, over het aanvaarden van zoodanigen post had bezwaard gevonden, en er niet toe zou zijn overgegaan, zoo zijn Excellentie de Graaf van Leicester, gelijk die ook zelf bekende, hem er niet, genoegzaam toe gedwongen had. (‡) Het was ook op eene zeer vreemde wijs, dat eene zwaarigheid tegen de aanstelling van Prouninc tot burgemeester te Utrecht voorgewend en staande gehouden werd. In November 1586 verscheen hij in de vergadering der Staten Generaal van wege de provincie Utrecht, verzoekende, om uit kracht zijner brieven van 29 October bevorens, mede te mogen compareren, en over 's lands zaken resolveren; doch de Staten Generaal weigerden hem toetelaten, en zulks niet uit hoofde van eenige aanmerking op zijnen lastbrief, maar omdat zij vermeenden, dat hij te Utrecht tegen des lands privilegiën tot burgemeester was aangesteld (*).

De Raad der stad Utrecht vaardigde naar Engeland af eenen persoon van kwaliteit en ervarenheid Mr. Philip Rattaller, griffier van den hove van Utrecht (‡), om goede informatie aan de Koningin en ook aan Leicester te geven, dien eene instructie werd ter hand gesteld, waarbij dezelve raad zich on-

(*) Zoo als die woordelijk door Bor is medegedeeld, XXII. boek bl. 43 en volg. waarover ook nog hierna.

(‡) Zie Bor bl. 44, zoo mitsdien Mr. W. Bilderdijk zich niet vergist, zeggende, dat Prouninc tot burgemeester te Utrecht door Reingoud was ingedrongen, (z. Geschiedenis des vaderlands VII deel bl. 123) waarvan toch ook geen blijk is, dan zou die aandrang moeten hebben plaats gehad, zonder toedoen en tegen den zin van Prouninc zelf, bij den Graaf van Leicester.

(*) Zie dit in het breede verhaald bij Bor XXI. boek fo. 67.

(‡) Hij was de zoon van den beroemden Georgius Rattaller, president van den hove van Utrecht, in 1531 overleden, zie C. Burmanni Trajectum eruditum, pag. 279.

der anderen beklagt over die handelwijs van de Staten Generaal in het niet toelaten van den burgemeester Prounck, onder deksel dat hij een geboren Brabander was, schoon hij in de stad Utrecht vijf jaren gewoond had, en bij expresse brieven gedurende dien tijd was verklaard, voor burger te worden gehouden, hetwelk de Gedeputeerde Staten ook hadden bevestigd, en, voegde men er te recht bij, » dat daarmede een iegelijk zich billijker wijs behoorde te vergenoegen, dewijl het » niemand, dan de stad aanging" (*). Opmerkelijk is ook hetgeen men vindt, dat door de Staten van Utrecht aan die van Holland bij hune missive van 21 September 1587 werd voorgedragen (†), omtrent hetgeen men zeide wegens personen, als tegen hune privilegiën in de Magistraat gebragt, dat zoodanige, uit Brabant en elders buiten de provincie geboren, meermalen bevorens in de Magistraat waren gesteld, en continuëlijk zonder onsprak (reproche) daarin gehouden en gecontinueerd. Vreemd mag men de handelwijs van de Staten Generaal noemen, daar het toch de leden uit de andere provinciën, waaronder die van Holland zich bijzonder kenmerkten, in der daad niet schijnt te hebben aangegaan, wie men te Utrecht als burgemeester aanstelde, en wien de Staten dier provincie goedvonden van hune wege tot de vergadering der Staten Generaal af te zenden. Bijzonder steekt die handelwijs af bij hetgeen voor omtrent veertig jaren plaats had en nog versch in het geheugen is: toen de Staten der provincie hune vergadering uit de stad Utrecht naar Amersfoort verlegd, en hanne van daar afgevaardigden zitting hadden in de vergadering der Staten Generaal, vormde zich eene andere vergadering als Staten der provincie in de stad Utrecht, en vervaardigde ook gemagtigden af tot de Staten Generaal, en deze werden daar, onaan gezien de tegenkanting van de andere Utrechtse afgevaardigden, toegelaten; doch hoe strijdig die handelwijzen wezen mogten, in beide gevallen had die overeenkomst plaats,

(*) Zie dat alles bij Dor, XXII. boek fo. 611 en volgende.

(†) Bij Dor, XXIII. boek fo. 42.

dat partijschap en eigen belang in het een en ander de drijfveren waren.

De ophelderingen door Prouninc k omtrent die zaak aan Leicester gegeven, zijn door Bor medegedeeld en behoeven mitsdien hier niet te worden herhaald; evenmin het vele, dat nog ter verdediging van hem zou kunnen worden aangevoerd; — te meer wordt zulks onnoodig door de verantwoording, gedagteekend 10 maart 1587, volgens Bor (*), door hem zelf in druk uitgegeven, die wel nergens meer zal voorhanden zijn, doch welke Bor medegedeeld en alzoo voor de vergetelheid bewaard heeft, een stuk, zoo mij voorkomt, niet alleen naar den stijl van dien tijd zeer goed gesteld, maar ook zoo klaar en overtuigend over het geheel, en op elk punt, hem ten laste gelegd, dat men het niet anders dan aan partijschap kan toeschrijven, dat hetzelfde bij voorname vaderlandsche geschiedschrijvers niet in aanmerking genomen, zelfs niet vermeld is.

Leicester in December 1587 naar Engeland vertrokken, ontsloeg zich van zijn gouvernement in de vereenigde Nederlanden, en legde hetzelfde neder bij acte geteekend te Londen den 16 dier maand, doch eerst den 1 April 1588 aan de Staten Generaal overgeleverd (§). — Toen zegepraalden de vijanden van Leicester over zijne vrienden en aanhangers, en Prouninc k werd door hen bijzonder vervolgd: in de maand Augustus beijverden zich nog de burger-hoplieden der stad Utrecht voor hem, verlangende, dat hij als burgemeester zou worden gecontinueerd (*), de Graaf van Leicester schreef den 27^{en} dier maand aan den Graaf van Meurs Nieuwenaar, Gouverneur der provinciën Gelderland en Utrecht, zelfs kwam er een brief van de Koningin van Engeland ter zijner aanbeveling; een duidelijk blijk, hoe hij de achting bij dezelve behouden had, terwijl Rijngoud door zijn gedrag veracht en vergeten was. — Prouninc k schreef den 19^{en} September 1588

(*) XXII boek fo. 43 en volg.

(§) Zie Bor, XXIV boek fo. 55 en volg.

(*) Zie Bor, XXV boek fo. 14.

aan den Graaf van Leicester, dat hij in de begeerte der Koningin, ten einde hij in den staat van burgemeester zou worden gecontinueerd, difficulteerde te consenteren, en verlangde, dat hare Majesteit hem daarvan voor geexcuseerd zoude houden (*).

In de maand October raakte de burgerij van Utrecht in groote beroering; de vijanden van Leicester de overmagt bekomen hebbende, waartoe de Staten van Holland niet weinig hadden medegewerkt, werd Prounincck gevangen gezet, en de Magistraat veranderd; nog in de maand November deed de Koningin van Engeland haren Ambassadeur Norits bij de Staten voor de belangen van Prounincck en verdere, die zich in gevangenis te Utrecht bevonden, tusschen beide treden, en uit het antwoord der Staten blijkt, hoe dezelve daar tegen zich trachteten te behelpen, met die gevangenen ten onregte te doen voorkomen als complicen van den reeds lang te voren verwijderden Rijngoud (§).

Prounincck werd verhoord, hij verantwoordde zich; Bor deelt de artikelen van beschuldiging en de verantwoording mede, uit welke men de schuld of onschuld kan opmaken, waar bij het oordeel gewis ten voordeele van Prounincck schijnt te moeten uitvallen; eindelijk kwam er den 11^{en} Julij 1589 een vonnis van den geregte der stad Utrecht ten zijnen laste, waarbij hij uit de stad Utrecht en de vrijheid van dien ten eeuwigen dage werd gebannen en verklaard inhabiel, om eenige staten of officien te bedienen, en gecondemneerd in de mise van justitie ter tautatie en moderatie van den geregte (*).

Zonderling en opmerkelijk is het, dat bij hetzelfde vonnis geen de minste misdaad of overtreding ten zijnen laste wordt aangevoerd, maar alleen gezegd, dat het geregt daarop had gehad » het advys van seeckere gepraectiseerde regtsgeleerden, » en voorts ten slotte: » omme sonderlinghe redenen die van den gherechte daertoe moverende. »

(*) Zie Bor, XXV. boek fo. 16.

(§) Zie Bor, als boven, fo. 37-39.

(*) Zie dat alles bij Bor, ter aangeduidter plaatse.

Prouinck heeft, zich tegen dat vonnis niet door middel van appél of reformatie hebbende kunnen voorzien, gebruik gemaakt van verklaringen van zijnen gewezen mede burgemeester Jonkheer Pieter Ruijsch, den hem opgevolgden burgemeester Dirk Canten en van anderen, ten blijke, dat dezelve sententie niet op grond van eenige zaak, waarover naar rigeur van justitie, bannissement mogt vallen, maar om politieke redenen was geweest. Prouinck is, na dat hij de kosten en misen van justitie betaald had, outslagen, en heeft zich eerst begeven naar Kuilenburg; voorts is hij vertrokken naar Engeland, daar hij zich in October 1589, en wel te Londen, bevond, ook ter audientie bij de Koningin werd toegelaten; hij kwam in het vaderland terug, en was in Januarij 1590 in den Briel; waar hij vervolgens zich neder gezet heeft is mij niet gebleken; volgens Bor is hij nooit weer in eenige staat noch officie van regering gekomen, maar heeft zich met het beoefenen van godsdienstige onderwerpen bezig gehouden, en in den jare 1605 een tamelijk groot boek uitgegeven onder den titel: » Christelijke aendachte op de uytmentheyt des ghebets ons » Heeren." (*)

De plaats en tijd van zijn overlijden is mij nog onbekend gebleven; — het blijkt echter, dat zijn geslacht zich vervolgens weder naar de landstreek zijner geboorte, de stad en Meijerij van 's Hertogenbosch, begeven en aldaar nedergezet heeft; Jonkheer Cornelis Prouinck gezeid Deventer, welligt de kleinzoon van Jer Gerard, was aangesteld tot kwartierschout van Peelland, het voornaamste der vier kwartieren van de Meijerij, en bekleedde dien post in 1649 (§); doch was in 1670 overleden en door een ander opgevolgd (*). Het geslacht was mits-

(*) Dat boek zal welligt niet meer bestaan; immers in de Utrechtsche Academie bibliotheek schijnt het volgens den nieuwen catalogus niet te vinden te zijn.

(§) Zie J. van Oudenhoven, beschrijving der Meijerij, uitgave te Amsterdam 1649, bl. 61.

(*) Zie dezelve uitgave van 1670, bl. 117.

dien toen nog in deſtigen ſtand; de poſt van kwartierschout van Peelland was toen en vervolgens zoó aanzienlijk, dat, tot de verandering in 's lands regering in 1793 toe, onderscheidene edelen en aristocraten uit de zeven provinciën zich niet geschaamd hebben, dien te bekleeden en er de voordeelen van te genieten, schoon de waarneming aan anderen overlatende. Het geſlacht van Prouninck van Deventer ſchijnt nu reeds lang uitgestorven te zijn, immers niemand van dien geſlachtsnaam is mij in de ſtad of Meijerij van 's Hertogenbosch bekend.

Eindelijk is het ook Henricus Agylæus, dien men met minachting behandeld heeft, als eenen der gehate Vlamingen en Brabanders, die te Utrecht tot de partij van Leicester behoorden, door hem in bedieningen gebragt en gehandhaafd wierden. Bor noemt hem een der Vlamingen en Brabanders, aan welke de principaalste Officiën in de ſtad Utrecht vergeven werden, en ſtelt onder de principaalste belhamels of toedrijvers van die zaken Henricus Agylæus van 's Hertogenbosch (*); ook Hooft meldt (§), dat hij onder de driftigſte aanbidders van het werk te Utrecht gehouden, en zelfs de opruijer genoemd werd.

Opmerkelijk is het echter, dat men hem voorts toch nietzoodanig belasterd vindt, als de met hem gelijk geſtelde de Burchgrave en Prouninck; welligt werd hij daar van bevrijd door zijnen zoo zeer gevestigden roem, wegens het ijverig aankleven en voorſtaan van de Vaderlandsche vrijheid, de verbreking van de Spaansche overheersching, zijne gehechtheid aan de hervorming in de Godsdienst, en bijzonder ook nog, boven zijn lotgenooten, door zijne vermaardheid als letterkundige en geleerde. Hoe zeer hij dus ook minder verdediging behoeft, kan ik niet nalaten, iets omtrent zijne politieke loopbaan, en tevens van zijne letterkundige werkzaamheden aan te duiden. Hij was geboren te 's Hertogenbosch in den jare 1555, indien men, volgens Valerius Andreas (*) en anderen na

(*) XXI boek fol. 40 en volg.

(§) XXIV boek bl. 1079.

(*) Bibliotheca Belgica, pag. 243.

hem, zijnen sterftijd in April 1595, en wel in den ouderdom van twee en zestig jaren, mag vaststellen; bij werd ook genoemd Hendrik in den Hoorn, naar het uithangbord van het huis, waar in hij woonde, gelijk zulks meer heeft plaats gehad; — zoo als men meldt, op welken grond weet ik niet, was hij van Italiaansche afkomst; de geslachtsnaam dien hij voerde, Agylæus, was zeker, volgens de gewoonte van dien tijd, uit het Grieksch zaamgesteld; hij was doctor in de regten, niet in de medicijnen, schoon hij wel zoo genoemd wordt, (*) denkkelijk door verkeerde opvatting van den naam van doktor.

Toen in 1566 het bekende Verbond der Edelen, gelijk elders, ook te 's Hertogenbosch dien invloed had, dat de voorstanders der burgerlijke en godsdienstige vrijheid het hoofd opstaken, was Agylæus een der bijzonder werkzamen onder dezelve; zich in den bloeienden leeftijd van drie en dertig jaren bevindende, wendde hij alle middelen aan, om hunne zaak te doen zegevieren: doch het was van korten duur, vermits de omstandigheden al ras zeer tot hun nadeel veranderden, daar een groot gedeelte der burgerij de Spaanschgezinde partij aankleefde; zoo dat die van zijne partij zich niet langer veilig achtten, en hij met hen, in grooten getale, in April 1567 de stad verliet. Echter werden zij voorzien van eene verklaring van de regering en van eenigen der schutterijen, dat zij geenszins om eenig oproer of ongehoorzaamheid, maar zich als goede en getrouwe onderzaten gedragen hebbende, vertrokken waren (§). Velen begaven zich naar het land van Kleef, alwaar Agylæus te

(*) Bij J. van Oudenhoven als voren, uitgave 1670. bl. 256, van Heurn, Historie der stad 's Hertogenbosch IIde Deel bl. 119.

(§) Zie zulks breeder in het: » Geschiedkundig onderzoek » trent Herman de Ruijter, in de Nieuwe Werken van de » Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.» Iste D. Iste St. bl. 167-200, en de daarbij gevoegde lijst van gelijktijdige Schrijvers, waar bij men nog kan voegen, schoon van wat later tijd: » J. Meursii Guilielmus Auriacus Lugd. Batav. 1612.» pag. 22.

Goch werd opgezocht, doch niet gevonden; in October van dat zelfde jaar had gelijke opzoeeking omtrent hem plaats te Duisburg, van waar hij ontkwam, nemende zijne toevlugt tot de bescherming van den Vorst (*). Bij vonnis van Commissarissen des Konings van Spanje en van Schepenen van 's Hertogenbosch van 24 Maart 1568, werden vijf en vijftig burgers dier stad, en daar onder Agylæus en andere aanmerkelijke mannen, uit Brabant en den lande van Overmaze gebannen, met verbeurdverklaring hunner goederen. Waar heen Agylæus zich toen begeeven en vervolgens opgehouden heeft, heb ik niet kunnen ontdekken; doch dat hij zich zelve nog als balling beschouwde na 1575, den tijd van de stichting der Leidsche Hoogeschool, blijkt uit een door hem in het Latijn gesteld en eigenhandig onderteekend rekest aan de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, het welk is medegedeeld door Mr. G. van Leeuwen, en geplaatst in de bijdragen voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving door Mr. C. A. den Tex en Mr. J. van Hall (*). Waar uit men tevens ziet, dat hij zich toen te Leiden wilde nederzetten, en zijne drie zoons tot opleiding in de studien plaatsen.

In den jare 1577 kwam er te 's Hertogenbosch weder eene gunstige verandering in den toestand van zaken; Agylæus schijnt zich te dier tijd daar bevonden, of al spoedig derwaarts begeeven te hebben; immers hij was met Proninck van Deventer en andere voorstanders der burgerlijke vrijheid en der hervorming in het Godsdienstige, en aan hun hoofd, werkzaam tot bevordering derzelve; hij vereenigde zich met de gewapende burgers, onder de benaming van het Schermersgilde, en hij bragt het eindelijk zoo ver, dat op den 1^{en} Julij 1579

(*) Zie » H. Hamelmanni, Opera Historica in unum volumen » Congesta ab E. C. Wassenaer, Lemgovia 1711. pag. 1020, » die Agylæus noemt doctissimus et ditissimus civis Buscodu- » censis et Jurisconsultus. »

(*) 2de Deel 1827. No. 4. bl. 588. 602 en volg., waar bij ook een fac simile van zijne handteekening, en aanteekeningen van Mr. C. A. den Tex.

op de gewone wijze eene publicatie van de peie van het Stadhuis werd afgekondigd, door den Secretaris Donck ten overstaan van den Gouverneur en van Schepenen, een van welke was Prouninck van Deventer, waar bij aan den volke werd bekend gemaakt, dat de stad en de drie leden der regering van dezelve zich conformeerden met de Unie den 25^{en} Januarij daar bevorens te Utrecht geteekend (*), wordende nog ten zelfden dage na den middag de acte dier Unie van punt tot punt afgelezen.

Niet lang echter duurde die gunstige toestand; — toen Parma den 29^{en} Junij 1579 zich meester gemaakt had van de stad Maastricht, besefte men het gevaar, waar aan de stad 's Hertogenbosch bloot stond, te meer, daar men geene bezetting tot de verdediging derzelve wilde innemen, waar tegen bijzonder die van de Roomsche Godsdienst en de Spaanschgezinden zich verzetteden, zoo dat de voorstanders der burgerlijke vrijheid en van de hervorming in het Godsdienstige, zich daar niet meer veilig achtten, en een soort van overeenkomst met hunne tegenpartij sloten, waarop in de maand Julij 1579 vele duizenden de stad verlieten, meest allen zich naar de Vereenigden Nederlanden begevende; onder dezelve waren Agylæus, en ook, zoo als hier voor is gemeld, Prouninck van Deventer. Een uitvoeriger verhaal daaromtrent acht ik hier overbodig (*); genoeg, dat het blijkt, dat Agylæus,

(*) Welke is medegedeeld in de bijvoegsels en aanmerkingen op Wagenaar VII. Deel bl. 93, waar men ook nog over Agylæus vindt.

(*) Mr. J. H. van Heurn heeft zulks met aanhaling van vroegere Schrijvers genoegzaam medegedeeld, in zijne Historie der stad en Meijerij van 's Hertogenbosch, IIde Deel bl. 124. — Zeer belangrijk is daar over eene: « Verantwoording der uitgeweken burgeren der stad 's Hertogenbosch, te Leiden 1579, » waarop Bor XIII boek. fo. 120 doelt, welke in de Utrechtsche Academie Bibliotheek gevonden wordt, en ook voorkomt op den Catalogus Bibliothecae Te Waterianae. Lugd. Bat. 1823. pag. 276. N. 176. No. 32.

en met hem Prouninck van Deventer, als voorstanders der goede zaak, en als martelaars voor dezelve, hunne geboorte- en woonplaats hebben verlaten. Waar heen Agylæus zich begeven hebbe, is mij niet gebleken, mogelijk wel, zoo als Prouninck, eerlang naar Utrecht; immers in November 1585 bevond hij zich onder de afgevaardigden van de burger hopluiden dier stad aan de Staten Generaal in 'sHage, en was hij het, die het woord voerde, om aan te dringen op de overkomst van den Graaf van Leicester; waar over het ongenoege van Burgemeesters en Raden der stad Amsterdam blijkt, uit derzelve Missive aan de Magistraat der stad Utrecht, waar in zij zeggen, dat zij onderrigt waren, dat onder de afgevaardigden zou zijn geweest een Henricus Agylæus (*). Geen wonder, dat hij zoo wel als Prouninck den haat der Hollanders ondervonden heeft.

In October 1586 werd hij tot Raad en Procureur Generaal bij den Hove van Utrecht aangesteld, en zulks met goedvinden van de Provinciale Staten. Schoon men vervolgens er bezwaar tegen ingebracht heeft, dat hij, een vreemdeling in Bra-band geboren, tot dien post was verkoren, verdient het opmerking, dat tevens met hem tot Griffier bij hetzelfde Hof werd aangesteld de reeds hier voor vermelde Mr. Philip Rataller, en dat die aanzienlijke Utrechtenaar geene zwarigheid maakte, dien post met den vreemdeling te bekleeden.

Toen in October 1588 de vijanden van Leicester en van hen, die in zijne gunst hadden gedeeld, de overmacht kregen, zoo als hier voor is verhaald, veranderde ook de toestand van Agylæus, schoon hij geene zoodanige vervolging, als zijn stad- en lotgenoot Prouninck schijnt ondergaan te hebben; immers vind ik daar van niets bijzonders vermeld: hij zal toch ook al ras zijnen post van Raad en Procureur Generaal en de stad Utrecht verlaten hebben; echter werd eerst den 27^{en} September 1589 een ander in zijne plaats aangesteld (†). Waar

(*) Zie Bor. XX. boek bl. 76 en 77.

(†) Zie J. van de Water, Utrechtsch Plakkaatboek, IIde Deel bl. 1053 en 1054.

heen hij zich toen begeven, en vervolgens tot zijnen dood, aangeduid op het jaar 1593, opgehouden hebbe, even als de plaats van zijn overlijden, is mij niet gebleken; het schijnt echter, dat zijn nageslacht zich, na zijnen dood, hier te lande, en wel te Utrecht bevonden heeft, vermits een werk van hem, door zijnen zoon Joannes Agylæus, aldaar in 1620 is in het licht gegeven (*).

Zoo verdienstelijk Henricus Agylæus zich in zijne politieke loopbaan bij het Vaderland gemaakt heeft, zoo staat hij ook in hoogachting ten opzichte zijner letterkunde en geleerdheid. — Het is hier de plaats niet, om daar over uit te weiden, het zal genoeg zijn, daaromtrent te verwijzen tot de Schrijvers, die in het breede daarvan hebben vermeld (§).

Dien belangrijken man hebben echter Bor, van Reyd, Hooft en anderen, zoo wel als zijne lotgenooten de Burchgrave en Prouninck van Deventer, met verachting behandeld, en hem genoemd eenen belhamel en toldrijver, eenen der driftigste aanbidders, een' opruijer van ongeregeldheden en verkeerde maatregelen te Utrecht.

Niet ten onrechte mag men vragen, welke toch de reden moge

(* Zie C. Saxii, Onomastic. literar. Part. III. pag. 648.

(§) Zie C. Saxii, Onomastic. literar. Part. III. pag. 388 et 648. Waar bij nog valt te voegen het Belangrijke, 't geen men van en over hem vindt in de: » Bijdragen tot Regtsgeleerdheid en Wetgeving » door Mr. C. A. den Tex en Mr. J. van Hall, II. Deel 1827. » N. 4. medegedeeld door Mr. G. van Leeuwen, bl. 588, » en de aantekeningen daar op door Mr. C. A. den Tex bl. 602 — Alle zijne werken schijnen zeer zeldzaam voor te komen; zij zijn niet in de Utrechtsche Academie Bibliotheek; op den ouden Catalogus der Leibliche Bibliothek en op verscheide Catalogussen van aanzienlijke Bibliotheken, heb ik die te vergeefs gezocht; niets van dezelve is mij ook onder het oog gekomen, dan alleen een klein stukje, getiteld: » Henrici Agylæi ad ea, que in Novellis » Justiniani Constitutionibus jus civile attingunt liber singularis. » Colon. Agripp. 1558. » in 8vo min., het welk ik in bezit heb.

zijn, dat men zich met zoo veel verbittering tegen meerge-
noemde mannen heeft uitgelaten, en dat die verbittering vooral
uit Holland voortkwam. In het algemeen schijnt men zulks te
mogen toeschrijven aan de ontevredenheid over het bestuur
van den Graaf van Leicester, en den daar uit voortspruitenden
haat tegen zijne vrienden en aanhangers; maar er kan ook nog
eene meer bijzondere reden worden aangeduid, welke het door-
zicht van Mr. W. Bilderdijk niet is ontglipt, en die hij,
ten dien opzichte door geene vooringenomenheid misleid, ge-
noeg heeft aan den dag gelegd; schoon hij zich niet met
een opzettelijk onderzoek omtrent de Vlamingen en Bra-
banders, te Utrecht in de regering en ambten geplaatst,
heeft opgehouden. De zaak is deze: een plakkaat van 12 Junij
en 27 Julij 1584, waarbij de toevoer aan den vijand was ver-
boden, werd dagelijks door verscheiden kooplieden, schippers
en andere personen overtreden, (die onder den naam van lor-
redraaijers voorkomen); Leicester verbood daarom nader bij
Plakkaat van 4 April 1586 den toevoer van allen leestogt, ammu-
nitie van oorlog en andere zaken aan den vijand, en stelde daar-
bij strenge maatregelen vast tot handhaving van dat verbod (*).
» Holland,» zegt Bilderdijk, (§) » begreep, dat men den
» vijand den toevoer niet kunnende afsnijden, dewijl hij dien
» door andere natiën hebben kon, dit voordeel niet verzuimen
» moest zelf te nemen, en dat men, dit niet doende, den
» handel zou zien verloopen,» en hij voegt er bij: » de koopmans-
» geest en de geest van onafhankelijkheid vereenigden zich tegen
» Leicester, hij beschouwde de Hollanders en Zeeuwen
» als bloot gewinzieke kooplieden.» — De Staten van Holland
en Zeeland begrepen, » dat door eenige geesten, uit Brabant
» gekomen» (zoo als zij zich, volgens Bor, (*) uitdrukten),
» de zaak in zoo groote zwaarigheid was gehragt, dat door
» Zijne Exellicie aan dezelve zoo groot acces en credit was

(*) Zie Bor, XXI. boek fo. 17 en volg.

(§) Geschiedenis des vaderlands, VII. deel bl. 111.

(*) I. boek fo. 63.

» gegeven, en dat derzelve besogne hun suspect was." Geen wonder, dat men in Holland en Zeeland zoodanigen haat tegen die Brabanders en Vlamingen had opgevat, en dat dezelve aldaar, en ook elders, zoo zeer aan onverdienden smaad en laster zijn bloot gesteld geworden; men neme daarbij in aanmerking den grooten en algemeenen invloed, welke die van Holland en Zeeland, op de vaderlandsche geschiedschrijvers hadden; — doch daarover verder uit te weiden loopt buiten mijn bestek.

Mogt deze bijdrage iets toebrengeu tot handhaving van de eer der nagedachtenis van de zoo verdienstelijke vaderlandsche mannen Daniel de Burchgrave, Gerard Prouninck van Deventer en Henricus Agylæus, de twee laatstgenoemde geboren burgers van 's Hertogenbosch, ik zou aan mijn oogmerk voldaan hebben. Een nader onderzoek omtrent den toestand van zaken ten tijde van den Graaf van Leicester bijzonder in Utrecht, en eene onpartijdige beoordeeling van dezelve, laat ik aan meer bevoegden over.

W. C. ACKERSDIJCK.

Rotterdam Mei 1856.

HERINNERINGEN DER MAAND.

27 Junij 1672 kwam Lodewijk XIV, Koning der Franschen, te Zeist. In de omstreken van dat dorp deed hij een kamp opslaan, met straten en pleinen. Zijne hofhouding en die zijner Rijks grooten en Hovelingen, waarvan hij in grooten getale omringd was, gaven dit kamp het aanzien van eene Residentie-stad; de grootste luister werd er ten toon gespreid. De Afgezanten van onderscheidene Mogendheden, die hem geluk waren komen wenschen, wegens zijne zegepralende wapenen, bleven rondom hem, en droegen veel bij, hem nog meer te doen schitteren, — de weelde welke daar heerschte, was onbeschrijfelijk (*). Dit kamp gaf gedurende het verblijf van den Koning en deszelfs gevolg veel vertier en welvaart zoo aan Zeist, als aan de stad Utrecht; dit tijdelijk voordeel echter moesten de ingezetenen, naderhand bitter bezuren; zoo dra was niet de Koning vertrokken, of men vorderde met geweld, het geen te voren met goud ruimschoots betaald was. De landlieden die meer op zich zelf stonden, ondervonden dit voornamelijk; velen hunner zagen zich spoedig verplicht, met hun gezin woningen en landerijen te verlaten, om op Hollandschen bodem eene veilige schuilplaats te vinden! Ook hier was het dat de verdere oorlogsplannen ter onderbrenging van het Vaderland door den Franschen Koning werden beraamd.

(*) Onder anderen werden op zijne tafel Latijnsche verzen in Bankotletteren voorgesteld; zie dezelve in Valkenier, 't verwerde Europa. 1658.

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN
's RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL te UTRECHT, ONDER
TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Junij.	760 ^s	57	O. T. Z.	regenachtig.
	760 ^s	61	O.	idem.
	760	60	O. T. N.	idem.
2 id.	759	60	O. T. N.	betrokken.
	758	71 ^s	O. T. N.	weinig idem.
	756 ^s	68	O. Z. O.	idem.
3 id.	755	61 ^s	Z. Z. W.	regen.
	755	68	Z. W.	idem.
	755	67	W. N. W.	betrokken.
4 id.	755 ^s	61 ^s	Z. W.	buijig.
	755 ^s	67	Z. W. T. W.	idem.
	755 ^s	66	Z. W.	idem.
5 id.	756 ^s	62	W.	betrokken.
	757	67	W.	idem.
	758	66	N. W.	weinig idem.
6 id.	762 ^s	62	N.	bewolkt.
	764	66	N. W.	idem.
	764	66	N. W. T. W.	idem.
7 id.	764	60	W.	betrokken.
	763 ^s	68	N. W.	idem.
	762 ^s	67	N. W.	idem.
8 id.	756	61	Z. W.	regen.
	756	64	W.	betrokken.
	755 ^s	68	W.	weinig idem.
9 id.	757	65	Z. W.	betrokken.
	760	71	W.	weinig idem.
	760	70	Z. Z. W.	idem.
10 id.	762 ^s	68	W.	bewolkt.
	762 ^s	75	Z. W.	helder.
	762	74	Z.	idem.
11 id.	761	69	Z. O. T. Z.	helder.
	760	78	Z. Z. W.	idem.
	760	78	Z. W.	idem.
12 id.	766	66	W. Z. W.	iets betrokken.
	769 ^s	70	Z. W.	idem.
	769	66	Z. W.	iets bewolkt.
13 id.	772 ^s	66 ^s	N. W.	iets bewolkt.
	772	74	N. W.	helder.
	772	72	N. W.	idem.
14 id.	772	70	N. W.	helder.
	771	75	N.	idem.
	769 ^s	74	N. O.	idem.
15 id.	770	75	N. W.	helder.
	770	79	Z. W.	idem.
	770	79 ^s	Z. W.	idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Junij.	770	78	N. W.	helder.
	764	83	N. W.	idem.
	760	82	W.	iets betrokken.
17 id.	780	61	N. W.	betrokken.
	759	69	N. W.	idem.
	759	68	N. W.	regenachtig.
18 id.	758	63	W.	betrokken.
	758	68	N. W.	weinig idem.
	757 ⁵	67	N. W.	idem.
19 id.	756	62	N. W.	regenachtig.
	756	69 ⁵	N. W.	idem.
	757	69	N. W.	betrokken.
20 id.	760	60	N.	helder.
	760 ⁵	63	N.	idem.
	761	63	N.	betrokken.
21 id.	760 ⁵	58	N. W.	eenigz. betr. sterk. wind.
	762	62	N. W.	bewolkt.
	762	59	N.	regenachtig.
22 id.	762 ⁵	57	N. W.	regenachtig.
	763	59	N. W.	regenachtig.
	763	64	N. W.	betrokken.
23 id.	762	69	N.	helder.
	761	73	N.	helder.
	760	78	N. W.	idem.
24 id.	761	64	N.	betrokken.
	760	65	N.	idem.
	759 ⁵	62	N.	regen.
25 id.	764	63	W.	betrokken.
	765	66	W.	idem.
	766	68	N. W.	minder idem.
26 id.	768 ⁵	63	N. W.	weinig betrokken.
	770	64	N. W.	idem.
	770	64 ⁵	N. W.	idem.
27 id.	772	64	N.	helder.
	772	63	N. O.	idem.
	772 ⁵	69	O.	idem.
28 id.	769	68	Z. O.	helder.
	768	74	Z. O.	idem.
	767	78	Z.	idem.
29 id.	769	66	N. O.	helder.
	770	70	N. O.	idem.
	771	67	N. O.	iets betrokken.
30 id.	772 ⁵	68	O.	helder.
	772 ⁵	70	N. O.	idem.
	772	69	N. O.	idem.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 uren.

Junij 1836.

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN,
OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie
UTRECHT.

	GEBORENEN.						HUWELIJKEN ECHTSCHIEDINGEN.		OVER- LEDENEN.		
	Getal.		waaronder :				M.	V.	M.	V.	
			Onrechte.	Tweel.	Doodgeb.						
	M.	V.	M.	V.	M.	V.			M.	V.	
UTRECHT.	60	50	4	6	»	3	4	42	»	52	57
AMERSFOORT.	22	11	1	»	»	»	1	6	»	7	13
WIJK BIJ DUURSTEDEN.	3	3	»	»	»	»	»	»	»	2	2
RHENEN.	6	2	»	»	»	»	2	»	»	»	»
MONTFOORT.	2	7	»	»	»	»	»	»	»	2	»
IJSSELSTEIN.	4	3	1	»	»	»	2	»	»	3	4

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek

1 Junij 1836.	4 el 63 dm.	onder Nulpeil.
15 —————	4 — 37 —	
30 —————	4 — 08 —	

KERMISSEN EN JAARMARKTEN

TE

trecht.

De oorsprong der kermissen en jaarmarkten verliest zich in de verste oudheid. Onder de Romeinen reeds werd hier te land het regt verleend van openbare jaarmarkten te houden, ten einde den handel der Batavieren te bevorderen. In de eerste eeuw onzer jaartelling, liet Keizer Hadrianus te Voorburg eene gaanderij plaatsen, in den vorm van onze tegenwoordige beursen, tot eene prachtige markt ingerigt, welk woord van het latijnsche *Mercatum* afgeleid, eene plaats beteekent, waar handel gedreven wordt. Men moet echter de jaarmarkten wèl onderscheiden van de kermissen, daar deze laatsten haren oorsprong verschuldigd zijn, niet aan de behoefte zoo zeer tot handel, dan wel aan de opluistering van een feest, hetwelk jaarlijks ter gedachtenis aan de wijding eener kerk of ander godsdienstig gesticht werd gehouden; terwijl sommigen het toeschrijven aan de nog oudere gewoonte, om het feest

van eenen Martelaar te vieren. Dit laatste gevoelen schijnt echter minder aanuermelijk; het woord zelve, te zamengesteld uit *kerk* en *mis*, drukt meer uit het jaarlijks herdenken aan de stichting, bij welke gelegenheid in het kerkgebouw eene mis werd gehouden, na wier afloop de reliquiën in eenen plegtigen omgang vertoond werden aan de van heinde en ver toegestroomde menigte, die zich daarna met dansen, zingen en drinken verlustigde.

Op eenigen dezer jaarlijksche vierdagen van kerkwijdingen, werden vrije markten gehouden, op dewelken vreemde kooplieden hunne goederen kwamen ten toon stellen, waartoe zij vrijgeleide verkregen; dit strekte niet slechts tot opluistering van het feest en bevordering van den handel, maar tevens tot groot gerief voor alle de ingezetenen, die zich anders verplicht vonden bij de kooplieden en fabrikanten, gildebroeders der stad, in hunne behoeften te voorzien; dewijl buiten deze gildebroeders volstrekt geene vreemdelingen hunne goederen mogten invoeren noch verkoopen, in zoo verre dezelve alhier werden vervaardigd. Ook de Bisschop bevorderde hierdoor zijne belangen, daar de kooplieden die van elders kwamen, zijne tollèn niet weinig bevoordeelden.

Het houden van vrije markten is ook binnen deze stad vroeg in gebruik geweest. Wij vinden reeds gewag gemaakt van dezelve in een latijnsch charter van Bisschop Godebalt, den 2^{en} October 1127 (*).

(*) Hetzelve is in originali, zoo wel als het *vidimus*, aanwezig op het Archief dezer stad, en wordt medegedeeld door Drakenborch in zijn Aanshangsel op de kerkelijke Oudheden Bl. 296.

Uit hetzelfde blijkt dat toen reeds vier vrije markten alhier werden gehouden; als: op het feest van Maria geboorte (8 September), op dat van St. Maarten (4 Julij), op het Paaschfeest en omtrent het feest van St. Jansmisse: de brief dient om een vroeger besluit, bij hetwelk de twee eerstgenoemde markten op de *Nieuwe Gracht*, en de laatste in het zoogenaamd nedereinde der stad werden bepaald, ten verzoeke van vele burgers en kooplieden weder intetrekken, en hen vrijheid te verleenen, hunne goederen, als van ouds, naar welgevallen te koop te stellen. Hieruit zien wij ook dat de Bisschop het regt had, of ten minste zich aanmatigde, om over de jaarmarkten te beschikken; vroeger stond dit aan de Keizers, die hetzelfde soms afstonden, soms verloren door aanmatiging van de Hertogen en Graven, hunne vasallen, die zich, erflijk geworden zijnde, verscheidenkeizerlijke voorregten toeëigenden. (*)

In het jaar 1378 werd in het houden der jaarmarkten eene verandering gemaakt, blijkens het Charter van Bisschop Arnoldus van Hoorn, hetwelk wij hier laten volgen: » Wi Aernt van Hoern bider ghenaden goeds, Bisschop Tutrecht, borghermeyst's Scepenen en ghemene Raet, der Stat van Vtrecht, Doen cont en kenlic allen luden, Dat wi mit ghouden voerziene en wel beraden om orbaer wille ons lants en onser Stat en des ghemeens coepmans malc mit anderen over Ecu gedraghen zyn, datmen van dezer tyd voert Jaerlix drie vrye Jaermarkten houden

Burman in zijne Utrechtsche Jaarboeken geeft daarvan eene nederdaitische vertaling uit het stads copijboek.

(†) C. van Loon, verband over de Jaarmarkten en Kermissen.

zel binnen onzer Stat van Vtrecht voerzeyt van allen goede, en die eerste marcte zel ingaen op Sinte victoors avont nu naest comende, ende die ander marcte opten palm avont daer naest comende ende die derde marcte viertien daghe voor pinxteren daer naest comende En also voert Jaerlix, Ende so wie tot onser voorzeyder marct coemt, dien gheven Wi Eenghoet vry gheleyde veylich tevaren en tekeren in onser Stat en in onzen lande van Vtrecht mit horen live en mit horen ghoede. Duerende achte daghe voor en achte daghe na elken termine voerscreven. Wtghenomen of Yemant binnen dezer voorzeyder marcte misdeden ende oec wtghenomen die ghene die ballinghe ofte vredeloes gheleyt syn onser stat ofte ons lants van Vtrecht ofte die onse ofte onser stat vyaude zyn, (*) behoudelic ons Aernt van Hoern bisscop Tutrecht voerzeyt en onzen nacomelinghen bisscoppen Tutrecht onzer tolln ende alle ons rechts, ende behoudeliken onzer stat voerscreven alle hoers rechts. In kennisse hyr of zo hebben Wi Aernt van Hoern bider ghenaden Goeds bisscop Tutrecht voerzeyt onze zeghel En Wi borghermeyst's scepenen en ghemene Ract der stat van Vtrecht voerscreven onser stat seghel aen dezen brief ghedaen, dezer brieve zyn twe, ghegheven Int Jaer ons heen Duzent drehondert achte ende tseventich op zinte bonifaes avont.

Hieruit zien wij dat niet de Bisschop alléén, maar met overleg der stedelijke regering deze verandering daargestelde, hetwelk ook duidelijk blijkt uit de wijze waarop

(*) In eene Publicatie van 20 Junij 1794 vinden wij nog dezelfde formale.

deze laatste den brief bekend maakte, gelijk die door Burman uit het Buurspraakboek is overgenomen. Ook schijnt de vrijheid van deze markt voornamelijk bestaan te hebben in het toelaten van hen, die om schulden of kleine misdrijven de stad waren ontweken, daar op andere plaatsen dit vrijgeleide zich verder uitstreckte, en ook doelde op dezulken, die van den burgerlijken regter gebannen waren. Aan dezen werd dan vergund, om ter verkrijging van aflat, deze kerkmissen ongehinderd bij te wonen. Een rood houten kruis, hetwelk ten teeken van aflat voor het hooge choor geplaatst werd des avonds vóór het feest, heeft aanleiding gegeven dat dit ook bij jaarmarkten het teeken was, om straffeloos binnen de stad te mogen vertoeven, zoo lang het gezien werd boven de poort der kerk van den Heilig, wiens feest werd gevierd. (*) Ten einde nu de bannelingen zouden weten dat de stad thans ook voor hen toegankelijk was, deed de regering een dergelijk kruis aan de stadspoorten hechten; waar van de spreekwijze *dat Cruus rechten*; helgeen zoo veel te kennen gaf als, de jaarmarkt openen.

De handel op deze jaarmarkten was van veel belang, en bepaalde zich niet slechts tot huisselijk gerief en verbruik der ingezetenen, maar diende tevens tot den handel in het groot onder de kooplieden en fabrikanten dezer stad, en die van elders de markt kwamen bezoeken; gelijk dit thans nog te Frankfort en Leipzig op de zoo beroemde Paasch- en Machaëlis-missen plaats

(*) Van Loon ter aangehaalde plaats.

heeft. Om dezelve in dezen handel voornamelijk te doen bloeijen, was de Raad gewoon, kort vóór haren aanvang, de burgers te gelasten hunne koopwaren op dien tijd op geene andere markten te brengen, noch ook van elders goederen op te koopen.

Niet slechts tot handel, maar, gelijk reeds gezegd is, ook tot uitspanning waren deze kerkmissen ingerigt; welke gemakelikheden na het vieren der mis haren aanvang namen. Ook van het spel en dobbelen schijnt men reeds vroeg bij deze gelegenheden een misbruik te hebben gemaakt, daar de Raad het noodig oordeelde in het jaar 1369 het volgende besluit te nemen.

» Die Scepenen Raet ende Oudermans zyn gemenceliken overdraghen dat men op Zinte Katrinen velt ghene crams en zel zetten noch gheen dobbelspul daar houden nochte querspul ende yemant diet hier en boven dede die zoude men hoer dobbelstenen, querberden, ende tafellen nemen, en ontwe slaen ende daer toe in de toerne ligghen ende daer nyet uit te comen voor dat hyt gebetert hadden (*).» Uit dit besluit blijkt ook dat het tegenwoordig Vreeburg of het daarbij gelegen veld, reeds toen gediend heeft tot het houden van kermis; — of dit mede plaats gehad hebbe, ten tijde dat het kasteel een gedeelte van hetzelfde besloeg, durven wij niet beslissen; wij vinden hiervoor geen genoegzaam bewijs in de volgende resolutie van 21 Julij 1577.

» Ommé alle inconvenienten te verhoeden dese toecomende kermis soo is by den Raet, met de burgerhoplayden ende beveelhebbers geresolveert, dat

(*) Liber Rosarum.

geduyrende de Processie, de brugh vant Casteel Vredenborch opgetogen ende met goede wacht besedt blyven sal." Deze voorzorg was noodzakelyk, dewyl het kasteel kort te voren door de spaansche troepen was verlaten, en door de burgers welke het nu bezetten, met moeite werd beschermd tegen de menigte. Niet ongegrond was dus de vrees, dat men by zoo eene gelegenheid er met geweld mogt indringen en hetzelfde slechten, gelijk later geschiedde.

De voorzorgen tegen het storen der rust, welke wij in dit besluit vinden, hebben ook vroeger plaats gehad; vooral in tijden wanneer staatkundige verdeeldheid onder de burgers, of de nabijheid van eenen vijand hiertoe aanleiding gaven. Zoo werd by besluit van 14 Februarij 1489 bepaald, dat elk der drie open stadspoorten zou bezet worden met eene wacht van 28 man, bestaande uit leden van den Raad, de Gilden en de Schutterij; dit schijnt echter alleen op dit jaar betrekking gehad te hebben, dewyl de stad in onrust en de katharijne poort door de Hollanders versterkt was, die dezelve bezet hielden tot ondersteuning van den Bisschop David van Bourgondiën, welke met de stad in onmin was; waarom in het besluit slechts van drie open poorten wordt gewag gemaakt. Ook had de Raad den Zondag na Valentii (3 Februarij) het volgende besluit genomen: "Overcomen by den Rade out ende nywe dat een yegelyck van den Rade alle Saterdaghe syn harnas aen hebben en zel, war enighe oploep die geboeren mochte;" waaruit men kan nagaan de spanning die binnen de stad heerschte.

Hoe aanzienlijk echter deze jaarmarkten mogten zijn, die, gelijk wij zagen, op drie waren bepaald, vierden ook andere kerken en gestichten hunne jaarlijksche kermessen, waarbij dan eenige vrolijkheid mag hebben plaats gehad, doch geene vrije markt aan is verbonden geweest. Het groot aantal derzelve binnen deze stad, heeft aanleiding gegeven tot het spreekwoord dat het te Utrecht gedurig kermis was. Wij deelen hier eene opgaaf van dezelve mede, welke wij ontleenen aan de *Vries Kronijk der Kronijken*.

Ofschoon onveranderd hier volgende, hebben wij duidelijkshalve de plaatsen aangewezen, alwaar de onderscheidene kermessen werden gehouden, zoowel als de tijdrekening. Men houde echter op het oog, dat het jaar te Utrecht met kersmis begon (*), blijkens het 1ste Art. van de Costumen en Usantiën, van den Hertog van Alva, in het jaar 1570 overgegeven. Verder werd de aanvang van het jaar naar den loop van den Hove te 's Gravenhage (sedert 1400), gerekend te beginnen met Paasschen (†), terwijl anderen wederom hetzelfde bepaalden op den 1^{en} Januarij, hetwelk de *gemeene of gregoriaansche stijl* genaamd werd. Deze tijdrekening is echter binnen Utrecht niet vóór het jaar 1700 ingevoerd (§). Het stuk luidt aldus:

» t Pleegh een gemeen spreekwoord te syn, dat

(*) Burman, Utr. Jaarb. 1^e D. p. 53 in de Noot.

(†) v. d. Water, Utr. Plac. b. Voorrede.

(§) Notulen van dien tijd; zie de Resolutie in dit tijdschrift, D. I p. 574.

het t'Utrecht bijnae geduerigh kermis was. Meest den tijd stonden hier of gintsch kramen, wyl in dit of dat gedeelte der stad kermis wierd gehouden: deze of die Buerten of Wijcken met gasten en brassen beesigh waeren. Tot voldoeningh der *Curieuse* sullen wij hier stellen de lijst deeser veelvoudige *kermissen*, soo alsse jaerlijcks wierden gehouden."

Op Maendagh nae Paesschen vier Kermissen,
als:

1. T'Oudwijck (*buiten de Witte vrouwenpoort*).
2. St. Margrieten Gasthuijs (*op het Jansveld, thans het St. Margaretha hofje achter het Vleeschhuis*).
3. St. Anthonis Gasthuijs (*buiten de Waardpoort bij de Rode Brug*).
4. 't Dolhuijs (*aan het einde der Lange N. Straut*).

Dingsdagh nae Paesschen.

5. 't Bagijnhof.

Eerste Sondagh nae Paesschen.

6. In St. Bartholomæi Gasthuijs (*Smeesteeg*).

Tweede Sondagh nae Paesschen.

7. In St. Servaes (*aan het einde van de Nieuwe Gracht onder de Linden*).
8. In St. Quintijns Gasthuijs (*aan de wal in de Oude-delle, strekkende van St. Paulusbrug tot aan St. Servaesbrug*).

Sondagh voor May.

9. St. Jacobs Gasthuis (*onbekend waar hetzelfde ge-staan heeft*).

Den 1st May.

10. St. Pieters Collegie (*Pieters kerk*).
Sondagh voor Hemelvaart.
11. H. Kruijs Gasthuijs (*buiten de Wittevrouwenpoort*).
Sondagh binnen d'Octaef van Hemelvaart
(*Zondag na Hemelvaartsdag*).
12. t' Oude Munster (*Oud Munsterkerkhof*).
13. St. Laurens Gasthuijs (*op de Neude*).
14. St. Jobs Gasthuijs (*buiten de Catharijnepoort*).
Dingsdagh nae Pinxteren.
15. In St. Nicolai Klooster en Parochie (*Nicolaikerk*).
Sondagh nae Pinxteren.
16. Te Wittevrouwen (*bij de Wittevrouwenpoort, ter
plaatse waar thans de Willemshazerne staat*).
Sondagh binnen d'Octaef van 't II. Sacrament.
(*14 dagen na Pinksteren*.)
17. Ten Dael (*Klooster buiten Utrecht, aan de Vecht
nabij de Klop*).
Sondagh voor St. Jan (*St. Jan 24 Junij*)
18. In St. Jacobs Parochie (*Jacobiekerk*).
Sondagh na onse L. Vrouwen visitatie (*2 Julij*.)
19. Te St. Magdalenen (*Magdalensteeg*)
Sondagh nae translatie van St. Maerten (*4 Julij*.)
20. Te St. Cecilien (*thans de Munt*).
Sondagh nae d'Octaef van S. Pieter en St.
Paulus (*29 Junij*.)
21. Ter Predikbroederen (*Predikheerenkerkhof*)

Sondagh voor Maria Magdalena (22 Julij.)

22. Ter Minnebroederen (*Minnebroederstraat.*)

23. Te Bethlem (*in de Nieuwe Weerd.*)

Op Maria Magdalenendagh (22 Julij.)

24. Ten Dom (*Domkerk.*)

Sondagh na St. Pietersbanden (1^e Augustus.)

25. In St. Barbaren Gasthujs (*Oude Gracht bij de Kraan*)

Sondagh voor St. Laurens (10 Augustus.)

26. Te Melaten (*aan de Biltstraat, thans nog bekend onder de naam van Lazarushuis.*)

Sondagh binnen d'Octaef van Onse Hoogh L. Vrouw.

27. Te Bregittenklooster (*Bregittenstraat.*)

Sondagh na Bartholomaeus (24 Augustus.)

28. Ten Duijtschen hujs (*Rijks Hospitaal.*)

29. Elisabeths Gasthujs (*Elisabethstraat.*)

Sondagh voor Onse L. Vrouw geboorte (8 September.)

30. Te St. Pauwels (*Korte Nieuwstraat.*)

Sondagh nae Onse L. Vrouw geboorte (8 September.)

31. Buerkercke Kermis.

32. Hieronijmi klooster (*Kromme N. Gracht, bij de Nieuwe Wandelingen.*)

33. 't Oostbroeck (*Onder de Bilt.*)

Sondagh nae II. Kruijs (14 September.)

34. St. Geertruijds Parochie (*Geertekerk.*)

Sondagh nae St. Mattheus (21 September.)

35. St. Maricn (*Mariekerk.*)

36. St. Catharinen (*Lange Nieuwstraat.*)

37. Te Vrouwen Klooster (*Bij de Bilt thans den huize Koelenberg.*)
38. St. Annen Klooster (*op het Cingel buiten de Tolsteegpoort.*)
Sondagh nae St. Michiel (29 September.)
39. Te Brandolij (*Abraham Dole, Lange Nieuwstraat.*)
St. Michielsdagh (29 September.)
40. Op de Domsthoorn.
Sondagh nae St. Remigius (1° October.)
41. St. Janscollegie (*Janskerk.*)
42. Te Reguliers (*Burgerweeshuis.*)
Sondagh nae St. Franciscus (5 October.)
43. Jerusalems klooster (*Jerusalemsteeg.*)
44. St. Agnieten (*Agnietenstraat.*)
Op Victorsdagh (10 October.)
45. In de H. Krujkskerck (*waarschijnlijk bij het Kruis-Gasthuis, buiten de Wittevrouwenpoort.*)
Op Pontiaensdagh (14 Januarij.)
46. Te Carthuijzers (*aan de Vecht, te Chartroise.*)

Alle deze kermissen zijn waarschijnlijk niet langer gevierd dan tot de hervormde eerdienst alhier werd ingevoerd; ook reeds vóór dien tijd vinden wij slechts van ééne kermis, welke door den Graaf van Hoogstraten, Stadhonder van Utrecht, bij publicatie van den 3^{en} Februarij 1532, werd vastgesteld op denzelfden dag voor alle steden en dorpen in de Provincie Utrecht, en wel op den eersten Zondag na onze lieve Vrouwendag in September.

Vrije jaarmarkten tot afzonderlijken handel in paarden, runderen enz. hadden buitendien hier nog plaats; wij laten dezelve volgen gelijk zij staan opgeteekend in het Utrechtsch placaatboek van van de Water, ofschoon hij daarbij de aanmerking maakt dat zelfs in zijnen tijd deze markten niet in allen deelen zoo gehouden werden, als in de ordonnantiën staan uitgedrukt.

*Annotatie van den in- ende- uytganck der vrye-
markten binnen de stad Utrecht.*

Vasten-avonds paerdenmarkt gaat in des maandags voor vasten-avond ende expircert groote vasten-avond, ende dien dag al.

Palm - paerdenmarckt begint des maandags voor Palm Sondag ende eyndigt beloocken Paasschen, ende dien dag al.

Pinxter-paerdenmarckt gaat in des maandags voor Pinxteren de klokke tien uren, ende gaat uyt beloocken Pinxteren, ende dien dag al.

Een vryemarckt op den eersten woensdag in Julio ingaande de klokke tien uren, ende uytgaande des vrydags daaraanvolgende, ende dien dag al.

De jaarmarkt ofte kermis, begint des Woensdags voor den tweeden maandag in Julio, zijnde als dan looddag, en duyr 14 dagen en niet langer. Nota. zijnde geen vryemarkt.

Een vrije jaarmarkt, geduerende drie weeken, ingaande den 15 July mit der sonnen opgang, ende uytgaande den 4 Augusti met sonnen ondergang.

Laurentii paerdenmarkt begint des maandags voor Laurentiidag, ten ware dien dag quam op zondag

in welken gevalle daags daar aan de markt begiunen sal, ende als Laurentiidag komt op een maandag, sal ten selven dage de markt ingaan, geduerende tien dagen na inganck van de markt.

Michiels paardemarkt begint des maandags voor Michaelis dag, ende of den selven dag quam op een zondag, sal de markt daags daaraan ingaan, en komende op een maandag, sal die ten selven dage aanvang nemen, ende expireren seven dagen na den ingank van de markt.

De ossenmarkt komt den tienden October, ende eyndigt den twee en twintigsten dito. Accordeert mit de voorsz. annotatien, berustende in de Secretarye der Stad Utrecht.

J. QUINT.

Ofschoon de menigvaldige kermissen, gelijk wij gezegd hebben, reeds vroeg zijn afgeschaft, heeft echter de zucht tot uitspanning aan den eenen, en tot gewin aan den anderen kant, sommigen derzelve dikwerf doen herleven, zoodat bij herhaalde besluiten van den Raad hieraan een perk moest gesteld worden. Van dien aard is eene ordonnantie van 16 April 1620 (*), waarbij met even zoo vele woorden wordt aangetoond, dat niet tegenstaande het verboden was de kermissen te vieren op zoodanige plaatsen en tijden als vroeger gewoonte was, men echter voortging op de binnen-plaatsen van het Dolhuis, Gasthuizen enz., zoowel als vóór deze gebouwen, met koek en kramen voortestaan, en zich aan het spel over te geven; welk verbod in gezegde

(*) Zie van de Water, Utr. Plac. b. III. D. p. g. 472.

ordonnantie met strenge bewoordingen hernieuwd wordt. Herhaalde reizen is dezelve overtreden, en heeft meermalen aanleiding gegeven tot het hernieuwen daarvan, gelijk nog in het jaar 1782 de Raad op den 25^{en} Februarij een besluit nam om, ter voorkoming van alle onordelijkheden, de Dolhuis-kermis afteschaffen; en niet tegenstaande dit alles, hebben wij juist de zogenoemde Dolhuis-kermis, welke op den 2^{en} Paaschdag werd gehouden en algemeen binnen deze stad onder de geringere klassen gevierd, nog bij onzen tijd onder den naam van Paaschdol gekend, op welken dag het Tuchthuis, thans het huis van Arrest, en het Krankzinnigehuis, tegen betaling van eene stuiver, voor het publiek ter bezigtiging was opengesteld. Een verlichter bestuur en de zoo noodige verandering in beide, maar voornamelijk in het laatste huis daargesteld, heeft eindelijk aan deze misbruiken een einde gemaakt, en gezegde kermis in het jaar 1827 geheel doen ophouden.

De jaarmarkt, tot het jaar 1814 op St. Pontiaan (14 Januarij) gehouden, werd bij besluit van den 10^{en} Januarij en 21^{en} Maart van dat jaar bepaald, te zullen ingaan 8 dagen vóór het feest van Maria Magdalena (15 Julij), en te eindigen den 4^{en} Augustus. De provinciale Staten verleenden het hiertoe verzocht Octrooi bij besluit van den 7^{en} April van dat jaar, hetwelk den 11^{en} daaraan volgende in de stads notulen werd opgenomen. De jaarmarkt schijnt mede in dezen tijd uitgebreider te zijn geworden; ten minste wij lezen dat

toen in dit jaar de Marieplaats was vergroot (*), bij een besluit van 11 Julij bepaald werd, dat ook aldaar de jaarmarkt zoude gehouden worden; terwijl ook zelfs deze plaats niet ruim genoeg zijnde, het wegbreken van eenen muur twee jaren later, haar voor de jaarmarkt geschikter maakte. Nog tweemaal is na dien tijd de jaarmarkt verlegd; eerst bij besluit van den 19^{en} April 1655, waarbij werd vastgesteld dat dezelve haren aanvang zou nemen des maandags vóór, en eindigen des zondags na Pinksteren; en eindelijk bij besluit van 8 Maart 1658, waarbij zij bepaald werd op den tijd op welken zij nu nog wordt gevierd, namelijk op woensdag na den eersten maandag in Julij, omtrent het feest van St. Maarten. Op dezen laatstgenoemden dag werd mede de groote wapenschouwing door de Regering over de Schutterij bepaald, welke met groote plegtigheid plaats had en tot oplaistering van de kermis strekte; wij vinden dan ook dat bij het verleggen der jaarmarkt, de tijd tot de wapenschouwing mede werd veranderd, na het advijs van den Kolonel en Hoofdmannen der Schutterij ingewonnen te hebben (†).

De kooplieden schijnen den bepaalden tijd tot verkoop op deze markt wel eens overschreden te hebben, zoo dat men zelfs besluiten heeft moeten nemen, op ingediend verzoek der Dekens van het Marslie-

(*) Zie dit Tijdschrift 1° Deel 1° St. pag. 323.

(†) In andere steden, met name te Leijden, had ook gelijktijdig met de jaarmarkt de monsterring plaats. Zie van Loon als voren.

den gild, dat deze markt 14 dagen, zonder langer, zoude voortduren (*); welke besluiten in het voordeel der Gilden genomen zijn, die dan ook alle pogingen aanwendden om te beletten, dat eenige waren aan de burgers werden verkocht, nadat de klok het eindigen der kermis had aangekondigd; — doch bij besluit van 15 Julij 1715, werd op verzoek der kooplieden, uit aanmerking van het slechte weder, deze tijd verlengd, en vastgesteld dat de markt niet 14 dagen na derzelve begin, maar eerst den daarop volgende zaterdag zou uitgeluid worden.

In het jaar 1674 stonden de kermissen in de gansche Provincie, en dus ook binnen deze stad stil, om, gelijk het besluit van den Prins van Oranje in dato 13 Mei 1674 zulks opgeeft, den toorn Gods afte weren bij den toenmaligen verderflijken oorlog, en door het vermijden van alle brasserijen en dartelheid, aan het Opperwezen den verschuldigten dank te brengen voor de verlossing dezer Provincie van de fransche overheersching. Dit besluit werd den 15^{en} daaraanvolgende in de notulen der stedelijke Regering opgenomen.

Ook later is de kermis herhaaldelijk uit zoodanig een oogpunt beschouwd; bij het behandelen der vermakelijkheden zullen wij hierop terugkomen.

Aan de kramen, welke op de kermis werden toegelaten, is reeds vroeg door loting eene bepaalde plaats toegewezen. Een besluit van 13 Julij 1635 onderwierp

(*) Besluiten van 13 Junij 1663 en 3 Julij 1689.

hieraan de koekkramen, hetwelk op den 2 Julij 1646 ook op de overigen werd toegepast.

De goederen welke in dezelve te koop werden aangeboden, zullen waarschijnlijk wel van zulk eene verscheidenheid zijn geweest als dit nog thans het geval is; doch in vroegere tijden zeker, gelijk wij reeds aanmerkten, meer op den handel in het groot zijn toegepast dan in later tijd, toen de gemeenschap tusschen de steden en de wijze van vervoer meer gemakkelijk waren geworden. Ook de handel in het klein, of de verkoop tot dagelijksch gebruik aan ingezetenen dezer stad gedurende de kermis, heeft veel geleden, daar men vroeger meer gewoon was iets zeldzaams of ook wel iets nieuws in de kramen te vinden dan wel thans: immers, hebben wij vroeger in dit tijdschrift (*) een verslag gegeven van de aanwinst welke deze stad sedert eenige jaren zoowel in schoone gebouwen als in uiterlijken vorm heeft ontvangen, ook in groote winkels, waar een ieder in zijne behoeften kan voorzien, is zij zeer toegenomen, hetwelk ook eenen natuurlijken invloed op de kermissen heeft uitgeoefend.

Met eenen oogopslag blijkt dit uit de korte tabel, welke, over de laatste 22 jaren loopende, hier achter is gevoegd. Zoo vele kramen als nog bij onzen tijd met manufakturen, laken, zijden stoffen, katoenen en linnen den springweg aan beide zijden tot aan de

(*) D. I. bladz. 249.

Gort- of Haverstraat besloegen, zijn geheel verdwenen; dit is mede het geval met het uitstellen van matten en vloerkleeden, terwijl ook de pottenkramen eene merkelijke vermindering hebben ondergaan. Bepaaldelijk hebben wij in vroeger tijd geene vermelding van goederen gevonden, alleen wat de galanteriekramen betreft, werd bij besluit van 6 Julij 1744 vastgesteld, dat deze in de overdekte galerij van de Akademie, gelijk ook in het toenmalig groot en klein Auditorium, tot dit pand behoorende, zouden geplaatst worden, waarin wij dezelve onder meer andere voorname kramen nog gekend hebben, tot dat in het jaar 1825 deze gehoorzalen aaneengetrokken, en de muur bij den domtoren, welke vroeger tot het schip van de kerk behoorde, op het Munsterkerkhof weggebroken is, waarna die kramen allen mede op dit kerkhof verplaatst zijn. Ook betrekkelijk de koekkramen vinden wij een besluit van 2 Julij 1680, waarbij wordt verboden deze waar langs de huizen te veilen, ten einde het bakkers gild binnen deze stad niet te benadeelen.

Tot dus verre gehandeld hebbende over alles wat de kermis als markt of handelplaats betreft, moeten wij nog gewagen van hetgeen aldaar uitsluitend tot vermaak en uitspanning was ingerigt. Geleidelijk volgen dan nu de poffertjes- en wafelkramen, van welke laatsten wij reeds vinden gewag gemaakt in het jaar 1648. Deze kramen moeten echter toen aanleiding hebben gegeven tot ongeregeldheden, daar wij op den 3^{en} Julij van dat jaar eene resolutie vinden, waarbij wordt gelast

dat dezelve des avonds na het luiden van de waakklok, (10 uren) moesten gesloten zijn.

Doch hoe weinig deze maatregel aan het doel hebbe beantwoord, blijkt uit het volgende besluit, den 25^{en} Julij 1649 door den raad genomen.

• De vroedschap considererende de groote ongeregeltheit die op de Jaerмарckt alhier gepleecht wordt in de Wafelcramen enz., heeft goedgevonden dezelve in toecomende jaren niet meer 't admitteren ofte toetelaten, ende de wafelbackers alhier nu voorstaande daer van alsnu te preadverteren ende waerschouwen;” welke resolutie op den 27^{en} Maart 1655 werd hernieuwd, doch even als die van den 12^{en} Julij 1665, alleen op de vreemden toepasselijk gemaakt.

Zoo veel de Regering dezer stad het immer vermogt, heeft zij steeds getracht de losbandigheid en de daaruit voortvloeiende ongeregelheden gedurende de kermis, voor te komen. Hiertoe strekte niet alleen, gelijk wij reeds vroeger zagen, het plaatsen van wachten en het aanstellen van buitengewone nachtwakers, alleen voor dien tijd, maar ook eenige besluiten in verschillende jaren genomen, waren hiertoe dienstbaar. Zoodanig waren, eene ordonnantie van 14 Julij 1645, waarbij werd bepaald dat op de Mariplaats geen bier mogt worden verkocht, dan in de huizen der slijters aldaar woonachtig; en een besluit van 2 Julij 1688, waarbij werd verboden geenen drank in tenten te verkoopen; terwijl er voornamelijk op werd gelet dat de kermis geen hinder zou doen aan het betamelijk vieren van den Zondag. Zoo werd op den 13^{en} Julij

1644 besloten, dat op den rustdag geene kramen vóór 4 uren des middags mogten geopend zijn; op den 19^{en} Julij 1652, werd bevolen dezelve den geheelen dag gesloten te houden.

Hoe vele zorgen de Regering hierbij ook mogt besteden om de betamelijkheid met het belang der Burgers te vereenigen, was dit echter niet voldoende in het oog van den kerkeraad der gereformeerde gemeente, die herhaaldelijk, ja bijna jaarlijks, door eene commissie het stedelijk Bestuur deed verzoeken, de kermis soms geheel, soms gedeeltelijk zoo ver het de vermakelijkheden betrof, afteschaffen.

Niet altijd echter slaagde deze commissie even gelukkig; men gaf iets toe, ten minste in schijn (*), gelijk blijkt uit het volgende besluit:

„Maandag 5 Julij 1658, Pauls Remmerts van Delft is voor deze ende leste reyse noch geconsenteert op d'aenstaende Jaermerckt weder te vertonen constige sprongen ende 'tvoltiseren op Tonneel, des verstaet de vroedschap dat men voor toecomende jaeren alle sodaeñ vertoningen sal afschaffen.”

Op den 17^{en} November 1662 werd echter een besluit, meer tot deszelfs genoegen genomen; alstoen is, op verzoek van den kerkeraad, eenparig besloten, om voortaan geene *Commedien, Tragoechien of Koordedansers en diergelijke lichtvaardigheden* op jaarmarkten of bij andere gelegenheden meer toetestaan, welk besluit den 24^{en} April 1741 is

(*) Hoe toch wil men het anders noemen, wanneer wij bij een besluit van 6 Julij 1705 bepaald vinden, dat de kwakzalvers alléén met eene tafel en niet met een stellaadje mogten voorstaan.

hernieuwd ; terwijl ook den 22^{en} Julij 1754 eene publicatie werd afgekondigd , waarbij het dansen en spelen werd verboden. Een verzoek echter door commissarissen politiek in den kerkeraad , op den 30^{en} October 1747 aan de stedelijke regering overgebracht , tot geheele afschaffing der dolhuis-kermis en jaarmarkt , werd afgeslagen , gelijk zulks herhaaldelijk in later tijd geschiedde.

Wat de spellen betreft , deze zijn in de laatste veertig jaren zeer toegenomen , sedert men heeft opgehouden de komst van eenigen , zoo als koorddansers , toneelstukken enz. te bemoeijelijken. Het is waar dat de besluiten tegen hen genomen van weinig kracht waren , dewijl zij aan het stedelijk bestuur door den kerkeraad genoegzaam werden afgedwongen , en de eerste dus derzelve overtredding oogluikend toeliet , hiermede het voordeel beoogende , hetwelk uit hunne komst voor de stad voortvloeyde ; doch het is ontegenzeggelijk waar , dat deze hinderpalen de komst van velen beletten , terwijl het tegenwoordig juist deze soort van spellen is , die het voornaamste gedeelte der vermakelikheden , vooral voor den beschaafden stand , uitmaakt.

Ook zijn de gelegenheden tot vermaak thans het voornaamste van de kermis ; het getal tappers en slijters , die aan den weg wonen waar langs de meeste passage is , vermeerderd , zoowel als de bijzondere personen , die alleen voor den kermistijd een patent nemen om gelagen te mogen zetten ; en men kan wel zeggen dat uitspanning het hoofddoel , en handel eene zeer geringe bijzaak der tegenwoordige kermissen uitmaakt.

JAARMARKTEN.

OPGAVE VAN HET GETAL KRAMEN, SPELLEN EN VAUXHALLEN,
OVER DE JAREN 1815 TOT EN MET 1856.

JAREN.	K R A M E N .						SPEL- LEN.	VAUXHAL.
	Marie- plaats.	Munster- kerkhof.	Wafel	Poffier	Koek	Potte		
1815	82	48	4	54	25	19	11	23
1816	84	49	5	52	19	21	12	27
1817	69	50	5	24	17	17	12	27
1818	76	49	5	27	20	19	11	31
1819	92	50	5	27	22	15	4	25
1820	80	55	4	27	20	21	15	24
1821	75	47	5	29	20	20	19	19
1822	80	47	9	27	22	21	17	19
1823	89	47	9	28	19	20	14	18
1824	82	49	8	28	19	21	18	17
1825	82	44	10	50	24	19	10	17
1826	106	50	10	25	21	17	21	16
1827	85	42	8	29	31	15	15	18
1828	77	47	8	29	28	15	18	19
1829	86	41	8	50	28	11	17	16
1830	80	50	9	29	24	9	17	14
1831	75	54	12	50	18	9	12	11
1832	64	20	11	27	20	5	16	10
1833	67	17	11	27	19	5	15	10
1834	75	19	12	28	25	6	19	12
1835	79	27	15	29	27	6	19	10
1836	64	20	15	29	25	7	19	11

OORSPRONKELIJKE STUKKEN.

*Des Maendaghs den 7 Marty
des jaers 1552.*

Belieft den raet dat men van dese stadswege dese naebeschreven heeren voor hare getrouwe dienst die sy dese stadt gedaen hebben, beschicken sal elcks die wynen hiernae benoemt, gelyck dat by myne genadige heere den stadhouder belieft is.

Myn heere van Beueren stadhouder	6 amen.
Myn heere van Praet	6 amen.
Myn heere Doctor Viglius, President van den secreten rade van Keyserlyck Maiesteyt	3 amen.
Myn heere van Barlemont, hooft van de Financie	4 amen.
Myn heere Schipperius van Eyck, raet des Keiserlycke maiesteyt	3 amen.
Myn heere Longe, tresorier van Kei- serlyck maiesteyt	3 amen.
Myn heere Doctor Nigri, cancelier van Keyserlycke maiesteyt	2 amen.
Doctor Harmes, secreten raet van Key- serlycke maiesteyt	2 amen.
De Audiencier Vereycken	2 amen.
Myn heere den President tVtrecht	2 amen.

(Archief der stad Utrecht.)

EXTRACT UIT DE RESOLUTIEN VAN DE GEDE-
PUTEERDE STATEN 'S LANDS VAN *UTRECHT*.

Jovis xx January 1653.

Gelyck oock Hare Ed. Mo. goet doen ende passe-
ren voor den Heere van Wayesteyn etc. by dese
tot vereeringe van een oxhooft wyn, de somme van
acht ende veertich Guldens: Vermits Syne Ed. ten tyde
van Syne Hoocheyts introductie als Stadthouder van
dese Provincie, Hare Ed. Mo. tafel hadde vereert en-
de verciert met een schoonjonck bert, dat geheel worde
gebraden, ende voor Syne Hoocheyts maelydt, ter
Tafel voorsz. is geweest opgedischt ende voorgedient.

Geextraheert nytte voorsz. resol.
ende accordeert.

In kennisse van my

(Uit het Provinciaal
Archief van Utrecht.)

ANT. VAN HILTEN.

~~~~~

AFSCHEID VAN Z. H. WILLEM V., PRINS VAN
ORANJE, VAN DE STATEN 'S LANDS VAN *UTRECHT*.

Edele Mogende Heeren,
Bijzondere Goede Vrienden,

De omstandigheeden, waarin de Republicq zich be-
vind, ons doende vooruit zien, welk Lot wij te ver-
wachten hebben, zo de vijand verder indringt, en niet
willende een obstakel zija aan den vrede, die voor
de goede Ingezeetenen deezer Landen nodig is, hebben
Wij geresolveerd, om voor een tijd ons met onze ge-

heele Familie van hier te retireeren; Wij hopen, dat Uwe Ed. Mo. zulks niet zullen afkeuren, en bidden den Allerhoogsten om zijne dierbaarste zegeningen over het lieve Vaderland te willen uitstorten in eene rijke mate; God zegene dit voormaals gelukkig Land, en make, dat het wederom gelukkig worden moge; Wij hebben alles gedaan, wat in Ons vermogen was om ons Vaderland wel te dienen en hebben daartoe altijd onze pogingen aangewend; Het doet ons leet van niet meerder nut te hebben kunnen zijn, en, zoo de omstandigheden immer of ooit toelaten, dat Wij wederom van nut aan ons Vaderland, hetwelk Wij hartgrondig beminnen, kunnen zijn, zullen Uwe Ed. Mo. ons altijd gereed vinden om daartoe alle onze pogingen aan te wenden; Onze beide Zoons, aan Wien Wij hun ontslag verleend hebben van het Commando van het Leger, zullen met ons vertrekken; Wij hebben van Onzen plicht geacht Uwe Ed. Mo. hiervan kennis te geeven.

Waarmede

Edele Mogende Heeren

Bijzondere Goede Vrienden, Wij Uwe Ed. Mog. beveelen in Gods heilige protectie

Uwer Ed. Mo. Dienstwillige Dienaar

's Gravenhage,
den 18 Januarij 1795.

W. Pr. v. ORANGE

Ter Ordonnantie van Zijne Hoogheid

P. J. DE LARREY.

Aan de Heeren Staten
's Lands van Utrecht.

(Provinciaal Archief van Utrecht.)

VONNISSEN.

*ANTONIS CORNELIS BULCK, totenaer,
geexecuteert met den viere.*

Alsoo Antonis Cornelis Bulck gevangen, buyten pyne en bande van ysere, voor den Hove van Utrecht, beleden en bekent heeft, dat geleden omtrent anderhalf jaer, den bosen vyant by hem gevangen es gecomen en seggende, dat hy Godt selifs was, en dat indien hy hem wilde dienen ende aenhangen hy nimmermeer gebreck hebben en soude, Ende dat hy daer deur hem in dienste van de voorsz. boosen vyant be-geven heeft, ende oock tot tweemaal met Volcken Dirckz. (onlanxs alhier geexecuteert) ende zyne kynderen, mitgaders Cornelis Bulck, zynen vaeder, des nagts in het velt als een wolf gelopen, en de helpen keren en te hoop jaegen heeft twee beesten, die als toen gebeten werden, waarvan het eene toebehorende was Jacob Jansz. en het andere Adrian Peersz., dat oock hy gevangen tot twee reysen es geweest buyten Amersfoort, en op de bleyc-ke verandert zynde in eene catte aldaer onder anderen

mede waren zyn vaeder ende voorn. Volcken met zyn kynderen. — Als hy gevangen mede bekend heeft op dezen tyd omtrent zyn hofstede ter presentie ende deur bevel van zyn vaeder uyt de sloote boter gecarnt te hebben, die zyn voorsz. vaeder met de lepel in een boter nap schepte.

Weesende alle die voorsz. feyten zeer leelick ende afgrysselyck geensins te gedoegen in landen daer die vreesse Godts en de Justitie plaets is hebbende, soe is 't dat voorsz. hof de voornoemde Anthonis Bulck gecondemneert heeft en condemneert mits desen geexecuteert te worden mette viere andere te exemple.

Gedaen by Myn heeren Brouxelles, Canter, Loon, Raedelant, Wynhoff, Zyll, Ruys en de Weede Raeden in de voorsz. hove en gepronuntieert den 26 Juli 1595.

Gecopieerd uit de Registers van de Regtbank van eersten aanleg te Utrecht.

WAPENBORDEN DER GILDEN.

De Gildebroeders hadden vroeger hunne afzonderlijke graven in de Parochiale - kerken, door aankoop hun eigendom. Boven dezelve hadden zij borden, het een meer het ander minder versierd, met opschriften, toepasselijk op hun handwerk. De meeste derzelve zijn na het jaar 1795 afgenomen; wij deelen daarom den inhoud van twee zoodanige opschriften aan onze lezers mede.

WEVERSGILD.

1600.

JOB VII.

Myne dagen syn
lichter wegen gelopen
als een wevers spoel
en sy vergaan als dat
er geen ophouden aen
geweest is.

ESAIAS XXXVIII. vers 12.

Myn tyd is daar he-
nen, en van weg
genomen gelyck een
herders hut, en ick scheu-
re myn leven af gelyck
een wever syn webbe.

De breede eens hand
is hier O mens uw leven

't vervliegt oock snel
als spoelen doet int weven.

In Moses tyden over menighe jaeren
heeft de konst vant weven al gefloereert
Besaliel en Ahaliab getrouwe dienaeren
Door Godts geest hebben sy het geuseert
Bevordert beneersticht oock daarmede gestoffeert
't Heere tabernakel so daar staat geschreven
allerly linnen werck constigh gefatsoeneert
is d'eerste door de spoel doen verheven
en behalven dese gingh oock tot het weven
Tobias huysvrouw geneerde haar met spinnen
met haere handen sonder haar te begeven
tot ledigheyd of bedrogh so wy bevinden
en noch meer andere die wel connen versinnen
dit goddelyck gebod dat men wel mocht groot heten
int sweet uwes aenschyns sult gy u broot eeten

Jac cort en quaad vol
moeyt en commer groot

Dus op den tyd hier,
acht, en op de dood.

Dekens in der tijd J. F. v. Maersen en P. F. v. Bravelt
Hebben dit tafreel boven het gild's kelder gestelt.

CUYPERS GILT.

- Psalm 8: Wat milder zegen Godts wat volheyd van hier boven
 5, 6. Geniet den armen mens, met recht van God verschoven
- Ps. 104: Melek, oly, bier, en wyn, en andere goedicheyd
 14, 15. Daer met ons spyst, en drenckt Godts overvloedicheyd
- Ps. 144: Daer is niet dat de mensch gedencken can op aerde
 15. Tot nooddrift, of vermaeck, of twelek hy acht van waerde
- Eph. 2: Dat niet die milde God uyt syn schateamer haelt
 4. En over ons uytstort seer wyt en onbepaelt
- Ps. 145: Dan om syn gaven weer, tot nut en dienst te spaaren
 15, 16. Of met voorsichtigheyd, tot voorraad te bewaaren
 Heeft God de mens begaeft, uyt sonderlinge gunst
 Te maecken nae den eysch, goe vaten nae de kunst
- 2 Tim. 2: Met t'een men water schept, int anderstort men wynen
 20. Int andere sluyt men op den krancken medicynen
 Int andere gaert men melek, int andere doet men bier
 Int andere packt men 't brood, en send het gins en hier
- Matth. 5: Int andere sout men 't vlees, int andere ael of hering
 13. Elek een nae dat hem dunckt t'eysschen syne neringh
 Waar int vernuft so groot so wys is en verspreyt
 Dat elck na syne waar hem een fijn vat bereyt
- 2 Richt. 41. O zegen rycke God, geeft dat wy onse vaten
 Die anders ledich zyn, vervult sien t'onser baten
 Met oly, die ons geeft int eerste hier verblyd
 En voorts ons schulden al om Christi wil maect quyd.
 Daer is noyt beter const bevonden
 Als hout, met hout dicht gebonden
 Och was het cuypen nu so goet
 Als het wel by veele doet.

1634.

Dekens in der tijd Jan Janse van Bommel en Gerrit
 Jacobse Claver.

NB. Op order van de Kerkenraad, en wel op aanhouden van
 Ds. Gentman zijn in het jaar 1674 deze twee laatste regelen
 overgeleverd.

v. Engelen, Grafz. en Wapens, 1 dl. p. 143. M. S. S.

HERINNERINGEN DER MAAND.

---

3 Julij 1586 werd de Deken van Sint Marie-kerk, Lambert van der Burg, ten huize van Pieter Vos gearresteerd, welk lot mede te beurt viel aan al de andere Kapittelheeren, die in zekere huizinge en herberg onder St. Maartens-toren, bijeen waren; deze maatregel werd genomen om hen te noodzaken, de vermiste drie eenhoorns, die in de eerstgemelde kerk bewaard plagten te worden, en die op de hooge feestdagen den volke vertoond werden, weder te voorschijn te brengen, of voor dezelve op te brengen de som van 40,000 guldens. — De eenhoorns echter zijn spoedig terug gekomen, daar Bor getuigt, die twee jaren later te hebben gezien.

---

3 Julij 1586 zijn alle de klokken genomen uit de torens van de kerken van Oudemunster, Sint Pieter en uit het Klooster van Sint Paulus, welke eenige dagen daarna verkocht werden. — Ook werden de Kloosters ten Daal en het Vrouwen-Kloosters ten verkoop aangeslagen; het eerste werd verkocht aan Cornelis Jansz., Metselaar voor 3100 guldens, terwijl de overblijfselen van het laatste, hetwelk van binnen geheel was uitgebrand, nog geen 18 guldens kon opbrengen.

BOR.

---

4 Julij 1301 sneuvelde Willem van Mechelen 41^e Bisschop van Utrecht, na dat hij het Bisdome 5

jaren in onrust had bestierd. De tweedragt die toen onder de Edelen door den hollandschen invloed binnen de stad heerschte, had twee voornamen partijen doen ontstaan, die van de Fresen en Lichtenbergen; welke laatste den Bisschop op het versterkte huis van dien naam omtrent een half jaar gevangen hield. Uit deze gevangenis door de tegenpartij verlost, trok hij naar Rome om den Paus het Bisdom over te geven, die weigerde hetzelfde aan te nemen, doch hem de hulp van den Bisschop van Munster toezeide; hij kwam dan welhaast met een leger voor de stad, waarvan hij echter de poorten gesloten vond; hij trok daarop de stad om en legerde zich op de Hooge Woert, alwaar hij het Hollandsche leger ontmoette, hetwelk minder talrijk, echter niet aarzelde hem aan te vallen; en zoo niet dit leger, op het punt van aan het wijken te gaan, eene versterking van manschap had verkregen, de Bisschop zou ongetwijfeld de overwinning behaald hebben, hetwelk nu in eene volslagen nederlaag voor zijn leger verkeerde. — Hij zelf werd, na twee malen door de gelederen der vijanden te zijn heen gedrongen, doch om zijne geestelijke waardigheid door een ieder ontzien, voor de derde reis door eenen boer met een zwaard dwars door het lijf gestoken, zoo dat hij terstond dood ter aarde viel. — Met hem bleven op het slagveld velen zijner trouwe dienaren, en nog grooter getal werd er gevangen weggevoerd. — Zijn stoffelijk overschot werd in de Katharijne kerk, aan de Ridders van St. Jan van Jerusalem toebehorende, bewaard, tot dat men het, in behoerlijke uitvaart, later in de Domkerk bijzette.

STATISTIEK.

STAAT DER GEBORENEN, OVERLEDENEN, VOLTROK-
KEN HUWELIJKEN EN ECHTSCHEIDINGEN IN DE
PROVINCIE UTRECHT,

VAN DE JAREN 1820 — 1835.

Jaren.	Geborenen.	Overledenen.	Meer Geboren dan Overleden.	Huwelijken.	Echtscheiding.
sedert 1820.	3394	2655.	739.	914.	2.
— 1821.	4313	2767.	1546.	913	2.
— 1822.	4549.	3145.	1404.	911.	3.
— 1823.	4519.	3002.	1517.	956.	»
— 1824.	4772.	3191.	1581.	981.	»
— 1825.	4776.	2873.	1903.	1050.	»
— 1826.	4857	3335.	1492.	1045.	1.
— 1827.	4707.	3486.	1301.	1469.	2.
— 1828.	5017.	3346	1671.	969.	1.
— 1829.	4862.	4245.	617.	954.	1.
— 1830.	4737.	3573.	1164.	931.	1.
— 1831.	4717.	4587.	130.	613.	1.
— 1832.	4366.	4185.	181.	769.	»
— 1833.	4759.	3967.	792.	922.	3.
— 1834.	4712.	3534.	1178.	1097.	1.
— 1835.	5122.	3652.	1470.	1205.	»

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
 GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium van
 's RIJKS VEE-ARTS-ENIJSCHOOL te UTRECHT, ONDER
 TOEZICHT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERY.

DATUM.	BAROMETER		THEEM- NAAM FABRIEK.	WIND- STREEK.	LEUCHTGESTELDHEID.
	IN MILLIMET.	IN LINES.			
1 Juli.	768	63		O. Z. O.	helder.
	767 ³	78		O.	idem.
	767	76		O.	iets betrokken.
2 id.	767	76		O. Z. O.	helder.
	767	82		O.	iets betrokken.
	767	81		N.	idem. bewolkt.
3 id.	768 ⁵	72		N. W.	iets betrokken.
	769	71		N. N. W.	idem.
	768 ⁵	72		N.	idem.
4 id.	771	68		N.	helder.
	771	76		N.	idem.
	770 ⁸	73		N. N. O.	idem.
5 id.	770	73		O.	idem.
	769	78		Z. O. T. O.	idem.
	768 ⁵	77		Z. O. T. O.	idem.
6 id.	766	72 ⁵		Z. O. T. O.	idem.
	766	80		Z. O. T. O.	idem.
	765	81		Z. O. T. O.	idem.
7 id.	767 ⁵	63		N. N. W.	betrokken.
	767 ⁵	63		N.	idem.
	767 ⁵	69		N.	idem.
8 id.	768	68		N.	helder.
	768 ⁵	74		N.	betrokken.
	769	69 ⁵		N.	idem.
9 id.	769	68		N.	bewolkt.
	769	73		N.	idem.
	769	72		N.	idem.
10 id.	767	67		W.	regenachtig.
	766	69		W.	betrokken.
	766	69		W.	helder.
11 id.	766	72		N. W.	idem.
	766	78		W.	betrokken.
	765	77		N. W.	wenig idem.
12 id.	763	77		Z. W.	betrokken.
	767 ⁵	73		W.	idem.
	767 ⁵	68		N. W.	idem.
13 id.	768	64		N. N. W.	idem.
	768	66		N. N. W.	iets betrokken.
	768 ⁵	61		Z. W.	idem.
14 id.	763	68		W.	betrokken.
	763	69		N. W.	idem.
	763	67		N. W.	idem.
15 id.	763	70		N. W.	idem.
	764 ⁵	69		N. W.	idem.
	769	61		N. W.	idem.

DATUM.	BAROMETR. IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Julij.	755 ⁵	63	N. W.	regenachtig.
	755	66	N. W.	betrokken.
	756	63	N.	idem.
17 id.	758	66	N.	regen.
	759 ⁵	65	N.	betrokken.
	761	61	N.	idem.
18 id.	763 ⁵	62	N.	idem.
	764	62	N.	idem.
	764	62	N.	idem.
19 id.	762 ⁵	61	N.	idem.
	759	63	N.	idem.
	756 ⁵	62	N.	regen.
20 id.	754 ⁵	60	N. W.	idem.
	753	58	W.	idem.
	748	58	Z. W.	idem.
21 id.	755	60	N. W. T. W.	eenigzins betrokken.
	755	63 ⁵	N. W. T. W.	betrokken.
	755	62	N. W. T. W.	idem.
22 id.	757	62	W.	idem.
	757 ⁵	64	N. W.	idem.
	758	63	N. N. O.	idem.
23 id.	762	58	N. O.	idem.
	763	61 ⁵	N. O.	idem.
	763 ⁵	63	N. O.	idem.
24 id.	763 ⁵	59	N. O.	idem.
	763	63	N. O.	idem.
	761 ⁵	62	N. O.	idem.
25 id.	756	59 ⁵	W.	idem.
	757	66	N. W.	idem.
	758	64	W. N. W.	idem.
26 id.	763	63	N. W.	betrokken.
	766 ⁵	68 ⁵	N. W.	eenigzins betrokken.
	765	66	N.	idem.
27 id.	768	63 ⁵	W.	betrokken.
	763 ⁵	66	W.	idem.
	768	70	N. W. T. W.	eenigzins betrokken.
28 id.	767	67	W.	helder.
	765 ⁵	73	Z. W. T. W.	bewoikt.
	763	72	Z. W.	idem.
29 id.	760	73	Z. W.	eenigzins betrokken.
	759 ⁵	78	Z. W. T. W.	idem.
	758	73	Z. W.	regenachtig.
30 id.	759 ⁵	63	W.	betrokken, sterke wind
	762	62	W.	regen.
	765	56	N. W.	idem.
31 id.	770	59	N. N. W.	eenigzins betrokken.
	768	62	N. W.	betrokken.
	767	61	N. W.	idem.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des avonds te 4 uren.

Julij 1836.

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN,
OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie
UTRECHT.

	GEBORENEN.						HUWELIJKEN.		OVERLEDENEN.		
	Getal.		waarender:				ECHTSCHIJNINGEN.	OVERLEDENEN.			
			Onechte.	Tweel.	Doodgeb.						
M.	V.	M.	V.	M.	V.			M.	V.		
UTRECHT.	78	62	2	2	3	3	3	21	0	61	54
AMERSFOORT.	10	15	0	0	1	0	1	8	0	7	9
WIJK BIJ DUURSTEDEN.	3	1	0	0	0	0	0	1	0	1	0
RHENEN.	2	3	0	0	0	0	0	5	0	0	1
MONTFOORT.	4	1	0	0	0	1	0	0	0	2	3
IJSSELSTEIN.	5	3	1	0	0	0	1	2	0	1	1

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

		onder Nulpeil.
1 Julij 1836.	4	el 18 dm.
15 —————	4	— 52 —
31 —————	4	— 73 —

VERANDERING DER REGERING VAN UTRECHT,
IN HET JAAR 1674.

Het hiervolgende stuk behelst een verhaal van hetgeen met deze Stad en Provincie, in betrekking tot de overige provincien is voorgevallen, terstond nadat de Franschen, in het jaar 1674 Utrecht hadden ontruimd.

Het is bekend, en wij kunnen het ook in de volgende bladzijden lezen, hoe vele moeite het heeft gekost, Utrecht na dien tijd weder in de Unie te doen aannemen. Van wederzijde meende men regt te hebben. Kort vóór dat de Franschen tot deze Stad waren doorgedrongen, wilde men dezelve in staat van verdediging stellen, en daartoe de voorsteden, waaronder de toenmaals bemaarde Weerd, afbreken. De Regering van Utrecht hiertoe niet willende overgaan onttrokken, de vereenigde troepen toen den Utrechtenaren hunnen bijstand, en Stad en Provincie vielen den veroveraar in handen. Zij waren gedwongen hem te huldigen, zijn juk gedurende zeventien maanden te dragen, en zelfs toen de tegenspoed zijner wapenen hem noodzaakte deze Stad weder te verlaten, was dezelve gedwongen de plundering voor eene groote som gelds af te koop.

Nu werd de Stad weder door de troepen van den staat bezet, en op welke wijze, doet ons het volgende stuk tot in de minste bijzonderheden zien.

Hetzelve is opgesteld door den bekenden geschied- en oudheidkundige Daniel de Milan Visconti Baron des H. R. rijks, heer van Nijveld, Raad in de Vroedschap, Tresorier der Stad en Gedeputeerde in de Staten van Utrecht enz., wiens eigen handschrift op het provinciaal Archief alhier berust, van waar wij het door gunstige toestemming overnemen.

DE REDACTIE.

’T VOORGEVALLENE OMTRENT DE VERANDERING VAN
DE REGEERINGE TOT UTRECHT IN DEN

JARE 1674.

Als op donderdag 's morgens den 13^{en} November (*) het geheele guarnisoen van de franschen conform 'tgeconventioneerde uyt de stad van Utrecht uytgetogen was met soodanige ordere, dat by haer geene plunderinge aan de borgers was gepleecht; soo wierde aan de H^{en} van de Regeering des s'middags door een expressen, by haar Ed. Achth. te voeren na Woerden afgesonden, bekend gemaakt, dat de selven tegens den avont eenige troupen van den Staat by de stad van Utrecht te verwachten hadden, wienvolgens de H^{en} van de Vroedschap des avonts omtrent ses uren kennisse bekoomen hebben dat de Heer Fario met eenige by hem hebbende militie tot voor de Catharynepoort was geavanceerd: waar op de H^{en} van de Vroedschap denselven door eenige H^{en} haare gecommiteerdens hebben doen verwelkoomen, ende na afgeleyde civilliteyten voorhouden, dat Syn Ed. niet onbewust was, dat de Provintie van Utrecht ende de Stad inde Unie van den Staat begrepen synde, geen krygsvolk inde selve had te admitteeren voor ende aler de militie die aldaar soude willen inkomen, en verblyven, den gewoonlyken Eed aan de selve had gepresteerd. Waar op de H^c. Fario geantwoort hebbende dat zyn Ed. geen andere ordre of last hadde als om de Stad van Utrecht met syn byhebbende crygsvolk te besetten, ende geen praejuditie en wilde toebrengen aan Stads gerechtigheden, maar dat de H^{en} van de Regeeringe haar soude willen adresseeren aan die goenen, die deesen aangaande naedere ordere hadden te geeven, welkers commandementen hy gaarne soudon pareeren: ende dat hy in den Eed van de Generaliteyt,

(*) Oude Stijl, of 23 Nov. N. S. 1674.

ende syn hoogheyd den Hr. Prince van Orange synde men aan syne trouwe niet en hadden te diffideeren; ende als van de H^{ea} gecommiteerdens uyt de Vroedschap daar op wierde gerepliecoert, dat de H^{ea} van de Vroedschap derhalven van syn Ed. uytkrachten van syne gedaanen Eed soude afvorderen de gewoonelijken Eed aande Stad te doen: soo bespeurden de H^{ea} Gecommit. van de Vroedschap dat de Hr. Fario daartoe niet geliefde te condessendeeren. Daar op hebben de H^{ea} van de Vroedschap S. Ed. met syne byhebbende troupen op den Eed, die S. Ed. aan de Generaliteyt ende Syn Hoogh. heeft gedaan, in de Stad geadmitteerd, onder protest van geen prejuditie aan stads regt daar door te willen geeven: ende als die selfde H^{ea} gecomm. van de Vroedschap den Hr. Fario nog dien selven avont gingen vinden tot het stellen van eenige orders: soo heeft Syn Ed. van de selve gelieven af te vorderen de sleutels van de poorten; waar op haar Edl. versogten dat de sleutels, als mede het geeven van het woord soude moogen blyven ter dispositie van de Regeering, soo is by de Hr. Fario daarop geantwoord dat de bewaring der Stad hem was toevertrouwt, ende dat hy daar voor responsabel was, ende dat derhalven de sleutels van de poorten nogte het woord niet soude konnen laten ter dispositie van de Regeering. Als de H^{ea} van de Regeeringe op vrydag daar aan volgende den 14^{en} Novemb. den geheelen dag met het billicteren van de officieren van de militie besig waaren geweest, quam des avonts eenige verdere militie binnen de Stad, die tot voor het Stadhuys marcheerende seyde ordere te hebben om daar binnen te trekken ende vermits de burgerwagt daar was, en voorts geseyd wierde, dat die ordere van de Graaf van Hoorn, dewelke dien selven avont mede tot Utrecht gekoomen was, zoo syn eenige H^{ea} van de Vroedschap, die hij de hand waaren, den voornoemden Graaf aanstonts gaan verwelckoomen, dewelke by die occasie hebben gewagt het intrekken, en het besetten van 't Stadhuys, midsgaders het removeeren van de burgerwagt, met alle resonementen te versetten: dan te vergeefs, alsoo haar Ed. Achtb. by haar wederom koomen bevonden, dat de militie albereyts in 't Stadhuys ingetrokken was, sulks dat de burgerwagt na huys

moesten gaan. Saturdag daar aan volgende synde den 15^{en} Novemb. quam omtrent de middag een deurwaarder de H^{en} van de Vroedschap bekendmaaken, dat de Graaf van Hoorn belast hadde, dat de saamentlyke H^{en} van de Vroedschap tegens vier uren op 't Stadhuis souden werden bescheyden, sonder dat haar Ed. Achtb. wisten tot wat eynde: waar op is gevolgt dat die Graaf op de voorschreve tyd persoonelyk, met een gevolg van meenigte van militaire officieren, ende vele andere menschen van alderhande slag, binnen in de Raadkamer koomende aldaar heeft bekent gemaakt, dat tot voorkoominge van onbeylen, en tumulten die uyt seker request, onderteekend by de Officieren, ende eenige van de borgerye te gemeet sag, voor het beste, ende secuere hadden geacht, de saamentlyke leden van de vergaadering aan te seggen, dat sy haer van de bedieninge van de Politie, ende justitie souden blyven onthouden, tot dat daar inne nader soude wesen voorsien; belastende de Secretarissen van de Politie haare sleutels over te geeven: ende als den Graaf van Hoorn daarop te gemeet wierde gevoert, dat deese vergadering soo incompleet was, dat niet boven de helft van de H^{en} present waren, alsmede dat het voorschreven bekent maaken, en belasten was onverwagt: en dat men mits dien geen deliberatien daar over hadde konnen houden, soo heeft die Graaf daar op geantwoord, dat hy dat syn bekendmaaken en belasten niet en hadde gedaan, ten eynde daar over soude worden gedeliberiert, maar alleen tot notificatie dat sulks soo moeste weesen, latende nogtans ider ongeprejudiceerd, en in syn geheel, ende heeft daarop die vergaderinge, onangesien hare verdere gemoveerde swarigheden, die door het stilstaan van de Politie, en justitie te verwagten stonden, moeten scheyden.

Des volgenden dags wesende Sondag den 16^{en} November is wederom by de H^{en} van de regeeringe gekoomen een deurwaarder der Stad, dewelke vertoonde een schriftelyke acte, onderteekend by eenige H^{en} Gedep. wegens de Generaliteyt, volgens dewelke de Hr. van den Engh als schout, de H^{en} van de Vroedschap ende de respectieve Secretarissen van de Politie ende het gerecht tegens drie uren des naenoens op

eker te doene voorstel beschyden wierden op de camer daar
 (notie) de H^{ea}. Staten te vergaderen plagten, synde tot de by-
 eenkomste van de H^{ea}. van de Stad geassigneerd de Revisie
 camer, ende hadden de H^{ea}. Gedeputeerden wegens de Gene-
 raliteyt in de ordinaris Raadkamer haar plaatse genoomen aan
 tafel van de H^{ea}. Geëligeerden: ende van 't eynde van de selve
 tafel voorts stoelen doen setten langs de tafel van de Stad na
 de deur, en soo wederom naar en langens de tafel van de
 Ridderschap, waarop de H^{ea}. van de stad binnen gekomen
 synde versogt wierden hare plaatsen te neemen, ende is aldaar
 by den H^r. Raadpensionaris Fagel eene mondelinge propositie
 gedaan, in substantie daartoe tenterende, dat de daar presente
 H^{ea}. sig by inductie daartoe souden willen laten premoveren,
 van haar voor een korten tyd te blyven onthouden van haar
 respectieve functien, en dat principalyk opdat presuppoost, dat
 de Regeeringe uyt kragte van het tractaat, met den koning van
 Vrankryk gemaakt, soude syn gecontinueert geweest ende dat
 het selfde nu koomende te cesseeren de Regeeringe dieavolgende
 daar door nu ook buyten postuur was: ende dat derhalven
 haar H^o. M^o. daar omtrent moesten blyven behouden hare vrye
 deliberatien: sonder dat ook aan de andere syde de intentie
 was iemant int generaal ofte partikulier, of ook eenige reg-
 ten privilegien, preeminentien te prejudicieeren, ofte ook
 ergens inne eenige de minste defentie te willen verkorten, ge-
 vende onder het raisonneren niet duysterlyk te verstaan, dat
 in cas door middel van inschikking niet en wierde geacquiesceert,
 haar Ed. van soodanige voordere authorisatie waren voorsien,
 als omdat effect te beryken nodig soude weesen: Ende als niet
 te min verscheyde instantien ware gedaan, 't geene voorschreve
 is te declinieren, immers te delaiieren, ende dat daar mede
 niet alleen niets en wierde gevordert, maar men klaarlyk sag
 wat te verwagten stond, soo hebben eyndelyk alle de presente
 H^{ea}. onder de voor verhaalde beloften van non prejuditie een-
 parig geseyt 't interim te sullen acquieseren.

Den volgeude maandag den 27^{ea}. Novembr. hebben sommige
 present wesende Geëligeerden, na verwisselinghe van verscheyde
 redenen mede geseyt het interim te sullen acquiesceren; ge-

lijk ook ten selven dage hebben gedaan de H^{en}. van het Hof Provinciaal ende daarna de H^{en}. van Rhenen, Wyk, ende Montfoort.

Op saturday den $\frac{3}{13}$ Novembr. 1675 waren de saaken in den Hage tot de boven verhaalde acte al geprepareerd by de H^{en}. dewelke doen ter tyd het Collegie van de Generaliteyt uyt maakten en spreekt derzelve resolutie sub dato voorschreve daarvan als volgt.

Is ter vergadering voorgedragen, en gepresenteert, dat soo veel men uyt de inkomende advisen, en kondschappen kan vernemen, den vyand van meeninge soude wesen binnē seer korten tyd de Stad en Provincie van Utrecht te verlaten, dat wel cenige ordere was gestelt, om soo wanneer de voorschreve vyand de voorschreve Stad van Utrecht souden hebben geëvacueert, die wederom in besetting te neemen, maar dat sekerlyk wierde geprevideert, dat die geenē die haar uyt die Provincie herwaarts hadden geretireerd haar wederom derwaarts souden begeven, en dat men soude wagten de staatsgewyse vergadering, midsgaders de vergaderinge der Gedeputeerde Staten, Geëligeerders, Ridderschappe, Hof van Justitie, Borgemeesteren, ende Vroedschappen in de Respective steden, ende meer andere diergelyken te continueeren, ende daar inne sodanig te resolveren als de selve vergaderinge soude meenen voor haar best en voordeelgēst te wesen, ende dat misschien by de H^{en}. Staten van de respective Provincien omtrent de voorschreve saaken verscheyde consideratien, en bedenkelijkheden soude konnen vallen, waarop gedelibereert, ende in agtinge genoomen synde dat de voorschreve saak is van den uystersten haast, ende dat mitsdien de consideratien ende het goedvinden van de meer hooggemelde Staten niet konden worden afgewagt, ende aan de andere syde, dat de voorschreve saak is van soodanige belang ende gewigte, dat daar omtrent ten principalen niet kan worden gedisponeert sonder dat daar over alvorens by de meer hooggemelte H^{en}. Staten gedelibereert ende geresolveert sal wesen, ende dat mitsdien de dispositie althans by haar Hog. Mog. desen aangaande sal worden gedaan alleen maar kan wesen provisioneel sonder eenig de alderminste prejuditie van

de meer hooggemelte H^{en}. Staten, en onvermindert de vrye deliberation, en resolutien by dezelve te houden ende te nemen. Is goedgevonden, ende verstaan, dat soo haast de voorsch. Stad van Utrecht by de vyand sal wesen geëvacueert en 's Lants militie (NB.) daar in getoogen, eenige by haar Hog. Mog. daartoe te deputeeren aanstonds derwaarts sullen vertrekken, dat de gemelte H^{en}. by provisie, ende tot anders by haar Hog. Mog. naar voorgaande advis van syn Hoogheyd de Hr. Prince van Orange, sal weesen gedisponeert, door alle minnelijke inductionen, en officien soo veel mogelyk, en ist nood door alle meest kragtiger, en efficacieuse middelen sullen besorgen, dat by provisie, ende tot de voorschreve nadere dispositie, als vooren, moge cesseeren, en ophouden alle de staatsgewyse midsgaders alle andere vergaderinge van Gedeputeerde Staten Geëligeerde, Ridderschappe, Hof van Justitie, Borgemeesteren, Schepenen, Vroedschappen, en diergelyke: ende dat voortgemelte H^{en}. haar Hog. Mog. Gedeput. mede by provisie, ende tot de voorschreve nadere dispositie soodanige ordere sullen stellen, ende die voorsienige doen, dat de voorschreve Stad en Provintie buyten alle confusie, tumult, tweedragt, in behoorlyke rust gehouden, ende die geenen die haar soudon mogen komen te buyte te gaan, geapprehendeert, gecorrigeert, ende gestraft te mogen worden.

Dat wyders den Hr. Grave van Hornes ofte die geenen, die de voorschreve militie binnen de voorschreven Stad van Utrecht soude mogen commanderen sal worden aangeschreven, dat hy de gemelte H^{en}. Hog. Mog. Gedep. inde executie van 't geene voorschreven is de behulpsaame ende, ist noot, de sterke hand op het alder vigoureuste sal geven, sonder des te doen in gebreeken te blyven.

Terwyl dat men tot Utrecht sag de saken op deze extra ordinarijs manier dirigeren, soo hoorde men, ook daar nog by, dat inde Provintie van Holland veele menschen concepten hadden, omme de Provintie van Utrecht te redigeren tot een conquest van den Staat, als synde door den segen, die God Almagtig aan de wapenen van den Staat hadt gelieven te geven, wederom onder de magt van deselve gereduccert. Onaangesien de

wapenen van den Staat de Provincie van Utrecht in den voorgaande jare 1672 hadden verlaten, sonder dat daarvoor een druppel bloed hadden gestort, en dat deselve wapenen de Provincie, en stad van Utrecht in den jare 1673 wederom hadden geoccupeert sonder dat deselve mede een druppel bloeds daar voor hadden gelaten; aangesien de H^{ea} Staten van de Provincie van Utrecht met de fransche vijand voor een importante somme gelds waren geconvenieerd, dat deselve de Provincie, en stad van Utrecht sonder plunderen, en brand souden verlaten (*). Maer dese concepten om de Provincie van Utrecht te redigeren tot een conquest van den Staat, daarna met wat coelder harsenen overleyd synde als wel eerst waren opgevat, soo begost me te considereeren, dat het God Almagtig gelieft hadde in den voorgaande jare 1672 de Staat der vereenigde Nederlanden seer swaar te besocken, en toe te laten dat de Coningen van Vrankryk, en Engeland sonder eenige rechtveerdige reedenen, met een seer hevigen oorlog te water ende te lande aangrepen, sulks den Coning van Vrankryk met desselfs geallieerden in seer wynig tyds meester wierden van seer Considerable fortressen van den Staat, ende drie geheele Provincien; dat dieselve God de wapenen van den Staat daarna sodanig had gelieven te segenen, dat de Provincie van Utrecht wederom was gekomen inde macht van de Staat, het een' seer harde saak soude wesen de Provincie van Utrecht uyt de Unie te willen secluderen, omdat God de H^r. die Provincie het gebied van een vreemt heer had doen proeven, ende andere vier Provincien daarvan genadelyk had verschoont; dat de Unie wel expresselyk medebragt, dat de geunieerde Provincien voor malkanders conservatie goed en bloed moesten opsetten. 'T welke dan wel van die vrugt is geweest, dat die eerst opgevatte concepten om de Provincie van Utrecht te reduceren tot een conquest van den Staat gerejecteert syn geworden: maar evenwel syn de H^{ea} Staten van de Provincien Hollant, Zeland, Vriesland en Stad en Landen over de manieren om de Pro-

(*) Deze som bedroeg f 450,000. Zie dit tijdschrift, D. I. bl. 520.

vintie van Utrecht wederom in de Unie te readmitteren in langwylige deliberatien geweest, willende de meeste by dese tyden nog al haar voordeel trekken van de Provintie van Utrecht; ja het ging daarmede soo ver, dat het eene onmogelykheid was, om behoudens de digniteyt van de Provintie van Utrecht te kunnen toegeven aan de begeerlykheid van de andere Provintien, 't welke dan de oorsaak was, dat die Provintie vijf maanden lang alsoe van den 14^{en} Novembr- 1673 tot den 16^{en} April 1674 sonder Regeringe is geweest; waar door de miserie, ende verwoesting in de Stad, en Provintie van Utrecht soodanig is aangewassen, dat deselve by langer continuatie capabel soude syn geweest omme in 't korte de ruine, ende totalen ondergaak van die Provintie gants, ende gaar te perfectceeren, het welke de H^{en} wegens de hoog gemelte vier Provintien ter generaliteyt gecommiteert aan de H^{en} Staten van Vriesland hebben geschreven op den 16^{en} Maart 1674, omme haar Ed. Mo. daar mede te permoveren, dat sulks niet langer op haar wilden laden maar wilden helpen eyndigen de droefheid en smarte van soo veel duysend menschen, welkers verderf met geen pen te beschryven was: gevende alsoo deze H^{en} Gecommitteerdens ter generaliteyt med dien brief een klaar en bondig manifest uyt van de mishandeling die de bondgenooten aan de Provintie van Utrecht hebben gedaan, dewelke volgens haar eygen seggen ten tyden van haar welstant niet gemeriteert heeft in deeser wyse van de bondgenooten getracteert te worden. De rechtvaardige klagten over de ruine van de Provintie van Utrecht deden de H^{en} Staten van de Provintien van Holland, Zeland, Vriesland, en Stad en Landen eyndelyk termineren hare langwylige deliberatien over de herstellinge van de Provintie van Utrecht, met 't amplectceeren van seker advis conciliatoir by Syn Hoogheyd de H^{en} Prince van Orange en eenige H^{en} Gecommitteerdens ter Generaliteyt wegens de Provintien van Holland, Zeland, Vriesland en Stad en Landen op den 16^{en} Marty 1674 te voorschyn gebragt: waar over vervolgens op den 20^{en} April by resumptie gedelibereerd synde, hebben de Hoeren Gecommitteerden ter Generaliteyt wegens de voor hoog gemelte Provintien onder andereu aan Syne Hoogh.

den Hr. Prince van Orange gedefereert de magt, en authoriteyt om na ingenomene informatien inde Provincie van Utrecht die geene, die de Regeringe indeselve Provincie, of in de Steden van dien hebben gecomposeert, ofte eenige ampten inde policie, justitie, ofte anderen hebben geexerceert, ofte bekleet inde functionen van de voorschreve ampten te continueren, te herstellen ofte ook daar van te verlaten, ende soodanige anderen in hare plaatsen, ofte andersints inde vacanten, ende deficiërende plaatsen te committeren, ende de Regeringe in de hoog gemelte Provincie soodanig te ordonneren, ende bestellen, als hoog gemelte Syn Hoogh. ordonneren sal alderbequaemst, en voor den lande 't seekerste te wesen: behoudelyk dat die geenen, die alsoo van de voorschreve bedieningen, ofte ampten soude mogen worden verlaten, daar door aan de eene syde niet sullen worden gequest in haren goede naam en faam: ende dat ook aan de andere syde, die geenen, die bevonden souden mogen worden, haar niet na behooren te hebben gedragen, en gecomporteert, door de voorschreve verlaten niet en sullen mogen pretendeeren geexcuseert te syn van de straffen die derselven competente regters na regten, en de Placaten van de Lande souden mogen oordelen tegens haar injustitie te moeten werden gedecerneert, ende geexecuteert: ende dat al't selvige sal geschieden voor dese reyse, ende sulks sonder eenige prejuditie, ofte consequentie voor het toekomende, ende mede onvermindert, en sonder eenig nadeel voor het toekomende, ten aansien van de privilegien vry ende gerechtigheden der hoog gemelte Provincie in 't gemeen ofte de leeden, en steden van dien in 't particulier competerende.

Het schynt alhier ofte de Hen. de welke doen wegens de Provincien van Holland, Zeeland, Vriesland, en Stad en Lande de generaliteyts plaats bekleeden met een vooroordeel syn ingenoomen geweest, daar deselve seggen dat die geenen, die bevonden soude mogen worden, haar niet na behooren te hebben gecomporteert, door de verlatinge van hare ampten niet en soude mogen pretenderen, geexcuseert te syn van de straffen, die den competenten regter tegens haar in justitie soude mogen decreteren; waartoe na alle apparentie aanley-

dinge sal gegeven hebben de resolutie van de H^{en}. Staten van Holland van den 5^{en} February 1674 daar de hooggemelte H^{en}. Staten seggen dat 't evident en klaar was dat verscheyde personen in de Provintie van Utrecht beschuldigt wierden van haar sodanig in hare charges niet te hebben gecomporteert als den staat van goede, en getrouwe bondgenoten hadden konnen en moeten verwagten, ende dat het dien volgende niet alleen veel opspraak soude causeren, maar onverantwoordelyk syn, indien men indistinctelyk alle die geenen, die de Regeringe aldaar hadden helpen constitueren, daarinne simpelyk wederom herstelde, en datter wyaig correctie ofte verbetering te hopen soude syn, indien men deselve simpelyk aanbevoelen liet aan die geene, die de Regeringe hadden geconstitueert, ende dat daaruyt sekerlyk in deselve provintie meer muvatie, en diffidentie van de ingesetenen ontstaan soude, dewyle veele notabile borgers en ingesetenen van de Provintie van Utrecht over verscheyde van de voorschreve regenten al bereyts seer hadden geklaagt: vermits de tyd daarna getoond heeft 't abuys van 't presippoost op 't welke eerst de H^{en}. Staten van Holland by hare gemelte resolutie van den 5^{en} Febr. 1674 en daarna de H^{en}. wegens de Provintien Holland, Zeeland, Vriesland en Stad en Landen ter generaliteyt comparerende op den 20^{en} April daaraan volgende soodanig resolveren met de Regenten van de Provintie van Utrecht te handelen als nu hier boven verhaalt is, alsoo daarna niet een enig regent judicieel is gecalangieert en veel min is geconvinceerd, van sig in syn charge niet te hebben gecomporteert als den staat van goede, en getrouwe bondgenoten hadde konne en moeten verwagte: soo moet het tot een ewige lof van de H^{en}. die doen ter tyde de Regeringe inde Provintie van Utrecht bekleet hebben strekken, dat men in sulke ongelukkige tyden als men haar op't aldermeeste tragten te beswaren, dat deselve haar in hare charges niet wel en hadde gecomporteert en waarom sulke prejudiciable resolutien syn genomen, niet het alderminste point tot haren lasten met waarheyd heeft weten te voorschyn te brengen.

De saaken van de Provintie van Utrecht eerst by de H^{en}. Staten van Holland, Zeeland, Vriesland en Stad en Landen, en

daar naar by de H^{en}. derselver Gedeputeerden ter Generaliteyt op 't advies conciliatoir van syn Hoogh. den Hr. Prince van Orange in dier voegen afgehandeld synde; soo komt hooggemelte syne Hoogh. op maandag den 13^{en} April ouden styl, binnen de Stad van Utrecht geaccompagneert met veel H^{en}. officieren en hovelingen wordende op desselfs aankomste voor de Catharynepoort van veele H^{en}. en aansienlyke personagien beleeft en minnelyk gerecipient, verwelkomt en geconduiseert na het Duytschenhuys tot desselfs logement geprepareerd, rydende onderweegen tuschen twee ryen soldaten, dewelke tot dien eynde inde wapenen gebragt en gerangeert waren, en wierden op dingsdag daar aanvolgende den 14^{en} April van veele H^{en}. Regenten en andere aansienlyke en voornamse persoonen geccomplimenteerd, wordende ondertuschen de poorten ende de voornaamste plaatsen van de Stad van Utrecht, het gemelte Duytsche huys, ende wel voornamentlyk het St. Janskerkhof daar de vergaderplaats van de H^{en}. Staten is, met sterke wagtten van soldaten beset en bewaart.

Den volgende woensdag, synde den 15^{en} April, wierden alle de regenten uyt welke de staats vergadering bestaat, door orders van hooggemelte syne Hoogheyt inde state kamer ontboden; dewelke aldaar geccompareert synde, soo is hooggemelte syne hoogheyt daarby gekomen, ende heeft de geheele Provinciale regeeringe afgeset, en ontslagen van den eet, die deselve aan de Provincie steden en leden van dien gedaan hadden, ende en specie ook van den eet, dewelke de regenten over eenige jaren gedaan hadden van geen Stadhouder over de Provincie van Utrecht te sullen kiezen; waarop die vergadering is gescheyden sonder eenig tegen seggen.

Den volgende Donderdag synde den 16^{en} April heeft hooggemelte syne Hoogheyt des morgens door geschreve billietten van den secretaris H u y g e n s onderteekent tegen thien uren inde vergaderplaats van de H^{en}. Staten van Utrecht doen bescheyden die persoonen, dewelke hooggemelte syne hoogheyt tot regenten had verkooren, dewelke alle te samen, immers seer weynige uitgesondert, vermits haar absentie uyt de Stad ter bestemder tyd, en plaatse syn geccompareert soo is hoog

gemelte syne Hoogh. daar ook present gekomen, dewelke aldaar op een verheve stoel, agter de tafel van de H^{on}. Geedigeerden tegens de muur geplaceert, en seer cieriik toegemaakt nedergeseten synde, heeft daar geproduceert een lyst waarop de naamen van alle de persoonen, dit aldaar beschyden waren, stonden geschreven dewelke hooggemelte syne Hoogh. selve distinctelyk opgelesen, en telkens na het lesen van yders naam opgesien heeft, of die persoon med 't maaken van syn reverentie thoonde aldaar present te syn. Twelke in dier voege gedaan synde, soo waren dese aangestelde regenten, geen drie ofte eenjarige regenten maar doe ter tyd regenten voor haar leven, alsoo de resolutie van de gecomm. ter generaliteyt van den 20^{en} April 1674 uyt welkers hoofde dit alles geschiet is, seyde, dat dese veranderinge soude geschieden sonder eenige prejuditie ofte consequentie voor het toekomende ten aansien van privilegien vry ende gerogtigheden de hooggemelte Provincie ofte de steden, en leden van dien int particulier compeleerende, behalven dat 't reglement waaruyt de gemelte drie en eenjarigheyd gemetieerd word op dit punt des tyds nog niet geproduceert, en veel min gearresteert was: hierna is binnen ontboden, en gekomen mr. Jonathan van Luchténburg aan dewelke syn Hoogh. gevraagt heeft, of deselve wilde wesen secretaris van de vergaderinge die doen daar present was, dat van de voorschreve Lugtenburg met dankbaarheid wierde geaccepteerd; waarna Hooggemelte syne Hoogh. eyndelyk aan die vergadering heeft bekend gemaakt, dat eenige van de voornaamste borgers der Stad Utrecht hem hadden versogt te willen arresteren een reglement waarna de Regeringe 's lands van Utrecht soude werden beleyt: dat daarom hadde doen instellen een reglement, hetwelk sync Hoogh. seyde dat meest over een quam medde oude forme van Regeringe van dese Provincie, gevende hetselve in handen van den soo even aangestelde Secretaris mr. Jonathan van Lugtenborg, die hetselve op ordere van syn Hoogh. van vooren tot agteren sonder 't alderminste intermis gelesen heeft, alsmede soo vervolgens 't formulier van den eet staande agter 't voorsz. reglement genoleret, welke lecture soo van 't reglement als van den eet in

dier voegen afgedaan synde, soo heeft hooggemelte Syne Hoogh. mede sonder tusschenposinge van tyd daarop aanstonts van alle de presente H^{ea}. afvordert den eed afteleggen, gelyk zulks na den rang van de drie leeden van de Staten ook geschied is: sonder nogtans het voorschreve reglement ende formulier van den eed in eenige deliberatie was geleyt: gelyk 't selve ook niet in presentie van die H^{ea}. in resumptie gebracht is geweest: maar syn Hoogh. heeft alle dit verhaalde met syn hoog aansienelyke presentie vereerd. Op dese verhaalde manier dan is geboren het reglement op de regeringe in de Provintie van Utrecht dat sedert den jare 1674 tot den jare 1702 aldaar geregeert heeft, hetwelke men alhier om de kortheyd te betragten niet sal inscreeren, alsoo het selfde in de publike registers genoeg bekend staat, en al omme met den druk gemeen gemaakt is.

Na dat alle dese saken, invoegen, en manieren als nu geseyd is ter vergaderinge van de nieuw aangestelde Staten van de Provintie van Utrecht ter presentie van hooggemelte syne Hoogh. gepasseert waren, soo is deselve opgestaan uyt de vergaderinge, en in een van de vertrek camers gegaan; waarna de Hr. van Renswoude een wynig tyds hier te voren door den Hr. Prince van Orange aangesteld President van H^{ea}. Staten van Utrecht aan haar Ed. Mogende met veel redenen, kragtige en efficacieuse manieren van spreken heeft voorgesteld omme hooggemelte syne Hoogh. en desselvs wettelyke mannelyke descendenten te defereeren het Erfstadhouder, capiteyn en Admiraalschap over de Provintie van Utrecht; waarop haar Ed. Mo. eenparig aan meer hooggemelte syn Hoogh. ende desselvs wettelyke mannelyke descendenten hebben gedefereert het Erfstadhouder, Capiteyn, en Admiraalschap over de Provintie van Utrecht, me alle digniteyten, preeminentien, prerogativen en waardigheden daartoe enigins specterende: waarna hooggedagte syne Hoogh. versogt synde omme wederom ter vergaderinge van haar Ed. Mo. te komen, en gereverteert synde, heeft de gemelte Hr. van Renswoude in respectueuse termen aan hooggemelte syne Hoogh. communicatie gegeven, dat de Ed. Mo. H^{ea}. Staten aan meer gemelte syne Hoogh. hadden gedefereerd het Erfstadhouder,

Capiteyn en Admiraalschap over de Provintie van Utrecht met een respectueus versoeck dat syne Hoogh. de goedheyd geliefden te hebben van die hooggemelte employen ten dienst van de Provintie van Utrecht aantenemen: waarop hooggemelte syn Hoogh. med seer veel beleefde expressien van dankbaarheid en genegentheyd voor de Provintie van Utrecht, en dese haar Ed. Mo. vergaderinge heeft verklaart de hooggemelte employen ten dienste van haar Ed. Mo. ende de Provintie van Utrecht te accepteren. Alle hetwelke door de Heⁿ. van Renswoude, van Amerongen, en Nellesteyn met haar Ed. Mo. Secretarissen aan de trappen van haar Ed. Mo. vergaderplaats aan den volke aldaar present wierd bekend gemaakt. Hiermede soo wierden de klokken geluyt, ende de vergaderinge scheidt sonder dat iet wes wierde geresumeert van alle dese verhaalde en notabile saaken.

De voorgaande Regeringe soo ten opsigte van de persoonen, als forme in voegen, ende manieren als nu verhaalt is verandert, ende nieuwe wederom aangestelt synde op woensdag en donderdag den 15^{en} en 16^{en} April soo disponeert hoog gemelte Syne Hoogh. voorts op vrydag den 17^{en} April over de vergaderinge van de Raadsheers plaatsen, en alle andere voordere hooge, en lage bedieningen, ende dat ten deele by continuatie op de voorgaande possesseurs van hare ampten; maar meest by collatie op andere persoonen: dewelke de ampten te vooren niet hadden gehad: 't welke gedaan synde soo compareert hoog gemelte Syne Hoogh. nog ten selvigen dage ter vergaderinge van de Heⁿ Staten van Utrecht, ende verklaart, dat de Provintie van Utrecht introduceert, en aanneemt onder de Unie anno 1379 alhier tot Utrecht aangegaan, versoeckende dat de Leden van de Staten daarop geliefden afteleggen den eed van getrouwigheyd, gelyk de Heⁿ van de respective Leden in handen van hoog gemelte Syne Hoogh. gedaan hebben. Waarna meer hoog gemelte Syne Hoogh. door den meer gemelte Hr. van Renswoude voor syne genomene moeyte, goede voorsorge en bysondere affectie bedankt synde; is voorts hoog gemelte Syne Hoogh. wegens haar Ed. Mo. door den meer gemelte Hr. van Renswoude in termen van alle respect ver-

sagt, dat Syne Doorlugtige Hoogheys goedheyt sy de Leden van de vergaderinge met de eere te begunstigen van aldaar afteleggen den eed als Erfstadhouder van de Provincie van Utrecht; waarop hoog gemelte Syne Hoogh. in handen van de meergemelte Hr. van Renswoude den Eed als Erfstadhouder van de Provincie van Utrecht gedaan heeft: luydende als volgt:

» Wy Wilhelm Henrik Prince van Orange en Nassau etc.
 » beloven en sweeren den ingesetenen deser Provincie by hare
 » wetten, privilegien en geregtigheden, midsgaders de vrye
 » exercitie van de ware gereformeerde religie soo die in den
 » jare 1619 by de Synoden nationaal tot Dordrecht is vastge-
 » steld, ende alomme in de vereenigde Nederlanden publi-
 » quelyk word gecert, te sullen conserveren ende handhaven,
 » ende mede van alle geweld van buyten ende van binnen te
 » sullen beschutten, ende beschermen. Soo waarlyk helpe ons
 » God almagtig.”

Waarna Syne doorlugtige Hoogh. in qualité als Erfstadhouder by de geheele Staatsche Vergadering in het Hof Provinciaal van Utrecht is geintroduceerd.

Alle het welke aldus gedaan, verrigt en afgehandelt synde, soo is meer, hoog gemelte Syne Hoogh. die des maandags te voren met heel veel toejuigginge van de gantsche borgerye was gericipieerd, op saturday den 18^{en} April daaraan volgende na Amersfoort getrokken.

HERINNERINGEN AAN OUDE UTRECHTSCH E DICHTERS.

Hoezcer de geschiedenis onzer letterkunde vóór de hervorming, tot nog toe verwaarloosd is, kan geen letterkundigen onbekend zijn, en het is daarom dat wij thans een paar schaars bekende opgaven omtrent Utrecht meenen te mogen mededeelen.

Deze stad was dan (gelijk onder anderen de Heer van Asch van Wijck onlangs zoo treffend betoogd heeft), onder hare Bisschoppen de zetel der geleerdheid en der wetenschappen, maar zij was het niet minder van de vaderlandsche letterkunde. Joannes Busch, Prior van het klooster te Sultij schrijft in 1473 dat in het Sticht van Utrecht meer dan honderd monniken- en nonnenkloosters waren, waar men zich ijverig bezig hield met het lezen en beoefenen van Nederduitsehe geschriften. De meesten echter dier schriften zijn waarschijnlijk in den spaanschen oorlog vernield of naar elders vervoerd, misschien zelfs wel naar Spanje. Van de bekend gewordenen heeft Burman in zijn Trajectum eruditum en Graevius achter zijne Oratio semisaecularis het een en ander aangeteekend. Zelfs onze oudste Rijkskronijkschrijver Melis Stoke, wordt door hen daartoe betrokken; met welken grond staat ons thans niet te onderzoeken. Maar daarentegen kunnen wij drie dichters opnoemen, aldaar onvermeld gebleven, en wier woonplaats onbetwistbaar Utrecht geweest is.

De eerste is een onbekende, welke eene berijmde Zamenspraak, *Meliboeus* getiteld, zijnde een gesprek tusschen dezen en *Prudentia* uit het Fransch in het Nederduitsch heeft overgebracht. Dat hij een Utrechenaar was getuigt hij zelf:

tot Utrecht daer ic wone
maecte ic dit ghedichte scone.

Van hetzelfde zijn twee HSS. bekend, het een in de Uffenbachsche bibliotheek, het ander in de Bodleiaansche te Oxford. Zie Hoffmann, Hor. Belg. I. 118.

De tweede is zekere Baert, suster die clusenarinne tUtrecht, waarvan een lied overig is, beginnende:

Die werelt hielt mi in haer ghewout. (geweld)
te vinden in eene liederverzameling, behoorende aan den Heer Hoffmann te Breslau. HS. op perk. van de 15de eeuw.

De derde is Heer Jan van Brederode, Karthuizer monnik te Utrecht, die onder anderen, liederen ter eere der H. Maagd en van de *Engelsche Groete* gemaakt heeft, en in het begin der 15de eeuw leefde. Zie van Wijn Hist. Avondst. I. 560. Welligt worden ook deze gedichten in Hoffmann's HS. verzamelingen aangetroffen, of bevinden zich in volksboeken.

L. P. C. v. d. B.

HERINNERINGEN DER MAAND.

28 Augustus 1580 overleed de Aartsbisschop Frederik Schenk uit het adelijk geslacht van de Baronnen van Toutenburg. Hij was Dr. in de beide regten en voorzitter in het Keizerlijk geregts-hof, alsmede Pastoor en Regent van de kerk te Rijnsburg. Door zijne geleerdheid zoowel als door de verdiensten, die zijn vader Joris Schenk aan Keizer Karel V. gedurende den oorlog in Vriesland bewezen had, werd hij tot deze hooge waardigheid verkoren. Het was den 15^{en} November 1561, dat hij tot 61^e Bisschop van het Sticht van Utrecht gehuldigd werd, welke waardigheid door den Keizer in die van Aartsbisschop was veranderd. Onder zijn bestuur drong de hervorming in de Nederlanden door, onder zijn oog had de beeldstorming plaats, zonder zijne toestemming werden de geestelijke goederen verkocht, met één woord, hij was getuige van het verval van de oude Godsdienst hier te lande, hetwelk hem zoodanig grieft, dat hij in eene kwijnende ziekte verviel, die hem in het 77e jaar zijns ouderdoms wegrukte. Hij ligt begraven in den Domkerk, naast de oude Kerkenkamer, alwaar zijne tombe uit toetsteen, doch zonder opschrift nog aanwezig is.

Voor de Paardenmarkt 8 Augustus 1836 zijn aangegeven:

Aan het kantoor van den Vaartschen Rijn	34 Paarden.
» » de Tolsteegpoort	83 »
» » Catharijnepoort	199 »
» » Waardpoort	7 »
» » Roodebrug	35 »
» » Wittevrouwenpoort	78 »
» » Ridderschapsvaart	114 »

te zamen 550 »

Nijverheid.

ZIJDEFABRIJKEN.

De belangrijkheid welke de zijdefabrieken voor onze Provincie kunnen hebben, wanneer men dezen tak van Nijverheid, welke sedert den opstand van België voor ons geenen bloei oplevert, op den vaderlandschen bodem op nieuw meerder wilde aankweeken, doet ons in dit tijdschrift nog eens terugkomen, op het hierover reeds aanvankelijk gezegde in een vroeger nummer (*).

Met het grootste regt mogt het Koninkrijk der Nederlanden nog vóór weinige jaren roem dragen op deszelfs voortreffelijke voortbrengselen. Onder de fabrieken van zwarte zijden goederen, om slechts eenige te noemen, onderscheidde zich die van Mevrouw de wed. Blanchart te Antwerpen voor de faliestoffen, dubbel gekeperde zijden lakens, levantine en taf, allen van een zeer goed weefsel, en in vastheid van het zwart zelfs de fransche zijde overtreffende, waarvan de op de tentoonstelling te Gent van 1820 ingezonden stukken, met de zilveren medaille zijn bekroond. Voor velerhande soorten van gekleurde zijde werd even zoo deze onderscheiding waardig gekeurd het aangeboden

---

(*) Zie D. I. bladz. 217.

uit de beroemde zijdeverwerij van den Heer van Dellen, daar zijne geleverde stoffen in helderheid en vastheid van kleur met die van Lijon wedijverden. Om nu andere fabrieken te Antwerpen (*) voorbij te gaan, keeren wij ons tot de noordelijke Provinciën, en ontmoeten, onder de in het jaar 1825 bij de tentoonstelling te Haarlem geleverde zijdeartikelen, die van den Heer G. van den Broeke te Amsterdam, en van meerdere haarlemsche fabrikanten, zoo als: van den Heer J. Wijnkamp, witte met zilver gebrocheerde, in goud gemoorde en op eenen zwarten grond gebrocheerde zijde; van den Heer J. W. de Vos zijden gazen enz., welke te dier gelegenheid bijzonder vereerende onderscheidingen verwierven. Doch laat ons, vóór dat wij nader over de betrekkingen van de zijdefabrieken tot ons Koninkrijk en deze Provincie nog in eenige bijzonderheden treden, eerst dit onderwerp in een algemeen fabriekmatig opzigt beschouwen.

De uitvindster van het zijdeweven, of de vrouw die er ten minste voor gehouden wordt, is reeds door ons opgenoemd; met zekerheid kan echter niet gezegd worden, of deze Pamphila of Pamphyle, door de bewerking om de zijde van de cocons af te spinnen, dezelve tot het weven van stoffen voor klederdragt toebereid heeft, ofschoon Plinius verhaalt, dat uit deze hare vermoedelijke uitvinding het weven der Coïsche kleederen is ontsproten. De Grieken ontvingen vele zijden stoffen uit Azie, doch hadden de

---

(*) Casse van Regenmortel en J. J. van Hal, beide op de haarlemsche tentoonstelling in 1825 met de medaille begiftigd.

gewoonte om daarvan de zijden draden uit te trekken , en die vervolgens tot het weven van andere , met hunnen smaak overeenkomende stoffen , te gebruiken. Dit heeft ook den beroemden Forster op het denkbeeld gebracht , dat deze stoffen gedeeltelijk met katoenen draden zullen zijn vermengd geweest , en derhalve tot de half zijden stoffen moeten behoord hebben. Deze laatsten noemde men *Subsericae*, de geheel zijden stoffen *Holosericae*.

Onder de Ouden hadden er vele verwarringen plaats met opzigt tot de onderscheidingen van zijde en katoen. De inzameling van het spinsel van insecten en boomgewassen , bijna op gelijke wijze als de katoenoogst van den katoenboom , was hiervan veelal de oorzaak. Van daar dat men de *Serische* stoffen zoo menigmaal met die van katoen heeft verward. Zoo ontdekte ook nog in het laatst der voorgaande eeuw de beroemde Reaumur in Frankrijk het spinsel eener soort van rupsen op de pijnboomen , hetwelk eene zoodanige goede soort van zijde opleverde , dat deze tot het weven van zijden stoffen bij uitstek werd geschikt bevonden , en waarvan een minder kundig oog , onder de hemelstreken waar de katoenboom gevonden wordt , moeijelijk het onderscheid zoude hebben aangewezen , en gezien dat dit voortbrengsel uit het dierenrijk en niet uit het plantenrijk voortkwam.

Vóór vele eeuwen waren de Chinezen en Indianen reeds in het bezit der zijdeweefkunst , doch de fabriekmatige behandeling , door welke de van de Cocons afkomende zijde , tot het weven van zijden stoffen bruikbaar gemaakt wordt , vinden wij noch bij vroe-

gere schrijvers verklaard, noch door latere aangewezen. Het *afwinden* en *afhaspelen* van de zijde alleen, bleef steeds vele zwaarigheden opleveren, tot dat een Italiaan, *Borghesano* genaamd, van Bologna geboortig, in het jaar 1272 den eersten zijdehaspel uitvond, ter belooning waarvoor, men hem het burgerregt schonk; eene eer, waaraan in die tijden vele voordeelen verbonden waren, en nog eeuwen daarna een bewijs der erkentelijkheid bleef, dat door de regering eener stad uit naam der burgerij, aan inboorlingen en vreemdelingen werd aangeboden, om uitvindingen en kunstgewrochten te bekroonen.

Tot in het jaar 1538, en dus gedurende een tijdvak van 266 jaren, bleef Bologna in het uitsluitend bezit van het geheim dezer vinding; doch in het gemelde jaar bragten *Cezar Bolzini*, een zijdewever, en *Vincenzo Fardini*, een timmerman, hetzelfde naar andere steden over, ter straffe waarvoor zij beide nog in datzelfde jaar, als verraders het onderst boven, of aan de beenen werden opgehangen. *Zekere Ugolino* maakte vervolgens den zijdehaspel in Modena bekend, en werd daarvoor te Bologna in beeldtenis opgehangen, dewijl men zijnen persoon niet kon meester worden; welke strafoefening in de 18de eeuw nog eenmaal herhaald werd: en geen wonder, dat de Bolognezen het verspreiden van dit geheim zoo voorbeeldig straffen, daar het verlies, hetwelk zij hierdoor leden, ongemeen groot was, enkel door het afhaspelen van zijde, vonden niet minder dan 30,000 menschen aldaar hun bestaan.

De bolognesche wijze van zijde af te haspelen,

bleef nogtans zeer lang met roem bekend, waardoor het zich verklaren laat, dat men ten jare 1670 eenen kunstenaar, Benaij geheeten, van Bologna naar Frankrijk ontbood, om in dat rijk de italiaansche manier in te voeren, waarvoor hij aanzienlijke belooningen ontving, en zelfs tot den adelstand verheven werd. De eerste instellingen tot de bewerking zijn aangelegd te Visieux, twee mijlen van Condrieux.

Het zal niet moeilijk vallen nategaan, dat aan de zijde, al is zij door middel van haspels van de cocons afgesponnen, nog vele bewerkingen moeten geschieden, alvorens dezelve voor het weefgetouw geschikt is. Om aan de ruwe zijde eene doelmatige zachtheid en den behoorlijken glans te geven, is het noodig dat de daaraan eigene gomachtige stoffen, er door afkooking van worden afgescheiden. Tot dat einde worden de strengen in linnen zakken gebonden, en daarop in eenen koperen ketel overgebracht, in welken vooraf eene behoorlijk geëvenredigde hoeveelheid witte marseilliaansche zeep in water is opgelost, en in welke oplossing of zeepsap, de zijde zoolang wordt gekookt, tot dat zij de verlangd wordende zachtheid en glans heeft aangenomen. Vervolgens wordt de zijde geleverd, tot welke bewerking eene grootere oplettendheid, dan tot het verwen van andere stoffen wordt vereischt. De zijdeverwerij maakt daarom slechts eenen enkelen tak der algemeene stoffenverwerij uit, en wordt door eigenlijke zijdeverwers als een bijzonder handwerk uitgeoefend.

Om de zijde nu verder tot het weven voortebereiden, wordt dezelve door de *lyonsche spoelmachine*, of *smagersche Wikkelmachine* op klossen getrokken,

vervolgens *gedoubleerd* en *getweerd*, uit welke bewerkingen tweederlei soort van zijde wordt verkregen, namelijk de *Orgazijn*-zijde die voor den *ketting*, en de *Tram*-zijde die voor den *inslag* dienstig is. De machine, *Tweernmolen* genoemd, wordt mede aan eenen inwoner van Bologna togeschreven; dezelve is aldaar ten jare 1282 onder den naam van *zijde filatorium* bekend geworden.

Tot de weefgetouwen voor zijden stoffen, was reeds door het bestaan van deze inrigting voor linnens, katoenen enz. de weg gebaad; oppervlakkig moest het dus voorkomen, als of geene bijzondere scherpzinnigheid, of geen zeer groot vernuft daartoe vereischt werd, en ook ten opzichte der enkel gladde of effene zijden stoffen, geldt deze meening eenigzins: dan ten aanzien der vele prachtvolle, ja kunstrijke weefselen, gelijk zij door zoo vele voortreffelijke zijde fabrieken van tijd tot tijd zijn voortgebracht, is het geheel anders gelegen. Men beschouwe slechts de verwondering wekkende zamenstelling van een weefgetouw voor zijde-damast, en men sla oplettend de bewegingen gade, die door een kunstig gefatsoeneerd trekwerk tot het vervaardigen van *Gros de tours*, *Droget*, *Taffen*, *Satijnen* en gebloemde en getrokkenene *mooren* vereischt worden; dan zal men op het hoogst moeten verbaasd staan, over den rijken vindingsgeest van den mensch. Volgens sommigen, zoude het weven van Damast door de Babijloniers, volgens anderen door de inwoners van Damascus uitgevonden zijn; of bij deze weving ook het trekwerk in gebruik zij, zullen wij niet beslissen, maar wij kunnen niet af zijn hier te vermelden, dat zekere Pasquier Lammertijn te Alkmaar, in 1595, de kunst heeft uitgevonden om in

het linnen te weven door middel van een *trekwerk*, waardoor hij in hetzelfde beelden van allerlei aard en vorm inbragt, en welke kunstweving zeer waarschijnlijk later op het weven van andere stoffen is toegepast geworden. Voor eenigen tijd heeft de Heer *Jac-
quart* in Frankrijk een nieuw weefgetouw met trekwerk uitgevonden, van hetwelk de bewerking veel eenvoudiger is dan die der gewone trekwerken, en het is te wenschen, dat dit verbeterde weefgetouw ook in onze fabrieken moge worden ingevoerd.

Overwaardig is het onderzoek naar de opkomst, den bloei en de voortbrengselen van de zijdefabrieken, die zich reeds zeer vroeg over de toenmaals bekende wereld verspreid hebben; dan daar deze belangrijke stof te veel uitgebreidheid heeft, om in dit nummer van het tijdschrift geheel behandeld te worden, zullen wij dit onderwerp in twee deelen splitsen: in dit nummer alleen over Azie spreken, en in een volgend alleen over de europesche fabrieken handelen, en zoo wel deze afdeeling als de volgende met belangrijke toepassing op de Nederlanden, met voorstelling van het voorgevallene in dezen tak van nijverheid in het algemeen, en deze Stad en Provincie in het bijzonder, besluiten. Tot de eerst opgegeven afdeeling overgaande, vangen wij aan met:

Zuid-Azie, alwaar het weven van zijde stoffen reeds sedert eeuwen in zwang was. Te regt wekt het de verwondering, dat de voortreffelijke voortbrengselen der fabrieken in die landen, op geheel kunstelooze en als 't ware vormelooze werktuigen vervaardigd worden. In *China* is de provincie Nankin eene voornamelijk zetelplaats van zijden manufacturen; bijna alles wat voor

's Keizer's hofstaat en verdere aanzienlijken des Keizerrijks, aan zijden stoffen benoodigd is, wordt door de menigvuldige en beroemde nankingsche zijdefabrieken geleverd. De hierop in rang volgende Provincie is Canton: niet slechts wordt, door de aldaar vervaardigde zijde artikelen, meest in alle de inlandsche behoeften voorzien, maar ook een groot gedeelte derzelve zendt men naar de Indiën en Europa. De stoffen welke men voornamelijk in China vervaardigt, bestaan in effene en gebloemde gazen voor zomerkleeding, damasten van onderscheidene kleuren, zwarte en gestreepte atlassen, vele soorten van fluweelen enz. In het land zelve zijn het meest twee hoofdsorten der atlassen in gebruik, als: die van *Tuantse*, zijnde eene soort van sterkere doch minder glanzende atlas dan de europesche, en die veelal met teekeningen van gebloemde, boomen, dieren, vlinders of kappelletjes kunstig is doorweven, en de zoogenaamde *Tscheutse*, die eene soort van taf voor broeken en voering is. Deze laatste bestaat in een digt weefsel, en is desniettemin zeer leenig, zoo dat het met de hand zamengedrukt of gewreven wordende, zonder eenige plooijen of vouwen blijft: het kan even als linnen worden gewasschen, zonder veel van zijnen glans te verliezen. Gouden stoffen worden in geringer hoeveelheid vervaardigt: bij derzelve bewerking wordt behendiglijk eene reep sterk verguld papier tusschen de stoffen ingeweven, en geeft, zoo lang deze nieuw blijft, daaraan eenen meer verheven glans dan diegenen bezitten, welke met echt goud bewerkt zijn; spoedig echter gaat zoo wel door den invloed der lucht, als door vochtigheid of andere oorzaken, die glans ver-

loren; hierom worden deze stoffen ook meestal slechts tot bekleeding van huisraad aangewend. De met goud en zilver gestikte stoffen worden niet slechts in China zelve veel gebruikt, maar ook in aanzienlijke hoeveelheden naar Indie en Europa verzonden. Zoo ook hebben er in China aanmerkelijke verzendingen plaats van zoogenaamde Theedoekjes, van Sjerpen (*mogols*) van japonnen (*pomerie*) waarvan de modellen uit Europa te voren worden opgezonden, en van *Cha*, eene ligte taf met gebroken bloemen op de wijze van kantwerk. Ook in Bombay, Suratte, Daman, Guzurate en andere plaatsen in de Oost-Indiën, worden onderscheiden soorten van zijden stoffen, en daaronder van zeer rijk allooy vervaardigd; bijzonder echter in Bengalen heeft de zijdeweaverij grooten opgang gemaakt. Het was ten jare 1772 dat de eerste filatuur gewondene zijde uit deze bezitting in Londen werd gevoerd, en hoedanig deze nieuwe tak van nijverheid in 20 jaren was aangegroeid, kan men opmaken uit het hier volgende uittreksel van eenen brief geschreven van Fort St. George in dato 9 Mei 1792:

- » Hier zijn acht zijde factorijen, welke aan de engelsche Oost-Indische compagnie in eigendom toebehooren; in iedere filatuur of factorij vinden, naar mate van derzelve uitgebreidheid, van 3,000 tot 10,000 menschen bezigheid; rekt men daarbij de moerbe-zien planters, de oppassers der zijdewormen, enz. zoo mag het getal van werklieden, mans, vrouwen en kinderen, op iedere filatuur of factorij van 10,000 tot 40,000 worden begroot."

De in Bengalen voor rekening der engelsche Oost-Indische compagnie geleverd wordende zijde, die naar

Europa gezonden wordt, is ruw en zonder eenige kunstbewerking te hebben ondergaan, òf naar de italiaansche wijze van de Cocons of poppenspinsels gehaspeld. De eerstgemelde soort, sedert onheugelijke tijden bij de inboorlingen in gebruik, wordt bengaalsch gewondene genoemd, ten einde haar van de andere, de naar de in lateren tijd ingevoerde italiaansche manier bewerkte, te onderscheiden, welke laatstgenoemde daardoor den naam van filatuur gewondene heeft verkregen. Daar nu de bengaalsch gewondene zijde slechts tot knoopen of strikken, tot naaijen en andere kleine handwerken gebezigd kan worden, had de engelsche O. I. Compagnie geen ander uitzigt, om dit nieuw verworven product tot eenen gewigtigen handeltak te herscheppen, dan door in Bengalen de italiaansche wijze van bewerking in te voeren. Dit geschiedde echter niet, zonder eene ernstige tegenkanting der londsche zijdehandelaars, die door dezen maatregel hunnen handel met Italie zagen verkort.

Van bengaalsche filatuur gewondene zijde werden van 1772 tot 1804, meer dan $3\frac{1}{2}$ millioen ponden ingevoerd; en van bengaalsch gewondene zijde twee derde gedeelte minder. De engelsche O. I. Compagnie verloor echter, zoo door de, wegens groote aanvoeren ontstane lage prijzen, als door de toenmalige omstandigheden van den oorlog, een kapitaal van meer dan 6 tonnen gouds. Uit vrees voor grootere verliezen, en om het belang van, bij verderen toevoer, tevens voor duizenden van menschen in Engeland dezen zoo belangvollen nijverheidstak uit te breiden, en dien op duurzamer voet te bevestigen, vatte de Compagnie het denkbeeld op, om te beproeven of men de ben-

gaalsche zijde niet op italiaansche wijze tot Organzija zijde zoude kunnen verwerken.

Na met zaakkundigen hierover geraadpleegd te hebben, werd de engelsche Compagnie gewaar, dat ook de tot Organzija zijde bewerkte bengaalsche ruwe zijde tot de scheering voor zijdelintweverijen zoude aan te wenden zijn. De te dien einde genomene proeven beantwoordden aan de verwachting, en in 1796 schonken zelfs velen der engelsche zijdehandelaars, die vroeger het ondoelmatige dezer nieuwe Organzija zijde beweerd hadden, daaraan hunne volkomene goedkeuring; welke belangrijke bijval ter voortzetting van den gezegden nieuwen nijverheidstak dan ook aanleiding gaf, dat de Compagnie voor den invoer eener betere kwaliteit van ruwe bengaalsche zijde zorg droeg, zoo dat de daaruit vervaardigde Organzija, alle voldoening gaf. Niet slechts bepaalde zich nu het gebruik dezer zijde tot scheering bij de zijdenlintweverijen, maar het werd ook ter vervaardiging van taffen, zakdoeken en andere zijdenstoffen aangewend; zelfs waren onderscheidene zijdewevers van oordeel, dat de bengaalsche Organzija tot deze oogmerken niet slechts beter koop, maar ook geschikter dan de italiaansche was.

Wij kunnen nu deze afdeeling, waarbij wij uitvoeriger hebben moeten zijn over de vreemde landen dan ons oogmerk was, niet beter besluiten, dan met de opmerking, hoe eene wezenlijke goed geplaatste vaderlandsliefde, gepaard met de zucht, om aan zijne medeinwoners gestadig nieuwe welvaartsbronnen te openen, aan deszelfs bewoners voortdurend nieuwe middelen van bestaan, en nieuwe takken van handel en nijverheid te schenken, ook meestal met de wel-

dadigste en zegenrijkste uitkomsten bekroond wordt. De invoer der zijdeteelt, en het bewerken der zijde op italiaansche wijze in Bengalen, verschaften in dat land aan meer dan 150,000 menschen de middelen tot hun onderhoud. Gedurende eene reeks van jaren trok de engelsche O. I. Compagnie daarvan onberekenbaar groote voordeelen; deze omstandigheid gaf aanleiding tot eene groote uitbreiding der zijdefabrieken in Engeland, en het zijdewinden schonk aan duizenden geluk en welvaart. Wij Nederlanders mogen op onze heerlijke en onschatbaar vruchtbare Oost- en West-Indische bezittingen wel voortgaan meerder het oog te vestigen, om de Engelschen na te volgen en mede te werken met de pogingen die er van Gouvernementswege thans in de O. I. worden aangewend, tot het vestigen van dezen tak voor volksbestaan, om langs dezen weg de inkomsten en den rijkdom van voortbrengselen onzer overzeesche bezittingen, hoe zeer reeds ver uitgebreid, nog aanmerkelijk te vermeerderen.

Wat de Burgervaderen dezer stad, ook in vroeger tijden tot aanwakking van de zijdefabrieken in het belang der nijverheid hebben aangewend, is uit vele resolutiën en privilegiën overtuigend te zien. In het jaar 1606 diende zekere Caspaer Benoit een verzoekschrift in, *tot het erigeren en opstellen van eenige moelens oft twernen, binnen deser stadt, tot bereydinge van rouwe zijde mitsyaders het planten ende pooten van moerbezieboomen tot propagatie, voortplantinge ende onderhoudinge van zydewormen, tot onderzoek waarvan de Staten en de stad Utrecht uit hun midden eene commissie benoemde; of echter deze fabriek tot stand kwam, is ons niet gebleken. In het jaar 1652*

echter is het bewezen dat een dergelijk verzoek is toegestaan. Wij vinden in de notulen dezer stad, van 11 October van gemeld jaar, dat aan Anna Groesen, koopvrouw te Amsterdam, handelende in florette- en zijde-rederije, voornemens zijnde om in deze stad een getal van omtrent 100 personen onder 2 meesterknechts in het werk te stellen, voorloopig is toegestaan het gebruik van de spinkamer en de kamer annex in het Agnieten klooster; waarvan de kosten tot de inrigting, door de stad zouden gedragen worden, zoo zij langer dan zes jaren de onderneming voortzette, en voldeed aan de voorwaarde, om geene arme personen van buiten, maar alleen burgers en inwoners der stad tot het werk te bezigen, en dat zij volgens haar aanbod de zijde, die zij zoude komen te bereiden, niet verkocht, noch de stoffen daarvan gemaakt aan burgers of inwoners, het zij bij de el of bij heele of halve stukken, maar allen aan de winkeliers afleverde.

Spoedig breidde zich deze tak van nijverheid uit, en was eene bron van bestaan voor velen. Hoe de stedelijke regering hiervan wist gebruik te maken tot verligting der behoeftigen, blijkt uit een besluit, elf jaren later genomen; immers wij lezen in de notulen van 12 October 1663 als volgt:

- » De vroetschap berigt zijnde, dat de laecken en
- » de drapier neringen alsmede de sijdwinderije, soo
- » hier als in andere naburige steden sodanig weder
- » beginnen aan te wakkeren, dat de coopluiden ende
- » meesters, de voorsz. neeringe exerceerende jegen-
- » woordich met geen genoegsaam getal van arbejts-
- » luyden cunnen worden gedient; heeft, ten eynde de

» gemelte neeringen alhier te meer souden kunnen
 » worden aangequeekt ende voortgeset, ende by ge-
 » volg de Armbezorgers van 'tsware onderhoud der
 » armkinderen voor een gedeelte ontlast, goetgevon-
 » den ende verstaan, dat de kinderen bij de ambachts-
 » kamer ende weeshuys alhier wordende onderhouden,
 » soo veel doenlijk aan de draperije ende sijdewinde-
 » rije sullen worden te werk gestelt; alsmede dat de
 » arme luyden bij de dyaconie ende allmoeseniersca-
 » mer bedeeft wordende sal worden gelast, haere
 » kinderen insgelijcks de draperije ofte sijdewinde-
 » rije te laten leren, ende ingevalle eenige der gemelte
 » kinderen aan hare meesters ofte werkbazen andere
 » neringen ofte ambachten exerceeren, als noch voor
 » een tijd mochten sijn verbonden, dat sulx naer ex-
 » piratie van den voorsz. tijdt sal worden achtervolgt,
 » op poene dat de voorsz. ouders die hierinne weij-
 » gerich ofte nalatich mochten worden bevonden, haere
 » bedelinge effectivelick sal worden onttrocken Ende
 » sal dese Resolutie aan ider der gemelte camers
 » mutatis mutandis worden toegezonden."

Welke bescherming de regering aan de eenmaal ge-
 vestigde fabrieken toen verleen kon, is ook aftenemen
 uit het handhaven van de deugdelijke nakoming van de
 acte der gedeputeerde staten van 12 September 1653,
 waarbij de vroedschap poenalick (op de bepaalde straf
 tegen de overtreders) beval, dat de zijdemolen te
 Maarssen zoude worden geamoveert, niettegenstaande
 vele aanzienlijke kooplieden en burgers van Amster-
 dam van de joodsche natie, eigenaars der huizen, erven,
 enz. waar dezelve was opgericht, zich per rekwest tot
 de instandhouding hadden aangemeld.

P. W. L.

(Het vervolg in een later nummer.)

Bij de mededeeling van nevensstaanden Staat N°. XIII. in verband met dien welke geplaatst is in ons *Tijdschrift* D. I. bladz. 467 Tab. XII. hebben wij nu het genoeg te doen kennen den Staat der Overledenen op onderscheiden leeftijd in de stad Utrecht en derzelve voorsteden, gedurende de Twaalf jaren van 1815 tot en met 1826, terwijl die van de Acht Jaren van 1827 tot en met 1834, in een volgend N°. zal geplaatst worden. Uit dezelve blijkt dat in de jaren van 1815 tot en met 1827 overleden zijn :

			MEER OVERLED.			
			M.	V.	M.	V.
Beneden de 5 maanden.			1563	1151	254	—
Van	3 tot	6 maanden.	303	237	69	—
—	6 —	12 —	319	276	45	—
—	1 —	2 jaren.	385	334	—	1
—	2 —	3 —	261	275	—	12
—	3 —	4 —	160	141	19	—
—	4 —	5 —	114	79	33	—
—	5 —	6 —	70	72	—	2
—	6 —	7 —	60	45	17	—
—	7 —	8 —	41	21	20	—
—	8 —	9 —	34	32	2	—
—	9 —	10 —	16	30	—	14
—	10 —	15 —	97	101	—	4
—	15 —	20 —	129	85	46	—
—	20 —	25 —	357	127	210	—
—	25 —	30 —	250	172	38	—
—	30 —	35 —	179	186	—	7
—	35 —	40 —	184	191	—	7
—	40 —	45 —	161	203	—	44
—	45 —	50 —	186	257	—	31
—	50 —	55 —	212	219	—	7
—	55 —	60 —	220	215	7	—
—	60 —	65 —	505	312	—	9
—	65 —	70 —	289	538	—	49
—	70 —	75 —	277	598	—	121
—	75 —	80 —	262	365	—	105
—	80 —	85 —	186	541	—	153
—	85 —	90 —	113	166	—	35
—	90 —	95 —	42	75	—	53
—	95 —	100 —	11	21	—	10
—	100 jaren en daarboven.		2	4	—	2

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
 GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN
 's RIJKS FEE-ARTSENIJSCHOOL te UTRECHT, ONDER
 TOEZICHT VAN DEN HOOGLEERBAAR P. J. J. DE VRIJBERG.

DATUM.	BAROMETR. IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LEUCHTGESTELDHEID.
1 August.	767	61	Z. Z. W.	zonneshijn met wolken.
	760	61	Z. W.	betrokken.
	762	59	Z. W.	regen.
2 id.	760	57	Z. W.	zonneshijn met wolken.
	759	61	W.	idem.
	760	58	W.	idem.
3 id.	765	56	Z. O.	idem.
	765 ⁵	67	Z. W.	idem.
	764	62	O.	idem.
4 id.	761	65 ⁵	Z.	betrokken.
	761	70	N.	idem.
	761	70	N.	idem.
5 id.	763 ⁵	63	N. N. O.	iets idem.
	763	70	N. O.	idem idem.
	763	63	O. N. O.	helder.
6 id.	765	61	N. O.	idem.
	765	63	N. O.	idem.
	765	69	N. O.	idem.
7 id.	767	64	N. O.	idem.
	767 ⁵	68	N. O.	idem.
	767	68	N. O.	idem.
8 id.	767	69	O.	eenigzins bewolkt.
	767	65	O.	idem.
	767	67	O.	idem.
9 id.	767 ⁵	62	O.	idem.
	763	65	O.	eenigzins betrokken.
	763	64	O.	idem.
10 id.	767 ⁵	62	O.	iets bewolkt.
	767	66	O.	idem.
	767	64	O.	helder.
11 id.	769 ⁵	58	O. N. O.	betrokken.
	769 ⁵	64	O.	iets bewolkt.
	770	64	O.	betrokken.
12 id.	771	59	O.	idem.
	771	64	O.	eenigzins betrokken.
	771	64 ⁵	O.	helder.
13 id.	770	61	O.	idem.
	767 ⁵	72	O.	idem.
	767	72	O.	idem.
14 id.	761 ⁵	65	O.	idem.
	761	31	Z.	iets betrokken.
	759	76	Z.	regenachtig, onweder.
15 id.	761	67	N.	betrokken.
	762	70	N.	idem.
	762	70	N.	idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGASTELDRAID.
15 Augst.	766	65	N. O.	betrokken.
	766	64	N. O.	idem.
	766 ^s	64	N. O.	idem.
17 id.	766	64	W. Z. W.	idem.
	764	69	W.	idem.
	765 ^s	68	N. N. W.	eenigzins betrokken.
18 id.	765	67	N. W.	betrokken.
	764	70	N.	bewolkt.
	763 ^s	68	N.	betrokken.
19 id.	762	61	N.	eenigzins betrokken.
	764	66	N. N. O.	betrokken.
	765	61	N. O.	idem.
20 id.	764	61	N. W.	iets bew., sterke wind.
	762	66	W.	betrokken, idem.
	760	62	W.	idem.
21 id.	758	60	N.	regenachtig.
	760	62	O. N. O.	eenigzins betrokken.
	761	62	O. N. O.	eenigzins bewolkt.
22 id.	760	58	O.	helder.
	758 ^s	68	W. Z. W.	betrokken.
	757 ^s	65	W.	idem.
23 id.	755	64	W. Z. W.	regenachtig.
	755	66	W. Z. W.	regen.
	755 ^s	65	W. Z. W.	regenachtig.
24 id.	764	60	O.	eenigzins bewolkt.
	765	66	O.	idem.
	765	64	O.	helder.
25 id.	768 ^s	54	O. Z. O.	idem.
	767 ^s	63	Z. O.	idem.
	766 ^s	63	N.	idem.
26 id.	758	56	W.	betrokken.
	758 ^s	60	W.	regen.
	758 ^s	60	W.	buijig.
27 id.	763	64	W.	eenigzins betrokken.
	762 ^s	68 ^s	W.	idem.
	763	68	W. Z. W.	helder.
28 id.	764	66	Z. W.	eenigzins bewolkt.
	763 ^s	65	Z. W.	regen.
	762 ^s	64	W.	idem.
29 id.	765 ^s	60	N.	eenigzins betrokken.
	765 ^s	62	N.	bewolkt.
	766	68 ^s	N. N. O.	iets bewolkt.
30 id.	768	60	N.	iets betrokken.
	768	65	N.	idem.
	768	64	N.	idem.
31 id.	767 ^s	64	W.	iets bewolkt.
	767 ^s	68	W.	idem.
	766 ^s	70	W.	helder.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 uren.

Augustus 1836.

**STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN
OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie
UTRECHT.**

	GEBORENEN.								HUWELIJKEN SCHIEDINGEN	OVERLEDENEN	
	Getal.		waaronder:							M	V
	M	V	Onechte	Twec.	Doodgeb		M	V			
UTRECHT.	60	57	"	"	"	5	3	46	"	61	41
AMERSFOORT.	17	11	1	"	1	1	2	11	"	6	10
WIJK BIJ DUURSTEDEN.	4	3	"	"	"	"	"	"	"	4	1
RUENEN.	5	1	"	"	"	"	"	2	"	1	3
MONTFOORT.	6	4	"	"	"	2	"	"	"	4	4
IJSSELSTEIN.	6	4	1	"	"	"	"	1	"	3	3

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

	onder Nulpool
1 Augustus 1836.	4 el 76 dm.
15 —————	5 — 06 —
31 —————	5 — 06 —

HENDRICK DE KEYSER.

(MET AFBEELDING.)

Het is een aangename pligt, de verdiensten onzer voorvaderen te herdenken, en zoo veel mogelijk, naar waarde te vermelden. — Dubbeld belangrijk worden deze voor ons, zoo zij in onze Provincie of Stad hunnen oorsprong of bloei gehad hebben; en daarom lust het ons den hoog beroemden man te gedenken, aan het hoofd dezès vermeld, en in het kort de waarde van zijne werken, als Bouw- en Beeldhoukundige te overwegen. Ofschoon bekend in de geschiedenis der schoone kunsten, door zijne groote bijdragen tot het maatschappelijk nut; zoo deelen wij echter in het bijzonder belang der verdiensten van Hendrik de Keyser, omdat hij in Utrecht het eerste licht aanschouwde.

Bij onderscheidene schrijvers bestaat een aanmerkelijk verschil in den tijd zijner geboorte, en vooral van zijn overlijden: immers bij J. Kok, Vaderlandsch Woordenboek, vinden wij hem geboren in het jaar 1565, en overleden in 1631 (1); doch het komt ons voor, dat Kok het leven der Schilders van Karel van Mander (2) heeft gevolgd, alwaar het geboorte-

---

(1) Dit sterfjaar 1631 is ook verkeerd opgenomen in het algemeen Woordenboek van Kunsten en Wetenschappen door G. Nieuwenhuis, en moet zijn 1621. Zie aldaar.

(2) Uitgave van Jacobus de Jongh, 2^e deel 8^v. Amsterdam 1764. pag. 60. Dit is in eene noot van de Jongh opgenomen en niet van van Mander zelve. — Tot onze bevreemding vonden wij niets van de Keyser geboekt bij F. D. Fiorillo in zijne Geschiede der Zeichnenden Kunste, welke Schrijver anders vrij nauwkeurig is geweest in het opsporen van groote mannen.

HENDRICK DE KEYSER.

jaar aldus voorkomt, doch het overlijden op 1621 is geboekt; men kan dus veilig het aangehaalde jaar 1631 bij Kok voor eene drukfout aannemen; te meer, dewijl de dag van het overlijden in alle overige berigten juist is, en de andere misrekeningen uit dezelfde bron zullen zijn voortgevloeid. Wij voor ons zullen het meest aannemelijke volgen, en wel het levensberigt hetwelk vóór een bouwkundig boek over de werken van de Keyser (1) tien jaren na zijnen dood uitgegeven, geplaatst is, welk werk niet alleen is geschreven onder het oog van zijnen zoon Pieter de Keyser, maar onder dat van Cornelis Dankerssen, welke laatste bijna al die werken onder zijn opzicht heeft uitgevoerd, en alzoo voor eene geloofwaardige bron kan worden aangenomen.

» 't Leven van Mr. Hendrick de Keyser, in zijn leven
» Bouwmeester der wijtvermaerde Koopstad Amsteldam.”

Na dat over de bouwkunde in het algemeen is gehandeld, zoo vervolgt het aldus: » So sal met allen welvoeghelyk zyn alhier
» oock mede eenighsins te verhalen 't leven van den ghenen,
» welken desen onse tijdsche gebouwen in 't bysonder als Va-
» der heeft geteelt. -- 't Welk wy hier vorens hebben te doen,
» doch niet naer de waerde van zyne verdiensten, maer een-
» voudig en kort, en maer voor den vreemden en die zyns
» gantsch onbewust zyn, en geen kennissen en hebben: want

---

(1) *Architectura Moderna*, ofte bouwinge van onsen tijd, bestaende in verschyde soorte van gebouwen, soo gemeene als bijzondere, als Kercken, Toornen, Raedhuijse, Poorten, Huijse, Graven, en dergelijke Gestichten, staande soo binnen deze Stat Amsteldam als elders, alle gedaen bij den zeer vermaerde en vernuften Mr. Hendrick de Keyser, Beeldhouwer en Bouwmeester der Stat Amsterdam, en in weesen gebracht bij den zeer ervaren Cornelis Danckerts, Mr. Metselaar en Bouwmeester der voorsz. Stadt enz.

Tot Amsterdam bij Cornelis Danckerts van Seevenhoven, wonende in de Kalckton bij de Reguliers-tooren 1631. (in fol. met platen.)

» onder zyne Burgeren zyn de daden, werken, namen en be-
 » kendheyd noch alle soo versch en van soodanige achtinghe,
 » dat myn ongeoeffende Penne de genoeghsaemheyd van dien,
 » aldaer niet en soude konne bereycken." Verder » dese onse
 » vermaerden Konstenaer Mr. Hendrick de Keyser, welke
 » beydes so konstigen Beeldhouwer als Bouwmeester is geweest,
 » is geboren binnen de Stadt Uytrecht, welke Stadt in ouder-
 » dom gheenighe verre of by gelegen Steden in dese landen en
 » wyckt, maer in 't algemeen voor een der oudste van dese
 » gheheele land-streeke word geacht;" Vervolgens » onsen
 » Konstenaer dan is gheboren geweest in 't jaar ons Saligh-
 » makers 1567 (den 15 Mei) syn vader die genaemt was Cor-
 » nelis de Keyser (1) is geweest een Kistemaker, en 't
 » schijnt wel, of door sulckx te weten de schrynerwerckingen
 » welke onder 't Bouwen als saecke der werckinge behoort,
 » onse Konstenaer mach eerst toegangh tot de Bouw-konste
 » ghekrege hebben, of andersins door de konstliefde des
 » vaders toegestiert, of oock wel door eygen genegendheid en
 » overeenkomsten met dier konste mach aangeraeckt zyn:
 » Voorts onder zyne meesters is wel de voorneemste geweest
 » de vader van Abraham Bloemaert (2), Schilder tot
 » Uytrecht, zynde een Beeldhouwer, by de welke onsen Key-
 » ser in de bouwkunst dapper heeft toegenomen, en seer heeft
 » gevordert: bovendien is hy ook in 't Beeldhouwen seer
 » uytnemende geworden, ende gantsch vast in 't Bootseren,
 » deur 't welcken hy ook in so goeden, en meerdere achtinge

---

(1) Kornelis Dirkzen de Keyser, overleden 2 Febr. 1623, zijne moeder Cornelia Hubertje van Nijkerken uit den edelenstam van Nijkerken, overleed te Amsterdam 15 Maart 1622. Zie Hoogstraten, groot algemeen Woordenboek op het woord Keyser, en J. Kok, Vaderlandsch Woordenboek.

(2) Deze, Kornelis Bloemaert genaamd, was een kunstig Beeldsnijder, Bouwkundige, en Ingenieur, is geboren te Dordrecht. Zie Schilderboek van Karel van Mander 1604. 42. pag. 297.

» is gekomen als ymand van zynen tyd, volgens 't welke hy
 » oock in 't jaar 1594, zynde nu een man vast in de 27
 » jaren, tot Bouwmeester der wydt vermaarde Koopstadt Am-
 » sterdam is aangenomen, seker een schoone en gewenschte
 » saecke voor zyn konste; hebbende vermits den aanwas, toe-
 » nemen en vergrooten van dese bloeyende Stadt, rechte ge-
 » legenheyd en volle stoffe om in zyn konste, vermits de er-
 » vaeringe te vorderen en toe te nemen, 't welck hy sich oock
 » dapper heeft bevytigt, en in verscheyde wercken die hy
 » gedurende zyn 27 jarige dienst heeft bewesen en betoont,
 » en heeft binnen desen voorschreven tyt menigte van gebou-
 » wen, so gemeene als bysondere af gevaardigt, en vele groote
 » wercken gedaan, van dewelcke binnen Amsterdam de voor-
 » neemsten wel zyn (1) de Zuiderkerk, de Beurs, de Jan

---

(1) In het werk *Vies des Architectes* par M. Pingeron, vinden wij bijna alle de volgende wercken aan Cornelis Dankers de Ry toegekend, het geen aldaar verkeerd is opgenomen; dewijl vermelde Dankers over die wercken als *Overste Metselaar* der stad Amsterdam, heeft gestaan onder die Keyser, en met hem alle deze wercken heeft gemaakt, zijnde in 1631, » een man van goede en hoogen ouderdom hebbende 69 » jaren, doch niet te min nog een vast man en als nog in zynen » dienst en overste meesterschap vervolghende, zijnde als tegen- » woordig, boven de gewoonlijke wercken der Stadt besich met de » volvoeringen van de Wester-Kerk en derzelver Toorn, over » welken onsen Bouwmeester (Hendrik de Keyser) gestorven » is." Zie 't leven van Cornelis Dankerssen, in het Voorberigt van het reeds gemelde werk van de Keyser, *Architectura Moderna* enz. pag. 8. Met is ook deze Cornelis Dankers de Ry, dien wij hier in het voorbijgaan, gedenken en waarvan Pingeron getuigt: » Dankers fut le premier qui trouva le » moyen de bâter des ponts de pierre sur les grandes rivieres, » sans gêner le cours de l'eau; il en fit l'épreuve sur le Amstel, » qui a deux cents pieds de large." Zie *Vies des Architectes anciens et modernes* par M. Pingeron, *Capitaine d'Artillerie et Ingenieur au Service de Pologne*, Tom. Second pag. 184. Par. 1771. 3°.

» Roompoorts-Toorn, Haerlemmer-Poort, Noorder-Kerk, en de
 » Wester-Kerk, over de welcken hy gestorven is, doch van de
 » gene die hy buyten Stads gedaen heeft, zyn des Princen van
 » Orangiens graf, en Stadhuys te Delft wel de voorneemste,
 » boven desen heeft hy noch een ontallycke menigte van min-
 » dere en bysondere gebouwen, en Burgershuyseu voltrocken,
 » aen welcke alle zyn groote vlyt, en vaerdigheyd blyckt.
 » Eyntlyck hy is tot groote schade voor de konst in den jare
 » 1621 den 15 May binne Amsterdam, in 't 54 jaer zyns ou-
 » derdoms deser wereltd overleden, hebbende alvorens omtrent
 » een maendt het bedde gehouden, en aen de koorts sieck ge-
 » weest, hy is in alles een pryswaerdigh man en wonder vly-
 » tigh en wacker in zyn konst geweest, en heeft door desel-
 » ve oock soo hooge en meerdere achtlinge bekomen, als wy
 » niet en weten dat yemandt voor hem gehadt heeft, en seker
 » hy is den genen geweest door de welke de konstige Bou-
 » winge in veel manieren is herresen en opghekomen, sulckx
 » dat de konst door zyn vlydt bynaer als tot een ghewoonheyd
 » geraeckt is, en is door sulckx by de Konstenaren van synen
 » tyd seer in achtlinge en met allen wel ghewillet geweest, en
 » heeft onder andere seer gemeensame kennisse ghchadt met
 » den konstrycke en seer vermaerden Goltius, als oock met
 » Abraham Bloemert tot Utrecht, en sonderlingen met den
 » wonderen Cornelis Ketel, alle schilders van grooter ver-
 » maertheyd. Voorts is hy een man geweest in zyne manieren
 » niet groots, heel goetaerdigh en vredsacm, en gansch wil-
 » ligh en bereydt om yder met zyn konsten en wetenschap
 » behulpig te zyn, en voort te helpen; waer door hy dan by
 » allen lieden van meerder en minder staets, seer is bemint
 » geweest. Oock is hy geweest een sonderling liefhebber van 't
 » Vaderlandt, en de Godsdienst gansch toegedaen; en voorts
 » in 't geheel een man van goeden Burgerlicken leven. Hy is
 » gehuwd geweest (1), en heeft naer gelaten vier sonen en

(1) Met Bayke Pieters; zie Kok, Vaderlandsch Woorden-
 boek, op het woord Keyser. Deze Bayke Pieters zijne

» twee dochters, de oudste van de sonen ghenaemt Pieter de
 » Keyser, nu een jonghman op 't beste van zyns levens,
 » welcke in des vaders boesem in de bouwkonst is opgequeeckt,
 » en deszelfs voetstappen ten hoogsten beyvert, en na treedt;
 » bediend als nu het Bouwmeesterschap in de plaetse zynes
 » overleden vaders, den welcke hy oock in 't selve ampt ge-
 » volght is. Den anderen soon Thomas de Keyser, dewel-
 » ke al hoewel mede der Bouwkunste onderwesen en heel kun-
 » digh, volghens 't gene van hem te zien, heeft zich 't eene-
 » mael tot de schilderkonst begeven, in dewelcke hy niet min
 » dan zyn ouder broeder, sich een soon van sodanigen wacke-
 » ren vader bewyst te zyn; sulcx dat het schynt even als
 » hadden onsen Bouwmeester zyne naerkomelingen de konst
 » als een erfdeel naergelaten."

Dus verre dit eenvoudig verhaal, naar den stijl van dien tijd in alle opregtheid ter neêr gesteld; wij hebben gemeend geene meerdere juistheid aan zijn levensberigt te kunnen geven, en hetzelfde genoegzaam in deszelfs geheel gevolgd.

De geestige dichter Jan Vos heeft in zijne lijk- en graf-dichten het volgende ter zijner gedachtenis en roem geschreven:

» Hendrick de Keyser die 't Prinse graf gemaakt heeft.
 » Mit dat de doodt bevond dat Keyser door zijn handt:
 » Zijn beelden leeven deedt, wierp zij hem hier in 'tzandt;
 » Maar hij is te vergeefs aan 't Y in 't graf gedreeven.
 » Door 't Prinse graf te Delft zal Keyser endloos leven (2)."

Uit dit alles zien wij duidelijk, dat onze de Keyser tot die mannen behoort, welker bezit een land zoo zeldzaam te beurt valt, en die door hunne hooge kundigheden, de vruch-

Huisvrouw is overleden den 19 November 1621. Zie den reeds vermelden D. van Hoogstraten, die aldaar mede opgeeft, dat alstoen van het groot getal nakomelingen van het mannelijk oir slechts drie die denzelfden naam voeren, nog in leven zijn: en bij gevolg in 1733.

(2) Zie alle de gedichten van Jan Vos, Tweede deel, Amsterdam 1726. 4to. pag. 130.

ten inoogsten van talenten, waarvan helaas zoo menig tijdvak heeft braak gelegen, en waarin men zijnen toevlugt moest nemen tot vreemden met die bekwaamheden, om in dit gemis te voorzien. Echter heeft ons vaderland de eer dat hetzelfde in vroegere tijden, vooral wat schoone kunsten betreft, aan bijna alle rijken van Europa geniën heeft opgeleverd.

Hendrik de Keyser is voor ons land geweest, wat Leon Baptiste Alberti voor Italiën, Pierre Lescot voor Frankrijk, en Inigo Jones voor Engeland geweest is, hebbende de bouwkunde ingevoerd op die verbeterde wijze, en naar de proportien der antiëken zoo ver hun bekend was, en naar Vitruvius bewerkt, en de verbasterde Gothische wijze van bouwen, welke alstoen bijna geheel in gebruik was door den wansmaak van dien tijd, verbannen. Alberti in Italiën met een natuurlijk genie, en omgeven met de beste voortbrengselen der Romeinen, Lescot en Jones, welke die landen der oudheid bezochten, hebben zoo vele middelen voor gehad, om hun ontwaakt genie te vormen, als onze Keyser heeft gemist, om zich op gelijke hoogte te stellen; want nergens is ons gebleken, dat hij uitlandig geweest is; doch hieryan later.

Wanneer men de kunstvoortbrengselen beschouwt van zijnen tijd, zoo kunnen wij ons thans niet met den toen heerschenden smaak vereenigen, maar » geheel iets anders (1) toch is het, » een kunstwerk te beschouwen in het afgetrokkene en het dan » te vergelijken met andere van vroeger of later tijd, om den » voortgang of het verval der kunsten uit te vinden en te bepalen; of een kunstwerk te beschouwen in dat daglicht, » waarin het, tijd en plaats in aanmerking genomen, moet » worden gesteld,» en zoodanig moest men de werken van dien tijd beoordeelen; en » Hij keurt het vreemde niet goed » omdat het vreemd, noch het vaderlandsche omdat het » vaderlandsch is (2).»

---

(1) Theorie der schoone kunsten enz., door Biedel en van Alphen, Tweede deel, pag. 310.

(2) Ibid. pag. 311.

Wij zullen in het kort de werken vermelden, welke door onzen de Keyser zijn vervaardigd en het reeds vermelde werk van Hendrik de Keyser volgen (1).

De Zuiderkerk en toren is een der eerste gestigten door onzen de Keyser gemaakt, waarvan de eerste steen werd gelegd door den zoon van den Burgemeester Bicker in 1605. Deze kerk en toren doen eer aan zijne bekwaamheden, en Claas Bruin (2) laat zich over dezelve aldus hooren.

De Zuidertoren rijst, dat heerlijk bouwsieraad,
Daar Keyzers schrand're geest in speelt, die nooit vergaat
Zoo lang de teeken- en boetseerkunst blijft in wezen.

De Noorderkerk, waarvan de eerste steen is gelegd door den oudsten zoon van Mr. Cornelis Dankerts, Bouwmeester, 1620, en welke veel kleiner is dan de Zuiderkerk.

De Westerkerk en toren, waarvan de eerste steen is gelegd door Willem de Vrij in 1620, en welker gedaante en ordonnantie meer bevalligs bevat dan de bovenstaande; immers de kroon van den toren blijft ten allen tijde eene vernuftige vinding en doelmatige versiering, te gelijk tot roem der stad.

De Walekerkpoort in de Hoogstraat omtrent het Oostindische huis.

De Jan Roompoorts- en Regulierpoorts-toren, de eerste op het Singel 1616 en de andere 1619 gesticht, aan het einde der Kalverstraat (nu Munttoren genaamd.)

De Haarlemmerpoort, welke van eene goede bouworde is voor dien tijd; de eerste steen is gelegd door den Burgemeester Sebastiaan Egbertsz in 1615.

De Prinsen Hofpoort, op de Fluweelen of Oude Zijdsvoorburgwal.

De Nieuwe-Zijds schoolpoort, vol geestige vindingen en meer anderen van dien aard, als ook groote bijzondere gestichten, Burgergebouwen enz.

---

(1) Zie het reeds aangehaalde werk, *Architectura Moderna* enz.

(2) *Kleefsche en Hollandsche Arcadia*, door Klaas Bruin en L. Smidt, Amst. 1730. 8vo. p. 3.

De Beurs, welke door de Keyser is gebouwd; zij had slechts vijf en twintig jaren gestaan, toen men besloot dezelve te vergrooten, en in den tegenwoordigen staat te herbouwen (1). Ofschoon door hem gebouwd, is zij waarschijnlijk niet van zijne vinding, ten minste in zija levensberigt staat zij wel beschreven als door hem gebouwd, maar verder in het werk komt geene afbeelding voor, zoo als van al het andere hetwelk zijne eigen vinding is, en door hem gebouwd. Daarenboven is de Beurs van Londen, na den brand van 1666, wel onder het beheer van Sir Christopher Wren door een Mr. Nicholas Hawkesmoor zija' pleegzoon gebouwd, of herbouwd, doch wordt niet opgegeven als tot de vinding van Wren te behooren (2), daar de beurs aldaar het eerst is gesticht op eigen kosten van Sir Thomas Gresham in 1569, naar het model van die te Antwerpen (3), en die van Antwerpen, welke weder is verbouwd na den brand aldaar van 1585. Zoo blijkt het klaar, dat deze drie gebouwen, welke als uit eene gedachte zijn voortgevloeid, de een voor den anderen tot model hebben gediend, en bij gevolg, die, welke vóór den brand van 1585 te Antwerpen heeft gestaan, het oorspronkelijk plan is geweest, zoowel voor Amsterdam, als voor Londen.

Verder het Stadhuis te Delft, na den brand van 1618, waartoe onze de Keyser werd geroepen, in 1619 begon hij den bouw die in het jaar 1620 geheel was voltrokken. Dit gebouw behoort tot de reeds meer beschaafde in de bouwkunde van dien tijd, en is merkbaar van den besten tijd van dezen Meester, zijnde de smaak in alles nog zoo gehecht aan de gebroken lijnen, de gekromde en gekrulde zamenstellingen, dat men daaraan alleen genoegzaam de tijdvakken der kunst kan

(1) Zie Wagenaar, Bes. van Amsterdam, 2^e stuk. pag. 30.

(2) Zie Samuel Leigh, Pictur of London; en J. Britton and A. Pugin, the public buildings of London, 1825 Vol. 1. p. 290. alwaar Mr. Ed. Jerman als bouwmeester opgegeven wordt.

(3) Zie Hume, History of England, vol 5. pag. 503. London 1767. En, universal biography, bij Lempriere aldaar op Gresham; alsmede Leijdsman der stad Antwerpen, pag. 17.

bepalen. Zoo is het duidelijk op te merken, dat op de helft der 17^e eeuw de smaak voor de bouwkunde zich eenen strengeren regel heeft voorgeschreven, en wel nadat Pieter Coucke van Aelst, schilder van Zijne Keizerlijke Majesteit, het groot bouwkundig werk van Sebastiaan Serlio in vijf boeken had uitgegeven, uit het Italiaansch, in de Nederduitsche taal (1), » en » zegt Samuel van Hoogstraten, » heeft » door zijnen arbeid de kennis der bouwkunde eerst in deze » landen begin genomen (2).» Eindelijk komen wij aan het gedenkteeken en de graftombe van Prins Willem van Oranje. » Hij toch was de stichter van het Praalgraf, door een dankbaar volk voor den Vader des Vaderlands opgerigt (3).» aan hem hebben wij een waarlijk schoon gedenkteeken te danken, hetwelk in zijnen tijd met de beste van Europa konde wedijveren. Velen hebben gevraagd, zoo als Niemeijer (4), » waarom de bouwmeester in éenen adem, dood en leven » heeft willen vereenigen? Want hoe schoon en wel uitgevoerd het bronzen standbeeld van den held ook moge wezen, het voegde beter in den tempel van den roem, daar » het genoeg was hem hier liggende af te beelden, als of » hij uitrustte van zijnen moeijelijken levensweg.» Hoe oordeelkundig en leerzaam de werken van Niemeijer zijn, kunnen wij deze aanmerkingen maar zoo niet ruimschoots aannemen, zonder de zaak in haren oorsprong te overwegen; want het is juist het oogmerk van den bouwmeester geweest, en zeker met overleg van de H. H. Staten geschied, hetzelfde

---

(1) Van de Architecturen Sebastiani Serly tenterende van Geometrie overgeset uyt d'Italiaensche in Nederduytsche sprake, door Pieter Coucke van Aelst, doen ter tyd schilder der Keyserlyke Majesteit: te Amsterdam bij Hendrick Laurensz, 1616. in 5 boeken folio *met houtsnee prenten.*

(2) Zie inleiding tot de Hoogeschool der Schilderkunst enz., door Samuel van Hoogstraten, Rotterdam 1678, quarto. pag. 127.

(3) Zie Collot d'Escurij, Hollands roem, 1^e Deel p. 32.

(4) Zie Niemeijer's Beobachtungen. pag. 181.

zoo in te rigten, dat het, en als gedenkteeken voor zijnen roem, en als praalgraf voor den Held van den Staat moest worden voorgesteld. Tempels aan den roem gewijd voor groote Vaderlandsche mannen (Pantheon's) hebben wij niet, en al had men ook in de kerk twee afgescheidene zaken gebouwd, elk afzonderlijk, zoo als zulks elders wel plaats vindt, dit zoude dezelfde aanmerking niet wegnemen, en standbeelden op publicke plaatsen was toen nog geheel in onbruik, en tegen den geest onzer voorvaderen; doch ter zake. Wanneer men vóór het gedenkteeken staat, midden in het schip van de kerk op eenen behoorlijken afstand, is het geheel zoo als men kan wenschen, en men ziet Vader Willem op den triomfstroon tusschen de vrijheid en de gerechtigheid, met eene bazuinende faam achter zich, om zijne glorie te verkonden. Wanneer men dan nadert, en zich juist op zijde midden vóór het graf plaatst, vindt men op eene behoorlijke verwijdering, alles weder in die orde, zoo als eene tombe of praalgraf vereischt, zonder den levend voorgestelden Held te zien; en waarom zoude men zich niet plaatsen op een standpunt hetwelk een kunststuk vereischt, om welstandig en volgens de bedoeling gezien te worden. Indien de geleider aldaar, het publiek zoodanige inlichtingen gaf, zoude de zaak door velen regt worden begrepen, om aan wensch en verwachting te voldoen; want duizende gewrochten zijn er in de wereld, welke een juist en natuurlijk oordeel niet kunnen doorstaan, en die echter door de gewoonte voor schoon en goed zijn aangenomen, zonder grondige overwegingen. Hoe werden dikwijls tijd en plaats op de schouwburgen uit hun verband gerukt, zoodat het bij een eenvoudig nadenken geheel belagchelijk was, en echter als gewoonte en smaak van dien tijd voor gezag door het publiek werd erkend!

De bouwmeester heeft wijselijk het hoofd van den liggenden, tegen den troon of de zitting, van den zittenden Willem geplaatst, om voor te komen dat zulks niet te gelijk op een van de bepaalde gezigtspunten zoude hinderen; men ziet dus al wandelende, dit gevaarte overhoeks, en alzoo twee voorstellingen te gelijk, en wil men op dit alleen afgaande zijn

oordeel vellen, of wel op het gezag van anderen; dan eindigen wij en zeggen met Langier: » *La connoissance des regles n'est interdite à personne quoique l'exécution ne soit donnée qu'à quelques uns. Qu'ils ne m'opposent point des autorités respectables sans être infallibles* (1).”

De verdere praalgraven enz., welke bij sommige schrijvers voor zijn werk doorgaan, zijn ons niet gebleken van hem te zijn: immers in de beschrijving van Delft (2) vinden wij, dat Hendrik de Keyser, » het lijstwerk, de tropheën, en den zeeslag,” aan de tombe van Marten Harpentz. Tromp zoude hebben gemaakt, welke in 1653 is overleden, alzoo 32 jaren na onzen de Keyser. Hier zal echter Pieter de Keyser zijn oudste zoon gemeend zijn, welke meer van deze tombes en gedenkteekens heeft versierd en gemaakt; gelijk voor de Staten van Vriesland die fraaije grafstede voor Graaf Willem van Nassau (3), kort na den dood van zijn vader; en evenzoo zal het waarschijnlijk gelegen zijn, met die van Piet Hein, Jacob Wassenaar enz. (4). De Keyser's naam was algemeen, zoodat bijna alle voorname zaken betrekkelijk de schoone kunsten aan hem werden opgedragen. Zelfs » na het wisselvallig lot van het Standbeeld van den Groeten » Erasmus te Rotterdam besloot de Regering in het jaar 1621 » om op stadskosten een derde van koper of metaal te doen » vervaardigen, en” dus vervolgt Scheltema. » Men handelde » hierover met den beroemden Keyser, te Amsterdam woon-

(1) Essai sur l'Architecture par F. Langier, C. J. Paris 1755. pag. 6.

(2) Beschrijving der stad Delft, in folio, te Delft bij Boster, 1729. pag. 209.

(3) Zie daarvan de beschrijving en afbeelding, op naam van Pieter de Keyser als vervaardiger, in het reeds vermelde werk van Hendrik de Keyser, Architectura moderna enz.

(4) Zie van Eijnden en van der Willigen, Geschiedenis der Vaderlandsche Schilderkunst, deel I, pag. 24, welke mede deze werken aan zijnen zoon Pieter de Keyser toekent.

» achtig, en weldra werd het contract gesloten; -- en alzoo is het
 » kunststuk ontstaan, waarop onze Natie met reden roem draagt.
 » Wij vermeten ons geenszins hetzelfde als kunstwerk te beoor-
 » deelen; dan de houding, en vooral die der handen met het
 » boek, is ten allen tijde beschouwd als een meesterstuk van
 » gietkunst, ook om de danheid van het blad. De aanmerking
 » dat het beeld niet op Erasmus geleek, vermits deze een man
 » was van zeldzame kleinheid, fijn en tenger, kunnen wij niet
 » beoordeelen, dan de kunstenaar had zeker de vrijheid, om hier
 » bij niet naar het leven te werk te gaan, en een grooteren
 » maatstaf te volgen" (1). Velen hebben aanmerkingen gemaakt,
 maar men moet de omstandigheid en plaats overwegen, en
 men zal het gevoelen hieromtrent welligt toestemmen, dat
 alle standbeelden of gedenkteekenen, aan den roem en de deugd
 gewijd, zoodanig moeten geplaatst worden, dat men dezelve af-
 getrokken kan beschouwen, om het gevoel van den aanschouwer
 te verheffen, en alzoo te doen medewerken, met het doel der
 stichtingen. Zoo is het niet gelegen met dat van Erasmus,
 hetwelk meest altijd omringd is, met die woelingen, en onaan-
 zienlijke bedrijven, welke men zoude kunnen uitdenken, om een
 tegenovergesteld gevoel te verwekken, als hetgeen hierboven tot
 een vereischte is opgegeven, en alzoo verliest het Standbeeld veel
 van den eersten indruk, welken het bij den aanschouwer moest
 doen geboren worden, en zoude, alware het tienmalen beter
 en schooner gevermd, aldaar niet meer uitwerking hebben op
 den aanschouwer, dan wanneer dit welgemaakte beeld op eene
 waardiger plaats, zoude verwekken.

Daar, waar verder in ons vaderland zulke kunstvoortbreng-
 selen bestaan, welke eene Europese bekendheid hebben
 om derzelve voortreffelijke schoonheid en zeldzaamheid; daar
 herhalen wij, heeft de Keyser zijne hooge bekwaamheden
 mede toegebracht; wij bedoelen het zeven en twintigste glas (2) in

(1) Geschied- en Letterkundig Mengelwerk van Mr. Jacobus Scheltema, 1 dl., 1ste stuk, pag. 105.

(2) Volgens het boekje, *uitleggingen der Goudsche glazen*, en J. Walvis, *Beschrijving der stad Gouda*, deel 11, pag. 81;

de St. Janskerk te Gouda, voorstellende den Phariscër en den Tollenaar. Voor dit glas heeft Hendrik de Keyser de teekening gemaakt, en de doorzigtkunde is daarbij beter dan in de andere stukken waargenomen; het glas is geschilderd door Cornelis IJsbrandt Cussens, en door de stad Amsterdam in 1597 aan de vermelde kerk geschonken.

Dusverre de Keyser's werken vermeld, wien het mogt gebeuren in die eeuw te schitteren toen de Genie naar waarde werd geschat, en het zeldzame daarvan te regt werd begrepen. Want aldus lezen wij nadat hij zich » te Amsterdam had nedergezet, » werd hij haast zoo beroemd, dat Hooft in zekeren brief den » derden April des jaars 1607 uit Leiden aan hem geschreven, » hem noemt *een eere van zijn Vaderland, 'T welk bij de » nazaten zijne werken zou gebruiken, tot de voornaamste » getuigen van zijn tegenwoordig geluk* (1),” en wel te regt heeft Hooft het vervolg des loopbaans van de Keyser voorzien, toen hij dezen brief schreef, zijnde hij toen reeds dertien jaren bouwmeester van Amsterdam geweest. Het was deze die over den smaak der Bouwkunde konde oordeelen, welke de Keyser in zijn vaderland heeft ontgonnen, en welke die schoone regelen en gedaanten bevat, die Hooft in Italië en elders had waargenomen, en voorzeker in zijn vaderland gaarne wenschte gevolgd te zien. Wij hebben nergens vermeld gevonden dat de Keyser andere landen heeft bezocht; doch het zoude ons bevreemden, dat een man van zoo veel genie en ruime middelen, niet uitlandig zou geweest zijn, al ware het dan ook in rijper leeftijd, om alzo aan zijn Genie te voldoen, welke zich alsdan het meest verheft, zoo zij gewrochten van andere Genien kan ontmoeten, te meer daar het destijds

---

doch het 28^e glas, in de beschrijving der Goudsche glazen, door de Lange van Wijngaarden, pag. 44.

(1) Wagenaar, Beschrijving van Amsterdam, 111 stuk, bl. 258. in folio. 1765. Verwijst ons aldaar in de noot tot Hooft's brieven, no. 61, doch in de uitgave van G. Brandt komt dezelve niet voor.

zoo algemeen was onder de beoefenaren der schoone kunsten, dat het meer vreemd was niet te Rome te zijn geweest, dan zelfs jaren buiten lands te hebben doorgebracht. Zoo deze veronderstelling echter zonder grond mogt zijn, dan rijzen zijne verdiensten te meer, zoo als wij boven reeds hebben aangemerkt.

De werken van de Keyser welke nog bestaan, te beoordeelen naar de thans gevorderde beschavingen der ware en schoone leerstellingen van de bouwkunde dezes tijds, zoude onjuist zijn; wij doen hem regt wedervaren, wanneer wij ons maar verplaatsen in zijne eeuw, en dan zal men met de deskundigen van dien tijd eenstemming zijnen lof vermelden: zoo als Cornelis de Bie in zijn *Gulden Kabinet van de Edele vrije Schilderkunst*, als deze zegt: » Hier van gheeft claer » getuygenis den meest befaemden en roemruchtigen Hen- » drik de Keyser, den welken in syne tydt tot Amsterdam » veel wonder uitwerckinghen van Architecture heeft in 't licht » gebracht,» enz. en besluit zijn levensberigt met het volgende: » reden dan syn deze dat Poësis tot lof van den groot » achtbaren Hendrik de Keyser om syn vernuftheyd en » ervaren wetenschap in de Architectuer sou moghen seg- » ghen dese veersen aldus:»

Roempt Amstel vry met reën op al de wonder werken
 Die in het trots gebouw van Huys, Paleys, en Kerken
 Te sien syn, met vermaeck, vol aenghenaeme schoont
 Die elk Architectuer in haer volmaecktheyd thoont.
 Als u de Keyser heeft door konsten naerghelaeten,
 Daer noch al menich jaer u Musa van sal praeten,
 Bezonder op 't Stadthuys van Delft, en ander meer
 Wacraen de Keyser heeft bethoont syn hoochste eer,
 Een eer die door de faem noch laeck sal blyven dueren
 Soo langh jet overblyft van d'opghemetste mueren
 Daer dese Architect den Inventeur van is,
 En vinder van 't gebouw vol eel ghesteltenis.
 Van eel Beeldthouwery ghesneden naer het leven,
 Die aen het werck de oogh en meest verciersel gheven

Dat syn figuren die ghelyck het leven staen
 En schynen jeder een door gheest te spreken aen,
 T'sy heel oft bas relief, viercanten en ovaelen
 Uitspronksels, parcquement in 't welsel van de saelen
 En ander aerdicheyt van Marmor, hout, oft steen
 Die van de Keyser oock seer wonder syn ghesneen
 En connen van de pen soo grooten lof niet kryghen
 Zoo als het werck verdient, daer soil' (2) voor moet swyghen
 Die berst wanneer hy hoort verheffen 's Keysers Naem
 Daer meerder als myn pen van roempt d'Hollantsche Faem (1).

En zoo kunnen wij ook niet voorbij gaan de: Lofsonnet op de dood van Mr. Hendrik de Keyser, achter zijn levensberigt geplaatst in het reeds meer aangehaalde werk *Architectura Moderna*.

Gebouwen sprakeloos, die Amsterdam verciert
 En schynt als wonderen in 't oog der vreemdelingen;
 Gy toont dat Keysers breyn is waardigh gelauriert,
 Meer als myn sanggodin, met haer gedicht kan singen,
 Nochtans dat *Atropos* niet mene dat zyn lof
 (Door 't korten van haer draet), de aerd heeft ingeswolgen,
 Soo langh Prins Wilhelms Tomb bewaert is voor het stof,
 So sal de Faem syn lof met haer trompette volgen,
 Zyn handen rusten wel, het lyf is afgeleeft;
 En d'aerde t'edel Breyn tot spys genooten heeft.
 Gelyckse deed' van hem die d'Iliades dichte,
 Doch nimmer sy de eer der konstenaren erst,
 Die opwaeckt meer en meer, hoe wel het Lichaem sterft,
 En toont dan opentlyck de waerheyd eerst in 't lichte.

De opdracht van het meer aangehaalde werk werd aan Burgemeesteren enz. der Stad Amsterdam gedaan, door Cornelis

---

(1) Het Gulden Cabinet van de edele vrij Schilderconst, enz. door Cornelis de Bie, Antwerpen Bij Juliaen van Monfort 1662 4°. pag. 460.

Dankertsz van Sevenhoven, waar in hij zegt, » soo
 » hebbe ik uwe Hoogheden dit Boeck, inhoudende de voor-
 » naemste konstige gebouwen onses Volekrykende Amsterdam,
 » verselt met eenige der voornaemste onser buursteden, alle
 » gedaen by den wydt beroemden en verauften Mr. Hendrik
 » de Keyser, in syn leven uwer E. E. geliefden dienaer,
 » en Bouwmeester der genoemder Stadt, onderstaen op te dra-
 » gen, en toe te eygenen, enz.”

Dus verre het geen wij hebben kunnen opsporen omtrent onzen beroemden Stadgenoot, en wij hopen, dat deze weinige regelen een voorloopig bericht mogen zijn, zoodat zich daardoor misschien nog meerdere, min algemeen bekende berichten van dezen kunstenaar mogen opdoen (1).

» Het afbeeldsel van H. de Keyser is door Cornelis
 » Ketel bij andere kunstvrienden, levensgrootte in olieverw ge-
 » schilderd, onder de gedaante der twaalf Apostelen, met Christus
 » aan tafel zittende; maar afzonderlijk is het geschilderd in

---

(1) De Keyser komt ook voor op eene gedrukte naamlijst der kunstenaars, welke in deze stad geboren; of na verkregen burgerrecht in het St. Lucas-gild zijn ingeschreven, en welke lijst gevoegd is achter: *kort verhaal ter elucidatie voor de Heeren Leden van de Commissie van kunsten en wetenschappen*, bijeen verzameld uit de notulen, door den Heere van der Puijl enz.; uitgebragt in de vergadering van 23 Dec. 1806, — waarin de Keyser op het jaartal 1621 volgt, als toen ingeschreven zijnde, het welk onwaarschijnlijk voorkomt; ten 1^e. daar hij den 25^{en} May 1621 is gestorven, na meer dan eene maand bedlegering te zijn geweest, ten 2^{en}., dewijl de Keyser, zoo hij vroeger lid van het St. Lucas-gild was geweest, alsdan bij de leden zouden aangeteekend zijn geweest, welke in 1611 bij de scheiding van het Sadelaers-gild zijn geboekt; en 3er. hebben wij in het notulen-boek van het Schilders- of St. Lucas-gild, sedert 1611 den naam van Hendrik de Keyser niet gevonden; zoodat wij van meening zijn, dat de Keyser, zoo die ingeschreven is geweest, zich reeds lang vóór dien tijd als leerling zal hebben doen inschrijven, welke notulen wij niet weten of zij nog bestaan, en bijgevolg deze zaak niet kunnen beslissen.

» 1621 door Theodorus de Keyser, die waarschijnlijk een
 » zijner vier zonen was, en in het koper gebragt, door Jonas
 » Suyderhoef, waarop het volgend punt dicht, waarschijnlijk
 » door Vondel, gemaakt is (1).”

Hier leeft die leven gaf aan marmeroen metaal,
 Yvoir, albast en klei, dies laat zich Utrecht horen:
 Is Rome op Keyzers prat en keyzerlyke praal,
 De Keyzer van de kunst is uit mijja schoot geboren.

Het hier voor geplaatst afbeeldsel van Hendrick de Keyser hebben wij gevolgd naar het gemelde Gulden Cabinet van Cornelis de Bie, dewijl wij niet in de gelegenheid waren de prent van Suyderhoef hiertoe te gebruiken.

G. KRAN

---

(1) Zie meer gemelde van Eijnden en van der Willigen, deel I. pag. 25.

Nijverheid.

EUROPESCHE ZIJDE EN ZIJDEFABRIJKEN.

(Vervolg van pagina 300)

Tot het ander gedeelte van het onderzoek naar de opkomst, bloei en voortbrengselen van de zijdefabrieken, en de daarmee in verband staande teelt overgaande, vatten wij, den door de vermelding van de oprigting, aankweeking en begunstiging derzelven in deze stad afgebrokene draad weder op, en moeten naar het voorgestelde doel der behandeling, thans onze beschouwing rigten op de europesche zijde. Onder den naam van levantsche zijde, worden verstaan alle zoodanige, welke men door den levantschen handel, van Aleppo, Tripoli, Saïde, Smirna, Constantinopel, Salonika, eenige eilanden van den Archipel enz. verkrijgt, waaronder zich dan ook vele soorten van persische zijde bevinden, die door de karavanen naar die havens gebragt worden: zelfs van Bengalen, wordt de zijde over Bagdad en Bassora naar Aleppo, en ook naar Damaskus vervoerd; van Saïde ontvangt men voornamenlijk *chouf* of *choufet* zijde, ook Barutine, Tripoline en Saïdavi. De Bajas of Pajassezijde is eene zware zilverkleurige zijde van Haleb, die voornamenlijk dienstig is voor de goud en zilver galonfabrieken te Genua en Lijon. De Tripoline

is eene goede ruwe witte zijde uit Sijrie, die naar Marseille, Genua en Livorno verzonden wordt, en men tot dezelfde einden als de *Castravane* bezigt. De choufet-zijde is fijner dan de Tripoline, neemt even als de siciliaansche en die van Messina, eene zeer schoone kleur aan, en wordt vooral tot het vervaardigen van zijdenstoffen aangewend. De Barutine, uit den omstreek van Barut, is of wit of citroengeel. De witte soort gaat inzonderheid naar Lijon, waar zij tot zware stoffen en boorden dienen moet; de gele wordt voornamelijk naar de kusten van Barbarije gezonden. Sataliazijde noemt men eene soort, naar den naam van deze, aan de karamansche kust in klein Azie gelegene plaats; dezelve is minder in kwaliteit dan de Barutine, en wordt gedeeltelijk naar Lijon en naar de barbarijsche kust, maar voornamelijk naar Turkije verzonden. Saijdavi is eindelijk eene ligte soort van sijrische zijde, welke vooral tot galons wordt gebezigd.

In Constantinopel, alwaar mede een groote zijdehandel plaats heeft, vindt men ook vele Brussiazijde uit klein Azie, ook adrianopelsche en bulgarische. Die van Brussia is de beste, en doorgaans treft men aldaar groote voorraden derzelve aan. Deze zijdesoort is meestal wit, fijn, en zeer zacht; niet slechts worden daarmede, de talrijke zijdefabrieken van een gedeelte van Azie, Constantinopel en het eiland Chios verzorgd, maar ook die van Haleb en Damaskus, en zoo groot is de voorraad die er steeds van aanwezig is, dat van dezelve dikwerf jaarlijks met europesche schepen, nog voor eene geldswaarde van

circa 2 tonnen gouds naar Europa wordt vervoerd. De Franschen hebben te Brussia een eigen handelshuis, en de Engelschen zenden derwaarts hunne factors, om de voor hunne Fabrieken benoodigde Brussiazijde optekopen; zelfs kooplieden van Algiers en Tunis, komen naar die stad, om aanzienlijke inkoop te doen.

De heerlijke omstreken van Nicodemoë en Nicea, de gewesten tusschen den Olijmpus en de zee van Marmora, zijn overdekt met witte moerbezieboomen, die met de teederste zorg en oplettendheid worden gekweekt. Te Adrianopel bevinden zich eene menigte van zijdemolens, op welke de zijde uit de omliggende landstreek, als ook uit Bulgarië, bereid wordt. De beste zijdesoorten komen van Zagora, Tschirpan en Kizanlik; de tweede soort van Haskin of Haskeni, en wel meestal in kortere strengen. Vóór den laatsten russisch-turkschen oorlog, is deze zijde voor den handel van Constantinopel van groot belang geworden, en wel bijzonder sedert vele inwoners van Brussia zich aldaar gevestigd, de aankweeking van den moerbezieboom bevorderd, en de zijdeteelt tot eenen aanzienlijken tak van welvaart opgevoerd hebben. Aan de andere zijde van den Donau is deze teelt minder voorspoedig, zoo als ook in de Krim, doch zij wordt aldaar door de russische Regering op alle mogelijke wijze ondersteund, en verkrijgt allengskens eene grootere uitgebreidheid. In vele omstreken van den Kaukasus, vooral in de aan de russische heerschappij onderworpen landen van Imirette, van Kastalimien en Kachet, wordt door de inwoners zelve vele ruwe zijde gewonnen. In Salonika wordt meerendeels thessalische

zijde verkocht, van welke het kanton Sagora de grootste hoeveelheid opbrengt. Dit kanton bestaat uit 24 dorpen; het klimaat is aldaar zoo zacht, de lucht zoo zuiver, dat in dit gewest de zijdewormen in kamers, die aan alle zijden open zijn, geteeld worden. Het is te bejammeren, dat de inwoners aldaar geene genoegzame oplettendheid in acht nemen, met opzigt tot de soort van moerberiebladen met welke zij de zijdewormen voeden; als ook, dat zij zich nog geene goede behandeling en bewerking der zijde hebben eigen gemaakt; ware dit zoo, dan voorzeker zoude hun produkt tot de allerschoonste zijdesoort kunnen worden opgevoerd.

De zijde, die in den Archipel, vooral op de grieksche eilanden, gewonnen wordt, is meest bekend onder den naam van turksche zijde. De gezegende plaats gevondene omkeer op dien klassieken bodem, en de vestiging aldaar van een zelfstandig koningrijk tot herstel van het aloude Griekenland, geeft regt om ook de afschaffing dezer (het aandenken der vernedering met zich voerende) benaming te verwachten; dezelve ging nogtans ook veel onder den naam van levantsche zijde.

Het eiland Cijprus, tusschen klein Azie en Sijrie gelegen, oudtijds door ongemeene vruchtbaarheid en zacht klimaat beroemd, ook wegens deszelfs vele praalgebouwen, en den aan Venus gestichten prachtvollen en kostelijken tempel vermaard, had voormaals eene voortreffelijke en zeer uitgebreide zijdeceelt, uit welke eene aanzienlijke hoeveelheid witte zijde naar Marseille, Nimes, Lijon, Venetie en Genua, bene-

vens vele gele zijde naar Constantinopel verzonden werd. De uitvoer aldaar heeft meermalen jaarlijks 20,000 balen elk van 300 ponden, en derhalve uit meer dan zes millioenen ponden bestaan. De voornaamste markt voor dezelve is te Famagusta. De vlokzijde maakt ook een deel van dezen handel uit. De natuurlijke witte zijde van de fijne soort, wint men onstreeks de genoemde plaats en in de kwartieren van Carpasso; de zwavelkleurige en lichtgele komt van Cijtherea, en de donkere en oranjegele van Pafos. Men koopt de zijde aldaar, zoo als de landlieden daarmede aan de markt komen, namelijk, ongezuiverd; de commissionair echter, laat haar voor rekening zijner committenten vóór de afzending zuiveren, hetwelk een afval van 12 a 15 percent veroorzaakt.

Het eiland Chios of Scio, zoo wreedaardig door de Turken schier uitgemoord, beoefende de zijdeteeft als eenen der voornaamste takken van deszelfs volksbestaan. Deze teelt maakte ook den grootsten rijkdom van dit heerlijk eiland uit; terwijl de daaraan verknochte bezigheden meestal door de grieksche vrouwen en kinderen werden verrigt. Zelfs in de tijden hunner grootste verdrukking, beliep de jaarlijksche zijde opbrengst dezer eilanden nog dikwerf tot 30,000 ponden. Het eiland had ook eene menigte voortreffelijke zijdefabrieken, en fabrieken voor fluweel, damast enz., welke goederen steeds eenen zeer grooten aftrek hadden op Azie, Egipten, de afrikaansche kusten enz.

Op het eiland Tenos, een der vermaarde eijcladische eilanden, is de zijde evenzoo het hoofdprodukt der nijverheid. De hoeveelheid die men er

wint, is zeer groot, en het is bijna ongeloofbaar, met welk eene teedere zorg en oplettendheid, de zijde wormen aldaar door de vrouwen en meisjes verpleegd worden; de kousen enz., welke van deze zijde gebreid worden, vinden huns gelijke niet, in sterkte en duurzaamheid. De vrees, die men voedt, dat de invoer derzelve de europesche fabrieken te veel zoude benadeelen, is oorzaak dat zij veelal in den handel zijn onbekend gebleven.

De zijde van Therma, Lino, Zea, (of Zia) acht men overigens de voortreffelijkste te zijn van den geheelen Archipel; die van Andras, Caristo, Volo enz. is van minder deugdzame kwaliteit, en dient alleen tot het vervaardigen van vloerkleedjes enz.: meer geacht is de zijde van Samos, doch deze komt weinig voor. De candiasche zijde (of die van het eiland Candia) vindt als naaizijde eenen grooten aftrek op Lijon.

De italiaansche zijdesoorten vallen zeer onderscheiden. Een groot gedeelte derzelve is nogtans zeer goed, en over het algemeen genomen, ook onontbeerlijk voor de europesche fabrieken. Doch in wecrwil der zoo schoone luchtstreek, voor de zijdeteelt zoo bijzonder geschikt, wordt dezelve in Italie geenszins allerwege met die zorg beoefend, welkers behartiging zij zoo zeer verdiend. Het apenijsch gebergte, een groot deel van het Genuesche, de zeekusten, de Campagna di Roma, de omstreken van Livorno, Pisa en een groot gedeelte van het koningrijk Napels, zijn nog zonder zijdeteelt.

De plaatsen waar deze handel en nijverheidstak gedreven wordt, zijn het Piemontesché, het Milane-

sche, de omstreken van Bergamo, Vicenza, Verona, Reggio, Modena, het Parmesaansche, Romagna en Marca Anconitana, ook Florence, Etrurië en Lucca, Calabrië en een gedeelte van het eiland Sicilië.

Van alle deze zijdesoorten is de piemontesche organzijnzijde de fijnste en voortreffelijkste; zij heeft eenen zeer schoonen glans, en wordt ook het beste toebereid. Het Parmesaansche levert jaarlijks meer dan 700,000 en Nizza 200,000 ponden zijde op. Die van Novie wordt wegens hare fijnte, gladheid van draad en schoonheid van kleur zeer geroemd, en zelfs veelal met de chinesche zijde van gelijke waarde geschat.

Ons bestek duldt niet, dat wij wegens de spaansche en portugesche in het zuiden, en wegens de pruisische en russische zijde in het Noorden van Europa, in bijzonderheden treden, hoewel ieder dezer landen genoegzame stof tot de erkentenis opleveren, dat de zijdeteelt en zijdehandel, even gelijk in Frankrijk en Engeland, waarvan vroeger (D. I. pag. 222 en 223) grooten invloed op de volkswelvaart uitoefenen.

Er blijft ons dus over, om na het korte overzicht van de zwitsersche en de aan de Rhijn-Provincien gelegen zijdefabrieken, welke met onze Manufactuurhandel het meeste in betrekking staan, de voornaamste voortbrengselen van de belangrijkste der opgenoemde fabrieken op te geven; om weder terug te komen, op de bengaalsche en chinesche zijde als grondstoffen, welke beide soorten, bij het gemis der eigene aankweeking van de zijdewormen, voor onzen handel en nijverheid in het vervolg de meest voordeeligste kunnen worden. De zwitsersche zijdefabrieken, zijn tot

eenen hoogen graad van volkomenheid gestegen; voornamelijk is dit toe te schrijven, aan de gevolgen der groote staatsomwenteling in Frankrijk, waardoor vele hun vaderland ontwijkende fabrikteurs, hunne bekwaamheden en industrie naar Zwitserland hebben overgebracht. In deze omstandigheid is ook alleen de oorzaak te zoeken, dat in het laatst der voorgaande eeuw in Zürich het aantal der zoogenaamde filatuurfabrieken zoo aanmerkelijk is toegenomen; door behulp van voortreffelijke werktuigen, wordt in dezelve de ruwe italiaansche zijde gehaspeld en getweerd, en tot organzijn-, tram, naaizijde enz. bereid. Behalve een aantal kunstrijke zijdenstoffen worden in Zwitserland te Arau, Zöffingen, Bazel, in het Waadland, in het kanton Lucern de beroemde zijdenlinten geweven, van welke het vertier zich over geheel Europa heeft uitgebreid. In het Engelberger dal en te Gersau wordt zeer veel floret en galet zijde gekamd en bereid, en levert derhalve dit bedrijf in die plaatsen, voor vele menschen een genoegzaam middel van bestaan op. Het is belangrijk de consumptie te vernemen, welke alléén door de in, en om Bazel gevestigde zijdenlintfabrieken, in de ruwe zijde gemaakt wordt: een voor ons liggende brief van een aldaar gevestigd handelshuis, maakt melding, dat, volgens de eigen opgave der beëdigde Sensalen (makelaars) zij jaarlijks meer dan 1800 balen zijde aan de fabrikanten verkoopen. Het overtreft echter nog het stoutste denkbeeld, dat zich van het nut der zijdeteelt maken laat, door van de uitgebreide elberfeldsche en crefeldsche fabrieken te gewagen. Eene enkele van dezelve, (en zoo bestaan

er meerderen) betaalt jaarlijks een half miljoen nederlandsche guldens aan arbeidsloonen. Onder de voortbrengselen derzelve munten vooral uit, de nagemaakte Oost-Indische zijdedoeken, op de Frankforter en Leipziger-missen als ook in Frankrijk zoo zeer gezocht. De zijdenstoffen van Crefeld vinden zelfs een groot vertier in Amerika. De Heer Hönighaus, deelhebber van een der voornaamste handelhuizen aldaar, heeft in 1707 en 1708, den grondslag gelegd tot den bloeienden staat van dezen nijverheidstak in zijne vaderstad, zoodat aldaar, met de omliggende streek, door middel der zijdefabrieken tien of twaalf duizend menschen hun onderhoud vinden.

Voordat wij nu onze aandacht vestigen, tot de opgave van de in de voornaamste fabrieken vervaardigde stoffen, is het allezins belangrijk op te merken, welk een groot aantal soorten van zijde, bij de zijdefabrieken gebezigd worden.

Bij het weven van zijdestoffen gebruikt men voor den ketting de zijde van Bergamo. Tot de damasten wordt, uithoofde van derzelve bijzondere sterkte en zuiverheid, de beste soort, zijde van Turin, cartesiaansche, piavasche of bolognesche zijde aangewend. Tot den inslag bezigt men de tramzijde van Milaan, de italiaansche poolzijde, de bengaalsche zijde, de bijsoorten van Aleppo en de levantsche zijde. Chinesche voor de witte kleuren, of ook wel de levantsche Brussia zijde, die echter niet zoo gelijk van draad is.

Tot het geheel van zijde geweven stoffen behooren de *triumphanten*, met gebrocheerde en gebloemde

gronden, die grootendeels naar Rusland, Polen, Armenië, Smirna, Konstantinopel, enz. verzonden worden; de *met goud en zilver gebrocheerde mutsenstoffen*, voor geheel Duitschland, Hamburg, als ook naar Smirna; de *Ras de Sicile* voor Hamburg, Zweden, Rusland, den geheelen Elzas en Lijon; de *hollandsche Damasten* voor Zweden, Hamburg en geheel Duitschland; en de *Meubel-Damast*, waaronder rijk met goud en zilver gewerkte stoffen voor vesten enz., naar de Oost-Indien en de oostersche vorsten, waarvan wij straks nog bijzondere melding zullen maken.

Onder de *half zijden en half linnen stoffen* telt men de volgende; namelijk *gebrocheerde mutsen*, atlas, met en zonder grond voor Munsterland, Hanover, Hamburg, Koppenhagen enz.; gebrocheerde voor kleedderen veel voor Bremen, Hamburg en Zeeland; half zijden stoffen met *bouquetten*, voor de hoofdkappen van de noordhollandsche vrouwen; half zijden *droguet* voor Munsterland, Hamburg, Denemarken, Zweden, enz.; *satijn met bouquets voor mutzen*, naar Frankfurt, Brunswijk, Polen, enz., *Ras de Lijon* tot overtrekken van korchetten, alleen naar Zeeland.

Men heeft ook nog de *half zijden en half katocnen stoffen*, waaronder behooren: de gestreepte atlassen voor dameskleedij in Holland; en de *gragammen*: en eindelijk komen de *half zijden en half wollenstoffen* in aanmerking. Zij bestaan in gestreepte atlassen voor dames winterkleeding; effene en met figuren doorwerkte *drosinen* voor Luxemburg, Braband en den Elzas, ook naar de Meijerij van 's Hertogenbosch, alwaar zij *straminen* genoemd worden.

De zijdemanufacturen te Lijon, welke wij alleen noemen, verdeelen zich in twee hoofdbewerkingen, als:

1.) De *effene, gladde of enkele* weefsels, (*le plein ou uni.*) Tot deze behooren de onderscheidene soorten van taffen, atlas, sergien, moor, fluweel enz.

2.) De *gefattoeneerde* en *gebrocheerde* stoffen, onder welke de rijke damasten, gebrocheerde taffen, droguettes, peruviennes, prussienes, fond d'or et d'argent, gerckend worden. Hiertoë behooren mede de hollandsche nabootsingen van zware en zeer rijke Oost-Indische stoffen, van welke te Lijon, de patronen verbeterd en verveelvuldigd zijn geworden; men vindt van dezelve de Cirsaka's, Karanka's, Batavia's en vele andere soorten.

Voor de *gebloemde* stoffen worden in Lijon, tot fraaiheid van teekening, en bewerking geene kosten nog moeite gespaard. Het doet de bewondering ten top stijgen, wanneer men de voortreffelijk bearbeide priesterversierselen van zijdefluweel, kunstig met goud en zilver doorweven, gadeslaat. Onze nederlandsche Handelmaatschappij heeft jaarlijks eene commissie van het gouvernement, op een zeker getal stukken zijdefluweel van allerlei kleuren, rijk met goud en zilver bewerkt, welke als geschenken dienen moeten voor eenige bevriende Rajahs en Opperhoofden in de Oost-Indien; ofschoon deze stukken nog geene 20 Nederlandsche ellen (16 a 17 Fransche aunen) lang, en maar $\frac{11}{4}$ Fransche aune breedte hebben, kost elk stuk bijna *f* 500. Bij de beschouwing en behandeling van deze commissien, is het ons dikwerf met smart vorden geest gekomen, hoe wij thans aan vreemde natien

zulke gewillige schattingen moeten brengen, daar de Handelmaatschappij genoodzaakt is, (met uitzondering van de goud- en zilver-mooren, die te Haarlem vervaardigd worden) bij volslagen gebrek aan inrigtingen bij ons, tegen hare grondstelling, zich van vreemd fabrikaat te voorzien; dewijl bijna alles wat er van zijdeweeverijen bestaan heeft, te niet is. Het stadje Naarden ploeg daardoor het bestaan te vinden, en in Haarlem alléén zijn in de 17de en 18de eeuwen, drie a vierduizend weefgetouwen, tot het weven van zijdestoffen aanwezig geweest. Het is waar, de wisselvalligheid der mode, en het sedert eenige jaren zoo aanmerkelijk toemenen van katoenen kleederdragten, hebben natuurlijk wij op de zijdefabrieken eenen zeer nadeeligen invloed moeten oefenen, doch in Frankrijk, waar dezelve destijde min, nog altijd een der gewigste takken der nationale nijverheid uit. Wij treden dus, — met den wensch van de verwezenlijking der verzoeker wenschte uitbreiding, die onze handel en nijverheid door de vestiging van een nieuwen tak voor volksbestaan, ten gevolge van het aanknoopen van verbindtenissen in de Oost-Indien, ontvangen kunnen, — nu bepaaldelijk ten opzichte van bengaalsche en chinesishe zijde in eenige bijzonderheden, waardoor men met kwaliteiten, kenmerken, pakking enz. de noodige bekendheid bekomt, om in die soorten ondernemingen aan te vangen.

De hoofddeugd van de bengaalsche zijde is zuiverheid, dat is vrij van strikken of knopen, onder de engelsche manufacturiers *fowl* (vuil, slordig) genaamd. Men noemt voorts gelijkheid van draad als het tweede

kenteeken van beste kwaliteit; dan daar beide met elkander in verband staan, moeten even als dit bij meerdere zaken het geval is, deze gebruikelijke termen sijnonym gehouden worden.

Om de zuiverheid goed te kunnen beoordeelen, doet men het best de strengen te openen, en met den rug naar den dag te staan, opdat men in de rigting van het vallende licht de uitstekende einden van een handvol zijde kan beschouwen. Hierdoor zal men gemakkelijk de vuiligheden ontdekken, die er in aanwezig zijn, met een weinig toelog zal een ieder weldra in staat wezen, om een juist coup d'oeil te hebben, en over dit voornaam vereischte der bengaalsche ruwe zijde goed te kunnen oordeelen.

De verschillende soorten van fijnte en grofte, onderscheidt men door de letters A.B.C.; zijde van 4 tot 5 cocons wordt gemerkt A N°. 1; van 6 tot 8 cocons A N°. 2; van 8 tot 10 cocons B N°. 1; van 10 tot 12 cocons B N°. 2; van 12 tot 14 en 16 tot 18 cocons B N°. 3; van 18 tot 20 cocons C N°. 1; van 20 tot 22 cocons C N°. 2; en van 22 tot 24 cocons enz. C N°. 3. Alle filatuurzijde, of in de factorijen ghaspelde, is onder genoemde sorteeringen begrepen, maar die welke de inboorlingen, met de hand haspelen, is veel grover en wordt onderscheiden door de letters A.B.C.D.E. Men verliese bij de vermelding dezer letters, nogtans niet uit het oog, dat de zijde van het een of het ander district, aanmerkelijk met elkander verschilt. Om eenige plaatsen, waaruit dezelve het meest wordt aangevoerd, in hare betrekkelijke waarde onderling te leeren kennen,

merken wij aan, dat de filatuurzijde van *Comercolly* van alle letters de beste is, die van *Radnagore* of *Cossimbuzar* in ieder letter minder, en van *Bauleahs* weder minder, en zoo vervolgens.

De waarde van de ruwe bengaalsche zijde, moet geenszins naar de glansrijkheid der kleur beoordeeld worden. Velen bedriegen zich hierin; waarom het des te noodiger is hier tegen eene waarschuwing te ontvangen. Dat deze eigenschap geen noodzakelijk vereischte is, blijkt, wanneer men nagaat dat het verwen, hetwelk de zijde voor de bewerking tot eenige stoffen ondergaan moet, dadelijk den glans wegneemt. Zijde van een eenigzins doffer aanzien, valt doorgaans zuiver en gelijk, dat voor den manufacturier de beste vereischen zijn; integendeel ontbreken aan de zijde, die dezulke in kleur overtreft, dikwerf deze wenschelijke hoedanigheden. De onzuivere zijde (*foulsilk*) is in het weven telkens bij de strikken of knopen aan afbreken onderworpen, hetwelk derzelve bearbeiding voor den werkmán moeilijk en onaangenaam, en voor den fabrikant schadelijk maakt.

Eindelijk moet een commissionair, die men de inkoop van ruwe bengaalsche zijde laat verrigten, zorgvuldig toezien, dat de pakking naar behooren geschiedt, om op de reize aan geene inwendige beschadiging onderworpen te zijn. Wanneer dezelve los gepakt is, schaven de buitenzijden van de strengen tegen elkander, en de zijde ziet er uit als of zij met een pennemes afgesneden was, waardoor zij bijna geene waarde meer heeft. Om deze wrijving voor te komen, moeten de balen dus zoo dicht en stijf, als mogelijk gepakt worden.

Een gebrek, dat meest bij alle particuliere aanvoeren plaats heeft, en waarvan zelfs de balen der engelsche O. I. Compagnie niet geheel vrij te spreken zijn, is voorts, het pakken van meer dan eene kwaliteit in dezelfde baal: dit geeft bij een artikel als de zijde, een groot nadeel voor de koopers, of de aanvoerder maakt er eene slechte rekening bij, wanneer zich de gebruiker natuurlijk op de minste kwaliteiten, die er in de baal voorhanden zijn, het meest in de prijsbepaling regelt.

Omtrent de chinesche ruwe zijde valt aan te merken, dat op het navolgende dient gezien te worden: dezelve, moet mooi helder wit zijn, doch niet roomkleurachtig, en vrij van wankleurige draden; in vergelijking van de italiaansche zijde, mogen dezelven op het oog ongelijk zijn, (daar dit geen gebrek, maar de eigenschap van de chinesche zijde is); ruwheid in het gevoel, is echter een bewijs van slechte kwaliteit. De Chinesen hebben dikwerf de gewoonte hunne beste zijde met geringe te vermengen, en doen dit zeer behendig in het midden der strengen, hierom kan men niet te nauwkeurig zijn in het openen en nazien derzelven; als ook nog op de dubbelde banden te letten, waarmede zij de strengen vastbinden; deze bandjes mogen niet zwaarder vallen, dan 1 Tale gewigts (*); bovendien moet men de droogte

---

(*) Een *Tale* of *Tail*, gelijk de Portugezen die noemen, en bij de Chinezen *lyang* geheeten, is 3,75 Ned. looden; 16 *lyangs* zijn 1 catti, iets zwaarder dan de catts op Batavia in gebruik, waarvan 100 de Picol van circa 58 Ned. tt uitmaken; 1 catti zijde op Ceijlon is 20 strengen.

onderzoeken, daar de Chinesen bekend staan, de zijde vooraf op eene vochtige plaats te brengen, om de zwaarte te vermeederen; behalve de schade, die men dus aan het gewigt heeft, loopt men nog gevaar van bederf en wankleurig worden der zijde, gedurende de reis. China kan voor het land gehouden worden, dat de meeste zijde oplevert, deszelfs inzameling is eene onuitputbare bron van het volksbestaan; met uitzondering van de geringste volksklasse, is ook ieder inwoner er mede gekleed.

Mogt nu deze onvolledige, en toch zoo veel mogelijk verkorte afschetsing van de zijdefabriekage in deszelfs oorsprong, uitgebreidheid en nut, bij de beschouwing van het voordeel, dat uit de behartiging van de gegeven narigten en wenken te wachten is, de werkdadige belangstelling opwekken, om zoowel zich de ruwe zijde als grondstof, door onzen O. I. handel te verschaffen, als ook voornamelijk, in het aankweken der zijdetect bij ons; waaromtrent in het Tijdschrift van Mei 1835 het een en ander gezegd is geworden, tot bekendmaking met hetgeen hierin reeds in meerdere provincien van ons Vaderland, en ook in ons midden wordt aangewend.

De Heer R. Dufour, inwoner dezer stad, aan wiens onvermoeide pogingen tot het aankweken van witte moerbezieboomen, te regt ook weder dit jaar in het verslag van de Gedeputeerde Staten der provincie Utrecht, aan de algemeene provinciale Staten, vereerende hulde gedaan is, houdt zich niet slechts, gelijk in het boven aangehaalde nummer (*) vermeld

(*) Zie deel I. blad. 225 a 227.

werd, bezig met het planten van deze boomen, maar ondervindt een ongemeen gelukkig gevolg met het zaaïen derzelve; zoodat hij vele planten laat overbrengen, naar zijne kweekery bij de Bilt. Tot een afdoend bewijs van het welslagen zijner onderneming verstrekt, dat er in 1835 niet meer dan twee boomen van de zestienduizend gestorven zijn.

Deze voorspoed met den witten moerbezieboom, welke in onze provincie bij uitstek voordeelig schijnt voort te komen, is zeer gunstig geweest op het aankweken der zijdewormen. De Heer Dufour heeft in het vorige jaar 15,000 cocons, (popjes of tonnetjes) voortreffelijke zijde ingezameld; doch daar er tot het afhaspelen van dezelve, bij ons geene fabrieken of inrigtingen bestaan, is hij verpligt geweest, die naar buitenslands te zenden, om afgehaspeld te worden en de zijde aldaar te doen bewerken en weven. Hoe moet dit den vriend des vaderlands leed doen, dat dus het geheele doel van deze ontluikende onderneming, namelijk de bevordering der inlandsche Nijverheid, met het daarmede in verband staande bijzonder voordeel van den eigenaar, langs dien weg geheel verloren gaat; en hoe wenschelijk is het niet, dat men ernstig bedacht wordt, om in onze stad of provincie, zulk eene fabriek op te rigten. Het daarstellen van eene groote werkplaats voor de zijdewormen, in de nabijheid der moerbezieboomen, zoude aan de vermenigvuldiging van den arbeid zeer veel toebrengen, daar het aan den Heer Dufour nog steeds vele uitgaven veroorzaakt, om de moerbeziebladeren tot voeding van zijne zijdewormen, naar deszelfs kweekery bij de stad

te doen vervoeren. De onderneming der zijdeteelt verdient ten volle de ondersteuning en aanmoediging van dezulken, die tot dat einde eene vereeniging van middelen zoude willen daarstellen: bij voorbeeld door eene compagnie, even gelijk nog zeer onlangs te Leiden met het oprigten van eene grofsmederij het geval is geworden. Dit voornemen, om velen van de behoeftige volksklasse brood te verschaffen, heeft bij besluit van Zijne Majesteit van 7 Sept. j. l. Hoogstdezelfs goedkeuring mogen erlangen. Het kapitaal van deze naamlooze maatschappij, waarvan de bedoeling is het versmeden van oud ijzer en het daaruit vervaardigen van zwaar en aander ijzerwerk, is gesteld op *f* 200,000, verdeelt in 200 aandeelen van *f* 1000; met bepaling dat er aanvankelijk voor ieder aandeel niet meer dan 10 percent zal behoeven gestort te worden, en naar mate het noodig zal zijn, het ontbrekende. De duur van de overeenkomst is 25 jaren; evenwel kan de ontbinding der maatschappij plaats hebben bij een verlies van 50 percent van het kapitaal.

Hoe nuttig konde eene dergelijke vereeniging niet zijn, tot het aankweken van den moerbezieboom, het voortteelen van zijdewormen en de fabriekage van het spinsel enz. ? de overweging hiervan, en de hoop om eenige voorname ingezetenen, aan welken de welvaart van behoeftigen belangrijk genoeg voorkomt daartoe iets van hunne kapitalen, en zeker niet zonder voordeel te besteden, noopt ons, in een volgend nummer, tot de nadere ontwikkeling van het in verschillende opzigten groot voordeel, dat er gelegen is in het uitvoeren van een ontwerp als dat van den Heer H. Beraill te

St. Michielsgestel bij 's Hertogenbosch, provincie Noord-Brabant, in 1830 door de eerste intekening van Z. M. den Koning vereerd. Ditmaal besluiten wij met eenige opmerkingen voor ieder die dit onderzoek over de zijde leest, zij betreffen de verwonderingwekkende huishouding in de natuur. Wanneer men nagaat, dat alle de millioenen ponden zijde, welke in onderscheiden landen worden bijeengebragt, alléén het spinsel is van één soort van wormen, die slechts van ééne soort van voedsel leven; dat een once van deszelfs eijtes wordt berekend 40,000 nieuwe zijdewormen op te leveren, en dat voor dit getal 900 à 1000 ponden moerbeziebladen tot voedsel benoodigd zijn: honderd volwassen moerbezieboomen rekt men 2000 ponden bladeren te brengen, zoodat daarmede 80,000 zijdewormen kunnen onderhouden worden: voorts schat men dat het spinsel van 30,000 zijdewormen ongeveer twaalf ponden zijde voortbrengt; — wat moeten er dan niet vele van deze insecten het leven ontvangen, om aan den mensch zulke hoeveelheden zijde te verschaffen?

(Het vervolg in een later nummer.) P. W. L.

PAARDENMARKT.

Op *Maandag*, den 26 September 1836.

Kantoor Catharijnepoort.	333	stuks.
» Tolsteegpoort.	65	»
» Wittevrouwepoort.	95	»
» Waardpoort.	11	»
» Roodebrug.	52	»
» Vaartsche Rijn.	51	»
» Ridderschapsvaart.	96	»

Totaal 703 »

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
 GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN
 's RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL te UTRECHT, ONDER
 TOEZICHT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Sept.	767	60	Z. W.	helder.
	759	70	W.	idem.
	767	70	N. W.	idem.
2 id.	760	58	Z. W.	betrokken.
	757 ^s	64	W.	regenachtig.
	756	62	W.	idem.
3 id.	764 ^s	55	W.	helder.
	763 ^s	62	W.	bewolkt.
	767 ^s	62	W.	iets betrokken.
4 id.	757	62	Z.	regenachtig.
	752	70	W. Z. W.	bewolkt, sterke wind.
	752 ^s	70	Z. W.	idem.
5 id.	752 ^s	62	Z. W.	eenigzins bewolkt.
	754 ^s	67	W.	regenacht., sterke wind.
	756	61	W.	betrokken, idem.
6 id.	753 ^s	56	Z.	idem.
	753 ^s	62	Z. W.	bewolkt, sterkewind.
	753	62	Z. Z. W.	regenachtig, idem.
7 id.	756	58	Z. W.	betrokken.
	757	66	Z. W.	bewolkt.
	757	64	Z. W.	idem.
8 id.	758 ^s	57	W.	helder.
	758	64	Z. W.	bewolkt.
	758	62	Z. W.	helder.
9 id.	759	52	Z. W.	iets bewolkt.
	759	67	W.	bewolkt.
	759	67	W.	betrokken.
10 id.	760 ^s	55	N. W.	eenigzins betrokken.
	759	62	W.	regenachtig.
	758	57	Z. W.	regen.
11 id.	758	57	N. W.	regenachtig.
	760	52	N. N. O.	regen.
	759	52	N.	idem.
12 id.	759 ^s	50	Z. Z. O.	regenachtig.
	767	57	O.	idem.
	767 ^s	56	O. N. O.	iets betrokken.
13 id.	756	51	N. O.	bewolkt, sterke wind.
	757 ^s	51	O.	regenachtig, idem.
	761 ^s	53	O.	bewolkt.
14 id.	763	52	O.	regen.
	763	57	O.	bewolkt.
	764 ^s	56	O.	eenigzins betrokken.
15 id.	766 ^s	51	O.	iets betrokken.
	766 ^s	52	O.	betrokken.
	766	55	O.	idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Sept.	765	52	O.	eenigzins betrokken.
	765 ^s	57	O.	zwaar bewolkt.
	765 ^s	57	O.	regenachtig.
17 id.	764	54	O.	idem.
	763	55	O. N. O.	regen.
	762	55	O. N. O.	regenachtig.
18 id.	761	57	O. N. O.	mistig.
	760 ^s	57	N. O.	eenigzins bewolkt.
	760	58	N. O.	helder.
19 id.	759	54	N. O.	betrokken.
	758 ^s	53	N.	idem.
	758 ^s	57	N.	eenigzins betrokken.
20 id.	760 ^s	50	N.	idem.
	760 ^s	55	N.	zwaar bewolkt.
	760	54	N.	eenigzins bewolkt.
21 id.	764	47	N. N. O.	iets betrokken.
	765	53	N.	zwaar bewolkt.
	766	50	N.	regenachtig.
22 id.	770	47	N.	iets betrokken.
	770 ^s	54	W. N. W.	eenigzins idem.
	768	52	W.	idem.
23 id.	764 ^s	50	Z. W.	regen.
	762	55	W.	regenachtig.
	760 ^s	56	W.	regen.
24 id.	765 ^s	60	N. W.	betrokken.
	766	64	W. N. W.	bewolkt.
	766	62	N. N. W.	eenigzins bewolkt.
25 id.	766 ^s	58	W. N. W.	eenigzins betrokken.
	766 ^s	64	N. E. W.	idem.
	767	62	N. N. W.	iets bewolkt.
26 id.	767 ^s	60	W.	regenachtig.
	768	63	W.	betrokken.
	767 ^s	65	W.	idem.
27 id.	761	58	Z. Z. W.	iets bewolkt.
	760 ^s	68	W.	bewolkt.
	767	64	W.	betrokken.
28 id.	757	61	Z. W.	reg.'snachts onw.en reg.
	757	62	N. W.	eenigzins betrokken.
	756	61	N. W.	iets bewolkt.
29 id.	752	54	Z.	regen.
	748 ^s	58	Z.	idem.
	748 ^s	62	Z. W.	regenachtig.
30 id.	749 ^s	55	Z. W.	betrokken.
	749	56	W. Z. W.	regen.
	749	52	W.	iets bewolkt.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

September 1836.

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN,
OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie
UTRECHT.

	GEBORENEN.								HUWELIJKEN. ECHTSCHIEDINGEN.	OVERLEDENEN.	
	Getal.		waaronder:							M	V.
	M.	V.	Onchte.		Tweel.		Doodgeb.				
UTRECHT.	82	72	5	4	5	8	3	38	»	58	51
AMERSFOORT.	17	11	1	»	»	3	»	5	»	11	2
WIJK BIJ DUURSTEDEN.	3	3	»	»	»	»	»	3	»	1	2
RHENEN.	3	5	»	1	»	»	2	1	»	3	»
MONTFOORT.	3	4	»	»	»	»	1	»	»	1	2
IJSSELSTEIN.	11	2	1	»	»	»	»	2	»	6	»

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

		onder Nulpeil.
1 September 1836.	5 el 07 dm.	
15 —————	4 — 75 —	
30 —————	4 — 55 —	

~~deze strek niet verwijderen~~

SMEE- OF STERRENTOREN

18

trecht.

(Met afbeelding)

Onder het bestuur van St. Radbodus, 14^{den} Bisschop van Utrecht (901—918) werd deze stad door de Deenen en Noormannen overvallen, die den prelaat noodzaakten deszelfs zetel naar elders over te brengen (*).

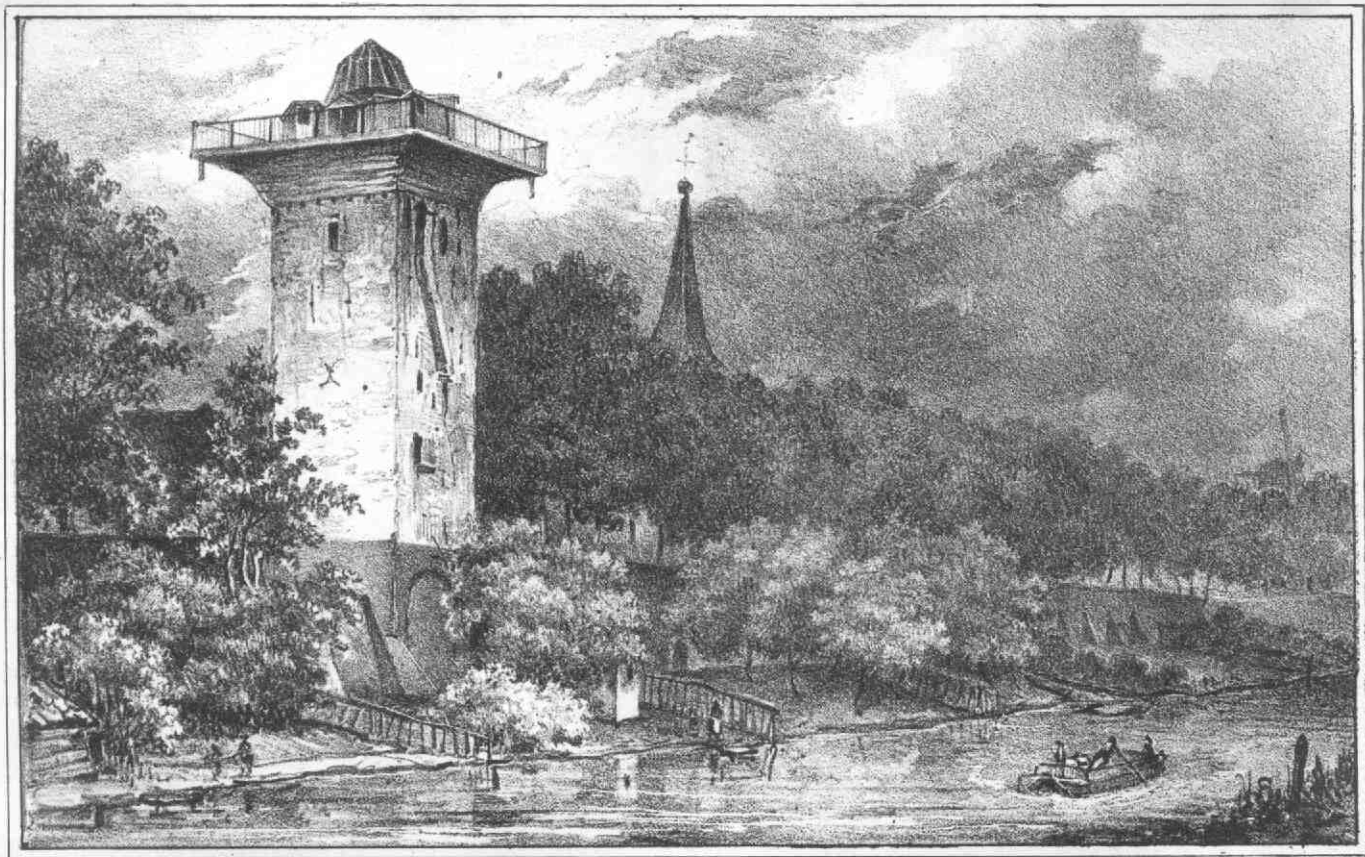
De Stad intusschen werd door hen verwoest, en de muren tot op den grond geslecht. Zij schijnen dezelve echter in bezit gehouden te hebben tot onder de regering van den 15^{den} Bisschop St. Baldericus, dien het gelukte dit vreemde volk van daar te verdrijven. Deze bouwde de stad weder op, en omringde haar met muren en torens in het 8ste jaar zijner regering (926) (†). Nu genoot Utrecht tot onder de

---

(*) Deventer scheen hem daartoe de geschiktste plaats te zijn; hij stichtte aldaar onder meer andere gebouwen, ook een huis, waarnaar ook thans nog de Bisschopstraat haren naam draagt.

(†) Batavia Sacra.

IIe. D. IIe. St.

Alle Gebirgen der Alpen etc.

regering van Adelbold, 19^{den} Bisschop (1008—1027) eenige rust, tot dat laatstgenoemde door Diederik III, Graaf van Holland, verongelijkt en in zijn regt verkort, van den Keizer last ontving, de landen van zijnen vijand te verwoesten. Dit was de eerste Bisschop die zelf de wapenen aangordde, daar de wereldsche Vorsten, ingeval de geestelijke goederen werden te kort gedaan, vroeger hunne beschermers en verdedigers waren geweest. Van tijd tot tijd namen nu de Bisschoppen eene krijgshaftige houding aan, hetwelk aanleiding gaf dat kleine verschillen met hunne naburen, te voren over het hoofd gezien, nu eensklaps het zwaard uit de scheede deden trekken, en daardoor het Sticht en den zetel der Bisschoppen gestadig aan belegeringen en overvallen blootstelden; waartegen men zich door blokhuizen en sloten op het platte land, en sterke muren en torens om de steden, beveiligen moest. Hieraan zijn de sterkten, waarvan nog in onze dagen geheel of gedeeltelijk de sporen zichtbaar zijn, hunnen oorsprong verschuldigd.

De regering van Heribertus, 26sten Bisschop van Utrecht, (1138—1150), kenteekende zich voornamelijk door onrust, zoo in Groningerland als van de zijde van Graaf Diederik den VI. van Holland, die met eene sterke krijgsmagt tegen de stad optrok, en vóór dezelve het beleg sloeg; hetwelk door het uittrekken van den Bisschop in geestelijk gewaad, gelukkig werd opgeheven (*). Dit bragt echter te weeg, dat men meer op zijne hoede begon te zijn. Onder andere versterkingen werd in 1145 dan ook aan de

---

(*) Zie dit Tijdschrift, 1ste Jaargang, pag. 575.

westzijde der stad een sterke toren aangelegd, die later bekend was onder den naam van Smeetoren. Dezelve werd, op last of onder het toezigt van eenen der Stadsvoogden, Burgemeesters of Schouten gebouwd, blijkens een opschrift, met gothische letters op eenen hardsteen uitgehouwen, en in den toren geplaatst, aan de zijde van den trap, die van den wal naar de lange Smeesteeg leidt.

Dit opschrift is als volgt:

anno dñi m̄ c.
 xlv regis coenradi
 bñ. epi herberti in
 factum est hoc opus
 a prefecto (*) alfero ab
 munimen estium
 suorum et ad
 honorem civitatis
 trajectensis amen.

Hetwelk in het Nederduitsch aldus luidt:

• In het Jaar des Heeren 1145, het 7^e der Rege-
 gering van Koning Coenraad en het 6^e van Bis-
 schop Herbertus, is dit werk door den Stadvoogd

(*) Zie over den Praefectus urbis: Tirion tegenwoordige staat van alle Volken. Deel XXI, Stad Utrecht, bl. 425. — Romanae Hist. Anthologia recognita et aucta. Rott, 1685, p. 244.

Alferus gemaakt tot bescherming zijner burgers en ter eere der stad Utrecht, Amen."

Volgens Arnoldus Buchelius, *Descriptio Urbis Rheno-Traiectinae*, was, ten tijde van dien geleerden, in den toren boven dit gemelde opschrift, het wapen van Keizer Karel V. geplaatst, met dit onderschrift:

Atque iterum Caroli renovatum tempore quinti /
 Ex Teremundani (*) placito qui p̄sult urbi
 Sexagimillena subscriptis un̄ trīginta.

Dat is:

Hernieuwd ten tijde van Karel V., op bevel van Teremundanus, die Gouverneur van de stad was in 1529.

(*) De uitgave van deze *Descriptio Urbis Rheno Traiect.* auct. Arnoldo Buchelio, door P. v. Musschenbroek omtrent het jaar 1809 bezorgt, is niet van drukfouten vrij te pleiten. Het eerste hiergemelde opschrift met het oorspronkelijke vergeleken, bevat onderscheidene onnaauwkeurigheden; het tweede, met latere reparaties waarschijnlijk vernietigd, kunnen wij niet vergelijken; dit is echter zeker, dat de hier bedoelde persoon in stukken in de Archieven alhier voorhanden, bij zijne beëdiging den laatsten October 1528, wordt genoemd: Heer Jan van Dermonde Heer van Bourgnival, Luitenant of Onderstadhouder van Utrecht, President van den Raad en Overste Artillerijmeester van Z. K. Majesteit. Die zelfde persoon is den 10 Mei 1536, te Breda gestorven en aldaar begraven. Van Goor, in zijne beschrijving van Breda, maakt het nog erger, en noemt hem Joannes Teremundanus D. de Borgnival. Zie het latijnsch grafschrift aldaar, p. 82.

REDACTIE.

Het is zeker, dat deze toren bij zijne stichting veel sterker geweest is dan dezelve zich thans voor- doet. In zijne nabijheid vindt men eene later toege- metselde poort (*) die waarschijnlijk voor eene *sortie* gediend, en welligt tot de gekluisde verblijfplaatsen onder den wal geleid heeft.

Wat nu den naam betreft van Smeetoren, deze is zijnen oorsprong verschuldigd aan het smede of smits- gild, aan hetwelk deze toren in later tijd, ter bewa- king was toevertrouwd; bij zijne stichting echter kan dezelve dien naam niet ontvangen hebben, daar wij van de instelling der Gilden niet vóór het jaar 1233 gewag gemaakt vinden (*).

Ook de overige torens werden genoemd naar de Gilden, die dezelve bewaakten: behalve den Sme- toren vinden wij dien van de *wantsnijders*, (hand- schoenmakers); *snijders*, (kleermakers); *vischkoopers*; *mars- of kooplieden*, (Plompentoren); *botterlieden*, (kooplieden in boter en kaas); *graeuwerkers*; *bijhou- wers*, (timmerlieden) enz.

Aan ieder hoofdgild (vroeger uit 21 bestaande, doch in 1415 op 12 teruggebracht,) was de bewaking van eene sterkte toevertrouwd; ingevolge besluit van den Raad der stad van 1450, moesten zij met de schut- ters, onder aanvoering van de leden van den Raad en van de onderhomannen van den Gilde niet alleen ieder hunnen vasten toren (†) bezetten, maar zelfs de ronde doen.

(*) Buchel ter aangehaalde plaats.

(*) Burman Utrechtse Jaarboeken.

(†) Zie L. E. Bosch, Utrechtse Schutt. Daar wij aangeteec-

Het is niet onwaarschijnlijk dat ook in deze torens de vergaderingen der Gilden plaats vonden, die dan ook geheel of gedeeltelijk in het onderhoud derzelve voorzagen (*). Wij weten niet dat ergens eenige dier torens heeft gediend tot werkplaats voor het gild waartoe hij behoorde, maar opmerkelijk is het, dat toen omtrent 1812 een gedeelte van den wal aldaar werd hersteld, men in de omgestorte aarde eene aanzienlijke hoeveelheid sindels, of asch van steenkolen heeft gevonden. Dit zoude aanleiding kunnen geven om eene werkplaats te veronderstellen, of om waarschijnlijk bij te zetten aan het gevoelen van Mr. J. Scheltema, ons mondeling medegedeeld, dat de Smeesteege, aan dezen toren grenzende, in vroeger tijd voornamelijk door smeden werd bewoond. Er zijn wel eens bedenkingen tegen dit gevoelen ingebracht, maar zeer aannemelijk komt het ons voor, ook zonder de medegedeelde bijzonderheid omtrent de gevonden sindels, dat de gildebroeders eene woning zochten in de nabijheid der plaats, waar zij zoo menigmaal zich moesten bevinden, vooral in eenen tijd dat men minder op de woonplaats behoefde te letten om zijn bestaan te vestigen, hetwelk genoegzaam verzekerd was voor een bekwaam werkman, indien hij slechts eenmaal in het gild was opgenomen.

Wij kunnen ons niet onthouden eene uitweiding te maken, welke ofschoon niet op den Smeetoren,

---

kend vinden, dat er in 1490, 18 versterkte punten bewaakt werden. De Gilden moesten dus meer dan één punt bezetten.

REN.

(*) Zie dit Tijdschrift voor 1856, 2e deel, 1ste stuk, pag. 41.

echter op het Smedegild betrekking heeft, en ten bewijze strekt hoe groot de invloed der Gilden was bij de stedelijke regering, wanneer door deze maatregelen werden genomen, welke met de verdediging der stad in verband stonden. Geen wonder ook, want de gildebroeders waren de beste verdedigers en getrouwste burgers der stad.

Het stuk, berustende in het Archief van het Smedegild, in het Eloijs Gasthuis alhier, is van den volgende inhoud:

Wy Borgmeysten Scepten Raide en gemeyne ouderman vande oude ende nyen Raide der Stadt van Vtrecht Maken kondt allen luyde Dat alsoe drie costelicke bussen, als twee Cortouwen en een voetslange ons bynnen onsz Stadt gelevert wesen Anno vyftienhondert en vyftien lestlede, Ende noch vier goede bussen Alsoe een halff Cortouwe, een voetslange mit twee ander slangen, all van coper gegoten. Noch Elffduysent Driehondert Sevenentseventich pont Salpeters Ende noch Drieduysent Driehondert sessendetachtentichpont spaens zwevels, (*) ons nu oick bynnen onsz Stadt gelevert wesende in desen tegenwoerdigen jair tot bescermenisse van onsz Stadt, doen maken ende gekoft syn, Om diewelke insdeels te betalen, voertyts Anno zestien voirdeden zeker lyffrenten ofte ponden bynnen onsz Stadt Ende nu in desen jair zeker erflicke los-

(*) In des Raeds dagelyks boek van dien tijd, vinden wij deze artikelen aldus opgegeven: De Cartouwen en Slangen wegende te zamen 13350 ponden, elke 100 pond om 13 gulden Hollands; de Salpeter elke 100 pond voor 9 gulden, en het gelijk getal ponden Spaansche Zwavel voor 5 schellingen.

renthen den penninck negenthien Geryt Sterck coepman tot Antwerpen, by consent van de gemeynen gilde vercoft zyn. Soe ist dat wy wederom geloest hebñ en geloven mits desen aen hande vande gemeynengilde voirsz. Dat wy die voerg noch oick gheen ander bussen, Salpetor, Zewel, Cruyt, Cloeten, noch igene totten bussen behoert, der Stadt van Vtrecht toebehoefde, tot eniger toecomender tyt wechheven, wileenen noch weerloes werden en zellen, in gheene wys buyten toedoen beliefnisse wil ofte consent vande gemeynen gilde der Stadt van Vtrecht voirsz. Alle danck zonder argelist. Des toerkonde soe hebñ wy onser Stadt groete zegel aen desen brieff doen hangen. Gegñ int jaer ons Heeñ Duysent Vyffhondert ende negenthien des Saterdag na sunt Jacobs dach des Heyligen Apostels.

J. VALENTINUS *Secr.*

Door zijne nabijheid aan het Duitsche-huis hebben ook de Ridderden den uitgang of de poort onder dezen toren gebruikt, waarschijnlijk tot verdediging, en in gemeenschap met den uitgang welke aan het Duitsche-huis zelve is. Wij hebben het niet onbelangrijk geoordeeld de hurocedul, mede in het bovengenoemde Archief berustende, waarbij haa het gebruik dezer poort werd toegestaan, in zijn geheel hier te laten volgen, te meer dewijl daaruit blijkt, dat hoewel de toren eene versterking van de stad was, en ook de aanspraak van de stedelijke regering op deszelfs gebruik niet werd miskend, de Gildebroeders echter in dit contract als vrije meesters van denzelfden te werk gaan.

» Dit naebeschrevene syn voorwaerde tusschen den eerweerdighen ende vromen Hrn. Hrn. Steven van Suylen van Nyevelt Lantcommandeur der Duytschen orden der Balyen van Utrecht op den een Willem Bourt ende Arnt Aertssoen Oudermans in der tyt ende voirt der ghemeene Gildebroeders van der Smedegilde tUtrecht op ter andere syden in den eersten soo heeft die Lantcommandeur voirsz. van den Oudermans ende van der ghemeen Gildebroeders voirsz. in huurweerde ontvanghen hore cluysghilden toern gelegen after den Duytschen huise ingaende te Paeschen A°. MXV achtientwyntig jare lanck duerende, elck jaere om vier pont stadt paey van Utrecht van welcke twyntich jare huyde den voirsz. Lantcommanduer den Oudermans ende ghemeen Gildebroeders van der Smeedegilde voirsz. aen gereeden penninghen of vermucht voldaan ende betaalt heeft den lesten penninck met den eersten mit voorwaarden oft alsoo gevele dat die stadt van Utrecht den toern voirsz. gelyck andere toernen om last ende node geopent woude hebben daer en sell die lantcommandeur nyet tegens weesen alle dinck sonder argelist des toirkonde soo hebben wy Lantcommandeur voirsz. onsen segell ende wy Oudermans ende ghemeen Gildebroeders voirsz. onsen Gilden segell aen desen Brieff doen hangen; gegeven int jaer ons Herfduysent vyfhondert ende achtien op ten thienden daech in Meerte, dese briefe syn twee aleens spreekende."

Sedert zijne stichting tot op de vertimmering in 1529 vinden wij niets merkwaardigs van den Smeed-

teren geboekt. In het jaar 1642 echter verwisselde deze sterkte van bestemming, en in plaats van de stad, tegen vijandelijke aanvallen, te verdedigen, werd hij de beschermer van kunsten en wetenschappen."

Reeds twee jaren vroeger had men hiertoe het voornemen opgevat. Wij lezen in de notulen der Stad van dien tijd:

d. 16 Nov. 1640. Wt het rapport van de heeren den IIe deser hier toe gecommiteert verstaen synde dat tot d'Astronomische speculatiën bequaemst geoordeelt worde de Smeetoorn mits deselve een weynich daertoe accommoderende, is den anderden Cameraer daertoe gelast behettel. dat daeroan altoorens een model gemaect en alhier vertoont sal worden.

En nu werd het plan volvoerd. Het besluit daaromtrent leert ons, waar vroeger deze waarnemingen geschiedden, hetgeen zoo ver wij weten, nog nergens is medegedeeld, en ten bewijze strekt van de vroege beoefening der wetenschappen in deze stad.

16 Mei 1642. Is goedgevonden dat men in de plaats van den toorn op Hasenborch totte Astronomische speculatiën sal accommoderen de Smeetoorn.

Waarschijnlijk staat dit besluit in verband men den spoedig toenemenden bloei van de toen nog zoo jeugdige Hoogeschool, welke aanwas eene afzonderlijk ingerigte plaats daartoe noodzakelijk maakte, daar het raadhuis hiertoe om meer dan ééne reden minder geschikt was.

Nu werd hij ontdaan van zijne spits, dewelke men nog op oude kaarten en afbeeldingen aantreft; verkreeg een breed plat, met leuninggen omgeven, in

welks midden een achtkant koepeltje met glazen voorzien, geplaatst werd.

In het jaar 1680 schijnt dezelve in eenen slechten staat geweest te zijn, daar wij in een raadsbesluit van 19 Julij van dat jaar het navolgende vinden :

Gecom^m ter finantie syn versocht inspectie te nemen van de Smeetoren, ende overleg van kosten te maken, tot herstellinge van de selve om daer op weder te doen de Astronomische demonstratien.

Dit onderzoek had ten gevolge, dat op den 2^{en} Augustus daaraanvolgende, een besluit werd genomen, waarbij de herstelling werd bevolen.

De Vroedschap gehooft het rapport ende advis van de Heeren Gecom^d ter finantie, die inspectie hadden genomen van den Smeetoren, ende een overslagh van kosten gemaect heeft verstaen dat deselve sal worden gerepareert ende herstelt tot het doen van Astronomise demonstratien. Ende worden haer E. E. geautho- riseert tottet effectueren van dien.

Nog heden wordt deze toren tot het houden van sterrekundige waarnemingen gebezigd. Na de herstelling der Hoogeschool in 1815 werd dezelve onder het oog van den verdienstelijken Hoogleeraar G. Moll op eenen beteren voet tot die waarnemingen ingerigt, en van vele nieuwe voorwerpen voorzien.

De afbeelding van denzelven is genomen van den Cingel, en stelt den toren voor zoo als die zich thans bevindt.

Ten slotte betuigt de Redactie haren dank aan den Heer W. J. A. van Romondt te Zeist, voor de goedgunstige mededeeling van eenige belangrijke bijzonderheden, dezen toren betreffende.

AANTEKENING OP HET STUK, GETITELD:

HENDRICK DE KEYSER.

GEPLAATST IN HET TIJDSCHRIFT 1856, bldz. 305. volgg.

De Heer G. K. zegt aldaar bldz. 518, in de noot: » Wagenaar, *beschr. v. Amst. (fol.) 3° stuk*, bldz. 253, verwijst ons (aldaar) in de noot tot Hooft's brieven, n°. 61., doch in de uitgave van G. Brand komt dezelve niet voor.»

Dat is zoo niet. Wagenaar haalt aldus aan: *Hooft's brieven, N°. 1. bldz. 1.*, en bedoelt de uitgave: *Amst., 1738. (fol.)*, bezorgd door Balthazar Huydecoper. Immers, in de uitgave van 1704 komen geene brieven van zoo vroege dagteekening voor, en het is opmerkelijk, dat de brief aan de Keyser de oudste is van degenen van Hooft's brieven, die tot dus verre zijn bekend geworden.

Het opschrift van den brief luidt: *Aan Henrik de Kaizar vermaardt beeldthouwer en bouwmeester der stad Amsterdam*, terwijl Hooft hem in den brief zelven toespreekt met: *Konstrijke, vernaamde.*

Over den inhoud van dezen brief heeft Wagenaar (t. a. p. II. bldz. 252) en na hem Scheltema (*Mengelw. II. 1. bldz. 50.*) iets gezegd.

Ook een *grafschrift* op de Keyser heeft Hooft gemaakt.

Hetzelve staat in: *Mengelwerken, Amst. & Leijden, 1704. (fol.) bldz. 194.*, aldus:

Grafschrift van meester

HENRIK DE KAIZAR,

*Vermaart Steen- en Beeldthouwer, gestorven op
zijn geboortedagh.*

» *Den konstenaar alhier gekuult,
Daar de beeldthouwerij om huult,
Is sterf-geboortedagh geweest.*

*Eén steen zijn lichaam ons ontschuilt:
Maar duizendt toonen der zijn' geest.»*

J. J. DODT v. FLENSBURG.

EXTRACT UIT EEN BRIEF OVER HETZEELFDE ONDERWERP.

... Bladz. 320 reg. 8 zie ik staat soif met een (?)
er achter; het schijnt de steller van het stukje zulks niet ver-
staan heeft, mij dunkt het is zeer duidelijk; in het *Gulden Cabinet*
staat dat woord met eene groote voorletter en eursijf, het zal
alzoö een eigen naam beteekenen, aldus Soif of Soilus beter
Zoilus, en deze was immers een oud criticus, vooral over
Homerus. Later werd deze naam aan wangunstigen, jaloer-
schen, gegeven enz.

R. . . . . m 21 October 1856. v. D. v. N.

IN HET LEVENSEERIGT VAN HENRICK DE KEYSER, GEPLAATST

IN HET VORIG NUMMER, ZIJN DE VOLGENDE DRUKFEILEN

INGESLOPEN.

- Bladz. 308 regel 5 in de Noot staat die Keyser lees de
Keyser
- » 311 regel 10 staat verbasterde lees verbeterde, dit is
echter in onderscheidene exemplaren veranderd.
- » 311 in de Noot staat Bidel lees Ridel.
- » 313 regel 2 staat vijf en twintig lees vijf en vijftig.
- » 315 regel 3 van onderen staat men ziet dus lees ziet
men dus.
- » 318 in de Noot staat Brieven n°. 61 lees N°. 1 bl. 1.

HERINNERINGEN DER MAAND.

---

5 October 836, overleed Rixfridus, zevende Bisschop van Utrecht, na eene regering van negen jaren; hij was een Vries van geboorte, en vóór zijne verkiezing een heldhaftig beschermer der Christenheid; reeds in jaren gevorderd werd hem de bisschoppelijke waardigheid opgedragen. Hij was een geleerd en godvruchtig man, bijzonder hoog geacht van den frankischen koning Lodewijk, die hem met vele voorregten tollèn en tienden begiftigde, en hem mede de stad Wijk te Duurstede schonk, welke echter kort daarna, volgens de meeste schrijvers, door de Noormannen werd verwoest. — Deze vorst bevestigde ook alle giften door zijnen vader Karel den Grooten en zijnen grootvader Pippyn aan de Utrechtsche kerk gedaan. — Zijn stoffelijk overschot is in de St. Salvators-kerk begraven; zijn grafschrift is te vinden bij A. Matthæus de fundat., en de vertaling in Batavia Sacra I. 495, Octo.

18 October 1589 trof den Graaf Adolf van Nieuwenaar en Meurs Stadhoudèr van Utrecht enz. een ongeluk, hetwelk tien dagen later aan zijn leven een einde maakte. Hij had namelijk, tijdens de belegering van Rijnberk door den Hertog van Parma, te Arnhem eenigen krijgsvorraad tot ontzet dier stad bijeen gebragt, welken hij bij toortslicht in oogenschouw nam. Eene vonk, in het buskruid gevallen, deed onverhoeds twee schietgereedschappen van eene nieuwe vinding ontbranden, waardoor de Graaf eene zware wonde bekam die zijnen dood ten gevolge had. Hij was een man die in de stichtsche geschiedenis onder het bestuur van den Grave van Leicester zich eenen naam verwierf; bij dezen landvoogd schijnt hij in groote gunst gestaan te hebben, dewijl hij tot hoofd van de kamer der geldmiddelen, op eigen gezag opgerigt, benoemd werd, — Toen intusschen de Graaf buiten kennis van den Stadhoudèr in 1587 de

regering veranderde, vond hij zich in zijn gezag te kort gedaan, hetwelk zijne verknochtheid aan Leicester merklijk deed verminderen, waarvan hij het volgende jaar 1588, toen deze zich in Engeland bevond, de doorslaandste bewijzen gaf. — Niettegenstaande de aanschrijving van den Graaf uit Engeland om den Burgemr. Prouninck in de regering te continueren, veranderde hij den Raad vijf dagen vóór den gewonen tijd naar zijn goedvinden, tegen den geest der Leicestersche factie, welke magt hij met veel schranderheid van de Staten had weten te verkrijgen.

In zijne krijgsverrigtingen was hij niet zeer gelukkig; in 1584 was hij op het punt van door de Burgers van Nieuwmeegen, terwijl hij aldaar de wet wilde herstellen, omgebracht te worden, en in het volgende jaar leed hij bij Amerongen eene nederlaag, waarbij hij ter naauwernood zijn leven redde. Hij was gehuwd met de weduwe van den onthalsden Graaf van Hoorne, die hij kinderloos naliet.

9 October 1577 heeft Utrecht zich, onder zekere voorwaarden weder onder het Bestuur van den Prins van Oranje begeben, wordende de artikelen door den Prins aan die van Utrecht toegestaan, bij de staten van Holland en Zeeland met gezegelde brieven bevestigd.

G. Brand *Reformatie.*

Nijverheid

OVER HET BELANGRIJK NUT VAN DEN MOERBEZIEBOOM,
WAARMEDE BIJ DESZELEFS AANPLANTING DE MO-
GELIJKE INSTELLING DER ZIJDETEELT IN
ONZE PROVINCIE GEPAARD GAAT.

(Vervolg van pag. 341.)

Naar het voorgenomen plan met het onderzoek over de zijdefabrieken en de zijdeteelt, blijft ons thans met dit derde gedeelte, tot proeve voor aanprijzing van een toepasselijk gebruik, in navolging van andere volken, de voor het vaderlandschlievend gevoel steeds aangename taak over, om het tot alle daarstellingen voorzeker sterkst werkende middel te bezigen; namelijk: het aanwijzen der voordeelen aan eene onderneming voor nijverheid verbonden; en dit zoo wel ter herinnering of uitbreiding voor de reeds met het wenschelijke dezer zaak bekenden, als tot opwekking der belangstelling van de met dezelve geheel onkundigen; ten einde daardoor beiden uittenoodigen, om inrigtingen daar te stellen, die bovendien voor velen hunner land- en stadgenooten onderhoud kunnen aanbrengen. — Wij zullen thans zoodanig iets trachten te doen, door de beloofde ontwikkeling van het veelvoudig nut dat

er te stichten zoude zijn in het bevorderen der zijde-
teelt bij ons, ten gevolge der aanplanting van den witten
moerbezieboom; hetgeen wij daarover zeggen kunnen
zal de overtuiging met zich voeren, dat die boom
reeds op zich zelve beschouwd, de behartiging der
kweeking dubbel waardig is.

Bij al de voordeelen die onze, in vele opzigten
gunstig gelegene Provincie, aan den onderzoeker
naar de welvaart in dezelve aanwezig, aanbiedt, en bij
den onbetwistbaren bloei die neringen en fabriek-
wezen, onder het bestuur van onzen geliefden Ko-
ning zoo aanmerkelijk toegenomen, aldaar genieten,
blijft er toch nog, in menig opzicht, vrij wat te wen-
schen overig; en wel het meeste van dien aard, waar-
aan door een bestuur van een rijk, provincie of stad,
minder gedaan worden kan of moet, dan door de
ingezetenen zelve; vooral wanneer hun daartoe door
gemakkelijk te bekomen vergunningen en de vereischte
bescherming, niet alleen de behulpzame hand wordt
gereikt, maar als het, gelijk bij ons, van den Geëer-
bidigden Vorst bekend is, dat men zich voor nuttige
inrigtingen slechts aan Hoogstdenzelve te wenden
heeft, om goedkeuring, aanmoediging en deelneming
te erlangen.

Het is immers niet te ontkennen, dat de bevorde-
ring en uitbreiding van landbouw en fabrieken voor
elken burger eene even zoo gebiedende pligt is, als
het voorstaan der belangen van den koophandel.
Ieder wien als staatsman, landbezitter of kapita-
list het bestuur van goederen of gelden wordt
toevertrouwd, kan door dien weg veel bijbrengen

in het geheel vernietigen der scheiding, weleer in ons land (wegens deszelfs voormaligen rang onder de europesche staten, of liever aan den evenaar van de wereldhandel) tusschen de beide eersten en de laatst genoemde takken van het volksbestaan aanwezig. De gemenschappelijke welvaart van het platte land en de bloei der steden, anders zoo dikwerf met elkanderen in strijd, zijn daarvan de verblijdende gevolgen. Om dit doel op de beste wijze te bereiken, noemen wij eene vereeniging van middelen in de allereerste plaats.

Al mogt men dus vóór bijna een vijftigtal jaren in de bedwelming van het schoon klinkende woord vrijheid, bij den aanvang der tuimelgeest in Europa, ook bij ons zich in den waan gebragt, en met schijngronden beweerd hebben, dat vereenigingen in den handel, of zoogenaamde maatschappijen, knellende banden waren, en den bloei des handels belemmerden; thans zullen de geschriften van die voorstanders dezer gelijkheid, door hen regten van den mensch genoemd, meerendeels uit een ander oogpunt beschouwd worden: of men zal, in zoover er onder het thans levende geslacht in dit gevoelen waren, van zulk een denkbeeld zijn terug gekomen, nu slechts op de nederlandsche Handel-Maatschappij gewezen kan worden, om verzekering te erlangen, dat geldelijke magt in het bevorderen van de wezenlijke belangen van handel, en tot vestiging van nijverheid niet alleen hoogst voordeelig zijn; maar bij onzen tegenwoordigen toestand tegenover andere volken, waarbij wij in de

meeste opzigten niet veel meer dan onze nog aangeerde kapitalen in de schaal kunnen leggen, gebiedend gevorderd wordt.

Staan wij, zonder zelfs in bijzonderheden te treden, tot staving van het gezegde een oogenblik stil, bij den wijden omvang der voordeelen door de nederlandsche Handel Maatschappij aangebragt.

Geen 10 jaren behoeven wij in het voorledene terug te zien, of wij bevinden onzen coloniaal handel bijna geheel tot eene tweede hand gedaald; en bij ons de artikelen Koffij, Suiker, Thee, Indigo, enz. met voordeel van Hamburg en andere havens van het vaste land, behalve nog van de londensche en leverpool-sche markten aangevoerd; en thans kunnen al deze producten, benevens de specerijen niet slechts beneden de engelsche prijzen naar het grootste gedeelte van Duitschland, Zwitserland, Italië enz., maar ook naar Hamburg uitgevoerd worden; waardoor onze handel toeneemt, en de Maatschappij voor hare benoedigheden van uitvoeren naar Java, aan vele fabrieken het noodig bestaan geeft. — Enkele kooplieden hadden nimmer in staat geweest dit doel te bereiken, en werkten elkanderen met groot verlies voor en na uit den Handel op de O. I., daar in ieder opzigt de concurrentie te magtig was voor bijzondere individuen. Wij gelooven niet meer noodig te hebben om het nut aantewijzen van eene inrigting onder een kundig bestuur staande, vrij van die eigenbaat, waardoor zoo vele maatschappijen en fondsen alléén, doch voor korten tijd, aan de directie geweest hebben wat zij bij goede behandeling jaren lang voor de geïntresseerden had-

den moeten en kunnen zijn, en dat de noodige fondsen tot deszelfs beschikking heeft. Wij kunnen dus overgaan tot de opgave der voordeelen, welke er te wachten zijn, wanneer men ter bevordering van de zijdeteelt in ons land en de daaruit volgende oprigting van fabrieken, eene vereeniging daarstelde tot het aanplanten van den witten moerbezieboom: het veelvoudig nut dat deze boom aanbrengt, al was hij niet de grondslag tot zulk eenen gewichtigen tak van nijverheid, zal daartoe reeds genoegzame aanprijzing uitmaken.

De witte moerbezie is een boom, welks hout niet zeer zwaar valt; de kubieke palm daarvan weegt omtrent 0,213 ned. el ; hij geeft even gelijk de zwarte, bij ons alleen moerbezi geheeten, ook eene vrucht, die er echter wit uitziet, doch geen en aangename smaak bezit, en bereikt eene hoogte van 25 à 30 voet. Deszelfs bladeren zijn glanzig, glad en ovaal. China is het vaderland van dezen nuttigen boom, die de zijdeteelt medebrengt, en dus eenen dubbelen tak voor de nijverheid daarstelt. — Hij groeit overal, en komt in onze luchtstreek zelfs beter, dan in het zuidelijke Frankrijk en Italië voort; de zwaarste koude wederstaat hij, en bereikt hooge jaren; waaromtrent wij zeggen kunnen dat op het landgoed *Voorburg*, in de Meijerij, behoorende aan den Heer baron de Smet h van Deurne eene heg staat van eene der fijnste soorten van den witten moerbezieboom, meer dan vijftig jaren geleden aldaar geplant. — Op *Dommelrode*, te St. Oedenrode, stonden voor eenige jaren twee hooge zware witte moerbezieboomen, waarvan de omtrek meer dan $1\frac{1}{2}$ ned. el besloeg, en welke

eenen ouderdom van 70 jaren bereikt hadden; doch bij het verleggen van het bosch zijn beide omver gehaald, en tot brandhout gehakt. De onkunde met dezen zoo voordeeligen boom, heeft ook te weeg gebracht dat de 80 jarige witte moerbezieboom op de *Groote Ypelaar* bij Breda hetzelfde lot ondergaan heeft, hij was 46 duim over kruis, aan den voet.

Uit deze vermelding, die met meerdere opgaven konden verrijkt worden, blijkt derhalve niet slechts de ouderdom dien deze boom bereiken kan, maar ook tevens dat de harde winters van 1795 en 1823, om andere voorbijtegaan, op denzelfden geenen schadelijken invloed geoefend hebben; zelfs de strenge koude in Januarij en Februarij van het jaar 1830, heeft op 400 boomstammen, uit het zuidelijk Frankrijk overgebracht, evenmin als op duizende kweekheesters bij den Heer Beraill te St. Michiels-Gestel niet de minst nadeelige uitwerking gehad, niettegenstaande zelfs een gedeelte van den grond overstroomd was geworden.

Wij bragten deze voorbeelden voornamelijk tot ontegensprekelijke bewijzen bij, voor de geschiktheid van ons klimaat, zoo lang betwijfeld of uit vooroordeel daarvoor niet gehouden, en deswege het onderzoek onwaardig gekeurd.

De voortteeling van den moerbezieboom geschiedt op drieërlei wijze, te weten: door zaad, door stammetjes of stekjes, en door loten of spruitjes. Het beste is bevonden de aankweeking door zaad te doen plaats hebben, waarvan de gunstige uitslag door den Heer Dufour wordt ondervonden. Aan het einde van deze aanwijzingen der voordeelen hebben wij dit, door

de behandeling te vermelden, bij de aankweeking in Frankrijk, Bengalen en bij ons in acht genomen, nog nader kenbaar gemaakt.

Als boom wast de witte moerbezie even spoedig als de populier van Carolina (*); geeft een hard geel hout dat niet alleen tot schrijnwerkers en draaijers arbeid, maar ook voor timmerhout zeer geschikt is; en daar het zich goed polijsten laat, ook fraai meubelhout. In Noord-Amerika, het land waar voorzeker geen gebrek aan goede houtsoorten is, wordt hetzelfde zeer veel tot den scheepsbouw gebruikt, hetgeen voor zijne deugdelijkheid tot voldoende overtuiging strekt; in Frankrijk maakt men er ook vaten van, waarin bijzonder de witte wijn eene aangename geur ontvangt.

De diep in de aarde dringende penwortels van dezen boom brengen te weeg, dat hij zich tot het vinden van zijn voedsel, tot eene kleine oppervlakte blijft bepalen, zoodat hij niet gelijk de populieren en andere snelwassende boomen, met dezelfs wortels op eenen verren afstand voortloopt, den grond uitmergelt en de in zijne nabijheid staande gewassen het voedsel ontvreemt. Alleen deze deugd, gevoegd bij de eigenschap *dat zich nimmer schadelijk ongedierte in het*

(*) Ook Kanadasche of Vlaamsche genaamd, is eene der houtsoorten die na derzelver algemeenwording in ons land, vooral in Noordbrabant het meest aangekweekt en aangeplant wordt; ofschoon het bekend is dat het een van het slechtste, zelfs tot het branden ongeschikt, hout oplevert, dat hare even onder de oppervlakte der aarde voortlopende menigvuldige wortelen, den grond, tot op eenen verren afstand, uitmergelen, en den wasdom aan alle veldvruchten benemen, waartoe de schaduw van dien boom, bovendien toebrengt; en dat hij tegen zware vorst niet bestand is.

loof ophoudt maken hem bij voorkeur geschikt boven alle andere, om rondom bouwlanden geplant te worden.

Tot heggen is dit hout dus ook evenzeer aan te prijzen; het wast daar ook welig bij op, en geeft eene digte heg, die het snoeijen zeer goed verdragen kan. Gaan wij omtrent dit punt met de ervaring van wijlen onzen kundigen landgenoot van Hasselt te rade, dan lezen wij in deszelfs aantekeningen, dat hij beproefd heeft om den witten moerbezieboom tusschen eene elzen heg *in te planten*, en even als deze te behandelen: waarvan het gevolg is geweest, dat de moerbezieboomen, de elzenboomen in wasdom voor de helft overtroffen hebben, en de heesters die ter grootte van ruim eene tot bijna twee ellen (oude) lengte, bij drie duim (oude) middellijn geplant waren, in zes jaren tijds, eene dikte van achttien duimen (oude) middellijns en eene kroon van vijf of zes ellen vlugts hadden: te regt vraagt hij dan ook hierbij: „*Waar is een boom, die zoo spoedig voortkomt?*”

Als slag- of schaarhout geplant, groeit het dienvolgens ook veel spoediger dan het elzenhout, is eerder hakbaar, en daar het behalve eenen zeer goeden brand, ook hout tot reepen of hoepels oplevert, kan men geen beter en voordeeliger daarvoor kweeken.

Op alle gronden en in alle standen kan dit hout geplant worden; de hooge en ligte gronden zijn echter bij voorkeur daarvoor geschikt, en zelfs rotsachtige dorre strecken kunnen mede tot den aanbouw gebruikt worden, het blad is dan wel niet overvloedig, maar van beste kwaliteit om goede zijde te bekomen.

Bij oplettende en regelmatige behandeling, waarnaar

inzonderheid moet gezien worden, verkrijgt men in ieder opzicht een fraaij gewas, wiens bevallig, levendig en glansrijk groen eene aangename schaduw geeft, en waarvan het schoon groot blad een bekoorlijk gezigt oplevert. — Wij hebben echter, hoeveel gunstigs reeds van het hout opgeven, nog zeer weinig gezegd van het voordeel dat deze boom verschaft, wanneer wij de vruchten, takken en bladeren van denzelfen gadeslaan.

De vruchten die men daarvan bij een verzamelt, leveren een zeer goed voedsel op voor varkens, hoenders, kalkoenen en ganzen, welke er bijzonder gretig naar zijn, en spoedig vet door worden.

De afgesnoeide takken kan men van de schors ontdoen, en dezelve, als hennep of vlas behandeld, tot het weven van doek gebruiken, hetgeen naar mate van de zorg waarmede het bewerkt wordt, grover of fijner stof oplevert. In China maakt men er zelfs papier van, en kweekt tot dat einde eene soort van moerbezieboom *broussonetia papyrifera* geheeten.

De in het najaar afvallende bladeren zijn voorts gedroogd, en met gesneden stroo gemengd, een buitengemeen goed stalvoeder, hetwelk door het vee gaarne gegeten wordt. Dan het grootste voordeel dat deze onschatbare boom aanbrengt zijn de frissche bladeren, het eenig geschikte voedsel voor de zijdewormen, waarvan zij zich geheel laat ontblooten, zonder dat dit het allerminste nadeel aan deszelfs wasdom toebrengt. In het zuidelijke Frankrijk en elders waar de zijdeteelt is ingevoerd, brengt men deze bladeren in den teeltijd der zijdewormen geregeld ter markt, en de middenprijzen waarvoor dezelve verkocht worden, kan men

aannemen gelijk te staan, aan f 3, de 100 Nederlandsche ponden, zoodat men in die landen, personen zijde ziet winnen en verkoopen, die geenen voet gronds bezitten, daar zij van de ter koop geveilde bladeren voorzien, zich aan die industrie kunnen overgeven, en dus de landeigenaar en de zijdekweeker elkanderen, ofschoon ieder een gedeelte uitoefenende, wederzijds daarin bevorderlijk zijn. Het is alzoo op geene hersenschimmen noch op onzekere berekeningen gegrond, dat wij uit overtuiging der voordeelen, aan de planting van dezen boom verbonden, onze landgenooten opwekken, om zich op eenen uitgebreiden schaal tot deze aankweeking te vereenigen. Een iegelijk die met onzen landaard naauwkeurig bekend is, weet dat ook op ons het gezegde weerklank vindt, en als een middel aangewend, van krachtige toepassing kan worden, hetgeen in Frankrijk de in de staatshuishoudkunde mede zeer vermaarde Charles Dupin aan de verlichtsten en vermogendsten van invloed onder zijne landgenooten toevoegt. » *Dans les localités inertes, il faut tirer la mort, pour les rendre à vie et à la fécondité. On ne peut y parvenir que par le secours des personnes les plus instruites et les plus influentes sur les diverses classes de la population.* » Hij verwijt hen vervolgens dat voornamelijk ongegronde vooroordeelen hen terughouden, de inkomsten van den landbouw jaarlijks door de uitbreiding van de aankweeking der witte moerbezieboomen, alléén nog maar in het middenpunt des rijk, met zestig millioenen franken te vermeederen. Wat zoude deze man dus wel van ons

gezegd hebben bij het aantal van nog woeste gronden en bij gebrek in aankweeking van houtgewassen? en in waarheid het is onbegrijpelijk, dat men tot hiertoe niet heeft kunnen besluiten, deze teelt met ijver en volharding te ondernemen. Het zuidelijk gedeelte van het voor 6 jaren nog bestaande Koninkrijk der Nederlanden, gaf de eerste proeven hoedanig men in Gelderland de onderneming van den waarlijk grooten van Hasselt heeft miskend en verwaarloosd; een keurig verslag van deszelfs bemoeijingen aan de Maatschappij van kunsten en wetenschappen te Haarlem gedaan, te vinden in het 17de deel 2de stuk der handelingen dier Maatschappij in den jare 1777 te Haarlem uitgegeven, verstrekt nog tot gedenkstuk van zijne onvermoeide pogingen. Wij willen om herhaling voor te komen met de opgave der goede hoedanigheid, en meer dan vijfmaal grootere dan de gewone langste draden door hem verkregen enz. de lezers verwijzen naar het daaromtrent gezegde in het eerste deel eerste stuk van dit Tijdschrift pag. 226, (voor Mei 1835) waarover men zich even zoo verwonderen moet, als het de beschaming wekt dat wij Nederlanders, die reeds 70 jaren eenen oprigter van deze teelt in ons midden gehad hebben, nog zulk eenen parel in het zand lieten liggen.

Misschien zegt de een of ander, er moeten dan toch oorzaken geweest zijn, dat dit voorbeeld destijds ten naderhand geene navolgers gevonden heeft, en eene zoo voordeelige zaak dus geheel is te niet gegaan? dan de beantwoording is reeds in het begin van het hier verhandelde opgegeven, namelijk de scheidsmu-

ren tusschen de afdeelingen van het volksbestaan en het stelsel der toenmalige Regering des lands, meer genegen om handel, boven landbouw en fabriekwezen te begunstigen; de eerstgenoemde werd gevoed en steeds staande gehouden door het meer dadelijke voordeel dat de kapitalisten toen gevonden hebben of getracht te vinden, in de ondernemingen van den handel, en zedert een dertigtal jaren in het spel met de staatspapieren dat, hetzij men wint of verliest, groot nadeel aan de zedelijkheid der natie toebrenge en gewis op den duur gerekend op één gelukkige meer dan tien ongelukkigen overlaat; behalve zoo vele huisgezinnen der nijvere volksklasse, die daardoor werk en onderhoud wordt ontnomen, en voorts meer andere redenen die ons bestek niet gedooft verder te ontwikkelen.

Doch wil men weten, (daar het nut en voordeel van de moerbezieeteelt van geenen kant, zelfs voor het allerminste in twijfel kan getrokken worden, en het strengste onderzoek doorstaat,) wat na het verlaten van het landgoed *Empe* bij *Zutphen* van de verkregene ervaring, die de waardige bezitter van *Hasselt* aldaar had opgedaan, geworden is? zoo kunnen wij deswege bekend maken, dat die Heer, toen hij dit etablissement tot de hoogst mogelijke volkomenheid gebragt had, naar Noord-Amerika vertrokken is, en aldaar vrij wat ruimer veld voor zijnen ondernemenden geest gevonden hebbende, de invoerder van de nu reeds zeer ver gevorderde zijdeteelt in de Vereenigde Staten werd, zoodat eene vreemde natie het nut en het voordeel trekt van de ervarenheid van onzen land-

genoot. Het door hem alhier verrigte was bijna vruchteloos; al de betoonde zorgen en bemoeijingen zijn met het verwaarloozen zijner aangevangen werkzaamheden vervallen.

Hier en daar hebben er, gelijk wij reeds aanstipten, inrigtingen plaats gevonden om dezen tak van volksbestaan te bevorderen, als: te *Meslin l'Eveque* nabij *Ath* in de *Provincie Henegouwen*, onder het bestuur van den Ridder de Beramendi, waar alles wat tot dezen tak van nijverheid gevorderd werd, op eene groote schaal begonnen is, en eene stichting was van Zijne Majesteit onzen Koning, die overeenkomstig zijnen verklaarden wil, in de uitbreiding van deze teelt het hoogste belang aan den dag legde.

Deze instelling bleef wel niet zonder gevolg, doch is nog nimmer zoodanig aangevat dat men er met grond eene gewenschte uitkomst van konde verwachten, niettegenstaande het toch niet onbekend gebleven is, dat de Heer H. Beraïl (wiens pogingen om eene maatschappij op te rigten tot het invoeren van de zijdeteelt in de Provincie Noordbrabant, wij tot aanleiding genomen hebben) in het jaar 1829 een aanvang gemaakt had met de uitbroeiing der zijdewormen, en het winnen van zijde; bij zeer gebrekkige hulpmiddelen, het onafscheidbaar gevolg van eerste proefnemingen, is hij volkomen geslaagd; zelfs ondanks het gebrek aan geschikte werklieden, waardoor hij zich alleen met boeren-arbeiders en kinderen heeft moeten behelpen, is zijne gewonne zijde van de eerste en beste kwaliteit geweest, en de hoeveelheid ruim zoo groot als van het zelfde getal wormen in het zuidelijk Frankrijk of Italie

gewonnen wordt. Een vereerend getuigschrift, door den Directeur der koninklijke zijdekweckerij gegeven, en de daarvan gedane verklaring van den fabrikteur Metdepenningen te Antwerpen, in wiens fabriek de in- en uitlandsche zijde voor onze fabrieken tot het weefgetouw wordt bereid, strekken tot staving van het gezegde, voor hen, welke die zijde in der tijd niet gezien hebben.

Zeggen wij dus niet te regt na beeindiging der voorgenome ontwikkeling en betoog wegens het nut van den moerbezieboom, dat hij ten eersten als boomgewas reeds waardig is overal geplant te worden, waar slechts een hockje gronds overbleef, of liever de plaatsen moest innemen van den *eik*, die meer dan eene eeuw noodig heeft eer hij zijnen hoogsten wasdom bereikt, en voordeel geven kan, ja in sommige streken niet wassen wil; van den *Den*, die mede niet geschikt is om rondom bouwlanden of bij woningen geplant te worden; van den *Beuk*, *Ype* of andere houtsoorten, welke voor het geringe voordeel dat zij te weeg brengen, eene zwakke beveiliging daar stellen, den grond uitmergelen, den oogst verminderen, en tot schuilplaats verstrekken voor de poppen en zaden van veelvuldig en schadelijk ongedierte, moeilijk zoo niet onmogelijk om er uit te drijven, maar hetwelk bovendien, en ter gelijker tijd van veel uitgebreider voordeel tot aankweeking der volksvlucht, in het daarstellen van eene zijdeteelt in onze Provincie, dienstbaar worden kan.

Het voornemen om onze gedachten over het onderhavige onderwerp door middel van dit derde stuk der behandeling van de zijde mede te deelen, ontstond

vrij natuurlijk bij de lezing van dat gedeelte des verslags in het voorgaande nummer aangevoerd, aan de Gedeputeerde Staten gedaan door zijne Excellentie den Heer Gouverneur dezer Provincie, waarin wij den wensch zoowel van zijne Excellentie, als van den Heer Dufour meenden te ontdekken, dat eene zamenvoeging van middelen aan de onderneming van den laatsten, welke blijkens het daarvan gezegde reeds op de kleine schaal van eigen liefhebberij zulk een gunstig resultaat aanbiedt, meerdere uitgebreidheid en nut geven mogt. — En als men nu uit het bij de inleiding aangevoerde sprekende voorbeeld in aanmerking neemt, hoe door eene gemeenschappelijke poging uit vereeniging van middelen bestaande, ligtelijk ondernemingen tot stand worden gebragt, die voor enkele personen onmogelijk zijn, dan vertrouwen wij bijval te zullen vinden met het aanprijzen van de oprigting eener naamlooze maatschappij, als den geschiktsten weg om eene, naar den eisch van de belangrijkheid van dezen tak voor industrie onafgebroken behartiging, eener geregelde zijde-teelt in dit gewest daar te stellen.

Het ontbreekt in onze stad aan geene bekwame mannen en aanzienlijke ingezetenen, die hunnen veel vermogenden invloed ten dezen gaarne zullen willen gebruiken (*), en als natuurkundigen en landeigenaren de geschiktste en voordeeligste middelen aan de hand

---

(*) Onder de eerstgenoemden zijn er, die reeds hunne meening over het wenschelijke der aankweeking van den witten moerbezieboom, aan het publiek hebben bekend gemaakt; zoo als de Hoogleraar C. A. Bergsma, in een werkje getiteld: *Aanmoediging en handleiding van den witten moerbezieboom*, 1832.

kunnen doen, welke het meest bevorderlijk tot eene gewenschte uitkomst zouden zijn. — Wij onthouden ons dus van allen verderen aandrang, doch sluiten met den wensch in het belang van het dierbare vaderland in het algemeen, en van deze Provincie in het bijzonder, dat deze bladzijden niet te vergeefs zullen gelezen worden; mogt de tijd dan nog eens komen dat de nakomelingschap weder vernieuwde gedenkstukken bezit van den roem der Nederlanderen in het bevorderen van welvaart en nijverheid, en Jubilé's vieren kan van nuttige inrigtingen gelijk in het jaar 1781 op den zevenden Maart geschied is, ter gedachtenis van het honderdjarig bestaan der beroemde zijde reedery door den Heer Jacob van Mollem op deszelfs vorstelijke lustplaats Zijdebalen aangelegd, waarvan ons door de vriendelijkheid van eenen der nog levende nabestaanden van den Heer van Mollem, een extract uit eenen brief over de feestviering is gegeven, hetwelk wij hier woordelijk mededeelen.

» UTRECHT 11 Maart 1781."

» Laatstleden woensdag den 7^e dezer, is op de
 » plaetse *Zijdebalen*, wanneer het eene Eeuw was ge-
 » leden, dat de *Zijde Reederye* tot dezelve gehorende,
 » door den Heer Jacob van Mollem was aange-
 » legd, die heughelijke dag plegtig gevierd, hebbende
 » Mevrouw de weduwe wijlen de Heer Anthonij
 » Sijdervelt, welke eigenaresse en Possessoressse
 » van deze plaatse en reederye is, en in 't vierde
 » gelid afstammende van voornoemde Heer van Mol-
 » lem, aan de werklieden van de voorschreven Re-
 » derije, zoo mannen, vrouwen, als kinderen, tot

» *zeventig* in getalle, een kostbare Maaltijd, en een
 » geschenk, ter gedagtenisse van dit Jubilé gegeven,
 » als aan elk der manspersonen een *garnituur zilveren*
 » *Gespen*, en aan de vrouwspersonen een *zilveren*
 » *Beugel*. — Bij deze gelegendheid heeft de WelEer-
 » waarde Heer P. J. B a c h i e n e, als zijnde Predikant
 » der wijk, waaronder deze plaats behoort, een zeer
 » gepast gebed voor en na den Maaltijd gedaan, en
 » is deze plegtige dag voorts in alle vergenoegen en
 » betamelijke vreugde geëindigd."

Thans bestaat er zoover ons bekend is, behalve die van den Heer W. Middeland van Rijssel alhier buiten de Waardpoort, nog maar eene zijderederij in onze Provincie, namelijk de niet lang geleden opgerigte door de Heeren van der Stoel en Valewink te Amersfoort; de staat van beiden is gunstig.

Het zal nu, na het vertoog over het nut en voordeel van den witten moerbezieboom, niet ongepast zijn, eenige opmerkingen omtrent de behandeling bij de aanplanting derzelven te voegen, die mogelijk aan velen belangrijk kunnen worden.

Vooreerst wat men in Frankrijk gewoon is te betrachten.

Zoo als men reeds vernomen heeft, kan de aankweeking plaats grijpen met stekjes en door spruitjes of lootjes, maar het uit zaad-teelen verdient de voorkeur; men beweert dit uit de ervaring, doordien de boomen welke men zoodanig bekomt, beter wassen, en langer kunnen leven. De zaaijing geschiedt in voren, op bedden die in eene schuine rigting afloopen.

Bij het opkomen der plantjes wordt het onkruid zorgvuldig gewied, en bevordert men den groei van het gezaaide, door de klokste uitbotselen alleen te laten staan. Wanneer derzelver steel ten minste de grootte van eene schrijfspen bereikt heeft, doet men hunne verpooting met vrucht, en ent vervolgens tegen de maand Junij (bij insnijding) op eenige duimen boven den grond; langs dezen weg kan men zich het beste van eene voordeelige verscheidenheid verzekeren. Zoo dra het schentje nu eene schoone steel heeft voortgebracht, doet men de verplanting, en laat den stam 5 à 6 voeten boven de aarde uitkomen, opdat zich de boom naar behooren vormen kan.

De vrucht hare rijpheid bekomen hebbende, wordt geplukt en aan de lucht bloot gesteld, opdat het droogen geschiede zonder dat de gisting der vochten zwelling veroorzaakt; ook wordt dezelve in zeer droog zand gestoken of plet men de vrucht in water om er het zaad van af te scheiden.

Het verzamelen der bladen geschiedt door met eene ladder in den boom te klimmen, voorzien zijnde van eenen stok, waaraan een haak vast is, om de verwijderde takken naar zich toe te halen. Men stroopt de bladen van beneden naar boven om de toppen der takken niet te beschadigen, en plukt de jonge vruchten tevens af. De bladen worden nu in zakken gedaan en bij hoopen op eene drooge en luchtige plaats nedergelegd opdat dezelve niet broeijen kunnen, de rijpe vruchten worden eindelijk ook van den boom genomen en dienen, gelijk wij reeds gezegd hebben, tot voedsel van hoenders enz. terwijl de bladen nu ter markt gebragt,

verkocht, en aan de zijde wormen tot voedsel gegeven worden.

Om het overeenstemmende in de wijze der behandeling van den moerbezieboom in Bengalen, aan het medegeelde te doen zien, en de onderzoekers naar de beste middelen ter aankweeking van denzelven, in de gelegenheid te stellen, zich daarvan met in achtneming van de gesteldheid onzer gronden, tot narigt te bedienen, laten wij hier nog ten andere volgen het ons deswegen bekend geworden.

Het onbebouwde land wordt in April omgespit, goede aarde er opgebracht, en gezorgd dat de grond daarmee ten minste één voet verhoogd; daarna gaat er de ploeg over, en geschiedt de gelijkmaking met een gereedschap in den vorm van eene ladder, dat de plaats vervangt van eene egge bij ons. Het planten geschiedt in October, de jonge lootjes worden op de lengte van eene span afgesneden, in een gat gestoken waarop de zon goed schijnen kan, en worden aanhoudend bevochtigd, tot dat zij na verloop van 14 dagen beginnen te groeijen, en verpoot worden naar het gereed gemaakte land, op eenen afstand van omtrent een voet van elkanderen, in bijna eene span diepte; vier of vijf stekjes worden in ieder gat gestoken, hetwelk men weder met aarde digt maakt, zoodat de lootjes daarmee zacht naar beneden gedrukt worden. Dadelijk als de plantjes boven komen, dat in December en Januarij is, wordt het land gewied. In April zijn de plantjes tot de hoogte van eenen voet opgegroeid en worden getopt, en zoodanig dat er niet meer dan eene hand hoogte aanblijft; men beweert in Bengalen

dat zoo dit niet zorgvuldig en ter behoorlijker tijd geschiedt, de bladen bitter en hard worden en de zijde-wormen die weigeren. Nu heeft er eene uithakking plaats, en omtrent 14 dagen daarna zijn de bladen tot het oogmerk gereed. De plant wordt daarvoor een weinig boven den wortel afgesneden en de zijde-wormen met de bladen gevoed. Wanneer het nu wegens het onkruid noodig is, wordt het land op nieuw gewied, en in Junij kan er weder eene pluk plaats hebben, voorts in Julij de derde; deze laatste inzameling geschiedt nogtans zonder den steel af te snijden, daar dit wegens het late seizoen schadelijk aan de plaat zoude zijn. Het land wordt daarna voor de laatste maal gewied, en de vierde pluk kan weder met September plaats hebben; na deze inzameling wordt het land verscheiden malen omgeploegd, en als gezegd met de soort van egge gelijk gemaakt. Wil men nu de beste inzameling van December verhaasten, dan moet men in November den groei bevorderen door het uithakken; waarna op nieuw gewied en gehakt zijnde, de laatste pluk van een kweekjaar in Maart verkregen wordt. Nu vangt weder in April de opgegevene wijze van behandelen aan, en zoo het veld naar behooren behandeld en gebruikt wordt, blijft het vele jaren vruchtbaar.

Zie hier nu eindelijk wat de ervaring in Nederland bewezen heeft het beste te zijn. Op eenen grond, die voor den wind beschut is, verkiest men (zoo de aanplanting door lootjes of gewortelde spruitjes geschiedt) de regtste lootjes, omtrent anderhalf voet lang; en plant dezelve zoo veel mogelijk op eene beschaduwde plaats in groeven van eenen voet diepte,

nadat men er van onderen een kruis in heeft gesneden, opdat zij des te ligter wortel kunnen schieten: geplant zijnde vult men de groeven en stampt de aarde stijf aan, om het lootje vast en regt te doen blijven. Men moet de moerbezieboomen van de mos zuiveren en het doode hout daaruit wegdoen; het oculeren heeft in Mei plaats.

Het is der moeite waardig de opgegevene wijze van behandelen der moerbezieboomen in Frankrijk en Bengalen, te vergelijken met hetgeen bij ons met voordeel aangewend wordt, en verder in het gemeld werkje van den Hoogleeraar Bergsma opgegeven is. Moet dit niet ieder, die met aandacht over dit onderwerp nadenkt, in het gevoelen bevestigen, dat ongetwijfeld bij ons gelijke middelen dezelfde uitkomsten zouden opleveren, en wat is er dan niet van eene ijverige behartiging dezer zaak te wachten?

Hen die begerig zijn, de bewerking van de zijde, en al hetgeen daarmede in betrekking staat, volgens de nieuwste ontdekkingen en voordeeligste middelen te leeren kennen, verwijzen wij onder meer nuttige werken, waarin over deze Industrie gehandeld wordt, naar een uitgebreid artikel deswegens te vinden in de *Dictionnaire Technologique, ou nouveau dictionnaire universel des arts et metiers etc. Paris 1828. Tom. 14 op Moulinage des soies.*

Wij hebben aldus met dit derde stuk, waarvan de uitgebreidheid de bedoeling overtroffen heeft, weder eene afdeeling van de zijde behandeld, door den grondslag aan te wijzen, waardoor men in staat wordt gesteld, zich bij ons met dubbel voordeel, de in

de beide eerste stukken gemelde belangrijke nijverheids takken tot model van navolging te laten dienen. Voordat wij echter van deze gewigtige stoffe geheel kunnen afstappen, blijft ons nu nog, het voornaamste, tot eene daarstelling te onderzoeken, en door het leveren van een laatst gedeelte over, „den zijde-worm en deszelfs behandeling,” een volledig geheel tot bevordering van een hoogst voordeelig bedrijf in ons land en provincie te beproeven. Wij vertrouwen dat het door ieder, en tot verontschuldiging dat wij ons zoo lang bij dit artikel ophouden, zal toegestemd worden, dat wij, na eerst over de zijdefabrieken in oorsprong, wijze van bewerking en derzelve belang in Zuid-Azie gesproken, vervolgens de europesche zijde en zijdefabrieken met de opgave der stoffen enz., die zij in den handel brengen onderzocht, en de belangrijke voordeelen aangewezen te hebben, welke men uit de aanplanting van den witten moerbezieboom voor ons land en provincie te verwachten heeft, verplicht zijn om nog eenige mededeelingen te doen omtrent het insect zelve, en wat ons van deszelfs voortteeling en verpleging bij ons, en volgens de nieuwste ervaringen in andere landen, bekend is. Dit zal dus het besluit voor een onderwerp uitmaken, door hetwelk te behandelen wij vurig wenschen de Nederlandsche nijverheid bevorderlijk te zijn.

P. W. L.

(Het vervolg in een later Nummer.)

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN
*'s*RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL te *UTRECHT*, ONDER
TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	TERN. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Octob.	755	48	Z. Z. W.	iets bewolkt.
	753 ^s	54	Z. Z. W.	eenigzins bewolkt.
	751	55	Z.	betrokken.
2 id.	744 ^s	52	W. Z. W.	bewolkt.
	747	53	W. Z. W.	idem.
	748	50	W.	regen, sterke wind.
3 id.	741	50	Z.	regenacht., sterke wind.
	740	52	Z.	betrokken, idem.
	744 ^s	47	N. W.	regen, idem.
4 id.	753	47	Z. W.	betrokken.
	753 ^s	55	Z. W.	idem.
	753 ^s	54	Z. W.	eenigzins betrokken.
5 id.	760	49	Z. Z. W.	iets bewolkt.
	761 ^s	57	Z. Z. W.	eenigzins bewolkt.
	763	57	Z. Z. W.	betrokken.
6 id.	763	52	Z.	regen.
	760	66	Z. O.	iets bewolkt.
	758 ^s	65	Z. O.	idem.
7 id.	756	61	Z. Z. O.	betrokken.
	756	69	Z.	iets bewolkt.
	756	69	Z. O.	betrokken.
8 id.	753	61	Z. O.	idem.
	752	66	Z.	idem.
	752	66	Z.	bewolkt.
9 id.	753	52	Z.	iets betrokken.
	753 ^s	56	Z. W.	betrokken.
	754	56	Z. W.	helder.
10 id.	754	55	Z.	betrokken.
	752 ^s	50	Z. Z. W.	regen.
	751 ^s	60	Z. Z. W.	betrokken.
11 id.	750	58	Z. Z. W.	idem.
	751	61	Z. Z. W.	idem, sterke wind.
	752	59	W.	idem.
12 id.	754 ^s	52	W.	helder.
	756 ^s	59 ^s	W.	idem.
	757	58	W.	idem.
13 id.	748	57	Z. W.	betrokken.
	748	64	Z. W.	idem.
	749	62	W.	idem.
14 id.	753	56	W.	helder.
	761 ^s	60	W.	betrokken.
	763	58	W.	helder.
15 id.	764	54	Z. Z. W.	betrokken.
	762	65	Z. Z. O.	helder.
	762 ^s	65	Z. W. T. Z.	idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Octob.	770	49	N. W.	eenigzins mistig.
	770 ^s	59	Z. Z. W.	iets bewolkt.
	770 ^s	62	Z.	idem.
17 id.	771	46	Z. Z. O.	mistig.
	771	54	Z. O.	idem.
	770	52	O. Z. O.	idem.
18 id.	770	49	O. Z. O.	idem.
	770	55	Z.	regenachtig.
	769 ^s	55	Z.	helder.
19 id.	769	52	Z. Z. W.	mistig.
	769 ^s	57	W.	regenachtig.
	770	56	N.	bewolkt.
20 id.	774	48	N.	eenigzins bewolkt.
	774 ^s	57	N.	idem.
	773 ^s	53	N.	bewolkt.
21 id.	773	50	N.	regenachtig.
	774	54 ^s	O.	idem.
	774	53 ^s	O.	eenigzins bewolkt.
22 id.	775 ^s	44	O.	helder.
	775	55	O.	bewolkt.
	774	54 ^s	Z. O.	idem.
23 id.	772	48	O.	eenigzins idem.
	771 ^s	56	N. N. O.	betrokken.
	771	55	N. N. O.	idem.
24 id.	772	55	W.	regenachtig.
	771 ^s	59	W.	eenigzins bewolkt.
	771 ^s	59	N.	betrokken.
25 id.	769 ^s	55	N. N. W.	regenachtig.
	770	57	N. N. W.	idem.
	769 ^s	56 ^s	N. N. W.	idem.
26 id.	766 ^s	54	N. W.	betrokken.
	767	56	N.	idem.
	766	53 ^s	N. N. W.	eenigzins bewolkt.
27 id.	755	50 ^s	N. W.	bewolkt.
	752	47	N.	regenacht. , sterke wind.
	773	46	N. W.	regen , idem.
28 id.	757 ^s	36	N. N. W.	idem , 's na. geh. en ges.
	757	36 ^s	N. N. W.	sneeuw.
	756 ^s	35	N. N. W.	idem.
29 id.	752	36	N. N. W.	betrokk. 's nachts gesn.
	752 ^s	40	N. N. W.	idem.
	753 ^s	33	N. N. W.	mistig.
30 id.	760	36	O.	helder.
	760 ^s	41	O.	bewolkt.
	760	39 ^s	O.	sneeuw en hagel.
31 id.	762 ^s	32	O. N. O.	betrokk. , 's nachts gesn.
	763	35	N. O.	idem.
	765	34	N. O.	idem.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

October 1836.

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN,
OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie
UTRECHT.

	GEBORAKEN.								OVERLEDENEN.		
	Getal.		waaronder:			HUWELIJKEN.	ECHTSCHIEDENEN.				
			Onchte.	Tweel.	Doodgeb.			M.	V.	M.	V.
UTRECHT.....	67	73	5	4	"	"	2	25	"	47	43
AMERSFOORT.	21	20	"	2	"	1	2	9	"	15	5
WIJK BIJ DUURSTED.	4	3	1	"	"	"	"	3	"	3	2
RHENEN.	6	5	"	1	"	1	"	2	"	2	2
MONTEFOORT.	2	"	0	"	"	0	"	"	"	3	"
IJSSELSTEIN.	4	5	"	1	"	"	"	2	"	2	"

Onder het getal Onchte is eene Vrouwelijke Doodgeborene begrepen.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

onder Nulpeil.

1 October 1836.	4 el 52 dm.
15 —————	4 — 52 —
31 —————	4 — 97 —

UTRECHT AARTSBISDOM

1561—1580,

MET EENE KAART VAN
MESCHISEDECH VAN HOOREN.

Door den Heer Mr. G. Dorn Seiffen is ons eene oude plaat medegedeeld, waarop de Stad Antwerpen onder Utrecht, gedrukt staat. Wij rekenden het om derzelve oudheid niet ondoelmatig, dat er in ons Tijdschrift een afdruk van werd vervaardigd, voor zoo veel onze Stad betreft, en dit te meer, omdat het kasteel Vredenburg nog op dezelve aanwezig is, zoo dat de Heer Dorn Seiffen meende, dat zij tot de vroegste afbeeldingen van de Stad Utrecht behoort, dewijl op al de latere dit kasteel niet meer bestaat (*).

Deze afteekening is alzoo onder Philips II., Koning van Spanje, Graaf van Holland, Heer van Utrecht enz., gedrukt, en wel sedert dien tijd, dat hij niet langer wilde, dat het bisdom van Utrecht suffragant van Keulen zoude zijn, en daarom hetzelfde tot een Aartsbisdom deed verheffen, zoo als uit het bovenschrift op gemelde plaat zichtbaar is. Het is alzoo waarschijnlijk,

(*) Der Redactie is door den Heer Baron van der Felden van Hindersteijn, eenen der beroemdste Geographen onzes tijds, een platte grond der stad Utrecht ter hand gesteld, die alle kenmerken der grootste naauwkeurigheid draagt; op de bedoelde Kaart bevindt zich, onder meer andere gebouwen, het Kasteel Vredenburg (1528—1578). — Klaarblijkelijk ook is de platte grond van Utrecht, door A. D. Viana in 1598 uitgegeven, naar deze gevolgd. — De Redactie heeft zich voorgesteld ook eene gravure dezer zeldzame Kaart in den volgenden jaargang van dit Tijdschrift te geven, met de aanwijzing der veranderingen, dewelke in het tijdverloop tusschen de uitgave van deze Kaart en die van gemelden Viana zijn voorgevallen.

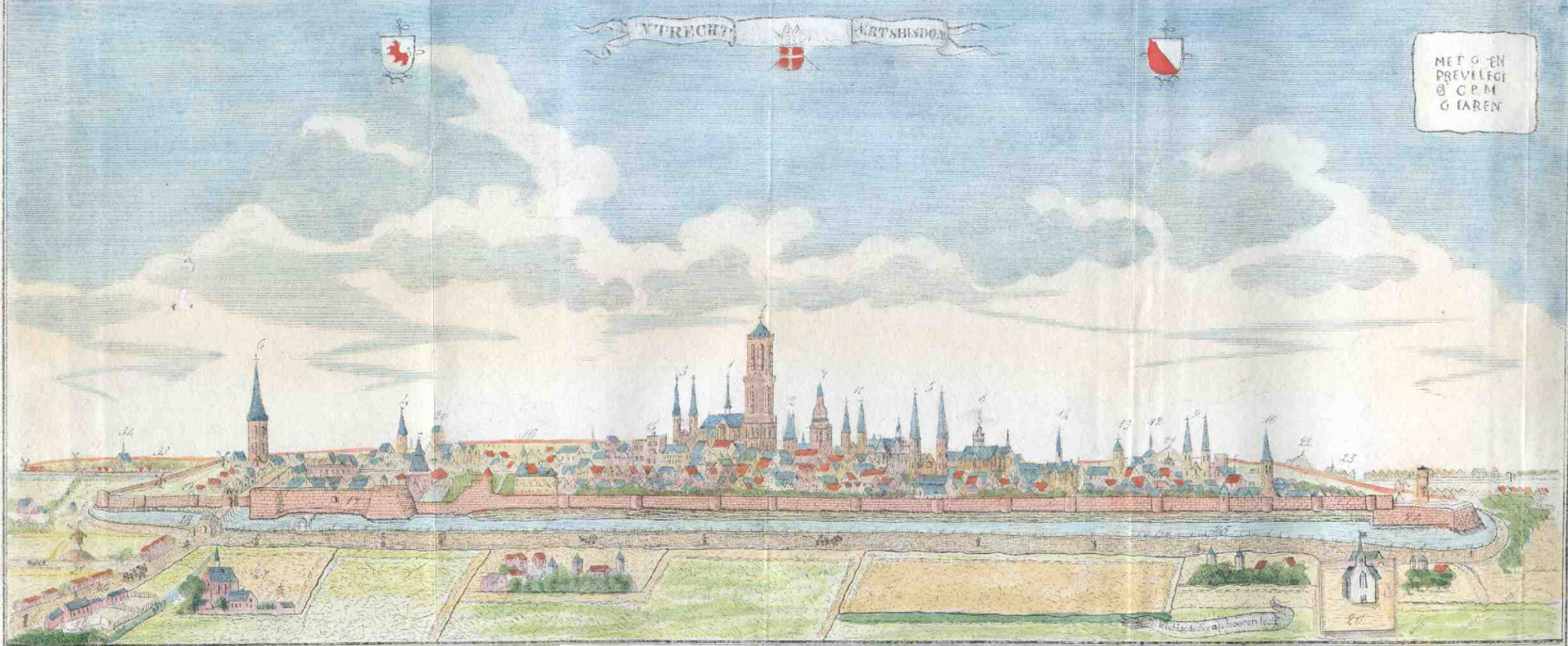

VRECHT

 VRECHTSDON

MET G'EN
 PRIVILEGI
 O' CPM
 G' FAREN

<i>Dome toren en kerk</i>	1.	<i>St Catharynekerk</i>	8.	<i>Huisen Hazenlooyen biddenberg, Stadhouw 15.</i>	<i>Bolwerk Maarsburg</i>	22.	<i>Voerstad van St Catharyne</i>	29.	
<i>St Salvator of Oud Munster</i>	2.	<i>St. Nicolaus kerk</i>	9.	<i>Hof Provinciaal</i>	16.	<i>Tolsteeg</i>	23.	<i>Gude Luicliche Vaart</i>	30.
<i>St Petrus kerk</i>	3.	<i>St Geerte kerk</i>	10.	<i>Kastel Fredenburg</i>	17.	<i>Bulhouwsteren of Bolwerk, Staranbou 21.</i>	24.	<i>Duitsche Dyft</i>	31.
<i>St Jans kerk</i>	4.	<i>St Paulus Abdij</i>	11.	<i>Catharyne poort</i>	18.	<i>Smeetoren</i>	25.	<i>Bethlehems Kleeftor</i>	32.
<i>St Marie kerk</i>	5.	<i>St Servaas kloofter</i>	12.	<i>Paardenveld</i>	19.	<i>St Anna Kapel</i>	26.	<i>Bevrieerde woerd</i>	33.
<i>St Jacobus kerk</i>	6.	<i>Reguliers kloofter, tuss Burgerwek 13.</i>	13.	<i>Plempetaren</i>	20.	<i>Ellendige kerkhof en kerk</i>	27.	<i>St Maartens Kapel</i>	34.
<i>Buurkerk</i>	7.	<i>Duitsche huus</i>	14.	<i>Bolwerk Zomerburg</i>	21.	<i>St Nicols Gasthuus</i>	28.		

N. Van der Monde vingeren Utrecht.

Van der Monde vingeren Utrecht.

daar men Vredenburg in 1578 begon af te breken, dat hetzelfde vóór dien tijd gedrukt is; waarom echter Antwerpen onder hetzelfde ook afgebeeld is, hiervan weet gemelde Heer geene redenen, dan dat de plaat tot eenig thans onbekend werk moet behoord hebben, hetwelk naar het vervolg der letters, afbeeldingen van Steden bevattede, en waarin alzoo op het *Aartsbisdom Utrecht*, *Antwerpen* volgens de letter volgde, schoon aan de plaat niet te zien is, dat die ooit ingenaaid of ingebonden geweest is.

Daar men op dezelve vele gebouwen aantreft, die thans of in het geheel niet, of slechts ten deele bestaan, kwam het ons niet onbelangrijk voor, eene korte beschrijving van dezelve hierbij te voegen.

Wij hebben tevens de oude schrijfwijze door de nieuwere doen vervangen, en, daar op de plaat de namen bij ieder gebouw geplaatst zijn, dezelve door aanwijzing van letters onderaangesteld.

Zoo iemand mogt weten, tot welk werk dezelve behoord heeft, of nog oudere afteekeningen of afdrukken van Utrecht bezit, zal hij ons verpligten dezelve ter onzer kennis te brengen, ten einde wij tot nut van het algemeen daarvan verslag mogen doen, en de oudste gedenkwaardigheden onzer beroemde Stad, voor de vergetelheid der toekomst bewaren.

N°. 1. *Domtoren en Kerk.*

Deze kerk, aan St. Maarten gewijd, werd voor de eerstemaal tusschen 696 en 720 gebouwd door Bis-

schop Willebrordus, zoo men wil op de grondslagen van de door de Denen (*) verwoeste St. Thomas kapel. Hij stelde er een collegie van 40 Reguliere Kanonniken in, die in het klooster, bij de kerk behoorende, woonden, en wijdde dezelve tot de hoofdkerk van het Bisdom. In het jaar 1015 werd dezelve door Bisschop Adelbold herbouwd, en door storm en brand zwaar beschadigd zijnde, door Bisschop Hendrik van Vianden (1251—1267) in die gestalte daargesteld, waarin het overgebleven gedeelte thans nog zichtbaar is. Ofschoon de kerk meermalen door storm schade leed, heeft zij echter de grootste ramp eerst ondergaan door den vreeselijken orkaan van den 1^{en} Augustus 1674, welke haar met eene geheele vernietiging bedreigde (*). Het gansche schip der kerk, hetwelk aan den toren verbonden was, stortte in, en alleen de twee kruispanden van het choor bleven in wezen. De ingewanden van cenige Duitsche Keizers, benevens de meeste Bisschoppen van Utrecht, liggen in dezelve begraven. Thans nog is in het choor de prachtige graf-tombe van den Luit. Admiraal Willem Jozef Baron van Gent, (in 1672 gesneuveld), aanwezig. In 1819 werd dit gebouw inwendig geheel veranderd, en tot uitoefening van de Godsdienst meer geschikt gemaakt. Den toren, die ruim 322 voeten hoog is, en 500 trap-pen telt, begon men te bouwen in 1321; dezelve werd na verloop van 61 jaren, in 1382 voltooid (+).

(*) Volgens A. Matthaeus de fundat. Lib. I. pag. 1, hetwelk door de schrijvers van het Utrechtsche Bisdom, 1ste deel, pag. 2, 8°. aan den Vrieschen Koning Radbodus toegeschreven wordt.

(*) Zie dit Tijdschrift, 1ste deel, pag. 372.

(+) Zie de uitvoerige beschrijving van den toren in dit Tijdschrift, 1ste deel, pag. 67, vlg.

2. *St. Salvator of Oud Munster.*

Deze tweede Collegiale kerk is, volgens het algemeen gevoelen, mede door Willebrordus gesticht, nevens de kapel van het Heilige kruis, welke kapel in 1148 afbrandde, terwijl de eerstgenoemde onbeschadigd bleef. Verscheiden Bisschoppen en Prelaten lagen in dezelve begraven; zij was van vele relikwieën, kapellen en altaren voorzien, welke laatste door 27 vicarissen bediend werden. Onder de kapellen was er eene den Keizer gewijd, die tevens kanonnik dezer kerk was. In het jaar 1587 werd dezelve door de stedelijke regering, ten behoeve der fortificatie van de stad Utrecht, voor afbraak verkocht, in weerwil van den Raad van State; terwijl aan het kapittel tot hare vergaderplaats de Abdij van St. Paulus werd aangewezen.

3. *St. Pieterskerk.*

De derde Collegiale kerk werd door Bernulphus, 20sten Bisschop van Utrecht, (1027—1054) gesticht, welke Prelaat in dezelve begraven ligt. Omtrent 1075 brandde een groot gedeelte dezer kerk, door de achteloosheid der hovelingen van Keizer Hendrik IV. af, die haar na deze ramp zijne weldadigheid ruimschoots betoonde, en met vele rijke giften tot dezelve weder opbouwning beschonk; zij had een kapittel van 30 kanonniken, en een bijna gelijk getal vicarissen tot bediening der kapellen en altaren. In 1587 was deze kerk deszelfs slooping nabij, doch door hooge

voorspraak liet de Raad der stad dit voornemen varen. In 1674 werd een gedeelte van dezelve door een' orkaan vernield; tot dien tijd had zij twee torens, welke van hunne spitsen beroofd, weggeruimd, en door een koepeltorentje vervangen werden.

In dezelve wordt thans dienst gedaan door de Hervormde Waalsche Gemeente.

4. *St. Janskerk.*

De vierde Collegiale kerk is door denzelfden Bisschop Bernulphus gesticht, en aan Johannes den Dooper gewijd. Zij werd in 1148 door eenen brand zwaar beschadigd, en in 1276 geheel in de asch gelegd, doch door liefdegiften op nieuw herbouwd.

Het kapittel bestond uit 20 kanonniken en even zoo vele vicarissen. De Proost dezer kerk had een groot regtsgebied; hem was het regt van den zwaarde, zoo wel als van vrijgeleide te verleenen en ordonnantien uit te vaardigen, toegekend. Deze kerk was zeer rijkelijk van eene menigte relikwieën voorzien: het choor werd in het jaar 1601 voor de Akademische Bibliotheek ingeruimd, welke sedert naar het voormalig paleis verplaatst is (*).

5. *St. Mariakerk.*

De vijfde en laatste der Collegiale kerken is tusschen 1082 en 1088 gesticht door Conradus, 22ten Bis-

---

(*) Zie dit Tijdschrift, Deel I, pag. 157.

schop van Utrecht, uit de rijke giften van Keizer Hendrik IV, wiens standbeeld thans nog op de kerk prijkt. Dezelve was van twee torens voorzien, waarvan de eene ingestort en de andere wegens bouwvalligheid afgebroken is. Zij werd bestuurd door 30 kanonniken, die 25 vicarissen onder zich hadden, ter bediening van de menigvuldige altaren en kapellen; vele merkwaardigheden werden vroeger aldaar bewaard. In 1582 werd ook deze kerk tot de slooping bestemd, en reeds was het dak afgebroken, toen de Prins van Oranje den kanonniken de vrijheid verleende, de kerk op hunne kosten weder te herstellen; zij bleef in wezen tot in het jaar 1813, wanneer door het fransch bestuur dezelve voor *f* 18,500. tot afbraak verkocht werd. Eene uitvoerige beschrijving van deze kerk en hare geschiedenis, hebben wij medegedeeld in dit Tijdschrift, Deel I, pag. 199 vlg.

6. *St. Jacobskerk.*

Eene der vier Parochiale kerken, waarvan de tijd der stichting onzeker is. Zij werd in 1272 door eenen zwaren brand vernield, doch sedert veel schooner opgebouwd; zij had verscheidene vicarijen, waaronder eene aan Machutus gewijd, waarin de kinderen, die mismaakt van ledematen waren, ter genezing gebragt werden. De beroemde Huibrecht Jacobszoon Duifhuis, die in het begin der hervorming hier te land zulk eene gematigde wijze van reformeren invoerde, is Pastoor dezer kerk geweest (*). In 1577

(*) Tegenw. St. XI. bl. 376.

had zij door het geschut van het kasteel Vredenburg veel te lijden; zij verloor toen het spits van haren toren, hetwelk wederom opgebouwd, doch na den storm in 1674 door een gewoon dak vervangen is; welk laatste echter in 1810 gedeeltelijk plaats maakte voor eene Telegraphe, op order van het fransch bestuur op den toren gesteld.

7. *Buurkerk.*

De eerste en oudste der Parochie- of kerspelkerken; oorspronkelijk genaamd St. Maria de Mindere, tot onderscheid van de Collegiale kerk van St. Maria. Zij werd ook de Buurkerk genaamd, waarschijnlijk omdat het volk aldaar vergaderde en zijne buurspraken hield, of, zoo anderen beweren, omdat de Buren of Burgers aldaar hunne Godsdienst meerendeels uitoefenden, zijnde het getal communicanten 8 à 9 duizend, waarom de dienst door 2 pastoors moest waargenomen worden. Zij werd in 1156 gebouwd, en in 1179 door den zoogenaamden wirkesbrand, onder meer andere kerken, in de asch gelegd. Groot was het getal harer altaren, vicarijen en proven. Het choor is tot het kruispand afgebroken en omtrent het jaar 1587 is er de Choorstraat doorgelegd; vóór dien tijd strekte de kerk van den Steenweg, tot aan de zoogenaamde Zoutmarkt, zich uit. De nieuwe Bisschoppen begaven zich, na op het raadhuis den eed te hebben afgelegd, naar deze kerk, om van gewaad te verwisselen. Aldaar werd mede de stadsbanier bewaard, en de veroverde vaandels werden er in opgehangen.

8. *St. Catharijnekerk.*

Ontleent haren naam van het St. Catharijneklooster bij de poort van dien naam, waar zij stond tot in het jaar 1528, toen Keizer Karel V. op die plaats het kasteel Vredenburg deed bouwen. Vóór dien tijd was aldaar het klooster der geschoeide Karmeliten, en vroeger het St. Agatha Gasthuis. De Karmeliten ontruimden dit gebouw voor de Ridder van Malta, terwijl hun het St. Nicolaas gasthuis tot verblijf werd aangewezen.

Deze kerk is van de Lange Nieuwstraat met een plein en muur afgescheiden, en in dezelve wordt thans voor het garnizoen de R. K. eerdienst uitgeoefend.

9. *St. Nicolaïkerk.*

De derde Parochiekerk. Wij vinden in het jaar 1250 reeds (*) van dezelve gewag gemaakt. Zij was vóór de Hervorming van twee torens voorzien; in de thans nog bestaande bevindt zich een uurwerk met slag- en speelklokken.

In deze kerk ligt onder meer anderen, de dichter Bellamy begraven. Deze parochie was zeer uitgebreid; onder derzelve geestelijk gebied behoorde Vechten, Rijn-auwen, Groenewoud en Abstede; de Pastoor moest een paard houden, om zijne zieken te bezoeken.

(*) van Heúsdén en van Rijn, 1ste deel, pag 314.

10. *St. Geertekerk.*

De vierde Parochiale kerk zou reeds vóór het jaar 1231 gebouwd zijn, en heeft vroeger buiten de stad aan de westzijde van het Oude kerkhof gestaan; doch ten tijde dat aldaar het klooster van de Duitsche Rid- ders gebouwd werd, is zij in de stad overgebracht. Zij had 10 vicarijen.

11. *St. Paulus Abdij.*

Deze vermaarde Abdij en Kerk behoorde aan de orde van St. Benedictus, en werd van den berg Ho- horst of Heiligenberg bij Amersfoort, alwaar dezelve door Ansfried, Bisschop van Utrecht, in 998 ge- sticht was, door zijnen opvolger Bernulphus (1027—1054) binnen de stad overgebracht. Deze Ab- dij was zeer rijk en aanzienlijk; de Abten hadden eigen regtsgebied en regtsban binnen de stad, en eenen Schout, die deze regten handhaafde. Hij had leenmannen, dienstmannen, regters, leenhof en eenen hofstoet even als een Vorst.

In het jaar 1148 werd de St. Paulus kerk in de asch gelegd en in 1580 de Abdij uitgeplunderd; in het jaar 1596 werd een gedeelte van de kerk veranderd en aan het Provinciaal Hof ten ge- bruike afgestaan, terwijl een ander gedeelte werd ge- schonken aan het Kapittel van Oudmunster, van het- welk de Abdij door den Trans afgescheiden was; een gedeelte gronds werd verkocht tot het uitslaan van erven. De tegenwoordige Paulus-Poort was de ingang van de Abdij.

12. *St. Servaas Klooster.*

Eene Abdij van Adelijke nonnen van de Cisterciorde; dezelve was omtrent het jaar 1127 in Abstede gesticht, doch door Willebrordus van Oldenburg, 35^{en} Bisschop van Utrecht (1227—1235), binnen de stad overgebracht. Hij beschonk het klooster met vele inkomsten, en is bij zijn verscheiden aldaar begraven. In het jaar 1678 werd dit klooster afgebroken, en de grond van hetzelfde tot partikuliere erven verkocht; alleen een gedeelte van het choor der kerk, waarin zich eenige adelijke grafsteden en wapenen bevonden, werd van de slooping verschoond. Thans strekt de grond van dit klooster tot eene wandeling.

13. *Reguliersklooster, thans het Burgerweeshuis.*

Dit convent, aldus genaamd naar de reguliere kannonniken, die hetzelfde bewoonden, was vroeger bekend onder den naam van het klooster der Heilige Maagd, van de 12 Apostelen en van de orde der boetvaardigheid. In de eerste tijden werd het bewoond door Heremiten, die van wege hunne kleeding met zakken, Zakbroeders genaamd werden; deze in later tijd (1290) tot de orde der Augustijnen overgaande, werd de naam in die van Regulieren veranderd. Dit klooster was met vele goederen begiftigd, had eene ruime kerk, die in 1361 nog vergroot werd, alsmede eene kapel en vele altaren. Hetzelve werd in het jaar 1581 tot verblijf der weeskinderen ingerigt, welke tot dien tijd in het Elisabeth Gasthuis, door Everhard Zoudenbalch in 1491 daartoe ingesteld, waren gehuis-

vest; doch hetwelk door het geschut van het kasteel Vredenburg bijna onbewoonbaar was geworden.

14. *Duitschen Huis.*

Werd in 1347 gebouwd, in de nabijheid der Maria-kerk, naast de stallen van den Bisschop Johan van Arckel. Vroeger had deze orde haar convent buiten de stad aan de westzijde, ter plaatse waar de Geertekerk plagt te staan, alwaar het door den eersten landkondeur van Utrecht Antonius van Prinshaven in 1232, op den grond van den Heer Sweder van Rengenborg gesticht, doch later door den oorlog verwoest werd. Het eerstgenoemde gebouw is zeer aanzienlijk en ruim geweest; Vorsten en hooge personen werden van ouds, bij hun verblijf in de stad, in hetzelfde gehuisvest of onthaald; naast het huis stond eene groote kerk, die in de 17^e eeuw werd afgebroken. Het huis is thans herbouwd en ingerigt tot het groot Rijkshospitaal.

15. *Huizen Hazenberg en Lichtenberg (Stadhuis.)*

Deze beide huizen behoorden van ouds aan de adellijke geslachten van de Haze en Lichtenberg, en waren versterkte woningen, gelijk het zware muurwerk, de torenverwulfsels en kluizen zulks nog uitwijzen; het meest zuidelijke, Hazenberg genaamd, van Arduinsteen gebouwd, werd in 1547 op nieuw opgehaald.

Het huis Lichtenberg was een leengoed, hetwelk den Bisschop behoorde, en aan Keizer Karel den V^{den}

overgegaan, door hem in 1537 aan de stad werd afgestaan, welke kort daarop den huize Hazenberg van eenen nieuwen gevel deed voorzien, en de beide huizen tot één geheel inrigtte, waarin ook de vergadering der Schepenen, uit het Schoonhuis, werd overgeplaatst.

16. *Het Hof Provinciaal.*

Vergaderde in het St. Elisabeth gasthuis; doch in 1596 werd aan dit Collegie een gedeelte van de Paulus Abdij ten gebruike aangewezen, ter welker plaatse hetzelfde nog heden gevestigd is.

17. *Kasteel Vredenburg.*

Werd door Keizer Karel V., na de overdracht van het wereldlijk gezag van Bisschop Hendrik van Beijeren in 1528 gesticht, ter plaatse waar het St. Catharijneklooster stond, welk convent in dat jaar reeds werd afgebroken en in het volgende geheel vervangen door een met sterke muren en grachten omgeven slot, hetwelk genaamd werd naar den vrede, door gemelden Keizer met den Hertog van Gelder te Kamerijk gesloten. Het was een vierkant gebouw, aan de hoeken van sterke torens voorzien, alsmede van hechte verwulfsels en kluizen, weiker bouw ten onregte aan dien tijd worden toegeschreven, doch naar ons inzien reeds dagteekenen van de stichting van het Catharijneklooster. In het jaar 1577 werd het door de Spanjaarden aan de burgers bij verdrag overgege-

ven, en kort daarop afgebroken; thans is er niets meer van over dan de beide westelijke bolwerken, waar tusschen de gebouwen van de fabriek van den Heer de Heus liggen. — Zie verder dit Tijdschrift, 1ste Deel, pag. 19, alwaar de afbeelding is bijgevoegd.

18. *St. Catharijnepoort.*

Deze poort, aldus genaamd naar het klooster van dien naam, was een sterk verdedigingspunt der stad. Zij was van onderaardsche kluizen voorzien, die even als de poort zelve, langen tijd tot gevangenissen gebezigd werden; op dezelve werden de stadsprivilegiën bewaard. In 1489 onder Bisschop David van Bourgondien, werd deze poort door de Hollanders bezet gehouden (*), die, na haar nog versterkt te hebben, dit punt als het geschiktste beschouwden, om de stad in bedwang te houden. Deze poort, die nog van eene voorpoort voorzien was, werd in 1625, zoo als die thans nog bestaat, naar de teekening en het bestek van Paulus Moreelsen gebouwd, wiens naamletters P. M. nog van de buitenzijde in den gevel te zien zijn.

19. *Paardenveld.*

Waarschijnlijk aldus genaamd naar de paarden- en andere vee-markten, die vóór het afbreken van het kasteel Vredenburg, aldaar gehouden werden. Het was vroe-

---

(*) Zie dit Tijdschrift, Deel II, pag. 239.

ger een ruim veld, met hooibergen en korenschuren omgeven. In het jaar 1658 werd het de justitieplaats van het Hof, en diende tevens tot drillveld voor de militie.

20. *Plompentoren.*

Gelegen aan het noordeinde der Nieuwe Gracht, was eene sterkte en eene der oudste torens der stad. Het mars- of kooplieden gild was de bewaking van denzelfven toevertrouwd. Hij diende ook in later tijd tot eene staatsgevangenis. In het jaar 1832 is deze toren geheel geslecht. — Zie verder dit Tijdschrift 2de Deel, pag. 42, alwaar de afbeelding is medegedeeld.

21. *Bolwerk Zonnenburg.*

Een zeer sterk driehoekig verdedigingspunt met zware muren, waaronder verwulfd verblifplaatsen, uit welke men den vijand kon bestoken zonder door hem beschadigd te worden.

In den gevel van het gebouw op hetzelfde geplaatst, is eene Zon van gebakken steen gemetseld, met deze opschriften :

*Arx solis dicor flagrans fulgore corusco,
Dura silex hosti, tuta meis statio.*

Soñen burgh is minen naem
A^{no}. XV.LII was ik volmaect
teghen den vianden
aldus bequaem.

Waaruit men zou kunnen afleiden, dat dit bolwerk in 1552 zoude aangelegd zijn.

22. *Bolwerk Manenburg.*

Mede een driehoekig verdedigingspunt, even sterk als het vorige; gebouwd met onderaardsche gewelven, die onder den wal door, naar afzonderlijke uitgangen leidden. Hetzelve bestreek de oevers van den krommen Rijn, terwijl zijne regter flank de Tolsteegpoort dekte; de woning daarop staande, prijkte met eene halve maan, waaronder deze inscriptie:

Arx dicor lunae magni soror inclyta Phoebi, 1559
Saeva et trux hosti civibus innocua.

Blijkens het bijstaand jaarcijfer, zou hetzelve in 1559 aangelegd zijn.

23. *Tolsteegpoort.*

Aldus genaamd naar den tol, dien de schepen, den Rijn op- en afvarende, aldaar moesten betalen; zij is de oudste van de poorten, en werd op last van Keizer K a r e l V. herbouwd en versterkt.

24. *Bijlhouwerstoren en Bolwerk Sterrenburg.*

Oudtijds de Toltoren genaamd, die gebouwd was om de onwilligen, die weigerden te vertollen, daartoe te dwingen. Hij werd later de bijlhouwerstoren genaamd, dewijl de bewaking van denzelfven aan dat gild was opgedragen. In later tijd werd hij ingerigt tot eenen molen. De kluizen onder denzelfven dragen nog blijken van zijne sterkte; dezelve stonden in verband

met die van het bolwerk Sterrenburg, hetwelk omstreeks denzelfden tijd als Zonnenburg en Manenburg aangelegd is.

25. *De Smeetoren.*

Deze toren werd volgens het Latijnsche opschrift, thans nog in den muur aanwezig, in 1145 gebouwd, onder het bestuur van Herebertus, Bisschop van Utrecht, tot verdediging der stad. Even als de Tol-toren den timmerlieden, werd deze den smedengilde ter bewaking opgedragen. In 1529 werd dezelve vernieuwd, en in 1642 tot eene sterrewacht voor de onlangs opgerigte Hoogeschool ingerigt, gelijk hij tot dat einde thans nog gebezigt wordt; zie over denzelfden dit Tijdschrift, 2de Deel pag. 345, waarbij de afbeelding mede gevoegd is.

26. *St. Anna Capel.*

Stond buiten de stad aan de westzijde van den cingel; de onderscheidene schrijvers roeren dezelve slechts aan, doch melden voor het overige geene bijzonderheden. Op order van den Raad der stad is zij omtrent 1587 afgebroken.

27. *Ellendige Kerkhof en Kerk.*

Lagen even buiten de Catharijnepoort, en werden aldus genaamd, dewijl het kerkhof tot begraafplaats verstrekke van ter doodgebragte misdadigers. Zij werden door de Heeren van St. Catharijne onderhouden.

Daar de kerk bij de versterking der stad hinderlijk

was, werd zij omtrent het jaar 1587 afgebroken, en de bouwstoffen tot de fortificatiewerken der stad gebezigd.

28. *Sint Hiobs Gasthuis.*

Stond weleer in de voorstad van St. Catharijne en diende tot verpleging van arme melaatschen. Hetzelve werd in den oorlog tusschen Hendrik van Beijeren en de stad Utrecht in de asch gelegd, doch op last van Keizer Karel den V. in het jaar 1530 herbouwd; later werden ook proveniers in hetzelve opgenomen, en diende tot verpleging van bejaarde lieden; tot dat het bij de ontbinding of ineensmelting van zoo vele gasthuizen tot een hospitaal of infermerie van militairen, onder de overheersching der Franschen, werd gebruikt. In 1818 werd het voor afbraak verkocht, en spoedig daarna onderging het deszelfs slooping. Zie dit Tijdschrift, 2de Deel, pag. 89, ter welker plaatse wij de afbeelding van dit gesticht, naar Rademaker mededeelden.

29. *Voorstad van St. Catharijne.*

Is de oude voorstad, welke langs de oude leidsche vaart liep, daar de nieuwe tijdens de ontwerping van deze kaart, nog niet bestond. De gebouwen aldaar der vermelding waardig, zijn in deze kaart afzonderlijk aangeteekend, en ook onder de twee voorgaande en volgende numero's vermeld.

30. *De Oude Leidsche Vaart.*

Is het thans nog stroomende water achter het gewezen Jobs Gasthuis, door hetwelk, boven den Hommel, de vaart naar Leiden voerde. In het jaar 1664 besloot men deze vaart in verband te brengen met de

gegraven grachten der zoogenaamde kruisvaart, en werd dezelve op eene grootere schaal van de stad tot aan den Hommel gegraven. Ook de tegenwoordige kolk is zijnen oorsprong daaraan verschuldigd.

31. *De daalsche Dijk.*

Aldus genaamd naar het klooster Mariendaal aan de Vecht, voorbij hetwelk deze weg leidde. Het was de gewone rijweg naar Amsterdam, tot dat, na het leggen van den straatweg, onder het bestuur van den Franschen Keizer, deze dijk grootendeels in onbruik is geraakt.

32. *Bethlehems Klooster.*

Van dezen naam waren twee conventen aanwezig, het eene ingerigt voor Monnikken en het andere voor Nonnen; het eerste werd in 1276 met het Duitschenhuis vereenigd, terwijl in het andere de nonnen zeer nauw opgesloten woonden.

Dit klooster stond in de nieuwe Weerd, de Nonnen woonden in zeer afgezonderde cellen, en waren als in hokken opgesloten; de plaats, waarop het klooster stond, was een leen van den Domproost.

33. *De bemuurde Weerd.*

De grootste voorstad, ten noorden van de stad; aldus genaamd naar een' *waard* (weerd) of eiland, dewijl hetzelfde rondom met water was omgeven; den juisten tijd harer bemuring vinden wij niet aangeteekend; dit is echter zeker, dat dezelve vóór het jaar 1433 reeds ommuurd was. Vroeger droeg de Domproost deze weerd als een leen aan bijzondere personen op, die er een eigen regt in uitoefenden, en jaarlijks er eenen schout en geregt aangestelde. In het jaar

1511 werden de muren gerepareerd met de steenen van de afgebroken sloten Nijenrode en Gunterstein, bij Breukelen, die door de Staten waren ingenomen. Eindelijk werd in het jaar 1616 door de regering der stad deze Ambachts Heerlijkheid aangekocht, die er sedert schout en secretaris aanstelde, en de verkoren schepenen bevestigde.

34. *St. Martini of Maartens Gasthuis.*

Stond in de Kaatsteeg in de bemuurde weerd, en had eene kapel, die in 1454 volgens eenen brief van den schout en buurradeu gesticht en bevestigd was. Deze kapel was onder het opzicht van den Pastoor van St. Jacobskerk gesteld, en had van Bisschop David van Bourgondien het regt verkregen om op een draagaltaar de mis te lezen, en dewijl het den inwoners dezer voorstad moeilijk viel naar de stad ter kerk te gaan tot ontvangst der H. Sacramenten, werd deze kapel parochiaal verklaard door den gemelden Bisschop, hetwelk tot groot nadeel van den Pastoor van St. Jacobskerk verstrekte, waaruit groote onlusten ja zelfs een burgeroorlog ontstond. Er waren mede twee broederschappen, als een van den H. Adrianus en een van de H. wed. Elisabeth in deze kapel opgerigt, die door den Bisschop David van Bourgondien bevestigd werden. De afbreking van dit convent werd door den Raad der stad besloten op den 7^{en} December 1584.

ARNOLDUS BUCHELIUS.

Buchelius, of liever van Buchell werd den 17^{en} Maart 1565 te Utrecht, uit een zeer aanzienlijk geslacht geboren. Ofschoon Paquot (*) zegt, dat hij in een Handschrift, bevattende aanteekeningen op Valerius Andreas †), gevonden heeft dat Buchell een bastaard was, komt dit ons evenwel geheel onwaarschijnlijk voor.

Zijn grootvader Huibert Egmond van Buchell schonk zijne rijke bibliotheek aan de stad Utrecht. Ten onregte wordt dit dan ook weder door Foppens (§) en in navolging van dezen door Halma (a) aan onzen Buchell toegeschreven.

Hij studeerde aan de Leidsche Hoogeschool, en nam daar eenen geruimen tijd de lessen van Justus Lipsius ijverig waar.

In de regten had hij Hugues Doneau tot leermeester. Na zijne studien volbragt te hebben bezocht

---

(*) Paquot, *Memoires pour servir a l'histoire literaire des XVII Provinc. d. P. B.*, uit wien dit berigt voornamelijk getrokken is.

(†) Valerius Andreas, *Biblioth. Belgic.* (§) *Bibl. Belg. T. I. 94.* (a) Halma, in voce.

hij Frankrijk, en leerde den ten dien tijde zooveel gerucht makende Louis Carrion en Paul Milesius kennen.

Ook de duitsche en italiaansche Academien waren het doel zijner reize. Hier oefende hij zich verder in de regten, en knoopte met vele geleerden dier landen vriendschapsverbindtenissen aan.

Eindelijk keerde hij naar het vaderland met den titel van Doctor in de beide regten terug, en vestigde zich in zijne geliefde moederstad, het schoone Utrecht. Gedurende ruim twintig jaren was hij hier een der hevigste verdedigers der onschuld in de pleitzaal, terwijl hij ook als bewindhebber der W. I. Compagnie in hooge achting stond.

Korten tijd nadat hij van zijne reize was teruggekeerd, trad hij in den echt met jonkvrouwe Nicolaa van Voorst, weduwe van den Raad en Kameraar van Utrecht Valentijn van de Voort, uit welk huwelijk zij eenen zoon had, die later als Med. Doctor te Utrecht zich vestigde. Een zoon was de vrucht dezer tweede zoo gelukkige verbindtenis, die in het jaar 1594 geboren, en naar zijnen vader Arend genoemd werd; doch niet lang mogt de edele vader zich in zijnen lieveling verheugen; in het jaar 1611 werd deze reeds in den jeugdigen ouderdom van zestien jaren aan zijne liefdearmen ontrukkt.

Met hem vlood alle hoop, genoegen en verwachtingen van den ouden van Buchell, hij verliet de balie en wijdde zich geheel aan de beoefening der oude letteren en der geschiedenis. Beide vonden in hem eenen ijverigen en onvermoeiden voorstander; geene

moeijelijkheid deed hem van eenig wetenschappelijk plan afzien.

Zijne geliefde studie was steeds het ophelderen van duistere gebeurtenissen uit de geschiedenis der middeleeuwen.

Den 15^{en} Julij 1641 stierf Buchell. Der menscheid en der wetenschap trof een zware slag.

Het lijk werd gebalsemd en in de St. Geertruidakerk te Utrecht begraven.

Bij de tweede kolom zag men aldaar een bord, waarop zijn wapen (een rood veld met drie witte rozen), met de volgende dichtregelen :

Qui jacet hic cunctos Themidi devoverat annos,
Et patriae arcanum noverat omne suae;
Urna senis Buchelii est, Becam qui scripsit et Hcdam.
Hos sibi dum reddit, redditur ipse Deo.

Juist hield hij zich onledig met de uitgave eener verzameling Utrechtsche Kerkelijke historieschrijvers, toen de dood hem aan dezen arbeid onttrok. De zelve werd naderhand door G. Lappius van Waveren bezorgd en aldus getiteld:

Johannes de Beka, *Canonicus Ultrajectinus* et Wilhelmus Heda *praepositus Arnhemensis de Episcopis Ultrajectinis. Recogniti et notis Historicis illustrati ab Arn. Buchelio Batavo J. C. Accedunt Lamb. Hortensii Montfortii Secessionum Ultrajectinarum libri et Suffridi Petri Frisii Appendix ad Historiam Ultrajectinam.* Ultraject. apud Joh. a Doorn 1643. f°.

Gundlingius beaat in zijne *Histor. Imp.* pag. 277, van dit werk sprekende, een' grooten misslag zeggende:

Wilhelm Heda in *Episcopis Ultrajectinis* wo über Bucherius ein Jesuit schöne noten gemachet hat.

Dus verwacht hij hier onzen Arnoldus Buchelius met den Jesuit Aegidius Bucherius.

Voorts liet hij de volgende werken deels uitgegeven deels in Handschrift na:

Descriptio Urbis Trajectinae. 8°. tot verklaring eener stedelijke kaart, door Buchell in 1605 uitgegeven.

Discriptio Florum, Fruticum, Herbarum etc. a C. R. Rosso to F. aeri incisum. 1614.

Nassovische Orangieboom, Utrecht 1615. (Zonder naam van auteur.)

Diatribae de Veteri regimine provinciae Ultrajectinae; na des schrijvers dood uitgegeven door J. de Laet, in zijn *Belg. confoederat.* p. 168. sqq.

Appendix op den atlas van Mercator, achter de uitgave te Amsterdam in 1630 bij J. de Hond in het licht gegeven.

Epistola ad Petr. Scriverium; opgenomen door Melius in de *Insignium virorum Epistolae*. pag. 128.

Epistolae ad Ger. Joh. Vossium, zijnde dit de LXXI en CIX brief van Vossius.

In de *Sylloge Epist. van Mathaeus* vindt men vijf brieven door Buchell geschreven, waaronder drie aan Jan van Beverwijk en eenen aan Joannes Isaäc Pontanus, bij gelegenheid dat Buchelius hem eenige stukken voor zijne Geldersche Historie toezond, en waarin hij bewijst, dat Muiden Weesp en de rivier de Vecht, eertijds aan Utrecht behoorden.

A. A. T.

HERINNERINGEN DER MAAND.

---

1 November 1676 overleed Gij**s**bertus Voëtsius, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan de Utrechtsche Hoogeschool. Hij werd den 3 Maart 1589 te Heusden geboren, begon zijne studien aan de Leidsche Akademie op zijn zestiende jaar, en werd tot het Predikambt te Vlijmen beroepen in het jaar 1611; aldaar trad hij kort daarna in het huwelijk met *Deliana van Diest*, bij welke hij 10 kinderen verwekte. In het jaar 1617 een gelijktijdig beroep naar Rotterdam en Heusden ontvangende, verkoos hij zijne nederige geboorteplaats boven de weidsche koopstad, en bekleedde er het leeraarsambt gedurende 17 jaren, in welken tijd hij 11 kerkelijke vergaderingen als afgevaardigde bijwoonde, waaronder de vermaarde Dordsche Sijnode, bij dewelke hij zes volle maanden verbleef.

Bij de oprigting van de Illustre school te Utrecht in 1634, werd hij als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aangesteld, welk ambt hij 42 jaren met grooten roem waarnam; twee jaren daarna bezocht hij met zijn zoon *Paulus*, die in 1641 tot Hoogleeraar in de Regten aan deze Hoogeschool werd aangesteld, de engelsche Academien, de boekerijen en geleerden, waarmede hij bij de Sijnode had kennis gemaakt. In het 88^e jaar zijns levens bezweek hij na eene echtvereeniging van 64 jaren. Zijne gade, benevens een zoon en twee dochters, zagen hem ten grave dalen. Hij was de laatste nog levende nederlandsche godgeleerde vertegenwoordiger van de Dordsche Sijnode. Hij heeft verscheidene werken geschreven en zijne geschillen met *Coccejus* zijn genoegzaam bekend.

Nijverheid

OVER DEN ZIJDEWORM EN DESZELFS BEHANDELING.

(Vervolg van pag. 381.)

Allerlei gedaanteverwisselingen of zamenstellingen in de natuur, uit gewassen of dierlijke zelfstandigheden voortgekomen, vertoonen ons de naauwe plaatselijke vereeniging van hunnen oorsprong en bewerking. Zij verschaffen den mensch voorwerpen, die op zich zelve in vele zijner behoeften voorzien, of bieden deszelfs industrie de stoffen aan, om nuttige bestanddeelen te vervaardigen. Van daar, ook reeds oppervlakkig genomen, nergens behoefte aan een der beide deelen, om de noodzakelijke gevolgen op te leveren; en tevens de zekere overtuiging, dat de steeds voortgaande ontdekkingen in de huishouding der natuur ten dezen aanzien, aan volgende geslachten nog meer en meer geheimen ontsluijeren zullen.

Wanneer nu de erkentenis van deze bevinding der orde en zamenvoeging in al hetgeen wij rondom ons beschouwen de bewondering gaande maakt, dan is het voorzeker niet minder over het mogelijke om de

nuttigste bronnen voor welvaart en onderhoud in één land voorhanden als het ware door beeken te kunnen afleiden; zoodanig toch worden minder bedeelde gewesten met dezelve bevochtigd en ontvangen nieuwe nijverheidsinstellingen. Behoefden er voorbeelden uit de ervaring ingeroepen, om te bewijzen dat kunst en vlijt, zelfs op geheel ongelijksoortige bodems en verschillende klimaten, in de natuur kunnen te weeg brengen wat elders met milde handen door haar als van zelve wordt opgeleverd? dan noemen wij de aanplanting van den moerbezieboom en de daarmee gepaard gaande zijdeteelt. Reeds vóór 50 jaren, schreef een koopman die Europa met zaakkennis bereisde en alle nijverheidstakken nauwkeurig gadesloeg, uit Aix en Provence, over de zijdeteelt:

» *Der weisse Maulbeerbaum hat sich hier so stark*
 » *vermehrt, dass man ihn fast für ein ursprünglich*
 » *einheimischer Gewächs halten sollte, wenn es nicht*
 » *ausgemacht wäre, dass er aus China nach Europa*
 » *gekommen ist.*» en verder. » *In den Ländern wo der*
 » *Seidenraupe wirklich einheimisch ist, lebt sie im*
 » *Freyen auf den Blättern des Gewächses, und spinn-*
 » *sich zwischen denselben ein; wenn man dasselbe hin-*
 » *gegen in europäischen Wäldern anpflanzt, kriecht*
 » *sie wohl nicht mehr auf denselben und dennoch be-*
 » *kommt man so viele Seide von die mit den abgestreif-*
 » *ten Blättern gefuttert werdende Raupe (*).*»

Gelijk het in het onlangs geleverde derde stukje over het onderwerp waarmede wij ons thans voor

---

(*) J. E. Schedel, der Kaufman auf Reisen; Leipz. 1784.

de vierdemaal bezig houden), bleek en China ook nog in dit aangehaalde gezegd wordt, het vaderland van den zoo nuttigen moerbezieboom te zijn, zal men reeds uit het aangevoerde vermoed hebben dat dit uitgestrekte Keizerrijk het mede van den zijdeworm is.

Zoo ver men in de, voor vreemde natiën zeer ontoegankelijke, geschiedenis van China eenigzins bekend is, bestaat er de meeste waarschijnlijkheid om te veronderstellen dat de teelt der zijdewormen aldaar, reeds 2700 jaren voor onze tijdrekening een voornaam gedeelte der industrie van dit oudste zelfstandig volk des aardbodems uitmaakte.

Van China heeft zich de voortteling van dit kostelijk insect, onder den algemeenen naam van *Bombyx* bekend, door een groot gedeelte van de Oostindien en Perziën verspreid. De overbrenging der eijtes door monniken naar Constantinopel, waardoor Europa in het bezit van den zijdeworm gekomen is, en meerdere belangrijke bijzonderheden omtrent de eerste inrigting der teelt en fabrieken, zijn reeds door de mededeeling van het allereerste stukje over dezen voornamen tak van nijverheid, in het voorgaande jaar uit eene bekwame pen gevloeid aan onze geëerde lezers bekend gemaakt, waarhenen wij dus verwijzen (*). Bijzonderlijk doen wij dit bovendien ook, om met de door ons gedane aanprijzingen en bekendmakingen een geheel te vormen; wij hebben daarvoor in den eigen-smaak van behandeling slechts eene uitbreiding geleverd, van het geen aldaar in korten omtrek gezegd wordt.

(*) Zie D. I bladz. 217.

Het was eerst onder de regering van Karel den VIII^{ea} Koning van Frankrijk, dat eenige edellieden, welke aan de overwinning van Napels deel hadden, den witten moerbezieboom en den worm die alléén van dezelfs bladeren gevoed worden kan, in *Dauphiné* overbragten. Het duurde echter zeer lang, voor dat men van deze eerste steenen een gebouw begon optrekken; niet eerder dan in het jaar 1564, is naar luid der aantekeningen deswegens opgespoord, door eenen eenvoudigen tuinman *Traucat* geheeten, te *Nîmes* de eerste wezenlijke grondslag gelegd tot eene kweekerij van den witten moerbezie, en weinige jaren waren er slechts noodig, om het zuiden van Frankrijk met dezen nuttigen boom ruim te voorzien; thans vindt men denzelfden op de openbare wegen, en zoodanig werd dus de zijde-teelt gevestigd.

Dit weinige zij genoeg om den zijdeworm van China af, tot in een nabij gelegen land gevolgd te hebben, en daar wij voor uitbreiding of vestiging van nederlandsche nijverheid schrijven, staan ons, om tot beide oogmerken met dit laatste stukje niet minder bevorderlijk te zijn, als wij het wenschen met de voorafgaande geweest te hebben, thans tot een nuttig besluit twee belangrijke zaken te behandelen; Naamlijk:

Eerst eenen blik te werpen op de zijdewormen zelve en hunne nijverheid tot het voortbrengen der zijde. Ten anderen, derzelve doelmatigste behandeling mede te deelen, uit nauwkeurige opgave van het gene dat bekwame zijde kweekers zoo hier als elders in ervaring gebragt hebben, om bij eene invoering der

zijdeteelt in ons land en Provincie, met vrucht te worden nagevolgd.

Met betrekking van de beide genoemde zaken zelve die het onderwerp der beschouwing uitmaken, zullen wij naauwlijks behoeven te herinneren, dat wij hier even als in het voorgaande stuk over den moerbezieboom noodwendig de grensline moeten te buiten gaan, welke de nijverheid, van het gebied harer zusterwetenschap de landhuishoudkunde, afscheidt; wij zullen ons nogtans, hoeveel voortreffelijks er als in het voorbijgaan over deszels maaxsel te zeggen valt, en wat meerder tot de natuurlijke historie van dit nuttig insect behoort, van mededeeling onthouden; behalve eenige aanmerkingen die tot belangwekking voor zijne toerusting, of bij deszels werkzaamheden, bijzonder te pas komen.

Even als alle gekorven diertjes, opdat wij tot de eerst gestelde afdeeling overgaan, heeft de zijdeworm, die in minder dan twee maanden het doel bereikt waartoe hij het leven ontvangt, vier gedaanteverwisselingen. Hij wordt van een geelachtig eijtje ter grootte van eene speldeknop door eene grijze mot voortgebracht, en komt door de lentewarmte als *rups* of *worm* daaruit te voorschijn. — Bij deszels geboorte is hij zeer klein, en verandert zoo lang deze eerste levende gedaante duurt, van 8 tot 8 dagen drie of viermalen van huid, tot dat hij den wasdom van 1 tot 2 duim lengte en omtrent eenen halven duim in den omtrek bereikt. Bovendien verwisselt hij nog van vel, dat drie of vier dagen aanhoudt, gedurende welken tijd hij slaapt; eten en slapen heeft beurtelings bij hem plaats, en

bij ieder wakker worden is hij veranderd, tot dat hij van grijsachtig, geheel melkwit of parelkleurig geworden is. Na de 26 of 30 dagen die hier mede henen gaan, houdt hij geheel met eten op, ontlast het ligchaam van de uitwerpselen, en vangt aan zich een cocon of tonnetje te spinnen van de zijde, die als een vloeistof uit het ingewand van het diertje voortkomt, en door den invloed der lucht verstijfd of hard wordt (*). Hij wikkelde zich van lieverlede, gelijk wij nog aanstonds bij een klein verwijl over zijne inrigting en wijze van spinnen nader ontwikkelen zullen, in eene langwerpige gedaante, zoo vast in dit spinsel, dat hij voor alle vijanden van buiten in veiligheid gesteld is; en verliest gedurende deze werkzaamheid wat de dikte betreft, eindelijk geheel het aanzien van eenen worm, doch blijft in lengte tamelijk dezelfde. In deze web waarin hij nu zelf *pop* geworden is, ondergaat hij nog twee veranderingen: zes of zeven dagen nadat het tonnetje voltooid is, verlaat hij zijn huid, en men vindt den worm tot eene langwerpige boon of balletje veranderd, vrij wel gelijkende naar den steen van eene pruim, zijnde een vlies waarin het diertje besloten is, mosachtig aan de eene zijde, met eene gladde schelp of dopachtige huid voorzien, van verschillende kleuren. Het diertje verkeert nu in eenen staat van levenloosheid waarin hij 15 à 20 dagen blijft. Na dien tijd echter komt hij weder omtrent op gelijke wijze te voorschijn

---

(*) Men heeft proefnemingen gedaan om dit vocht of zijde be-
ginsel in massa uit het ligchaam te krijgen, en bekwam daaruit
een doorschijnend weefsel van onontbindbare grove of flos zijde.

als een kuiken het ei verlaat, steekt den kop en de pooten naar de punt van het tonnetje, doorboort het weldra geheel en is tot deszelfs vierde verandering in die van *uil* of *vlinder* overgegaan, latende in het vlies alleen de twee pooten over die hem als worm gediend hebben. Zijne vleugels gebruikt hij nogtans nimmer tot vliegen, maar vergenoegt zich met langzaam door het zijden weefsel, dat hij als worm gemaakt heeft, heen en weder te kruipen, en gaat zich terstond paren. Wanneer nu het wijfje de eijtes, (wegens derzelve kleinheid bij ons ook wel het zaad, en bij de Franschen algemeen *le grain* genaamd) gelegen heeft, sterven het mannetje en het wijfje beide niet lang daarna; volkomen het doel bereikt hebbende waartoe zij het leven ontvingen.

De wijfjes zijn niet slechts aan derzelve wittere kleur dan de mannetjes te onderscheiden, maar zij hebben ook eene wel tweemaal zoo dikken buik, en geven bij het doorboren van het popje een roodachtig vocht van zich uit; doch de mannetjes worden kenbaar aan hunne meerdere levendigheid en het dadelijk met de vlerken rondslaan, zoodra zij voor den dag komen. Zelfs reeds aan de pop is het onderscheid tusschen mannetjes en wijfjes op te merken; de eerste zijn fijn, dun, lang, en puntig aan beide einden, de wijfjes effen en mosachtig; om met zekerheid te weten of de worm in het popje leeft moet men hem bij het schudden hooren rollen.

Het ligchaam van den zijde-worm, uit verscheidene veerachtige ringen bestaande, heeft pootjes, die hij voor haken benoodigd is om stil te kunnen zitten, zich tegen te houden terwijl hij zich aan zijnen zoo gewig-

tigen arbeid, het spinnen overgeeft, en hem gedeeltelijk daartoe dienen; voorts twee reijen tanden, om bladen van boven naar beneden te knagen; rondom den buik heeft hij eenen zeer kleinen langen zak, die eene soort van gom bevat, van kleur als de goudbloem, waarmede de worm op eene verbazend kunstige wijze deszelfs draden formeert. Onder den mond is een buisje, waaruit deze gom of vloeistof door twee openingen met druppelen wordt uitgelaten. Is de daarstelling van de zijde verwonderenswaardig, nog meerder is het de manier waarop hij dezelve spint.

Eerst zoekt hij eene plaats op, die hij geschikt houdt om aldaar de pop te kunnen keeren; deze gevonden hebbende legt hij den eersten dag het begin van het tonnetje, en gebruikt daartoe zijne voorpooten, om de twee draden, die de schering en den inslag van zijn weefsel uitmaken, te plakken en te draaijen. Den tweeden dag gaat hij op dezen grondslag voort, en spint al meer en meer: hij trekt daartoe het hoofd naar beneden, naar boven en dan weder kruisselings naar iedere zijde, vindende zich weldra door de pop van alle kanten opgesloten. Den derden dag maakt hij de pop of het tonnetje dikker, doch alleen aan een einde, en werkt dezelve met veel ijver af. Het getal eijties, die één worm legt, is dooreengenomen zelden minder dan 200, en soms boven de 300 (*); zij zijn steeds met een zeker vocht bekleed, hetwelk dezelve vast aan

---

(*) Hieromtrent zullen wij nog nader spreken, wanneer wij van de zijde teelt op Java handelen.

de plaats doet kleven, alwaar ze neergelegd zijn geworden.

De zijde is gewoonlijk geel van kleur soms wit en zelfs groenachtig; de witte van een gelijk soort als de chineesche zijdewormen die spinnen, is de beste; gelijk wij zulks in een der voorgaande nummers, waarin wij over de zijdeteelt handelden, (zie dit tijdschrift voor September II. bladz. 337), bij het opgeven van de kenmerken van dit soort, reeds hebben vermeld.

De zijde van een tonnetje of popje weegt circa $1\frac{1}{3}$ (1,33) korrels nederlandsch gewigt, of in oud hollandsch Trooisch gewigt, naar de verdeeling bij de natuurkundigen in gebruik, omtrent $2\frac{1}{2}$ grein. De draad die men er uit ontvangt heeft eene lengte van 230 a 360 ned. ellen, of 700 à 1100 voeten, waardoor men zich een denkbeeld vormen kan van deszelfs ongemeene dunheid, en welke sterkte wordt daarbij, desnietteenstaande en in verbazende krachtopklimming door de vereeniging van meerdere draden opgemerkt?

P. W. L.

(Vervolg en slot in een volgend nummer)

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN
's RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL te UTRECHT, ONDER
TOEZICHT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Nov.	766	29 ^s	O.	betrokken.
	766	33	Z. W.	idem.
	765 ^s	33	W.	idem.
2 id.	762	40 ^s	W.	regenachtig.
	761	46	W.	idem.
	760 ^s	47	W.	idem.
3 id.	760	41	N. W.	eenigzins mistig.
	758	49	N. W.	betrokken.
	756	48 ^s	W.	idem.
4 id.	752	43	N. N. W.	eenigzins bewolkt.
	751	47	N. W.	betrokken.
	749 ^s	46	N. W.	regenachtig.
5 id.	742	43	N. W.	idem.
	740	43	N.	idem.
	741	42 ^s	N.	bewolkt.
6 id.	749	36 ^s	N. N. W.	eenigzins bewolkt.
	750	44	N. N. W.	helder
	749 ^s	41	W.	betrokken.
7 id.	751	33	W.	helder.
	752	43	N. W.	regenacht., gesneeuwd.
	754	38	N. W.	eenigzins bewolkt.
8 id.	763	34	N. N. W.	regenach. 'smorg. gehag.
	764	36	N. N. W.	regen en sneeuw
	765	32 ^s	N. N. W.	eenigzins bewolkt.
9 id.	769	30	W.	helder.
	768	36	Z.	betrokken.
	767	41 ^s	Z.	idem.
10 id.	758	39	Z. Z. O.	idem.
	757	44	W.	regenachtig.
	757	47	W.	bewolkt.
11 id.	757	46	Z. W.	betrokken.
	756	53	Z.	eenigzins bewolkt.
	755 ^s	49	Z. O.	idem idem.
12 id.	759	41	Z. O.	idem idem.
	760	47	Z. Z. O.	idem idem.
	762	46 ^s	Z. Z. O.	idem idem.
13 id.	763	40	Z. W.	mistig.
	763	43	Z. W.	regenachtig.
	762	46	W.	idem.
14 id.	754	49	W.	regen en wind.
	755	48	N. W.	betrokken
	755 ^s	44 ^s	N. W.	eenigzins bewolkt.
15 id.	761	36	N. W.	idem idem.
	763	44 ^s	N. N. W.	idem idem.
	764 ^s	46 ^s	N. N. W.	idem idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGHSTELDHEID.
16 Nov.	764	42 ^s	W.	regenachtig.
	763	47	W.	mistig en regenachtig.
	763	44	Z. W.	regenachtig.
17 id.	756	34	Z. Z. O.	bewolkt.
	754	39 ^s	Z.	idem.
	753 ^s	37 ^s	Z. O.	idem.
18 id.	740	39 ^s	Z. Z. O.	regenachtig.
	740	46	N. W.	bewolkt.
	743	43	N. W.	eenigzins bewolkt.
19 id.	745	34	W.	idem idem.
	746	41 ^s	W.	betrokken.
	747	39	W.	idem
20 id.	756	31 ^s	Z. W.	eenigzins bewolkt.
	757 ^s	42	N. O.	idem.
	758	42	N. O.	betrokken.
21 id.	765	39	O.	bewolkt
	765	44	O.	betrokken
	764	42	O.	idem.
22 id.	763	41	Z. W.	regenachtig
	762	44	W. N. W.	bewolkt.
	760	42	N.	helder.
23 id.	745	41	Z. Z. O.	regen en wind.
	744	44 ^s	N. N. W.	betrokken
	743	44	N. W.	regen en sterke wind.
24 id.	743	41	N. W.	id. id. 'snach. sterk gew.
	744	41 ^s	N. W.	sterke wind en regen.
	745	42	N. W.	eenigzins betrokken.
25 id.	754	37	O.	betrokken.
	757	38	N. O.	idem.
	758 ^s	37 ^s	N. O.	idem.
26 id.	765	32	Z. O.	betrokken.
	763	36 ^s	Z. Z. O.	idem.
	752	34	Z. Z. O.	idem.
27 id.	750	49	N. W.	regenachtig.
	752	51 ^s	N. N. W.	idem
	753	51	N. N. W.	betrokken.
28 id.	752	54	W.	idem.
	750	50	W.	regenachtig.
	749 ^s	56 ^s	W.	eenigzins bewolkt.
29 id.	744	55	W.	regenachtig.
	743	61	W.	eenigzins bewolkt.
	741	54	N. W.	betrok. , hevige storm.
30 id.	754	50	W.	regenachtig.
	752	54	N. W.	eenigzins bewolkt.
	755	45	N. W.	regenachtig.

NB. Bij den storm op den 29 was de stand van den Barometer 's namiddags ten 5 ure 759 Millim. en ten 6 ure 751 Millim.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

November 1836.

**STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN,
OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie
UTRECHT.**

	GEBORENEN.							HUWELIJKEN ECHTSCHIEDINGEN.	OVERLEDENEN.		
	Getal.		waaronder:						M.	V.	
			Onechte.		Tweel.		Doodgeb.				
	M.	V.	M.	V.	M.	V.		M.	V.		
UTRECHT.	54	68	4	6	1	7	6	51	»	54	53
AMERSFOORT.	13	15	»	»	»	»	1	8	»	9	19
WIJK BIJ DUURSTEDEN.	3	2	»	»	»	»	»	1	»	2	2
RHENEN.	2	6	1	1	»	1	»	2	»	2	1
MONTFOORT.	3	2	»	»	»	»	»	2	»	3	3
IJSSELSTEIN.	7	9	»	»	»	»	»	3	»	7	5

Onder het getal Onechte zijn twee mannelijke en eene vrouwelijke Doodgeborene begrepen.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

	onder Nulpeil.
1 November 1836.	4 el 94 dm.
15 —————	3 — 50 —
30 —————	2 — 75 —

HOOGESCHOOL TE UTRECHT.

(Vervolg van Pag. 139.)

Na kortelijk de lotgevallen onzer Hoogeschool te hebben beschouwd, gedurende de eerste 150 jaren van haar bestaan, blijft ons thans nog de vermelding der 50 laatste jaren over; tijdvak rijk in gebeurtenissen, waarin zij met den grootsten slag, hare gansche vernietiging, werd bedreigd; maar aangenaam in herinneringen, wanneer wij op het voorledene terug zien, en ons in haren tegenwoordigen verhoogden bloei mogen verheugen.

Van het jaar 1786 af bleef de Hoogeschool haren ouden roem handhaven, zonder dat de staatkundige gebeurtenissen in ons Vaderland op dezelve merkbaaren invloed uitoefenden, tot dat zij eindelijk door de inlijving van ons Vaderland in het Fransche Keizerrijk, haren val nabij was.

De bijzondere lotgevallen, welke de Utrechtsche Akademie van dien tijd af tot op hare herstelling heeft ondervonden, zijn te weinig algemeen bekend, dan dat wij hierover niet uitvoeriger zouden zijn. Wij nemen dezelve hoofdzakelijk over uit de voortreffelijke latijnsche redevoering van den Hoogleraar *Heringa*, die gedurende al dien tijd, den toen vooral zoo moeilijken post van Rector Magnificus bekleedde, en van welke redevoering wij voor de geschiedenis alleen bejammeren dat de kieschheid van den spreker hem van zich zelve heeft doen zwijgen.

In den zomer van het jaar 1811 kwamen de Heeren *Cuvier* en *Noël* uit Parijs, om op last van het Fransche Gouvernement den staat van het onderwijs hier te lande te onderzoeken. De akademische senaat had eene memorie opgesteld.

van alle bestaande instellingen tot beoefening der wetenschappen, om aan die Heeren te overhandigen, van hunne billijkheid alles goeds verwachtende. Zij werden van Leiden alhier verwacht: men vernam dat zij aldaar zeer eervol waren ontvangen en met genoeg eenen prachtigen maaltijd hadden bijgewoond. Ook alhier meende men niets te moeten verzuimen, waar door men de genegenheid van deze Heeren kon winnen. Op voorstel der stedelijke Regering werd op kosten van deze, en van Heeren Professoren hun een dejeuner aangeboden. Zij kwamen den 19^{en} Junij des namiddags, vertrokken den 21^{en} des morgens, en hadden dus slechts éenen dag om het doel hunner zending te bereiken; waarvan men nog moet afrekenen den tijd aan het dejeuner besteed. De Heer Noël echter was hierbij niet tegenwoordig en bragt het grootst gedeelte van dien dag op eene buitenplaats bij familie door: er kwam dus niet veel van het onderzoek; ter loops werd naar het een en ander gevraagd en er was slechts één punt, waar naar met alle nauwkeurigheid werd onderzocht, namelijk de beerzen; waarmede sommige studenten waren begiftigd. Ook begeerden zij eene inventaris der voorwerpen aan de Akademie behoorende; doch men nam de vrijheid hierop te antwoorden, dat deze door de stad waren bekostigd en alzoo stads eigendom waren.

Voor het overige beloofden deze Heeren met oplettendheid de memorie te zullen lezen; zij waren deze Akademie niet minder dan de anderen genegen, en zouden een getrouw verslag doen. Intusschen zeiden zij dat er eene groote verandering te wachten was en alles op de fransche leest stond geschied te worden: eindelijk gaven zij niet onduidelijk te kennen, dat men nauwelijks op het behoud der Akademie kon hopen, om de nabuurschap van die van Leiden, en dat de laatste scheen te moeten blijven om hare meerdere oud- en beroemdheid.

Hierop begonnen kwade geruchten in omloop te komen, die ten gevolge hadden dat vele ouders hunne kinderen te huis hielden of naar elders zonden, en vele jongelingen, die zich op de studien van de regten of letteren toegleden, zich haastten

hunnen akademischen loopbaan te eindigen, hetgeen het aantal studerenden aanmerkelijk verminderde.

Het was in dezen stand van zaken, dat Napoleon op Zondag den 7^{en} October 1811 in deze stad kwam. De akademische senaat werd gelast op de audientie te verschijnen; doch na aldaar te vergeefs tot het laatst te hebben gewacht, werd dit achtbaar Collegie geboodschapt dat een gehoor hun geweigerd werd en zij vertrekken konden. Voor reden vernamen zij, dat de Keizer of zijn Staatsdienaar Mentalivet gene personen wilde toelaten, die zich Senatoren of Professoren van de Utrechtsche Hoogeschool noemden, als welke in korte dagen stond vernietigd te worden.

Bij besluit van 22 October werd hierop de Akademie van Utrecht vernietigd, en eene *école secondaire* en *Lycée* in derzelve plaats gevestigd. De eenige wijze waarop de Hoogeschool hiervan kennis bekwam, was door middel der dagbladen.

Dit besluit was genomen tegen het aanraden van de Heeren Noël en Cuvier, en tegen het gevoelen der Akademie van Parijs. Napoleon noch zijne raadslieden schijnen regt te hebben nagedacht, wat *écoles secondaires* waren, die in het besluit zelve tweemaal en onder verschillende beteekenissen genoemd waren. Van daar hielden deze Parijsche Heeren het daarvoor, dat de Keizer iets anders bedoeld dan geschreven had, en er dus eene uitlegging van die wet noodig was; zij twijfelden niet of deze zoude het kwaad veel verminderen; middelerwilt beloofden zij hunnen bijstand en voorspraak.

Alle hoop was dus nog niet verloren. De Professoren gingen ijverig voort met het onderwijs. Weinigen waren er echter die de hoop voedsel gaven, en bijna niemand die van nut kon zijn; doch onze stadgenoot den Heer Mr. P. J. de Bye, geroepen als lid van het Hooge Geregts-hof te Parijs, was aldaar een warm voorstander en groote voorspraak voor onze zaak. Gelijk deze buiten 's Lands, zoo werd binnen deze stad alle zorg en moeite aangewend, door den Heer Mr. A. J. W. van Dielen, Maire der Stad, een ijverig voorstander der letteren. Een iemand, was hij voornamelijk de man, die door zijn groot vernuft,

zijne beschaaftheid van zeden en welsprekendheid, zich de gunst wist te verwerven van hen, die zich als de beschaafde van allen rekenden. Hij liet zich met de stedelijke Regering te zeer aan den bloei der stad en de bevordering der wetenschappen gelegen liggen, dan dat hij niet door alle, ter zijner beschikking staande middelen, dit onheil zou trachten te voorkomen. De Heer van Dielen sprak hierover in persoon met den Keizer der Franschen, tijdens zijn verblijf binnen deze stad, zoo aan het hoofd der stedelijke Regering, als in een bijzonder gehoor; maar de voortreffelijke man mogt de vruchten zijner zorgen met geen gewenscht gevolg bekroond zien. Het ging hem zeer ter harte dat de Akademie eene verandering moest ondergaan, en eindelijk door herhaalde ongesteldheid uitgeput, werd hij in Februarij 1812 aan de aarde ontrukkt, zijne betrekkingen en deze stad het treurig gevoel van zijn gemis overlatende (*).

Gedurende zijne ziekte mengden zich Alphonse en de Celles zich in onze zaken, beide gestrenge uitleggers en handhavers van het Keizerlijk decreet, zoo het schijnt op aanstoken van Mentalivet, die een geschil met de Fontanes had, uit ijverzucht voortgesproten. Zij namen op eigen gezag te Amsterdam een besluit: » Dat de Utrechtsche Professoren aan het Keizerlijk bevel hadden behooren te gehoorzamen van den dag af, dat het gegeven was; dat het hun verboden was akademische graden te verleenen; dat hunne school slechts eene secundaire was, in welke noch Godgeleerdheid, noch Regts-

(*) Wij willen met het spreken over den Burgemeester van Dielen niemand der overige leden van de stedelijke Regering te kort doen; maar het is ons overtuigend gebleken, dat gemelde Magistraatspersoon door de gunst des Keizers, waarin hij deelde, meer vermogt dan anderen zijner Mederegenten. Wij weten niet, dat ergens een breedvoerig geschiedkundig verslag der bemoeijingen van dezen voortreffelijken man, aangaande de Akademie bestaat, wij hopen dat eene bekwame pen in dit gemis zal voorzien, en 's mans verdiensten naar waarheid schetsen.

leerdheid, noch Geneeskunde, noch Chemic mogt onderwezen worden." Aan dit bevel hebben de Utrechtsche Professoren niet gehoorzaamd; zij schreven den 28^{en} Januarij 1812 naar Parijs, dat zij begrepen dat deze uitlegging van het decreet niet goed was; dat de nieuwe Professoren te Leiden en Groningen nog niet waren aangesteld, en dat, indien de Utrechtsche zich moesten onthouden van met hunne lessen voorttegaan, ook even zoo de Professoren der andere Akademien moesten ophouden, tot de nieuwe vorm van zaken zou zijn ingevoerd. Deze brief, waarin zij ook de voorspraak en hulp van de Fontanes inriepen, had goede uitwerking. Den 27^{en} Febr. schreef Alphonse zelf, dat de President van de Universiteit te Parijs, niet in zijne gevoelens deelde, en dat dus de Utrechtsehe Professoren konden voortgaan, op den ouden gewonen voet.

Hoe verblijdend dit ook ware, daar de vernietiging der Akademie hiermede werd voorgekomen, zoo was de toestand der Professoren echter zeer moeilijk, die bij zoo vele zorgen nog het honorarium aan hunnen post verbonden, bijna geheel moesten missen. De jaarlijksche uitgaven voor de Akademie waren omtrent f 50,000 geweest; de Celles bragt dezelve op f 7,000 als voor eene *école secondaire*, zoo als hij beweerde, genoeg. Niet dat de stedelijke belasting hierdoor zoude verminderd zijn; de f 50,000 moesten geheel worden opgebracht, doch het overschot zou in de Keizerlijke Schatkist gestort worden.

In dezen hagchelijken tijd stond als Rector Magnificus aan het hoofd dezer Hoogeschool, gelijk gezegd is, de waardige Hoogleraar J. Heringa Ez., en het is mede aan zijnen ijver, volharding en doorzigt te danken, dat de leden derzelve hunne lessen bleven voortzetten, niettegenstaande hunne jaarwedde werd ingehouden.

Bij de invoering der nieuwe orde van zaken te Leiden en te Groningen, werden ook wederom vernederende bepalingen voor deze stad gevoegd. De Utrechtsche Akademie werd gerekend een deel uitte maken van die te Leiden; de lessen mochten op den gewonen voet gehouden, doch geene Akademische graden gegeven worden; terwijl de Leidsche Professoren van hen,

die zulk eenen graad begeerden, bovendien eischten, dat zij de lessen aan eene Akademie als Leiden of Groningen hadden bijgewoond, het geen aan de Utrechtsche Hoogeschool een groot verlies van leerlingen aanbragt, zoo dat het getal derzelve tot op 60 verminderde.

In de Godgeleerdheid echter, waarin de graad van Doctor niet wordt gevorderd, handhaafde de Akademie haren ouden luister. In het volgend jaar werden 38 Studenten ingeschreven, waarvan 29 voor de Godgeleerdheid. Dan wat spreken wij van luister, en maken dien afhankelijk van het getal studerenden? Immers in de andere faculteiten sproot de vermindering voort uit den dwang van buiten, en te meer eer zij die lofwaardige mannen toegebragt, die in deze moeilijke omstandigheden met verdubbelden ijver zochten te redden wat nog te redden was. Dank voor hunne pogingen, die zij, door de herstelling der Akademie zoo verblijdend hebben beloond gezien.

Na de herstelling van onze onafhankelijkheid, werden ook betere uitzigten geopend voor de Hoogeschool te Utrecht. Reeds spoedig ontving zij de verzekering van haar voortdurend bestaan; doch ook thans moest dezelfde man, die haar eens vernederde, hierin eene vertraging veroorzaken. Zoodra was niet de tijding in deze stad gekomen, dat de gewezen Keizer het oord zijner verbanning ontweken en door de wutte Franschen met open armen ontvangen was, of de kweekelingen dezer Hoogeschool, toen weinig talrijk, schaarden zich ten getale van ruim 40, eene bijzondere Compagnie uitmakende, onder een Batt. Jagers ter verdediging van den vaderlandschen grond.

Na zich eenigen tijd in deze Stad in den wapenhandel te hebben geoefend, gedurende welken de slag bij Waterloo was voorgevallen, ontvingen zij bevel om op te rukken en deelden gedurende eenigen tijd, de moeilijkheden aan een' veldtocht verbonden.

Bij hunne terugkomst in deze stad, genoten zij, zoo wel van hunne mede studenten, die verhinderd waren geweest zich aan hunne zijde te scharen, als van de inwoners der stad, een dankbaar onthaal voor hunne vaderlandsliefde en opofferingen; maar vooral verheugde hen de tijding dat hij een

besluit van Z. M. den Koning dd. 2 Augustus 1815, de Hoogeschool van Utrecht tot eene Rijks Hoogeschool was verheven, waarvan de plegtige inwijding tot hunne terugkomst was uitgesteld (*).

Het was ingevolge dit besluit, dat de plegtige inwijding op den 6^{en} November van dat jaar plaats vond. De dag dezelve voorafgaande, was aan de godsdienstige voorbereiding van het feest gewijd; de Hoogleeraar G. van Oordt hield naar aanleiding van I. Kon. VIII. 56^a, 57, 58^a, in de Janskerk eene, op de gelegenheid toepasselijke leerrede, terwijl den volgenden morgen in de Domkerk, tot dit feest ingerigt, de plegtige inwijding geschiedde.

Omstreeks 10 uren des morgens begaven zich de HH. Curatoren, Professoren en Studenten in statigen optogt van uit de senaatskamer door de groote deur van de Akademie, langs den Domtrans en Trans naar den inwijdings tempel, voor denwelken een detachement der schutterij paradeerde; aldaar werden zij onder eene fraaije muziek ontvangen, terwijl de voornaamste Autoriteiten benevens een talrijk Publiek, aldaar reeds vergaderd waren.

Nadat allen hadden plaats genomen, nam de Heer Jonkh. W. E. de Perponcher de Sedlnisky, Heer van Wolphaarsdijk, als President Curator, alle de aanwezige Hoogleeraren den eed af, en hield daarna eene sierlijke aanspraak, waarin de edele grijsaard en christelijke wijsgeer voornamelijk de studerende jeugd vaderlijke raadgevingen mede deelde, en met welke aanspraak hij tevens de Akademie installeerde. Hierna betrad de Heer Rector Magnificus J. Heringa, die als zoodanig afzonderlijk eenen eed aflegde, den kathedr, en ontwikkelde in eene treffende redevoering, die van 's mans diep gevoel, van het gewigt der plegtigheid van dien dag getuigde, het groote voorregt aan deze, haren ondergang nabij zijnde,

---

(*) Wij hopen spoedig in staat gesteld te worden een afzonderlijk stukje betreffende de toenmalige Jager-Compagnie, van eene achtenswaardige hand, onzen lezers mede te deelen.

Hoogeschool te beurt gevallen, en het nut hetwelk men met regt van haar verwachtte.

Onder het spelen der fraaije muziek begaf zich de stoet in de zelfde orde terug naar de senaatkamer, alwaar eene commissie uit het corps Studenten, bij monde van den Heer B. R. de Geer, het Collegie van HH. Curatoren en Professoren hunne gelukwenschen kwam aanbieden.

Een maaltijd verbeidde de laatstgemelden in het gesticht van de fundatie van de Vrijvrouw van Renswoude, waarbij de hooge Autoriteiten mede genoodigd waren, terwijl den HH. Studenten van Stads wege in een der lokalen van het voormalig Paleis, alwaar thans de Bibliotheek geplaatst is, eene collation was toebereid.

Het doelmatige dat eene Akademie gevestigd bleef in deze stad, welke zoovele voordeelen daartoe oplevert, gevoeld en bevestigd door het oordeel dier wijze mannen, welke onzen Geëerbiedigden Koning daartoe aanraadden, werd ook nu reeds bewezen, daar de bijna vernietigde Akademie, bij deze inwijding, reeds een aantal van 156 studerende Jongelingen telde, die aan dezen disch deel namen; en dit aantal is in korten tijd zoodanig en bij aanhoudendheid toegenomen, dat hetzelfde nog geen vierde deel van het tegenwoordige uitmaakt.

Eene avondmuziek aan HH. Curatoren en Professoren door de HH. Studenten gebragt, verhoogde in geene geringe mate den vrolijken toon waarin de aanwezenden gestemd waren, en waarmede deze zoo belangrijke plegtigheid besloten werd.

Daar met de installatie der Utrechtsche Hoogeschool een geheel nieuw tijdperk aanvangt, achten wij het doelmatig, alhier de benoemingen der Collegien van Curatoren en Hoogleeraren op te geven:

CURATOREN.

Jonkheer W. E. de Perponcher, de Sednitsky en
Wolphaarsdijk.

De Heer P. Ram.

— — — W. de Beaufort.

De Baron J. F. W. van Spaen, tot Biljoen.

De tijdelijke Voorzitter der Stedelijke Regering van Utrecht.

(Thans W. R. Baron van Heeckeren van Brand-
senburg.)

SECRETARIS.

De Heer D. J. van Ewyck.

Hoogleeraren welke Emeriti werden verklaard.

De Heer S. Rau.

— — — M. van Geuns.

— — — J. Th. Rossyn.

Voorts werden in hunne posten van Hoogleeraren
bevestigd.

In de Godgeleerdheid.

De Heer H. Royaards.

— — — J. Heringa, Ez.

— — — G. van Oordt.

In de Regtsgeleerdheid.

— — — C. W. de Rhoer.

— — — H. Arntzenius.

In de Geneeskunde.

De Heer J. Bleuland.

In de Wis- en Natuurkunde.

— — — N. C. de Fremery.

— — — G. Moll.

In de Wijsbegeerte en Letteren.

— — — P. W. van Heusde.

— — — D. Huisman.

— — — J. H. Pareau.

Eindelijk waren tot nieuwe Hoogleeraren benoemd.

In de Regtsgeleerdheid.

De Heer J. R. de Brueys.

In de Geneeskunde.

— — — B. F. Suerman.

In de Wis- en Natuurkunde

— — — J. F. L. Schröder.

— — — Jan Kops.

In de Wijsbegeerte en Letteren.

De Heer A. van Goudoever.

— — — P. Weiland.

De laatste echter was bij deze plegtigheid niet tegenwoordig; en had wegens zijne gevierde jaren voor de eer der benoeming bedankt, waar door deze leerstoel voor het oogenblik onvervuld bleef; doch waarin spoedig werd voorzien door de benoeming van den Heer A. Simons, die in de maand Maart daarop volgende, zijne inwijdings-redevoering hield. Ook in de Geneeskunde was eene plaats onvervuld gebleven, waartoe in het jaar 1816 de Heer D. Dylus werd benoemd.

Spoedig ontving nu de Akademie eene meerdere uitgebreidheid. De gebouwen, kabinetten en inrigtingen tot dezelve in betrekking; hadden in den algemeenen ramp der tijden gedeeld, en lieten veel te wenschen over. Bij eene aanschrijving van Z. M. van 28 November 1815 werd de stedelijke Regering, op de voordragt daartoe gedaan, gemagtigd, om al het geen de Akademie betrof, van de Stad op haar overtedragen.

In de Missive der stedelijke Regering aan III. Curatoren, waarbij deze overgaaf plaats vond, worden genoemd:

» De Auditoria met de Senaatkamer.

De Hortus Medicus, met deszelfs stookkassen enz., waarbij de woning van den Professor in de Botanie, en van den Hortulanus; mitsgaders het Kabinet van Natuurlijke Historie.

Het Theatrum Anatomicum, met de nog overgeblevene Anatomische preparaten.

Het Lokaal voor de Chemie, met hetgene daartoe behorende en voorhanden is,

Het Theatrum Phijsicum, met de verzameling van Phijsische, Hijdraulische en Optische Instrumenten.

Het Observatorium of de Astronomische Toren, met het Astronomisch Horologie en verdere instrumenten.

De Bibliotheek der Stad Utrecht, met hare belangrijke Manuscripten; zoo als dezelve zich in het Choor der St. Janskerk bevindende is.

De Manege met het huis van den Rijdermeester, voor zoo verre de stad in dezelve participerende is.

Drie huizen, gelegen achter de Domkerk, in den jare 1809 aan de Stad afgestaan, ter plaatsing van de Bibliotheek, wél te verstaan dat de afstand der laatstgenoemde drie huizen geene plaats zal behoeven te hebben, vóór de wegneming der locale zwaarigheden, welke derzelver ontruiming als nog verhinderen."

Hoe aanzienlijk echter deze afstand was, de Akademie kon hiermede geene waardige plaats bekleeden naast hare zusters te Leiden en Groningen. Dan ook spoedig werd hierin voorzien door de mildheid en wijsheid van onzen geliefden Koning. Van jaar tot jaar werden de noodige verbeteringen en vermeerderingen daargesteld. Zoo werd nu eens een Gasthuis gebouwd, waarin de aankomende artsen aan het ziekbed zelve, onderrigt ontvingen, dan weder het uitmuntend Anatomisch Kabinet van den Hoogleraar Bleuland, door hem zelve vervaardigd, ten dienste der Akademie aangekocht: — zoo werden achtereenvolgend ook de reeds bestaande Kabinetten en inrigtingen vermeerderd en verbeterd; voornamelijk het Zoölogisch en Mineralogisch Kabinet, door het grootste gedeelte der voorwerpen, vroeger door den Hoogleraar N. C. de Fremery verzameld, en door Z. M. voor de Akademie gekocht; terwijl ook nog heden eene som van landswege jaarlijks wordt toegestaan tot uitbreiding van alle deze inrigtingen, voornamelijk van den Kruidtuin en de Bibliotheek; welke laatste niet in de daartoe afgestane huizen, maar op het voormalig Paleis eene geschikte plaats vond. Het zou buiten ons bestek en doel liggen, wijdloopig alle punten te behandelen; wij willen slechts een kort overzicht geven over de lotgevallen dezer Akademie, en behouden ons voor, sommige inrigtingen afzonderlijk breedvoeriger te behandelen, gelijk wij dit reeds met de Bibliotheek, en 's Rijks Vee-Artsenijsschool gedaan hebben.

Zoo bleef nu de Akademie eene voortdurende rust en bloei genieten, tot dat de volksbewegingen in België in Augustus 1830, in geene geringe mate invloed op haar uitoefenden. De tijding van het groot gevaar waar in ons dierbaar Vaderland verkeer-

de, was alleen genoeg, de jeugdige kweekelingen van Minerva te wapen te doen snellen en zich om den Vorst te scharen, onder wiens bestuur zij zoo vele weldaden genoten. Het was bij het eindigen der zomervacantie, dat in eene algemeene vergadering der HH. Studenten (10 September) met algemeene geestdrift besloten werd, Z. M. in een adres van hunne hulde te verzekeren en hunne dienst aan te bieden. In afwachting van 's Konings antwoord, hetwelk den 2^{en} October aankwam, oefenden zich meer dan 250 Studenten iederen namiddag in den wapenhandel, terwijl den 9^{en} dier maand, bij aanschrijving van het Departement van Oorlog, werd bekend gemaakt, dat de HH. Studenten eene op zich zelf staande Compagnie, onder den naam van Vrijwillige Jagers, zouden uitmaken. Spoedig werd deze Compagnie georganiseerd en met verdubbelden ijver in den wapenhandel geoefend; zoo dat dezelve tot 255 Studenten aangegroeid, onder het beleid en de aanvoering van de Heeren Kapitein Wilhelmi, de 1ste Luitenants van der Meij en Jutta, en de tweede Luitenants de Ronde en Nouhuijs, den 11^{en} November in staat geoordeeld werd, te kunnen uitrukken. Den dag vóór het vertrek had de inspectie der Compagnie en het uitreiken der Guidons plaats; een derzelve was geborduurd door eenige dochters van Hoogleraren, en het andere door de oudste dochter van den Burgemeester van Asch van Wijk, die dit de Compagnie uit haren naam aanbood.

Des morgens van den genoemden dag verliet de bloem van deze Hoogeschool vol geestdrift de Stad. Aandoenlijk was het laatst vaarwel, hun onder het plengen van tranen door bloedverwanten, leermeesters en vrienden toegebracht, terwijl de luide toejuicing der talloos zaamgevloede menigte, van de belangstelling getuigde, die de opoffering van deze edele jongelingen ten dienste van de heilige zaak hun inboezemde.

De togt werd over Vianen, Gorkom en Breda naar Bergen op Zoom voortgezet, ter welker plaats hunner bestemming, het Corps den 15^{en} November aankwam en dadelijk de vestingdienst begon waartenemen, terwijl zij na een verblijf van drie weken, in welken tijd de Jagers vele vorderingen in den wa-

penhandel gemaakt hadden, naar het naburig Rosendaal ver-
trokken om bij het leger te velde, onder den Luit. Generaal
van Geen de dienst te verrigten.

De zamenstelling van een legerkorps, bestemd om met kracht
van wapenen de willekeurig gestremde gemeenschap met de
vesting Maastricht te openen, deed de Compagnie eene veran-
dering van standplaats ondergaan. Het was ingevolge deze
voorgenomen operatie dat zij den 7^{en} Januarij 1831 Tilburg
binnen trok. Alhier viel het den Jagers ten deel met hunne
medebroeders, de Kweekelingen der Groningsche Hoogeschool,
de Compagnie Vrijwillige Flankeurs der 8to Afd. Infant., de ge-
meenschappelijke dienst gedurende eenige weken te verrigten,
terwijl de meer geschikte inrigting der plaats gedeeltelijk het
gemis dier genoegens vergoedde, welke hunne Akademiestad
hun aanbood. Eene belangrijke plegtigheid vond den 25sten Maart
alhier plaats; de gedenkdag van de stichting der Hoogeschool
werd met den meesten luister gevierd. Een belangrijk geschenk
in wijn, tabak enz. was door den Senaat, aan de Compagnie ter
viering van dit feest toegezonden. De plegtigheid van dezen ge-
denkwaardigen dag werd door het uitsteken der Nationale Vlag,
de Akademie-Zon en den Jagershoorn voorstellende, begonnen.
Hierna werd eene parade gehouden, door eenige Opperofficie-
ren bijgewoond en van de muziek der Grenadiers vergezeld, en
daarna had eene bijeenkomst plaats in het Kerkgebouw der
Hervormde Gemeente, ter vervanging van het Auditorium te
Utrecht, alwaar de Sergeant Major, de Heer Vorsselman de
Heer, thans Hoogleraar aan het Athenaeum te Deventer,
eene redevoering hield. Een vrolijke maaltijd vermeerderde de
genoegens van dezen dag, en eene fraaije illuminatie besloot het
feest, zoo eenig in zijne soort als onbekend voor de stad Tilburg.

Door nieuwe beschikkingen der Mogendheden werd de togt
naar Maastricht verhinderd, en het leger eene andere stelling
aangewezen, waardoor de Compagnie bij de 2de Divisie onder
den Hertog van S a x e n W e i m a r geplaatst werd; en na
onderscheidene kantonnementen betrokken te hebben, was hun
niets welkomer dan het gewenschte *voorwaarts!* bij dagorder

van den 1^{en} Augustus 1851 hun aangekondigd. Den volgenden dag reeds brak de Compagnie van Oisterwijk op, om te Hilvarenbeek de Koninklijke Jagers aan te treffen en zich te vereenigen met het Batt. Geldersche Schutterij, onder bevel van den Majoor Schimmelpenninck. Op de laatst genoemde plaats werden de Jagers aangenaam verrast door de tegenwoordigheid van den Hoogleeraar van Heusde, die hun vóór het verlaten van den vaderlandschen bodem een bemoeigend vaarwel toesprak.

Den volgenden dag was de Compagnie tegenwoordig bij de inneming van Turnhout, bij welke gelegenheid zij de batterij der divisie dekte. Op de heide regs van Raffels werden de Lanciers *en tirailleur* vooruit gezonden om het bosch, hetwelk Turnhout omgeeft, te verkennen, en weldra begonnen de Belgen, die zich met 2 stukken geschut in hetzelfde genesteld hadden, de divisie te verontrusten. Dadelijk werd de regter halve batterij met de beide eerste Pelotons der Jagers voorgebragt, die hen weldra van daar verdreven en een der vijandelijke stukken onbruikbaar maakte; het vuur echter bragt de Studenten Jager-Compagnie geene schade toe. Na de herstelling van de brug over de beek de Aa, trok de eerste Brigade, waarbij zich de beide eerste Pelotons Jagers bevonden, zegerierend Turnhout binnen. Eenige Belgen die nog tegenstand wilden bieden, waren spoedig genoodzaakt te vlugten.

De tweede divisie met de beide laatste Pelotons der Jagers, die over Oud Turnhout getrokken waren, kwamen met hare halve batterij mede te Turnhout aan.

Den 4^{en} Augustus trok de divisie naar Gheel, alwaar de compagnie met het hoofdkwartier bleef. Den volgenden dag werd Diest door hen bezet, welke stad de vijand op de aannadering onzer voerhoede terstond verlaten had. Alhier was der divisie een rustdag voorbereid: terwijl een gedeelte der Jagers de wacht betrok, was een ander gedeelte met het onderzoek naar wapenen bij de ingezetenen belast. Bij dit onderzoek, waar in zij naar wensch slaagden, vonden zij onder anderen eene menigte lederen gordels, voor de belgische burgerwacht bestemd: deze schaften zij zich aan en bedienden er zich met vrucht van

op hunne verdere togten. Den 7^{en} rukte de divisie, aan welker hoofd de beide Prinsen zich bevonden, op St. Truijen, zonder een' vijand ontmoet te hebben; alhier bleef de Compagnie met het hoofdkwartier vernachten, en brak den 8^{en} op om Daine in vereeniging met de 3^e en 4^e divisie, den terugtogt van Hasselt af te snijden. Te overbekend is de vlugt der Belgen, dan dat er hier melding van zou behoeven gemaakt te worden; alleen dient gezegd, dat er ongeveer 200 krijgsgevangen werden gemaakt, waaraan de Compagnie een werkdadig deel nam.

Den 9^{en} overnachtten de Jagers te St. Truijen: den volgenden dag werd Thienen genomen, en hier door de weg naar Leuven gebaad. Alhier werden de Lanciers bij de divisie vervangen door 3 regimenten zware Cavalerie en anderhalve Batterij Rijdende Artillerie, hetgeen, gevoegd bij de order tot het achterlaten der Bagagiewagens in laatstgenoemde stad, eenen veldslag deed vermoeden. De divisie trok op Nethene en Nodabais, op welke laatste plaats de 1ste brigade met de Jagers, hun hoofdkwartier vestigden. De toegangen op deze beide punten uitlopende, werden sterk bezet, en de Belgische troepen die de omstreken onveilig maakten, door onze Tirailleurs van daar verdreven. Den 12^{en} Augustus was de dag van den slag bij Leuven; de 1^e, 3^e en 4^e divisie waren bestemd den vijand van de zijde van Thienen aan te vallen, terwijl de 2^e divisie, waarbij onze Jagers, hun den terugtogt op Brussel moest afsnijden. Des morgens vóór het aanbreken van den dag rukten de troepen uit, en trokken onder het gebulder van het geschut langs Leeftaal tot op den weg naar Terveuren, alwaar onze Cavalerie den Franschen Generaal Beilliard aanhield; terwijl de divisie zich in beweging stelde naar den steenweg die van Leuven naar Brussel leidt, deed zich het kanon der 5^e divisie reeds hooren. Weldra ontwaarde men in het verschiet, op den straatweg van Mechelen, het aftrekken der Belgische Lanciers, die echter buiten het bereik van ons geschut waren. Intusschen had het kanon gezwegen en waren er onderhandelingen geopend, die echter door het gebulder van het geschut

in den achtermiddag, bleken afgebroken te zijn. Thans werd het vuur algemeen, en de Compagnie wachtte met ongeduld het bevel tot den aanval, toen zich eenklaps een Ordonnans-Officier van den Veldmaarschalk aanmeldde, met last het vuur te staken! Verontwaardiging was op ieders gelaat te lezen, men trok in de vorige stellingen terug, alwaar de geheele divisie zeer mismoedigd dien nacht bivouakkeerde. Den volgenden dag trok de divisie onder aanvoering van den Hertog van S a x e n W e i m a r, en aan het hoofd van dezelve de Compagnie, zegevierend door Leuren naar Lovenjoul, en den volgenden dag op Thienen, alwaar tijdingen uit het Vaderland hen verbeidden. In kleine dagreizen trokken de Jagers den 20^{en} Augustus de grenzen over, en kwamen den volgenden morgen met lauweren versierd, te Oorschot terug. » De roem hunner wapenen was de troepen naar het Vaderland vooruit gesneld, de schrik voor dezelve in België achter gebleven (*).»

De Hoogleraren van Heusde, Suerman en van Goudoever waren als afgevaardigden van den Senaat te Oorschot tegenwoordig, om hunne krijgshaftige leerlingen het zegevierend welkom toe te roepen. Den 29^{en} Augustus hield de Koning met zijn geheel gezin wapenschouwing over de 2°, 3° en 4° divisie met 7½ Batterij Artillerie en 4 Regimenten Kavalerie, te zamen een Leger van 40,000 man uitmakende. Trotsch was het gezicht dezer zegevierende legermagt, die uit den mond van hunnen Vorst de dankbetuiging ontvingen voor de opofferingen door hen aan den dag gelegd.

Zoodra de stand van zaken eenigzins toeliet de strijdkrachten te verminderen, begreep Z. M. de Koning dat zoo vele jongelingen niet langer van hunne gewone werkzaamheden behoorden verstoken te zijn.

Bij Koninklijk Besluit van 19 Augustus werd bepaald, dat de Studenten-Korpsen hunne studien zouden hervatten en de opening van den Cursus werd op den 5^{en} October bepaald.

(*) Zie Utr. Studenten Almanak 1832 pag. 160, uit welk uitmuntend verslag dit verhaal meerendeels getrokken is.

Openlijk werd hun hier 's Konings dank betuigd voor de bewezene diensten, terwijl in geval van nood hun bijstand weder zou ingeroepen worden.

Den 18^{en} September verliet de Compagnie Oirschot en werd door den Generaal des Tombe met deszelfs staf en de muzijk der 12^{en} Afd. Inf. uitgeleid. Te Gorinchem, alwaar de Compagnie den 19^{en} binnentrok, werden de Jagers met de meeste geestdrift en blijken van onderscheiding ontvangen. Ieder beïjverde zich hun dank te betuigen voor hunne opofferingen. Kransen werden aan hunne vanen gehecht en zij zelven door bevallige Jongvrouwen met bloemen bestrooid. Te Vianen, aan de Vaart en langs hunnen geheelen weg, werden zij feestelijk ontvangen en begroet. Eene commissie uit de studenten, die door bijzondere omstandigheden verhinderd waren zich aan hunne zijde te scharen, verwelkomde hen, en door eene tallooze menigte begeleid, trokken zij den 21^{en} de Tolsteegpoort zegevierend binnen. Nu wisselden aanspraken, verwelkomingen, en feesten zich onderling af. Zij ontvingen de ondubbelzinnigste bewijzen van de belangstelling van Utrechts ingezetenen. Hier werden zij met lauweren bekroond en hun het eeremetaal, bestaande in eenen bronzen gedenkpenning, uitgereikt.

Den volgenden dag hield de Compagnie parade op het Vreeburg in groot tenu, bij welke gelegenheid hun van wege het Departement van Oorlog werd bekend gemaakt, dat zij van dit oogenblik af aan, van alle Militaire tucht ontslagen waren en zich zonder verlof naar goedvinden konden verwijderen. Het Cader bleef echter te Utrecht aanwezig. Al deze plegtigheden werden besloten met een luisterrijk feest in de zalen van den schouwburg ter hunner eer gegeven, waarop ongedwongen vrolijkheid en eenstemmigheid heerschte. Een prachtig vuurwerk besloot dit feest, hetwelk tot laat in den nacht aanbield.

De Hoogleraar A. Simons opende den aanvang der lessen den 10^{en} October in de Domkerk, met het voordragen van een dichtstuk, gelijk den 16^{en} October zijn Ambtgenoot H. J. Roijaards in denzelfden Tempel eene dankrede uitsprak naar aanleiding van Ps. XXIII.

Eene serenade bij fakkellicht, de onderscheidene personen, aan welke de Compagnie meerdere of mindere verpligting had, den 11^{en} gebragt, besloot al de plegtigheden.

Volijverig hervatten nu de jonge lieden hunne studien, en de krijgsdienst was geheel ter zijde gesteld, toen zij den 22^{en} Junij 1852 op nieuw werden opgeroepen tot het ontvangen van de metalen kruizen. Des morgens marcheerde de Compagnie naar het Vreeburg, alwaar het garnizoen en de schutterij tot het houden eener groote parade, vergaderd was. Deze plegtigheid werd nog verhoogd door de tegenwoordigheid van HH. Curatoren en Professoren der Hoogeschool, de Burgerlijke en Militaire Autoriteiten. Na het uitreiken van het eermetaal, genoten de Jagers de eer het garnizoen voorbij zich te zien defileren, en ontvingen zij tevens de verzekering, dat hunne dienst niet zoude worden afgewezen, wanneer het vaderland hunnen arm op nieuw behoefde.

De volgenden avond was bestemd tot het geven van een feest in den Tuin van C. van Leeuwen, waarop de Jagers de voornaamste ingezetenen der stad genoodigd hadden. Alhier heerschte de grootste eenstemmigheid, gepaard met gepaste vrolijkheid, terwijl een prachtig vuurwerk dit door het schoone weder zoo zeer begunstigde feest, zoo mogelijk nog verhoogde.

Naauwelijks tot hunne letteroefeningen terug gekeerd, werd de Compagnie op nieuw onder de wapenen geroepen en gereorganiseerd. Vele jonge lieden meldden zich aan; kleedingstukken en wapenen werden hun uitgereikt, veelvuldige wapenoefeningen gehouden, en zie daar de Compagnie op nieuw gereed voor de heilige zaak ten strijde te trekken, toen door het wijken van het gevaar de verdere wapenoefeningen overbodig werden geacht en ieder zich met nieuwen lust aan zijne studien begaf.

Den 25^{en} Junij 1855 bleven Utrechts Akademie-burgers niet achter, het hunne bij te dragen, bij de plegtige verwelkoming van de, uit de eervolle krijgsgevangenschap ontslagen, bezetting van de Citadel van Antwerpen. Eene eerepoort was door hunne zorg buiten de Tolsteegpoort opgerigt. Even zeer beijverden zij

zich bij de ontvangst der terugkeerende Schutterij dezer stad, op den 20^{en} Augustus 1834. Een vijftigtal Jagers onder aanvoering van den Luit. van Witte Eechout, bragten hun uit naam der geheele Compagnie, de welkomstgroet.

Zoo bleef en blijft nog steeds de Jager-Compagnie bestaan, en ofschoon zij, die na volbrachte studien de Akademie verlaten, hun ontslag bekomen, velen der na dien tijd als student ingeschrevenen, zijn bij de Compagnie aangenomen, wier geheele ontbinding door den onzekeren staat van zaken nog wordt vertraagd. Slechts ter loops en als om het verband te bewaren, is dit krijgsverhaal in dit geschiedkundig verslag ingevlogten, dewijl de uitvoerige beschrijving daarvan, met mededeeling der officiele stukken, sedert 1851 van jaar tot jaar in de studenten almanakken is opgeteekend, en nog door een afzonderlijk werkje (*) voor de nakomelingschap bewaard.

Thans zijn wij het merkwaardig tijdstip genaderd, waarop de Hoogeschool het tweede eeuwgetijde van hare stichting mogt vieren. Wij zullen ook hiervan slechts ter loops zoo veel aanstippen als noodig is om een geheel te vormen in dit kort overzicht van de geschiedenis der Hoogeschool. Vele schriften hebben deze taak min of meer breedvoerig vervuld, en de officiele beschrijving, die gewis aan de verwachting zal beantwoorden, wordt nog te gemoet gezien, waardoor deze gedenkwaardige gebeurtenis aan de vergetelheid zal ontrukkt zijn.

Na dat de feestviering door Z. M. was goedgekeurd, werden er onderscheidene Commissien benoemd tot regeling van dezelve. De tijd der viering werd bepaald op den 12^{en} Junij en vijf volgende dagen. Eenigen der voormalige studenten van deze Akademie vereenigden zich en noodigden hunne medestudenten bij gelegenheid der feestviering uit, zich aan vriendschappelijke maaltijden te vereenigen. Aldus werden er vier

---

(*) L. E. Bosch, de Compagnie Vrijwillige Jagers der Utrechtsche Hoogeschool, uitgetrokken ter verdediging des Vaderlands, en plegtig ingehaald binnen Utrecht. Bij den Uitgever dezes gedrukt.

tijdvakken van oud-studenten gevormd, die talrijke deelnemers telden. Van haren kant droeg de stedelijke Regering zorg voor een waardiger aanzien van het Akademiegebouw, hetwelk in plaats van den ouden vervallen gevel eenen nieuwen fraaijen verkreeg, en inwendig ook vele verbeteringen ontving. Zij nam tevens alle voorzorgen tot bewaring en handhaving der rust, en droeg daarenboven een niet onaanzienlijk deel in de kosten, aan deze feestviering verbonden.

Op Zondag den 12^{en} Junij werd het feest ingewijd, en zoo wel aan de belangen der Hoogeschool als aan de feestviering, godsdienstig gedacht; terwijl een opzettelijke dank- en bedestond des avonds door den akademie-prediker H. Bouman in de Domkerk werd gehouden.

Den 15^{en} Junij des morgens te zes uren kondigden 20 kanonschoten, en te 8 uren het luiden en spelen der klokken, de feestviering aan. Tallooze vlaggen wapperden zoo van de publieke gebouwen als uit de huizen der ingezetenen, die schier allen met groen, loof en bloemen versierd waren. Te negen uren vergaderden al de genoodigden tot den optogt op het Stadhuis, alwaar de groote banier door den Burgemeester aan Curatoren voor de Akademie werd aangeboden, en de faculteitsbanieren door den Rector Magnificus aan de studenten overgegeven. Omstreeks 10 uren stelde de optogt zich in beweging in de navolgende orde: Een detachement Lanciers, gevolgd van een Corps burger-muzikanten. — De Gouverneur der Provincie. — De Gedeputeerde Staten. — De stedelijke Regering. — De studenten van de faculteit der geneeskunde en die der wijsbegeerte en letteren met derzelve banieren. — De groote banier der Akademie. — De Curatoren der Hoogeschool. — Drie op het 150 jarig Akademiefest in 1786 met de Kap gepromoveerden. — De Rector Magnificus en verdere Hoogleraren, alsmede de Lectoren der Academie. Eenige oud-studenten van 1786. — De studenten in de wis- en natuurkundige wetenschappen. — Die in de godgeleerdheid en regtsgeleerdheid, alle met hunne banieren, terwijl de trein gesloten werd door een detachement Lanciers.

In de Domkerk, tot het houden der plegtigheid van dezen dag met veel smaak versierd, werd door den Hoogleeraar van Heusde eene latijnsche redevoering uitgesproken. Na het eindigen derzelve keerde de trein langs eenen anderen weg naar het stadhuis terug, alwaar namens de Curatoren der Hoogeschool een bronzen gedenkpenning werd aangeboden aan allen, die deel aan den optogt hadden genomen. Daar deze penning nog nergens is afgebeeld, geven wij hierbij een getrouw afdruksel van dezelve. Zij vertoont aan de eene zijde het beeld van Minerva, staande en houdende met de rechterhand eene speer en met de linker een schild, waarop het akademiewapen prijkt. Onder het voetstuk leest men: *post fata superstes (na wisselende lotgevallen is zij nog behouden)* en boven in de rondte: *auspice Deo servetur incolumis (Gods gunst behoeft haar)*. Aan de keerzijde bevindt zich het volgende opschrift: *Academiae Trajectinae alteris saecularibus actis piam festi memoriam hoc monumento consecrarunt Curatores MDCCCXXXVI* (Curatoren wijden dit gedenkteeken aan de Utrechtsche Akademie, bij het vieren van haar tweede Eeuwfeest 1836.)

Aan een prachtig middagmaal, door Curatoren in het buitenhuis der Societeit *Sic Semper* gegeven, vereenigden zich meer dan honderd gasten, terwijl deze dag door eene schitterende Illuminatie, welker wederga in Utrecht wel nimmer gezien is, besloten werd.

De voortdoring van het feest werd in den morgen van den 14^{en} Junij door het klokkenspel aangekondigd; te half tien uren vereenigde de senaat in de senaalkamer, van waar zij zich met de promovendi naar de Domkerk begaf; te 10 uren had de plegtige promotie *Mores Majorum* plaats. De verdienstelijke Jongelingen die deze eer te beurt viel, waren: in de Geneeskunde F. P. T. van Enschut en E. Fabius. In de Letteren J. A. K. van Heusde; in de Wis- en Natuurkunde A. C. G. Suerman en A. Vrolik; in de Godgeleerdheid J. H. Scholten en J. J. Sneuck Hurgronje en in de Regten W. F. Scholten tot Ganzoyen. Na den

afloop dezer plegtigheid begaven zich de doctoren, door den senaat begeleid, naar het stadhuis, alwaar hun de cerewijn, naar oud gebruik werd aangeboden. Dezen middag gaven de Gouverneur en Gedeputeerde Staten, tot een blijk van deelneming in de feestviering, eenen maaltijd in de zalen naast den schouwburg, waaraan meer dan twee honderd gasten deel namen, en aan welke door de tegenwoordigheid van Prins Frederik der Nederlanden niet weinig luister werd bijgezet; gelijk deze Vorst zich des avonds onder de feestvierenden op de partij in den tuin van C. van Leeuwen, door de studenten aan meer dan vier duizend genoodigden gegeven, liet vinden. Een schitterend vuurwerk verhoogde de luister van dit feest.

Des woensdags den 15^{en} had in den voormiddag een plegtige optogt van boekdrukkers en boekbinders plaats: drie met loof en bloemen versierde stelwagens, waren hiertoe in gereedheid gebragt; op de eerste bevond zich eene letterzetterij; op de middelste met 4 witte paarden bespannen, eene boekdrukkers en op de derde eene boekbinderij, alles in volle werking. Deze optogt door standaarden en vlaggen versierd, werd voorafgegaan en gesloten van detachementen Lanciers, en verzeld van twee Corpsen muzikanten, terwijl de beide flanken door Infanterie gedekt werden (*).

Van wege de studenten was in het sterrenbosch een volksfeest den geringeren stand bereid, terwijl in den namiddag van dezen dag de oud-studenten hunne maaltijden hielden, aan dewelke 486 personen, in onderscheidene lokalen naar de jaren van studie vereenigd, deel namen; het middagmaal der studenten met de genoodigden bedroeg een getal van 392.

Donderdag den 16^{en} hield het Provinciaal Utrechtsch Genootschap eene algemeene vergadering, waarop de bekroonde vervaardigers der dichtstukken voor het feest, Mr. B. W. A. E. Sloet tot Oldhuis, W. H. Warnsinck Bz. en E. W.

(*) Eene afzonderlijke beschrijving van dezen optogt is uitgegeven bij v. Paddenburg en Comp.

van Dam van Isselt, het ceremetaal, hun toegkend, ontvingen. Een prachtig dejeune werd door de gepromoveerden met de kap in de nieuw gebouwde zaal op het Vreeburg gegeven, waaraan vier honderd genoodigden van beide sekse deel namen. De overgang van dezen dag op den volgenden geschiedde onder het houden van eene prachtige mascarade bij fakkellicht, voorstellende den optogt van het zegevierend staatsche leger, onder bevel van Prins Maurits, 2 Julij 1600 naar Ostende, waartoe zich omtrent 400 studenten vereenigd hadden.

Vrijdag morgen van den 17^{en} Junij was bestemd tot de uitvoering der Cantate, door den dichter Mr. M. C. van Hall vervaardigd, en door den muzikdirecteur J. H. Kufferath op muziek gebracht. Dit muzijkfeest, hetwelk mede door de tegenwoordigheid van Z. K. H. Prins Frederik werd vereerd, overtrof alles wat tot heden in Utrecht had plaats gehad.

Over de 400 toon- en muzikunstenaars bezetten het orkest. Een der bekroonde dichtstukken werd door deszelfs vervaardiger Mr. Sloet tot Oldhuis, tusschen de 1e en 2e afdeeling voorgelezen.

Van 3 uren des namiddags tot den volgenden morgen één uur hadden van wege de stads regering volksvermakelijkheden in het sterrenbosch plaats.

Dienzelfden avond werden meer dan 5000 gasten van beide kunne in den schouwburg en de zalen aan denzelven grenzende, door de stedelijke regering onthaald. Een vuurwerk, met groote kosten vervaardigd, kon slechts gedeeltelijk afgebrand worden, uithoofde van den zware regen, welke er dien nacht viel.

Prins Frederik der Nederlanden, die van dingsdag tot zaterdag bij den Gouverneur der Provincie deszelfs intrek had genomen, was bij alle feestvieringen tegenwoordig, en betoonde zich bij uitnemendheid voldaan zoo over het genoten onthaal als over al hetgeen hij gezien en gehoord had. Ook in het sterrenbosch begaf Z. K. H. zich midden onder de verzamelde menigte, en ontving aldaar de ongeveinsde blijken

van liefde en gehechtheid der Utrechtenaren aan zijn doorluchtig huis.

In het Maliehuis hadden, door de zorg van de stedelijke regering, de bijeenkomsten der oud-studenten en vreemdelingen plaats op bepaalde uren.

Verder waren alle openbare inrigtingen, kabinetten enz., ter bezigtiging gedurende het geheele feest geopend. Eene tentoonstelling van planten, van wege het Utrechtsch Departement der Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij, was opengesteld de vier laatste dagen van het feest.

Aldus werd dit gedenkwaardig tijdstip gevierd, hetwelk bij de duizenden van elders zaamgevoelde personen zoowel als bij alle Utrechtenaren aangename herinneringen heeft nagelaten; maar in de eerste plaats bij de gewezen kweekelingen der Hoogeschool, die vooral met verlangen uitzien naar de beschrijving, welke daarvan uitvoerig wordt bewerkt, en voorzeker tot een blijvend gedenkteeken zal dienen aan dezen heugelijken tijd.

N A S C H R I F T.

Daar wij de medailles op het eeuwfeest uitgedeeld, bij de vorige beschrijving gevoegd hebben, en ook die van het tweede thans aan onze lezers aanbieden, hebben wij het niet ongepast geoordeeld die van 1786 hiermede te laten volgen. Op het 50jarig feest zijn geene medailles geslagen.

Nijverheid.

OVER DEN ZIJDEWORM EN DESZELF'S BEHANDELING.

(Vervolg van pagina 417.)

Waarnemers hebben bevonden dat 100 ned. ponden tonnetjes, 8 ned. ponden gesponnen zijde opleveren; dat 30 wigjes of eene ons van het genoemde trooisch gewigt aan eijtjes, 40 ned. ponden tonnetjes doen voortkomen, (*) en men 4 ned. oncen (iets minder dan 1 pond, of 2 mark trooisch) aan tonnetjes noodig heeft om deze once eijtjes te verkrijgen. — 18000 zijdewormen (opdat wij ons aan dezelfde gestelde hoeveelheid tot het berekenen van verhouding blijven bepalen, die wij in het 9 nummer bladz. 341 van de opbrengst der zijdewormen hebben opgegeven), hoewel even zoo veel tonnetjes kunnende leveren moet men door een ge-

---

(*) In het zuidelijk Frankrijk bekomt men doorgaans niet meer dan dit gewigt (90 tt *poids de marc* of halve kil. m of m) uit eene ons eijtjes. Dandolo en Bonafous, twee vermaarde onderzoekers van alles wat de zijdewormen betreft, zeggen, dat er bij eene zorgvuldige behandeling, 120 pond (circa 60 ned. ponden) tonnetjes uit eene ons kan verkregen worden.

nomen, dewijl er altoos verscheidene mislukken, op niet meerder dan 15000 tot volkomenheid gebragte rekenen.

Naar de gewone ervaring dat 1500 tonnetjes ongeveer 10 oncen of 3 nederl. oncen geven, leveren de gezegde 18000 zijdewormen dus zes ponden trooisch, of omtrent drie ned. ponden zijde. Eindelijk moet men, om eene ons zaad te doen voortbrengen, 100 à 120 paar zijdepoppen hebben, half mannetjes en half wijfjes.

Deze breede vermelding der proefnemingen, de vrucht der nasporingen bij ons en in andere landen, kunnen nu als grondslag dienen om zich in die evenredigheid op de voortteling toe te leggen. Wij zijn dus aan het tweede der gestelde afdeelingen geaderd; te weten: de doelmatige behandeling der zijdewormen. Om de geschiktste orde in de mededeelingen daarvan te houden, en dezelve voorts te laten dienen als eene gemakkelijke handleiding in de bijzondere gevallen die bij de aankweeking voorkomen, zullen wij over de verblijfplaats die men hen voor het spinnen moet aanwijzen en derzelve inrigting, het voedsel en de wijze van voeding, het doen voortkomen en de beste manier om de zijde van de tonnetjes af te winden of af te haspelen, ieder afzonderlijk spreken.

Verblijfplaats die men voor het spinnen der zijdewormen noodig heeft, en derzelve doelmatigste inrigting.

De herberg of werkplaats (door de Franschen *magnaniere* genaamd), waarin de worm zijn voordeelig verblijf voor dien korten tijd dat hij zijnen arbeid verrigt, gevestigd heeft, en wij, even als vroeger, toen wij

van het kanton Sagora op het eiland Salonika gewag maakten (*), kamer zullen heeten, moet eene goede gezonde lucht genieten, gevrijwaard voor vochtigheid te groote hitte en koude; dezelve moet daarom met glasvensters, waardoor geen wind of togt komen kan, wél gesloten zijn. Alle kwade of sterke reuk, bij voorbeeld, uijen, look, muskus, en vooral de tabaksrook moet zorgvuldig daaruit geweerd worden, en dewijl de zijdeworm zeer scherp van gehoor is, dient men de kamer zoodanig interigten, dat er noch luiden van klokken, trommelen, smeden of eenig ander geraas gehoord wordt. Men moet toezien dat er geene gaten in het vertrek zijn, waardoor ratten, muizen, of insecten kunnen komen. Het licht, van sommigen gemeend schadelijk voor den zijdeworm te zijn, is hen in geenen deele hinderlijk; integendeel, voornamc liefhebbers van onderzoek omtrent alles wat de zijdeteelt bevorderlijk kan zijn, hebben hetzelfde gunstig bevonden; nogtans merken zij daarbij aan dat het licht gelijkmatig door het vertrek moet verspreid worden, en de luiken of blinden die men aan de zijde waar de wind van daan komt dicht maakt, zoodanig moeten gesloten worden, dat er zelfs de bliksem niet kan doorschieten. Verder moet in het vertrek een schoorsteen zijn, zoowel om hiermede eenen doortogt voor de lucht te hebben, als om de benoodigde warmte in het vertrek te brengen. De temperatuur of warmtegraad waarbij men zich moet bepalen, mag niet minder zijn dan 66° Fahrenh. (15° Reaumur) zonder hinder kan dezelve tot 90° Fahr. (26° R.) en daarboven gebragt wor-

(*) Pag. 326. Tijdschrift nummer 9 voor September 1836.

den; maar van 68 à 86° Fahr. (16 à 24° R.) is de beste en meest gewone warmte die voor den zijdeworm ook de allerdienstigste bevonden wordt. Zoo dikwijls de buitenlucht aan de genoemde warmte beantwoordt, moet men het vertrek luchten, en men kan, vooral wanneer de zon verkwikkend schijnt, de ramen openzetten: de frischheid der lucht zuivert er dan den dampkring, van de onreine uitwaseming der uitvloei- sel van de wormen, van het verteren der moerbezie- bladeren enz.

In het vertrek maakt men een vierkant stellaadje met vier opstaande houten in de gedaante van eenen pilaar; hecht daaraan vijf of zes reijen plankjes of vlakten van hout of klei gemaakt, latende eene tus- schenruimte van omtrent $\frac{1}{2}$ ned. el. In Frankrijk plaatst men de eerste reij 5 palmen ned. boven den grond, doch neemt maar 15 duimen ned. spacie voor de reijen. De bengaalsche boer, die bij de zijdeteelt de natuur meer tot zijnen wil heeft, kan alles wat hier beschreven is, en in Europa met moeite en zorg geschiedt, in deszelfs hut doen plaats hebben en ver- rigten, gelijk wij dit nog nader zien zullen. Overigens legt men eene geschikte plaats aan voor de zieke zij- dewormen, dewijl zij in de verschillende tijdperken van hun bestaan aan verscheidene ongesteldheden on- derworpen zijn, en de tegenwoordigheid derzelve aan de gezonden hinderlijk is.

Het voedsel, en de wijze van voeding. De hoeveel- heid bladeren van den moerbezieboom, die men kan aannemen benoodigd te zijn, is reeds op bladz. 341 (hiervoor aangehaald) opgegeven, waarbij wij nu nog tot

narigt voegen, dat 15 bladeren gerekend worden 1 tonnetje te verschaffen, en dat de zijdewormen uit eene ons goede eijtes geboren, aan de bladeren van 40 groote moerbezieboomen genoeg hebben. Op de aangehaalde plaats zeiden wij 100 boomen voor het dubbel getal zijdewormen, waaronder dan groote en kleine verstaan zijn. Men behoort steeds zorg te dragen dat er wat meerder moerbezieboomen zijn, dan men naar deze opgaven voor de zijdewormen berekent, en de bladeren plukken, nadat de daauw en de daarop gevallen regen behoorlijk door de zon opgedroogd is. Dezelve moeten met eene schoone hand blad voor blad zorgvuldig afgeplukt, dat beter is dan hen met de volle hand af te trekken of af te stroopen; ook kan men de bladeren met eene groote schaar, aan de stelen afsnijden, en ze op een laken laten vallen, dat onder den boom is gespreid. De bladeren der moerbezieboomen die op eene waterachtige plaats staan, zijn niet dienstig voor de zijdewormen, en men moet wel acht geven om geene vochtige of bedorvene tot voeder aan te bieden, noch ook dezulke, die van verschillende hoedanigheden zijn, dat heet geene jonge bladeren nadat ze oude gehad hebben, of ook geene bladeren van zwarte moerbezieboomen (die zij doorgaans even gaarne eten), nadat men hen eerst witte gegeven heeft of omgekeerd.

Van dat zij met eten aanvangen, tot aan de eerste vervelling, zijn de eerste en jonge uitspruitsels van de boomen het meest tot de voeding geschikt; de jongste bladeren komen tot aan de tweede vervelling te pas, en verder tot dat zij met spinnen aanvangen, de sterkste en welgevoedste.

Voorts (opdat wij ook de geschiktste en beste middelen aan de hand geven om de gedaanteverwisselingen naar behooren, en ter bestemder tijd van alles eene gunstige uitkomst te kunnen verwachten) moet men de zijdewormen, van derzelve geboorte af tot aan de tweede vervelling, de bladeren des morgens en des avonds, tot aan de laatste vervelling driemaal, en tot aan het einde van hun leven vijf of zesmalen des daags toedienen. In Bengalen worden de wormen voor het begin met zeer fijn gehakte bladeren gevoed, naar mate van hunnen groei met grootere stukjes, en wanneer zij den vollen wasdom bereikt hebben tot dat zij met eten ophouden, met heele bladeren. Vóór de laatste gedaanteverwisseling nadat zij weder met eten aanvangen, bedekt men ze met geheele takken van den moerbezieboom, zoodat men hen niet meer zien kan; zij eten dan ook gretig, en zijn door dien weg in weinig minder dan eene maand na hunne geboorte, tot het spinnen gereed.

De witte moerbezieboom geeft onbetwistbaar het beste voedsel voor de zijdewormen; indien men zich nochtans verpligt vond, om bij gebrek aan dezelve de bladeren der zwarten te moeten gebruiken, dient men wel toe te zien slechts van éénen boom te nemen, en niet boven de helft der hoeveelheid die men anders tot voeding geeft, omdat deze bladeren veel harder en sterker zijn dan van den witten moerbezieboom.

Tot narigt om goede zijde te telen dienen eindelijk de volgende opmerkingen, die men in de voeding naauwkeurig te betrachten heeft; als: dat de zijdewormen met de bladeren van witte

moerbezieboomen gevoed, die in eenen vetten grond staan en vol sap zijn, grovere en onsterke zijde geven; dat zij, die met de bladeren van jonge boomen, niet ouder dan 10 à 12 jaren zijn opgekweekt, nog mindere kwaliteit zijde opleveren; doch dat de bladeren der boomen, eenen ouderdom van 18 tot 24 jaren en daarboven bereikt hebbende, het verkiesselijkste moeten gehouden worden om sterke en fijne zijde te bekomen.

De bladeren van meer dan eenen boom geplukt, van boomen die op verschillende gronden staan, of jong en oud onder een, al is het van denzelfden boom zijn er meestal de oorzaak van, wanneer de zijde ongelijk uitvalt. De vochtige bladeren, de verwelkte, de teedere en de harde, die men soms onder elkanderen gemengd aan de zijdewormen geeft, en in één woord al het verzuim van oplettendheid in de opgenoemde noodzakelijk vereischt wordende zorg en behandeling bij de voeding, is doorgaans de oorzaak dat de teelt dikwerf zoo weinig gelukt en er geen voordeel bij de aankweeking is kunnen gevonden worden; wat het tegenovergestelde kan aanbrengen, leert het wél gelukken van den Heer D u f o u r alhier (*).

Wijze om de zijdewormen te voorschijn te doen komen.
De eijtes van eene levendig donkerachtige kleur

(*) Bijzonder lezenswaardig is de Memorie over de zijdeteelt, (als aanprijzing van de oprigting eener naamlooze Maatschappij tot derzelver bevordering) van den Heer D u f o u r. In dit stuk is de waarheid ten krachtigste bewezen, dat ons land zelfs boven andere landen, voor de aankweeking der zijdewormen geschikt is. Zie het *Tijdschrift Athenaeum* voor December 1836, 's Hage bij d' E r v e n S t a r k.

zijn de beste, en kenbaar daardoor dat zij bij het pletten eenig vocht van zich uitgeven; dezelve moeten overgebracht zijn uit eene luchtstreek welke minder warmte heeft dan op de plaats aanwezig is, waar men ze wil uitbroeijen. De goede eijtjes gaan naar beneden als men dezelve in wijn legt te trekken maar die niet goed zijn drijven, en zijn gemeenlijk wit en ligt. Dit in wijn leggen is noodzakelijk, wanneer de eijtjes zich uit de natuur in het voorjaar niet vroegtijdig genoeg ontsluiten; het moet echter in goeden wijn geschieden. Nadat de eijtjes er een kwartier uur in gelegen hebben droogt men hen in de zon, en doet men dezelve in eene nieuwe doos van licht hout gemaakt, waarin geen de minste reuk is, en bekleedt die in de rondte met katoen of watten. Het zaad of de eijtjes moet daarop niet met hoopen, maar uitgespreid nedergelegd worden; over dezelve legt men op nieuw eene laag van katoen of watten, en daarboven een wit papier vol gaatjes, die met de naald geprikt zijn: deze doos sluit men nu en zet haar, als men de eijtjes wil laten uitkomen, tusschen twee hoofdkussens, met vederen gevuld, in de zon te warmen; men kan de doozen ook in doeken winden, hetgeen eenen gelijkeren graad van warmte geeft; ook heeft men ze wel in een vertrek alwaar men door eene kagchel de warmte van lieverlede tot 24 à 25° Rea. brengt. Het duurt dan gewoonlijk niet lang of de eijtjes vangen aan zwart te worden, hetwelk een teeken is dat de worm gereed zal zijn om te verschijn te komen.

Men moet dit uitkomen echter niet te zeer verhaasten, en wel zorg dragen dat het geen plaats heeft vóór

dat de moerbezieboom genoegzaam bladeren bezit, om tot voedsel van de jonge wormen te kunnen dienen. Daar echter de eerste warme lentedagen die de maand April soms aanbiedt, het werken van de natuur, in de eijtes te doen uitkomen, in 8 à 10 dagen volbrengt, en er dan nog geen voedsel voor hen zoude zijn, moet men in dit geval het oogenblik vertragen, door de eijtes niet aan die warmte bloot te stellen; hetwelk des te meer noodzakelijk is, omdat men het uitkomen zoo veel doenlijk te gelijk dient te doen plaats hebben, ten minste met geevenredigde broeisels aan de uitgebreidheid der voorgenomene onderneming.

In Bengalen worden de grootste tonnetjes voor de eijtes overgehouden en bewaard in zakken, welke de boeren aan het dak hunner hutten ophangen. Zoo- dra de worm gereed is om voor den dag te komen, worden er voor derzelve voedsel eenige balletjes van gehakte moerbeziebladen in eene groote mand gedaan, welke op eene plank geplaatst is, in eene loots of gemaakte inrigting voor de opvoeding der wormen. Gewoonlijk bestaat zulk een toestel uit 16 planken, waarop even zoo vele manden staan; de planken worden op vaten gelegd, met water gevuld tot wering van de mieren, die groote vijanden van de zijde wormen zijn.

Wanneer de eijtes (om weder tot ons land en Europa terug te keeren) zijn uitgekomen, neemt men een schoon wit papier, als een mandje met opstaande randen omgevouwen, en legt daaronder de versche moerbeziebladen, die nogtans vooral *zeer droog moeten*

zijn; het beste is hiertoe alleen de bladeren van oude boomen te nemen, als de gezondste voor de jonge wormen (*).

In Frankrijk neemt men een papier met gaatjes van 2 ned. strepen (1 linie) waardoor de wormpjes henen kunnen om de moerbeziebladeren te vinden, legt dit op de eijtes en brengt deze vellen papier, nadat er de jonge wormen van lieverlede opgekropen zijn, in eene doos of korfje, van onderen met grijs papier belegd; men herhaalt dit tweemaal per dag, en heeft weldra (in 2 à 3 dagen) allen van de broeiplaats af. Ten einde van eenigen tijd ziet men dat de uitgekomen wormen van de bladeren gegeten hebben, hetwelk dan het teeken is dat men hen verplaatsen kan; dit geschiedt door de bladen met de daaraan zittende zijde wormen door eene naald zonder punt van het papier af te nemen, en ze in kleine hoopjes in andere doozen te doen tusschen moerbeziebladen: de gedaante derzelve is nu donkergrijs, de kop zeer zwart en de lengte als die van eene gewone rups. Men moet in eene doos alleen zulke zijde wormen plaatsen die op eenen en denzelfden dag zijn uitgekomen, en niet met anderen vermengen; de doozen worden natuurlijk, naarmate van het uit-

---

(*) De wormen zijn nu niet grooter dan een paar liniën (omtrent een halve duim ned.) en duizenden kunnen op ééne kwadraat voet. Volwassen zijn dezelve ongeveer 40 liniën (9 duim ned.) lang, zoodat 70 à 80 wormen deze ruimte noodig hebben. Voor de zijde wormen van 1 once eijtes (gelijk vroeger gezegd 40,000), rekent men bij het uitkomen 20 vierkante voeten, en in derzelve volwassen staat 240. Neemt men nu ongeveer 3000 zijde wormen op 1 once zijde aan, dan zoude er voor 100,000 ponden eene ruimte van 4 mill. vierk. voeten of 34 hectares moeten gesteld worden.

komen der zijdewormen, vermenigvuldigd. Heeft men somtijds hiertoe geene wormen genoeg, dan moeten dezelve afgescheiden van elkanderen op eene groote zeef of in eenen bak daar een rand aan is nedergelegd worden, en met eenen linnen doek bedekt, even gelijk men de doozen doet. Vier of vijf dagen lang moet men hen in deze tweede doos of op de genoemde zeef laten, en geeft goeden voorraad van moerbeziebladeren aan de wormen. Zoo lang de wormpjes nog jong zijn, is eene kleine ruimte in deze doos of korfjes genoeg; doch naarmate zij grooter worden moet men hen meerdere plaats aanbieden, de hoeveelheid voedsel vergrooten en hen verhinderen om zich niet te zeer op elkanderen te pakken. Men kan spoedig bemerken of zij goed beginnen te eten, als er niets anders dan de buitenste randen der bladeren overblijven. Gelijk wij het reeds van Bengalen gezegd hebben, dat men aldaar de bladeren snijdt en hakt, zoo komt dit nu bij de eerste voeding vooral te pas, en dient men bijzonder te zorgen dat de wormen bij elke verandering meerder te eten vinden.

Wanneer de wormen in de tweede doos zijn, moet men den graad van warmte, waarin ze tot hiertoe geweest zijn, van dag tot dag verminderen, en brengt hen over in het voor dezelve gereed gemaakte vertrek dat wij bladz. 423 beschreven hebben; hunne bekomene lengte moet hiertoe echter ten minste 12 streepen (6 liniën) zijn, en zij kunnen thans met grootere stukken moerbeziebladeren gevoed worden.

Om de genoemde overbrenging op de beste wijze te doen, spant men een net of draad op de tafels of

planken waarop de doozen geplaatst zijn, en bedekt dezelve met moerbeziebladeren; de wormen daarop gekropen zijnde, wordt het net of de draad weggenomen en overgedragen, vervolgens de onder hen liggende bladeren, de zieke, en de trage wormen.

Nadat de zijdewormen uitgekomen zijn, eten zij gedurende acht dagen, en slapen dan weder drie of vier dagen. Zoo lang zij slapen mag men hen niet aanraken; ontwaakt zijnde ziet men dezelve van vel veranderd en moet hen nu overvloedig van bladeren voorzien. Bij de tweede vervelling behooren de plankjes schoon gemaakt te worden en is het noodzakelijk dat men dit vervolgens ten minste om den vierden dag herhaalt. Men moet nogtans het wegnemen der vuiligheid op eene wijze doen dat er steeds een schoon vak overblijft om de wormen nederteleggen, terwijl men het overig gedeelte van de plank schoon maakt.

Wanneer de zijdewormen 7 a 8 dagen na de vierde verwisseling van huid niet meer groeijen, moet men naauwkeurig acht op hen slaan. Zij nemen nu zichtbaar af; de hoofden verwelken, de staart wordt plat, het ligchaam zwelt rondom de keel, is welhaast zacht en de bek puntig; de kringen die tot hiertoe groenachtig waren, vangen aan goudgeel te worden, ten teeken van de zijde die zij zullen voortbrengen; zij loopen nu door elkanderen, zien naar geen eten meer om, verlaten hunne bladeren en zoeken zich af te zonderen. Al dit opgenoemde zijn de vaste kenmerken dat zij hunne tonnetjes willen gaan spinnen. —

In dezen staat welke 4 of 5 dagen duurt, moeten

de wormen veel ruimte hebben, vooral zuiver worden gehouden, en eene overvloedige bedding sterke bladeren, vijf of zes malen daags ververscht; want al hun voedsel verkeert nu in zijde. Is men in het een of ander in gebreke gebleven dan zullen spoedig deze gevolgen hiervan ontwaard worden: de zijdewormen op de spinplaats gekomen dalen weldra naar beneden, niet om te eten, hetgeen zij dan niet meer doen, maar om te kwijnen tot dat zij sterven. De zelfstandigheid, geschikt om anders de zijde te worden, verkeert in water en men moet hen weg doen.

De plaats die voor het spinnen wordt ingerigt is eene bedekte gaanderij, waarin tusschen de plankjes huisjes worden gemaakt van takjes of heide, die zeer goed droog, zonder reuk en niet scherp moeten wezen; men maakt dezelve $1\frac{1}{2}$ voet breed en 2 voet lang, brengt de takken van boven te zamen, en maakt in één woord derzelve inrigting zoodanig, dat de zijdewormen gemakkelijk tot boven inklimmen en zich in de holligheden, die gewoonlijk van de bast of schil van rijs gemaakt zijn, nestelen kunnen. De huisjes naar behooren daargesteld zijnde, spreidt men de zijdewormen op de bladeren schoon papier uit, die men op de plankjes dezer huisjes gelegd heeft, geeft hen van twee tot twee uren eenige sterke groene bladeren, en houdt op met het schoonmaken.

De zijdewormen die dik van ligchaam en kort van pooten zijn, vallen bij het opklimmen ligtelijk neder, en moeten daarom in papieren peperhuisjes of op plankjes met dikke donkere huisjes van hondstand gemaakt, gezet worden. Drie of vier dagen nadat de vlugste

wormen nu hun popje of tonnetje aangevangen hebben, is het noodig dat men diegenen in een huisje zet, welke nog niet langs de takjes zijn opgeklimmen, of van dezelve zijn afgevallen; zoodat ieder een bijzonder huisje heeft. Wanneer men hier niet voor zorgt, loopt men gevaar, bij sommigen dubbelde tonnetjes (dat is die door 2 of 3 wormen gemaakt zijn) aan te treffen; bovendien zouden de trage niet slechts hindernis te weeg brengen in het afzonderen der zieken, maar vooral in het op zijn tijd wegnemen der tonnetjes. Niet langer dan acht of tien dagen nadat de tonnetjes aangevangen zijn, (en eerder moet men ze ook niet aanraken, uit vreeze van dezulken die nog met spinnen bezig zijn te zullen verstoren) mag men ze zeer zacht van de huisjes losmaken en al de tonnetjes bijeen leggen, om er de zijde af te winden. Deze afwinding moet *in geen geval later plaats hebben dan vier of vijf dagen nadat men de tonnetjes heeft ingezameld*, opdat het uiltje niet uitkomt, waardoor de zijde verbroken en geheel ongeschikt wordt tot het afspinnen: om dit mogelijk onheil voor te komen, versmoort men den worm van die tonnetjes welke niet voor zaad moeten overblijven, door de tonnetjes op een laken te spreiden, en vier tot vijf dagen aan den felsten zonneshijn bloot te stellen. Men kan dit echter veel spoediger doen, door hen in eenen heeten oven, in den wasem van kokend water, of in eene stoof te leggen. De hitte van 5° Fah., een half uur vol gehouden, doet al de poppen sterven. Ook zet men de zijde-tonnetjes wel met manden in eenen oven, op eene bekwame warmte heet gemaakt, om de poppen te doo-

den: spoedig hoort men een sterk geruisch, door het bewegen derzelve ontstaan; wanneer dit opgehouden heeft, kan men het er voorhouden dat de poppen dood zijn. Overigens is in het klein het doel mede te bereiken, door papier, met terpentijnolie nat gemaakt, tusschen de tonnetjes te leggen. Bij alle genoemde middelen moet echter naauwkeurig gezorgd worden, om de tonnetjes niet vuil te maken. De beste tonnetjes voor het zaad of de eijtjes zijn de eerst gesponnene, de hardste en die de levendigste kleuren hebben: men moet volgens de opgegeven kenmerken even zoo veel mannetjes als wijfjes nemen.

Een enkel woord van de geneeswijze en behandeling der zieke zijde wormen in het algemeen, zal nu tot beëindiging van het tweede gedeelte van ons onderwerp genoegzaam zijn, hetwelk in een later nummer zijne plaats zal vinden.

P. W. L.

TAFEL VAN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
GEDAAN AAN HET Chemisch Laboratorium VAN
's RIJKS VEE-ARTSENIJSCHOOL te UTRECHT, ONDER
TOEZIGT VAN DEN HOOGLEERAAR P. J. J. DE FREMERIJ.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
1 Dec.	763	40	N. W.	helder
	764	45	N. W.	idem.
	764 ^s	42	N. W.	idem.
2 id.	768	41	N. N. W.	betrokken.
	766	45	W.	idem.
	765	47	W.	idem.
3 id.	757	48	N.	eenigz. bew. 's nachts
	756	51	N. N. W.	bewolkt. (sterk gew.)
	755	51	N. N. W.	betrokken.
4 id.	758	52 ^s	N. N. W.	betrokken, sterke wind.
	756	56	N. W.	idem, idem.
	752	52	N. W.	betrokken.
5 id.	757	49	N. W.	idem.
	758	53	N. W.	idem.
	758 ^s	52	N. W.	idem.
6 id.	762	42 ^s	N. W.	helder en sterk gewaaid.
	763	50	N. N. W.	eenigzins bewolkt.
	759	46	N. N. W.	regenachtig.
7 id.	757	47	W. Z. W.	betrokken.
	754	52	W.	idem.
	756	48	W.	idem.
8 id.	751	43	W.	idem.
	744	44	N. W.	regenacht, sterke wind.
	743	45	N. W.	bewolkt en gehageld.
9 id.	741	41	W.	idem en sterk gewaaid.
	740	43	W.	bewolkt.
	740	42	N. W.	betrokken en onweder.
10 id.	739	36	N. N. W.	helder.
	742	43	N. N. W.	bewolkt.
	746	42	N. W.	regenachtig.
11 id.	752	37	N. W.	eenigzins bewolkt.
	752	43	N. W.	helder.
	755	39	N. W.	idem.
12 id.	758	35	N. N. W.	bewolkt.
	758	37	W. Z. W.	betrokken.
	753	36	W. Z. W.	idem.
13 id.	749	46	Z.	idem.
	747 ^s	50	W.	idem.
	747	48	W.	idem.
14 id.	750	40	W.	bewolkt.
	748	40	W.	regenachtig.
	748	42	W. Z. W.	bewolkt.
15 id.	754	45	W.	betrokken.
	759 ^s	46	W.	eenigzins bewolkt.
	761	42	W.	idem idem.

DATUM.	BAROMETER IN MILLIMET.	THERM. NAAR FAHRENH.	WIND- STREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
16 Dec.	752	48	W.	eenigzins bewolkt.
	755	50	N. W.	betrokken.
	756	45	N. W.	regenachtig.
17 id.	765	39 ^s	N. N. W.	eenigzins bewolkt.
	767	44	N. W.	bewolkt.
	769	43	N. W.	idem.
18 id.	767	44	N. W.	betrokken.
	767 ^s	46	W.	regenachtig.
	768	43	W.	idem.
19 id.	769	48	W.	mistig.
	769	50	W. N. W.	idem.
	767	50	W.	idem.
20 id.	768	46	W.	regenachtig.
	768 ^s	48	W.	eenigzins bewolkt.
	771	42 ^s	W.	mistig.
21 id.	770	45 ^s	W.	betrokken.
	771	48 ^s	N. W.	idem.
	771 ^s	46	N. W.	idem.
22 id.	772	45 ^s	N. W.	idem.
	770	48	N. N. W.	idem.
	769	46	N. N. W.	idem.
23 id.	758	40	N. W.	eenigzins betrokken.
	756	41 ^s	N.	idem bewolkt.
	755 ^s	37	N.	idem idem.
24 id.	757	29	O.	idem, idem.
	757 ^s	29 ^s	O.	idem, idem.
	757	32	O. N. O.	betrokken.
25 id.	756	24	N. O.	idem, sterken wind.
	754	29	O.	idem, idem.
	754	25	O.	idem, idem.
26 id.	753	26	O.	idem, idem.
	752	27	O.	idem, idem.
	752	26	O.	idem, idem.
27 id.	754	23	O.	idem.
	755	24	O.	sneeuw.
	757	22	O.	idem.
28 id.	759	29	O.	betrokken.
	759	30	O.	sneeuw.
	760	26	O.	betrokken.
29 id.	763	23	O.	idem.
	763 ^s	25	O.	idem.
	764	24	O.	idem.
30 id.	764	18	O.	idem.
	765	19	O.	helder.
	766	22	O.	betrokken.
31 id.	767	28	N. O.	idem 'snach.gesneeuwd.
	768	29	N. O.	eenigzins betrokken.
	770	29	N. O.	betrokken.

De Waarnemingen geschieden des morgens te 8, des middags te 12 en des namiddags te 4 ure.

December 1836.

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN OVERLEDENEN, enz., in de Steden der Provincie UTRECHT.

	GEBORENEN.								HUWELIJKEN SCHIEDINGEN.	OVERLEDENEN.		
	Getal.		waaronder :								M.	V.
			Onechte.		Tweel.		Doodgeb.					
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
UTRECHT.	86	62	7	4	4	1	8	22	»	67	71	
AMERSFOORT.	23	14	2	»	»	»	»	5	»	13	16	
WIJK BIJ DUURSTEDE.	3	2	»	»	»	1	»	»	»	1	1	
RIENEN.	6	8	»	»	»	»	»	1	»	1	»	
MONTFOORT.	2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	3	
IJSSELSTEIN.	6	2	1	»	»	»	»	»	»	2	2	

Onder het getal Onechten binnen Utrecht, zijn twee vrouwelijke Doodgeborene begrepen.

STAND DES WATERS

te VREESWIJK in de Rivier de Lek.

onder Nulpeil.

1	December 1836.	2 el 20 dm.
15	_____	1 — 32 —
31	_____	3 — 30 —

1836.

GEBORENEN.			ONDER WELK GETAL BEGRE- PEN ZIJN.		GE- TROUW- DEN.		OVERLEDENEN.					
MAANDEN	GESLACHT.		TOTAAL.	GEBENTE.		Getal Paren.	GESLACHT.		Doodgeboren. M:V.	TOTAAL		
	Mannelijk.	Vrouwelijk.		Tweelingen.	Zonen.		Dochteren.	Mannelijk.			Vrouwelijk.	
JANUARIJ.	73	65	138	2	4	2	25	96	56	5	2	152
FEBRUARIJ.	72	71	143	3	6	2	37	72	53	3	1	125
MAART.	89	73	162	3	7	4	24	70	40	4	1	110
APRIL.	76	62	138	1	3	4	48	53	34	5	1	92
MEL.	70	67	137	3	2	5	84	62	49	5	1	111
JUNIJ.	60	50	110	»	4	6	42	52	57	3	4	109
JULIJ.	79	61	140	3	2	2	24	61	54	3	3	115
AUGUSTUS.	55	54	109	»	»	»	46	61	41	5	3	102
SEPTEMBER.	82	72	154	5	5	4	38	58	51	8	3	109
OCTOBER.	67	73	140	»	5	4	25	49	41	»	2	90
NOVEMBER.	54	68	122	1	4	6	51	54	53	7	6	107
DECEMBER.	86	62	148	4	7	4	22	67	71	1	3	138
Totaal. . .	358	733	1641	25	49	43	466	760	600	49	35	1360

Het getal Militairen , in 's Rijks Hospitaal Overledenen , bedraagt , 96.

Ingekome Certificaten van Personen te Utrecht woonachtig , elders Overleden , en alhier ingeschreven . . . . . 36.

Echtscheidingen . . . . . 1.

Het getal der Geborenen is meerder geweest dan in het vorige jaar . . . . . 52.

Dat der Overledenen is meerder geweest . . . . . 17.

Het getal der Huwelijken is meerder geweest . . . . . 71.

GETAL DER JAREN VAN OVERLIJDEN 1836.

MAANDEN.	Doodgeboren.		Onder het Jaar.		Van 1 tot 10.		Van 10 tot 20.		Van 20 tot 30.		Van 30 tot 40.		Van 40 tot 50.		Van 50 tot 60.		Van 60 tot 70.		Van 70 tot 80.		Van 80 tot 90.		Van 90 tot 100.		TOTAAL.	TOTAAL.		
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	GENERAAL.	
JANUARIJ.	5	21	15	11	9	1	16	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	86	132
FEBRUARIJ.	5	18	10	12	2	1	11	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	55	125
MAART.	4	12	8	6	—	1	16	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	40	110
APRIL.	5	15	5	6	5	5	5	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	54	92
MEI.	5	14	7	11	7	2	9	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	49	111
JUNIJ.	5	7	18	7	5	5	8	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	57	109
JULIJ.	5	21	12	11	5	5	5	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	61	113
AUGUSTUS.	5	19	7	12	—	6	5	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	54	102
SEPTEMBER.	8	10	15	11	6	1	5	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	41	109
OCTOBER.	—	14	10	7	2	2	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	41	90
NOVEMBER.	—	16	9	12	5	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	53	107
DECEMBER.	1	14	9	15	9	5	7	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	71	153
	49	53	181	129	145	116	47	22	91	55	82	22	47	54	54	56	59	48	50	75	25	43	—	—	—	—	600	1560

BENAMING DER ZIEKTE	Januarij.	Februarij.	Maart.	April.	Mei.	Junij.	Julij.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	TOTAAL.
Transport.	151	125	110	92	109	108	111	98	100	84	102	132	1322
Beenbederf.	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	1	3
Geelzucht.	»	»	»	»	1	»	»	»	2	2	1	1	7
Hoofdwond.	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1
Klierziekten.	1	»	»	»	»	»	2	»	1	»	2	1	7
Gevolgen van de Kraam. .	»	»	»	»	»	»	1	2	2	1	1	»	7
Verwonding.	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	3	4
Steen.	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1
Ontstek. in de ingewanden.	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	1	»	4
Rheumatismus.	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	2
Verzwering aan de Beenen.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1
Verzwer. aan andere deelen.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1
Totaal.	152	125	110	92	111	109	115	102	109	90	107	138	1360

STAAT DER GEBORENEN, VOLTROKKEN HUWELIJKEN, OVERLEDENEN
ENZ., IN DE STEDEN DER PROVINCIE, OVER DEN JARE 1856.

	GEBORENEN.											Over- ledenen.		
	GETAL.			Waaronder						ECHTSCHIEDING.				
				Oenechte.		Tweelingen.		Doodgeboren.						HUWELIJKEN.
M.	V.	T.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		M.	V.	T.		
AMERSFOORT.	225	183	408	11	7	6	12	11	33	»	140	129	269	
WIJK BIJ DUURSTEDEN.	43	36	79	2	2	»	3	2	27	»	21	24	45	
RHENEN.	52	48	100	1	4	1	3	2	28	»	19	21	40	
MONTFOORT.	38	41	79	1	»	2	7	1	13	»	30	35	65	
IJSSELSTEIN.	72	44	116	5	1	1	2	2	31	»	30	36	66	

NAAMLIJST

DER

GEBORENEN, GEHUWDEN

EN

OVERLEDENEN,

BINNEN

UTRECHT

EN DESZELFES VOORSTEDEN,

VOEGENS DE DAARVAN, BIJ DEN BURGERLIJKEN
STAND, GEDANE AANGIFTEN;

BENEVENS EENS

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, LANDERIJEN, HOFSTEDEN,
LUSTPLAATSEN ENZ.

1836.

UTRECHT,
BIJ N. VAN DER MONDE.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND JANUARIJ 1836.

GEBORENEN.

den 1 Januarij.

Louisa, D. van T. Geijsen.

den 2 Januarij.

Willem, Z van P. Uijthof.

Franciscus Cornelis, Z v. S. Cohu.

Cornelis, Z van J. Vernooij.

Hendrik, Z. van I. Agterberg.

Jacobus, Z. van C. Botterweg.

den 4 Januarij.

Johannes Coenradus, Z. van J. C. Martens.

Johanna Maria, D. v. W. Wijenberg.

Engelina Gijsberta, D. van H. Mulder.

Cornelia Bernardina, D. van C. Buijen.

Anthonic Johannes, Z. v. G. van Kuik.

Catharina Maria, D. van J. D. de Blaauw.

Gerarda, D. van T. van Belckom.

Johanna Maria, D. v. F. van Egmond.

Helena Hendrica, D. van H. G. Kleine.

Anthonij, Z. van H. J. Marce.

den 5 Januarij.

Jan Arend, Z. v. J. A. Rensenbrink.

Johannes Everardus, Z. van J. E. Linnenbank.

Cornelis, Z. van J. D. Landzaadt.

Krijtje Aletta, D. v. N. A. van Dam.

Kaatje, D. van J. Emmelkamp.

Elisabeth Maria, D. van J. D. van Gootenvelden.

Wilhelmina, D. van K. Kilian.

den 6 Januarij.

Jacobus Wilhelmus, Z. van C. J. van Dijk.

Gijsje, D. van N. van Zutphen.

Dirk Pieter, Z v. D. van den Berg.

Petrus, Z van P. Stutterheim.

Barendina Hendrica, D. van J. van Iegen.

Jacobus, Z. van J. de Rijk.

Johanna, D. v. S. van Doesburg.

den 7 Januarij.

Emerentia, D. van J. de Jager.

Marcus, Z. van M. van Gelder.

Aletta Maria Hendrica, D. van G. Verweij.

den 8 Januarij.

Maria, D. van J. van Luin.

Wilhelmina, D. v. J. van Kruijl.

Anna Clasina, D. v. D. Veenman.

Geertruij, D van J. Wildschut.

Matthijs Emil Adriaan, Z. van H. van Dam.

den 9 Januarij.

Anna Gerardina Charlotta, D. van J. Sonius.

Johannes, Z. van H. Philips.

Catharina Sophia, D. v. W. Corbesier.

Johannes, Z. van R. Wolterkers.

den 10 Januarij.

Marinus Andries, Z. v. A. Vierhout.

Antonius Aloisius Bernardus, Z. van B. W. Berendsen.

Neeltje, D. van F. van Straalen.

Christoffel, Z. van A. de Klerk.

Johannes Hendrik, Z. van M. Evertsen.

Jacobus, Z. van I. van der Kaaij.

Hermanus, Z. v. D. C. van Rossum.

Jacoba Cornelia, D. van J. L. de Wildt.

Maria, D. van H. Poot.

Evert Nicolaas, Z. v. J. van Fuijpen.

den 12 Januarij.

Heintje, D. van J. S. Abrahamson.

Johanna, D. van D. Hofman.

Geertruida, D. van D. van Tusschenbroek.

den 13 Januarij.

Johannes Baptist, Z. v. J. Tolenaar.

Maria Jacoba, D. van G. J. van Mansvelt.

Wilhelmina Theodora, D. v. G. van Vogelpoel.

Anna Pieterella, D. van J. A. Meelboom.

den 14 Januarij.

Jan, Z. van M. van der Lingen.

Wilhelmina, D. v. D. van der Mars.

Alberta Johanna, van J. Geijzen.

Sara Mozes, D. van M. N. Schopp.

Pieter George, Z. v. P. G. Scheffer.

Maria, D. van O. Grim.

den 15 Januarij.

Ester, D. van W. M. van Laar.

Johanna, D. v. C. van den Hooven.

Frederik, Z. van H. Visch.

den 16 Januarij.

Kaatje, D. van P. Arts.

Jan, Z. van H. van den Berg.

Jacobus, Z. van J. Nahuijzen.

Hendrik, Z. van J. van Doorn.

Anthonia, D. van A. Reijnen.

Cornelis, Z. van A. van Beusekom.

Gerrit, Z. van J. van Vecnendaal.

den 18 Januarij.

Hendrica, D. v. C. van de Poppel.

Theodorus, Z. van J. de Lange.

Willem, Z. van H. Leebeck.

Paulus Laurens, Z. v. P. L. Hessing.

Wolf Benjamin, Z. v. J. L. de Jongh.

den 19 Januarij.

Aalbert, Z. van J. Krikman.

Geertruida Wouterina, D. van H. van Heidsingen.

Jacoba Josina, D. van P. de Bruin.

Franciscus Wilhelmus, Z. van W. F. Stec.

Petrus en Anthonia, Z. en D. van C. van Meegen.

den 20 Januarij.

Cornelis, Z. van J. van der Vooren.

Mijndert Pieter, Z. v. A. van Oord.

Josina, D. van A. Wigt.

Jacobus, Z. van H. van Assenbergh.

den 21 Januarij.

Jannetje, D. van A. J. Vernee.

Franciscus, Z. van J. Drie.

Johannes Jacobus, Z. v. A. Vierhout.

Johannes Hendricus, Z. van A. L.

Oyerhof.

Pieter Johannes, Z. v. G. van Schaik.
 Nicolaas Dirk en Ernestina Hendrika, Z. en D. van H. Meijster.

den 22 Januarij.

Roelof, Z. van G. Bannink.
 Hendricus Wilhelmus, Z. van J. W. H. Bosch.
 Hendrica Wilhelmina, D. van J. P. Dörr.
 Pieter Gerardus, Z. van C. Donk.
 Stephanus Hendricus Johannes, Z. van S. van Erp.
 Maria Johanna, D. v. C. de Grieff.

den 23 Januarij.

Theodora Regina, D. van J. H. Schröder.
 Wilhelmina, D. van J. Bouhuisen.
 Nicolaas, Z. van N. Baars.
 Carel Fredrik Willem, Z. van W. A. Snijder.
 Laurentia, D. van H. de Ruiter.
 Anthonij, Z. van A. Roclofs.
 Maria Catharina, D. v. L. Vreeswijk.

den 25 Januarij.

Johannes Jurrien, Z. van G. Hantelaar.
 Maria Johanna, D. v. A. van Dijk.
 Anthonia, D. van J. Adelaar.
 Johanna Gijsberta, D. van C. Wintershooven.
 Elisabeth, D. van J. M. Soesbergen.
 Laurens Anthonic, Z. v. J. E. Porton.

den 26 Januarij.

Elisabeth Sophia, D. van B. G. Lapidoth.
 Cornelia, D. van J. Vermeulen.
 Francina, D. van C. Vierbergen.
 Johannes Bonaventura, Z. van G. T. Hunck.
 Johannes, Z. van H. van Geelen.
 Arie Martinus, Z. van A. G. van Batenburg.
 Cornelia, D. van T. Baljet.
 Willem Dirk, Z. van J. R. Peij.
 Anthonic, Z. van A. Goes.
 Fredrik, Z. van G. Kramer.
 Theodora Maria Catharina, D. van F. C. Luijken.

den 27 Januarij.

Willem, Z. van D. Visser.
 Marinus Alexander, Z. van J. A. van Viegen.
 Jacoba, D. van A. A. Beket.

den 28 Januarij.

Matthijs Willem, Z. v. C. Hoonings.
 Fredericus, Z. v. F. van der Wolk.

den 29 Januarij.

Hendrica, D. van H. Smit.
 Gerardus, Z. van J. Kaspers.
 Willem Anthonic, Z. v. J. Bitter.
 Willem, Z. van P. van Lokhorst.

den 30 Januarij.

Ortje, D. van H. Eijkendoorn.
 Johanna, D. van J. Otto.

~~~~~

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 6 Januarij.

Damus Simons en Elisabeth Pe-
renboom.
Gerrit Houtman en Elisabeth Ja-
coba Johanna de Ruijter.
Reinier Gerritsen en Hilligje
van Ek.
Michiel de Voogd en Maria Su-
zanna Hufferman.

den 8 Januarij.

Pieter Bakker en Petronella Ra-
makers.

den 13 Januarij.

Wilhelmus Koch en Anna Mar-
garetha Caesar.
Pieter Permetier en Japikje van
van den Ham.
Petrus Josephus Martens en Geer-
truijda Maria de Bruijn.
Claudi Dekker en Jenneke Huis-
man.
Roelof du Pree, weduwenaar en
Geertruij Johanna van Lingen,
weduwe.
Herman Johan Roijaards, wedu-
wenaar en Sara Maria Swel-
lengrebel.

den 20 Januarij.

Luit Rietveld en Mijntje Kro-
nenburg.

Johannes Dirk van Reemst en
Johanna Elisabeth de Vrind.
Henricus Hoonakker, weduwe-
naar en Catharina Antonia van
der Slot.
Nicolaas Alter en Mijntje van
Lingen.

den 27 Januarij.

Coenraad Betzold en Steventje
van Druten, weduwe.
Fredericus van Dillen, weduwe-
naar en Joanna van Huessen,
weduwe.
Jan Overeem en Cornelia van
Ekeren.
Cornelius de Rijk en Christina
Roos.
Johannes Adrianus Scheepes en
Gerritje van Kesteren.
Joannes Ruijs en Heijltje Hartman.
Samuel van Raven en Maria
Neeltje de Haart.
Hendrik van Montfoort en Ca-
tharina Rassel.
Otto Jongbloed, weduwenaar en
Berendje Klaassen.

den 30 Januarij.

Gerrit Scholten en Jacoba Pe-
tronella van Deudekom.

~~~~~

OVERLEDENEN.

den 1 Januarij.

Nicolaas Abraham Dieperink, 3 j.
Pieter van Rijn, 12 jaren.
Johannes van Basten, 38 j.
Adriana Oert, 3 wcken.

den 2 Januarij.

Cornelia Lancee, huisvr. van
J. Rijnders, 31 j.
Maria Frederica Louisa Guth, 11 w.
Maria Patist, 2 j. 11 m.
Gerrit Jan Wittebroeck, 21 j.
Sara Maria Bitz, 5 j.
Jan Laurens Wilten, 4 j.

den 4 Januarij.

Geertruida Catharina van Maurik,
18 dagen.
Johannes Hillebrand, 18 d.
Johanna Verhoeff, 2 j.
Theodricus Slinkers, 52 j.
Hendrica Maria Pastoor, 4 w.
Fredrik Mathijssen, 7 m.
Nicolaas Kaaij, 4 w.
Doodgeb. zoon v. Petrus Zaalman.
Hermanus Kunst, 23 j.
Hubertus van Kricken, 22 j.

den 5 Januarij.

Margaretha van Rijn, huisvr. v.
M. Langenaake, 76 j.
Johannes Hendriks, 5 j.
Anthonie Rossenweij, 70 j.
Dirk Boogard, 17 j.
Cornelia van Oostrom, huisvr. v.
J. Jansen, 40 j.

den 6 Januarij.

Petronella de Breën, 5 d.

Adrianus Visser, 5 d.
Anthonij Willem Wilten, 9 m.
Ulrich Meijer, 44 j.

den 7 Januarij.

Willem Hendrik Sweers, 4 m.
Doodgeboren zoon v. Elizabeth Bos.

den 8 Januarij.

Jacobus Botterweg, 6 d.
Hendrik Linden, 8 d.
Johannes van Zijl, 1 j. en 6 m.
Gijsbertus Atteveld, 6 j.

den 9 Januarij.

Gerardus Tollenaar, 6 j. en 6 m.
Doodgeboren dochter van Casper
Korrelboom.
Cornelis Kalkhoven, 49 j.
Charles Guillaume Boers, 1 j. en
4 m.
Gerardus Maarschalkerveerd, 12 j.
Anthonia Smit, 1 j. en 3 m.
Helena Geissler, huisvr. van W.
Lohn, 33 j.

den 11 Januarij.

Rachel Juda Polak, weduwe van
I. Heijmans, 70 j.
Gerrit Pronk, 47 j.
Rebecca Levie de Zoete, 50 j.
Henri Jules Holdrinet, 4 m.
Everardus Johannes van Eeden, 14 d.
Wilhelmina Jongbloed, 11 m.
Sara Verkerk, huisvr. van M. van
Krassenburg, 69 j.
Johannes van Loretten, 65 j.
Cornelia Klaaren, 2 j.
Jan Straatman, 78 j.

Catharina Maree, weduwe van F.
van Dijl, 50 j.

den 12 Januarij.

Gerrit Kaderius, 70 j.
Abraham van Kampen, 84 j.
Geertruij Maria Beusekom, 1 j. en
5 m.
Wilhelmina Maria Kelfkens, 26 j.

den 13 Januarij.

Willem van Bezoijen, 28 j.
Johann Brugger, 36 j.
Gerhardus Sebastiaan Zuthof, 35 j.
Elizabeth van Krieken, weduwe
van L. de Visser, 78 j.

den 14 Januarij.

Wilhelmina Frankenveldt, 79 j.
Cornelis van Woudenberg, 38 j.
Jacobus van der Linden, 3 m.
Catharina Vreeswijk, 10 j.
Marretje Slot, 5 j. en 6 m.
Doodgeboren dochter van G. J.
H. van der Schroeff.
Jan Adolf Talmand, 21 j.
Cornelis Wiljouw, 22 j.

den 15 Januarij.

Johanna Maria van Dijk, 3 j.
Nicolaas Wigt, 1 j.
Wilhelmus Theodorus de Meijer,
8 w.
Johanna Angenita Lentz, 74 j.
Martinus Verboek, 22 j.

den 16 Januarij.

Willem Anne Roël, 45 j.
Ippe Jurgens, 31 j.
Joseph Beke, 23 j.
Oldenscheper Lucas Kokenberg,
20 j.
Martinus Thomas Johannes Ruf-
fels, 2 m.

Willem Uithof, 14 d.
Doodgeboren zoon van Johannes
van Veenendaal.

den 18 Januarij.

Hermanus Orriens, 28 j.
Carel Fredrik Willem Rietveld,
2 j. en 5 m.
Alida Maria Pieck, huisvr. van
B. H. Entken, 32 j.
Gerrit van Veenendaal, 1 dag.
Antje Jansen, 52 j.
Doodgeb. zoon van Mr. Willem
Matthias Jan van Dielen.
Gerrit Vonk, 6 j. en 8 m.
Johannes van Emmerik, 48 j.

den 19 Januarij.

Jan van Lent, 60 j.
Jacob Scholtz Hendriks Herder,
22 j.
Hendrica Winkler, 5 m.
Geertruij Zeijdervelt, wed. van
J. Gieskens, 87 j.
Willem Kok, 66 j.

den 20 Januarij.

Catharina Johanna Bloemendal,
huisvr. van A. Vervooren, 23 j.
Margaretha Pierink, wed. C. Bis-
mark, 68 j.
Helena Sakkers, 3 j.

den 21 Januarij.

Hendrik Alink, 21 j.
Cornelis Knodsenburg, 26 j.
Jacoba Maria de Vaal, 4 j.
Willem Keetell, 83 j.
Johannes Cornelis Spiereburg,
3 m.
Johanna Juliana Lagas, 1 j.
Maria Loevezijn, wed. G. Bou-
meester, 80 j.

den 22 Januarij.

Cornelia Scholten, huisvr. van
J. Vaddegon, 49 j.
Nicolaas Adrianus Stramrood, 2 j.
Johannes Roelofs, 3 m.
George Schultz, 75 j.
Petronella Meurs, wed. J. Ha-
zenbroek, 48 j.
Petronella Emmelot, 1 j. en 3 m.
Dirk Danvellier, 11 j. en 6 m.

den 23 Januarij.

Johannes de Faijk, 32 j.
Mijndert van den Brink, 49 j.
Johannes Adrianus van de Water,
71 j.
Hendrica Bogaard, wed. Jan van
Eck, 85 j.

den 25 Januarij.

Jan Dirk Elferdink, 22 j.
Albert Lammers, 22 j.
Cornelis Donkers, 21 j.
Hendrik Swiers Oosterhuis, 19 j.
Joban Adam Schaub, 19 j.
Hendricus Walbeek, 79 j.
Anna Bronwer, wed. J. C. van
Benschop, 81 j.
Jacobus Becks, 76 j.
Elisabeth Dentreoo, 5 w.
Wilhelmus Theodorus van Soes-
bergen, 3 w.
Jan de Jong, 66 j.
Jan Pieter Kelfkens, 7 m.
Doodgeb. zoon van Cornelis Arie
van Stenis.
Jacoba Johanna Evertsen, 2 m.
Cornelis Frederik van Hangest
Baron d'Yvoy, ruim 78 j.

Maria Margaretha Meijer, 51 j.
Maria Bartels, 1 j. en 2 m.
Helena Hendrica Kleine, 3 w.

den 26 Januarij.

Pieter Zwiers, 10 j. en 6 m.
Hermanus van Asperen, 58 j.

den 27 Januarij.

Evert Nicolaas Falpen, 16 d.
Daniel Bongenaar, 41 j.
Barend Termaat, 44 j.
Dirk Hendricus van Spankeren,
80 j.

Maria Theresia Wilhelmina van
Embden, 4 w.

den 28 Januarij.

Christina Hernius, huisvr. van
P. Jaquet, 74 j.
Mechteld van der Maas, huisvr.
van H. van Swol, 74 j.
Hugo Antonio L. S. D. da Fon-
seca, 21 j.
Johanna Kliakvis, 23 j.
Elisabeth van der Vliet, huisvr.
van A. van Piggelen, 47 j.
Arend Jan Vervooren, 1 j. en 1 m.
Antonius Stadhouder, 23 j.

den 29 Januarij.

Willem Cornelis van Mourik,
1 j. en 6 m.

den 30 Januarij.

Petronella Cousijnse, wed. J. Bol,
72 j.
Bastiaan Korsten, 59 j.
Jacobus Wildeboer, 5 j.
Christina Moerkerk, 72 j.

**ZIERTEN EN TOEVALLLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN
GESTORVEN ZIJN:**

Borskwaal.	18.				Transport.	125.
Zenuwzinkenkoorts	4.				Buikloop-	3.
Verval van krachten.	26.				Beroerte.	5.
Stuipen.	22.				Koortsen.	4.
Roodvonk.	7.				Stikzinking.	5.
Kinderziekte.	2.				Het zuur.	2.
Zelfmoord.	1.				Longteering.	1.
Tanden.	2.				Klierziekte	3.
Teering	16.				Hersen ontsteking.	1.
Slijmziekte.	5.				Gezwel.	1.
Water in de borst.	2.				Verdronken.	1.
Waterzucht.	13.				Verlamming.	1.
Doodgeboren.	7.				Blaasziekte.	1.
					Verbrand.	1.
				125.		152.

**HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN
BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:**

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	5	2	7.		Transport.	78	37 115.
Beneden het jaar.	21	13	34.		» 50 » 60 »	4	4 8.
Van 1 tot 10 jaar.	13	11	24.		» 60 » 70 »	4	3 7.
» 10 » 20 »	9	1	10.		» 70 » 80 »	7	8 15.
» 20 » 30 »	16	3	19.		» 80 » 90 »	3	4 7.
» 30 » 40 »	6	3	9.		» 90 » 100 »	»	» »
» 40 » 50 »	8	4	12.				
			78—37—115.				96—56—152.

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, ENZ.

Den 9 Januarij, door den Notaris N. DE GRAAF.

Een Huis gem. 228, met Erf, Grond en Tuin, staande en gelegen aan de Blaauw Capel gemeente Maartensdijk. *Opgeshouden voor f 600.*

Denzelfden datum, door den Notaris B. BOERS

Een Huis, Erf en Grond, binnens Utrecht, aan de W. Z. van de Predikheerenstraat, wijk H. No. 416. *Verkocht voor f 400.*

Een Huis of Kamer, achter voorz. huizinge aan de O. Z. van de Ballemakerstraat, wijk H. No. 282. *Verkocht voor f 360.*

Een Huis, Erf en Grond, binnens Utrecht, aan de N. Z. van de Servetsteeg, wijk F. No. 284. *Verkocht voor f 1520.*

Den 23 Januarij, door den Notaris J. H. VAN GROOTVELD.

No. 1. Een nieuw gebouwd Huis met Erf, Grond, Tuin en groote Plaats, aan de Z. Z. van de Marieplaats, wijk E. No. 464. *Verkocht voor f 4100.*

No. 2. Een Huizinge tot twee Woningen gescheiden, met Erf en Grond, aan de O. Z. van de Korte Lauwerstraat, wijk H. No. 138, en 139. *Verkocht voor f 1240.*

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND FEBRUARIJ 1836.

GEBORENEN.

den 1 Februarij.

Hendrik Jacobus, Z. van J. Ockhuijzen.
Jacobus, Z. van P. de Bruijn.
Hendricus Gijbertus, Z. van P. G. Sabee.
Arie, Z. van J. de Mink.
Fredrica, D. van B. v. Reenen.
Hendrica, D. van C. v. Rooijen.
Frederik, Z. van F. Klomp.
Johannes, Z. van J. G. van der Smit.
Theodora, D. van J. Artz.
Maria Johanna, D. v. J. v. Lopik.
Cornelia Geertruida Antoinetta, D. van A. van Bauren.
Dirk, Z. van D. van der Wijs.

den 2 Februarij.

Hendricus Johannes Z. v. J. van de Kamp.
Johanna Maria, D. van J. Moen.
Johanna Josepha, D. v. J. Helwegen.

den 3 Februarij.

Jacoba, D. van J. van Veenendaal.
Elisabeth, D. van A. Geis.
Maria, D. van H. Linscloten.
Catharina Anna, D. van J. de Groot.

den 4 Februarij.

Anthonia Everdina, D. van G. van Dorssen.

Petronella Johanna, D. van E. A. van der Velden.

Antonetta Maria, D. van N. Guillemain.

Christiaan Laurens, Z. van J. Lamaire.

Gerrit, Z. van G. Mulder.

den 5 Februarij.

Arnoldina, D. van D. Vleming.
Maria, D. van G. J. Blanke.
Leendert, Z. van A. van Winsen.
Hendricus, Z. van J. Jonkers.
Maria Hendrica, D. van W. van Wijk.

Constiaan Arnoldus, Z. van C. A. van Veen.

Albertus Gerardus, Z. van J. van Lint.

Hendrica, D. van J. van Munster.

Cornelia, D. van A. van Schaik.

den 6 Februarij.

Jan Hendrik, Z. v. E. Wijtenaar.

Johannes Lambertus, Z. van A. van Meenen.

Hermanus, Z. van Johanna van Luijn.

Johanna Francina Wilhelmina, D. van M. Siegelaar.

Johannes, Z. van C. van Offeren.

Gerarda Luberta, D. van U. Miltenburg.

den 8 Februarij.

Johannes, Z. van C. Mooijman.
 Arie, Z. van J. de Gelder.
 Cornelis, Z. van H. Schuurman.
 Arnoldus Johannes, Z. v. A. Gerards.
 Jenneke, D. van L. van Dronghelen.
 Gerrit, Z. van C. van Gils.
 Cornelis, Z. van H. Mulder.
 Hendrik Willem, Z. van J. L.
 C. Schroeder van der Kolk.

den 9 Februarij.

Jacobus Pieter, Z. van J. P. Masee.
 Eva, D. van C. Konst.
 Adrianus, Z. van H. Hagendoorn.
 Christiaan Arnoldus, Z. van J.
 C. Moot.
 Johanna Sophia, D. v. A. Neuhaus.

den 10 Februarij.

Andries Christiaan, Z. van F. H.
 van Capelle.
 Gerrit, Z. van W. Smaling.
 Gerrit, Z. van E. Sijpesteijn.
 Jacobus Bernardus, Z. van J. Hen-
 tenaar.
 Jacoba Hendrica, D. van M. Holl.

den 11 Februarij.

Theodorus, Z. van C. van Dam.
 Stephania, D. van T. van Doorn.

den 12 Februarij.

Wilhelmina Maria Alberta, D.
 van J. de Bont.

den 13 Februarij.

Willem, Z. van G. van Werk-
 hoven.
 Cornelia Johanna, D. van J. L.
 Bernhardi
 Maria, D. van J. van der Horst.

Fredrik Andries, Z. van F. A.
 Tentije.

Nicolaas, Z. van H. van der Bo-
 gard.

den 15 Februarij.

Gerardus, Z. van J. van Oostrom.
 Alida Johanna Anthonia, D. van
 H. C. van Setten.
 Hendricus, Z. van J. van Zathphen.
 Hendrica Wilhelmina Sophia, D.
 van J. C. A. Moll.
 Johanna Catharina, D. van L.
 Burgink.
 Johannes, Z. en Maria, D. van
 J. Wijne.
 Hendricus Johannes, Z. van A.
 J. van Gelkum.
 Theodorus Gerardus Johannes, Z.
 van J. R. van Rossum.

den 16 Februarij.

Hendrica Maria, D. van J. J.
 Goettsch.
 Marcus Lion, Z. van L. M. Nathan.
 Maria Cornelia Eva, D. van A.
 G. Kapteijn.
 Jan Dirk, Z. van W. Jordaan.
 Elisabeth, D. van P. de Bruin.
 Gerritje, D. van J. van Zeijl.
 Helena Benjamina, D. van C. A.
 L. Rodelstruntz.
 Maria, D. van J. Overbeek.
 Maria Elisabeth, D. van C. An-
 raad.

den 17 Februarij.

Johanna Catharina, D. van J.
 Dompeling.
 Theodorus Johannes, Z. van J.
 H. Konst

Elisabeth, D. van L. Gijbels.
 Jacoba, D. van J. van Luijn.
 Jacoba Adriana, D. van J. S.
 Hofmann.

den 18 Februarij.

Carl Ludwig August, Z. van C.
 L. Lietze.
 Adrianus, Z. van P. Beugelaar.
 Johannes Michiel, Z. van W.
 Hoonakker.
 Arnoldus Johannes, Z. van I.
 Reijnders.
 Evert, Z. van E. van Rooijen.
 Wilhelmina Anthonia Maria, D.
 van N. van Dam.
 Maria, D. van J. Pegtel.

den 19 Februarij.

Charles Henrij, Z. van C. H.
 Dumont.
 Hendrik, Z. van A. Vermeulen.
 Arie, Z. van J. C. Herber.
 Hendrica, D. v. W. van der Lingen.

den 20 Februarij.

Agatha, D. van J. La Maitre.
 Johanna Jacoba, D. van A. van
 Cuijlenburgh.

den 22 Februarij.

Egbert Johannes, Z. van J. H.
 Wassink.
 Maria, D. van H. T. Zwaagman.
 Benedictus, Z. van S. de Jong.
 Gijbertus Wilhelmus, Z. van F.
 J. Landzaat.
 Tumen, Z. van P. van der Steen.
 Jacobus, Z. van J. van der Steen.
 Bernardus Antonius Johannes, Z.
 van A. Limbeek.
 Cornelia, D. van T. Niekerk.

Adriana Rudolphina, D. van C.
 G. Montijn.

den 23 Februarij.

Elisabeth Aletta, D. van W. van
 de Hulst.
 Johannes Hendricus, Z. van J.
 A. Baist.
 Gerardina, D. van J. Winters-
 hoven.

den 24 Februarij.

Johannes, Z. van W. van Hems.
 Helena Jacoba, D. van H. Arendse.

den 25 Februarij.

Johannes Jacobus Christiaan, Z.
 van C. de Bree.
 Franciscus Johannes, Z. van J.
 Lagas.
 Dirk, Z. van D. van den Berg.
 Johanna Wilhelmina, D. van J.
 W. de Koning.

den 26 Februarij.

Johannes Gerardus Anthonius, Z.
 van F. J. van Niekerken.
 Jacobus, Z. van P. Verheul,
 Samson Louis, Z. van C. J. de
 Meijer.

den 27 Februarij.

Johannes, Z. en Geertruij, D.
 van G. Lissenberg.
 Geertruida Jacoba, D. van H.
 N. Wismeier.
 Sophia Theodora, D. v. G. Amen.
 Petronella Susanna, D. van W.
 G. Maas.
 Geertruij Hendrica, D. van H.
 de Bruijn.
 Johannes Jurrien, Z. van J. J.
 de Wolf.

den 29 Februarij.

Elisabeth Christina, D. van H.
J. van Nimwegen.
Aaltje, D. van L. W. Vet.
Ingetje, D. van A. Kraaijenbrink.
Johanna Barendina, D. van J.
Jeekel.
Roelof, Z. van J. C. Smit.
Johanna Petronella, D. van J.
Albertsen.
Catharina Johanna, D. van D.
Huisman.

Wilhelmina, D. van J. F. van
Diepenbeek.
Jan, Z. van G. Jansen.
Wilhelmina, D. van M. van
Meegen.
Anthonia, D. van A van Schaik.
Gerarda Fredrica, D. van J. P.
Schouten.
Carel Aloijsius Johannes, Z. van
J. Elsendoorn.
Pieter Adriaan, Z. van J. H. van
Scherambeek.

GEBORENEN 143.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.*den 3 Februarij.*

Willem de Graaff en Eva Alexan-
drina Ingena van Brussel.
Cornelius Vreeswijk en Claasina
Maria van Milsbeek.
Hermanus van Soest, weduenaar
en Jeannetta Legra.
Cornelis Achterberg en Johanna
van Mourik.
Franciscus Andreas de Leur en
Marragrieta Maria Schouten.
Pieter van Zutphen en Johanna
Sterkenburg.
Jan Vermeulen en Stijntje van
Duuren.
Petrus van Elten en Cornelia
Codille.
Johannes Hogesteijn en Thcodo-
ra van der Poel.

den 4 Februarij.

Johannes Ferdinand Elzer, we-

dawenaar en Petronella Jacoba
Du Marchie Servaas, weduwe.
Hubertus Cornelius Antonius Le-
opoldus Fock en Johanna Maria
Adriana Achterbergh.

den 10 Februarij.

Abraham van der Stroom en
Evertje Brand.
Arnoidus Jacobus Sutherland en
Aaltje van Blitterswijk.
Theodorus van Maurik en Drika
Bartha Vernooij.
Jasper Andries Verkerk en Wil-
lemina Sophia Maria Stolk.
Benjamin Kemp en Gerarda Chris-
tina Breumer.
Antonius Staal en Jacoba Kramer.
Adrianus van Beek en Rijmpje
Beek.
Philip Ooms en Johanna van
Roosjen.

Cornelis Weerdenburg en Margaretha Claassen.

Jan Sonius en Margaretha Louisa van Dokkum.

Casper Melchior Scheepens en Carolina Fredrica Zintzman.

Josephus Wilhelmus Ferkens, weduwenaar en Aleidis Johanna van de Weijer.

Carel Lammers en Wijna Barendina van Vliet.

Martinus Boukamp Hansens en Lijsje Siebes.

Gijsbertus van der Grint, wed. en Sophia Albertina Ditmar.

den 17 Februarij.

Johannes Hermanus Luca en Maria Berendina de Haart.

Dirk Cornelis de Haart en Maria Helena Luca.

Hermanus Johannes Meessen en Megteld Legue.

Cornelis van Straaten, weduwenaar en Antje Sam, weduwe. Andreas Achterberg, weduwenaar en Hendrina van Rossum, weduwe.

Johannes Hemsing, weduwenaar en Antje Broers.

Herman Otto Zelle en Maria Ana Sibilla Schlecht.

Derik Joannes van der Maat en Dorothea Bartels.

den 24 Februarij.

Evert de Vrindt en Hermina Ziermans.

Joannes Thomas de Waal, weduwenaar en Rieziena de Savera.

den 25 Februarij.

Cornelis Stam, weduwenaar en Johanna Maria Horst, weduwe.

TE ZAMEN 37 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 Februarij.

Hermanus Johannes Cales, 57 j.

Adrianus Cornelis Zorn, 34 jaren.

Maria Frankhuisen, 1 j. 3 m.

Gerritje Wilhelmina Bresser, 4 m.

Anna Gerardina Charlotta Sonnius, 20 dagen.

Jacobus Gesler, 82 j.

Conrad Ursprung, 75 j.

Geertruid Margaretha Cracjvanger, wed. van Mr. C. C. Martens, bijna 63 jaren.

den 2 Februarij.

Doodgeb. zoon van Theodorus van Kesteren.

Carel Koning, 2 m.

Carolus Fredericus van Haijn, 66 j.

Johan Frederik Schmidt, 43 j.

Johanna Pothuijsen, wed. van A. van Buuren, 84 j.

den 3 Februarij.

Gerardus Cornelis Johannes Meijden, 6 j. en 6 m.

Hendrik Buddingh, 70 j.

Thomas van Deijl, 67 j.
 Petrus van Meegen, 20 d.

den 4 Februarij.

Jacoba Maria Oudegeest, 5 m.
 Arnoldus de Kruijff, 68 j.
 Gerhard Casper van Greven, 20 j.
 Jan Smidts, 43 j.
 Maria Bos, 7 m.
 Anthonia Okkerman, huisvr. van
 Leendert Aartsen, 56 j.
 Johannes van der Smit, 3 d.
 Jaantje Kroeskamp, huisvr. van
 Fredrik van Stralen, 23 j.
 Cornelia Metz, 12 j.
 Johannes Albertus Hagen, 53 j.
 Klaasje Kuijer, 2 j.

den 5 Februarij.

Mechtelina Lancee, ong. 80 j.
 Isaak Anthonie Lafebre, 41 j.
 Hendrica Aalbersen, huisvr. van
 Cornelis van Reemst, 52 j.
 Rijk Hoogland, 1 j. en 6 m.

den 6 Februarij.

Aartje de Swart, wed. Anthonie
 Brockman, 81 j.
 Hendrik Teunis Hendriks, 26 j.
 Joannes Verwaijen, 28 j.

den 8 Februarij.

Johannes Robertus Peij, 3 j. en 5 m.
 Johanna van Veele, wed. van
 Hendrik Otto, 72 j.
 Martinus van der Toom, 75 j.
 Helena Mica, 75 j.
 Mechiël Honing, 39 j.
 Matthijs van der Pol, 21 j.
 Sientje Herschmann, 24 j.
 Willemina Stam, huisvr. van
 Johannes Reinier Voerman, 52 j.

den 9 Februarij.

Johanna Harren, 1 j. en 3 m.
 Catharina Ida Constantia Clara
 van Haesten, 2 m.
 Benjamin Levie, 2 j.
 Eliazer Heijmans, 56 j.

den 11 Februarij.

Cornelis Bettink, 4 m.
 Maria de Man, wed. van Adrianus
 Shuijs, 74 j.
 Maria van Katwijk, 72 j.
 Balthazar Steigerwald, 1 j.
 Doodgeb. dochter van Cornelis van
 Steijn.

den 12 Februarij.

Pieter Overdijk, 27 j.
 Cornelis van Werkhoven, 96 j.
 Agida Johanna Klaaren, 11 m.
 Jacoba Vroen, wed. van Johan-
 nes de Jong, 71 j.

den 13 Februarij.

Johannes van Beurden, 2 j.
 Johanna Francina Wilhelmina
 Siegelaar, 6 d.
 Willem Fredrik van der Kellen,
 1 j. en 4 m.
 Sandrina van der Schoot, huisvr.
 van Gijsbert Heussen, 85 j.
 Marinus Jacobus van Eijk, 5 j.

den 15 Februarij.

Bernardus Kampert, 9 m.
 Catharina Petronella Oudegeest,
 11 w.
 Berendina van Beek, wed. Maxi-
 miliaan Koelce, 72 j.
 Hermanus van Luijn, 8 D.

den 16 Februarij.

Adriana Werdekker, 2 j. en 6 m.

Twee Doodgeb. zonen van Cornelis Otto.

Petronella Johanna van der Velden, 12 d.

Johanna Elisabeth van Basten, 4 j.

Huberta Rietveld, wed. van Arie Vianen, 54 j.

den 17 Februarij.

Margaretha Sonsbeek, wed. van Willem Beekes, 70 j.

Dirkje Evers, 40 j.

Catharina Smit, 6 j. en 3 m.

Gerritje van Maanen, 23 j.

Anthoonius Nieuwkerk, 24 j.

den 18 Februarij.

Hendrik Willem van Doesburg, 4 m.

Gijsbertus de Swart, 7 m.

Matje Maria Pisa, 5 j.

Michiel Koot, 11 m.

Johannes Theodorus Valentijn, 83 j.

Hermanus Theodorus Bernardus van Everdingen, 6 m.

Maria Plink, wed. van Gerardus van den Born, 86 j.

Johannes Jacobus Fransch, 22 j.

Hendricus Gijsbertus Sabee, 20 d.

Cato van Lier, 2 j.

Sophia Mussart, wed. van Johannes Rister, 80 j.

Mozes van Zuilen, 19 j.

Cornelis van der Kaaij, 2 j. en 6 m.

Wilhelmina van Doorn, 1 j. 6 m.

den 20 Februarij.

Jan van Schaik, 45 j.

Frederik Leopold Artako, 29 j.

Hendrik Vermeulen, 2 d.

den 22 Februarij.

Hendrica Johanna Kanne, 3 j. en 6 m.

Martinus Broekhuisen, 1 j. en 6 m.

Johannes Coenradus Martens, 7 w.

Jan Jacob van Egmond, 4 m.

Johanna van der Vlerk, 23 j.

Gerardus Visser, 84 j.

den 23 Februarij.

Otto Coenraad Wolterbeek, 75 j.

Hendricus Johannes Ignatius van de Kamp, 3 w.

Jacobus van Eck, 73 j.

Hendrik Vredendaal, 77 j.

Johanna Reinderts, 87 j.

Geertruida Wouterina van Helsingden, 5 w.

Johannes Stangenberger, 4 j. en 4 m.

den 24 Februarij.

Willem van Essen, 22 j.

Johannes Batist Tollenaar, 6 w.

den 25 Februarij.

Pieter Doornberg, 78 j.

Jannetje Bruining, wed. Hermanus van Frankenbuijzen 86 j.

Jacoba Philippina Henkamp, huisv. van Adrianus van Niekerken, 62 j.

Rutger van Hertum, 23 j.

Bregje de Ruijter, 2 j. en 2 m.

Johannes Krijnders, 27 j.

Pieter van Stralen, 33 j.

Dirkje Jansen, 69 j.

Adriana Catharina Snelleman, 1 j. en 4 m.

den 26 Februarij.

Cornelis Tillemans, 23 j.

Willempje van Wichem, 81 j.

Marinus Cornelis Bruggers, 2 j.

den 29 Februarij.

Matheus Bartholomeus Ter, 56 j.

Jacoba van der Blad, 85 j.
Cornelis van Wijk, 71 j.

Henricus Johannes Jacobus Wil-
lemsen, 7 m.
Carel Willekes, 1 j en 5 m.

OVERLEDENEN 125.

ZIEKTEN EN TOEVALLLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN
GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	4.	Transport.	97.
Borstkwaal.	19.	Beroerte.	3.
Zenuwkoorts.	2.	Koortsen.	3.
Verval van krachten.	28.	Hersens ontsteking.	2.
Stuipen.	19.	Kinkhoest	3.
Roodvonk.	1.	Loungontsteking.	2.
Kinderziekte.	7.	Pleuris	1.
Het zuur.	3.	Keelontsteking	1.
Tanden.	1.	Bezetting op de Borst.	1.
Tering	19.	Verstopping.	1.
Slijmziekte.	1.	Podegra.	2.
Water in de borst.	2.	Waterzucht.	9.
	<u>97.</u>		<u>125.</u>

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN
BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	3	1	4.	Transport.	53	29	82.
Beneden het jaar.	18	10	28.	» 50 » 60 »	4	4	8.
Van 1 tot 10 jaar.	12	12	24.	» 60 » 70 »	4	4	8.
» 10 » 20 »	2	1	3.	» 70 » 80 »	7	7	14.
» 20 » 30 »	11	4	15.	» 80 » 90 »	3	9	12.
» 30 » 40 »	3	»	3.	» 90 » 100 »	1	»	1.
» 40 » 50 »	4	1	5.				
	<u>53</u>	<u>29</u>	<u>82.</u>		<u>72</u>	<u>53</u>	<u>125.</u>

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN, ENZ.

Den 20 Februarij, door den Notaris N. DE GRAAF.

- No. 1. Eene Woning met Erf en Grond, in de Korte Smeesteeg, wijk A. no. 424, en
- No. 2. Eene Woning met Erf en Grond, naast het voorgaande, wijk A. no. 425 Te zamen *Verkocht* voor f 1410.
- No. 3. Eene Woning met Erf en Grond, aan de W. Zs van de Korte Lauwerstraat, wijk H. no. 147. *Verkocht* voor f 520.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND MAART 1836.

GEBORENEN.

den 1 Maart.

Catharina, D. v. Johannes Godee.
Johanna Susanna, D. van Petrus
Hattink.

Jan Hendrik, Z. van Peter An-
thonie Kleppers.

Johanna Maria, D. van Fredrik
Hendrik Wassenberg.

Gerardus Theodorus, Z. van An-
thonius Johannes Vrijdag.

Joseph Hendricus, Z. van Joseph
Stam.

den 2 Maart.

Henrij Anthonie, Z. van Antho-
nie Cornelis Loeffelt.

Johannes Ferdinand, Z. van Jo-
hannes Ferdinand Roer.

den 3 Maart

Anna, D. van Hendricus Her-
manus Brouwer.

Maria Hendrica, D. van Johannes
Rietveld.

Cornelis, Z. van Cornelis Rietveld.

Petrus, Z. v. Petrus Maria Hartman.

Mariana, D. van Aron Zwarts.

Hendricus, Z. van Albert van Dijk.

Johannes, Z. v. Gerrit Groeneveld.

Neeltje, D. van Cornelis Keuijer.

Gijsberta, D. van Johan Hartman
Kesseler.

Jacobus Johannes, Z. van Jacobus
Johannes Barneveld.

den 4 Maart.

Johannes Hendricus, Z. van Mel-
chior Makkee.

Dirkje, D. van Arnoldus van der
Horst.

Johanna Cornelia, D. van Theo-
dorus Mansveld.

Aurélie Marie Frederique Anna
Mathilde, D. van Albertus Anne
Willem Schuijt.

Jacobus, Z. van Cecilia Bakker.

Geertruida Hendrica, D. van Her-
manus Jan Hendrik van Rijke-
lijkhuysen.

Joseph, Z. van Otto van Tesscl.

den 5 Maart.

Clasina, D. van Jan Rijnders de
Haan.

Adrianus, Z. van Willem Storm.

Peter, Z. van Peter van Muijen.

Lena, D. v. Zacharias van Schoon-
hoven.

Geertruij, D. v. Elisabeth Koopman.

Petronella Johanna, D. van Hen-
dricus Walkain.

Johanna, D. van Johannes Fitski.

den 7 Maart.

Gerardus, Z. van Cornelia Maria
Frijling.

Jansje, D. van Michiel van Aller.

Petronella Catharina, D. van Christiaan Scheffers.

Pieter, Z. v. Johannes Woudenberg.
Wilhelmina Elisabeth, D. v. Folkert van Eijck.

Helena Cornelia, D. van Hendrik Heijster.

Cornelis, Z. v. Bernardus Verhoog.
Hendrica, D. van Petrus Tegelbekkers.

Aloijsius Bernardus Antonius en Louisa Clara Maria, Z. en D. van Antonius Beket.

Theoderus Simon, Z. van Cornelis Oomens.

Thomas, Z. v. Hendrik van Basten.

Edmondus, Z. van Johannes Wilhelmus Fischer.

Cornelis Carel, Z. van Carolina Roerbach.

den 9 Maart.

Wilhelmina, D. van Gerrit van Veenendaal.

Hendrica, D. van Otto Johannes van der Rijst.

Johannes, Z. van Jannetje van Ee.

Sophia, D. van Sophia Postel.

Elisabeth Petronella, D. v. Thomas van der Steen.

den 10 Maart.

Johanna Petronella, D. van Pieter Hendrikus Bol.

Dirk, Z. van Andreas van Deijl.

Hendrik Johannes, Z. van Hendrik Deurhoff.

Johan Wilhelm, Z. van Johan Wilhelm Waltz.

Goderd Alexander Gerrit Philip, Z. van François Louis Mollinger.

den 11 Maart.

Guillaume, Z. van François Joseph Pouillon.

Izaak Cornelis, Z. van Jan Cornelis Voogd.

Johannes, Z. van Willem Kragten.

Johanna Gesina, D. van Fredrik Johannes Westerman.

Hermína Hendrica, D. van Anthonius Franciscus van Es.

den 12 Maart.

Hermanus Wilhelmus, Z. van Gerardus Wilhelmus Cremer.

Johannes Josephus, Z. v. Cornelis Mastink.

Wilhelmina, D. van Martinus Michielse.

Helena Johanna Christina, D. van Anna Maria van den Hoorn.

den 14 Maart.

Daniel, Z. van Theodoor Soeterik.

Johanna Maria, D. van Gerrit Pieter van Laaren.

Petrus en Christiaan, Zonen van Wilhelmus de Graaf.

Clasina Wilhelmina, D. van Catharina van Hilten.

Johan Nicolaas, Z. van Johan Nicolaas Schaad.

den 15 Maart.

Catharina, D. v. Evert Achterberg.

Jacobus, Z. van George Dor.

Johannes Anthonie, Z. van Anthonie Johannes Rijnders.

Hendrik, Z. v. Jacobus IJperlaan.

Wijnanda Anna, D. v. Pieter Veele.

Wilhelmina Hendrica, D. van Christiaan Mengelaar.

den 16 Maart.

Hermanus, Z. van Gerrit de Groot.
Jan, Z. van Jansje van Asperen.

den 17 Maart.

Joseph, Z. van Christiaan Jorg.
Elisabeth Cornelia, D. van Gerrit van Dam.
Dirkje, D. van Jan Hulsebos.
Cornelis Michaël, Z. van Anthonie de Bruijn.
Jan Willem, Z. v. Hendrik Lamie.
Gijsbertus, Z. v. Johannes de Leur.
Elisabeth Johanna, D. van Pieter van Velsen.

den 18 Maart.

Johannes Gerardus, Z. van Jacobus Coenraad Waal.
Rebecca, D. van Juda Mozes Leuwenstein.

den 19 Maart.

Wouter, Z. v. Jan Jansen Oudegeest.
Dirk Everardus, Z. van Johannes Carel Bakker.
Martinus, Z. v. Martinus Tieland.
Hendrica, D. van Adrianus den Boode.

den 21 Maart.

Johannes Livinus, Z. van Mattheijs Hendricus Coert.
Alijda, D. van Barend Willem van der Velden.
Abraham Jacobus, Z. van Abraham van der Wal.
Anthonie, Z. v. Leendert Sakkers.
Hendrica, D. v. Hendricus Joelen.
Pieter Jacobus, Z. van Pieter Mulder.

den 22 Maart.

Maria, D. v. Everardus Bongenaar.
Jacobus, Z. van Hendrik Mulder.
Maria, D. van Johannes Roos.
Cornelis, Z. van Hermanus Scherrenberg.
Gerard Theodorus Julianus, Z. van Fredrik Jacob Heijer.
Pieter Johannes, Z. van Hendricus Adrianus Woestheer.
Wilhelmina, D. van Martinus Anthonie Vermeer.
Geertruida, D. van Aloisius Michaël de Fiouw.
Petronella Louisa, D. van Steven van Lee.
Frederik Nicolaas, Z. van Claas Frederik Kreefmeijer.
Aletta, D. van Hendrik Willemsen.
Anna Maria, D. van Johannes Dussenbroek.

den 23 Maart.

Jan Pieter Cornelis, Z. van Dirk Landzaat.
Jacob, Z. van Teunis van Zon.
Hendrik, Z. van Philip Ooms.
Mechtelina Johanna Jurina, D. van Jezaias Dirk Lammerts van Bueren.

den 24 Maart.

Geertruida Theresia Catharina, D. van Jean Louis Leichtenberg.
Catharina, D. van Jan Elsendoorn.
Maria, D. van Hendrik Mulder.
Cornelia, D. van Johannes van der Linden.
Johannes, Z. van Hendricus Carel van Asperen.

Anthonia, D. van Jan Adam Wilhelm.

den 25 Maart.

Francina Hendrika, D. van Rutger Rodenburgh Mentz.

Betsie, D. van Philip Salomon Berlijn.

Johannes Jacobus Abraham, Z. van Abraham Goudce.

Hendrica, D. van Willem Horst.

den 26 Maart.

Maria, D. van Teunis Schimmel.

Berendina Wilhelmina Johanna, D. van George Koenraad Eger

Jansje, D. van Jacobus Oostrom.

Hermanus Bastiaan, Z. van Pieter Anthonie Frijlink.

Agnita Agatha Jacoba, D. van Jan Mauritz Graaf van Lijnden.

Fredrica, D. v. Wijnand van Driel.

Jan, Z. van Pieter van Eck

Theodorus Johannes, Z. van Johannes Wilhelmus Andreas Mettelbeck.

den 28 Maart.

Jacob, Z. van Jacob van Voorst.

Wilhelmina Maria, D. van Jacobus Gielen.

Adrianus Johannes, Z. van Adrianus Rogier.

Hendrik, Z. v. Bernardus Verheij.

Hendrik, Z. van Evert Takken.

Jansje Maria Elisabeth, D. van Cornelis Dirk de Heus.

Arnoldus Jacobus, Z. van Wilhelmus Vermeulen.

Christiaan, Z. van Jan de Jong

Petrus, Z. van Petrus Straatman.

Hermanus en Gerardina, Z. en D. van Hermanus Wiekenkamp.

Wilhelmina Maria, D. van Leonardus Terlingen.

Elisabeth, D. v. Adrianus Borgers.

Otto Willem Hendrik, Z. van Gijsbert van Tussenbroek.

den 29 Maart.

Anna Maria, D. van Anthonie van Houten.

Garel Fredrik Willem, Z. van Gijsbertus Rictveld.

Jacobus Johannes, Z. van Jacobus Christiaan Eijthoven.

Dirk Johannes, Z. van Johannes Coté.

Hermanus, Z. van Jacobus Johannes van Rossum.

Anthonius, Z. van Jan Willem Werson.

Hendricus, Z. van Pieter Wild.

Anthonie Dominicus, Z. van Pieter Geesselaar.

den 30 Maart.

Wilhelmus, Z. van Gezina Helena Jalties

Louis, Z. van Huibert Legra.

Gijsbart Arend, Z. van Wilhelmus Orban.

den 31 Maart.

Mariana, D. van Alexander Salomon Mossel.

Pieter, Z. van Antje Arts.

Cornelis Franciscus, Z. van Pieter van Mechglen.

Elisabeth Catharina, D. v. Willem Pietersen.

Hendrik, Z. v. Gerardus Koppers.

~~~~~

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 2 Maart.

Willem van Schaik en Maria
Klaassens,
Jan van Dijk en Neeltje Kroes-
kamp.
Willem Pastoors en Geertruij Baas.
Mathijs Blonk en Albertje van Stigt.
Nicolaas Schmidt, weduwnaar en
Johanna Barbara Roossaal.

den 9 Maart.

Gijsbert van Arkel en Piaternella
Grondijs.
Jan Hendrik Koelman en Johanna
Wilhelmina Gesina Koppers.
Petrus Art en Anna de Ruijter.
Johannes Boompjes en Aafie Muis.
Jacob van den Berg, weduwnaar
en Berendina Heersink, weduwe.

den 16 Maart.

Johannes Bernardus Meenk en
Clasina Jacoba Kool.
Andries Ingen en Johanna Ame-
rongen.

Johannes Wilhelmus Kroesen en
Clasina Johanna HoEVERS.
Cornelis Oostveen en Diena van
Rossum.
Hendrik Jan Dekking en Antonia
de Ruijter.

den 23 Maart.

Johannes Willekes en Angenita
Wieland.
Anthonie Sakkers en Gerritje Smits.
Everd van de Grift en Johanna
Hendrika van Basten.
Krijn Stoutbandel, weduwnaar
en Geertje van Loenen.

den 30 Maart.

Hendrikus Adrianus de Koff en
Jannigje van Vreeswijk.
Johannes Preij en Adriana Olijkan.
Ludovicus Henricus Smit en Anna
Boonacker.
Jan Visee en Bartha Hermina van
Ommen.
Willem Rijsenbach en Jeliana
Verschoof.

TE ZAMEN 24 PAREN.

=====

OVERLEDENEN.

den 1 Maart.

Simon Hoevers, 5 m., buiten de Tolsteegpoort.

Jan Bakker, 1 j., Vissersteegje.

Elisabeth Kraanwinkel, huisvr. van Gerrit Reinier Kemeling, 34 j., aan het Zand.

Gerardus Ruijs, 4 j., aan de Waardpoort.

Cornelis van Rekum, 22 j., buiten de Waardpoort.

Daniel Pfaffli, 44 j., Hospitaal.

den 2 Maart.

Doodgeboren zoon van Hendrik Wijnand, buiten de Catharijncpoort.

Theodorus van der Weijde, 20 j., buiten de Catharijncpoort.

Johannes Lissenberg, 5 d., groote Eligesteeg.

Bernardina Elisabeth van den Brink, 22 j., Heerestraat.

den 3 Maart.

Johannes Hendricus de Vaal, 2 j en 6 m., Bagijnchhof.

Reijer van Woudenberg, 76 j., Gortsteeg.

Bezema Gelhuis, 22 j., Hospitaal.

Arend Roelofs Klus, 28 j., Hospitaal.

den 4 Maart.

Maria Zwaagman, 13 d., Achterweg.

Jan van Basten, 20 j., buiten de Waardpoort.

Hendrik Louwer, 84 j., Watersteeg.

Diena van Ronselen, 86 j., Magdalenesteeg.

den 5 Maart.

Jacob Bronkhorst, 11 m., aan de Runnebaan.

Hendrica Maria Goettsch, 3 w., Lange Viesteeg.

Maria Theresia Duponchelle, 1 j en 3 m., Jufferstraat.

Doodgeb. zoon van Jacobus de Brieder, Breestraat.

Coenraad Niderer, 37 j., Hospitaal.

Paulus Poppes, 56 j., Molensteeg.

Hendricus Nieman, 20 j., Pottestr.

Hendricus Sanders, 80 j., Pelmolen.

den 7 Maart.

Jansje van Beusckom, 9 m., Steenweg.

Hendrik van de Vlag, 24 j., Hospitaal.

den 8 Muart.

Anthonie van Deudckom, 1 j en 6 m., Magdalenesteeg.

Catharina van Reijzen, ongeh., 80 j., Zilversteegje.

Johanna van Beusekom, huisvr. van Jacobus Boochee, 77 j., Ballemakerstraat.

Alberta de Gier, ongeh., 55 j.,
Steenweg.

den 9 Maart.

Hermanus Ouwerkerk, 76 j.,
Zilversteegje.

Christiaan Emmels, 25 j., buiten
de Catharijnepoort.

Johannes Brouwer, 33 j., buiten
de Wittevrouwepoort.

den 10 Maart.

Adriana van Waveren, 8 m.,
Weijstraat.

Arie Bruins, 1 j. en 8 m., Te-
lingstraat.

den 11 Maart.

Jan de Groot, 6 j., Rozestraat.

Johannes Reinier Keemeling, 85
j., Koestraat.

Wouterus Trompert, 65 j., buiten
de Waardpoort.

Dirk Anthonie van Doorn, 4 m.,
Pauwsteeg.

den 12 Maart.

Arnoldus van Zutphen, 75 j.,
Kreupelstraat.

Alida Bongen, wed. van Jacobus
Schouten, 71 j., Bagijnehof.

Johanna Maria Christina Boshof,
huisvr. van Johannes van Gar-
deren, 61 j., Predikheerenstr.

den 14 Maart.

Cornelis Jacobus Hendriks, 5 m.,
Pauwsteeg.

Sophia Theodora Amen, 3 w.,
Jufferstraat.

Antonetta Maria Hageman, ongeh.,
32 j., Tugthuissteegje.

Jan Hendrik Everaars, 20 j., Bak-
kersteeg.

Wilhelmus Gijsbertus van Ro-
mond, 67 j., Stadhuis.

Evert Harms Vis, 30 j., Hospitaal.

Pieter Rodrigo, 23 j., Hospitaal.

Theodorus Sombrink, 22 j., Wil-
lemskazerne.

den 15 Maart.

Cornelia van Lingen, 3 j. en 3 m.,
Maliëbaan.

Zacharias Joseph Cats, 11 m.,
Springweg.

Wilhelmina Maria Alberta de
Bont, 5 w., Bergstraat.

Hillegonda Verseveld, wed. An-
thonie de Heus, 84 j., Elisa-
bethstraat.

Johannes Wennekes, 53 j., Vree-
burg.

den 16 Maart.

Anthonie Sakkers, 1 j., 't Zand.

Etmondus Fischer, 10 d., Marie-
plaats.

den 17 Maart.

Maria Elisabeth van Gerkum, on-
geh., 85 j., buiten de Waardp.

Johan Jacob Emeis, 24 j., Hos-
pitaal.

Doodgeb. zoon van Markus de
Raad, buiten de Waardpoort.

Arnoldus Wilhelmus Averkamp,
3 m., Predikheerenkerkhof.

den 18 Maart.

Jacoba Berndina Dompot, ongeh.,
20 j., Smcesteeg

Maria Paulina Gerarda Schuller,
1 j. en 6 m.

Petronella van Leersum, huisvr.
van Hendrik Jansen, 72 j.,

den 19 Maart.

- Gerardus Johannes Willebrordus
Rijnders, 4 m., Viebrug.
Catharina Salet, wed. Hendrik de
Bondt, 64 j., Jerusalemsteeg.
Arie de Bruijn, 66 j., Nicolaisteeg.
Adriana Johanna Snor, 8 j.,
Varkenmarkt.
Johannes Zambeck, 3 j. en 3 m.,
Boterstraat.
Maria van Zwol, ongeh., 69 j.,
Varkenmarkt.
Jan Hendrik Kleppers, 18 d.,
buiten de Wittevrouwepoort.

den 21 Maart.

- Gerrebrand Temmen, 26 j., Hos-
pitaal.
Dirk Mok, 29 j., buiten de Ca-
tharijncpoort.
Matthijs Cornegge, 52 j., de
Linden.
Maria Anthonia Minkhorst, 2 j.
en 3 m., Hoogt.

den 22 Maart.

- Nicolaas Hendricus Petrus van der
Veer, 1 j., Weijstraat.
Jelis van Maurik, 73 j., Predik-
hecrestraat.
Cornelis Jacobus van Dijk, 2 j.,
Hardebollestraat.
Sophie de Chalmot, wed., 86 j.,
Marieplaats

den 23 Maart.

- Eva Tactor, ongeh., 75 j., onder
de Linden.
Jacobus Staal, 68 j., Nieuwe
kamp.

den 24 Maart.

- Doodgeb. dochter van Gernelis van
Langeveld, Volderbrug.
Gerarda Elisabeth Wigman, ong.,
66 j. en 6 m., Kromme Nieuwe
gracht.
Pieterella Zwijze, huisvr. van
Martinus Ockeloen, 41 j., Van-
kenmarkt.
Diderika Ring, ongeh., 76 j.,
buiten de Waardpoort.
Johanna van Zomeren, 3 j.,
buiten de Tolsteegpoort.

den 25 Maart.

- Helena Hageman, 2 d., Groene-
steeg.

den 28 Maart.

- Johanna Groothuizen, huisvr. van
Hendrik Fox, 69 j., Lange
Lauwerstraat.
Hendricus Sellenraad, ruim 48 j.,
Lange Lauwerstraat.
Johannes Jacobus van de Pool,
72 j. en 6 m., buiten de Tol-
steegpoort.
Adrianus Storm, 3 w., Hambur-
gerstraat.
Anna Maria Bernadina Uilen-
broek, 7 j., Smeebrug.
Harmanus Brandenburg, 2 j. en
7 m., Stroosteegje.

den 29 Maart.

- Cornelis Franciscus van Mill,
1 j., Pottestraat.
Johannes Ceelen, 23 j., Hospitaal.
Huibertus Klarenbeck, 23 j.,
Hospitaal.

Doodgch. zoon van Christiaan
Elligers, Lange Lauwerstraat.
Barend van der Biesen, 82 j.,
Bartholomaeigasthuis.

den 30 Maart.

Abel Abels, 58 j., Vuilesloot.
Jacobus van der Rijst, 3 j. en
6 m., Nicolaikerkhof.

den 31 Maart.

Maria Ullersma, 5 m., Jacobie-
kerkhof.
Antonie Gerrit van Dorsten, 10 j.
en 7 m., Voorstraat.

Maria van Beusekom, wed. Cor-
nelis Haasverberg, 99 j.,
Koningsteegje.

Louisa van Soest, wed. Daniel
Dunnes, 39 j., Weijstraat.

Pieter Hart, 33 j., van Amsterdam.

Cornelis van der Horst, 70 j.,
Ziekenhuis.

Petronella van Lit, ongh., 16 j.,
Ziekenhuis.

Petrus Rademaker, 35 j., Zie-
kenhuis.

ZIEKTEN EN TOEVALLLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN
GESTORVEN ZIJN :

Doodgeboren.	5.	Transport.	83.
Borstkwaal.	6.	Beroerte.	4.
Zenuwkoorts.	4.	Hersenoontsteking.	1.
Verval van krachten.	26.	Kinkhoest	2.
Stuipen.	15.	Longtering.	4.
Roodvonk.	2.	Waterzucht.	10.
Kinderziekte.	4.	Dijebrek.	1.
Tanden.	2.	Bloedspuwing.	3.
Tering.	15.	Verdronken.	1.
Slijmziekte	3.	Stikziuken.	1.
Zinkenkoorts.	1.		
	83		110.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN
BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT :

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	4	1	5.	Transport. . .	52	23	75.
Beneden het jaar.	12	8	20.	» 50 » 60 »	4	1	5.
Van 1 tot 10 jaar.	13	6	19.	» 60 » 70 »	4	5	9.
» 10 » 20 »	»	1	1.	» 70 » 80 »	6	5	11.
» 20 » 30 »	16	3	19.	» 80 » 90 »	4	5	9.
» 30 » 40 »	5	3	8.	» 90 » 100 »	»	1	1.
» 40 » 50 »	2	1	3.				
	52—23—75.				70—40—110.		

LIJST DER VERKOGTE HUIZEN, ENZ.

Den 12 Maart, door den Notaris DE GRAAF.

N°. 1. Een Huis met Erf en Grond, aan de Oostzijde van de Donkerstraat, bij de Zalestraat, wijk E. no. 405. *Verkocht* voor *f* 975.

N°. 2. Eene Kamer of Woning met Erf en Grond, aan de Westzijde van de Hekelsteeg, wijk D. no. 385. *Opgehouden* voor *f* 406.

N°. 3. Een Huis of Woning met Erf en Grond, aan de Zuidzijde van de Magdalenesteeg, wijk A. no. 946. *Verkocht* voor *f* 720.

Den 19 Maart, door den Notaris WIGMAN.

Zeven Banders, 72 Roeden, 54 Ellen Wei- en Hooi-
land, gelegen onder Westbroek, no. 58 AA en 58 B.

Verkocht voor f 2400.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND APRIL 1836.

GEBORENEN.

den 1 April.

Maria Christina Femia, D. van Hermanus Gijsbertus Lammerts van Bueren.

Petrus Joannes, Z. van Joannes Versteegen.

Johanna Sara, D. van Adrianus Marinus van Beuge.

Matheus, Z. v. Dirk Klarenbeek.

Helena, D. van Jan Tobias van Groot Battavé.

Geertruida Elisabeth, D. van Huibert van Muiswinkel.

den 2 April.

Catharina Johanna, D. van Andries van Batum.

Cornelia, D. v. Johannes Herfkens.

Susanna Cornelia, D. van Jan Johannes Hendricus Groothuizen.

Johannes Anthonius, Z. van Cornelis Gebing.

Antonetta Gerardina, D. van Hendricus Elink Schuurman.

den 4 April.

Wilhelm, Z. van Johannes Bernardus Reeken.

Rosette, D. van Alexander Koch.

Dirk Petrus Marius, Z. van Herman Barthout Graswinckel.

Wilhelmina Johanna, D. van Steven Johannes Boumeester.

den 5 April.

Pieter, Z. van Pieter van Zijl.

Jacoba Wilhelmina, D. van Hendrik Groeneveld.

Frederik Hendrik, Z. van Hendrik Johan Testas.

Jan Jacobus, Z. van Hendrich Willem Loep.

den 6 April.

Maria Carolina, D. van Leendert Justus Nicolaas Köhler.

Adrietta Maria, D. van Paulus Johannes van Es.

Hendrik, Z. van Hendrik Eerenst.

Jacobus, Z. v. Saartje Linschoten.

den 7 April.

Jacoba, D. van Anthonie Jacob Betten.

Janna Hendrica, D. van Jan Hendrik Kompanje.

Hansje, D. van Klaas Colijn.

Cornelis, Z. van Godefridus van der Kamp.

Hendrik, Z. v. Jan Kerkmeester.

Antoinetta Gerardina, D. van Reinier Lammerts van Bueren.

den 8 April.

Aalbert, Z. van Petronella van der Heijden.

Johan Wilhelm, Z. van Johan Wilhelm Gottlieb.

Cornelis, Z. van Dirk Moolenaar.
 Johan Andreas, Z. van Anthonie
 Ludovicus de Neijs.

Christina Johanna, D. van Johan-
 nes Christiaan Jansen.

Cornelia, D. van Tijmen Hamoen.

Henricus Hubertus Johannes, Z. v.

Adrianus Hermanus Petrus de
 Haan.

den 9 April.

Anthonius Pelegrinus, Z. van
 Hermanus Hendricus Smit.

Johannes, Z. v. Arnoldus Romijn.

Dirkje, D. van Pieter Sakkers.

Hendrik, Z. van Jacobus Antho-
 nie van Asch.

Hendrik, Z. van Johannes Brij-
 denbag Rigter.

den 11 April.

Clara, D. van Pieter Lens.

Geertruida Maria, D. van Govert
 van Beusekom.

Alida Johanna, D. van Lam-
 bertus Tollenaar.

Cornelia, D. v. Willem Houtsager.

Annetta, D. van Hendrik Wigt.

Adrianus Andreas, Z. van Adria-
 nus de Groot.

Johanna Maria, D. van Johanna
 Maria de Rooij.

Willem Fredrik, Z. van Jacobus
 Hasselman.

Wilhelmina Johanna, D. van Jo-
 hannes Muizert.

Theresia Antoinetta Josephina

Felicité, D. van Jean Baptist

Joseph Comhaire.

den 12 April.

Petronella, D. v. Johannes v. Schip.

Jacobus en Cornelis Johannes,
 Zonen van Jacobus Hentenaar.

Melchior, Z. van Claudi Dekker.

Cornelis Johannes, Z. van Cor-
 nelis Combée.

Marinus, Z. v. Hermanus Wielart.

den 14 April.

Daniel, Z. v. Meijer Jonas Bodding.

Hendricus Johannes, Z. van Ce-
 cilia Mulder.

Hendrina, D. v. Hendricus Emmelot.

Elisabeth, D. v. Lambertus van Os.

Elisabeth, D. v. Bartholomeus
 de Ligt.

Marinus Jacobus, Z. van Roekus
 van der Star.

Jacobus, Z. van Jacobus de Vroom.

Elisabet Johanna, D. van Arie
 van Dijk.

den 15 April.

Johanna Cornelia, D. van Hen-
 drik Leeman.

Gerardus, Z. van Jan de Bruijn.

Frans, Z. van Petrus van Elten.

Nicolaas, Z. van Louis de Bruijn.

Jacoba Hendrica, D. van Johan-
 nes Hendrikus Wiggers.

Betje, D. van Elias Manus.

Hendrik George, Z. van Hendrik

George Bijstra.

den 16 April.

Christiaan, Z. v. Christiaan Volkers.

Everdina, D. van Johanna Cla-
 sina Hemken.

Nicolaas Johannes Gerbrand,

Z. van Johannes Gerardus

Geelkerken.

Hendrica, D. van Hermen Ger-
 ritsen van den Born.

den 18 April.

Dirk, Z. van Dirk de Kruijff.
 Aaltje, D. v. Jacobus Stuivenberg.
 Anthonius, Z. van Johan Bernhard Volle, bijgenaamd Roman.
 Franciscus, Z. van Johannes Burgerhout.
 Johannes Cornelis, Z. van Georgius Anthonie van der Wielen.
 Pieter Franciscus, Z. van Pieter Adelaar.
 Laurens Clasinus, Z. van Franciscus Andries de Leur.
 Jan, Z. van Arnoldus Jacobus Sutherland.
 Jan, Z. van Willem Hofstede.
 Friedrich Wilhelm, Z. van Peter Christian Voswinkel.
 Arnoldus, Z. van Arnoldus van Broekhuizen.

den 19 April.

Lodewijk, Z. van Geertruida van Schip.
 Gerardus Bernardus, Z. van Gerardus Johannes van den Berg.

den 20 April.

Cornelia Maria Anthonia, D. van Jan Verloop.
 Elisabeth, Z. van Willem Otte.
 Evert Anthonie, Z. v. Johannes de Koff.
 Cornelis Z. v. Hendricus v. Gaalen.

den 21 April.

Johanna Catharina, D. van Wilhelmus van der Steen.
 Marinus, Z. v. Pieter de Winter.
 Catharina Hendrica, D. van Aric Hermanus Willemse.

Pieter Wilhelm, Z. van Cornelis de Fuijk.

Gerrit, Z. van Gerrit Windholt.

Albertus Marinus, Z. van George Sebastiaan Kleeman.

Hendrik, Z. van Johannes Wilhelmus Kroesen.

Jeane Marie, D. van Jan van der Pant.

den 22 April.

Elisabeth, D. v. Marc Bronkhorst.

Coenraad Nicolaas, Z. van Johan Hendrik Seijlbergen.

Helena, D. van Gerrit Kölker.

Pieter, Z. van Gerardus Bovard.

den 23 April.

Pieter Elbertus, Z. v. Jan Beekman.

Johannes Inosentius, Z. van Adrianus Swaak.

den 25 April.

Lambertus Johannes, Z. v. Willem Verheul.

Cornelia Clazina Johanna, D. v. Willem Leffel.

Anna Catharina, D. van Johan Pieter Litschert.

Maria, D. van Johan Hendrik Schackman.

Hendrica Johanna, D. van Gerrit Hermanus Cino.

Cornelia, D. v. Johannes Agterberg.

Annes Marinus, Z. van Arnoldus Stramrood.

den 26 April.

Stephanus, Z. van Gerrit Mars.

Elisabeth Jacoba, D. van Anna Maria Postman.

- Jacques Pierre, Z. van George
Inder Maur.
- Petronella, D. van Jan Westerhout.
Catharina, D. van Willem Regter.
Maria Christina, D. van Hendrik
Riedeman.
- Cornelia, D. v. Geertruida Rutter.
Bernardus Hendrikus, Z. van Hen-
drikus Johannes Ligteringen.
- den 27 April.*
- Hendrica Gerarda, D. van Jan
Schegetman.
- Bartha Jacoba Regerdina, D. van
Jacob Willem Crum.
- Willem, Z. v. Martinus Beijerinck.
- den 28 April.*
- Hendrik Johannes, Z. van Gerrit
van Piggelen.
- Anna Maria, D. van Albertus
Hendrik Dettingmeijer.
- Petronella, Z. v. Willem Schrijver.
- Johanna Maria Adriana, D. van
Hugo van Emmerik.
- Marinus, Z. v. Gerrit van Luijn.
- den 29 April.*
- Bernardus Gijsbertus, Z. van Ber-
nardus Tap.
- Jacobus Johannes, Z. van Johan-
nes Albertus van de Velde.
- Jacob Adrianus, Z. van Frederik
Straus.
- den 30 April.*
- Wilhelmina Catharina, D. van
Jan Hendrik Spaltman.
- Clara Hermina, D. van Maurits
Johannes Martens Morren.
- Rudolf Antonie, Z. van Joannes
Haageman.
- Hillegonda, D. van Izaak ter
Bruggen.
- Maria Petronella, D. van Jean
George Ziepprecht.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 2 April.

Jacob Ooms en Neletta Maria Terwogt.

den 6 April.

Johann Anton Lessig, weduwenaar en Petronella Bongers.

Christiaan Lammers en Maria Schoonheim.

Pieter Adelaar en Anna Dika.

Hendrikus Johannes Ligteringen en Diena Wijnanda Stiling, weduwe.

Cornelis Oostveen en Antonia Fonville.

Dirk Gresnigt en Elisabeth Verheul.

Willem de Ruiter en Maaijke van Osch, weduwe.

Jan Jasper en Joanna Carolina van Rooij.

Joannes Norbertus Haas en Hendrina Oostenrijk.

den 13 April.

Christoffel Jan Willem Engel en Elisabeth van Leersum, weduwe.

Andreas Theodorus Smit en Joanna van Dijk.

Dirk Vernooij en Petronella Goes.

Aart Hermanus Schok en Maria Pieterella Lancee.

Jean Daniel Sébastien Landré en Cornelia Margaretha van Beest.

Petrus Theodorus van Nimwegen, weduwenaar, en Johanna Lub.

Dirk Santman en Everdina Hendrica Heijkoop.

Pieter van Basten en Willemijntje van Santen, weduwe.

Arie Antoni Fredrik Willem van Zuilen, weduwenaar, en Catharina Hermina Anthonia van Zijlen.

Dirk Stoker, wed. en Johanna Wilhelmina Wijnands.

Garel Bovard en Wilhelmina Hageman.

Petrus Staal en Allegunda Tromp.

den 20 April.

Dietrich Heinrich Victor Schiermeier en Wijnanda Okhuijsen.

Hendrik Joannes Coene en Wilhelmina Maria Jacomina van Campen.

Bernardus Joannes Smits en Maria Catharina Werson.

Evert Jan van Duuren en Angenieta van der Weert.

Jacob van der Heij en Geesjen Krabbenbos.

Everardus van Koot en Maria Eberge.

<p> Anthonij Steenbeck en Antlonia Correljé. Hermanus van Dam en Cornelia Wit. Jean Corneille Vermijne en Maria Battenberg. Klaas Jongenius en Johanna de Wit. Cornelis van Dijk en Geertruij de Heij. Jacobus van der Linden en Joanna Oostendorp. Gerit van Breenen en Kornelia van Schalkwijk. Johannes Philippus Gijger en He- lena Esperheuvel, weduwe. <i>den 21 April.</i> Willem Feijge en Maria Tierof. <i>den 27 April.</i> Willem Broedelet en Elisabeth Maria Schrikker. </p>	<p> Jan Antonie van Houssel en Aaltje Bosselaar Jan van Voorthuizen en Ida Gij- sebarta Jonckers. Pieter van den Hemel en Maria Gijsberta van Nes. Adrianus Johan Godlieb Staffhorst en Maria Soesbergen. Jacobus Johannes Vesselo en Jo- hanna Desder. Christianus Morrée en Maria Schuurman. Derk de Lagg en Johanna van Zijl. Willem Praag en Maria Johanna van Zutphen. Cornelis Schnell en Maria Elisa- beth de Kok. Pierre Adrien de Caes en Jaco- mina Henrica van der Linden </p>
---	--

TE ZAMEN 48 PAREN EN EÈNE ECHTSCHEIDING.

OVERLEDENEN.

den 1 April.

Alois Hofer, 39 j., Hospitaal.
 Samsen Louis de Meijer, 5 w.,
 Vreeburg
 Carel Gerrit Haag, 4 m., Juffer-
 straat.
 Louisa Clara Maria Beket, 3 w.,
 Donkerstraat.
 't Doodgeb. zoon van Pieter Brak-
 kee, Lollestraat.

den 2 April.

Aloijsius Bernardus Antonius Be-
 ket, 4 w., Donkerstraat.
 Karel Lammers, 54 j., Varken-
 markt.
 Johanna Jacoba de Coeq van Ne-
 reiuen, wed. van Huibert Vos-
 kuil, 74 j., Volderbrug.
 Dorothea Henriette Marie Louise
 baronnesse de Pagniet, wed.
 Vincent Maximiliaan baron van
 Tuijll van Serooskerken, 85 j.,
 Kr. Nieuwe Gracht.

den 4 April.

Jan Kalf, 2 j. en 6 m., Varken-
 markt.
 Michael Hendricus Aloijsius Phi-
 lomena Reuser, 4 M., Nieuwe
 Gracht.
 Frans Kuiff, 22 j., Hospitaal.
 Gijsberta van Rijn, huisvr. van
 Christiaan Elligers, 32 j., Lan-
 ge Lauwerstraat.

den 5 April.

Johan Binggeli, 4 j., Hospitaal.
 Bernard Vis, 23 j., Hospitaal.
 Alida Anthonia van Soest, 1 j.,
 Lange Nieuwstraat.
 't Doodgeb. zoon van Willem van
 Steenderen, Waardpoort.

den 6 April.

Petrus le Blanc, 70 j., Florasteeg.
 Hendrik Wesselo, 66 j., Tugthuis-
 steegje.
 Hendrica Mulder, ongh., 49 j.,
 Achterweg.

den 7 April.

Hendrik Davids, 19 j., Hospitaal.
 Anthonia Bos, wed. van Theodo-
 rus de Wilde, 81 j., Diaconie-
 huis.
 Johanna Smit, huisvr. van Ber-
 nardus Westerman, 50 j. en
 10 m., buiten de Tolsteegpoort.
 Hendrik Olthof, 53 j., in 't
 Weijstraat
 Hendrikus de Bruin, 60 j., in
 de Nicolaisteeg.
 Maria Catharina Vreeswijk, 10
 w., Achterweg.

den 9 April.

Anthonia Johanna Wintershoven,
 huisvr. van Jacobus Maréc, 58 j.,
 buiten de Waardpoort.
 Johanna Cats, huisvr. van Willem
 Dirkse, 73 j., Molensteeg.

Maria Kamperdijk, wed. Coenraad
Eijkenboom, 65 j., Kreupelstr.
Pieter van Hilten, 44 j., Korte
Viesteeg.

Jean Joseph Louis Pierre Mar-
chant, 49 j., Lange Nieuwstraat.

Mattheus Klarenbeek, 9 d., bui-
ten de Waardpoort.

Doodgeb. zoon van Willem de
Bruijn, buiten de Waardpoort.

Doodgeb. zoon van Johannes
Schoonhoven, buiten de Waard-
poort.

den 11 April.

Helena Zwigler, wed. Hendrik
Stridders, 80 j., buiten de
Wittevrouwpoort.

Johannes Bruijninck, 2 j., buiten
de Waardpoort.

Andries Agterberg, 1 j. en 6 m.,
buiten de Tolsteegpoort.

den 12 April.

Philippus Kanne, 5 m., Lange
Smcesteeg.

Everijntje van Wijngaarden, ong.
82 j., Achter Clarenburg.

Debora van Geuns, ongh., 79
j., Marieplaats.

Christoffel Jacobus Tiggeloven, 4
j., Massegast.

Maria Sikkel, ongh., 74 j.,
Wijde Doelen.

Jan de Jong, 72 j., Luiten de
Wittevrouwpoort.

Willem van den Berg, 11 m.,
buiten de Wittevrouwpoort.

Johannes van den Berg, 82 j.,
buiten de Catharijnepoort.

Jan van Kuijk, 72 j., buiten de
Catharijnepoort.

Doodgeb. zoon van Aric van
Blauren, in 't Joderijtje.

den 13 April.

Fredrik Gerard Christoffel Reijne,
1 j. 10 m., Waardpoort.

Berendina Cornelia Valburg, wed.
72 j., Barholomaei Gasthuis.

den 14 April.

Johanna van den Berg, huisvr.
van Julianus Hendricus Oderom,
52 j., bij de Smcestoorn.

Regina Pretten, wed. van Casper
Geijkom, 89 j., Dorstige Hart-
steegje.

Cornelis Johannes Broedelet, 39 j.,
Jacobiebrug.

Hendricus Veenhaven, 36 j., aan
't Zand.

Roelof Banninck, 11 w., Vreelburg.

Pieter Peterse, 2 j., Pauwsteeg.

den 15 April.

Gerrit Verwoerd, 20 j., Hospitaal.

Cornelis van der Hoek, 20 j.,
Hospitaal.

den 16 April.

Wilhelmina Jordaan, ongh. 16 j.
9 m., Breestraat.

den 18 April.

Wilhelm van der Horst, 8 j.,
Nieuwe Gracht.

Frans van Elten, 2 d., buiten
de Wittevrouwpoort.

Maria Petronella Verweij, 3 j.,
buiten de Tolsteegpoort.

Pieter Sakkers, 1 j. en 5 m.,
Elorasteeg.

Maria Petronella van der Waarden, wed. Pieter Westwilder, 78 j., Korte Smcesteeg.
 Susanna van Dam, wed., 70 j., aan het Zand.

den 19 April.

Louis Legra, 3 w., Lauwersteegje.

den 20 April.

Anthony van der Veen, 58 j., Joderijtje.

den 21 April.

Jansje van Aller, 7 w., Groensteeg.

Anna de Munnick, ongeh., 65 j. en 6 m., Jacobiebrug.

den 22 April.

Aalbert van der Heijden, 14 d., Stroosteegje.

Hendricus Franciscus Agterberg, 2 j., Achter Clarenburg.

Roelof Wolters, 25 j., Hospitaal.

Cornelis Verkroost, 21 j., Hospitaal.

Johanna van der Velden, huisvr. van Hermanus Bosman, 67 j., Achterweg.

Johannes Anthony Werkhoven, 5 j. en 8 m., Dorstigechartsteegje.

den 23 April.

Hendrica van der Rijst, 7 w., Nicolai kerkhof.

Gerardina Wickenkamp, 4 w., buiten de Waardpoort.

den 25 April.

Elisabeth Maria Martha Rombach, 13 j. en 6 m., Voorstraat.

Hendrik Hotzes Bossc, 28 j., Hospitaal.

Lambertus Atteveld, 1 j., en 2 m., buiten de Waardpoort.

Wilhelmus Jalles, 4 w., buiten de Waardpoort.

Hendrik Bruinick, 63 j., Maricstraat.

Adriaan Jacobus Groenendijk, 4 j. en 6 m., Lange Nieuwstraat.

den 26 April.

Hendrik van Asch, 14 d., Springweg.

den 27 April.

Niel Olen, 37 j., Hospitaal.

Pieter Bissier, 55 j., Korte Janstraat.

Willemijntje Enderle, 71 j., Steenweg.

Maria Wamsteker, 3 j. en 5 m., Zilversteegje.

Doodgeb. dochter van Hendricus Kootker, Weistraat.

den 29 April.

Hendrik Timmermans, 24 j., Hospitaal.

den 30 April.

Johannes Jacobus Abraham Goudee, 5 w., Springweg.

Willem van Westbroek, 4 j., Florasteeg.

Christina Agterberg, 7 j., buiten de Tolsteegpoort.

ZIEKTEN EN TOEVALLLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN
GESTORVEN ZIJN :

Dodgeboren.	6.	Transport.	72.
Borstkwaal.	9.	Beroerte.	2.
Zenuwkoorts.	2.	Hersenontsteking.	1.
Verval van krachten.	15.	Borst Waterzucht.	2.
Stuipen.	18.	Longtering.	2.
Krankzinnig.	1.	Waterzucht.	3.
Kinderziekte.	3.	Breuk.	1.
Tanden.	1.	Bloedspuwing.	1.
Tering.	9.	Kanker.	1.
Slijmziekte.	1.	Stikzinken.	1.
Het Zuur.	5.	Spruw.	1.
Galkoorts.	1.	Koortsen.	4.
Verstopping.	1.	Keeltering.	1.
	72.		92.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN
BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT :

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Dodgeboren.	5	1	6.	Transport. . .	46	18	64.
Beneden het jaar.	15	5	20.	» 50 » 60 »	5	3	8.
Van 1 tot 10 jaar.	13	6	19.	» 60 » 70 »	4	2	6.
» 10 » 20 »	3	3	6.	» 70 » 80 »	2	7	9.
» 20 » 30 »	5	»	5.	» 80 » 90 »	1	4	5.
» 30 » 40 »	3	1	4.	» 90 » 100 »	»	»	».
» 40 » 50 »	2	2	4.				
	46—18—64.				58—34—92.		

LIJST DER VERKOCHE HUIZEN. ENZ.

Den 2 April, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK.

Een Huis, Erf en Grond, aan de O. Z. van den Springweg bij de Haverstraat, wijk E. no. 105. *Verkocht* voor *f* 2250.

Den 9 April, door de Notarissen N. DE GRAAF
en J. H. VAN SCHERMBEEK.

N°. 1. Een Huis met Erf, Grond en Tuin, *Koningslust* genaamd, wijk I. no. 81. *Verkocht* voor *f* 3000.

N°. 2. Een Huis met Erf en Grond, buiten de Waardpoort, W. Z. wijk M. no. 507. *Verkocht* voor *f* 1290.

N°. 3. Drie Woningen in de Zeebeekstraat of Molensteeg, wijk H. no. 712, 713 en 714. *Verkocht* voor *f* 500, *f* 660 en *f* 580.

Denzelfden datum, door de Notarissen H. VAN OMMEREN en G. H. STEVENS.

N°. 1. De Buitenplaats *Bloeiendaal*, aan de Bilt-sche straatweg, gemeente Maartensdijk, met twee Heeren huizingen en verder getimmerte, Moestuinen, Boomgaard enz. zamen groot 2 bund. 52 roed. 90 ellen.

N°. 2. 5 Bund. 73 roed. 90 ellen Weiland, gelegen als voren.

N°. 3. 3 Bund. 31 roed. 40 ellen, dito, als voren *Opgelouden* voor *f* 17500.

Denzelfden datum, door den Notaris J. H. VAN SCHERM-BEEK en Procureur A. S. VAN HENGELAAR.

N°. 1. Eene Woning aan de N. Z. van de ABC straat, wijk A. no. 610. *Verkocht* voor *f* 700.

N°. 2. Vier Woningen onder één dak, aan de Z. Z. van de Teelingsteeg, wijk A. no. 731—734. *Verkocht* voor *f* 1225.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND MEI 1836.

GEBORENEN.

den 2 Mei

Arnoldus, Z. van Hermanus van Rooijen.

Anna Jacoba, D. v. Jan Beyleveld.

Jan Christiaan, Z. van Jan Vreëswijk.

Wilhelmina en Johanna, Dochters van Johannes Maarschalkerveerd.

Cornelia Catharina, D. van Cornelius Nieuwkerk.

Stephanus, Z. van Theodorus van der Steen.

den 3 Mei.

Catharina, D. van Johannes van den Hurk.

Johannes, Z. van Theodorus Johannes Kemkes.

Hendrik, Z. van Daniël Kraanwinkel.

Hendrica, D. van Zacharias Smit.

Johannes, Z. van Johannes Dui-
veman.

Anthonia Angelina, D. van Hendricus Gerardus Koeleman.

Baldina Johanna, D. van Wouter Jan van Aken.

den 4 Mei

Henriette Anny Marie, D. van William John Peter Baron Taets van Amerongen.

Agatha, D. van Cornelis Schipperijn.

Pictet Alexander, Z. van Jacobus Johannes de Jong.

Carel, Z. van Carel den Bree.

Hendrica, D. van Hendrik van den Hoven.

den 5 Mei.

Hendricus Christiaan, Z. van Wilhelmus van Rossum.

Elisabeth, D. van Willem Nicolaas Köhler.

Anthonie, Z. van Johannes Gijsbertus van Rooijen.

Hendricus Evert, Z. van Jacobus Verver.

den 6 Mei.

Johan Fredrik Carel, Z. van Hendrik Willem Dammeijer.

den 7 Mei.

Johanna Mechtelina, D. van Johannes Dirk van Reemst.

Johanna Helena, D. van Neeltje van Vliet.

den 9 Mei.

Christina, D. van Johannes van der Steen.

Elisabeth, D. van Jacobus van der Wal.

Maria Catharina, D. van Jan
Coenraad Steenhuizen.

Jan Hermanus, Z. van Thomas
Gijssen.

Elisabeth, D. van Izak van den
Hroon.

Johanna, D. van Johannes van
der Steen.

Wilhelm, Z. van Albertus Lint-
meijer.

Elisabeth, D. van Anthonie
Maasakker.

Cornelis, Z. van Willem Valk.

den 10 Mei.

Rijnier Constant, Z. van Jurria-
nus Grolman.

Geertruij, D. v. Hendrik Schalk-
wijk.

Agnes, D. van Jean Baptist Buric.

Cornelis Johannes, Z. van Jo-
hannes Cornelis Hutjens.

Theodorus Adrianus, Z. van Mar-
tinus Joannes Niesen.

Everardus Hendricus, Z. van
Evert de Vrindt.

Antonie Daniel, Z. v. Anthony
Kreek.

Jacoba Francina Sophia, D. van
Joan Hugo van Bolhuis.

Elisabeth Louisa, D. van Corne-
lius de Groot.

den 11 Mei.

Theodorus Hendricus, Z. v. The-
odorus Sträter.

Christina, D. van Alewijn Stoker.

Johannes Marinus, Z. van Dirk
van de Haar.

Geertruy Johanna, D. van Anna
van Dies.

Dirk Cornelis, Z. van Elisabeth
van Ginkel.

den 13 Mei.

Cornelia Gerdina Anthonia, D.
v. Pieter Jacobus van Beusekom.

Matthijs Gerardus, Z. van Willem
Grondijs.

Coenradina Carolina Theodora, D.
v. Christiaan Willem Johan Ba-
ron van Boetzelaer.

Cornelis Johannes, Z. van Wil-
helmus Albertus Lebbink.

Laurentius Livinus, Z. van Lau-
rentius van Laere.

Aart Cornelis, Z. v. Maas de Zwart.

den 14 Mei.

Joannes, Z. van Joannes Zegers.

Johannes, Z. v. Johannes Broekman.

Elisabeth Genoveva, D. van Jo-
hannes Arnoldus Smit.

Gijsbertus, Z. v. Anthonie van Zijl.

Maria, D. v. Pieter van der Jagt.

Cornelis Hendricus, Z. v. Cornelia
van Woudenberg, overleden den
12 Januarij 1836.

Carel Johannes, Z. van Willem
Schols.

Jacobus, Z. v. Joannis de Groot.

Marinus, Z. v. Pieter Bolk.

Aalbert, Z. v. Rijnier Gerritsen.

den 16 Mei.

Bartje, D. v. Anthonie Collete.

Wilhelmina Johanna, D. v. Jaco-
bus Bresser.

Joannes Leonardus Jacobus, Z. v.

Joannes Leonardus Jacobus van
Nieuwkasteel.

Jannigje, D. v. Cornelis van de Bilt.

Jacobus Pieter, Z. van Pieter
Everaarts.

Frederica Johanna, D. van Philip-
pus Velde.

Anna Hendrica, D. v. Karel Evertsen.

Berendina, D. van Jan Koelee.

Harmannus Adrianus, Z. v. Har-
mannus Bernardus Oderom,

Aletta Elisabetha, D. v. Aaltje de Bic.

den 17 Mei.

Nicolaas, Z. v. Wouter Nieuwpoort.

Arnoldus en Franciscus, Zonen
van Anthonie van Hussen.

Catharina Johanna, D. van David
Franciscus van Dijk.

Cornelia, D. v. Jacobus Schuurman.

den 19 Mei.

Adriana Hendrica, D. van Petrus
Reinier van der Rijst.

den 20 Mei.

Jacob, Z. v. David van Leersum.

Marinus Wilhelmus, Z. van Willem
van Liefland.

Johannes, Z. van Anthonie Patist.

Franciscus, Z. van Izak van Sant-
wijk.

Bernardus, Z. v. Nicolaas Verwey.

Fredrica Maria, D. van Abraham
Balffoort.

den 21 Mei.

Francina Maria, D. v. Pieter Wer-
dekker.

Catharina, D. van Laurens Nuys.

Andries, Z. v. Andries Rijnhart.

Wilhelmina, D. van Albertus
Roelofs.

Henri, Z. van Laurens Velu.

Aartje en Arie, D. en Z. van Da-
niel de Klerk.

Wilhelmus Petrus, Z. van Izac van
Duinen.

den 23 Mei.

Johanna, D. v. Laurens van Ee.

Pieter, Z. v. Pieter van Leeuwen.

Anna, D. van Jan Christiaan
Brouwer.

Willem, Z. v. Hendrik Appeldoorn.

Leendert, Z. van Hermanus van
den Brink.

Johannes, Z. van Johannes van
der Horst.

Johanna Maria, D. v. Arie Hun-
telaar.

Adriana Jacoba Johanna, D. van
Johannes Godec.

Christiana Adriana, D. van An-
thonius van Groeneveldt.

den 24 Mei.

Franciscus Johannes, Z. van Fran-
ciscus Offerman.

Jan, Z. van Jansje Zieltjes.

Louise, D. van Annet Dupene.

den 25 Mei

Maria, D. van Johan Godfried
Rijnfrank.

den 26 Mei.

Anthonia Alberta, D. v. Everdina
de Ruyter.

Jacobus Anthonie, Z. van Hen-
drik Wilson.

Paulina Hendrica, D. van Hen-
drik van Echdom.

Ida Nisetta, D. van Lambertus
Wouter Nijssen.

Rudolf Otto, Z. van Jan Kiers.

Joseph Franciscus, Z. van Johan
Coen Joseph Franciscus Cappelé.
Saartje, D. van Geerlof Jan de Vries.

den 27 Mei.

Marle Sophie Elizabeth, D. van
Willem Hendrik de Heus.
Catharina Johanna, D. van Ni-
colaas Kok.
Catharina, D. v. Abraham Wouters.
Gijsbertus Johannes, Z. v. Cornelis
Hendricus van Klinkenberg.

den 28 Mei.

Jan, Z. van Hendrik de Groot.
Michiel, Z. van Barend Koot.
Angenitha, D. van Willem Hen-
drik Molijn.

den 30 Mei.

Evert, Z. van Johannes Corver.
Johanna, D. v. Jacob Godschalk.
Gerrit, Z. v. Johannes van Weede.

den 31 Mei

Geertruida, D. van Nicolaas van
Rosmalen.
Johannes, Z. van Hendrik Mattheijs
van der Ster.
Nicolaas, Z. van Willem Caro.
Jacobus, Z. van Abraham Anthonij
van Pembrock.
Maria Angelica Johanna Franciscus,
D. van Egenius Lambertus Jose-
phus Lambotte.
Christiaan Anthonius, Z. v. Chris-
tiaan Michiel Castelijns.
Hendrik, Z. v. Jacobus Silling.
Cornelia, D. van Gerardus Slin-
gerland.
Johanna, D. v. Dirk van Hazendonk.
Wilhelmina Johanna, D. v. Jo-
hannes Ros.
Petrus Franciscus, Z. van Fran-
ciscus Petrus van Rooijen.
Johanna Adriana, D. van Fredrik
Wilhelm Schuller.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 4 Mei.

Arend Steijntjes, weduenaar en
Jannetje Klein.

Cornelis van der Star en Maria de
Vink.

Gerardus Petrus Tollenaar, we-
duenaar en Alberta Logman.

Willem Pieter Hovenaar en Wen-
delina van der Sluis.

Gerrit van Ommeren en Hendrika
de Rooij.

Johannes Heymans en Geertruy
Motshagen.

Henderik Hols en Frederika
Dorothea Schultz.

Johannes Philippus Luyten en
Hendrica de Haan.

Jacobus van Nus en Johanna van
Deventer.

Joannes Vegter en Wilhelmina
Hoogbergen.

Hendrik Otto en Wilhelmina So-
phia Hellemans.

Jacob Groenhuijse en Frederica
de Groot.

Jan van den Bender en Hendrika
Meijer.

Joannes Franciscus Terlingen en
Cornelia Vos.

David Fredrik Christiaan Fliegel
en Elisabeth van Lunteren.

Marinus de Leur en Juliana Ma-
ria van Rijn.

Antoniÿ Koppenhout en Geertru-
dis Bux.

Janus Schrentelkamp en Hendri-
ka Willemina van Piggelen.

Leendert Johannes D'Auvillier en
Johanna Hendrika van Rooyje.

Hendricus Hulsebos en Susanna
Hernina Hoolwijn.

Petrus van Beck en Maria Wensing.

Joannes Rijnhart, weduenaar
en Adriana Butselaar.

Henrik Fox, weduenaar en
Hester de Vink.

Wijnand Godart en Mijntje van
Harn.

Willem Barend Brouwer en Maria
van der Straten

Abraham Theodorus Lankhout en
Antonia de Bouter.

Cornelis Gadelle, weduenaar en
Helena Lappee.

Jan Willem de Hoog en Wilhel-
mina van Erpel.

Frederic Guillaume Halin en Ge-
rarda van den Bol

Johannes Wilhelm Huetsen, we-
duenaar en Christina Heijink.

Johannes Ribbers en Willemina
Johanna van den Bosch.

Dirk de Kruijff en Geertruida
van Wagesveld
Jan Floor en Gerarda Jacoba
van Luyn.

den 11 Mei.

Johan Albert Luca en Maria
Lodder.
Hubertus Johannis Buskes en
Wijnanda Legue.
Jan Antonie Betten en Cornelia
Maria van den Berg.
Hendrikus Albertze en Anna
Ophorst.
Joannes Koenders en Wijnanda
Zantkuyl.
Hendrik Roest, en Gerritje Lee-
ring
Bastiaan Johannes Capoen en
Hendrika Loot.
Johannes Hoevera en Wijnanda
van Hems.
Johannes Jurje Wolf en Hen-
drika Johanna van Gorkom.
Pieter Vos weduwnaar en Jo-
hanna Gradda Bregart
Johannes Hardeman en Antonia
Pietronella Venis.
Jan Willem Huurink en Johanna
Gardna Sweeën.
Heinrich Wilhelm Schulte en
Hermina Geerligse.
Wijaand Veele, weduwnaar en
Anna Krijjs.
Gerardus Johannes van Geefhui-
zen en Jannigje Koudijs.

den 18 Mei.

Gerardus van den Brink en Antje
Budding.

Albert van Weelderen en Helena
Elisabeth de Leur.
Joannes Michaël Lancié en Jan-
nigje Johanna Baars.
Hermanus van Wijk, weduwe-
naar en Arnolda Cousijn.
Jacobus Johannes Edelkoort en
Johanna van Riessen.
Christiaan Heuneman en Wil-
helmina Alberta van Baalen.
Gerrit Reijnier Kemeling, wedu-
wnaar en Catharina Verbeek.
Gerardus van Weenen en Maria
Johanna Pens.
Frerik Arenze en Maria Sofia
van den Berg.
Hendricus Permentier en Petro-
nella de Bruijn.
Nicolaas Willem Le Maitre en
Elisabeth Castrop.
Hubertus van Dongen en Ca-
tharina Maria Bogaard.
Hendrik Rietveld en Antonia
Magdalena Elbers.
Christophorus Knippers en Wil-
lempe Degekamp.
Henricus Tibou en Maria Anto-
nia Johanna van den Berg.
Joannis Brandse en Neelje van
Rijn.
Wijaand van der Ven en Jacoba
van der Wurff.
Albertus van Vulpen weduwe-
naar, en Anna Maria van Asch.
Jacobus Hermannus Lammerts van
van Eucen, weduwnaar, en
Doora van den Hemel.

den 19 Mei.

Mr. Ernst Hendrik Baron van

Itersum en Jonkvrouwe Ignatia
Gerardina Jacoba Beelaerts van
Blokland
Abraham de Keijzer en Jonkvr.
Jeanne Isabella Bloijs deTres-
long.

den 25 Mei.

Evert Nicolaas Maas en Maria
Bregard.
Jean Louis Hofmann en Chris-
tina Wolters
Johannes Horst en Hermijntje
van Maurik.
Egbertus Hendrikus van Gaalen
en Jenneke Berendsen.
Franciscus Schippers en Klaassina
Willemina van Looij
Jan Erkus en Geertruij Hofstede.

Hendrik Siebelink en Christina
Hendrika Felix
Christianus Johannes Baars en
Maria Jacoba Dorothea van
der Wulf.
Christoffel Lamas en Willemina
Bracke
Johannes Brummelkamp en An-
thonia André
Hendrik van Eklom en Aartje
Floor
Hermannus Cornelius Dikmars en
Maria Margaretha Bernardina
Uhlenbrock.
Pieter Nagtegaal en Mietje van
den Agtersloot.
Fredericus Jacobus Grimmelik-
huijzen en Christina de Bruijn.
Joannes Fredericus Berens en
Eva Jeanetta van Brussel.

TE ZAMEN 84 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 2 Mei.

Dina Jacobina Sulzle, 6 m., Za-
lestraat.
Hendricus van Hall, 67 j., Kru-
pelstraat
Johannes Scherpel, 36 j., Hospit.
Roelof Kars Westers, 25 j.,
Hospitaal.
Anthonia Margaretha Venis, 8 m.,
Kleine Eligsteeg.
Johanna Cornelia Mansveld, 8
w., Boterstraat.
Johannes Mastwijk, 23 j., buiten
de Catharijuepoort.

den 3 Mei.

Regenia Johanna Doumont, ong.
25 j., Vuilesloot.
Gerrigje van Duuren, huisvr. van
Albertus van Schaik 64j, Wa-
tersteeg.
Johanna Wamsteker, 2 j. en 7
m., Springweg.
Jacobus Koppen, 1 j. en 2 m.,
buiten de Waardpoort.
Nicolaas Johannes Gerbrand Geel-
kerken, 17 d., Lijnmarkt.
Frederik Hansen, 20 j., Hospitaal.
Johannes Hendrik Varenkamp,
19, Hospitaal.

den 4 Mei.

Johanna Catharina Frijlink, 6
m., Bakkerbrug.
Jan de Ruijter, 67 j., Molensteeg.
Theodora Carolina van den Bosch,
bijna 6 j., Ambachtstraat.
Jacob van Zon, 6 w., Massegast.

den 5 Mei.

Martinus Jansen, 21 j., Hospitaal.
Johanna van der Weerd, wed.
van Willem Oostrom, 67 j.,
buiten de Waardpoort.
Johanna Maria Brakkce, 1 j en
3 m., Zandstraat.
Doodgeb. zoon van Frederik Wil-
lem Rietveld, buiten de Waard-
poort.
Eva Philipse, huisvr. van Jacob
van Vliet, 74 j., ABC straat.
Cornelis Johannes Combee, 3 w.,
Zonstraat.
Bernardus Johannes Bolwerk, 89
j., Vrouw Juttestraat.

den 6 Mei.

Gerardus Frijling, 2 m., buiten
de Wittevrouwepoort.
Carel Fredrik Cunsell, 67 j en
9 m., te Vlissingen.

den 7 Mei.

Albertus Ladrak, 49 j., Kleine
Eligesteeg.
Doodgeb. zoon van Hendrik Wil-
lem de Jongh, Nieuwe Gracht.
Elisabetha Rees, wed. van Johan-
nes Rijnders, 83 j., Springweg.
Geertruida Margaretha Morees,
wed. Samuel van Beuningen,
63 j., Geertebrug.

den 9 Mei.

Johannes van der Linden, 75 j.,
Nikolaikerkhof.
Martinus Jacobus Scheffer, 1 j.
en 8 m., Taghuissteegje.
Maria van Ladin, 4 m., buiten
de Catharijnepoort.
Gerrigje Rijsbaerman, 8. j.,
Springweg.
Joseph Sigebertus Gerritse, 2 j.
en 9 m., Massegast.
Clasina Lindeman, ong. 36 j.,
Pelnolen.

den 10 Mei.

Pieter Brinkman, 9 j., Voorstraat.
Johanna Elisabeth van Velthoven,
6 m., Kreupelstraat.
Jacobus Bosson, 70 j., aan 't
Zand.
Neeltje Borst, huisvr. van Arnol-
dus Reijnders, 53 j., aan de
Tolsteegpoort.
Pieter Schiebion, 20 j., Hospi-
taal.
Johanna de Haart, ong. 61 j.,
in de Zandstraat.
Jan Ferdinand Stelting, 7 j., in
de Bergstraat.
Adolph Ronge, 72 j., buiten de
Wittevrouwepoort.

den 11 Mei.

Gerardus Oostrom, 11 m., buiten
de Catharijnepoort.
Maria Hendrica van Wijk, 3 m.,
buiten de Waardpoort.
Christoffel Beumer, 49 j., Ca-
tharijnestraat.
Willem Hendricus Marsbag, 20
j., Rietsteegje.

den 13 Mei.

Hendrik van Duijs, 10 m.,
Pauwsteeg
Anthonia Maria van Stenis, 3
j. en 3 m., Hartsteegje.

den 16 Mei.

Christina Fakkeldij, huisvr. van
Gerard Hendrik Stockman, 37
j., Massegast.
Anthonius Weerdenburg, 36 j.,
Ballemakerstraat.
Cornelia Houtsager, 5 w., buiten
de Waardpoort.
Theodorus Adrianus Niesen, 5 d.,
buiten de Wittevrouwepoort.
Cornelia Lambertta van Vlooten,
1 j. en 1 m., Marieplaats.
Dorothea Geertruida Ter Hoeven,
wed. van Johan Hendrik Schus-
ler, 88 j. en 4 m., Zenstraat.
Jansje de Ru, 5 m., buiten de
Waardpoort.
Matthijs Gerardus Grondijs, 4 d.,
Weesbrug.
Doodgeb. zoon van Johannes
Jasper, Achterweg.
Bouwina Mensinga, ongeb. 6 j.,
buiten de Wittevrouwepoort.
Jan Frederik Wiegman, 29 j.,
Hospitaal.
Pieter Jansen, 61 j., aan 't Zand.
Maria van der Horst, 3 m.,
Achterweg.
Frederica Wilhelmina van Dijk,
1 j. en 4 m., buiten Tolsteeg.

den 17 Mei.

Dirkje Sakkers, 5 w., Rozen-
straat.

Cornelis van Overstraten, 22 j.,
Hospitaal.
Jacoba Oosterbaan, 14 j., Weij-
straat.
Fredrik Andries Tentije, 3 m.,
Lange Nieuwstraat.
Adolph Lammers, 39 j., aan 't
Zand.
Adrianus Philippo, 35 j., Jaco-
bickerkhof.
Johannes van Lint, 57 j., buiten
de Catharijncpoort.
Elisabeth van Zutphen, huisvr.
van Frans Hensbergen, Kal-
verstraat.
Doodgeb. zoon van Victor Nicolaas
Habegger, Willems kazerne.
Jacobus Spithoat, 14 j., aan 't
Vreeburg.

den 20 Mei.

Herman van Doorn, circa 19 j.,
Hamburgerbrug.
Petrus Kressel, 5 m., Boterstraat.
Bernardus Gijsbertus Tap, 3 w. aan
de Neude.
Arie Borman, 24 j., buiten de
Waardpoort.
Margaretha Molsbergen, wed. Jan
Laurens Bonte, 73 j., Viebrug.
Geertruida Smit, huisvr van Ger-
rit Maas, 56 j., Nicolaisteeg.
Jan Jansen, 40 j., Hospitaal.
Reinier Andries Tinkelenburg,
23 j., Hospitaal.

den 21 Mei.

Adriana Voswinkel, 2 j., aan 't
Plantsoen.
Petronella Jacoba Justina van
Weede, huisvr. van Franciscus

Henricus Johannes van der Hoop, circa 46 j., op de Wal bij Wittevrouwepoort.

Jacobus Wouderberg, 40 j., en 6 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Johannes Josephus Mastink, 10 w., buiten de Waard.

den 23 Mei.

Johanna Maria de Haart, 8 j. en 6 m., Nicolaisteeg.

Anna Maria Glinderman, 25 j., Munsterkerkhof.

den 24 Mei.

Dirk Tinnemaans, 58 j., Grootte Eligesteeg.

Willem de Nigteren, 12 j., Lange Nieuwstraat.

Joannes Drijver, 31 j., in de Gortsteeg.

den 25 Mei.

Johanna van den Hooven, 4 m., buiten de Waardpoort.

Nicolaas van Wijk, 35 j., Jacobiebrug.

Matthijs Degen, 53 j., buiten de Tolsteegpoort.

den 26 Mei.

Johanna Maria van Beusekom, wed. Hendrik Meijer, 81 j., Jufferstraat.

Doodgeb. zoon van Cornelis van Dijk, buiten de Tolsteegpoort.

den 27 Mei.

Arie Valstar, 24 j., Hospitaal.

Doodgeb. dochter van Johannes Verheij, Walsteeg

Arnold Gubel, 28 j., Zilversteegje.

den 28 Mei.

Theodora Wetsteen, huisvr. van Jan Hulsebos, 41 j., onder de Linden.

Willem Alexander Fredrik Hermanus van den Bosch, bijna 8 j., Ambachtstraat.

Johannes Hendricus Drijver, 6 m., Gortsteeg.

den 30 Mei.

Maria Lamic, 11 j., Jacobiebrug.

Anthonia van Beek, 4 j., buiten de Tolsteegpoort.

Maria Jacoba van Mansvelt, 5 m., Hamburgerstraat.

Carolina Lamers, huisvr. van Benjamin van Steenwijk, 52 j., ABC straat.

Wilhelmina Anthonia Maria van Dam, 3 m., Magdalenesteeg.

den 31 Mei.

Susanna Frederica van Zadelhoff, 2 j., in 't Wed.

Jacobus Pieter Everaarts, 18 d., Magdalenesteeg.

Maria Gijsberta Jansen, 6 m., Potterstraat.

ZIEKTEN EN TOEVALLLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN
GESTORVEN ZIJN :

Doodgeboren.	6.	Transport.	89.
Borstkwaal.	11.	Beroerte.	2.
Zenuwkoorts.	6.	Hersenontsteking.	1.
Verval van krachten.	13.	Borst Waterzucht.	5.
Stuipen.	22.	Longtering.	3.
Kramp.	1.	Waterzucht.	2.
Kinderzickte.	5.	Beenbederf.	1.
Subiet.	1.	Kinkhoest.	1.
Tering.	16.	Geelzucht.	1.
Slijmberoerte.	1.	Stikzinken.	1.
Het Zuur.	3.	Roodvonk	1.
Pleuris.	3.	Koortsen.	3.
Verstopping.	1.	Keeltering.	1.
	89.		111.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN
BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT :

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	5	1	6.	Transport.	52.	36.	88.
Beneden het jaar.	14	15	29.	» 50 » 60 »	3	3	6.
Van 1 tot 10 jaar.	7	11	18.	» 60 » 70 »	3	5	8.
» 10 » 20 »	7	2	9.	» 70 » 80 »	3	2	5.
» 20 » 30 »	9	3	12.	» 80 » 90 »	1	3	4.
» 30 » 40 »	7	2	9.	» 90 » 100 »	»	»	».
» 40 » 50 »	3	2	5.				
	52—36—88.				62—49—111.		

LIJST DER VERKOCHE HUIZEN. ENZ.

Den 14 Mei, door den Notaris N. DE GRAAF.

N°. 1. Eene kapitale Hofstede, genaamd *Groenlust*, gelegen onder Achttienhoven, no. 34 en 35, met de getimmerden enz., en 27 bund. 2 roed. 20 ellen Tuin, Boomgaard, Bosch, Bouw-, Wei- en Hooilanden, en nog een stuk land genaamd het *Rietboord*, groot 31 roed. 30 ellen. *Verkocht* voor *f* 13,000.

N°. 2. Eene kapitale Hofstede onder Westbroek, no. 27 met de getimmerden enz., en 22 bund. 87 roed. 81 ellen, zoo Tuin en Boomgaard, als Bouw-, Wei-, Hooi- en Heidelanden. *Verkocht* voor *f* 5,650.

Denzelfden datum, door den Notaris N. DE GRAAF.

Een wel doortimmerd Heeren Huis met Erf, Grond en Tuin, aan de O. Z. van de Marieplaats, nabij de Mariestraat, wijk D. no. 501. *Verkocht* voor *f* 8,400.

Denzelfden datum, door de Notaris G. H. STEVENS.

N°. 1. Eene Huizinge, Erve en Grond, tot een Logement ingerigt, genaamd *de Hoop*, gemerkt no. 56. in het dorp van Jutphaas gelegen. *Verkocht* voor *f* 2,400.

N°. 2. Eene Woning no. 27, gelegen als boven in de Molensteeg.

N°. 3. Een dito no. 26, naast het voorgaande.

N°. 4. Een dito no. 25, met eene Smederij. Deze 3 perceelen zijn bij malkanderen *verkocht* voor *f* 1770.

N°. 5. Zeven bund. 43 roed. 10 ellen goed Weiland, gelegen op Westraven, gemeente Jutphaas. *Verkocht* voor *f* 2,800.

Den 21 Mei, door den Notaris C. J. NAGTGLAS.

Een nieuw getimmerd Huis met Erf, staande in de Lange Nieuwstraat, op de Noordhoek van de Vrouw Juttestraat: wijk A. no. 36. *Verkocht* voor *f* 3,320.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND JUNIJ 1836.

GEBORENEN.

den 1 Junij.

Hendrik, Z. van Johannes van der Meijden.

Willem, Z. v. Christiaan Evertse.

den 2 Junij.

Charles William, Z. van Hendrik Bromclow.

Hendricus Johannes, Z. van Hendricus Adrianus Heffels.

Johannes, Z. v. Anthonie Lington.

Willem, Z. v. Johannes Beijerman.

den 3 Junij.

Hendrica, D. van Bernardus Johannes Bolwerk.

Geertruijda Catharina, D. van George Adam de Wit.

Gerrit, Z. van Dirk Ruijs.

den 4 Junij.

Hendrica Judica, D. van Petrus Hendricus Haanebrink.

Johanna Maria, D. van Christina van Putten.

Pieter, Z. van Carel Bovard.

Anthonia Mina Jeannetta, D. van Isaak Anthonie Lafebre, overleden den 4 Februarij 1836.

Hermanus, Z. v. Hendrik Ravesloot.

den 6 Junij.

Geertruij Johanna, D. v. Johannes Koot.

Jacobus Anthonij, Z. van Jacobus Altheer.

Neeltje, D. v. Matthijs Pessel.

Gijsbertus, Z. van Willem van Miltenburg.

Jenneke, D. van Willem van Nisterik.

Johanna, D. van Johannes van Rooij.

Gerrit, Z. van Evert Straatman.

Maria, D. van Josephus Bos.

den 7 Junij.

Johannes Hendricus, Z. van Jan van Berck.

Jacob, Z. van Maria Elisabeth Walman.

Cornelia, D. v. Willem Smorenborg.

Elisabeth Johanna, D. v. Johannes van Veldhoven.

Martinus, Z. van Hubertus Heesen.

den 9 Junij.

Jan Werner, Z. van Jan Jacob van Dijk.

Maria Cornelia, D. van Christiaan Martens.

Johannes, Z. v. Johannes Saurwalt.

Maria Elisabeth Catharina, D. v.

Jan Hendrik George Kenkel.

den 10 Junij.

Catharina Johanna, D. van Wil-

lem Gijsbertus van Maanen.

den 11 Junij.

Stephania, D. van Arie Stoker.

Hendrica, D. v. Willem v. Piggelen.

Gerrit, Z. v. Adrianus van Dijk.
Alida, D. v. Adrianus Everwennink.

den 13 Junij.

Theodora Johanna, D. van Johannes Akkerman.

Hendricus, Z. v. Marinus Cruijs.

Jacobus, Z. van Jacobus Laureng.

Arie, Z. v. Hendrik v. Montfoort.

Dina, D. van Arie van Kroonen.

Theodorus Anthonie, Z. van Carel Ludovicus Rogier.

Carel Fredrik, Z. van Wilhelmus Koelman.

den 14 Junij.

Jacoba, D. van Willem Jacob van der Maal.

Dirkje, D. van Dirkje de Zwart.

Clasina Geertruij, D. van Albertus Ajes.

den 15 Junij.

Willem, Z. v. Wilhelmus Verzijde.

Johanna Wilhelmina, D. van Willem Engbert.

den 16 Junij.

Hendricus Johaunes, Z. van Johannes Paulussen.

Wilhelmina, D. van Willem van Schaik.

Theodorus, Z. v. Jacobus Sanders.

Dirkje, D. v. Ernst Henrich Meijer.

Willem Jacobus, Z. van Willem Jacobus Gedijn.

Catharina Cornelia, D. van Laurens Martinus.

den 17 Junij.

Willem, Z. van Johannes Horst.

Fredrik, Z. van Johannes Hendricus van Doorn.

den 18 Junij.

Anna, D. van Sientje de Goelij.

Johannes Hendricus, Z. van Johannes Hendricus Murkens.

Anna Maria Elisabeth, D. van Dietrich Heinrich Victor Schiermeiër.

Adrianus, Z. van Cornelis Dekker.

Maria, D. van Pieter de Vos.

Philippus, Z. van Philippus Ockeloen.

den 20 Junij.

Johannes, Z. van Annigje van Schaik.

Coenradus Cornelis, Z. van Coenradus Spiering.

Jan Marinus, Z. van Johannes Kersbergen.

Willem, Z. van Willem van der Linden.

Alida, D. van Anthonie van Schaikwijk.

Eduard, Z. van Eduard van Batenburg.

Anthonia, D. van Johannes Ten Back.

Christina, D. van Johanna de Jong.

Louisa Maria, D. van Willem Vernooij.

den 21 Junij.

Hendrik, Z. v. Maria van den Berg.

Anthonie, Z. van Johannis van der Kuip.

Lambertus, Z. van Hendrik van Meeverden.

den 22 Junij.

Wilhelmus Fredericus Johannes, Z. van Willem Voogd.

Hendrik Willem, Z. van Bernard
Krebber.

den 23 Junij.

Jan Philip, Z. van Jan Richter
Lotz.

Sophia Susanna, D. v. Hendrik Hol.
Hillegonda, D. van Aarnoudt
Bosselaar.

Geertruij, D. v. Hendrik Schoon-
hoven.

den 24 Junij.

Cornelis Johannes, Z. van Ber-
nardus Nicolaas Ockeloen.

Anthonie, Z. v. Anthonie v. Dijk.
Johan Didrik, Z. van Johannes
Linker.

Anna Hendrika, D. van Corne-
lis Marinus van Dijk.

Maria Cornelia, D. van Hendrik
Hoervers.

den 25 Junij.

Franciscus, Z. van Pieter Mock.
Dirkje, D. v. Jacobus Vermeulen.

Johanna, D. van Casper Anthonie
La Heij.

Johanna Maria, D. van Theresia
Maria van Rooijen.

Gerardus, Z. van Nicolaas Visch.

den 27 Junij.

Jacob Hendricus, Z. van Cornelia
de Bruijn.

Cornelis Hendricus, Z. van Wil-
helmus Arnoldus van Harder-
wijk.

Mattheus Pieter, Z. v. Cornelis v. Wijk.
Hermanus, Z. van Hermanus
van der Maas.

Maria Wilhelmina, D. van IJs-
brand Wijustok.

Petronella Maria, D. van Barend
Roelofs.

Gijsbertus Johannes, Z. van Swij-
bertus Hoervers.

Willem Cornelis, Z. van Mari-
nus Broedelet.

den 28 Junij.

Adriana Johanna, D. van Johan-
nes Isaak de Haart.

Susanna Hendrica, D. van Jo-
hannes Stein.

Theodora Anna Johanna Jacoba,
D. van Herman Frederich Kohl-
brugge.

Adrianus Mattheus Hermanus,
Z. van Arie van Schaik.

Eselina Theodora, D. van Abra-
ham Schultz.

Geertruida Elisabeth, D. van
Arie Koning.

den 29 Junij.

Elisabeth, D. v. Hendrik Lina.

Gerardus Johannes, Z. van Rei-
nier Overbeek.

Tcunis, Z. v. Johannes Leunen.

den 30 Junij.

Jan Gerardus, Z. van Jan Scherff.

Pieter Adrianus, Z. van Pieter
van Soest.

Carel Adrianus Josephus, Z. van
Jacobus Petrus Josephus van
Rosendael.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 1 Junij.

Jacobus Fierst van Wijnaandsbergen en Catharina Aarts.

Petrus van Swol en Maria van den Berg.

Bart Vrieswout en Johanna Schelling.

Laurentius Lauteslager en Aleida Wesbeek.

Gerrit Klaasze Spierenburg en Helena Antonia van Ewijk.

Joannes Baptista ten Haaf en Johanna Catharina Helena Stertenberg.

Johannes van Schaik en Pieter-nella Vreeswijk.

Jan van Dijk en Stijntje van Ek.

Gerrit Cornelis 't Hooft en Elizabeth Friederich.

den 8 Junij.

Jan Olivier en Antonia Dirkse.

Johan Knopperts en Maria van Doorn.

Franciscus Banning, weduenaar, en Jacoba Schelling, weduwe.

Hendrik Koenders en Kaatje Denters.

Willebrordus Gijsbertus de Rijk en Cornelia van Rooijen.

Lambertus Deijkers en Petronella Matse, weduwe.

Gijsbert Hensen, weduenaar, en Ida Roa.

Johannes Pieter van Hoorn en Elizabeth van de Bovenkamp.

den 9 Junij.

Arnoldus Willem de Visser en Sophie Caroline van Vlissingen.

den 15 Junij.

Nicolaas Ouwering en Maria Visch.

Nicolaas Pas, weduenaar, en Everdina Snappert.

Leonardus Neerings en Hendrika van der Meijden.

Rembertus Kerkhof en Cornelia van Ek.

Petrus Boedens en Emerentiana van Emmerik.

Jacobus Hofstede en Cornelia Hussen.

Hendrik van Oort en Johanna Alletta Robbers.

Johannes Visscher en Gerritje Moller.

Willem Caro en Anna Maria Fredrika Stramrood.

Adrianus van den Haan en Alida van Leeuwen.

den 22 Junij.

Wilhelm Hatzmann en Joanna Paulus.

Gijsbertus Kampers en Wilhelmina
Johanna van Gorkum.

Reinier de Ruiter en Anna Leer
in 't Veld.

Jan de Vos en Joanna Allart.

Adrianus Rutgers Leebeke en En-
gelina Postman.

Gerrit Woudenberg en Hermina
Groen.

Jesaijes Tobias Mendelson en
Bransie Visser Amselhoven.

den 23 Junij.

Rutgeris Horst en Johanna Mag-
dalena de Visser.

Jan Adriaan Jacob Guldensteeden
Egeling en Catharina Maria
Viveen.

den 24 Junij.

Abraham van Emden en Sara van
Lier.

Jonkheer Joan Derk van der
Wijck en Jonkvrouwe Alpheda
Louisa Six.

den 29 Junij.

Hendrik Jan Koning en Julie
Catherine Charlier.

Willem Dons en Theodora van
Buuren.

den 30 Junij.

Mr. Louis Charles Hora Siccama
en Jonkvrouwe Jacoba Sara
Warmoldina van Haesten.

TE ZAMEN 42 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 Junij.

- Gijsbert van Achthoven, 21 j.,
Hospitaal.
Johanna van Wieringen, ongh.
64 j., Groote Eligesteeg.
Louis August Eduard Perier, 71 j.,
in 't Ziekenhuis.
Gerrit Brand van Diets, 80 j.,
oude Mannen en Vrouwenhuis.
Neeltje Maria van Eck, wed. van
Cornelis van Maanen, 79 j.,
oude Mannen en Vrouwenhuis.

den 2 Junij.

- Pieter Arts, 2 m., buiten de
Waardpoort.
Catharina Maria Overwijn, 7 m.,
Weijstraat.
Maria Elisabeth van Schaik, 5 j.,
buiten de Catharijnepoort.
Petronella Frijlink, 10 j. en 6 m.,
aan de Jansbrug.
Hendrik Spindel, 87 j., Nieuwe
Gracht.

den 3 Junij.

- Wilhelmina Johanna Bouwmees-
meester, 2 m., lange Viesteeg.
Johannes van Neck, 68 j., buiten
de Waardpoort.
Carel Wesseling, 19 j., Hospitaal.
Hendrina Thomassen, 5 j., Vin-
kenburgsteeg.

den 4 Junij.

- Berochoh Binger 3 j., Smebrug.

- Johannes Hendricus Brink Trip,
64 j., buiten de Tolsteegpoort.
Pieter Timmer, 34 j., Hospitaal.
Doodgeb. Dochter van Anthonie
Ulrich, Korte Rietsteeg.

den 6 Junij.

- Antje Vreeswijk, 6 j., Varken-
markt.
Geertje van Dijk, ongh., 50 j.,
aan de Wittevrouwenpoort.
Wilhelmina Maarschalkerweerd,
5 weken, buiten de Catharij-
nepoort.

den 7 Junij.

- Johannes Verloop, 7 j., buiten
de Waardpoort.
Geertruida Ket, huisvr. van Ber-
nardus Schuurmeijer, 85 j.,
Steenweg.
Cornelia Philips, huisvr. van Pie-
ter Everaars, 29 j., Magdale-
nesteeg.
Petronella Carels, wed. van Jo-
hannes Credoc, 67 j., Steenweg.
Johannes Ollers, 84 j., aan de
Bregittestraat.

den 9 Junij.

- Gerard Samuel Pabst, 23 j. en
9 m., Predikheerenkerkhof.
Cornelia Benina Berthon, wed.
van Isaak Duim, 84 j., bij de
Watersteeg.

den 10 Junij.

Gijsbertus van Veldhoven, 34 j.,
Vreeburg.

Charles Alexandre Conrad Plato,
19 j. en 9 m., Weesbrug.

Aartje de Klerk, 3 w., buiten de
Waardpoort.

den 11 Junij.

Anton Verhoeff, 1 j. en 4 m.,
Nieuwe Cracht.

Doodgeb. Zoon van Lambertus
de Groot, buiten Tolsteeg.

Elisabeth van der Stroom, ongeh.
43 j., buiten Tolsteeg.

Doodgeb. Dochter van Coenraad
Sijfers, Catharijnestraat.

Maria Trouw, wed. van Reinier
van Bierens, 70 j., Jansbrug.

den 13 Junij.

Maria Elisabeth Alletta Godee,
11 j., Jufferstraat.

Cornelis Krol, 40 j., Hospitaal.

Doodgeb. Dochter van Pieter Ja-
cobs, Nieuwe Kade.

Wijnanda Anna Veclo, 3 m.,
Lange Nieuwstraat.

den 14 Junij.

Johanna Catharina Ten Haaf,
3 m., Nicolaïkerkhof.

Johanna de Groot, 4 j. buiten de
Tolsteegpoort.

Jan Barend Wiekart, 71 j., Lange
Smceesteeg.

Adrianus Voerman, 22 j., Krecu-
pelstraat.

den 15 Junij.

Elisabeth Maasakker, 5 w., buiten
de Waardpoort.

Willem van Zoest, 1 j. en 6 m.,
Ballenmakerstraat.

Willem Hendrik Guillemin, 2 j.,
Tuchthuissteegje.

Franciscus Albertus de Groot 1
j., Rozenstraat.

Jacob Opperlaar, 35 j., Lange
Nieuwstraat.

Fredrik Groothuijsen, 71 j.,
Greenesteeg.

den 16 Junij.

Wilhelmina van Schaik, huisvr.
van Claudius Bordon, 90 j.,
buiten de Tolsteegpoort.

Johanna Staude, 6 m., Steenweg.
Geertruij Johanna van Dies 5 w.,
Magdalenesteeg.

Maria Jacomina Brouk, 8 m.,
Gortsteeg.

Louise Dupène, 14 d., buiten
de Catharijnepoort.

Pieter van Amerongen, 11 j.,
Jacobickerksteegje.

den 17 Junij.

Anna Maria van Senus, 30 j.,
Korte Viesteeg.

Catharina Petronella van Senus,
25 d., Korte Viesteeg.

Wernard Bernardus van Deventer,
5 m.

den 18 Junij.

Hendrica Louisa de Koff, huisvr.
van Jacobus van der Slot, 64
j., Geertesteeg.

Albertus Marinus Kleeman, 8 w.,
onder de Linden.

Sophia Heijer, wed. van Hendri-
cus Roclofs, 88 j., Vreeburg.

Maria Valentijn, wed. van Willem Pakhoorn, 47 j., ABC straat.
 Gerrit Brandon, 70 j., Zonstraat.
 Neeltje van Mildert, 44 j., Boothstraat.
 Peter van de Laar, 25 j., Hospitaal.

den 20 Junij.

Jacoba Perdon, 11 j., Walsteeg.
 Arie de Klerk, 4 w., buiten de Waardpoort.
 Charles William Bromelow, 18 d., buiten de Waardpoort.
 Wilhelmina Maassen, wed. van Fredrik Straus, 58 j., Bagijnesteeg.
 Teunis Lelij, 35 j., Catharijnestraat.
 Willem Leebeek, 6 m., Jerusalemsteeg.
 Doodgeb. dochter van Hermanus Isegert, Geertkerkhof.
 Jacobus Duijveman, 52 j., Rozenstraat.
 Johanna Koensen, wed. van Hendrik Wildschut, 89 j., aan 't Zand.
 Jansje de Ruiter, 21 j., buiten de Tolsteegpoort.
 Doodgeb. zoon van Mr. Hendrik Nagtglas, Geertbrug.

den 21 Junij.

Grietje Kop, wed. van Johannes Gerbrand Pronk, 72 j., Lijnmarkt.
 Hendrikus Johannes Dieben, 25 j., Wittevrouwestraat.

den 22 Junij.

Anthוניus van der Welk, 46 j., Baurkerkhof,

Martinus Anderson, 1 j., Lange Smeesteeg.
 Dirk Smaling, 2 j. en 6 m., buiten de Waardpoort.
 Agnes de Hoogd, wed. van Dirk Blank, 86 j., buiten de Waardpoort.

den 23 Junij.

Cornelis Straver, 1 j. buiten de Waardpoort.
 Cornelia van Breyeld, 53 j., Steenweg.
 Hendrica Wilhelmina Sophia Moll, 4 m., Pieterskerkhof.
 Helena Kölker, 9 w., Lange Nieuwstraat.
 Wilhelmaus Koch, 11 m., buiten de Tolsteegpoort.

den 24 Junij.

Joseph Klokken, 49 j., Vrouw Juffestraat.
 Christina Hoevenaar, 2 j. en 3 m., Mariestraat.

den 25 Junij.

Johanna Weegenaar, wed. van Johannes Schoonmade, 83 j., Jufferstraat.
 Gerardus de Wit, 25 j., Lange Lauwerstraat.
 Maria Groeneveldt, huisvr. van Arnoldus van Baarwijk, 92 j., Jacobickerkhof.
 Elisabeth Perenboom, huisvr. van Damus Simons, 26 j., Achterweg.
 Dina van Kroonen, 13 d., buiten de Tolsteegpoort.
 Izaak Lodewijk Leenknecht, 23 j., Hospitaal.

den 27 Junij.

Doodgeb. zoon van Cornelis den
Os, Jufferstraat.
Catharina Voorsteegh, wed Hen-
drik Kamperdijk, 48 j., Bregittestr.
Johannes Klingen, 24 j., buiten
de Tolsteegpoort.
Agnes van Schroon, 18 j., Min-
nebroederstraat.
Johannes Bernardus Gernkamp,
35 j., Volderbrug.
Barendina Stockmann, 8 m.,
Massegast.
Hermanus Johannes van Beem,
7 j., Maricstraat.

Aletta Catharina Abigaël Cramer
von Baumgarten, 9 m., Viebrug.
Jacoba Lamberta Hendrica Brou-
wer, 6 j., buiten de Waardp.

den 29 Junij.

Frans Gottlieb Johannes Brinkman.
1 j. en 5 m., Achterweg.

den 30 Junij.

Dirkje de Zwart, 17 d., buiten
de Waardpoort.
Jan Dirk de Blaauw, 48 j.,
Abstede.
Johanna Sara van Beuge, 3 m.,
Voorstraat.

ZIEKTEN EN TOEVALLLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN
GESTORVEN ZIJN :

Dodgeboren.	7.	Transport.	81.
Borstkwaal.	4.	Beroerte.	5.
Zenuwkoorts.	2.	Ontsteking.	1.
Verval van krachten.	19.	Water in de borst.	2.
Stuipen.	18.	Longontsteking.	3.
Griep.	1.	Het Water.	2.
Kinderziekte.	3.	Bloedspuwing.	1.
Subiet.	1.	Verdronken.	2.
Tering.	15.	Hoofdwond.	1.
Slijmberoerte.	4.	Zelfmoord.	1.
Het Zuur.	5.	Tanden.	1.
Verbrand.	1.	Koortsen.	8.
Stikzinken.	1.	Buikloop.	1.
	81.		109.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN
BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT :

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Dodgeboren.	3	4	7.	Transport.	41.	42.	83.
Beneden het jaar.	7	18	25.	» 50 » 60 »	1	2	3.
Van 1 tot 10 jaar.	11	7	18.	» 60 » 70 »	3	2	5.
» 10 » 20 »	3	3	6.	» 70 » 80 »	4	3	7.
» 20 » 30 »	8	5	13.	» 80 » 90 »	3	6	9.
» 30 » 40 »	5	»	5.	» 90 » 100 »	»	2	2.
» 40 » 50 »	4	5	9.				
	41—42—83.				52—57—109.		

LIJST DER VERKOCHE TE HUIZEN. ENZ.

Den 4 Junij, door den Notaris N. DE GRAAF.

Een Huis, Erf en Grond binnen Utrecht, aan de Z. Z. van de Hoogt, wijk G. no. 157. *Verkocht* voor *f* 2,125.

Denzelfden datum, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK.

Eene Stalling voor 4 paarden, en een Koetshuis met Erf en Grond, aan de Z. Z. van het Pieterskerkhof, wijk F. no. 356. *Verkocht* voor *f* 2,500.

Den 25 Junij, door den Notaris H. VAN OMMEREN.

Eene welgelegen Steenbakkerij, genaamd *Rijn-* en

Veldzigt, met deszelfs Heeren Huizinge enz., mitsgaders 2 bunders, 12 roeden, 72 ellen Weiland onder Hoograven, gemeente Jutphaas, en 8 bunders, 50 ellen Bouwland, enz., onder het overeinde van Jutphaas. *Opgehouden* voor *f* 30,000.

Denzelfden datum, door den Notaris W. WIGMAN.

Een Huis, Erf en Grond, zijnde eene Grutterij, gelegen in de Bemuurde Waard, no. 74. *Verkocht* voor *f* 2,525.

Naamlijst

DER

CEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND JULIJ 1836.

GEBORENEN.

den 1 Julij.

Lambertus Rudolph, Z. van Arnoldus Mark.

Andries, Z. v. Hendrik Lissenberg.

Anna Elisabeth, D. v. Johannes Anthonius Hanke, overleden te Berlijn, den 13 Febr. 1836.

den 2 Julij.

Dirkje, D. v. Johannes Hendricus van der Vooren.

den 4 Julij.

Cornelia, D. v. Pieter van Veenendaal.

Wilhelmina, D. v. Reinier Tolenaac.

Elisabeth, D. v. Johannes Greeven.

Clasina, D. van Dirk Gerardus van Embden.

Johannes, Z. van Johannes van den Berg.

Johanna Margaretha, D. van Adrianus van der Schaft.

Willem Carel, Z. v. Gerrit Beumer.

Cornelis, Z. v. Jacobus van Luijck.

Sara, D. v. Abraham de Bruin.

Hendrica, D. v. Herman August Hollermann.

den 5 Julij.

Hendrik Petrus, Z. v. Hendrik Petrus van Rooijen.

Gijsbertus, Z. v. Gerrit van Beek.

Agnes Maria, D. v. Marinus Filet.

Evert, Z. v. Adrianus Wennekes de Vink.

Petrus, Z. van Bernardus van Zutphen.

Fredrik, Z. van Luitje Luitjes.

den 7 Julij.

Geertruijda, D. v. Elisabeth Jacoba van Zutphen.

Adrianus, Z. v. Gerarda de Bie.

Engelbertus Hendrik, Z. v. Roelof Kobus.

Andries, Z. van Andries Ingen.

den 8 Julij.

Nicolaas Gerard, Z. v. Hendrik Brouwer.

Jan Hendrik, Z. v. Jan Willem Rijkers.

Theresia Anna, D. v. Petrus Plieger.

den 9 Julij.

Albertus, Z. van Jan van Dijk.

Gerrit Jan, Z. van Hermanus Kamperdijk.

Anthonie, Z. v. Johannes Bokstijn.

Cornelia Maria, D. v. Gerardus van Weenen.

Gerardus, Z. v. Thonis van den Dorpe.

den 11 Julij.

Theodorus Hendricus, Z. van Willem Rietveld.

Salomon, D. v. Joseph Levi Cohen.

Gerrit, Z. van Pieter Nagtegaal.

Antonius, Z. van Josephus van
Montfoort.

Everardus, Z. v. Thomas Westening.

Johanna Petronella, D. v. Matthijs
Baartmans.

den 12 Julij.

Jacobus, Z. v. Johannes Wessel
Berkhof.

Frans, Z. van Pieter Blietgen.

Hendricus, Z. v. Johannes Mar-
tinus Mulder.

Christianus Theodorus, Z. van
Christian Groot.

Johannes Hendricus, Z. v. Hen-
dricus Wicsman.

den 13 Julij.

Toers, Z. van Toers Schubart.

Johannes Godfried Pieter, Z. v.
Willem Frederik Vogt.

Grietje, D. van Dirk Smaling.

Johannes Antonius Hendricus,
Z. v. Johannes Adrianus Bouw-
meester.

Alida Maria, D. van Gerardus
Tollenaar.

den 14 Julij.

Antonius Theodorus, Z. van
Theodorus Thijssen.

Helena Jacoba, D. v. Dirk van
Geelen.

Johannes, Z. v. Gerardus van Wijk.

Frans Henrich, Z. van Frans
Henrich Osterman.

Johanna Antonia, D. van Gijs-
bertus Mullemeister.

den 15 Julij.

Hermanus Johannes, Z. van Gerrit
Spekschoor.

Cornelis Johannes Theodorus, Z.
van Theodorus van der Kieft.

Christina Maria, D. van Wilhel-
mus Hemmers.

Hendricus, Z. van Jacobus van
der Linden.

den 16 Julij.

Cornelia, D. v. Battus Claessens.

Johanna Martina en Louis Nicolaas

Serafin, D. en Z. van Louis
Nicolaas Serafin van Voorst.

Maria Magdalena, D. v. Stephan
Debroy.

Johannes Frederik Toers, Z. van
Johannes Bijus.

Gijsbertus, Z. v. Cornelis Cadel.

Meehtelina Maria, D. v. Casper
van Zegveld.

Catharina Elisabeth, D. v. Louis
Willem van Giessen.

den 18 Julij.

Adriana Anthonia, D. v. Wijnand
Daamen.

Adrianus, Z. van Lambertus van
Balkom.

Maria Agatha, D. van Matthijs
Willense.

Ewoud Lodewijk Hendrik August,
Z. v. Guillaume Auguste Felix
Quarin Willemier.

Hermanus Johannes Petrus, Z.
van Barend Lindschoten.

Wilhelmina Lucia, D. v. Petrus
Chaspar Bossung.

Gerardus Anthonic, Z. van Gijs-
bertus Glazer.

Theodora, D. v. Johannes Verbeek.

Sophia Heiltje, D. van Leendert
Bakker.

den 19 Julij.

Gijsje, D. van Johannes Weerdenburg

Gijsbertus, Z. van Gijsbertus Kampers.

Jan Adrianus, Z. van Hendrik van Geelkerken.

Gerard, Z. v. Jacobus Krijnders.

Geertruida, D. van Joannes Baptista den Bieman.

Jannigje, D. v. Johannes Slotboom.

den 20 Julij.

Cornelia, D. van Theodorus Kuipers.

Nicolaas, Z. van Nicolaas Ras.

Jan Nicolaas, Z. v. Frans Landzaat.

Johannes Gerardus, Z. van Abraham Wiesman.

Adriana Sophia Gijsberta Françoise, D. van Frederik Constantijn Raöul Boers.

den 21 Julij.

Catharina Johanna, D. van Jan Capoen.

Cornelia Petronella, D. van Johannes Hendricus Terlingen.

Hendrik, D. van Johan Hendrik Meelen.

Bartje, D. van Hendrik Hom.

Theodorus Johannes, Z. v. Theodorus Verheul.

Hendrica Maria, D. van Carel Hendricus Cingel.

Hendricus, Z. van Theodorus Lancee.

den 22 Julij.

Aron, Z. van Jacob Salomon de Beer.

Gijsberta Johanna Maria Barta, D. van Laurentius Göbbels.

den 23 Julij.

Gerard Wilhelm, Z. v. Coenraat Rood.

Josephus Hendricus Theodorus, Z. van Johannes Alexander Rademacher.

Hendrica, D. v. Hendricus Bosch.

den 25 Julij.

Geertruij, D. v. Adrianus Huiting.

Cornelis, Z. v. Johannes de Groot.

Johanna, D. van Johannes van Doorn.

Evert, Z. van Coenraad Betzold.

Johann Berend, Z. van Johann Berend Seger.

Johannes, Z. van Hendricus Scholten.

Jacoba, D. van Cornelis van Deudekom.

Maria Clasina, D. van Gerrit Jan de Grijff.

Wilhelmus, Z. van Gerardus van Maarseveen.

Adrianus, Z. v. Louis Poessenouw.

Arnolda Barendina, D. van Hendricus Dirk Duiveman.

Christina Johanna, D. v. Jacobus Brouwer.

Theodorus Cornelis, Z. van Dirk van Eck.

den 26 Julij.

Hendrica, D. van Louisa Anthonia Leenars.

Lodewijk François, Z. van Lodewijk Sas.

Sophia Elisabeth, D. van Johannes Verloop.

Lambertus, Z. van Cornelis van
de Bilt.

den 27 Julij.

Jan. Willem, Z. van Wilhelm
Menger.

den 28 Julij.

Willem, Z. van Govert van
Ameijde.

Gerardus Hendricus, Z. van Aart
Hendriksen.

Anna Maria, D. van Wilhelmus
Coenen.

Hermanus Anthonius, Z. van
Theodorus Johannes van Ever-
dingen.

Johanna, D. v. Willem van Dijk.

Wilhelmina Maria, D. van Wil-
helmus Pastoors.

Susanna, D. v. Joannes de Rijk.

Johannes en Petronella, Z. en D.
van Wijnand Pegtel.

den 29 Julij.

Isaac, Z. van Levie Jacob Ro-
sendaal.

Jacoba Johanna, D. van Johannt
Frederich Ostermann.

Pieter, Z. v. Johannes Zambeck.

Dirk en Gerrit, Zonen van Do-
minicus Hazekamp.

Cornelis Theodorus, Z. van Cor-
nelis Theodorus Bosselaar.

Everdina Adriana, D. van Mat-
theus Franciscus Hoefsmit.

Leendert Hendrik, Z. van Isaak
van Zandwijk.

Baltus, Z. van Dirk Lamie.

den 30 Julij.

Elisa Maria, D. van Gosuinus
Brink 't Hooft.

Theodora Anthonia, D. van Gijs-
bertus Ivo.

Evert, Z. van Jan Schuurman.

Jannigje, D. van Johannes Wes-
selo.

Anthonia Cornelia, D. van Jan
Hendrik van Soelen.

Andries, Z. van Abraham Gerrit
Hendrik Kuiper.

Anna Maria, D. van Hendrik de
Haan.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 6 Julij.

Rijk Jansen Hoogland en Johanna Sakkers.
 Willem Appeldoorn en Elizabeth Adelaar.
 Pieter Johannes Morren en Hendrica Engelvaart.
 Nicolaas Emmelot en Joanna Weijenberg, weduwe.
 Carolus Antonius van Dommelen en Christina Terlingen.

den 7 Julij.

Hendricus van Voorthuysen en Johanna Maria Christina Polders.

den 13 Julij.

Joannes van Lint en Maria Bernardina Vierhout.
 Johan Jacob Kukuffsky en Alida van der Peijl.
 Johannes Mulder, weduwenaar, en Dirkje Sterk.
 Hermann Henrich Fasse en Johanna Geertruida Witvoet.
 Antoonie Rijksen en Lammertje Maria van der Maal.
 Gerardus van Berkel, weduwenaar, en Elisabeth van Veenendaal, weduwe.

den 14 Julij.

Cornelis Speelman en Johanna Catharina van Zuijnen.

den 20 Julij.

Philippus Maas en Maria Boshuijsen.
 Frans Nahuijsen en Joanna van den Berg.
 Franciscus Odijk en Wilhelmina Niburg.
 Johannes Meijerhoeven en Sara van Gijn.
 Hendricus Holman en Theunisje Visscher.
 Gerardus Slingerland en Catharina Judina van Stenis.

den 27 Julij.

Jacob Groenman en Johanna Catrina Reppel.
 Hendrik Lina en Johanna Getarda van den Berg.
 Frans Henrich Osterman en Cornelia van Groningen.
 Henricus Bloemendaal en Dirkje de Wit, weduwe.

den 28 Julij.

Mr Jonkh. Jule Eduard Pestérs en Jonkv. Adolphine Charlotte Op ten Noort.

OVERLEDENEN.

den 1 Julij.

Maria Gerarda Willemsen, 1 j.,
Geertesteeg.

Hendrik Ten Tierik, 6 j., Korte
Laauperstraat.

den 2 Julij.

Willem Jacob Arentzen, 2 j.,
Janskerkhof.

Petronella Kesenberg, huisvr. v.
Pieter Pietersen, 58 j., op de
Wal bij Manenburg.

Maria Elisabeth Catharina Ken-
kel, 3 w., Geerteburg.

den 4 Julij.

Doodgeb. Z van Dirk Jan van
der Moolen, Smeebrug.

Neeltje Maagje van de Wal, 1
j. en 5 m., Springweg.

Doodgeb. Z. van Otto Jongbloed,
buiten de Tolsteegpoort.

Jan Jacobus de Vries, 1 j. en 8
m., Catharijnestraat.

Emmentia Debbes, 11 m., Spring-
weg.

Hermanus Wickenkamp, 3 m.,
buiten de Waardpoort.

Hermanus Corneggen, 70 j.,
Kort Roozendaal.

Anna Maria Umbacht, huisvr. v.
Gabriël Schmit, 69 j., Vree-
burg.

Helena van Schaik, wed. van
Pieter van Driel, 79 j., Vis-
sersteegje.

den 5 Julij.

Cornelia Everaars, 1 j. en 5 m.,
Magdalenesteeg.

Gerrit Jan Janssen, 1 j. en 3 m.,
buiten de Catharijnepoort.

Gijsbertus Spierenburg, 81 j.,
buiten de Tolsteegpoort.

den 6 Julij.

Christiaan van Drane, 1 j. en
3 m., Lijnmarkt.

Bernardus de Ment, 36 j., Vol-
derbrug.

den 7 Julij.

Elisabeth Goes, huisvr. van Wil-
lem Bogards, 74 j., Vissersteegje.

Johanna van der Peijl, wed.
Cornelis Maarsehalckerweerd, 74
j., Wijde doelen.

Theodorus Italiaander, 10 j. en
4 m., aan 't Zand.

den 8 Julij.

Adrianus Dekker, 3 w., Wal-
steeg.

Johanna La Heij, 13 d., buiten
de Waardpoort.

Cornelis Ente, 58 j., buiten de
Tolsteegpoort.

Johannis van Lerver, 20 j., Hospitaal.

den 9 Julij.

Doodgeb. dochter van Wilhelmus Kok, buiten de Waardpoort.

Nicolaas van Stigt, 65 j., buiten de Catharijnepoort.

Petrus van Schalkwijk, 68 j., buiten de Catharijnepoort.

Anthony Heijnen, 3 j. en 2 m., buiten de Waardpoort.

den 11 Julij.

Anthony van der Horst, 7 j., Steenweg.

Willem van der Horst, 6 m., Steenweg.

Johanna Wilhelmina van der Linde, 1 j., Zndstraat.

Willem Fredrik Hasselman, 3 m., buiten de Waardpoort.

Johannes Anthonius van Beek, 7 m., buiten de Tolsteegpoort.

Doodgeb. dochter van Andreas Laurentius Cornelius Smit, Elisabethstraat.

Wilhelmina Draggers, huisvr. van Hendrik van der Grind, 77 j., buiten de Waardpoort.

den 12 Julij.

Johan Smidt, 70 j., Springweg.

Johannis Martinus Elling, 31 j., Lange Nieuwstraat.

Jacob Hendricus de Bruijn, 14 d., Maliebaan.

Willem Carel Beumer, 8 d., in het Weistraat.

Johannes Philips, 6 m., Kreupelstraat.

Bartholomeus Emaan, 21 j., Hospitaal.

Cornelia van Beusekom, huisvr. van Andreas Laurentius Cornelius Smit, 37 j., Elisabethstraat.

Doodgeb. D. van Hendrik van den Heuvel, Oudkerkhof.

den 13 Julij.

Gerarda van Beek, wed. Pieter Nagtegaal, 69 j., Diakoniehuis.

Wilhelmina Redeman, 6 m., Jufferstraat.

Wilhelmina Johanna Bresser, 2 m., Varkenmarkt.

Johannes Niburg, zich ook genoemd hebbende John Young, 87 j., buiten de Waardpoort.

den 16 Julij.

Hendrik Wigt, 35 j., Stroosteegje.

Petrus Johannes Versteegen, 15 w., Jufferstraat.

Joannes Henricus Petrus Spinthoff, 5 m., Lange Lauwerstraat.

Gerardus Johannes Overbeek, 17 d., buiten de Tolsteegpoort.

Hendrik de Winter, 60 j., Grootte Eligsteeg.

den 18 Julij.

Jan Gerard van Terveen, 78 j., Bezenbrug.

Hendrikus Kremer, 25 j., Varkenmarkt.

Lambertus Blommers, 36 j., Groenesteeg.

den 19 Julij.

Hendrik George Bijstra, 3 m.,
Nieuwe Gracht.
Cornelia Kraijvanger, 7 j. en 8
m., Dorstige Hartsteegje.

den 20 Julij.

Johanna Vermeulen, huisvr. van
Bartholomeus Gilles, 45 j.,
Steenweg.

Louisa Maria Joanna Hoijnck
van Papendrecht, 22 j., Zui-
lestraat.

Susanna Philippo, 4 j. en 11 m.,
aan 't Zand.

Laurentius Gerardus Toesman, 35
j., Hospitaal.

Johanna Wilhelmina Hatzmann,
9 m., aan 't Zand.

Johannes Philippus Jenken, 13
j., Jacobsbrug.

den 21 Julij.

Pieter Adriaan van Seest, 3 w.,
Ambachtstraat.

Fredrik Kramer, 6 m., Gort-
steeg.

Aart Peter Antonius Leeftang, 18
j., Vee-Artsenijsschool.

Catharina Ploem, 8 m., buiten
de Tolsteegpoort.

Doodgeb. Z. van Fredrik Piomp,
Bankkerkhof

Elias Benjamin Coster, 78 j.,
Predikheerstraat.

den 22 Julij.

Henricus Hubertus Johannes de
Haan, 3 m., Hamburgerbrug.

Hillegonda Gosen, wed. van An-

thonius van Heuten, 76 j.,
ABCstraat.

Cornelia van den Born, wed.
Cornelis Achterberg, 82 j.,
buiten de Waardpoort.

Jan Christiaan Vreeswijk, 3 m.,
Catharijnestraat.

Wilhelmina Sija Nebbeling, 1 j.
en 2 m., Lange Viesteeg.

den 23 Julij.

Johannes van der Horst, 8 j. en
6 m., Meijpoortje.

Pieter George Scheffer, 6 m.,
Marieplaats.

Johannes Steenmeijer, 37 j.,
Zakkedragersteegje.

Everdina van Barkel, huisvr.
van Evert Vierhout, 52 j.,
Zandstraat.

Maria Elsing, 1 j., Achterweg.

den 25 Julij.

Anthonie van Eijek, 7 j., in het
Weistraat.

Cornelia van der Bank, 18 j. en
11 m., St. Pieterskerkhof.

Cornelia Kuipers, 7 d., Lange
Smesteeg.

Jan Hofstede, 3 m., buiten de
Waardpoort

den 26 Julij.

Maria van Munster, 1 j., bui-
ten de Wittevrouwenpoort.

Anna Elizabeth Weusman, wed.
Carel Michaël Jonaer, 67 j.,
Donkerstraat.

Abraham Hijmans, 8 j., achter
't Weistraat.

Anna Rijnders, huisvr. van Johannes van Schaik, 34 j., Marieplaats.

Dirkje van Groeningen, 13 j., Vissersteegje.

Eva Elizabeth Breeckman, wed. Adriaan Hendrik van Schalkwijk, 79 j., aan den Drift.

Wilhelmina van Bunnik, wed. Abraham Marschal, 66 j., Koningsteegje.

Catharina Bor, huisvr. van Jan Hendrik van Grootveld, 58 j., Nieuwe gracht.

Christina van der Lip, wed. Cornelis Haaksman, 71 j., Catharijnestraat.

den 27 Julij.

Maria de Groot, weduwe van Franciscus van den Broek, 52 j., buiten de Waardpoort.

Bartje van Groeningen, 8 w., Varkenmarkt.

Abraham Wilhelmus Albertus Boers, 3 j., Steenweg.

den 28 Julij.

Johanna Petronella Bol, 4 m., Gortsteeg.

Aron de Beer, 7 d., Gaardbrug.

Wouter de Kruijf, 1 j., buiten de Tolsteegpoort.

den 29 Julij.

Mekje van Vreeswijk, wed. Mi-

chiel van Zijl, 83 j., Zilversteegje.

Petronella van Hattem, 7 m., buiten de Waardpoort.

Aaltje de Groot, huisvr. van Johan Christoph Enderlé, 61 j., Domtrans.

Tours Schubart, 18 d., Witte-vrouwestraat.

Stephina van Rhenen, wed. Jacob Veldman, 73 j., Oude Mannenhuis.

den 30 Julij.

Antje Scholtewijscher, 60 j., Meijpoortje.

Petronella Hombert, 16 j., Geertebrug.

Dirk Dirks, 36 j., Hospitaal.

Hendrik Petrus van Rooijen, 3 w., buiten de Tolsteegpoort.

Meijer Samuel Roeg, 53 j., te Amsterdam.

Willem de Marie, 7 j., buiten de Tolsteegpoort.

Eva van der Woude, 8 j., buiten de Waardpoort.

Johanna Frederika Jacoba Verhagen, huisvr. van Cornelis Kalden, 57 j., Nieuwe Kamp.

Maria Mulder, 4 m., Brandsteeg.

Catharina Janssen, 2 j. en 2 m., Jufferstraat.

ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN
GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren. 6.		Transport. 91.
Borstkwaal. 10.		Beroerte. 3.
Zenuwkoorts. 1.		Ontsteking. 2.
Verval van krachten. 15.		Water in de borst. 3.
Stuipen. 23.		Verdronken. 1.
Kinderziekte. 4.		Tanden. 2.
Tering. 15.		Koortsen. 5.
Het Zuur. 7.		Kanker. 1.
Stikzinken. 1.		Longtering. 1.
Kliertering. 1.		Kramppijnen. 1.
Waterzucht. 1.		Persloop. 1.
Borsttering. 4.		Zinkingkoorts. 1.
Beenecter. 1.		Spru. 1.
Gevolgen van de Kraam. 1.		Roodvonk. 1.
Klierziekte. 1.		Diarhoea. 1.
<u>91.</u>		<u>115.</u>

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN
BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.			Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	3	3	6.		Transport.	50.	33.	83.
Beneden het jaar.	21	12	33.		» 50 » 60 »	2	5	7.
Van 1 tot 10 jaar.	13	11	24.		» 60 » 70 »	3	6	9.
» 10 » 20 »	3	3	6.		» 70 » 80 »	4	8	12.
» 20 » 30 »	3	1	4.		» 80 » 90 »	2	2	4.
» 30 » 40 »	7	2	9.		» 90 » 100 »	»	»	»
» 40 » 50 »	»	1	1.					
	<u>50—33—83.</u>					<u>61—54—115.</u>		

LIJST DER VERKOCHE HUIZEN. ENZ.

Den 16 Julij, door den Notaris STEVENS.

Eene dubbelde Heeren Huizinge, met Tuin, aan de Oostzijde van de Muntstraat, wijk G, N°. 394. *Verkocht* voor *f* 11,300.

Den 30 Julij, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK.

N°. 1. Een Huis, Erf en Grond, aan de Noordzijde van de Voorstraat, wijk H, N°. 485. *Opgehouden* voor *f* 2,600.

N°. 2. Vier bunders, 88 roeden Weiland, gelegen op laag Raven, gemeente Jutphaas.

N°. 3. Twee bunders, 98 roeden, 50 ellen Weiland, gelegen als voren. De Perceelen N°. 2 en 3 te zamen *verkocht* voor *f* 5,010.

Berigt.

Het TIJDSCHRIFT voor *Geschiedenis, Oudheden en Statistiek* van Utrecht, voor het jaar 1836, wordt iedere maand uitgegeven.

Hetzelve is voorzien van de Tafels der Weerkundige waarnemingen, onder toezigt van den Hoogl. P. J. J. de Fremery, benevens de maandelijksche opgaven der Geborenen enz. in alle de Steden der Provincie Utrecht.

De prijs van Inteekening is voor de 12 maanden bepaald op *f* 5,00, terwijl de afbeeldingen afzonderlijk, zeer matig zullen berekend worden. — Men verbindt zich voor het geheele jaar, terwijl afzonderlijke nummers niet verkrijgbaar zijn. Van den eersten Jaargang 1835, zijn slechts weinig volledige Exemplaren overig, dewelke voor *f* 7,50 afgeleverd worden. Dezelve bevat 9 platen van oude Gebouwen, Zegels, Wapens, Munten enz., waaronder de *platte grond van Utrecht* in 690, in dit TIJDSCHRIFT voor het eerst uitgegeven, benevens 12 uitslaande Statistische Tabellen.

De uitgever noodigt de bezitters van belangrijke handschriften, afbeeldingen, of andere bijzonderheden, deze Stad of Provincie betreffende, uit, dezelve intezenden, of hem met hunne bijdragen te vereeren, zullende daarvan een gepast gebruik worden gemaakt.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND AUGUSTUS 1836.

GEBORENEN.

den 1 Augustus.

Jacoba Johanna, D. van Hendrik van den Akker.

Dirk, Z. van Dirk Stoker.

Dirkje, D. van Johannes de Vries.

Lammert, Z. van Dirk Korbeck.

den 2 Augustus.

Cornelia Gerarda Maria, D. van Johannes Dijkhorst.

Johan Gerrit, Z. van Joannes Theoderus Jerschavik.

Albertus, Z. van Cornelis van den Broek.

den 3 Augustus.

Gesina Johanna, D. van Willem Zuidendorp.

Petronella Johanna, D. van Johannes Godart.

den 4 Augustus.

Dirkje, D. van Dirk Kagenaar.

Johannes Wilhelmus, Z. van Willem Volleshoven.

Jacoba Maria, D. van Anthonie Nabuisen.

den 6 Augustus.

Gcertruida, D. van Johannes den Bieman.

Anna Maria, D. van Adrianus Wildschut.

den 8 Augustus.

Jacobus Johannes, Z. van Nicolaas Ballangé.

Theodorus [Leonardus, Z. van Lambertus van der Wurff.

Anthonia Hendrica, D. van Willem Verkroost.

Louis, Z. van Nicolaas Ouwerling.

den 9 Augustus.

Anthonie, Z. van Arend Schutten.

Christina Johanna, D. van Johannes Schouten.

Maria, D. van Hendrik Iigtvoet.

Johan Christoph, Z. van Wouter Ambrosius van der Maal.

Jurriaan Faas, Z. van Jurriaan Faas van Soest.

den 10 Augustus.

Jacobus, Z. van Jacobus van Rooijen.

Dirk Christoffel, Z. van Dirk Christoffel Luca.

Ludwig Hendrik, Z. van Ludwig Scheerer.

Petrus, Z. van Pieter de Bruin.

den 11 Augustus.

Theodorus, Z. van Hillebrandus Hazekamp.

den 13 Augustus.

Wesselina Wilhelmina, D. van Jacob Vermeulen.

den 15 Augustus.

Jacoba, D. van Dirk Aarsen.

Margaretha, D. van Johann Peter Mohr.

Petrus, Z. van Arie de Kruijf.
Hermanus, Z. van Cornelis van
der Steen.

Anna Maria Catharina, D. van
Hendrik Willemsen.

Cornelis Leonardus, Z. van Wil-
lem Jan Baas.

den 16 Augustus.

Willem, Z. van Jacobus Bakker.
Bernardus, Z. van Andreas Theo-
dorus Smit.

Adrianus Anthonius, Z. van Ni-
colaas Joannes Maassen.

Hendricus Gerardus, Z. van Jo-
hannes de Bruijn.

den 17 Augustus.

Maria, D. van Hendrik Herman-
us Coevé.

Jan Pieter, Z. van Antonie
Hendricus Kelfkens.

den 18 Augustus.

Elisabeth Maria, D. van Jacobus
Christianus Langtois.

Alida, D. van Willem Pisa.

Elisabeth, D. van Pieter van
Arnhem.

Adriana, D. van Franciscus Berg-
steijn.

Maria Cornelia, D. van Jan
Aalbert Bruggers.

den 19 Augustus.

Jacoba Johanna Maria, D. van
Jan Willem Geelen.

Gerardus Hendricus, Z. van Jo-
hannes van Bijnum.

Rijnera Maria, D. van Andreas
Gerritzen.

den 20 Augustus.

Wilhelmus, Z. v. Gerrit van Schaik.

Jan Jacob, Z. van Nicolaas
Willem Le Maitre.

Gerardus, Z. van Adolf Maas.

Arie, Z. van Reijer Kok.

Anthonia, D. van Gijsbertus Hol-

den 22 Augustus.

Louis Wilhelm Hendrik, Z. van
Hendrik Joannes Coene.

Maria Johanna, D. van Carel
Jan van Deventer.

Gerrit Johannes, Z. van Hendrik
Jan Becker.

Gijsbertus, Z. van Gerard Bran-
denburg.

Geertruijda Elisabetha, D. van
Johannes Visscher.

Maria, D. van Hendrik de Braak.

Jan Gerrit, Z. van Gerard van
Rooijen.

Martinus Nicolaas, Z. van Jac-
ques Lethé.

Helena Maria Christina, D. van
Jan Christiaan van Gorkom.

den 24 Augustus.

Trijsje, D. van Pieter Selle.

Hansje, D. van Simon Salomon
Hamburger.

Cornelia, D. van Jacobus Leber.

Johanna, D. van Jan Lobel.

Maria, D. v. Cornelis Blommaert.

den 25 Augustus.

Christiaan, Z. van Nicolaas van
Drane.

Izak, Z. van Izak Jongbloed.

Willem, Z. van Pieter van Stigt.

Gijsberta Johanna Cornelia, D.
van Hendrica Kerkhoff.

Maria Barbara, D. van Willem
Weijburg.

Catharina Jeannetta, D. van
Johan Knopperts.

Gijsbert, Z. van Dirk Huigen.

Elisabeth, D. van Isaak Terbrug-
gen.

den 26 Augustus.

Johannes Nicolaas, Z. van Pie-
ter Senft.

Maria, D. van Jan Verkerk.

Alida, D. van Johannes Kampers.

Catharina, D. van Franciscus
Schippers.

Hendricus Martinus, Z. van Ge-
rardus Adrianus de Bruijn.

den 27 Augustus.

Johannes Elbertus, Z. van Lam-
bertus Dibbits.

Carel Leonardus, Z. van Hen-
dricus Lington.

Gerardus Johannes, Z. van Hen-
dricus Stevens.

Marinus Florus, Z. van Johannes
Lit.

Barendina, D. van Cornelis Cou-
driaan.

Marinus, Z. van Coenraad van
Kasteel.

den 29 Augustus.

Geertruij, D. van Gerrit Wou-
denberg.

Hermine, D. van Jacob Herman-
nus Cornelis Venman.

Juriane Lijdia, D. van Nicolaas
Wetter.

Elisabeth, D. van Hendrik Nicu-
wenhoven.

Joannes, Z. van Joannes van
Praas.

Hendrica, D. van Johannes
Boompjes.

Anna Dorothea, D. van Johannes
Anthonius Verkerk.

den 30 Augustus.

Margaretha Elisabeth, D. van
Gerrit Carel Vermeer.

Maria Christina, D. van Chris-
tiaan Huijser.

Gerardus Johannes, Z. van Wou-
ter Bomer

Willem, Z. van Willem van Hest.

Hendrik, Z. van Willem Gamel-
koort

Wilhelmina, D. van Philips
van den Wildeburg

Gijsbertus, Z. van Willem Ecrenst.

Wilhelmina Cornelia, D. van
Johannes Mathias Wilhelmus
de Bruin.

den 31 Augustus.

Hendricus, Z. van Dirk van
Soomeren.

Pieter, Z. van Willem van der
Linden.

Adrianus Johannes, Z. van Jo-
hannes Emmels.

Johannes Wilhelmus, Z. van
Anthonius van den Brink

Alida, D. van Coenradus Chris-
tiaanse.

Wijnandus, Z. van Hendrik Jan
Dekking.

Johanna Elisabetha, D. van Ja-
cobus Burgers.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 3 Augustus.

Adrianus Hellemaans en Willemina Geertruijda Mense.

Hendrik Strickers, weduenaar en Maria Oosterbeck.

Bernardus Johannes Proost en Elisabeth van Kuijlenburg.

Cornelius Joannes Verbon en Wilhelmina Soesbergen.

Cornelis Bakker en Maria Derksen.

den 10 Augustus.

Adrianus Stangenbergh en Pieterrella Kraak.

Henricus Bernardus Dolmans en Elisabeth Kampschoten.

Jan Bernardus Nieuwenhuis en Trijntje Kea.

Gerrit Rietveld en Maria Adriana Wouda.

Jan Aartze Hardebol en Johanna Hendrika van den Born.

Coenraad Spiering en Cornelia Verheul.

Joannes Henricus de Bond en Petronella van den Brink.

Willem Smetens en Henriette van Reenen.

Wilhelmus Roep en Cornelia Bakker.

Jan Kraak en Maria Hendrika Bakker.

Johannes Hendrikus Beek en Johanna Mulder.

den 11 Augustus.

Tonger de Haan en Maria Elizabeth Juliana van Baar van Stangenburgh.

den 17 Augustus.

Jan Jacob Rombach en Augustina Maria Gerardina Kleine.

Adriaan van Pesch en Johanna Regina Herpst.

Johannes van Veen en Johanna Maria van Kesteren.

Frederik Jenner en Dina Faber.

Cornelis van Suijlen en Alotta Margaretha Sluik.

Johan Frederik Ferdinand Hartwich en Maria Maas.

den 24 Augustus.

Charles Jacobus van Asperen en Catharina Steenbeck.

Huijbert van Doorn en Pieter Vroon.

Joannes Baptista Cheula en Maria Catharina Mellerio.

Glaudi Vreeswijk en Peternella Louwer.

Bernardus Johannes Tieman en
Maria Sebastiana de Jager.

François Detri en Anna Margaretha Weinkath.

Fredericus Christiaan 'de Kruijff
en Maria Margaretha de Groot.

Isak de Vink, weduwnaar en
Margaretha Krijfs.

Pieter Le Fever en Everdina de
Ruijter.

Joannes Theodorus Wiesman en
Margaretha Kerkhoff.

Nicolaas van Luijn, weduwnaar
en Johanna Hartog.

den 31 Augustus.

Baltus Lamie en Christina Fredrika Koch.

Adrianus Froom en Jannigje Otten.

Petrus Chaspar Bossung en Christina Catarina van Amersfoort.

Thomas den Daas en Gijsbertje
van de Peppel.

Henricus Etmans, weduwnaar
en Catharina Nieuwkerk.

Joannes Ganseveurder en Johanna Anthonia van Meerten.

Stephanus Henricus Larije, weduwnaar en Cornelia Linnenbank.

Henrik Kolling en Anna Aletta Hageman.

Johannes van der Straten ex
Jeanne Horning.

Arie Bogert en Maria Wiesman.

Johannes Cornelis Stoets en Wilmina Bosman.

Anthonijs Eduard Slengarde, weduwnaar en Elisabeth Catharina Groen.

TE ZAMEN 46 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 Augustus.

Charl Louis Starquit, 42 j., Elisabethstraat.

Sibilla Regina Staal, 1 j. en 3 m., Hooge Jacobijnestraat.

David Hipke, 79 j., Nieuwe Kamp.

Arnoldus van Veen, 72 j., Lauwerstraat.

Willemijntje van Maanen, huisvr. van Maarten Schefer, 58 j., Oudkerkhof.

Jansje Elisabeth Walhain, 3 j. en 2 m., Hardebollestraat.

Dirk van den Berg, 20 j., Hospitaal.

Petrus Cornelius Ammerlaan, 66 j., Potterstraat.

den 2 Augustus.

Elisabeth Brouwer, huisvr. van Johannes Adam Ditmar, 35 j., buiten de Waardpoort.

Jan Pieter van Stecnwijk, 21 j., Springweg.

Albertus van Essen, 2 j. en 7 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Wilhelmus Fredericus Johannes Voogd, 6 w., Rietsteegje.

den 3 Augustus.

Joannes Zegers, 10 w., Zalestraat.

Nicolaas Ras, 13 d., Viebrug

Jan Gerritsen, 1 j. en 9 m., aan 't Zand.

den 4 Augustus.

Jan van Eck, 4 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Johannes de Vink, 1 j., Achterweg.

Wilhelm Reeken, 4 m., buiten de Waardpoort.

den 5 Augustus.

Wilhelmina Theodora van Vogelpoel, 6 m., Choorstraat.

Doodgeb. zoon van Willem Jansen, Vissersteegje.

Theodora Agatha Kuhn, huisvr. van Johan Wilhelm Scheffer, 68 j., Zalestraat.

Willem van Straten, 35 j., buiten de Catharijnepoort.

den 6 Augustus.

Doodgeb. zoon van Theodorus Johannes Brakkee, Vrouw Jutestraat.

Johannes Mensen, 61 j., buiten de Wittevrouwepoort.

den 8 Augustus.

Wilhelmina Clasina Melsbeek, huisvr. van Cornelis Vreeswijk, 26 j., Lange Smeesteeg.

Albertus Johannes Voogt, 1 j. en 5 m., Minnebroederstraat.

Richardus van der Wurf, 47 j., buiten de Waardpoort.

Clasina Aletta de Visser, wed.

Jan Hendrik van der Sluijs ,
77 j. en 10 m , Jacobiebrug.
Johannes Nicolaas Fischer , 7 m. ,
Springweg.

Joseph Hendricus Stam , 5 m. ,
buiten de Tolsteegpoort.

Marinus Anthonius Alexander
Constantijn Pinkenic , circa 3
j. , buiten de Waardpoort.

Frederik Kelbrink , 45 j. , Ja-
cobiebrug.

Hubertus van Tinteren , 9 m. ,
Zwaansteegje.

Doodgeb. dochter van Petrus Jo-
hannes Lancee , Zandstraat.

den 9 Augustus.

Willem van Dort , 3 j. , aan 't
Zand.

Hendricus Korsius , 43 j. , Zand-
straat.

den 10 Augustus.

Johanna Helena van Vliet , 3 m. ,
Breestraat.

den 11 Augustus.

Jacobus Hentenaar , 4 m. , Steen-
weg.

den 12 Augustus.

Wouter van Luijn , 85 j. , aan
't Zand.

Johanna van der Linden , wed.
Otto Buijen , 70 j. , buiten de
Wittevrouwepoort.

den 13 Augustus.

Isaak van Bentem , 33 j. , achter
't Weijstraat.

Wilhelmina van Kasteel , 1 j. en
8 m. , Lange Smeesteeg.

den 15 Augustus.

Theodorus Johannes Verheul ,
3 w. , buiten de Catharijnepoort.

Cornelia Buskus , wed. Bernardus
Proos , 87 j. , Heerestraat.

Geertruida Jacoba van der Salm ,
ongeh. , 35 j. , Bakkerbrug.

Doodgeb. dochter van Gerrit
Steenbeek , buiten de Catharij-
nepoort.

Jan Zieltjes , 11 w. , Zandstraat.

Doodgeb. zoon van Frederik Guil-
laume Halin , buiten de Ca-
tharijnepoort.

Frans Henrich Osterman , 5 w. ,
Lange Nieuwstraat.

Willem Voogd , 33 j. , Rictsteegje.

den 16 Augustus.

Jacoba Bakkers , wed. Stephanus
Severijn , 76 j. , Hamburgerstr.

Gerania Hendrica van de Kool-
wijk , 26 j. , buiten de Waard-
poort.

den 17 Augustus.

Hendricus Mattu , 1 j. en 8 m. ,
onder de Linden.

den 18 Augustus.

Gerarda van Schaik , wed. Pieter
Vreeswijk , 70 j. , Bergstraat.

Philippus Ockeloen , 2 m. , Koe-
straat.

Hermanus Kooijmans , 60 j. ,
Abstede.

Hendrica den Bode , 5 m. , bui-
ten de Waardpoort.

den 19 Augustus.

Petrus Mol , 1 j. en 6 m. , bui-
ten de Waardpoort.

Johanna van Hazendonk, 3 m.,
Korte Smeesteeg.

Frans Ponté, 29 j., Hospitaal.

Dirkje van Gorkum, 1 j. en 5
m., Watersteeg.

Hendrica Elbers, ongeh., 42 j.,
Geertebrug.

Cornelia Francina Wilhelmina de
Roo, ongeh., 33 j., Janskerkh.

Hendrik Ravestoot, 37 j., Bergstr.

Dorothea Christina Maria Hetzer,
huisvr. van Evert Evertsze,
63 j., Weistraat.

den 20 Augustus.

Johanna Magdalena Booije, 2 j.
en 3 m., Kalverstraat.

Doodgeb. dochter van Mr. Fre-
derik August Alexander Carel
Baron van Lijnden tot Sanden-
burg, Mantstraat.

den 22 Augustus.

Johanna Mastenbroek, huisvr.
van Johannes Flink, 36 j.,
Maartensbrug.

Hendrica Johanna Arts, 1 j.,
Klaaskerkhof.

Hendricus Botzen, 3 j., achter
't Vleeschhuis.

den 23 Augustus.

Dood eb. zoon van François De-
siré Godon, buiten de Waardp.

Jacob Adrianus Straus, 4 m.,
Zilversteegje.

Anthonij Brinkman, 67 j., Don-
kerstraat.

Willem de Zwart, 74 j., Zilver-
steegje.

Charles Henrij Dumont, 6 m.,
achter 't Vleeschhuis.

Bartholomeus de Rooij, 79 j.,
buiten de Tolsteegpoort.

Johannes van Vlaanderen, 60 j.,
buiten de Tolsteegpoort.

den 24 Augustus.

Anna Willekes, 10 m., Zandstr.

Maria Susanna Dibbits, 3 j. en
9 m., Nieuwe gracht.

den 25 Augustus.

Johannes Wilhelmus van de
Vegt, 21 j., Donkerstraat.

Cornelis Johannes van Zijst, 73
j. en 6 m., buiten de Witte-
vrouwepoort.

Gerardus van Gruijthuisen, 36 j.
en 11 m., buiten de Witte-
vrouwepoort.

Hermanus Anthonius van Ever-
dingen, 4 m., Jafferstraat.

Jacoba Aartse, 14 d., Korte Lau-
werstraat.

Adriana Leebeek, 1 j. en 6 m.,
Jerusalemsterg.

Johannes Ferdinand Roer, 5 m.,
Koestraat.

Marianna Mossel, 5 m., Spring-
weg.

Maria Christina Cortua, ongeh.,
65 j., Vischmarkt.

den 26 Augustus.

Maria de Graaf, 1 j. en 9 m.,
buiten de Waardpoort.

Pieter van Beugen, 2 j., Lange
Lauwerstraat.

Anna Wilhelmina Baronesse van
Spaen, huisvr. van Mr. Fre-
derik August Alexander Carel
Baron van Lijnden tot Sanden-
burg, 35 j., Mantstraat.

den 27 Augustus.

Johanna van Beusekom, huisvr.
van Hendrik Stam, 68 j.,
buiten de Tolsteegpoort.

den 29 Augustus.

Jannetje Hageman, huisvr. van
Pieter Heijmans, 53 j., Voor-
straat.

Adriana Bosson, ongeh., 30 j.,
aan 't Zand.

Geertruijda van Zutphen, 7 w.,
buiten de Tolsteegpoort.

Christiaan Theodorus Groot, 7
w., Kreupelstraat.

den 30 Augustus.

Arend Schreutelkamp, 4 j. en
4 m, Zuilesteegje.

Doodgeb. zoon van Pieter van
Basten, buiten de Waardpoort.

Bernardus Kramer, 1 j., Berg-
straat.

Johannes Hummel, 27 j., Hos-
pitaal.

Johanna Geertruijda Eijbergca,
ongeh., 47 j., Voorstraat.

Maria van Eerde, wed. Johannes
van Bagchum, 77 j., Riet-
steegje.

OVERLEBENEN. 102.

ZIEKTEN EN TOEVALLLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN
GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	8.	Transport.	83.
Borstkwaal.	8.	Beroerte.	3.
Zenuwkoorts.	4.	Tanden.	4.
Verval van krachten.	14.	Koortsen.	2.
Stuipen.	13.	Zinkingkoorts.	1.
Kinderziekte.	7.	Roodvonk.	2.
Tering	4.	Bezetting op het water.	1.
Het Zuur.	4.	Verzwakking.	1.
Waterzucht.	1.	Wonde.	1.
Borsttering.	12.	Bezetting op de borst.	2.
Gevolgen van de Kraam.	2.	De Steen.	1.
Kinkhoest.	1.	Slijmziekte.	1.
Longtering.	5.		
	83.		102.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN
BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	5	3	8.	Transport.	50.	29.	79.
Beneden het jaar.	19	7	26.	» 50 » 60 »	»	2	2.
Van 1 tot 10 jaar.	12	9	21.	» 60 » 70 »	5	4	9.
» 10 » 20 »	»	»	»	» 70 » 80 »	5	5	10.
» 20 » 30 »	5	2	7.	» 80 » 90 »	1	1	2.
» 30 » 40 »	5	6	11.	» 90 » 100 »	»	»	»
» 40 » 50 »	4	2	6.				
	50—29—79.				61—41—102.		

LIJST DER VERKOCHTE HUIZEN. ENZ.

Den 13 Augustus, door den Notaris C. J.
NAGTGLAS.

N°. 1. Een Huis, Erf en Grond, aan de Westzijde van de Twijnstraat, wijk B. N°. 176. *Verkocht* voor f 3300.

N°. 2, 3 en 4. Drie Woningen, nevens den anderen op de Werf, aan de Oostzijde van de Oude Gracht, wijk B. N°. 162, 162 A en 164. *Verkocht* voor f 1950.

Den 27 Augustus, door den Notaris J. G.
BUDDINGH.

N°. 1. Een Heerenhuis, Erve, Grond en Tuin, aan de Westzijde van de Oude Gracht, wijk B. N°. 60. *Verkocht* voor f 9000.

N°. 2. Een Plaisiertuin, met steenen Koepel, gelegen over het Maliehuis, wijk I. N°. 322. *Verkocht* voor f 2085.

Denzelfden datum, door den Notaris N.

DE GRAAF.

N°. 1. Een Perceel Land, groot 4 Bunders, 55 Roeden, 40 Ellen, onder Westraven, gemeente Jutphaas. *Verkocht* voor f 2100.

N°. 2. Eene Kamer of Woning, met Erfen Grond, binnen Utrecht, aan de Westzijde van den Achterweg, wijk A. N°. 154. *Verkocht* voor f 245.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND SEPTEMBER 1836.

GEBORENEN.

den 1 September.

Catharina Christina, D. van Petrus Marinus Jongeneel.

den 2 September.

Hendrik, Z. van Johanna van Baerou.

Hendrik, Z. van Gerardus Jansen.

Helena Adriana, D. van Christianus Johannes Baars.

Maria Margaretha Cesilia, D. van Hendricus Mel.

Petrus Johannes, Z., en Maria Susanna, D. van Hendrik Snoek.

Magdalena Philippina, D. van Johannes van Galik.

Johan Jurrien Gerard, Z. van Cornelis Ett.

Arnoldus Gerardus, Z. van Johannes Dirriks Bouwman.

den 3 September.

Hein, Z. van Hein Marinus.

Dirk, Z. van Jan Gerd Jongeling.

den 5 September.

Dientje, D. van Nathan Salomon.

Hendrica, D. van Johannes Petrus van der Veer.

Frederik Willem, Z. van Ernst Hendrik Kock.

Johanna Elseicé, D. van Wouter van Leeuwen.

Rijka Cornelia, D. van Dirk Hoogland.

Pieter Johannes, Z. van Maria Jansen.

Agatha Helena, D. van Hendricus Vermeulen.

Johan Hendrik, Z. van Hendrik Adolf Rötger.

Anna Aletta, D. van Willem Proper.

Hendrik, Z. van Hendrik van Goot.

den 6 September.

Hendricus Gerardus, Z. van Hendricus Bruins.

Marias Joost, Z. van Petrus van den Bosch.

Hendrica Anthonetta, D. van Hendrik van der Horst.

Pieter, Z. van Frederik Arenze.

Maria Jacoba, D. van Nicolaas Jan François Wersel.

den 7 September.

Johanna, D. van Gerardus van Dussenbroek.

Martina, D. van Johannes Mattu-Evert Gerardus, Z. van Hendrik Blom.

Gerardus, Z. van Pieter Cornelis van Straalen.

den 8 September.

Abraham, Z. v. Gerrit van Luija.

Wilhelmina Anthonia, D. van
Marcelis van der Roest.

Jacobus Albertus, Z. van Hen-
dricus Dominicus Lindsen.

Klasina, D. van Wilhelmus Oost-
veen.

den 9 September.

Catharina, D. van Aric van der
Linden.

Anthonius, Z. van Johannes Na-
huisen.

Everdita, D. van Jan Evers.

Maria Anthonia, D. van Pieter
Verheijen.

den 10 September.

Jans, D. van Johannes van der
Linden.

Berdina, D. van Theodorus Pisa.

Jan Andreas, Z. van Jan Andries
Mulder.

Johannes Alexander, Z. van Hen-
drik van Dijk.

Eduard Rudolf, Z. van Jacob
Oldenhof.

Wilhelmina Alida, D. van Johan-
nes Cousijn.

den 12 September.

Gijsbert, Z. van Frederik Willem
Gronert.

Wouter, Z. van Wouter Bomer.

Johanna, D. van Willem van
den Hoek.

Willem Pieter, Z. van Willem
Sparenburg.

Hendrik Johannes, Z. van Rut-
ger Adrianus van Geelkerken.

Albert, Z. van Engelbert Wille-
kes.

Johanna, D. van Jacobus de
Ruiter.

Johan Christoffel Daniel, Z. van
Johannes Christiaan Bongert.

den 13 September.

Tennis, Z. van Maria Bijleveld.

Jeronimus, Z. van Jeronimus de
Bruijn.

Jacobus, Z. van Aric van de
Bildt.

Cornelis, Z. van Cornelia Emme-
lot.

Anthonie Gerrit, Z. van Anthonie
van Dorsten.

Johanna Maria Wilhelmina, D.
van Johannes David Eijtinger.

Pieter, Z. van Elias Lobel.

Maria en Elisabeth, Dochters v.
Hendrik Chle.

den 14 September.

Hendrik Johannes, Z. van Pieter
Jacobus Vermeulen.

Jacobus Johannes, Z. van Jacobus
Vierbergen.

Adriana Johanna, D. van Lode-
vicus Hippolitus Hesselman.

Johann Fredrik, Z. van Herman
Henrik Passé.

Johanna Wilhelmina, D. van
Hendricus Bijleveld.

den 15 September.

Cornelis Johannes, Z. van Corne-
lis van de Liefde.

Johannes Theodorus, Z. van Jo-
hannes van Tienhoven.

Anna Maria, D. van Hendricus
Verhoef.

Alida Janna, D. van Johannes
Gijsbert Fischer.

Hendrik Cornelis, Z. van Martinus Kennemans.

Aletta Maria, D. van Johannes Willekes.

Wilhelmina, D. van Lambertus van der Wurff.

Aletta Dederica, D. van Jacobus van Os.

den 16 September.

Johannes Petrus, Z. van Johannes van Rooijen.

Karel Frederik, Z. van Karel Frederik Voogt.

Paulina Constantina Petronella, D. van Johan Peterse Grohman.

Johanna, D. van Johannes Reinhart.

Pieter, Z. van Pieter de Marie.

Cerardus Johannes, Z. van Henricus Versteegen.

Gerardus Wilhelmus, Z. van Theodorus van Rijn.

Gijsbert, Z. van Jacoba van der Meijden.

Alida, D. van Johannes Willem van Cleef.

François Marinus Henricus, Z. van Ernst Frederik Anthonie Johannes Herminghuijsen.

den 17 September.

Wilhelmina Maria Louisa, D. van Henrich Georg Franz Nicolai.

Christiaan, Z. van Johannes Hendricus Palis.

Maria, D. van Gerardus Kuhne.

Geertruida Petronella, D. van Michael van Doorn.

Gerarda, D. van Eduard Johannes van Deventer.

Petronella, D. van Pieter van Beek.

Anna Elizabeth, D. van Hendrik Wagener.

Catharina Mechtelina, D. van Hubertus Poppes.

den 19 September.

Willem, Z. van Christiaan Wintershoven.

Hendricus Carolus, Z. van Carolus Lammers.

Dirk, Z. van Geertruij de Nijs.

Anthonie, Z. van Hendrik [Hekman.

Evert Willem, Z. van Willem Barreveld.

Balthasar Theodoor Matthias, Z. van Johannes Balthasar Steiner.

Clasina Jacoba, D. van Johannes van der Burg.

Cornelis Franciscus, Z. van Cornelis Joolen.

Johannes, Z. van Cornelis Frankhuisen.

Helena, D. van Matthijs van Delden.

den 20 September.

Dirk, Z. van Anthonie van den Hoven.

Clara Rijnborg, D. van Anthonie Clarus Johannes van Eelde.

Hendrica, D. van Johanna Duijveman.

den 21 September.

Cornelia, D., en Johannes Z. van Theodorus Knippers.

Gijsbertus Matthias, Z. van Matthias Draggers.

Johanna, D. van Wijnand Godart.
Cornelis, Z. van Hermanus Stel-
tenberg.

den 22 September.

Wilhelm Gustaaf, Z. van Johan
Peter Bertram Carel Knipper.
Gijsbertus Adrianus, Z. van Pe-
trus Jacobus de Bruijn.
Wander, Z. van Wander Beekes.
Cornelis Johannes Carolus, Z. van
Wouterus Adrianus van Zijst.
Johan Josephus en Johannes Adri-
anus, Zonen van Johannes
Blankert.

Jacobus, Z. van Teunis Heetveld.
Arnoldus Jacobus, Z. van Alber-
tus Cousijnse.

Coosje, D. van Dirk de Ridder.
Johan Albert, Z. v. Jan Aarinksen.
Cornelia, D. v. Cornelia de Klijn.

den 23 September.

Christina Willemina, D. van Maria
Christina van Boxel.

den 24 September.

Carolina Frederica, D. van Carel
Fredrik Dietze.

Maria, D. van Johannes Jacobus
van Rijn.

Johannes, Z. van Johan Pieter
Valentijn.

Josephus, Z. van Benjamin Bos.

den 26 September.

Geertruida Leena, D. van Pieter
Alexus Coté.

Wijnanda, D. van Wilhelmus
Christianus Wijnands.

Christina Johanna, D. van Johan
Bernard Mollemans.

Antonius Franciscus, Z. van
Jacobus Koster.

Matthijs, Z. v. Hermanus v. Schaik.

Maria Johanna, D. van Adrianus
van Dort.

Henrica Elisabeth, D. van Nico-
laas Clement Osti.

Pieter, Z. v. Jansje van Berckel.
Geertruida, D. van Jean Pierre
Asselman.

Anthonia Jacoba, D. van Johanna
Verheij.

Anthonie Rudolf, Z. van Johan-
nes Rudolf Ohl.

den 27 September.

Gerrit, Z. van Johanna Lit.

Helena Catharina, D. van Bart
Vrieswout.

Hermanus Christiaan, Z. van Wil-
helmus Johannes Knaake.

Antonius Aloijsius Jacobus, Z. v.
Jacobus Johannes La Maitre.

den 28 September.

Petronella, D. v. Johannes v. Gent.

Anthonia, D. van Alexander van
den Wildenburg.

Johannes, Z. van Jan Geldhoff.

Hendrik, Z. v. Hendrik Goedhart.

den 29 September.

Jacoba Francina Wilhelmina, D.
van Johannes Samuel d'Ancona.

Helena Maria, D. van Adrianus
Franciscus Roomer.

Wilhelmus Everardus, Z. van
Coenraad van der Horst.

Dirk, Z. van Pieter de Roos.

Julia, D. v. Marinus Cornelisse.

Maria Petronella, D. van Johan-
nes Antonius Willemsen.

den 30 September.

Cornelia Bernadina, D. van Wil-
lem Hendrik Versteeg.

Wilhelmina, D. van Johannes
Zuijendorp.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 7 September.

Wilhelmus Theodorus de Meijer
en Cornelia Verbrug.
Arres Johannes Heetveld en Eli-
zabeth Louterslager.
Joannes Landzee en Antonia
Butke.
Antonius Raphael Ros en Maria
Wilhelmina Poesinau.
Hendrik van der Hammen en
Cornelia Nebbeling.
Pieter Bomer en Elisabeth Carboo.
Karel Hendrikus Bol en Klasina
Rijksen.
Jan van Schaik en Jannigje Hen-
drika van Kesteren.
Cornelis Jolen en Catharina Klerk.

den 9 September.

Jonkheer Pieter Adriaan Beelaerts
van Blokland en Jonkvrouwe
Anna Guillaumina Sophie Bo-
gaard.

den 14 September.

Wilhelmus Versteeg, ook bekend
onder den naam van Willem
van Kesteren, weduenaar, en
Anthonia Elberse, weduwe.
Theodorus Bonier en Johanna
Toebes.

Willem Fredrik de Man en
Maria Cornelia Kamperdijk.
Cornelis van Zwol en Hendrika
Termeij.

Daniel Anthonij van der Lingen
en Johanna de Ruitcr.

Paulus van Bunnik en Johanna
Cornelia van Meeningen.

Cornelis Zwijnenburg en Jannigje
van Straalen.

Samuel Roberton, weduenaar,
en Johanna Eben.

Willem Jan de Meij en Elisabe-
tha Ginkel.

den 15 September.

Carolus Josephus van Cooth en
Wilhelmina Clasina Fock.

den 21 September.

Hermanus Daburg en Hendrika
de Groot, weduwe.

Dirk Dop, weduenaar, en Eli-
sabetta Battenburg.

Klaas Bakvis en Hendrika Bur-
gemeester.

Johannes van der Horst en Antje
Brosius.

Albertus de Kok en Sophia van
Rijn.

Steven van den Brink en Johan-
na Jansen.

Jan Dentre en Elizabeth de Kraaij.
Christianus Hardi en Maria Elisabetha Franken.

den 26 September.

Gustaf Moriz Scherer en Cornelia Elisabeth van Ermel.

den 28 September.

Eyerardus Hendrikus Pinkenie en Johanna Maria Franse.

Arie Adrianus Galesloot, wedu-
wenaar, en Henrica van Zuijlen.

Johannes Minjon en Maria Eng-
lina Duisenberg.

Jan Baptist Robbers en Cornelia Ruijs.

Joannes Vuerhard en Adriana Bruncl.

Melchior Maarschalkerweert en Catharina Cubes, weduwe.

Frans Hensbergen, weduwnaar,
en Gijsberta Roessink.

Henricus Peule, weduwnaar,
en Jannigje Godschalk, weduwe.

Johannes Ockeloen, weduwnaar,
en Geesje van der Slot, we-
duwe.

TE ZAMEN 38 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 September.

- Doodgeb. dochter van Lambert Combee, [Pauwsteeg.
Hendrica Bresser, ongh. 56 j.,
Maricstraat.
Tjerk Tjerks Posthuma, 20 j.,
Hospitaal.
Petrus Meulenbeek, 3 j., aan 't
Zand.
Cornelis Otto, 87 j., aan 't Zand.

den 2 September.

- Grietje Hendriks, huisvr. van
Pieter de Jong, 46 j., Lange
Smeeteeg.
Hendricus Jacobus Masten, 1 j.,
buiten de Waardpoort.
Hendrik Hazekamp, 6 j. en 8 m.,
Vreeburg.
Maria Christina Muller, 1 j. en
11 m., Hamburgerstraat.

den 3 September.

- Doodgeb. zoon van Johannes Al-
bertus Grimmelikhuijsen, Kreu-
pelstraat.
Maria van den Tempel, wed. van
Jan van Beek, 78 j., Schalke-
steeg.
Adriana van Leur, 3 j. en 6 m.,
buiten de Catharijnepoort.
Metta Paulina van Soelen, huisvr.
van Wilhelmus Gerardus Maas,
32 j., Gaardbrug.

den 5 September.

- Doodgeb. zoon van Andries Thijs-
sen, Hoogekoornmarkt.
Johannes Cornelis Morrison, 6½
j., buiten de Tolsteegpoort.
Anthonij Roelofs, 7 m., buiten
de Waardpoort.
Gerarda van den Berkhof, 5 j.
en 6 m., aan de Catharijnep.
Petronella Anthonia Straatman,
2 j., Vuilsteeg.
Johanna Maria Moenen, 7 m.,
Predikheerenstraat.
Gerardus Kaspers, 7 m., Lange
Smeesteeg.
Cornelis Stangenberger, 16 j.,
Achterweg.

den 6 September.

- Doodgeb. zoon en dochter van
Gerrit Johannes Hendricus van
der Schroeff, buiten de Tol-
steegpoort.

den 7 September.

- Maria Christina Huijser, 8 d.,
Achterweg.
Doodgeb. zoon van Jacobus van
Bennekom, buiten de Waardp.
Frederik van der Heijden, 6½
j., Engen Doelen.
Rut Rutgers, 8½ j., Oude Kamp.
Johanna Hendriks, ongh. 21 j.,
Geertesteeg.

den 8 September.

Franciscus Vercaamen, 27 j.,
Predikbeerenstraat.

Catharina Dame, huisvr. van Jan
van Gorkom, 48 j., Korte
Viesteeg.

Hermanus van Gortel, 59 j.,
Jansbrug.

Hendrik Bongers, 40 j., Ham-
burgerstraat.

den 9 September.

Anthonie Schatten, ruim 1 m.,
buiten de Catharijnepoort.

Hendrica Flemerings, ruim 3 j.,
buiten de Tolsteegpoort.

den 10 September.

Joris Evering, 37 j., Lange Smoo-
steeg.

Rijk Nieuwendijk, 1 j. en 8 m.,
buiten de Catharijnepoort.

Laurens Meijer, 87 j., Steenweg.

Cornelia Vreedendaal, huisvr. van
Johannes de Rijk, 52 j., bui-
ten de Waardpoort.

Maria Theresia Walkain, ruim 5
j., Hardebollestraat.

Theodorus Sanders, 3 m., Korte
Elisabethstraat.

Pieter Eijkelenboom, 60 j., Stree-
steeg.

den 12 September.

Antonie Hoeben, 19 j., Hospitaal.

Aloisius Johannes Keutjes, 3 j.,
Hoogt.

Christiaan Anthonius Castelijm,
16 w., Korte Nieuwstraat.

Hein Marinus, 8 d., buiten de
Waardpoort.

Jan Willem van Cleef, 68 j. en
9 m., Lange Nieuwstraat.

Doodgeb. zoon van Petrus van
Oort, buiten de Waardpoort.

Gerardus Maas, 68 j. en 7 m.,
bij de Stadhuisbrug.

Gerrit van Holdereu, 55 j., Stree-
steeg.

den 13 September.

Louis Leonardus Munnikhof, 3
m., buiten de Wittevrouwepoort.

Maria Pegtel, 6 m., aan het Zand.

Dirk Soffre, 3 j., aan het Zand.

den 14 September.

Hendricus Evert Verver, 4 m.,
Zandstraat.

Geertruida de Fionw, 6 m., Bak-
kersteeg.

Johanna Hendrika van Krieken,
wed. van Hermanus Vendeloo,
68 j., Jansbrug.

Cornelia Niekerk, 6 m., buiten
de Waardpoort.

Doodgeb. dochter van Gijsbertus
de Kruij, buiten de Tolsteegp.

den 15 September.

Pieterijs Harponslager, wed. van
Hendrik van den Berg, 92 j.,
Breestraat.

den 16 September.

Nicolaas Visser, 13 j., Visser-
steegje.

den 17 September.

Dirkje Hulsebos, 6 m., onder de
Linden.

George Carolus Egidius Kiehe-
ter, 29 j., Plompentoren.

den 19 September.

Adriana Breeveld, huisvr. van
Pieter Lammerts van Bueren,
71 j., buiten de Waardpoort.
Cornelis Steenwijk, 14 m., Kreu-
pelstraat.
Johanna Pel, ongeh., 50 j. Zil-
versteegje.
Anna Maria Andersen, 5 j.,
Lange Smeesteeg.
Cornelis Landzaadt, 8 m., Mo-
lensteeg.
Doora Metz, huisvr. van Johan-
nes Balthasar Steiner, 36 j.,
in de Willemskazerne.

den 21 September.

Anthonia Johanna Vuijstingh,
ongeh., 58 j., Predikheeren-
straat.
Johanna van Dijk, 8 w., buiten
de Tolsteegpoort.
Janna Jansen, 4 j., buiten de
Waardpoort.

den 22 September.

Jacobus van Luijn, 12 j., Berg-
straat.
Doodgeb. zoon van Johannes Ver-
haar, buiten de Wittevrouwep.
Gerarda van Deynter, 7 d., aan
de Viebrug.
Maria Hildebrand, huisvr. van
Willem van Figgelen, 63 j.,
Telingssteegje.
Johannes Muizert, 59 j., Lange
Hamsteegje.

den 23 September.

Antje van der Horst, ongeh., 74
j., Visschersteegje.

Gerardus Vuijstingh, 71 j., Gort-
steeg.

Steven Langlois, 19 j.; Minne-
broederstraat.

Johanna Maarschalkerweerd, 5
m., buiten de Catharijnepoort.

Petronella de Bruin, huisvr. van
Hendrik Permentier, 28 j.,
in Abstede.

Wilhelmina Rietveld, 5 j., Brec-
straat.

Doodgeb. zoon van Johannes
Kersen, Magdalenesteeg.

den 24 September.

Alida Marchal, 12 j., Neude.

Jacoba de Bruin, ongeh., 20 j.,
Kreupelstraat.

Adrianus de Graaf, 74 j., Jeru-
salemsteegje.

den 26 September.

Petrus van Groeningen, 31 j.,
Hospitaal.

Christina Tappers, ongeh., 76 j.,
Boterstraat.

Catharina van der Linden, 14 d.,
buiten de Waardpoort.

Petronella Susanna Maas, 7 m.,
Gaardbrug.

Fredrica van Zanten, 7 j., Zand-
straat.

Gijsbertus Capoen, 5 j., Voor-
straat.

Jan Ferdinand Schook, 53 j.,
buiten de Waardpoort.

den 27 September.

Jacobus Nicolaus Doedes, 17 j.,
Gereformeerd Burger Weeshuis.

Christina Rijnhart, ongeh., 20 j.,
Noorder Kade.

Cornelis Zielemann, 8 j., Lange
Nieuwstraat.

Doodgeb. zoon van Bernardus
Filet, Elisabethstraat.

den 28 September.

Johanna Catrina Elisabeth Stephen,
ongeh., 25 j., Springweg.

Willem Gelhuijsen, 2 j., Zilver-
steegje.

Anna Burgemeester, 2 j., Var-
kenmarkt.

Hendrik van Oort, 3 w., Buur-
kerksteegje.

Anthonie Wouters, 2 j., aan de
Catharijncpoort.

den 29 September.

Hendrik Oudhof, 53 j., Oud
Maarsseveen,

Gijsberta Verwoert, ongeh., 66
j., aan de gewezen Maliepoort.

den 30 September.

Christina Geertruida van Gelkom,
wed. Gerrit de Bruijn, 46 j.,
Lange Nieuwstraat.

Johanna Gerarda van der Vlerk,
huisvr. van Christiaan de Bruijn,
44 j., Nicolaïkerkhof.

Fredrik Egeling, 43 j., Lange
Nieuwstraat.

Johannes Rademaker, 2 j., bui-
ten de Waardpoort.

Maria Johanna van Dort, 4 d.,
buiten de Waardpoort.

Maria Stolkers, wed. Johannes de
Heus, 74 j., Engen Doelen.

ZIEKTEN EN TOEVALLLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN
GESTORVEN ZIJN :

Doodgeboren.	11.	Transport.	80.
Koliek.	1.	Beroerte.	2.
Zenuwkoorts.	1.	Tanden.	1.
Verval van krachten.	12.	Koortsen.	1.
Stuipen.	15.	Zinkingkoorts.	2.
Kinderziekte.	7.	Roodvonk.	2.
Tering.	18.	Het water.	10.
Het Zuur.	1.	Rheumatisme.	2.
Borstkwaal.	7.	Krampen.	2.
Verbrand.	1.	Ontsteking in de Ingewand.	1.
Gevolgen van de Kraam.	2.	Geelzucht.	2.
Bloedspuwing.	1.	Slijmziekte.	3.
Verdronken.	3.	Klierziekte.	1.
	80.		109.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN
BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT :

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	8	3	11.	Transport.	43.	38.	81.
Beneden het jaar.	10	13	23.	» 50 » 60 »	5	4	9.
Van 1 tot 10 jaar.	12	11	23.	» 60 » 70 »	5	2	7.
» 10 » 20 »	6	1	7.	» 70 » 80 »	2	5	7.
» 20 » 30 »	3	5	8.	» 80 » 90 »	3	1	4.
» 30 » 40 »	2	2	4.	» 90 » 100 »	»	1	1.
» 40 » 50 »	2	3	5.				
	43—38—81.				58—51—109.		

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND OCTOBER 1836.

GEBORENEN.

den 1 October.

Hendricus Theodorus, Z. van
Herbertus Coolwijk.

Neeltje, D. van Hendrik van
Straalen.

Johanna Hendrica, D. van Hen-
dricus Joannes Brom.

Anna Maria, D. van Arie Nouen.

den 3 October.

Johannes, Z. van Geertruij van
Stenderen.

Gerardus Adrianus, Z. van Teunis
Reeskamp.

Dingena Maria, D. van Theodo-
rus Kelder.

Wilhelmina, D. van Ernst van
Veenendaal.

Hendrica Petronella, D. van Hen-
drik van Soest.

Hendrica, D. van Pieter van
Lingen.

Johanna Andrisa, D. van Bart-
holomeus Johannes Ett.

den 4 October.

Marinus, Z. van Johannes Korssé.

Eintje, D. van Johannes Sackers.

Johannes, Z. van Hermanus de
Groot.

den 5 October.

Sara, D. van Eliazer Hijman de
Roosij.

Willem Carel, Z. van Johannes
Hendrikus van Overklift.

den 6 October.

Anthonia Adriana, D. van Jo-
hannes Goenraad van Eijk.

Franciscus Petrus, Z. van Cor-
nelis van Steijn.

Felix Adriaan, Z. van Gijsbert
Willem van der Kaaij.

Lamberdina Christina, D. van
Paulus van Maanen.

Wilhelmus, Z. van Gijsbertus de
Bruijn.

Johanna, D. van Rijnier Burge-
meester.

Wilhelmina Theodora, D. van
Willem Morat.

Minke Baukje Gerarda, D. van
Herman Otto Zelle.

Stephanus Johannes, Z. van An-
tonius de Groot.

den 7 October.

Roosje, D. van Lion de Vries.

Johannes, Z. van Elisabeth van
Zanten.

Wilhelmus Hendricus, Z. van
Henricus Schoonhein.

Willem, Z. van Jacobus van
Buuren.

den 8 October.

Johannes, Z. van Cornelis Wei-
jers.

Michiel, Z. van Nicolaas de Jong.
Cornelis, Z. van Huibert Krag-
ten.

Margaretha Aletta, D. van Ber-
nardus Verheul.

den 10 October.

Lodewijk Christiaan, Z. van
Francois Henri Corneille Baron
van Heeckeren van Brandsen-
burg.

Cornelia Hendrica, D. van Wou-
ter Monsjouw.

Susanna, D. van Johannes Ja-
cobus Calboo.

Johannes, Z. van Cornelis Ma-
rinus.

Maria Elisabeth, D. van Jacobus
Hermanus Woerdes.

Johanna Petronella, D. van Zeger
van Kuilenburg.

Carl Lucas Gerhard, Z. van Jo-
hann August Michael Bresler.

Alida Johanna, D. van Rutger
Poelman.

den 11 October.

Elisabeth Magdalena, D. van
Willem Dirk Romeijn.

George Fredrik Willem, Z. van
Anthonie van Ooijen.

den 12 October.

Grietje, D. van Hermanus Deussen.

Wilhelmina Petronella Regina,
D. van Willem Hendrik Ducro.

Roclof, Z. van Jan Olivier.

den 13 October.

Hendrica Cornelia, D. van Ja-
cobus Hendricus Wouters.

Wilhelmus Hendricus Johannes,
Z. van Theodorus van Bille

Wilhelmina Louise, D. van Ernst
Idel Jobst Nandorff.

Gerrit, Z. van Antje Patist.

Johanna, D. van Johannes Na-
huijsen.

Johanna, D. van Cornelis de
Rijk.

Allegonda, D. van Anthonie
Spelbos.

den 14 October.

Catharina Anua Maria, D. van
Bernardus Hendricus Langen-
hoff.

Wilhelm Michel, Z. van Wilhelm
Heszler.

Petrus Anthonius, Z. van Egilius
Debets.

Cornelis, Z. van Gerardus van
den Bijlaard.

Johanna Petronella, D. van Cor-
nelis van de Groenekan.

Elisabeth, D. van Matthijs Tol-
lenaar.

Willem, Z. van Gerrit Kinnegam.
Theodorus, Z. van Matthijs Kin-
negam.

Johannes Petrus, Z. van Stepha-
nus van de Bilt.

den 15 October.

Dirkje, D. van Dirk Daniel In
de Mauer.

Pieter Jacobus, Z. van Jan Ste-
vens Blonk.

Hendricus Philippus, Z. van Hen-
dricus Philippus van de Kamp.

Adriana Johanna, D. van Hen-
dricus Tibou.

Lodewijk Hendrik Eduard, Z.
van Hendrik Crees.

den 17 October.

Jan Christiaan, Z. van Jan Christiaan Leewen.

Josephina Johanna, D. van Joseph Maier.

Jacoba, D. van Christiaan Moore.

Hendrica, D. van Cornelis Christiaan Pappelendam.

Helena, D. van Laurens van Kasteel.

Neeltje, D. van Maarten Hendrik Olijdam.

Lijdia, D. van Arnoldus Stomp.

Christiaan Jan, Z. van Pieter Hessel.

Johannes, Z. van Gerrit de Wit.

Wilhelmus Johannes, Z. van Willem Koenen.

Dorothee Augustine Charlotte, D. van Willem Voorsteegh.

den 18 October.

Maria, D. van Dirk Uittenbosch.

Willem Anthonie Gijsbertus, Z. van Willem Anthonie Perks.

Bernard Gerard, Z. van Henrich Anton Schakman.

Cornelis, Z. van Cornelis Verweij.

Sophia Elisabeth, D. van Sophia Elisabeth Wagener.

den 19 October.

Anna Christina, D. van Johan Adolph Alexander Gerlach.

Henri, Z. van Johannes Hendricus van den Heuvel.

Johannes, Z. van Zacharias de Nijs.

Hendrica Catharina, D. van Hendrik Bouman.

Susanne Louise Marie Costefine

Elize, D. van Gustav Moriz Scherer.

Rijntje, D. van Diebra van Dolderen.

den 20 October.

Adrianus, Z. van Hendrik Hoonakker.

Johannes Cornelis Adrianus, Z. van Johannes Cornelis van Nuburg.

Hendrik, Z. van Hendricus Bloemendaal.

Caroline Jacqueline, D. van Hendrik Wolter van Hengst.

Regina, D. van Eijbert Hoonte.

den 21 October.

Mechteld, D. van Gerrit Rietveld.

Wilhelmina, D. van Geertruij Rijnsoever.

den 22 October.

Mina, D. van Gerrit Isak Godart.

Willem, Z. van Arnoldus Gerhardus Brusse.

Anthonia, D. van Dirk Smit.

den 24 October.

Teunis Anthonie, Z. van Johannes Pieter van Hoorn.

Coenradus Hendricus Stephanus, Z. van Hubertus Oswaldus van Munster.

Willem, Z. van Dirk Verhoeven.

Elisabeth, D. van Cornelis Vlaanderen.

Willem, Z. van Pieter Bouwhuijsen.

Philippus Franciscus, Z. van Philippus Franciscus Baljet.

Petronella Johanna, D. van Albertus Verkerk.

Paulina Justina, D. van Petrus
Du Coo.

Johanna, D. van Hendrik Visser.

Jan, Z. van Bessel Bakker.

Sophia Elisabeth, D. van Corne-
lis van der Steen.

Elisabeth, D. van Willem Ha-
melton.

Jan Cornelis, Z. v. Pieter Dwars.

den 25 October.

Maria, D. van Wouter van der
Vorst.

Hermanus Johannes, Z. van Jo-
hannes Jacobus Rijnders.

Jacobus Johannes, Z. van Wil-
helmius van Praag.

Theodorus, Z. van Fredericus van
Dillen.

Lucas Cornelis Franciscus, Z. van
Geertruij Wijnstok.

Martinus Johannes, Z. van Mar-
tinus Johannes Lina.

Anthonia Hendrica, D. van An-
thonie Minkhorst.

Everdina Adriana, D. van Dirk
Adrianus van Eijk.

Arie, Z. van Wouter van Luijn.

den 26 October.

Anna Maria Catrina, D. van Jan
Bieger.

Gerardus Johannes, Z. van Ju-
liana Wick.

den 27 October.

Christina Johanna, D. van Jo-
hannes IJzendeorn.

Willem Johannes, Z. van Corne-
lis van Dijk.

Maria, D. van Johannes Lam-
bertus Schoonenberg.

Anna Christina Hendrina, D. van
Rijnier van Vreeswijk.

Christiaan Petrus, Z. van Chris-
tiaan van Tuijl.

Gerhardus Anthonius, Z. van
Nicolaas de Bruin.

den 28 October.

Pieter Johannes, Z. van Pieter
van Dranen.

Anthonie, Z. van Anthonie van
der Horst.

Pauline Frederique, D. van Wil-
lem Arnold Hendrik Gelder-
man.

den 29 October.

Clasina Johanna, D. van Johan-
nes van der Sluijs.

Catharina Maria Petronella, D.
van Joannes Henricus de Bond.

Wilhelmus Johannes Hendricus,
Z. van Petrus Josephus Martens.

Geertruijda, D. van Jacob Zag-
wijn.

den 31 October.

Cecilia Hendrica Maria, D. van
Johannes Bernardus Meenk.

Coenraad, Z. van Coenraad Eijk-
man.

Margaretha Sophia, D. van Lam-
bertus Tragter.

Johannes Petrus Antonie, Z. van
Dirk Johannes Samot.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.

den 5 October.

Willem van Stenis en Johanna
Pieterrella Houtkamp, weduwe.
Jan Joseph Justus de Heij en
Maria Kastrop.
Pieter Bredero en Johanna Prijs.
Lambertus Odijk, weduwenaar en
Henderica Beerings, weduwe.
Hendrik Broekhuijsen en Joanna
de Groot.

den 12 October,

Joannes Samuel D'Ancona en An-
tje Steenstra.
Hendrik Jacobus van Eldik en
Merretje van Steenwijk.
Bartholomeus Hogenes en Eliza-
beth Kuijter.
Cornelis Johannes Porton en
Bertha van den Bol.
Gerardus Smit en Clasina v. Kessel.

den 19 October.

Levy Salomons van Crevel en
Betje Mozes Manheim.
Jacob Zagwijn en Gijsbertje van
Eijk.
Jes Lovenz Asmussen en Dirkje
Bitter.
Pieter Everaarts, weduwenaar en
Bartha van Loverden.

den 20 October.

Carel Elbertus Verschoor en
Jonkvr. Maria Jacoba van der
Muelen.
Cornelis van Wijngaarden en
Maria Janzen.

den 26 October.

Weijnand Wolsing en Eijda
Maaïke Frederica van Aart-
rijk.
Hendrik Albertus van den Berg
en Dirkje Sikkenk.
Johannes Franciscus Mulder en
Maria Cornelia Remkens.
Dirk de Bruijn, weduwenaar en
Henrica van Rijn, weduwe.
Herremanus Pieter van Fran-
kenhuijsen en Aaltje Rankleef.
Petrus Everardus Johannes Scher-
nigt en Maria Susanna Rijnders.
Franciscus Johannes Okhuijsen en
Catharina Schuller.
Hendrik Deurhof en Hendrika
Elisabetha Haak.

den 27 October.

Jan Jacob Andries Luchtman en
Jonkvrouwe Petronella Cornelia
Polders.

OVERLEDENEN.

den 1 October.

Anthony Johannes Bardeloos,
2 j., Lange Hamsteeg.
Theodorus de Lange, 9 m.,
Kreupelstraat

den 3 October.

Hendrik Johannes Vermeulen,
3 w., Nieuwe gracht.
Anthonia Wilhelm, 6 m., Geertebrug.
Agatha Helena Vermeulen, 4 w.,
buiten de Catharijnepoort.
Sara Schrooijestijn, huisvr. van
Johannes Eijtinger, 54 j.,
achter het Vleeschhuis.

den 4 October.

Dirk Johannes Wulflee, 31 j.,
Hamsteegje.
Johanna Cornelia van Haesten,
huisvr. van Anthonius Clarus
Johannes van Eeide, 41 j.,
Jacobibrug.
Johanna Barendina van Kasteel,
ongeh., 59 j., Korte Nieuwstr.
Christina Maltu, 5 j., aan het
Zand.

den 5 October.

Eintje Sakkers, 1 d., Florasteeg.
Jacoba van Luiju, 8 m., Hamsteegje.
Cornelia Landzaat, 32 j., Lange
Smeesteeg.

Cornelis Verheul, 3 j., buiten
de Waardpoort.

Cornelis Castrop, 5 j., aan het
Zand.

den 6 October.

Jacobus van Rooijen, 8 w.,
Watersteeg.
Helena Frederika Scherff, wed.
Abraham Overvest, Albertus-
zoon, 66 j., aan de Geertebrug.
Frans Jansen, 37 j., buiten de
Tolsteegpoort.

den 7 October.

Dina Schram, ongeh., 18 j.,
Lange Nieuwstraat.
Maarten van Veen, 41 j., Roc-
lofs Arendsveen bij Alphen.

den 8 October.

Sophia de Groot, ongeh., 18 j.,
Catharijnesteegje.
Jan Lagas, 76 j., Zwaansteegje.
Johannes Peek, 53 j., Springweg.
Franciscus Hendricus van Ca-
pelle, 2 j., Korte Rietsteegje.

den 10 October.

Louisa Anthonia Verweij, ongeh.,
42 j., buiten de Willevrouw-
poort.
Adriana Bezemer, wed. Christiaan
Diederik Teering, 73 j., Ag-
nietestraat.
Catharina de Beus, wed. Lam-

Bertus Kooijmans, 82 j., Lange
Smeesteeg.

Retronella Langlois, 14 j., achter
Clarenburg.

Cornelia Elisabeth Templeman
van der Hoeven, 16 j., aan
de Smeebrug.

Gerardus Antonie Glazer, 3 m.,
Lange Lauwerstraat.

Maria Jacoba Wersel, 1 m.,
Elisabethstraat.

Pieter van Berkel, 16 d., Groc-
nesteege, wijk C.

Theodorus Gijsbertus Verburg, 2
j., Watersteeg.

den 11 October.

Pieter Lammerts van Bueren,
73 j., buiten de Waardpoort.

den 12 October.

Christiaan Mischler, 34 j., Hos-
pitaal.

Doodgeb. dochter van Elisabeth
Verheul, Hekelsteegje.

den 14 October.

Barend van der Vegte, 20 j.,
Hospitaal.

Catharina Drijver, wed. Albertus
Gladbeek, 73 j., Oude Man-
nen en Vrouwenhuis.

den 15 October.

Maria Egging, wed. Machiel Por-
ton, 66 j., achter Klarenburg.

Johannes Hendricus Gerardus Al-
tewaert, 33 j., Hospitaal.

Joseph Mekke, 1 j., Zandstraat

Elisabeth Johanna Ter Burg,
1 j., buiten de Waardpoort
Jacobus de Groot, 50 j., Ca-
tharijnestraat.

den 17 October.

Johannes Knippers, 4 w., buiten
de Waardpoort.

Johannes Valentijn, 3 w., Zand-
straat.

Wilhelmus Hendricus Schoonheijn,
10 d., Zakkendragerssteegje.

Theodorus Mansveld, 11 j.,
Boterstraat.

Adrianus Vrijstingh, 37 j.,
Springweg.

Cornelia Sophia Jansen, 4 j.,
buiten de Catharijnepoort.

den 18 October.

Jacoba Hendrica van Barneveldt,
huisvr. van Cornelis Arie van
der Star, 78 j., Wittevrouwestr.

Johanna Maria Meijers, 2 j.,
Boterstraat.

Johanna Branse, 7 j., aan 't
Kermis Waterpoortje.

Maagje van Rossum, 47 j., ach-
ter het Vleeschhuis.

den 19 October.

Johannes Zegers, 70 j., Neude.

den 20 October.

Hendricus Lancee, 3 m., Vree-
burg.

Jan Gerrit van Rooijen, 2 m.,
Hekelsteegje.

den 21 October.

Arnoldus Gerardus Bouwman,
6 w., Marieplaats.

Hendrikus Klinkvis, 23 j., onder
de Linden.

Susanna Tieland, 9 m., Zand-
straat.

Maria Cornelia de Bont, huisvr.

van Johannes Anthonius Ha.
zenbos, 42 j., Vuilsteeg.
Jan Krol, 29 j., Hospitaal.

den 22 October.

Jan Flantua, 8 j., Zandstraat.
Joseph Marinus Anthonius van
Antwerpen, 5 j., aan de
Waardpoort.

den 24 October.

Joseph Wessel, 8 m., buiten de
Waardpoort.
Dirk van Vlooten, 5 j., buiten
de Waardpoort.
Adriana Pot, wed. Cornelis van
der Sluijs, 78 j., buiten de
Waardpoort.
Christina Tollenaar, 1 j., aan
't Zand.
Cornelis Emmelot, 6 w., Groe-
nesteg.
Doodgeb. dochter van Bernardus
Koning, aan 't Zand.
Johanna Visser, wed. Barend
Koot, circa 80 j., aan de
Tolsteegpoort.
Nicolaas Gijsbert Westerouër van
Meeteren, 39 j., te Delft.

den 25 October.

Christina Willemina van Boxtel,
4 w., Vreecburg.
Christina Bongenaar, 2 j. en 10
m., Watersteeg.
Adrianus Johannes Verburg, 50
j., Lange Lauwerstraat.
Johannes van Zanten, 18 d.,
Donkerstraat.

Maria Steenenberg, huisvr. van
Johannes Linschoten, 43 j.,
Korte Elisabethstraat.

den 26 October.

Johannes Roch, 68 j., Catharij-
nestraat.

den 27 October.

Cornelia Knippers, 5 w., buiten
de Waardpoort.
Leonardus de Bruijn, 13 j. en
4 m., buiten de Waardpoort.
Hijman Neufeld, 42 j., Zand-
straat.

den 28 October.

Adriana Strumer, wed. Joseph
Bontrop, 77 j., Kleine Elige-
steeg.
Carel Willem Klokke, 9 j.,
Voorstraat.
Jeremias van Roe, 84 j., Oude
Mannen en Vrouwenhuis.

den 31 October.

Wilhelmus Elsing, 1 j. en 6 m.,
onder de Linden.
Jozef Adelberg, 37 j., Donker-
straat.
Helena van Kasteel, 14 d.,
Jufferstraat.
Paulina Justina de Coö, 8 d.,
Korte Smeesteeg.
Jacob Willem van Ellinckhuijsen,
70 j., Steenweg.
Cornelia Maria Casius, ongh.,
56 j., Voorstraat.
Johann Heinrich Frantzen, 57
j., Nieuwe gracht.

**ZIEKTEN EN TOEVALLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN
GESTORVEN ZIJN:**

Dodgeboren.	2.	Transport.	64.
Kolick.	1.	Beroerte.	4.
Zenuwkoorts.	4.	Tanden.	3.
Verval van krachten.	10.	Zinkingziekte.	2.
Stuipen.	15.	Roodvonk.	1.
Kinderziekte.	9.	Kramp.	1.
Tering.	14.	Hersenontsteking.	2.
Het Zuur.	1.	Kinkhoest.	2.
Borstkwaal.	2.	Waterzucht.	6.
Gevolgen van de Kraam.	1.	Kwade beenen.	1.
Bloedspuwing.	3.	Subiet.	2.
Leverziekte.	1.	Verzweering.	1.
Keelziekte.	1.	Geeling.	1.
	64.		90.

**HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN
BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:**

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Dodgeboren.	"	2	2.	Transport.	39.	30.	69.
Beneden het jaar.	14	10	24.	" 50 "	60	" 3	3 6.
Van 1 tot 10 jaar.	11	7	18.	" 60 "	70	" "	3 3.
" 10 " 20 "	2	4	6.	" 70 "	80	" 4	6 10.
" 20 " 30 "	3	"	3.	" 80 "	90	" 1	1 2.
" 30 " 40 "	7	1	8.	" 90 "	100	" "	" "
" 40 " 50 "	2	6	8.				
			39-30-69.				47-43-90.

LIJST DER VERKOGHTE HUIZEN. ENZ.

Den 15 October, door den Notaris J. H.
VAN GROOTVELD.

Een Huizinge, Erf en Grond staande en gelegen,
binnen Utrecht, aan de Zuidzijde van de ABCstraat,
wijk A. N°. 628. *Verkocht voor f 925.*

Den 22 October, door den Notaris N.
DE GRAAF.

N°. 1. Eene Hofstede genummerd 235, met Bouw-
mans woning en verder getimmerden, mitsgaders Tuin
Boomgaard en Weiland, groot te zamen 3 Bunders,
74 Roeden, 20 Ellen, gelegen onder Maartensdijk
aan de Blaauwcapelsche steeg. *Verkocht voor f 2050.*

N°. 2. Een Perceel Bouw- en Weiland, groot 3 Bunders, 47 Roeden, 10 Ellen. *Verkocht* voor *f* 1375.

N°. 3. Een Perceel Weiland, groot 6 Bunders, 77 Roeden, 60 Ellen. *Verkocht* voor *f* 4500.

N°. 4. Een dito, groot 4 Bunders, 18 Roeden, 60 Ellen. *Verkocht* voor *f* 1550.

N°. 5. Een Perceel Wei- en Hooiland, groot 2 Bunders, 62 Roeden, 90 Ellen, alle gelegen als boven. *Verkocht* voor *f* 760.

Denzelfden datum, door den Notaris N.

DE GRAAF.

N°. 1. Een Huis, Erf en Grond, buiten Witte-
vrouwen aan de Zuidzijde van den Straatweg, wijk
I. N°. 121.

N°. 2. Een stukje Gronds, groot 8 Roeden uit-
komende aan den Cingel. Te zamen *verkocht* voor
f 6875.

N°. 3. Twee Huizen onder een dak met derzelve
Erven en Gronden, gelegen aan den Straatweg, wijk
I. N°. 122 en 123. *Verkocht* voor *f* 2360.

N°. 4. Een Huis of Woning met Erf en Grond gelegen als voren, in eene steeg, wijk J. N°. 124. *Verkocht voor f 780.*

N°. 5. Een Huizinge en Erf, met Loots en 7 Roeden, 50 Ellen Tuin en Boomgaard genaamd *Kranen hofstede*, gelegen aan den Cingel, tusschen de Witte- vrouwen- en Waardpoort, tegenover den voormaligen Plompentoren, wijk M. N°. 398. *Verkocht voor f 1920.*

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BIENEN UTRECHT, IN DE MAAND NOVEMBER 1836.

GEBORENEN.

den 1 November.

Johanna Margaretha, D. van
Willem Heijman.
Wilhelmus Gerardus, Z. van Ge-
rardus Wilhelmus van Rossum.
Wilhelmina Jacoba, D. van Ber-
nardus Mulder.
Clasina, D van Pieter Dirk Chris-
tiaan Luca.

den 2 November.

Cornelis, Z. van Jan van Hoegee
Hendricus Willem, Z. van Jaco-
bus Hagen.
Berendina, D. van Johan Wil-
helm Anton Hart.

den 3 November.

Aart, Z. van Jan Hendrik van
Santen de Hoog.
Catharina, D. van Johanna Ro-
sendaal.
Hendrik Wilhelmus, Z. van Jo-
hannes Christiaan Brinkman.
Maria Catharina, D. van Corne-
lis Johannes van Baaren.
Maria, D. van Albertus Roelofs.
Jan Hendrik Willem, Z. van
Willem van den Berg.
Antje, D. van Adriana Griffel-
joen.

den 4 November.

Hermanus, Z. van Petrus van
der Linden.

den 5 November.

Maria Petronella, D. van Pieter
Bakker.
Johanna Catharina, D. van Pieter
de Haan.
Hugo Christiaan Samuel, Z. van
Hugo Christiaan Samuel Wan-
ting.

den 7 November.

Aletta Anna, D. van Johannes
Jacobus van den Bergh.
Nicolaas, Z. van Naatje van
Stigt.
Theodorus Johannes, Z. van Hu-
bertus Theodorus Mittelbeck.
Dirk, Z. van Dirk Trouw van
der Vliet.
Wilhelmus, Z. van Pieter Eijke-
lenboom.
Josina Johanna, D. van Johannes
Frederik Ferdinand Hartwich.
Johannes Hendricus, Z. van Jo-
hannes Hendricus van Dalen.

den 8 November.

Hendrik Lambertus, Z. van Arie
Monné.

den 9 November.

Johanna, D. van Albertus van
Staveren
Louisa, D. van Jan Floer.
Gijsberta Hermina, D. van An-
thonie Vermaak.

Johan Albert, Z. van Johan
Albert Luca.

Ernestina Hendrika, D. van Hen-
drika Bosman

Cornelia Elisabeth, D. van Cor-
nelis Hendricus van Rossum.

Geertruij Catharina, D. van Jo-
hanna Schultekamp.

den 18 November.

Julianus, Z. van Michiel van
Zijl

Catharina, D. van Hendrik van
der Hammen.

Franciscus Hendricus, Z. van
Cornelis Rosier.

Gerardus Marinus, Z. van Paulus
Willebrordus Woertman.

den 19 November.

Theodorus, Z. van Theodorus van
Mauvik.

David, Z. van Hendrik Johannes
Schouten.

Willebrordus Johannes, Z. van
Jan Smit.

Cornelis Albertus, Z. van Antonius
Pothuijsen.

Maria Cornelia, D. van Petrus
Johannes Isaäcus de Fremerij.

den 21 November.

Anthonijs Gerardus, Z. van
Johan Evert Welsch.

Louisa, D. van Jacobus Rieff.

Elsje, D. van Anthonij Grolman.

Hendrica, D. van Anthonie de
Meijer.

Catharina Elleberta, D. van
Pieter Johannes Morren.

Bernardus, Z. van Bernardus van
Wijngaarden.

Theodora, D. van Jacobus van
Kesteren.

den 22 November.

Cecilia Elisabeth, D. van Antho-
nius Franciscus Fraase.

Anthonia, D. van Cornelis Ag-
terberg.

Hendrica, D. van Aric Deijs.

Johannes, Z. van Christiaan
Hofman.

Carolina Maria, D. van Ludovi-
cus Anthonius Regier

Mattheus Johannes, Z. van Mot-
theticus Johannes Schippers.

Alberta, D. van Jacobus Pierst
van Wijnaardsbergen.

Christina, D. van Jan Baptist
Robbers.

den 23 November.

Maria, D. van Hendricus Verwas.

Johanna Elisabeth, D. van Elisa-
beth Roohe.

Anna Hermina Maria, D. van
Fredricus Johannes His.

den 24 November.

Cornelis Johannes, Z. van Jausje
van Arkel.

Maria Arnoldina, D. van Petrus
van der Pluijm.

Hubertus, Z. van Hubertus van
Doorn.

Christina Theodora, D. van Jan
Harms.

Elisabeth Gerarda Johanna, D.
van Fredericus Jacobus Grün-
malikhuijzen.

den 25 November.

Gerardus, Z. van Johannes S. r-
ton.

Geertruida Christina, D. van
Martinus Wessel Goes.

den 10 November.

Simon Benjamin, Z. van Leen-
dert Kortekaas.

Clasina Petronella, D. van An-
dries Noordanus.

Wilhelmina, D. van David Lan-
cee.

Adrianus, Z. van Pieter van
Piggelen.

Judina, D. van Willem van Ste-
nis.

den 11 November.

Paulus, Z. van Adrianus Froom.

Coenraad Antonie, Z. van Leonard
Eduard Bosch.

Maria, D. van Sara Elling.

den 12 November.

Willem, Z. van Teunis van Bas-
ter.

Antonia Margaretha, D. van Ja-
cob Strenga.

Johannes Cornelis, Z. van Elisa-
beth Hendrica van Veen.

Johanna Cornelia, D. van Johan-
nes Cornelis Hampers.

den 14 November.

Geertruida Wilhelmina, D. van
Dirk Santman.

Pieter, Z. van Petronella Blok.

Johanna Wilhelmina, D. van
Casper Hendrik Schultz.

Wouterina Margaretha, D. van
Barend Verloop.

Wilhelmina Alberta, D. van
Christiaan Heuneman.

Hendrica Susanna, D. van Hen-
drik Wilhelm Flik.

Adriana Maria, D. van Adrianus
Stangenberger.

George Nicolaas, Z. van Dirk
Johannes Ten Pierik.

Johanna, D. van Melchior Huij-
ser.

Theodorus, Z. van Theodorus
Willems.

den 15 November.

Adrianus, Z. van Willem Jonge-
rius

Herman, Z. van Herman van
Dam.

Susanna Catharina, D. van Johan
Jacob Kukulfskij.

Martha Maria, D. van Gijsbert
van de Vooren.

Leonardus, Z. van Christiaan van
Vreeswijk.

Helena Wilhelmina, D. van
Willem Bax.

den 16 November.

Cornelis Johannes, Z. van Cornelis
Johannes Porton.

Rijk, Z. van Rijk Schoonheim.

Maria Anna Philomina, D. van
Matthijs Antonius Franciscus
Reuser.

den 17 November.

Lea, D. van Rijk Jansen Hoog-
land.

Maria Cornelia, D. van Hendrik
Siebelink.

Johannes Cornelis, Z. van Ar-
noldus Koenders.

Maria Wilhelmina, D. van Cor-
nelius Joannes Verbon.

Johannes Melchior, Z. van Steven
van den Brink.

LIJST DER VERKOGTE HUIZEN, ENZ.

Den 24 September, door den Notaris J. H. VAN SCHERMBEEK.

N°. 1. Het Logement genaamd: *Het Nieuw Kasteel van Antwerpen*, met Erf, Grond en Tuin, aan de N. Z. van de Ganzenmarkt, wijk G. N°. 4 en 5. *Opgehouden voor f 15,200.*

N°. 2. Een Huis, Erf en Grond aan de N. Z. van de Romerburgerstraat, wijk F. N°. 187. *Verkocht voor f 2125.*

Denzelfden datum, door den Notaris M. WIGMAN.

N°. 1, 2 en 3. Drie Woningen, Erven en Gronden, aan de Z. Z. van de Keukenstraat wijk A. N°. 1009 *Verkocht voor f 290.* N°. 1010 voor *f 310.* en N°. 1011 voor *f 310.*

N°. 4 en 5. Vijf Woningen, Erven, Gronden en een Poortje, aan de Z. Z. van de Keukenstraat, wijk A. N°s. 1013—1017., te zamen *Verkocht voor f 890.*

N°. 6. Twee Woningen met hunne Erven, Gronden en een Poortje, aan de N. Z. van de Keukenstraat, wijk A. N°. 1033 en 1034. *Verkocht voor f 270.*

N°. 7 en 8. Zes Woningen met hunne Erven en Gronden, onder Tolsteeg bij de Brug aan den Krommenrijn, wijk K. N°. 291—293. *Verkocht voor f 640.* en 294—296 voor *f 1,500.*

N°. 9. Een Woning onder Tolsteeg in een steeg aan de O. Z. van den Vaartschen Rijn, wijk K. N°. 208. *Verkocht voor f 290.*

N°. 10 Een Woning met Tuin, aan de Stads Wal, nabij het Lange Rosendaal, voorheen twee woningen, wijk B. N°. 421 en 422. *Opgehouden voor f 795.*

Eva, D. van Justus de Zwart.

den 26 November.

Wouter, Z van Pieter Bomer.

Johanna, D. van Petrus Franciscus Odewald.

Johannes Eliza, Z. van Hendrik van Geijtenbeck.

den 28 November.

Cornelis, Z. van Gerardus Koelman.

Agnès Geertruijda, D. van Willem Fredrik Thamer.

Maria, D. van Cornelis van Scherpenzeel.

Johannes Cornelis, Z van Johannes Cornelis Woudenberg.

Geertruij, D. van Wijnand Veelo.

Hendrica, D. van Wilhelmus Arts.

Hendrika, D. van Jan Vlaamijck.

Cornelis Jacobus, Z. van Jacobus Hendriks.

Catharina Jacoba Johanna Maria, D. van Hubertus Cornelis Antonius Leopoldus Fock.

den 29 November.

Catharina Maria, D. van Abraham Rudolf Swagers.

Jacobus, Z. van Jacoba van den Hoorn.

Hermanus Johannes, Z. van Hermanus van Ginkel.

Hermanus Pieter, Z. van Laurens Johannes Schadee.

den 30 November.

Samuelle Theophile, D. van Aront Baron Sloet van Tweenijenhuisen.

Evert, Z. van Gerrit Wasinck.

VOLTROKKEN HUWELIJKEN.*den 2 November.*

Willem Janzen en Johanna Maria
van der Horst.

Johann Henrich Raabe en Jacoba
Meijer.

Bernardus van den Berkhof en
Frederica Gerth.

Gerardus Antonius Gersen en
Maria Gerharda Wessels.

Jacobus Pouwels en Fijgje Bosch.

Marinus van Zantwijk en Maria
Hendrica van Maanen.

Cornelius van den Wijngaart en
Johanna Catharina de Ruijter.

Jacobus van der Grift en Marianna
Louisa Beekman.

Arie Kragten en Jannigje de
Bruijn.

Dirk de Leur en Gesina Tulp.

Juliaan Tresoor en Willemina
Maarschalkerweert.

den 3 November.

Jan Herms Kemelaar en Johanna
Maria Jansen.

den 5 November.

Jean Everard Germain Landré en
Magdalena Johanna Horst.

den 9 November.

Hermannus Schutter en Maria
van Rheenen.

Gerardus Engelen en Catharina
van Langeveld.

Anthonij Duijveman en Clasina
Ekhart.

den 16 November.

Hendrik Pisa en Claasje van den
Hoorn, weduwe.

Gerrit Weijers en Antonia Ange-
lina van der Grint, weduwe.

Johannes Filippus Maas en Jacca
Herremina Renes.

Johannis Hendriks en Willemina
Stokkink.

Jacobus van den Brink en Trijntje
Dijkhoff, weduwe.

Gerardus Vroomans en Joanna
Maria van den Brink.

Marcellus Moenisse en Johanna
Gentenaar.

den 23 November.

Andreas Dirksen, weduwenaar en
Claasjen Postman.

Hermanus Johannes Gerardus Her-
ber en Gerritjen Moll.

Petrus Velthoven, weduwenaar
en Pieterrella Vuisting, we-
duwe.

Evert van Leeuwen en Maria
Christina Krul.

Henricus van Lier en Elisabeth
van Zutphen.

Henricus Fredericus Heijman en
Johanna Adriana van den Berg.
Gijsbert Klarenbeek en Theodora
de Cruiff.

Johann Heinrich Christian Frank-
furth en Johanna Dunnes.

Philip van Praag en Sara Wijn-
berg.

Arnoldus Lambertus Antonius van
Nistelroij en Josephina Hen-
drieka Renaers.

Gerrit van Straalen en Helena
van Rhijn.

Lammert van der Wurf en Elsjie
Toppers.

den 24 November.

Theodorus Gerrit van Lidth de
Jeude, weduenaar en Vrouwe
Johanna Elizabeth Ledeboer,
weduwe.

den 30 November.

Willem Arnoldus van Veen en
Elisabeth van der Graaff.

Gerrit Maas, weduenaar en
Carolina Maria van der Burg,
weduwe.

Albertus Mulder en Dirkie Lin-
schooten.

Antonie van Roijen en Gerritje
Stuivenberg.

Jan Christoffel Heitz en Wille-
mina Martina Neelmeijer.

Hendricus Snoeck en Ida van
Kuijk.

Johan Daniel Schneider en Chris-
tina Postman.

Gerardus Vroonhof en Aaltje van
Dam.

Bernardus Weerdenburg en Chris-
tina Melgert.

Bernardus Scholbroek en Elisabeth
van Straalen.

Jacobus Agterberg en Cornelia van
Mourik.

Pieter Hol en Maria Johanna van
Tergouw.

Albertus van Stavoren en Chris-
tina de Bruin.

Wessel de Ruijter en Maria Hen-
drika van der Stroom.

Johann George Heinrich Kinkel,
weduenaar en Maria Joanna
Petronella Vereschilt.

TE ZAMEN 51 PAREN.

~~~~~

OVERLEDENEN.

den 1 November.

Gerardus Cornelis Scholting, 22 j., Hospitaal.

Doodgeboren Zoon van Elisabeth Aarsen, Geertebrug.

Doodgeboren Dochter van Barbara van der Wagt, buiten de Wittevrouwepoort.

Philippus Fredrik Satonij, 38 j., Zwaansteegje.

Neeltje Cubes, wed. Nicolaas van der Eem, 65 j., Dorstighartsteegje.

den 3 November.

Johannes van Anraad, 1 j., Hamburgerstraat.

Louisa Heijn, 3 j., Predikheerestraat.

Hendrik Johannes Rekke, 7 j. en 9 m., Volderbrug.

Anthonie Reijnen, 42 j., Steenweg.

Marianne Marie Louise van der Pant, 20 j., achter Sint Pieter.

Johannes Anten, 2 j. en 2 m., Ballenmakerstraat.

Hendricus Brons, 41 j., buiten de Tolsteegpoort.

Petrus Autz, 48 j., Springweg.

den 4 November.

Cornelia Atteveld, huisvr. van

Lambertus Blikendaal, 42 j., buiten de Waardpoort.

Sophia Susanna Hol, 5 m., Elisabethstraat.

Doodgeboren Zoon van Walraven Bakker, Achterweg.

Elisabeth Maria Langlois, 2 m., Volderbrug.

Franciscus Leonardus Bunte, 36 j., Weistraat.

den 5 November.

Adrianus Reeders, 60 j., Neude.

Jan Hendrik Arends, 65 j., Geertebrug.

Susanna Petronella Serton, 1 j. en 7 m., Lichtegaard.

den 7 November.

Willem Verhoeven, 14 d., Klaaskerkhof.

Eliza Ijperlaan, 3 j. en 6 m., Watersteeg.

Jan Christiaan Leewen, 3 w., Jufferstraat.

Lucas Cornelis Franciscus Wijnstok, 14 d., Jufferstraat.

Barbara van der Wagt, 32 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Johannes Cornelis Adrianus van Nuburg, 3 w., Lange Nieuwstraat.

Lodewijk Christiaan Baron van Heeckeren van Brandsenburg, 4 w., buiten de Catharijuepoort.

Izaak Cornelis Voogd, 8 m., aan de Waardpoort.

den 8 November.

Maria van Lookeren, 22 j., Zalestraat.

Louis Wilhelm Hendrik Coene, 10 w., Zalestraat.

Jacobus Mulder, 6 m., buiten de Wittevrouwepoort.

Johanna Antonia Mullemeister, circa 4 m., Gaardbrug.

den 9 November.

Anthonia de Fuijk, 3 j., Marieplaats.

Jacob Kuiper, 1 j. en 8 m., Springweg.

den 10 November.

Pieter Wilhelm de Fuijk, 5 m., Korte Jansstraat.

Arnoldus Johannes Lourens Pappelendam, 19 j., Hooge Jacobijnestraat.

Jacoba Maria Weerdenburg, 3 j., Pelmolen.

Maganius Alida Wierook, wed. van Johannes Hilligers, 77 j., Zilversteegje.

den 11 November.

Geertruij Jansen, huisvr. Johannes van Luijn, 44 j., buiten de Catharijpoort.

Charles Henri Escher, circa 70 j., Vreeburg.

Maria Theodora Gijbels, 73 j., Bartholomaei Gasthuis.

den 12 November.

Gerrit Willem Bomberger, 1 j., Jacobiebrug.

den 14 November.

Neeltje Kuijper, 67 j., Burgerweeshuis.

Johanna Matthijsen, wed. Isaak van der Heijden, 75 j., Diakoniehuis.

Christiaan Petrus van Tuijl, 17 j., bij de Wittevrouwepoort.

Antonie Longuijroux, 26 j., Hospitaal.

Petronella Blok, 26 j., buiten de Waardpoort.

Doodgeboren Dochter van Cornelis van Wijngaarden, buiten de Waardpoort.

den 15 November.

Petronella Christina Hikman, 85 j. en 7 m., Gortsteeg.

Sebastiaan Johannes Jansen, 4 j., buiten de Tolsteegpoort.

Petronella Perenboom, wed. Everardus van der Smit, 79 j., St. Agnietestraat.

Doodgeboren Zoon van Dirk van Kesteren, buiten de Waardpoort.

Sophia Frederika van der Werff, 52 j., Bakkerbrug.

Steven Buijen, 50 j., Zandstraat.

den 16 November.

Marie Geertse, huisvr. van Antho- nie van Rijn, 79 j. en 6 m., Weistraat.

Geertruida Weiss, wed. Frans Christoffel Erick Wedekind, 81 j. en 4 m., Telingstraat.

Pieter Franciscus Adelaar, 7 m., buiten de Waardpoort.

Elisabeth ter Bruggen, 3 m.,
Zandstraat.

Hendrica van Basten, 1 j. en 10
m., Zandstraat.

Pieter Blok, 5 d., buiten de
Waardpoort.

den 17 November.

Doodgeboren Dochter van Jan Er-
kus, Bergstraat.

Johannes de Groot, 22 j., Catha-
rijnesteegje.

Bernardus Horsthuis, 27 j., Vree-
burg.

Alida van Rooijen, huisvr. Johan-
nes Geelen, 59 j. bij de Hee-
renstraat.

Anna Elisabeth Wagener, 2 m.,
Viebrug.

Doodgeboren Dochter van Hen-
drik Adrianus Bosshardt, in 't
Weistraat.

Catharina Vreede, 89 j., Pieter-
straat.

den 18 November.

Johan Diderik Linker, 5 m.,
buiten de Waardpoort.

Margaretha Janssen, 1 j. en 9
m., Jacobiebrug.

Martina Berbers, wed. Johannes
Penning, 70 j., Catharijnestraat.

den 19 November.

Theodora Cornelia Kemink, 4 j.
en 11 m., Neude.

Johanna Hovelingen, huisvr. van
Gijsbertus Verheul, 56 j., buiten
de Wittevrouwpoort.

Elisabeth Knoppert, 2 j., Vis-
sersleegje.

den 21 November.

Doodgeboren Zoon van Evert
Scheffel, achter het Stadhuis.

Doodgeboren Zoon van Wilhelmus
Soesleegen, Jacobiekerkhof.

Maria Ket, wed. Hendrik van
Nieuwenhuijzen, 82 j., Steen-
weg.

Hermina Hendrica van Es, 8 m.,
bij de Walsteeg.

den 22 November.

Twce doodgeboren Dochters van
Johannes Aarts, buiten de
Waardpoort.

Johan Martin Wilhelm Bätz, 49
j., buiten de Waardpoort.

Doodgeboren Zoon van Maria
Severijn, Gortsteeg.

Wilhelmina Rijnscoever, 4 w.,
Koestraat.

Jacobus Solsbergen, 22 j., Zwaan-
steegje.

Elisabeth Pestel, 1 j. en 3 m.,
Stroosteegje.

Bella Hendrica Sellenraad, 5 j.
en 8 m., Bagijnehof.

den 24 November.

Catharina Johanna van Dijk, 6
m., Predikheerenstraat.

Pieter de Vos, 1 j. en 6 m.,
Lange Smeesteeg.

Doodgeboren Zoon van Hendrik
Stokvis, buiten de Tolsteeg.

den 25 November.

Christoffel van Dranen, 4 j.,
Breestraat.

Anthony Hensbroek, 79 j., Lange
Smeesteeg.

den 26 November.

Clasina Schoonmade, wed. Jan
Hendrik van de Graaff, 85 j.,
Lange Lauwerstraat.
Anna Maria Elisabet Lubman,
wed. Frederik Witmeijer, 79
j., Lange Smeesteeeg.

den 28 November.

Maria van Drogenbroek, 2 j. en
5 m., buiten de Tolsteegpoort.
Gerrit Bekker, 7 j. buiten de
Waardpoort.
Jan Gerrit Slotboom, 7 j., buiten
de Waardpoort
Mijer Juda Levison, 79 j., Gort-
steeg.
Johannes van Dijk, 15 j., te
Lenschoten.

den 29 November.

Minna Galart, 5 w., St. enweg.
Hendrik Leniger, 1 j. en 3 m.,
Weist. aat.
Marius van Kasteel, 3 m., Kort
Rozendaal.
Piet er Albertus Beckman, 7 m.,
Lange Janstraat.
Wouter Bomer, 4 d., buiten de
Waardpoort.

den 30 November.

Jacobus van den Hoorn, 1 d.,
Zindstraat.
Benjamin Castrop, 70 j., Molen-
steeg.
Wilhelmina Groenevelt, 16 j.,
Achterweg.
Hendrika van Maarschikenweert,
1 j. en 6 m., buiten de Wit-
tevrouwepoort.

OVERLEDENEN 107.

ZIEKTEN EN TOEVALLLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN

GESTORVEN ZIJN:

Doodgeboren.	13.	Transport.	89.
Kindcrzichte.	6.	Het Zuur.	4.
Beroerte.	3.	Koortzen.	1.
Verval van krachten.	18.	Keelzichte.	1.
Stuipen.	22.	Kinkhoest.	2.
Klierzichte.	2.	Hersenontsteking.	1.
Tering.	12.	Ontsteking in de ingewanden	1.
Borstkwaal.	6.	Bloedspowing.	2.
Het Water.	5.	Tanden.	3.
Verdronken.	1.	Zenuwzichte.	1.
Gevolgen van de Kraam.	1.	Roodvonk.	1.
	89.	Geelzucht	1.
			107.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN

BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT:

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	7	6	13.	Transport.	48	34	82.
Beneden het jaar.	16	9	25.	» 50 » 60 »	1	3	4.
Van 1 tot 10 jaar.	11	12	23.	» 60 » 70 »	2	3	5.
» 10 » 20 »	3	2	5.	» 70 » 80 »	3	8	11.
» 20 » 30 »	5	2	7.	» 80 » 90 »	»	5	5.
» 30 » 40 »	2	1	3.	» 90 » 100 »	»	»	»
» 40 » 50 »	4	2	6.				
			48—34—82.				54—53—107.

LIJST DER VERKOCHE HUIZEN. ENZ.

Den 5 November, door den Notaris J. H.
VAN SCHERMBEEK.

Een Kapitaal Heerenhuis met Kelders en Kluis, Erf en Grond, gelegen aan de Westzijde van de Nieuwe Gracht op de Rannebaan Wijk F. No. 245. Verkocht voor f 10,050.

Den 12 November, door den Notaris C. LENS.

No. 1. Een Huis Erf en Grond, genaamd de Schutters Doelen, aan de Zuidzijde van de Tuchhuissteeg, Wijk B. No. 276. Verkocht voor f 4,125.

No. 2. Een Kamer of Woning met Erf en Grond, gelegen, aan de Westzijde van de Nieuwe Gracht, Wijk A. No. 820. Verkocht voor f 725.

Den 19 November door den Notaris G. H. STEVENS.

No. 1. Een ter Neringstaand Huis Erf en Grond, gelegen aan de Zuidoostzijde van de Voorstraat, nabij de Lange Jansstraat, Wijk H. No. 555. Voor f 6,000 opgehouden.

No. 2. Een Huis Erve en Grond, gelegen aan de Oostzijde van de Neude bij het Kindsjeshaven, Wijk G. No. 79. Verkocht voor f 5950.

No. 3. Een Stalling Erve en Grond, gelegen aan de Zuidzijde van de Bergstraat, Wijk C. No. 853. Verkocht voor f 730.

Den 26 November, door den Notaris
J. G. BUDDINGH.

No. 1. Een Kapitaal Dubbel Heerenhuis Erf en Grond, met Tuin Stal en Koetshuis, gelegen aan de Oostzijde van de Nieuwe Gracht op de hoek van de Schalkesteeg, Wijk A. No. 909.

No. 2. Een Woning achter het voorgaande Perceel, Wijk A. No. 1059. Te zamen verkocht voor f 20,000.

Naamlijst

DER

GEBORENEN, HUWELIJKEN EN OVERLEDENEN

BINNEN UTRECHT, IN DE MAAND DECEMBER 1836.

GEBORENEN.

den 1 December.

Evert Cornelis, Z. van Bart Willem Augustinus.

Maria Anna, D. van Johannes Hendrius Heesen.

Nicolaas, Z. van Nicolaas Emmelot.

Nicolaas Johannes, Z. van Jacobus Willem de Visser.

Clasina Catharina, D. van Johannes Albertus van Selm.

Gijsberta Maria, D. van Johannes Philippus Bekker.

den 2 December.

Jan, Z. van Willem Nieuwendijk.

Christiaan, Z. van Christiaan Ten Geusendam.

Johanna Cornelia, D. van Cornelis Martinus van Giessen.

Jan Hendrik, Z. van Jan Hendrik Makkink.

den 3 December.

Paulina, D. v. Cornelis Straver.

Johannes, Z. van Joannes Oostendorp.

Gerardus Theodorus, Z. van Willebrordus Gol.

Gerrit, Z. van Franciscus van Helsdingen.

Willem, Z. en Wilhelmina D. van Maria van den Boom.

Anna Maria Elisabeth, D. van Johannes Wilhelmus Saelman.

den 5 December.

Benjamin, Z. van Arnoldus Johannes Biörn.

Jan Cornelis, Z. van Gerardus van Berkel.

Johannes Gerardus, Z. van Johannes Hogesteijn.

Petronella, D. van Bernardus van Schaik.

den 6 December.

Willem Martinus, Z. van Willem Martinus Visser.

Jacobus Anthonie, Z. van Hermanus Johannes Meessen.

Johannes, Z. van Johannes Rijke.

Elisabeth, D. van Steven Schuurman.

Christoffel, Z. van Christoffel de Wilde.

Cornelia Petronella, D. v. Willem Johannes Oudegeest.

Johannes, Z. van Johannes van Veen.

Jacobus, Z. van Jan Hendrik Böhmner.

den 7 December.

Everardus, Z. van Everardus Visch.

Anthonie Marinus, Z. v. Maarten de Bruin.

Albertus Johannes, Z. van Johannes van Hees.

Petronella Johanna, D. van Hendrik Willem Adelaar.

Johanna Theodora, D. van Hendrik Bitter.

Gerrit Willem, Z. van Anthonie van Veen.

den 8 December.

Johanna, D. v. Joannes Heunk.
Martinus, Z. van Arie Goenee.

Pieter, Z. van Abraham Vreco-
wijk.

Carol, Z. van Gerrit Eggink.

Catharina, Justina, D. van Justus
Joannes van Maurik.

den 9 December.

Arie Lambertus, Z. van Jacobus
van Nieuwkasteel.

den 10 December.

Gerrit, Z. van Frans Koevoet.

Arnoldina Helena, D. van An-
dreas Tigges.

Antje, D. van Johanna Huisman.

Mozes, Z. van Alexander Jacob
Hamburger.

Charlotte Dorothea, D. van Jes
Lorenz Asmussen.

Willem Eliza, Z. van Thomas
den Daas.

Helena, D. van Gerardus Glaser.

den 12 December.

Nicolaas Petrus Franciscus, Z. van
Petrus Johannes van Thuijl.

Maria, D. van Bernardus Hofman.

Johannes, Z. v. Johannes Huijser.

Cornelia Adriana, D. van Jan
Bernardus Nieuwenhuis.

Gerrit Jan, Z. van Gerrit Evertsen.

den 13 December.

Johannes, Z. van Johannes Baars.

Willem Hendrik, Z. van Willem
Hendrik de Jong.

Hendrina, D. van Jacobus Coc-
sijnse.

den 14 December.

Theodora, D. van Martinus Atte-
veld.

Petrus Jacobus Johannes, Z. van
Johannes Petrus Kipp.

Gerarda Geertruida, D. van Gijs-
bertus Johannes van Maars-
chalckerweerd.

Maria Elisabeth, D. van Arres
Johannes Heetveld.

den 15 December.

Louisa Gijsberta, D. van Marinus
de Leur.

Catharina, D. van Govert van
den Brink.

Johannes Engel, Z. van Catharina
Radenbach.

Alida Cornelia, D. van Willem
van Loonhuizen.

den 16 December.

Maria Alida Louisa, D. van Jo-
hannes Anthonie Landzaat.

Anna Maria, D. van Fredericus
Leo van Blaricum.

Willem, Z. v. Cornelis Leemans.

Aalbert, Z. van Aalbert Seijsener.

Abraham, Z. van Gerrit Jan van
Hall.

Franciscus, Z. van Gerardus
Debbes.

Adrianus, Z. van Adrianus Ysen-
doorn.

Jan Jakob, Z. van Steven Jan
Matthijs van Geuns.

den 17 December.

Marië Marguerite Rose, D. van
Louis Holdrinet.

Maria, D. van Johannes Severijn.
Bartholomeus, Z. van Eugeltje
Splinter.

Hendrik, Z. van Johanna Steke-
lenburg.

Clasina Elisabeth, D. van Lucas
van Veen.

Willem, Z. van Aart van Soest.

Joannes Cornelis, Z. van Joannes
van Dijk.

den 19 December.

Adriana, D. van Martinus van
der Heijden.

Gerarda, D. van Cornelis van
den Hooven.

Arie en Hermanus, Zoonen van
Hendrik Kolling.

Theodorus, Z. van Wilhelmus
Wolf.

den 20 December.

Martinus Theodorus, Z. van Jo-
hannes Theodorus Herdt.

Johannes, Z. van Johanna Geer-
truij van der Plaats

Maria Cornelia, D. van Pieter
Uithof.

Johannes Gijsbertus Petrus, Z.
van Gijsbertus Joannes Wij-
nands.

Leonardus Anthonius, Z. van
Leonardus Besters.

Elisabeth Christina, D. van Ja-
cobus Martens.

Janna Kaatje, D. van Gijsbert
van Arkel.

Johanna Cornelia, D. van Jo-
hannes Jacobus Eling.

Nicolaas, Z. van Ernst Louis
Glinkerman.

den 21 December.

Albertus, Z. van Gerrit van
Wouderberg.

Hendricus, Z. van Jacobus de
Groot.

Johannes Petrus, Z. van Jacobus
Hogendoorn.

Maria Elisabeth Margaretha, D.
van Cornelis Wernard van
Voorst van Beest.

den 22 December.

Frederica Margaretha, D. van
Frederica Margaretha Hardij.

Wilhelmina Sophia, D. van Pieter
de Groot.

Anthonie, Z. van Anthonia Korver.

Wilhelmina Margaretha Sophia,
D. van Hendrik Groenewald.

Johanna Gerarda, D. van Gerardus
Martinus Werson.

den 23 December.

Johanna Hendrica, D. van Arie
van Bunnik.

Hendrik, Z. van Hendrik Jan-
sen.

Carel en Samuel Gerardus Salen-
tijn, Zoonen van Alberus
Penning.

Cornelis Gijsbertus, Z. van Petrus
Steenwijk.

Maria Johanna Cornelia, D. van
Willem Theodorus de Man.

Hendricus Franciscus, Z. van
Cornelis Moesman.

Michiël Thomas, Z. van Hendri-
cus van Stralen.

Adriana Clasina, D. van Jan
Abraham van Meegersen.

Jan Elias, Z. van Jean Antoine
Baron Taets van Amerongen.

den 24 December.

Agatha, D. van Hozeas Lemmes.

Fijsje, D. van Jacobus Pouwels.

Jacobje, D. van Jelle Mars.

Wilhelmus Christiaan Coenraad,
Z. van Petrus Johannes van
Dillen.

Cornelis Franciscus, Z. van Cor-
nelis Hendrik van Mill.

Johanna Hendrica Petronella, D.
van Johannes Philippus Luij-
ten.

Elsje, D. van Roelof van den
Heuvel.

den 26 December.

Arnoldus, Z. van Willem Uiter-
mark.

Maria Gijsberta Geertruida, D.
van Rutger Huijgens.

Dirk Willem, Z. van Jan van
Renes.

Maria, D. van Jan de Groot.

Gesina, D. van Cornelis Elsen-
doorn.

Maria Zwaantje, D. van Willem
van Ligtenberg.

Hendrica, D. van Johannes van
der Stroom.

Willem, Z. van Geertruida Mul-
der.

den 27 December.

Sodert Gosewinus, Z. van Nico-
laas Wilhelmus de Voogt.

Johannes Antonij Martinus, Z. van
Jacob van Swieten.

Gerarda Jacoba, D. van Philip
Ernst Thueré.

den 28 December.

Albertus, Z. van Hendricus Lat-
dorp.

Hermanus Stephanus, Z. van
Albertus Raasveld

den 29 December.

Joseph, Z. van Barend Nathan
Heijmans.

Cornelis, Z. van Jacobus Rijn-
berge.

Hendricus, Z. van Jan Ruijve-
kamp.

Johannes, Z. van Johannes Brum-
melkamp.

Rijk, Z. van Adrianus van
Ewijk.

Johannes, Z. van Willem Peek.

den 30 December.

Jacoba, D. van Cornelis van
Zuilen.

Petrus Franciscus, Z. van Johan-
nes Franciscus Pousenouw.

Anna Aletta, D. van Dirk van
de Vooren.

den 31 December.

Thomas Theodorus, Z. van Tho-
mas Essenberg

Jacoba Maria, D. van Jacobus
van Paarer.

Sara Adriana, D. van Cornelis
Gijsbertus Velthuisen.

Jan Christoffel, Z. van Petrus
Theodorus van Nimwegen.

Arie, Z. van Arie Verweij.

Anna Barbara, D. van Johan
Daniel Feiertag.

Johannes, Z. van Jan van Dijk.

VOLTROKEN HUWELIJKEN.*den 2 December.*

Friederich George Daniel von
Wichel en Charlotte Elisabeth
Klokke, weduwe.

den 7 December.

Johannes Straus en Gerarda Nies-
sen.

Benjamin van Steenwijk, wedu-
wenaar en Sebil Vermaak, wedu-
uwe.

Jean Guillaume Scuppus en Cor-
nelia Catriena Geefhuijsen.

Johannes Lina en Catharina
Christina Versluijs.

den 14 December.

Hendrikus Niemeijer en Wilhel-
mina Anna Bettmann, weduwe.

Johannes Christoffel Paap en
Dirkje Rijksen.

Adriaan Melis en Jannigje Schram.

Bart van Elsen en Louisa van
den Heuvel.

Gerrit de Graaf en Jansje Steen-
beek.

Henricus van Lieshout, weduwe-
naar en Marie Magdelaine
Korndorffer.

den 15 December.

Jan Arend Smit Gijsberti Hodeupijl
en Jeanne Pierette Schuil van
der Does.

den 21 December.

Hendrik van Driel en Sara Bei-
jer.

Gerardus Hendrikus Muller en
Gerarda Maria Spring.

den 28 December.

Willem Castrop en Anna Marie
Rijsberg.

Willem van der Graaf en Aunigje
van Garderen.

Gregorius Willem Stangenberger
en Jannetje Kuyper.

Joannes Heenk en Neltje Melis.

Jacobus Antonius Mulder en Ger-
ritje van Dijk.

Jacob Dolleman en Adriana Ja-
coba van Us.

Johannes van Figgelen en Jo-
hanna van der Lingen.

Jean Louis Jonxis, weduwenaar
en Susanna Julie Laurillard
dit Fallot, weduwe.

TE ZAMEN 22 PAREN.

OVERLEDENEN.

den 1 December.

Johan Philip Hendrik Döll, 76 j., Nieuwe Gracht.

Susanna Charmant, wed. van Adrianus Philippo, 34 j., aan 't Zand.

Johanna Andriisa Eth, 2 m., aan de Maliebaan.

Hillegonda van Nieuwenhuijzen, 6 j. en 5 m., aan de Waardp.

Matthias Miller, 45 j., Hospitaal.

den 2 December.

Jacobus Cornelis van Heuven Escher, 11 j. en 9 m., aan het Vreeburg.

Christina Wilhelmina Hooihorst, ongeh., 22 j., ABCstraat.

den 3 December.

Johannes Willebrordus Aarts, 12 j., Lange Smeesteeg.

Theodorus van Soest, 17 j., Slagtsteeg.

den 5 December.

Gijsbert Arcnd Orban, 8 m., Nikolaas Kerkhof.

Bernardus Lautenslager, 26 j., Molensteeg.

Johannes Blanke, 85 j., aan de Wittevrouwepoort.

Mechteld Stuivenberg, 2 j., buiten de Wittevrouwenpoort.

Hendrica Susanna Flik, 3 w., Vuilesloot.

Gatharina Ida Constantia Goldbach, huisvr. van Mr. Adriaan van Haesten, circa 67 j., in den Trans.

Paulina Groottharst, ongeh., 76 j., aan 't Zand.

Aletta Felix, ongeh., 60 j., oude Mannen en Vrouwenhuis.

den 6 December.

Petronella Stomp, ongeh., 21 j., buiten de Wittevrouwepoort.

Johannes van Zanten, 42 j., aan het Zand.

Johannes Meijli, 81 j. en 6 m., Ambachtstraat.

Doodgeboren Dochter van Helena Louisa van de Vooren, Lang Rosendaal.

Matthijs Hendrik Hermanus van Duijven, 2 j. buiten de Waardpoort.

Antonie Schoonmaker, 48 j., Kleine Eligesteeg.

den 7 December.

Willem Fredrik van Gorkom, 5 j., Lange Smeesteeg.

Josephus Grijseels, 47 j., Ambachtstraat.

Jan Bekker, 12 j., buiten de Waardpoort.

Johannes de Rijk, 40 j., buiten de Waardpoort.

Anna Christina Theodora Stee-

gers, huisvr. van Bernardus van Kuijk, 32 j., Jansdam.
 Maria Bongers, ongeh., 71 j., Nieuwe Kamp.
 Floris Cornelis Everardus van Embden, 41 j., Munsterkerkhof.

den 8 December.

Gerrit Meijer, 28 j., Jufferstraat.
 Jacobus Laurens van Velthoven, 91 j., Wcesbrug.
 Jacobus Vierbergen, 40 j., buiten de Catharijnepoort.
 Adriana van Doorn, huisvr. van Jan van Nieuwland, 47 j., in het Wed.
 Catharina Cornelia van der Rijst, 1 j. en 10 m., Jerusalemsteeg.
 Doodgeboren Zoon van Johanna Maria Dons, Lollestraat.
 Wouter Muller, 29 j. en 6 m., Jansbrug.

den 9 December.

Rachel van Baxtel, wed. van Jacobus Vrijenbergh, 76 j., Weijstraat.
 Johanna Mansvelt, 77 j., Kort Adenstraat.
 Anna Margaretha van der Putt, wed. van Fredrik Alberding, 54 j., Rijsenburg.
 Henrietta Otting, ongeh., 83 j., Lijmarkt.

den 10 December.

Gerard Wessel, 2 j., Rozenstraat.

den 12 December.

Doodgeboren Dochter van Johannes van Drunen, Kreupelstr.

Johanna Catharina Rowaan, 1 j. en 7 m., Zandstraat.

Gerrit Windholt, 7 m., Vrouw-Jerrestraat.

Lena Hoogland, 4 w., Zuilesteegje.

Catharina van Rooijen, wed. van Reinier Kastrop, 66 j., Geerte-Kerkhof.

Johanna Souwerwalt, 2 j., buiten de Waardpoort.

Frederika Alagonda Hanjoel, 1 j. en 3 m., buiten de Waardpoort.

den 13 December.

Clazina van der Velden, 95 j., Nicolaisteeg.

Adrianus van Balkom, 5 m., buiten de Waardpoort.

Alberta Roelofs, 4 j., buiten de Waardpoort.

Johannes den Bieman, 21 j., Hospitaal.

Pieter Gravendaal, 2 j., Meijpoortje.

den 15 December.

Cornelia Anthonia Maria Fillet, 3 j., Steenweg.

Marinus Korssé, 2 m., Springweg.

Hendrica Cornelia van Soest, 1 j. en 6 m., Steenweg.

Petrus Simion Arts, 1 j. en 6 m., Lange Smeesteeg.

Pieter Johannes Krijnders, 1 j. en 2 m., Kreupelstraat.

Anna Elizabeth Vernede, 4 j. en 5 m., Breestraat.

Adriana Johanna Tibou, 2 m.,
Jufferstraat.

den 16 December.

Jan van den Brink, 48 j., Zale-
straat.

Wilhelmina van Schaik, 6 m.,
buiten de Catharijnepoort.

Hermanus Van Bieten, 1 j. en
9 m., Lange Lauwerstraat.

Doodgeboren Dochter van Jan
van Bijk, Kreupelstraat.

Huibert Meijster, 44 j., Ham-
burgerbrug.

Johannes Lassenberg, 6 j., en 8
m., buiten de Tolsteegpoort.

den 17 December.

Johannes den Boden, 19 j.,
Hospitaal.

den 19 December.

Evert Cornelis Augustinus, 18 d.,
buiten de Wittevrouwepoort.

Wilhelmina Bakker, 9 j., buiten
de Waardpoort.

Hendrika van Nes, huisvr. van
Johannes van Dam, 65 j., Lange
Smeesteeg.

den 21 December.

Doodgeboren Dochter van Maria
Wilhelmina Mulder, Kleine
Eligesteeg.

Anthonie Grijf, 7 j., Catharijne-
steegje.

Christina van Gelkum, wed. van
Jacobus Lebbe, 82 j., Neude.

Johannes Verheul, 75 j., buiten
de Catharijnepoort.

Antje van Laaren, huisvr. van
Dirk Jan van der Moolen, 29
j., Smebrug.

Johanna Schütten, weduwe van
Hendrik Resing, 62 j., Zon-
straat.

Martinus Stravers, 43 j., buiten
de Tolsteegpoort.

Jannigje van der Puijl, huisvr.
van Anthonie Turkenboom, 47
j., buiten de Tolsteegpoort.

Maria Rijmer, wed. van Petrus
Sluijters, 58 j., Boterstraat.

Hendricus Mulder, 5 m., buiten
de Waardpoort.

Hendrik Soeter, 71 j., Groene-
steeg.

Cornelis Meeldijk, 23 j., Hos-
pitaal.

Cornelia Fulker, 1 j. en 8 m.,
aan het Zand.

Cornelia Zwiggelaar, huisvr. van
Christiaan Elling, 62 j., Jul-
ferstraat.

den 22 December.

Hendrik van den Berg, 6 m.,
buiten de Waardpoort.

Wilhelmina Cornelia de Bruin, 14
m., Jufferstraat.

Johan Josephus Blankert, 3 m.,
Voorstraat.

Susanna Petronella Onnen, 29
j. en 8 m., aan het Stadhuis.

Cornelia Groenewoud, huisvr. van
Gijsbertus Vermaak, 45 j.,
Groote Eligesteeg.

den 23 December.

Hendrikus van Litzenburg, 53
j., buiten de Waardpoort.

den 24 December.

Anna Maria van Zwoll, wed. van

Hendricus Johannes van den Steen, 61 j., Zuilestraat.
 Anthonia Josephina Otto, 1 j. en 2 m., Schoutesteeg.
 Eva de Kruijf, 4 j., buiten de Waardpoort.
 Hendrina Deijs, 4 w., Weesbrug.
 Doodgeboren Dochter van Nicolaas Baars, buiten de Catharijnepoort.
 Evert Cousijnse, 4 j., Achterweg.

den 26 December.

Elleje Nannes, huisvr. van Jan Eggink, 80 j., Lange Jansstraat.
 Albertus van Loverden, 1 j., Brandsteeg.
 Samuel Rau, 59 j. en 7 m., Nicolaikerkhof.
 Gilis Gilissen, 78 j., Achter 't Weijstraat.
 Antonie Sakkers, 9 m., Watersteeg.
 Catharina Boudewina de Waal, ongeh., 26 j., in Abstedé.
 Gerrit van Ingen, 43 j., Zuilesteegje.
 Sibilla Arman, wed. van Justus van Torenbergen, 80 j., Voorstraat.

den 27 December.

Wilhelmus de Rijk, 84 j., buiten de Waardpoort.
 Johannes de Groot, 1 j. en 10 m., Kort Rozendaal.
 Carel Hendrik August Baron van Heeckeren van Brandsenburg, 49 j., Pieterstraat.

den 28 December.

Maria van Rijn, 3 m., Brandsteeg.
 Louis Arnold Cornelis van Berst, 2 j., Jacobiëbrug.
 Cornelia Clasina van Bommel, huisvr. van Jan Roest, 42 j. en 9 m., Minnebroederstraat.
 Catharina Schumacher, 1 j., Korte Viesteeg.
 Gijsbert van der Meijden, 3 m., Boterstraat.
 Dirkje Stauffenbeil, 9 j. en 6 m., Jacobiekerksteegje.

den 29 December.

Pieter Spiereburg, 58 j., buiten de Catharijnepoort.
 Johannes Hubrigts Toussaint, 19 j., Hospitaal.
 Emerentia Slegers, 88 j., Lange Nieuwstraat.
 Jacobus van Liefand, 64 j., aan het Stadhuis.
 Twee doodgeboren Dochters van Albertus Anne Willem Schuijt, Zonstraat.

den 30 December.

Henri van den Heuvel, 2 m., ABC straat.
 Jannigje Zwiggelaar, wed. van Fredrik van Nimwegen, 76 j., Koningsteegje.
 Pieter Kuijper, 1 j. en 9 m., Magdalenesteeg.
 Jacoba Loffeld, 1 j., en 2 m., Weide Doelen.
 Anthonia Hendrica Hagen, 1 j. en 9 m., Korte Slagsteeg.

den 31 December.

Maartje Regter, 46 j., ongeh.,
 Ambachtstraat.
 Jacomina van Mijder, huisvrouw
 van Gijsbert Haksvoort, 64 j.,
 Weesbrug.
 Maria Holstein, wed. van Cor-
 nelis van der Bent, 76 j.,
 onder de Linden.
 Frederik de Winkel, 27 j., Bree-
 straat.
 Francina Maria Werdekker, 7 m.,
 Visserssteegje.
 Teunis Pieter Geijzen 2 j. en 6 m.,
 buiten de Tolsteegpoort.

Balthazar Theodoor Matthias Stei-
 ner, 3 m., Willems Kazerna.
 Doodgeboren Dochter van Jaco-
 bus van der Stroom, buiten
 de Tolsteegpoort.
 Anthony Kerver, 10 d., Stroo-
 steegje.
 Jan Holl, 6 j. en 6 m., Nicolai-
 steeg.
 Oebele Jongbloed, 20 j. Hospi-
 taal.
 Carolina Sophia van Weijhe, ongeh.,
 69 j., aan de Stadhuysbrug.
 Petronella Groeneveld, wed. van
 Frans Wilhelm Luders, 74 j.,
 Ridderschapstraat.

OVERLEDENEN 138.

WED. J. H. VAN DER WOUDE, 72 JAAR, HET LAATSTE TIJD
 VAN HET LEVEN VERBODEN

Jaar	Maand	Dag	Naam	Leeftijd	Plaats
1881	Dec	31	Maartje Regter	46	Ambachtstraat
1881	Dec	31	Jacomina van Mijder	64	Weesbrug
1881	Dec	31	Maria Holstein	76	Onder de Linden
1881	Dec	31	Fr. de Winkel	27	Breestraat
1881	Dec	31	Francina Maria Werdekker	7	Visserssteegje
1881	Dec	31	Teunis Pieter Geijzen	2 j. en 6 m.	Buiten de Tolsteegpoort

Jaar	Maand	Dag	Naam	Leeftijd	Plaats
1881	Dec	31	Balthazar Theodoor Matthias Steiner	3 m.	Willems Kazerna
1881	Dec	31	Doodgeboren Dochter van Jacobus van der Stroom		Buiten de Tolsteegpoort
1881	Dec	31	Anthony Kerver	10 d.	Stroosteegje
1881	Dec	31	Jan Holl	6 j. en 6 m.	Nicolai steeg
1881	Dec	31	Oebele Jongbloed	20 j.	Hospitaal
1881	Dec	31	Carolina Sophia van Weijhe	69 j.	Aan de Stadhuysbrug
1881	Dec	31	Petronella Groeneveld	74 j.	Ridderschapstraat

ZIEKTEN EN TOEVALLLEN WAARAAN DE OVERLEDENEN

GESTORVEN ZIJN :

Verval van krachten.	17.	Transport.	86.
Beroerte.	3.	Bloedspawing.	1.
Kinderziekte.	5.	Tanden.	4.
Doodgeboren.	9.	Ontsteking in de keel	1.
Verdronken.	1.	Borstkwaafl.	16.
Tering.	22.	Slijmziekte.	6.
Stuipen.	7.	Subiet	1.
Kiersenontsteking.	4.	Water in de borst.	3.
Kinkhoest.	4.	Waterzucht.	7.
Koortzen.	5.	Verwonding.	3.
Het Zuur.	6.	Zenuwkoorts.	6.
Geelzucht	1.	Etterzak.	1.
Bloodvonk.	1.	Kanker.	1.
Klierziekte.	1.	Beenziekte.	1.
		Bezetting op de borst.	1.
	86.		138.

HET GETAL DER JAREN, HETWELK DE OVERLEDENEN
BEREIKT HEBBEN, IS ALS VOLGT :

	Mann.	Vr.	Tot.		Mann.	Vr.	Tot.
Doodgeboren.	1	8	9.	Transport.	56.	46.	102.
Beneden het jaar.	14	9	23.	» 50 » 60 »	2	2	4.
Van 1 tot 10 jaar.	13	13	26.	» 60 » 70 »	2	9	11.
» 10 » 20 »	9	3	12.	» 70 » 80 »	3	9	12.
» 20 » 30 »	7	7	14.	» 80 » 90 »	3	4	7.
» 30 » 40 »	»	1	1.	» 90 » 100 »	1	1	2.
» 40 » 50 »	12	5	17.				
			56—46—102.				67—71—138.

LIJST DER VERKOCHE TE HUIZEN, ENZ.

Den 3 December, door den Notaris J. H.
VAN SCHERMBEEK.

No. 1. Eene Beeren Hofstede, bestaande in eene Huizinge en verdere Getimmerte, Boomgaard, Wei-, Hooi- en Bouwlanden, groot 40 Bunders, 90 Roeden, 16 Ellen; gelegen op Slagmaat, Gemeente Oud Wulven, en onder Vechten, in de Gemeente Bunnik. Verkocht voor f 20,000.

No. 2. Eene Boeren Woning met verder Getimmerte, mitsgaders Tuin en Boomgaard, groot 1 Bunder, 40 Roeden; gelegen op de Zemelen aan den Dwaasdijk, in de Gemeente Gothen. Voor f 2050 opgehouden.

Den 17 December door den Notaris G. H. STEVENS.

Een Huis met Erf en Grond, gelegen aan de Westzijde van de Neude, Wijk G. No. 60. Verkocht voor f 6,300.

Den 17 December, door den Notaris C. LENS.

No. 1. Een Huis Erf Grond en Tuin, gelegen aan de Westzijde van de Marieplaats, Wijk E. No. 448. Verkocht voor f 6,050.

No. 2. Eene Huizinge, zijnde eene Smederij, met de Noodstallen Erven, Grond en Plaats, gelegen aan de Noordzijde van de Lange Lauwerstraat, Wijk H. No. 77. Verkocht voor f 1,250.

No. 3. Eene Huizinge, waarin almede eene Smederij wordt uitgeoefend, met Erve Grond en Tuin, gelegen aan de Noordzijde van de Koestraat, Wijk C. No. 793. Verkocht voor f 1,900.

ALPHABETISCH REGISTER.

	Bladz.
Aartsbisdom Utrecht, Zie Beschrijving	
Abjuracie van twee Suspecten van Lutherie, 1532.	140.
Ackersdijk. (W. C.), Zie Leicester.	
Adolf van Nieuwenaar en Meurs, Zie Meurs.	
Afscheid van Z. K. H. Willem V. van de Staten 's Lands van Utrecht, Zie stukken (oorspronkelijke.)	
Akademie, Zie Hoogeschool; — Lofbazijn.	
Albrecht, Zie Gildenburg.	
Ambten (stads) te vergeven, 1397.	142.
Amersfoort ingenomen, 22 Januarij 1584.	44.
Asch van Wijck, (H. M. A. J. van) — Zie Fresenburg; — Leicester.	
Baldericus overleden, 8 Januarij 977.	43.
Beschrijving van het Aartsbisdom van Utrecht, 1561—1580.	385.
Bisschops dienstmannen, Zie dienstmannen.	
Buchelius, (Arnoldus)	404.
Buddingh, Zie Dagverhaal.	
Burg (Lambert v. d.) in hechtenis genomen, 3 Julij 1586.	263.
Chronijk. (Uittreksel uit eene geschrevene), geschiedenis van Utrecht, van 1576 tot 1610, in rijm.	144.
Collecten in de jaren 1732—1735.	117.
Condé doet zijne intrede in Utrecht, 21 April 1673.	156.
Convent van Wittevrouwen geplunderd, 27 Februarij 1586.	85.
Dagverhaal van het gebeurde, gedurende de gijzelaarschap van de HH. de Perponcher, Ram, Singendonck en Buddingh.	49.
Dichters (Utrechtsche), Zie Herinneringen.	
Dienstmannen van den Bisschop van Utrecht.	114.
Florentius van Wevelinkhoven, overleden 4 April 1393.	155.
Frederik Schenk van Toutenburg, overleden, (25 Augustus 1580).	286.
Fresenburg, door Mr. H. M. A. J. van Asch van Wijck.	197.
Gasthuis, Zie Job.	
Gelder, Zie Otto.	
Geschenk der Stedelijke Regering en der Gedeputeerde Staten, Zie stukken (oorspronkelijke)	
Gilden, Zie Wapenborden.	

Gildenburg te Vreeswijk door Hertog Albrecht belegerd en ingenomen, 2 Mei 1374.	192.
Granen. (Prijs der) Zie Prijs.	
Herinneringen aan oude Utrechtsche Dichters, (door L. Ph. C. v. d. B.)	285.
Hiob, Zie Job.	
Hoogeschool te Utrecht.	96, 125.
———, Zie Lofbazuin.	
Jaarmarkten, Zie Kermissen.	
Keyser, (Leven van Hendrick de). <i>door P. Kram.</i>	305.
———, Aanteekeningen op bovenstaande.	356.
Kermissen en Jaarmarkten te Utrecht.	233.
Klokken uit kerken en kloosters verkocht 3 Julij 1586.	263.
Leicester in Utrecht, door Mr. H. M. A. J. van Asch van Wijck.	1.
Leicester in Utrecht, (Bijdrage tot het bovenstaande) door Mr. W. C. Ackersdijck.	205.
Lodewijk XIV in het kamp bij Zeist, 27 Junij 1672.	229.
Lofbazuin op het honderdjarig Jubilé der Hoogeschool, ingezonden door den Heer Jan Schouten.	189.
Lutherie, Zie Abjuracie.	
Lyse met de Iappen.	152.
Maaltijd der Staten.	141.
Mannen van Quadijen.	151.
Mechelen (Willem van), Zie Willem.	
Meurs, (Adolf van Nieuwenaar en) doodelijk gewond, 18 October 1589.	358.
*Naamlijst, (Maandelijksche) van Geborenen, Voltrokken Huwelijken en Overledenen. 1, 9, 17, 29, 41, 53, 65, 77, 89, 100, 113, 125.	
Nieuwenaar en Meurs, Zie Meurs.	
Núman, (A.), Zie Vee-artsenijschool.	
Onlusten binnen Utrecht, 26 Mei 1587.	193.
Oorsprong van den naam Utrecht.	110.
Otto van Gelder, overleden 26 Maart 1216.	119.
Paardenmarkt.	84, 120, 193, 286, 341.
Perponcher, (De) Zie Dagverhaal.	
Pestziekte 1450.	151.
Plompetoren, (De)	41.
Prijs der Granen in 1494.	143.
Quadijen, Zie Mannen.	
Ram, Zie Dagverhaal.	

I I I

Regering van Utrecht (Verandering der) in het jaar 1674, door D. de Milan Visconti.	269.
Rixfridus, overleden, 5 October 836.	358.
Schenk van Toutenburg, Zie Frederik.	
Schouten, (J), Zie Lofbazuijn.	
Singendonck, Zie Dagverhaal.	
Smectoren.	345.
Spanjaarden, Zie zamenzwering.	
Staat der Bevolking in 1835, naar de Godsdienstige gezind- heden.	121.
— — Overledenen, op onderscheiden leeftijd van 1827 tot en met 1834. Tabel XIII.	301.
— — ————— Tabel XIV. (Resultaat van Tabel XII van 1815—1827).	ib.
— van Geborenen, Huwelijken en Overledenen in de steden der Provincie Utrecht. 48, 88, 124, 160, 196, 232, 268, 303, 344, 384, 420, 462.	
— der Geborenen, Huwelijken, Overledenen en Echtschei- dingen, in de Provincie Utrecht van 1820—1835.	265.
Stand des Waters. 48, 88, 124, 160, 196, 232, 268, 304, 344, 384, 420, 462.	
Stukken (oorspronkelijke).	256, 257, 258.
Tafel van Weerkundige Waarnemingen. 46, 86, 122, 158, 194, 230, 266, 302, 342, 382, 418, 460.	
Toutenburg, (Schenk van), Zie Frederik.	
Tovenaar, Zie Vonnis.	
Utrecht onder het bestuur van den Prins van Oranje, 9 October 1577.	359.
— (Naamsprong van), Zie Oorsprong.	
— Zie Chronijk.	
— Aartsbisdom, Zie Beschrijving.	
Vee-artsenijsschool ('s Rijks) door Prof. A. Numan.	161.
Verandering der Regering van Utrecht, Zie Regering.	
* Verkoopingen van Vaste Goederen. 8, 16, 23, 38, 52, 63, 75, 87, 100, 109, 124, 136.	
Voetius, (Gijsbertus), overleden 1 November 1676.	408.
Vonnis van eenen Tovenaar.	259.
Vreeswijk, Zie Gildenburg.	
Vredenburg, (Overgaaf van) 13 Februarij 1577.	85.
—, Opgemeten tot het bouwen van een kasteel 11 Maart 1673.	119.

I V

Waarnemingen, (Weerkundige), Zie Tafel.	
Wapenborden der Gilden	260.
Waterstand, Zie Stand des Waters.	
Weerkundige Waarnemingen, Zie Tafel.	
Wewelinkhoven, Zie Florentius.	
Willem van Mechelen sneuvelt 4 Julij 1301.	263.
Willem V., Zie Afscheid.	
Wittevrouwen Convent, Zie Convent.	
Zamenzwering der Spanjaarden 3 April 1572.	154.
Zijdefabrieken.	287, 323, 360, 409, 421.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

Plaatsing der Platen.

I. Plompetoren, tegenover bladz.	41.
II. Het St. Jobs Gasthuis.	89.
III. Akademische Medailles, van 1736 en 1786.	126.
IV. 's Rijks Vecartsenijschool.	161.
V. Het Huis Fresenburg.	197.
VI. Portrait van Hendrik de Keyser.	305.
VII. De Smee- of Sterretoren.	345.
VIII. Kaart van 't Aartsbisdom Utrecht.	385.
IX. Akademische Medailles van 1786 en 1836.	421.
Tabel XIII., tegenover pag.	391.
— XIV., —————	391.

De overige Tabellen volgen van zelve in den Tekst. In plaats van den Staat der Geborenen, Voltrokken Huwelijken en Overledenen enz. in de steden der provincie Utrecht, over de maand Maart 1836, een verbeterblaadje plaatsen.

De Naamlijsten der Geborenen, Huwelijken en Overledenen binnen Utrecht, beginnen met eene nieuwe paginering, en behooren met den afzonderlijken titel voor dezelve, achter aan geplaatst te worden.

Dezelve zijn in dit regis'er met een * aangewezen.

ERRATA.

~~ERRATA VAN DE GEBORVENEN EN OVERLEDENEN~~

- Pag. 48. *staat*: in de Rubrick der overledenen te Utrecht 94 M. 58 V. *lees*: 96 M. 56 V.
- — IJsselstein Huwelijken *staat*: 3. *lees*: 4.
- — ——— Overledenen *staat*: 2 M. *lees*: » M.
- — Montfoort Huwelijken *staat*: 4. *lees*: 3.
- — ——— Overledenen *staat*: » M. *lees*: 2 M.
88. — — Geborenen *staat*: 4 V. *lees*: 3 V.
- — ——— Tweelingen *staat*: 1. *lees*: ».
- — ——— Huwelijken *staat*: 3. *lees*: 2.
- — ——— Overledenen. *staat*: 7 V. *lees*: 3 V.
- 196. *staat*: April. *lees*: Mei.
- 208. R. 7 v. b. *staat*: Phili Rooze. *lees*: Philip Roose.
- — *staat*: Straezere. *lees*: Straezele.
- — R. 16. v. b. *staat*: Breevliet. *lees*: Biervliet.
- — R. 5. v. o. *staat*: 1619. *lees*: 1590.
- — R. 3. v. o. *staat*: Braveet. *lees*: Blavoet.
- 209. R. 2. v. b. *staat*: Rogues. *lees*: Rogier.
- — R. 15. v. b. *staat*: 1619. *lees*: 1590.
- — R. 4. v. o. *staat*: Navegeer. *lees*: Hagweel.
- 210. In de Noot. *staat*: 1619. *lees*: 1590.
- 214. ——— *staat*: Nevilarium. *lees*: Herilarium.
- 232. Utrecht geboren. *staat*: 60 M. 50 V. *lees*: 63 M. 54 V.
- 265. In de Rubrick jaren. *staat*: sedert. *lees*: in.
- 268. Utrecht Geborenen. *staat*: 78 M. 62 V. *lees*: 79 M. 61 V.
- — IJsselstein Echtscheidingen. *staat*: 1. *lees*: ».
- 68. R. 11. v. b. 1 kol. *staat*: Anna Maria D. *lees*: Anna Maria Z.
- 304. Utrecht Geborenen. *staat*: 60 M. 57 V. *lees*: 55 M. 54 V.
- 384. ——— Overledenen. *staat*: 47 M. 43 V. *lees*: 49 M. 41 V.
- *68. R. 13. v. o. *staat*: Elisa Maria D. *lees*: Z.

In de Tafel van Weerkundige Waarnemingen van November, *staat*: den 29sten 's namiddags 4 ure de wind N. W. *lees*: Z. W.

In de Staten der Geborenen enz. in de Provincie, staan abusief de doodgeborenen onder de geboren en begrepen.

